DE IVRISDICTIONE ECCLESIASTICA ET CIVILI LIBRI IV.

Primus quæ ad forum; Secundus quæ ad legum, statutorumque condendorum authoritatem; Tertius quæ ad onerum irrogationem; Quartus quæ ad Auxilij præstationem spectant, complectitur.

AVCTORE
FRANCISCO ZYPÆO
I. C. PROTONOT. APOST.
CANONICO, OFFICIALI,
ARCHIDIACONO ET VICARIO
GENERALI ANTVERPIENSI.

Editio postrema ab Authore aucta & emendata.

OPERVM TOMVS SECVNDVS.

ANTVERPIÆ,
Apud Hieronymum & Ioan. Bapt. Verdussen.
M. DC. LXXV.

Cum gratia & Priuilegio.

BENEVOLO LECTORI.

INTRICATA spinis, & controuersijs perplexa est materia, quam imus tractatum, Ecclesiasticæ ciuilisque iurisdictionis: obscuri fines, dubij limites, termini contentiosi: nec, qui illos discriminet, certus satis aliquis agri-mensor: qui administris vtriusque suas figat sedes; quas vltra citraque nequeant consistere. Eos igitur ego hic sequar mensores, qui non aliam virgulam adhibeant; non aliud in hoc labyrintho filum ducant; quàm sacros canones, legesque Romanas. nihil eos morabor, qui iura negant sibi nata; qui ipsos canones impugnant; qui œcumenicorum Conciliorum decreta non recipiunt; qui inter oues Petri numerari nolunt; ab illiúsve successore, Christi Vicario, pasci, dirigi, gubernari. agam ergo cum Catholicis: neque dissertationem instituam cum ijs, qui ab orthodoxa fide secessionem fecerunt: neque semel ab œcumenicis Concilijs iudicatá reuoluam. quod dum vetat Martianus in l. 4. C. de summ. Trinit. causam subtexit; quia non solùm, inquit, contra fidem verè expositam veniunt; sed etiam Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine prophanant veneranda mysteria. quare non admitto illas quæstiones, quas Christophorus Besoldus in Dissertatione politico-iuridica de Maiestate proponit; sectione 2. de Potestate sæculari in personas & bona Ecclesiastica; item an & quatenus religio, cultusque religiosus in Principis, eorúmve, qui maiestatem habent, sit administratione: Iterum an & quatenus vocatio Ministrorum spectet ad Magistratum sæcularem. Conciliorum insuper, ac synodorum conuocatio; hæresum denique cognitio, prohibitio, extirpatio: neque demum quatenus sæcularis potestas possit bona Ecclesiastica in alium vsum, quàm relicta sint, transferre: v. g. vbi religionis mutatio inuecta est, quatenus abrogatis catholicis sacrificijs, & ritibus, alias in causas, bona Ecclesijs, monasterijs, pijs locis relicta diuertere. huiusmodi enim controuersijs præiudicatum est, dum hæretici fontes, vnde illæ profluunt, sunt damnati. Sed & veniam dissentiendi ab ijs precabor, qui fidem nobiscum orthodoxam professi, principijs ijsdem non inhærent; sacros canones, & Ecclesiastica decreta minùs insequuntur; præiudicia opinionum, morum, sententiarum, placitorumque patiuntur. qua in classe inter primos sunt Franci. E quibus nuper Baunius, in Praxi sua canonica (an anticanonica?) lib. 1. c. 22. q. 8. postquam, inquit, iurisdictio Ecclesiastica est abrogata in Francia, tam per vsum contrarium, quàm Ordinationem anni 1539. & c. 23. in princ. generaliter negat canonicas constitutiones in Francia receptas, quæ magistratum iurisdictioni præiudicent. adeoque quæcumque ad sacramenta, Dei cultum, negocia fidei, res sacras, & merè spirituales non pertinent. cum huiusmodi lacte imbutis denuncio mihi non esse negocium: qui canonum terminis insistam. illorum principia turbare, finésve per-

uertere qui volent; non eſt vt mecum congrediantur. ne fortè reperire paradoxa quædam ſibi videantur, dum illis ex cauſis, quas dixi, præoccupati, aurem alteram canonibus integram non ſeruarunt. quibus tamen in dubio poteſtatis declaratio magis competit. Vt videbimus infrà lib. 1. c. 6. n. 14. lib. 4. c. vlt. rogatos tamen illos velim, vt dum res ſuas ſuâ menſurâ metiuntur, fundum meum non niſi pacificè ingrediantur; canonicos terminos ne moueant; res meas mihi habere, & mecum me habitare permittant. Alios autem etiam monitos velim, ne ijs, quæ ſecundùm canones traduntur, ita inhæreant; quin circumſpiciant, an pacificè apud ſuos ijs vti frui poſsint; an deferre conſuetudini teneantur. quæ & nonnunquam, ex temporum locorumque ratione, ſi non laudabilis, tamen tolerabilis eſt: &, vbi minus eſt, videant vtrum, quam vellere velint; in hac temporum iniquitate, queant conuellere: an res turbare tantùm; non emendare poſsint: difficultatibus ſe ſumptuoſis inuoluere; non extricare: zelo contendere; fructum non ferre. Neceſsitas tempeſtatum, quod ſereno cœlo illicitum eſt, licitum facit; bonus nauclerus tempeſtati cedit, quam ſuperare non poteſt. Non omnes omninò res exigunt, non omnia tempora ferunt Thomas & Staniſlaos. dabit Deus aliquando meliora. ſatis erit hodiè non negligere, quæ ſperes corrigere. non trepidetur modò, vbi trepidandum non eſt: non pax temporalis præ æterna quæratur. c. 3. X. de immunit. Eccl. in 6. adſit prudens conſtantia, & affectus erga ſponſam Chriſti, Eccleſiam: fluentemque ex Chriſti ſponſalitia largitate, illius authoritatem, ſimul ac libertatem.

INDEX

INDEX CAPITVM LIBRI PRIMI.

CAPVT PRIMVM.

LIBRI SECVNDI

CAPVT PRIMVM.

LIBRI TERTII

CAPVT PRIMVM.

LIBRI QVARTI

CAPVT PRIMVM.

FINIS.

CENSVRA.

TRactatus de Iurisdictione Ecclesiastica & Ciuili Clarissimi & Admod. Reuerendi Domini FRANCISCI ZYPÆI I.C. *Protonot. Apost. Archidiaconi, & Vicarij Generalis Antuerpiensis, cùm nihil Religioni Catholicæ, & bonis moribus contrarium aut repugnans in eo reperiatur, tutò ac vtiliter typis mandari poterit. Datum hac 29. Augusti 1648.*

IOANNES A CHOKIER DE SVRLET,
Canonicus & Vicarius Generalis Leod.

CENSVRA.

TRactatus de Iurisdictione Ecclesiastica & Ciuili Clarissimi & Adm. Reuerendi D. FRANCISCI ZYPÆI I.C. Protonot. Apostol. Archidiaconi & Vicarij Generalis Antuerpiensis, multam, solidam ac perspicuam doctrinam in se continet: nihil verò fidei Catholicæ, aut bonis moribus contrarium. Quare eundem prælo dignissimum censui 10. Decembris 1646.

GVILIELMO BOLOGNINO S.T.L. Canon. & Libror. Censor. Antuerpiensis.

DE

DE IVRISDICTIONE ECCLESIASTICA, ET CIVILI.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

De distinctione vtriusque Iurisdictionis.

1. Quam distincta sacra, & ciuilis potestas!

VEMADMODVM homo, quem microcosmum dicunt, anima constat, & corpore; ita mundus hic magnus spiritualium rerom atque temporalium administratione diuersimodè gobernatur. *Duo sunt*, inquit Gelasius Papa, *quibus principaliter hic mundus regitur; authoritas sacra Pontificum, & regalis potestas. c. duo sunt. d. 96.* Sacerdotiom & Imperium: illud quidem diuiois ministrans; hoc autem humanis præsidens, ac diligentiam exhibens. *auth. quomodo oporteat Episcop. in princ.* ita vt nec Imperator iura pontificatus arripiat, nec Pontifex nomen imperatorium vsurpet. *c. cum ad verum. ead. dist.* duo quippe *fecit Deus magna luminaria in firmamento cœli: luminare maius, vt præesset diei: & luminare minus, vt praeesset nocti. c. solitæ. X. de maioritat. & obedien. actibus enim proprijs*
2. *& proprietatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit: vt & christiani Imperatores pro æterna vita*
Præualet illa. *Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium rerum imperialibus legibus vterentur. d. c. cum ad verum.* luminare ergo vtrumque magnum: sed alterum maius. ad firmamentom etenim cœli, hoc est, vniuersalis ecclesiæ, fecit Deus doo magna luminaria, id est, duas instituit dignitates: quæ sunt pontificalis authoritas; & regalis potestas: sed illa quæ præest diebus, id est, spiritualibus; maior est: quæ verò carnalibus, minor. vt quanta est inter solem & lunam; tanta inter Pontifices & Reges differentia cognoscatur. *d. c. solitè. honor* quippe *& sublimitas Episcopalis*, inquit Ambrosius, *nullis poterit comparationibus adæquari, si Regum fulgori compares, & Principum diademati; longè erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. d. c. duo sunt.* & Gregorius Nazianzenus, *Christus dedit*, inquit, *& nobis potestatem; dedit & principatum, multo perfectiorem principatibus vestris. aut numquid iustum vobis videtur, si cedat spiritus carni, si terrenis cælestia superentur, si diuinis præferantur humana? c. suscipitis. d. 10. sed vt sol & luna diuersò feruntur in cælo; ita spiritalis actio carnalibus distat incursibus, & militans Deo minimè se negotijs sæcularibus implicat: ac vicissim nec ille rebus diuinis præsidet, qui est magis negotijs sæcularibus implicatus d. c. cum ad verum.* Igitur *Princeps fidelis filius est, non præsul Ecclesiæ; quod ad religionem competit; discere ei conuenit, non docere: habet priuilegia suæ potestatis; quæ administrandis legibus publicis diuinitus consecutus est: ad sacerdotes autem Deus voluit quæ ecclesiæ disponenda sunt pertinere; non ad sæculi potestates. quas, si fideles sunt, ecclesiæ suæ sacerdotibus voluit esse subiectas, non sibi vindicare alienum ius, & ministerium quod alteri deputatum est: non executiones suas ecclesiasticis præsulibus præferre. c. si Imperator d. 96. Iura*, inquit Augustinus, *humana, Iura Imperatorum sunt. quare? quia ipsa iura* 3.
humana per Imperatores & Reges Deus distribuit generi humano. sed *allegatur*, inquit Ambrosius, *Imperatori licere omnia; ipsius esse vniuersa. respondeo, noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. scriptum est: quæ Dei, Deo, quæ Cæsaris, Cæsari. ad Imperatorem palatia pertinent; ad sacerdotem ecclesiæ: publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. tributum Cæsaris est; non negatur: ecclesia Dei est: Cæsari vtique non debet adijci: quia ius Cæsaris esse non potest templum Dei. c. conuenior. 23. q. 8.* sic optimè Alexander III, *in c. causam quæ. X. qui filij sint legitim.* causam super validitate matrimonij 4.
ecclesiasticam facit: *ad Regem autem pertinet*, inquit, *de possessionibus iudicare*. ne iuri Regis præiudicaret, vetat à suo delegato de possessionibus iudicium vsurpari. Jta Christus *Lucæ 12.* respondit petenti, vt fratri suo diceret, vt diuideret cum eo hæreditatem; *quis me constituit Iudicem, aut diuisorem super vos?* Honorius III. *in c. nam X de ord. cognit.* causam natalium suam asserit. hereditatis petitionem Regi Francorum relioquit, Innocentius III. *in c. per venerabilem. X. qui filij sint legitim.* ooluit filios G. Montis Pessulani legitimare; quòd ille in temporalibus recognosceret superiorem: quamuis legitimasset filios Regis Franciæ; qui neminem recognosceret, quod in illo præiodicasset iuri alicoo: in hoc noo item: &

Vt sacra prophanis.

Hæc ad Principes spectant.

quoniam cum difficile esset iudicium super vtroque Regis matrimonio, & natalibus prolium ex vtroque natarum, eoque, sicut in

5. *Vt de ambiguis iudicium sit ecclesiæ.*

Deuteronomio si ambiguum esset iudicium inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, præceptum esset ire ad sacerdotem, qui iudicaret iudicij veritatem; eique obediendum foret: ita in nouo testamento eundum esset in difficili

6. *Et casuale de temporalibus.*

causa ad locum quem elegit Dominus, Apostolicam vtique sedem. ita vt extra patrimonium ecclesiæ *in alijs regionibus*, inquit, *certis causis inspectis temporalem iurisdictionem casualiter exercemus*. *ita vt nec* tunc *alieno*, inquit, *iuri præiudicari velimus*. sic iterum Alexander III. *in c. si duobus. §. denique. X. de appell.* respondit de iure non valere extra terras ecclesiæ appellationem à Iudice sæculari ad Pontificem interpositam. vtique quod *diuisum imperium cum Ioue Cæsar habet*. quod Imperatori imperium à cælesti Maiestate sit traditum *l. 1. C. de vet. iur. enuclean.* Denique Innocentius III. *in c. nouit. X. de iudic.* noluit vsurpare iudicium de feudo inter Regem Francorum & Anglorum: sed tantum de iuratæ inter Reges pacis violatione, restaurationeque cognoscere: per viam denuntiationis euangelicæ. quæ obtinet in quolibet criminali peccato. vt peccator reuocetur à vitio ad virtutem; & ab errore ad veritatem. *d. c. nouit.*

7. *Vt duo gladij sint in ecclesia.*

Ad extremum cum Bonifacius VIII. *in c. vnam sanctam de maior. & obed. in extrau. comm.* edixisset in ecclesia, eiusve potestate duos esse gladios; spiritualem videlicet & temporalem: hunc quidem pro ecclesia; illum autem ab ecclesia exercendum: illum manu sacerdotis, hunc manu Regum & militum, sed ad nutum, & patientiam sacerdotum: oportere autem gladium esse sub gladio; & temporalem authoritatem spirituali subijci potestati: aliaque, quæ duræ videbantur digestionis Philippo Pulchro Regi Francorum; necessarium ei visum fuit obtinere à Clemente V. extrauag. Meruit *de priuil. in Comm.* qua declaratum est nullum per d. extrauag. præiudicium generatum Francorum Regi, regno; aut regnicolis. vt non amplius per illum essent subiecti, quam ante fuissent: sed omnia esse in eodem statu: tam quoad ecclesiam, quam regem, regnum, & regnicolas. eo scilicet vergit declarationis postulatio, vt Regia potestas disparata, discreta, & independens in temporalibus à pontificia potestate: neque huic illa tanquam supremæ subdi: sed quod enunciauerat Innoc. III. *in d. c. per venerabilem*, neminem in temporalibus recognoscere, censeretur. tametsi nec id Clemens, neque contrarium ibi expresserit. & quamuis de Francia rogatus responderit; causa tamen decisionis communis est omnibus Principibus superiorem non recognoscentibus *vt diximus in Hiatu l. 3. c. 9.*

8. *Vt intelligendum iuramentum Imperatoris.*

Verùm idem Clemens *in c. romani. de iureiur. in Clem.* multis verbis deducit quod iuramentum, quod Imperator præstat Papæ, *iuxta formam in c. Tibi domino 63. dist. & in Pontificali expressam, & latius in d. c. romani extensam*, sit iuramentum fidelitatis. quamuis tamen ibidem non explicet, quid sit, aut qui ab eo accipiatur fidelitas. in feudalibus quidem placitis est sacramentum, quo domino fidem suam obstringit vasallus. quod plura complectitur *l. 2. c. 5. & 6. feud.* & quidem capitula fidelitatis, & tenorem d. iuramenti dicit Clemens se benè pensasse: & respicere videtur ad *c. de forma. 22. q. 5.* quod *d. c. 6. l. 2. feud.* refertur: & id continet quod *c. 5. ibid.* ferè dicitur esse vasalli. sed & ibidem alterius fit mentio: scilicet qui ideo *iurat fidelitatem*, inquit *d. c. 5.* *non quòd habeat feudum, sed quia sub iurisdictione sit eius, cui iurat*: & quæ huic iurandæ sunt etiam in iuramento imperatorio sunt comprehensa: an huiusmodi fidelitatis iuramentum aliquatenus Clemens respexerit? quasi iuret Imperator, non quod à Papa tamquam feudum habeat Imperium: sed quasi Imperator sub Papæ iurisdictione sit. vt refert Clemens sibi fidelitatis & obedientiæ itidem præstitum ab Imperatore Iuramentum. & Bonif. VIII.

in d. extrauag. vnam definit *subesse Romano Pontifici*, omni humanæ creaturæ omnino esse de 9. *Vt omnis creatura subiecta Romano Pontifici?*

necessitate salutis: & Pius V. in formula professionis fidei hæc verba inseruit; *Romano Pontifici veram obedientiam spondeo, ac iuro.* quæ relata ad subiectionem spiritualem, & primatum Papæ inter Catholicos nullam habent difficultatem: sed si ad subiectionem temporalem, quasi ordinario iure competentem Papæ referantur; eiusmodi ex verbis causam accepit Philippus Pulcher acerbæ epistolæ ad Bonif. VIII. scriptæ: & Ludouicus Bauarus Imp. legis cum Electoribus conditæ, qua declararit potestatem Imperatoris esse à Deo: & læsæ Maiestatis crimen incurrere, qui diceret electum Imperatorem ante coronationem non esse verum Imperatorem; aut Imperium non posse administrare. de qua lege Alberic. *in l. bene à Zenone n. 16. C. de quadrien. præscript.* Itaque omissa quæstione Imperij, quæ ortum potest habere à pactis Translationis in Carolum Magnum: simpliciter hæc summa sit; distare & longo quidem interuallo Pontificum tiaras, & sceptra Regum: iurisdictionem illorum sacram; horum politicam: aliam

Pontificum esse; aliam Cæsaris: si rebus Cæsaris incubamus, si iure potestatis eius vtimur, 10. *Longè distare Pontificum & Principum iurisdictionem.*

extra querelam iniuriæ est, Cæsari reddi, quod Cæsaris est: Deo autem, quæ Dei sunt propria, reddere nos oportere, corpus, animam, voluntatem. *ita Hilarius in Comm. in Matth. c. 23.* vicissim, si à Christo inter oues pascendas Petro, eiusque successoribus commissi sumus, extra iniuriam est authoritate nos illorum regi, dirigi, atque compesci. qui tergiuersantur, meminerint illius Isaiæ *c. 6. Gens, & regnum, quod non seruierit tibi, peribit.* & vix accidit vt desciuerint aliqui à fide, qui non antè authoritatem externam ecclesiæ contempserint, oppugnarint. vtique & de externa

na agit Chriſtus *Matth.* 18. vbi poſt priuatas monitiones denunciari fratrem peccantem eccleſiæ iubet; & exinde *ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi*, inquit, *tanquam ethnicus & publicanus.* quaſi iam ex eccleſiæ gremio exciderit, qui authoritatem ſpreuerit. & vt vitabantur à Judæis ethnici & publicani: ita & à conſortio catholicorum ſecludi debeant qui etiam in externis non agnoſcunt eccleſiam, vt matrem.

Ad quam rationem dicendum eſt, quamuis, vt proximo capite videbimus, Papa in Principes ſupremos ex ratione finis ſpiritualis exerceat etiam poteſtatem in temporalibus, non ideo tamen confundi poteſtates: ſed plenitudinem ſpiritualis, manere in Papa; plenitudinem temporalis, in principibus ſupremis. quippe non illud facit Papa authoritate temporali. *c. nouit. X. de iud.* ſed in conſequentiam, ratione peccati; quod poteſt compeſcere, & peccantes ad pœnitentiam reuocare. *d.c. nouit. c. prædicandum.* 12. *q.* 2. *c. illu.* 6. *q.* 1. eo que media ad id neceſſaria ob finem ſpiritualem induunt naturam finis, & quaſi tranſeunt ſub poteſtatem ſpiritualem. Quæ odioſa eſſe non debent ijs, qui in eccleſia, non ſupra eccleſiam eſſe Principes credunt, vt ait Ambroſius de negotio fidei ad Cæſarem ſcribens, & qui venerantur eccleſiam, vt matrem. vt contra negant hodie hæretici eum ſupremum Principem eſſe, qui non & rerum diuinarum ſummam, vt humanarum vſurpat. vt Alberic. *Gentil. tract. de poteſtate Regis abſoluta.* quæ ſuperauit Nabuchodonozoris impietas. *Daniel* 6. illuc vergere videbatur opinio Guilielmi II. Regis Angliæ: de quo Eadmerus *in ſua Hiſtoria l.* 1. *Omnem*, inquit, *authoritatem exercendæ*

11\. *chriſtianitatis illi* (Anſelmo Archiepiſcopo Cantuarienſi) *adimere cupiebat. nec enim regia poteſtate integrè ſe potitum ſuſpicabatur quamdiu aliquis in tota terra, vel etiam ſecundùm Deum, niſi per eam quicquam habere* (nota dico) *vel poſſe dicebatur.* ad quæ verba Seldenus per chriſtianitatem ab Eadmero, & illius æui ſcriptoribus, notat functionem epiſcopalem æque ſacri fori actionem, & adminiſtrationem intelligi. vnde & apud nos pridem dicti Decani chriſtianitatis, qui per territoria ſub Epiſcopis in perſonas & res ſacras aduertunt, & in iure Archipresbyteri dicuntur. & Seldenus ait apud Anglos eccleſiaſticas curias, etiamnum fora chriſtianitatis vocari: in quibus chriſtianæ religionis negotia, & politia eccleſiaſticæ curæ exercetur.

Supremitati Principum non derogare ſacram eccleſiæ poteſtatem.

9\. *[…]e omnis […]natura […]biecta […]omano […]ontifici?*

10\. *[…]ongè di[…] […]ate Pon[…] […]ticum & […]rinci[…] […]m luciſ[…] […]ctionem.*

Chriſtiano-catholici ergo Principes filij eccleſiæ ſunt; non præſules: quæ rem chriſtianam ſpectant, ad eccleſiæ præſules; quæ publicam, politicamque ad ſe ſpectare arbitrantur: aliaque eſſe quæ Deo, alia quæ Cæſari tribuenda ſint. eam non indignantur eſſe eccleſiæ poteſtatem, quæ Chriſti ouibus, illi commiſſis, eſt neceſſaria paſcendis, regendiſque, quomodo *Spiritus S. poſuit Epiſcopos regere eccleſiam Dei*: *Act.* 20. non Reges, Principes, Imperatores: ſed hos ipſos *lex Chriſti ſacerdotali* *ſubijcit poteſtati*, inquit Greg. Nazianzen. *c. ſuſcipitis. diſt.* 10. à Chriſtiana ergo lege abſcedunt, qui chriſtianitatem, ſeu eccleſiam cogunt ſuis legibus ancillari.

CAPVT II.

An Eccleſiæ poteſtas ita ſit à ciuili diſcreta, vt nunquam ad temporalia porrigatur?

1\. Aiunt omnes hodie heretici, & politici multi. ſed illos non moramur, qui ſedemus ad petram, ſuper qua Chriſtus ſuam eccleſiam fundauit; inter oues, quas Petro paſcendas concredidit, ſub clauibus quas ei dedit regni cælorum: ſub poteſtate quam ei tribuit ligandi, atque ſoluendi. vt quod in terra Petri ſtetiſſet arbitrio, ratum eſſet in cœlo. cuius authoritas in Sede Romana defixa, poſt tot ſæculorum ſucceſſiones in hærede non deficit. de quo agere non eſt noſtri inſtituti, ſi tantum meminerimus Papam caput eſſe vniuerſalis eccleſiæ; vicariam Chriſti poteſtatem exercere. quam breuiter colligit Bernardus *l.* 2. *de conſiderat. c. age*, inquit, *indagemus adhuc diligentius quis ſis, quam geras videlicet pro tempore perſonam in eccleſia Dei. Quis es? ſacerdos magnus, ſummus Pontifex. Tu Princeps Epiſcoporum, Tu heres Apoſtolorum, Tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriachatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, authoritate Moyſes, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, vnctione Chriſtus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ ſunt. Sunt quidem alij cæli ianitores, & gregum paſtores, ſed tu tanto glorioſius, quanto differentius vtrumque præ ceteris nomen hereditaſti. Habent illi ſibi aſſignatos greges ſinguli ſingulos, tibi vniuerſi crediti, vni omnes. nec modo ouium, ſed & paſtorum tu vnus omnium paſtor. Vnde id probem quæris? ex verbo Domini. Cui enim non dico Epiſcoporum, ſed etiam Apoſtolorum ſic abſolutè & indiſcretè totæ commiſſæ ſunt oues, ſi me amas Petre paſce oues meas? quas? illius aut illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? oues meas inquit: cui non planum non deſignaſſe aliquas, ſed aſſignaſſe omnes? nihil excipitur, vbi diſtinguitur nihil.*

Clauium Pontifici credita ū poteſtas.

2\. Igitur quod ad politicos attinet, qui plenam in ſpiritualibus eccleſiæ poteſtatem admittunt, & primatum Pontificis Romani, *nota d. extrauagantem vnam ſanctam*: ſed nullam in temporalibus; quin imo in his omnes Principibus ſæcularibus faciunt ſubiectos: videamus quàm à iure noſtro diſcrepent. Sed in primis Apoſtolus 1. *Cor.* 9. dicit ſibi poteſtatem eſſe prædicanti euangelium laicis ab iiſdem temporalia exigendi, ſeu metendi. Item 1. *Cor.* 6. iubet iudices conſtitui ex chriſtianis, & eos non litigare apud infideles. 1. *Cor.* 5. pro inceſtu excommunicat Corinthium.

Vt ad temporalia extendatur.

3\. Quemadmodum ab initio eccleſiæ vſurata fuit excommunicatio? vt non tantum à ſacris arcerentur aduerſus eccleſiam contumaces, ſed etiam à conuerſatione fidelium per quam con-

A lexcommunicationem.

conuiuere, contrahere, commercari, in iudicijs agere, aliaque ciuilia negotia eis prohibentur: vt ita censura ad temporalia dimanet.

4. Illius effectus absolutionem vasallorum à iuramento.

Et si, qui excommunicantur, sint magni, iure à clientibus debito priuantur. *Nos*, inquit Gregorius V. *in Synodo Romana sanctorum prædecessorum statuta tenentes* (nota ante annos ferè sexcentos) *eos qui excommunicatis fidelitate, aut sacramento constricti sunt, Apostolica authoritate à iuramento absoluimus: & ne fidelitatem obseruent, omnibus modis prohibemus quo vsque ipsi ad satisfactionem veniant. c. nos sanctorum. 15. q. 6. c. iuratos. ibid. c. fin. extra. de pœnis.* ecclesiæ enim illud competit Jeremiæ *c. 1. constitui te super gentes, & regna vt destruas, ædifices, euellas & plantes* & applicatur *in c. vnam. de maior. & ob. in extrauag com.* quare rursus idem & in hæreticis Gregorius IX *c. fin. X. de heret. absolutos*, inquit, *se nouerint a debito fidelitatis, dominij & totius obsequij, quicumque lapsis manifestè in heresim aliquo pacto quacumque firmitate vallato tenebantur adstricti. in c. ad abolendam X de heret.* hæretici comites, barones, &c. honore priuantur *c. vergentis X. eod.* bona confiscari iubentur.

5. Ad Hæreticorum in temporali punitionem, vt portigatur.

Jterum de hæreticis plenius statutum in Concilio œcumenico Lateranensi sub Innocentio III. *refertur in c. excommunicamus. 13. X. de heret.* vt bona hæreticorum laicorum addicantur fisco, & ipsi hæretici relinquantur potestati laicæ debita animaduersione puniendi. deinde præcepit potestatibus sæcularibus, vt omnes hæreticos è suis ditionibus pro viribus expellant. & simul statuit, vt, quando assumuntur, præstent iuramentum, se hoc pro viribus, & bona fide executuros. Denique dominos temporales in eo negligentes iubet excommunicari, denuntiari Pontifici. vt vasalli à fidelitate absoluantur, terræ exponantur à catholicis occupandæ. item aduersus fautores hæreticorum, vt sint infames, officiorum, consiliorum, electionum incapaces ac testimoniorum, intestabiles actiuè & passiuè Actores in iudicio esse non possint; si Iudices sint, sententia eorum sit irrita; si tabelliones; instrumenta nullius momenti: si aduocati; patrocinium non admittatur.

6. In votis, assasinatu &c. clucet

In *c. licet X. de voto.* Innoc. III. coëgit Regem Hungariæ votum paternum explere sub pœna priuationis regni. *In c. 1. de homicid. in 6.* Innoc. IV. Principes per assassinos Christianum hominem occidi curantes dignitate priuat.

7. Frederic. II. Imperio priuatus, authoritate ecclesiæ.

In Concilio œcumenico Lugdunensi *relato in c. ad apostolicæ. X. de sent.* imperio & regno priuatus fuit Fredericus II & omnes subditi à iuramento fidelitatis absoluti.

8. Imperium à Græcis in Germanos translatum.

In Concilio Viennensi *d. c. Romani. de iureiur. in Clementin* probatio personæ in Jmperatorem electæ, dicitur ad Pontificem pertinere: 2. authoritate ecclesiæ Imperium à Græcis translatum in Germanos: 3. potestatem eligendi ab eadem ad certos Germaniæ Principes peruenisse: 4. iuramentum Papæ ab Jmperatore præstari; idemque esse fidelitatis.

9. Philippicus comes à Concilio Constantiensi coercitus, aliaque ab eodem decreta temporalitatem trahentia.

Jterum Concilium Constantiense *s. 21.* aduersus Philippicum Comitem & ministros, si in crimine perstiterint post excommunicationem & interdictum, facultatem facit procedendi ad omnes alias pœnas, spirituales & temporales. idemque Concilium *s. 29.* renouat Bonifacij VIII. constitutionem, quæ incipit, *felicis de pœnis*: latam aduersus metum inferentes electoribus Papæ. vbi aduersus quacumque dignitate præditos statuuntur hæ pœnæ, *infamia, intestabilitas, bonorum confiscatio, inhabilitas ad omnes dignitates, tam sæculares quam ecclesiasticas, ad agendum in iudicio, ad postulandum, testificandum.*

Jterum in Concilio Lateranensi *sub Leone X. s. 9.* renouatur eadem constitutio *c. felicis & c. si quis suadente diabolo*: & contra præsumentes vltra veteres pœnas statuitur, vt ad omnes actus legitimos inhabiles, & intestabiles habeantur. 10.
Alia in Concilio Lateran.

Jterum Concilium Tridentinum *s. 25. c. 20.* præcipit sacros canones, & Concilia generalia omnia, nec non alias apostolicas sanctiones in fauorem ecclesiasticarum personarum, libertatis ecclesiasticæ, & contra eius violatores editas, quæ omnia præsenti etiam decreto innouat, exactè ab omnibus obseruari debere. in quibus canonibus multa de temporalibus, subditorúmve liberatione habentur. & *s. 25. c. 19.* in duello pugnantes, & locum concedentes priuatione, & alijs pœnis temporalibus punit: & *s. 25. c. 3.* etiam mulctas pecuniarias, sub certo modo, per Iudices ecclesiasticos induci permittit, & per captionem pignorum, & personarum districtionem procedi. 11.
Tridentino.

Jterum in Concilio Lugdunensi *sub Gregorio X. relato in c. 1. & 2. de vsur in 6.* statuuntur diuersæ pœnæ temporales, aduersus vsurarios vt manifesti sint intestabiles, vt illis non elocentur domus. &c. & toti tituli agunt de vsuris restituendis. 12.
Lugdunensi.

Iterum Concilium Trid. *s. 24. de mat. c. 6.* raptorem non tantum condemnat vt raptam ducat; sed & bonis temporalibus dotet. & *in c. 2. X. de adult. & stup.* adijcitur etiam castigatio corporalis, & in monasterium detrusio. Alibi permittitur flagellatio moderata: *c. 4. X. de raptor.* & verberatio, torturaque lenis: *c. circumcelliones. 23. q. 5.* captura: *c. nouimus. 23. X. de verb signif.* scorticatio, rasio, in Concilio Liptinensi: mulctatio: *c. statuimus. 16. q 1. c. quisquis. 17. q. 4. c. presbyter. c. calumniam X. de pœn.* ad opus pium: etsi non fisci Episcopi. *c. episcopo. 6. q. 6.* aut Archidiaconi. *c. licet. 3. X. de pœn.* debitæ vltionis acrimonia, perpetua infamia, carcer, exilium, deportatio: *c. attendendum. 17. q. 4. c quamuis de pœn. in 6. Gregor. lib. 11. epist. 50.* denique libera potestas adulteria & scelera inquirendi, vlciscendi, & iudicandi. *c. 1. X. de off. ord.* 13.
Iterum Tridentino, alijs.

Illustre etiam præbet argumentum potestatis ecclesiæ in temporalia, quod summi Pontifices circa ipsos Jmperatores, Reges, & Principes, capita vtique politici corporis, & vnde temporalis authoritas alioquin fluit, statuerunt. 14.
Principes ab ecclesia in temporalibus etiam damnati.

Philippicus Imp. ſtatuerunt. nam Conſtantinus Papa Imperatorem Philippicum imagines aboleri iubentem, damnauit. conſtituens ne illius nomen publicis ſcriptis, aut priuatis in ære, argento, plumbóue reciperetur.

Leo Iſauricus. Gregorius. II. circa annum 720. Leonem Iſaurum iconomachum excommunicauit, & Italiæ vectigalibus priuauit: prohibens Italis ne conſueta tributa ei perſoluerent. Gregorius III. Leonem communione ſimul & Imperio priuauit: quod imagines & ſtatuas demolitus eſſet, & de homonſio malè ſentiret.

Childericus. Zacharias Childericum regno Franciæ amoueri, & Pipinum ſuffici iuſſit, non tam ob crimina, quam ſocordiam, & incapacitatem, ob quam non tantùm noxius eſſet bono politico; ſed & in eccleſiam grauia incommoda redundarent.

Leo III. cum Græci eccleſiam Romanam negligerent, aut tueri non poſſent; Imperium diuiſit, & Occidentem in perſona Caroli Magni Germanis attribuit *c. venerabilem X. de elect. c. Romani de iureiurand. in Clem.*

Iterum deficiente maſcula ſtirpe Caroli translatum eſt Imperium in Henricum Aucupem, Ducem Saxoniæ, qui etſi nomine imperatorio abſtinuit; filius tamen Otho I. à Ioanne XIII. accepit.

Henricus IV. Imp. Gregorius VII. Henricum IV. ob grauiſſima ſcelera excommunicatum, nec emendatum Imperio priuauit. idem Gregorius Boleſlaum II. ob cædem ſancti Staniſlai diris deuouit, & regnum ei abrogauit. Caliſtus II. filium patri ſimilem inueſtituras, & eccleſiæ iura vſurpantem, excommunicatione, & amittendi regni metu deterruit. (Boleſlaus.)

Frideric. I. Alexander III. Fredericum I. ænobarbam ſacris interdixit, & iuramento fidelitatis ei adſtrictos abſoluit.

Otho IV. Innocentius III. Othonem IV. eccleſiæ nimis iniurium à communione remouit, & Imperio deiecit. Idem Papa Regi Hungariæ vt diximus regni iacturam minatus eſt, niſi votum Hieroſolymitanum expleret. *c. licet X de voto.* Idemque rurſus Ioannem Angliæ Regem regni adminiſtratione ſubmouit. (Ioan. Angl. Rex.)

Frideric. II. Imp. Honorius III. Gregorius IX. & Innocentius IV. Fredericum II. vt hoſtem eccleſiæ excommunicarunt, & hic probante Concilio Lugdunenſi ab Imperio depoſuit. *c. ab Apoſtolica de ſent. & re iudicat.* idem Innocentius IV. Regi Luſitaniæ negligenti fratrem coadiutorem dedit; cum iure ſucceſſionis, ſi Rex ſine prole moreretur. *c. grandi de ſuppleud. negligen. prælat.*

Gregorius X. vacante nimis diu Imperio Electoribus mandauit, vt mox prouiderent; alioquin ſe eorum negligentiam ſuppleturum. elegerunt ergo mox Rodolphum Comitem Hapsburgenſem. Clemens V. iterum diu nimis vacante Imperio rogatus fuit à Philippo Pulchro, vt illud in Francos referret. cui enim, inquiebat, ſit iniuria ſi vacantis Imperij conditio permutetur? Electores ergo monuit, vt electionem maturent, alioquin periculum eſſe, ne cum Imperio poteſtatem eligendi impoſterum amitterent: at illi mox Henricum Luxemburgenſem elegerunt.

Ludouicus Bauarus. Ludouicus Bauarus à Ioanne XXII. & Clemente VI. excommunicatus, & per hunc ab Imperio depoſitus eſt: & Electoribus mandatum alterum eligere, eccleſiæ morigerum: alioquin Pontificem curam neceſſariò, vt ſupremum caput, de Imperio habiturum.

Comes Toloſanus. Comes Toloſanus, quod hæreticis arma accommodaſſet, tam in Concilio Galliæ, quàm Lateranenſi ſub Innocentio III. principatu ſpoliatus fuit. *Simoni autem Monſortio*, inquit Mariana *in hiſtor. Hiſpaniæ l. 12. c. 3. nauatæ operæ præmium fuit Toloſa, & aliæ vrbes bello quæſitæ, partaque.*

Georgius Pogebratius. Paulus. II. Georgium Pogebratium hæreſeos damnatum, dignitate ac regno priuauit. vt & Paulus III. Henricum VIII. Angliæ Regem: & Pius V. Eliſabetham ipſius filiam. deoique Sixtus V. Henricum IV. tunc ab eccleſiæ doctrina alienum, regno Franciæ excludendum cenſuit: & reſipiſcentem reconciliatùque Clemens VIII. admiſit, rehabilitauitque retrorſum ad tempus delati regni per mortem Henrici III. bellumque religionis cauſa obortum compoſuit. plura ſiuot apud alios huiuſmodi rerum geſtarum exempla, ac legi poſſunt apud Bozium *de ſignis eccl. t. 2. l. 17. ſig. 71. l. 21. c.* 8. longa ſanè tot ſæculorum conſuetudo, quamuis dubitari poſſet, interpretationem iuris facit *l. ſi de interpretat. D. de leg.* imò non competentem iuriſdictionem attribuit *l. ſicut 3. & l. omnes 4. C. de præſcript. 30. an* & ius facit conſuetudo: præſertim inſignibus actibus, & pluries repetitis firmata. (Henricus VIII. Angl. Elizabetha.)

Neque verò mouere poteſt, quod non exemplis, ſed legibus ſit iudicandum: *l. nemo. 13. C. de ſent.* ſi quidem illud eſt accipiendum de vulgaribus iudicibus. ſi verò Princeps ipſe de cauſa cognouerit, & ſententiam dixerit, omnes omnino *Iudices ſciant*, inquit lex, *finalis C. de leg. hanc eſſe legem non ſolum illi cauſæ, pro qua producta eſt; ſed & omnibus ſimilibus.* & ita argumentantur iureconſulti ex deciſionibus aliàs factis ab Imperatore, aut Senatu. *vt citat Chriſtinæus volum 1. deciſ. 1. & 2.* 15. Quæ hæc authoritas exemplorum.

Quod ſi vnquam legis inſtar eſſe poſſit res aliàs iudicata; tum maximè id obtineat oportet ſi iudicium fuerit vniuerſalis eccleſiæ, ſiue Concilij œcumenici, cui fidem omnes catholici attribuere debent. quippe in quo fides Petri deficere non poteſt, vt neque portæ inferi aduerſus petram præualere. Præſidet enim in huiuſmodi Concilijs Spiritus ſanctus. vnde in primo Concilio ita fantur Apoſtoli *Act. c. 15. viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis.* de eoque habebant Chriſti promiſſum, & per eos in perpetuum illius eccleſia, *ille vos docebit omnia.*

At verò quædam ex his, quæ retulimus, exempla à Concilijs œcumenicis probata ſunt. & quæ ante diximus in Concilijs œcumenicis circa temporalia ſunt decreta: quæ adeoque

adeoque circa fidem aut mores errare non potuerunt.

16. *Ecclesiæ iudicium imo decretum.*

Neque verò rectè dixeris, nullum esse alicuius Concilij decretum, quo expressè declaratum sit, competere ecclesiæ in temporalibus potestatem: eoque, vt res certæ fidei sit, opus esse: adeoque præuio examine: sicut de Apostolis *in Actis ll. c.* 15. dicitur; *conuenerunt videre de verbo hoc.* nam *quid interest*, inquit lex 32. *D. de leg. suffragio populus voluntatem suam declaret, an rebus ipsis, & factis*? & verò, quo casu res dubia esset, Concilij examine, & sententia opus esset: sed (præterquam quod in Concilio Romano *sub Gregorio VII.* hæ propositiones in terminis definitæ sunt; *quod Papa liceat deponere Imperatorem: quod à fidelitate iniquorum subiectos possit absoluere*) tot hic Concilia illam ecclesiæ in temporalia potestatem pro certa præsupponunt; & ex ea præsuppositione, quæ retulimus, decernunt: ut magnus videretur circa fidem & mores lapsus; si res secus se haberet, magna enim & grauia incommoda rei publicæ, & ecclesiæ incumberent, vt sæpè hæc, & illa turbata, est in executione exemplorum, quæ retulimus.

Controuersum quidem esse fatemur modum ipsum, quo competat ecclesiæ in temporalia potestas: controuersum autem prioribus sæculis inter orthodoxos non fuit, quin competat. Canonistæ quidam via regia, atque directâ competere contendunt. Illoique non parum iuuant verba d. extrauagantis *vnam sanctam.* quæ simpliciter aiunt in ecclesia, eiusque potestate duos esse gladios; spiritualem & materialem: gladium esse sub gladio: hunc illi subijci: theologi negant directò Ecclesiæ potestatem competere in temporalia; sed indirectè dumtaxat; quatenus finis scilicet spiritualis Ecclesiæ, atque animarum salus exigat. qui finis eiusmodi media faciat necessaria, & quasi fini conformet: ex eoque potestatem in temporalia quasi spiritualem faciat: quamtiis circa materiam temporalem eo casu versetur. vt d. extrauagans *vnam*, aliaque iuris loca, in quibus canonistæ fundantur, secundùm hanc rationem sint exaudienda; non vt sonant verba simpliciter. *qua de re Bellarminus de Romano Pontific. l. 5. c. 4. & 5. aliique.*

17. *Quid sentiendum de obiectis incommodis.*

Neque refert si obieceris ex huiusmodi decreto, & executione exemplorum supra relatorum, grauissimas sæpè in Ecclesia ortas esse turbas: & doceamur in materia morum *c. cum non potest.* 23 *q.* 4. potius omittendam esse correctionem, quam grauiora ex remedio mala causari. vtique enim id verum est, cum de præterito tantum crimine puniendo agitur: sed cùm de futuro impediendo non æquè: quamuis præsens graue malum immineat; si futuri temporis bonum præponderet. sic bellum iustum est, quamuis multa grauiaque in præsentiarum secum trahat incommoda, ex quo pax sequatur; cuius bonum præcellat, quod si non semper consilio respondeat euentus; non reddiderit hic illud iniustum. fateri etiam oportet, cum de Papæ iudicio, æquumnè sit an iniquum, nemo possit iudicare: *c. pater. c. aliorum.* 9. *q.* 3. adeoque illud maneat irretractabile: graui meditatione, centum oculis, & multimoda circumspectione opus esse; vt dispiciat an necessariò descendendum sit ad vrendum & secandum, neque enim aliter ius ei, aut fas est gladium exerere. *quid tu*, inquit Bernardus *l.* 4. *c. de considerat. denuo vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic; conuerte gladium tuum in vaginam, tuus ergo, & ipse tuo forsitan nutu, etsi non tuâ manu euaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertineret, & is, dicentibus Apostolis, ecce gladij duo hic, non respondisset dominus, satis est; sed nimis est. Vterque ergo ecclesiæ, & spiritualis scilicet gladius, & materialis. sed is quidem pro ecclesia; ille vero ab ecclesia exercendus est. ille sacerdotis; is militis manu: sed sanè ad nutum sacerdotis, & iussu Imperatoris.* Quare neque ob quodlibet peccatum ad hæc extrema deueniendum est: sed ob grauia demum & Ecclesiæ nimium noxia. vt in casu hæresis, & persecutionis Ecclesiæ ad depositionem procedi potest. *c. ad apostol. de re iud. in* 6. *c. si papa.* 40. *c.* 13 *X. de hæret.* si Princeps contemnat Ecclesiæ claues: quod incidit in hæresim: *c.* 1. *dist.* 22. *c. hæc est fides. c. rogamus. c. alienus.* 24. *q.* 1. Imo ipso iure in pœnas incidit. *c. cum secundum leges de hæret. in* 6. quamquam ad hos effectus adeo magnos & monitio non vna, & incorrigibilitas meritò desideretur. *c. ad apostol. de re iud. in* 6.

Quod si ergo finis spiritualis requirat spiritualem gladium extendi ad materialia; statuendum est Deum, qui finem huiusmodi præscripsit, media ad illum necessaria concessisse.
l. 2. *D. De Iurisd. om. ind* adeoque cum salus 18. *Finis spiritualis hæc media facit concessa, vt in multis in iure expressis.*
exigeret animarum, & Ecclesiæ salubris directio; licitum fecisse Ecclesiæ temporalium attactum. Illudque fuisse iudicium omnium sæculorum liquidum fit ex tot centenis canonibus, per tota iuris canonici volumina sparsis, tot sæculorum interuallis distantibus: quibus Concilia, Pontificesve Romani de rebus temporalibus varia atque infinita statuerint, quæ ad finem spiritualem, salubrem Ecclesiæ directionem, animarumque salutem, necessaria videbantur. quæ damnare simul omnia qui possit animus verè catholicus?

Infinitum foret hæc producere omnia, non tamen citra operæ pretium carptim quædam educere. v. g. præscriptionem mala fide procedentem leges ciuiles admittentes, ob peccatum in ijs contentum, & animæ salutem, corriguntur *in c. fin. X. de præscript.* multa de Iudæis, de Saracenis, de hæreticis, de apostatis, de pœnis, de iniurijs, & damno, de restitutionibus, de foro competenti, de iudicijs, de immunitate clericorum per diuersos titulos statuuntur, à canonibus circa res temporales.

Lubet tantum hic annotare quæ Argentræus ad Consuet. Brit art. 44. not. 2. quasi vsurpatæ iurisdictionis à Pontificibus damnat in causis realibus prophanis *c. ex tenore. X. de for. comp. c. ex parte eod. c. significant. X. de off. deleg. c.*

nouit X. de Iud. c. olim. X. de off. leg. c. constitutus X. de restit in integ. c. dilecti. X. de arbit. c. suam. X. de ord. cognit. c. Lator eod. c. per venerabilem. ibid. c. ex parte. X. de consuet. c. qualiter. X. de Iud. quibus locis de rebus temporalibus quidem statuitur, sed ita vt semper ea sit Pontificum voluntas, vt iurisdictioni Principum nolint præiudicatum, vt dicit d. c. nouit. sed quod disciplina Ecclesię exigit, actum velint. & singula porrò loca aut non impingunt, vt vult Argentræus, aut solutionem specialem secum vehunt. quanquam & imbecilla sunt tela legum ciuilium, quibus ille canones impugnat: alij arietes adhibendi sunt aduersus potestatem, quæ non ex hominibus, sed ex Deo est. Vide quæ alia citamus infra hoc *lib. c.* 6.

19. Denique damnata pridem est hæresis Marsilij à Padua, & Ioannis à Landuno à Ioanne XXII. *extrauagante licet secundum Apostolum.* quæ negabat Ecclesiæ competere potestatem coactiuam, quam vtique intelligebant in re temporali; non autem negabant potestatem arcendi à sacramentis. Hanc resumpsit Marc. Antonius de Dominis, negauitque vllam in Ecclesia esse potestatem, cum vera præfectura, iurisdictione, coactione. negat vllam esse forensem iurisdictionem, sed illum amplè refutauit Malderus *in primam secundæ q. 95. ar. 1. dub. 4.* Denique Cardinalis Bellarminus potestatem Ecclesiæ in temporalia firmiter asseruit, quem cùm oppugnasset Rogerus Widdringtonus, pro Bellarmino Apologiam dedit Adolphus Sculckenius. *Vide Chokier in Vindiciis libert. eccl. p. 1. c. 8. 9. 10.* etiam quæ tradimus *inf. c. 4. hoc lib.* de rebus ecclesiarum.

Contraria hæresis Marsilij à Padua damnata.

CAPVT III.

An potestas temporalis nullo modo versetur circa spiritualia?

HAc in re sanctus Isidorus *c. principes. 23. q. 5. Principes*, inquit, *sæculi nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adepta culmina tenent, vt per eandem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi vt, quod non præualet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, hoc imperet per disciplinæ terrorem.*

1. In protegendo iuuando, exequendo, non definiendo

non quod Imperatorum leges dicamus penitus renuendas, sed quod eas euangelicis, apostolicis, atque canonicis decretis (quibus postponendæ sunt) nullum posse inferre præiudicium asseramus. c. leges; & tot. d. 10. Debes Imperator, inquit Leo Pontifex ad Leonem Imperatorem, *incunctanter aduertere potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam.* præsidium, inquit, & munimen, vt fulciant, protegant, defendant, non iudicent. quoniam *Imperator catholicus filius est, non præsul Ecclesiæ: quod ad religionem competit, discere ei conuenit non docere. c. si Imperator. dist. 96. sancimus*, inquit Nouella *quomodo oporteat Episcopos, §. 1. sacras per omnia sequentes regulas* exequendo igitur, quæ ab Ecclesia definita sunt, non definiendo. Principes præsidio suo & munimine Ecclesiam iuuant, firmant, atque stabiliunt; tam leges condendo, quàm manu militari custodiendo: sacras semper sequendo regulas, non regulas ipsas & canones decernendo. Quomodò accipere oportet quæ catholici plures Principes de rebus sacris statuerunt. alioquin viribus destituentur, si sua authoritate de rebus sacris sciscère quippiam, aut sancire volent. Quod latè deducitur in *c. benè & tot. dist. 96.* manet enim semper ea ratio. quod leges ferre, & iudicare; potestatis est superioris in subditum. Principes autem Ecclesiæ filij sunt, non præsules. *quis dubitet sacerdotes Christi Regum & Principum omniumque fidelium patres, & magistros censeri? nonne miserabilis insania esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus eum suæ potestati subijcere, à quo credit non solum in terra, sed etiam in cælis se ligari posse, & solui posse? c. quis dubitet. 96. d.*

Isti sunt, inquit Durandus *citatus à Bellarmino de Pontifice l. 5. c. 5. veri termini iurisdictionis spiritualis, & temporalis à fundatione Ecclesiæ quos transgredi non licet. quia iurisdictio temporalis nullo modo se extendit ad spiritualia, de quibus nihil nouit: iurisdictio autem spiritualis se extendit primò & principaliter ad spiritualia: secundariò autem & per quandam consequentiam se extendit ad actiones hominum circa temporalia, quæ ordinantur ad spiritualia tanquam ad finem.* cognoscere ergo, & iurisdictionem porrigere in Ecclesiam nullo modo possunt Principes: defendere semper tenentur. 2.
Defensionem omnes in sacris suis, seu coronatione, iurant. eoque iubet iniuriam clericis factam vindicari lex *episcopale iudic. C. de epis. aud.* iubet executionem per potestates tribui iudicationi Episcoporum. Conspirare enim debet cum spirituali sæcularis potestas. vt simul Ecclesiam defendant, ac seruent, *res enim humanæ aliter tutæ esse non possunt, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defendat authoritas. c. res autem. 23. q. 5.* vnde inductum est, vt Ecclesia imploret auxilium brachii sæcularis: illudque Principes, eorumque Iudices requisiti exhibere teneantur: adeoque censuris cogi possint. *c. administratores. 23. q. 5. c. ad abolendam §. penul. c. excommunicamus §. moueantur. de heret. qua de re inf. lib. 4.* 3.

Defensionem Ecclesiæ iurant Principes in coronatione sua.

Brachium requisiti præstant auxiliare.

Vt autem auxilia vertantur in imperia, nulla ratio permittit. eoque defendi iure nequeunt Ordinationes Gallicæ permultæ: sed neque ipsæ Iustiniani constitutiones, in Codice illius, & authenticæ multæ, de sacramentis matrimonij, ordinis, alijsque, & rebus alijs spiritualibus; quatenus decernendo magis, quàm Ecclesiæ decreta dumtaxat iuuando, exequendòve procedunt. eum reprehendens Baronius *ad an. 528.* ait, dum dogmatibus Ecclesiasticis perscrutandis, plusquam decet Imperatorem, curiosè vacaret, vniuersum pessumdedisse Imperium. *Vide Dian. p. 1 s. 2. r. 105. ea Gudelin Iur. nouiss. l. 6. latè complexus est.* 4.

Vt tamen hæc non vertant in imperia.

CAPVT IV.

An præter defenſionem poteſtas ſæcularis ad perſonas, & res ſacras nullatenus extendatur?

1. Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere eccleſiam Dei, non Principes.

ECcleſiaſticas leges ferre ſæcularibus concedunt Nouatores noſtri temporis: quos refutat Malder. *In* 1. 2. *q*. 90. *de legib. ar*. 1. *d*. 4. *Poſuit* enim *Spiritus Sanctus Epiſcopos*, non Principes, *regere eccleſiam Dei. Act*. 20. & Rex ex officio quietem reip. non ſalutem animarum curat, ſed Prælati: tamquam rationem de animabus reddituri. & cum ad regimen,

2. Non ergo leges his ferre de eccleſia competit

legeſque ferendas opus ſit iuriſdictione, *vt idem Mald. ibid q*. 90. *ar*. 3. *d*. 1. quæ eccleſiæ tributa eſt, etiam externa: *vt q*. 95. *ar*. 1. *d*. 4. *latè aduerſus Marc. Anton de Dominis* à Juriſdictione autem Principum, perſonæ, atque res eccleſiaſticæ ſunt exemptæ.

3. Non Papam, epiſcopos, ſacerdotes iudicare.

Primam ſedem, ſiue Pontificem Romanum, à nemine iudicari reſponſum eſt à Synodo Sinueſſana Marcellino: cum is metu fractus idolis thus adoleuiſſet. in Synodo Romana ſub Silueſtro, *can. vlt*. pace eccleſiæ, iam data per Conſtantinum, ita habetur; *neque ab Auguſto, neque à Regibus, neque ab omni clero iudicabitur prima ſedes*. idem in alia Synodo Romana, ſub Sixto III. dictum fuit, non licere aduerſus Pontificem dare ſententiam: & in alia ſub Symmacho: denique alia ſub Leone III. Carolo Magno reſponſum eſt, Sedē Apoſtolicam omnium eccleſiarum caput à nemine iudicari debere. *plura ſunt in diſt*. 21. 22. *in c. ſi papa diſt*. 40. Et quamuis adferantur quædā exempla Imperatorum, qui Pontifices depoſuerunt; non id ſua authoritate, ſed Synodali fecerunt. *Bellarminus de Pont. l*. 5. *c*. 29. ſeu potius non legitimos iudicatos, auxiliatrice manu ex facto eiecerunt. de Epiſcopo Conſtantinopolitano *in c ſolitæ. X. de maioritat. & obedien*. Innocentius III. loquens, oſtendit eum propriè non ſubeſſe Imperatori. & ſoluit argumentum, obijci etiam nuoc ſolitum ex Apoſtolo, *ſubditi eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue Regi tanquam præexcellenti: ſiue Ducibus tanquam ab eo miſſis*. nunquam de Pontificibus ait Gelaſius niſi eccleſiam iudicaſſe; non eſſe humanarum legum de talibus ferre ſententiam. *c. nunquam d*. 96. In Concilio primo Romano ſub Silueſtro *can*. 4. *Silueſter Epiſcopus dixit; nulli omnino licere cauſam quamlibet in publico examinare; nec vllum clericum ante Iudicem laicum ſtare: & dixerunt Epiſcopi; placet*. in Concilio Carthaginenſ. 14. *c*. 9. *quiſquis Epiſcoporum, presbyterorum vel clericorum, ſi derelicto eccleſiaſtico iudicio, publicis iudicijs purgari voluerit, etiamſi pro ipſo fuerit prolata ſententia, locum ſuum amittat: & hoc in criminali actione: in ciuili verò perdat, quod euicit*. In Agathenſi *can* 23. decernitur; *clericum nullus præſumat apud ſæcularem Iudicem, Epiſcopo non permittente pulſare: ſed ſi pulſatus fuerit, non reſpondeat: nec audeat criminale negotium in iudicio ſæculari proponere*. plura alia ſunt Conciliorum & Pontificum decreta cauſ. 11. *q*. 1. in Concilio magno Lateranenſi ſub Innoc. III. excommunicantur laici, eccleſijs vel clericis onera imponentes. *c. aduerſus. X. de immunitat. eccleſ*. & in alio Lateranenſi ſub Alexandro III. *c. non minus. eod* & Viennenſi ſub Clemente V. *c. præſenti. de cenſ. in Clement*. in Conſtantienſi *ſ*. 31. hæc inueniuntur verba; *attendentes quod ſubditi in ſuos prælatos, & laici in clericos nullam habent iuriſdictionem, & poteſtatem &c*. & in Lateranenſi *vltimo Leo X*. approbante ſacro Concilio ita ſtatuit; *cum à iure tam diuino, quàm humano laicis poteſtas nulla in eccleſiaſticas perſonas attributa ſit, innouamus omnes & ſingulas conſtitutiones fel. record. Bonifacij Papæ VIII. etiam prædeceſſoru noſtri, quæ incipit felicis: & Clement. quæ incipit: ſi quis ſuadente. Nec non quaſcumque alias Apoſtolicas ſanctiones in fauorem libertatis eccleſiaſticæ, & contra eius violatores quomodolibet editas &c*. & ſimiliter Martin. V. in Bull. *in c. ad reprehend relata à P. Matth. Sept. decret. l*. 2. *t*. *de for. comp. c*. 1. *attendentes*, inquit. *quod laicis in clericos & eccleſiaſticas perſonas, & illorum bona nulla ſit attributa poteſtas*. eadem verba habet Vrbanus VI *in ea bulla quæ ibidem ponitur c*. 2.

Deinde addit d. Concilium Later. vlt. *& cum Lateranenſi pariter ac alijs Concilijs generalibus ſub excommunicationis pœna prohibitum fuerit, ne Reges, Principes, Duces, Comites, Barones &c. decimas collectas, & alia huiuſmodi onera clericis, prælatis & alijs quibuſve perſonis eccleſiaſticis imponant, exigant &c. ſtatuimus & ordinamus; vt de cætero talia præſumentes vltra ſupradictas pœnas (quas innouamus) ad omnes actus legitimos inhabiles, & inteſtabiles habeantur*. 4. Grauare oneribus.

Jn Concilio autem Trid. *ſ*. 25. *c* 20. aſſeritur eccleſiæ, & perſonarū eccleſiaſticarum immunitatē Dei ordinatione, & canonicis ſanctionibus conſtitutā eſſe vtique originem habere ex iure diuino. quo Petrus conſtitutus eſt paſtor, & rector ſupremus totius ouilis Chriſti: & Apoſtoli Principes eccleſiarum, & iudices animarum. eam enim ob cauſam indecens eſſet eos illis ſubiectos manere, quibus tantum terrena ſunt commiſſa. ſed cum id obſcorius videri poſſet, canonicæ ſanctiones clarius ſucceſſivè, huiuſmodi immunitatem expreſſerunt. 5. Ex iure diuino.

eoque decernit d Synodus Tridentina *ſacros canones & Concilia generalia omnia, nec non alias Apoſtolicas ſanctiones in fauorem eccleſiaſticarum perſonarum, libertatis eccleſiaſticæ, & contra eius violatores editas (quæ omnia etiam innouat.) exactè ab omnibus obſeruari debere*. adeo vt, quod ante communi theologorum & canoniſtarum ſententia receptum erat, dicendum ſit; quod Principes ſæculares eam tollere non poſſint; 6. Per canones explicato.

nec vlla conſuetudo: corruptela verius dicenda: vt ſubinfert Bonifacius *in c. quamquam. de cenſ. in* 6. tametſi in aliquibus locis aliqui Pontifices quibuſdam in caſibus quoſdam clericos fori priuilegio vti noluerint. vt & Concilium Trid. *ſ*. 23. *c*. 6. 7. Quę immunitas conſuetudine vt tolli non poſſit.

ſed neque ipſius cleri renuntiatio exemptionem tollit. *c. inſolita* 11. *q*. 1. *c. placuit. c. ſi diligenti X. de for. compet*. quia ordini 8. Aut renunciatione.

concessa

9. Aut pactis expreſſis.

conceſſa eſt. cui pacta priuatorum non derogant *Dian p. 1. t. 2. r. 3. Couall. d. c. 5.* quod ſicut expreſsè ne facere poſſint diſertè conſtitutum eſt *d. c. ſi diligenti. verſ. manifeſte.* vtrique

10. Aut tacitis.

ne taciè poſſint, contrahendo, aut delinquendo, dicendum eſt. ne ſit maior virtus taciti, quam expreſſi. & quamuis quædam leges in contrarium quibuſdam in caſibus opponuntur; de quibus ſuis locis; tamen canones ſacros tollere non poſſunt. quippe rectè Concilium Trid. *d c. 20. ſ. 25.* immunitatem clericalem Dei ordinatione, & canonicis ſanctionibus eſſe conſtitutam, non beneficio Iuſtiniani, aut Conſtantini primùm inductam. *vide citatos à Diana p 1. t. 2 r. 126. r. 1. 2. 4 5. 6. 7.*

11. Rerum ſacrarum cognitio vt ad ſæculares ſpectare nequeat.

Porrò quod res attinet, de ſacramentis, & ſacramentalibus, vaſis ad ſacramenta ſacratis, imaginibus ſacris, & ſacrorum reliquijs, eccleſijs, & locis ritu eccleſiaſtico conſecratis, illorumque ornamentis, dubitatio eſſe non poteſt, quin laicos illa attingere, vergat ad crimen Baltaſaris. *Daniel. 5.* quæ etiam apud gentiles venerationem habuerunt. *l inter ſtipulantem. §. ſacra D. de verb. obligat.* deberet habere multo magis apud Chriſtianos. *l. ſancimus. C de ſacroſanct eccleſ.* maximè per eccleſiaſticos canones. *c. ligna cum pluribus ſeqq. de conſecrat diſt. 1. c. qua ſemel cum ſeqq. 19. q. 3. c. ſemel de reg. iur. in 6.*

12. Rerum ad eccleſias pertinentium.

Alia bona mobilia, & immobilia eccleſiæ, non tantùm adminiſtranda ſunt per eccleſiaſticos: *Nouell. 123. §. œconomos, & verſ. ſi quis,* ſed etiam à ciuilibus conſtitutionibus eximenda. *c. eccleſia ſancta Maria X. de conſt. c. qua in eccleſiarum ibid. c. vlt. X. de reb eccl non alienand. c benè cum multis ſequentibus. diſt. 96.* quin & iudicijs laicis. *per d. c. eccleſia. c. ſi clericus. de for. compet. c. decernimus de indic. numquid enim non eccleſia derogatur honori,* inquit Ioannes XII. *in extrauagante ad conditorem. ſi ipſam oporteat nunc in foro eccleſiaſtico, nunc in ſeculari, interdum etiam coram pedaneis iudicibus & plerumque pro rebus paruis & vilibus litigare?* ſi quidem eccleſiæ, earumque bona nullius ſunt: *§ nullius Inſtitut. de rer. diuiſ. c præmia. cum ſeqq. 12. q. 2.* niſi Chriſti, ſeu ipſius ſponſæ eccleſiæ *c. hoc de reb. eccleſ. non alienand. in 6. & ibi Gloſſ. Faber in d. §. nullius.* atque inde non

13. Inde forte nomen amortizationis in his rebus.

malè quidam amortiſationem dictam arbitrantur; quod res ex aſſenſu Principis ad eccleſiam delatæ ipſi atque mundo mori viderentur; & viuere Chriſto, ſeu eius eccleſiæ inciperent: adeoque deſinat in amortiſatis laica iuriſdictio, valeat ſpiritualis, atque eccleſiaſtica. *quicquid domino conſecratur ſanctum ſanctorum domino erit, & ad ius pertinebit ſacerdotis. c. nulli. 12. q. 2.* ac multo magis in eccleſijs id obtinet ac locis ſacro ritu Deo dicatis vt magno verborum abuſu quidam nobiles ſe eccleſiarum do-

14. Vt abuſiuè quidam domini eccleſiarū vocitentur.

minos iactitent, quod intra ſphæram ſui dominij ſitæ ſint. quod etiam Duarenus notauit, *l. 5. de ſacr. eccleſia miniſt. c 4.* Quamuis ergo dominus ſit eius ſoli, in quo baſilicam ædificat, & earum rerum, quas eccleſiæ conſtitutæ donat; tamen ratio iuris non patitur, vt poſt conſecrationem, dedicationemque is locus, aut aliæ res Deo conſecratæ, in eius dominio manere dicantur. quamuis eo verbo quidam abuſi ſint. & quamuis c. monaſterium 16. q. 7. fauere videatur dominio veteri retinendo: loquitur tamen dumtaxat de eo, qui conſtruxit monaſterium, ne eo inuito loci auferatur dominium: non agit autem de dominio iuriſdictionali. & porro non remanere dominium ſtrictè dictum in loco ritè conſecrato ex multis cc. *ibid.* ſatis conſtat. *Vide & Burgund. ad conſuet. Fland. c. 1.* vbi parochiæ dominus, aduocatus, toparcha vt in his diſſideant. *Vide infra cap. 83. De eccleſiarum dominis.* adeoque dicendum eſt dominium ibidem impropriè accipi, pro iure quodam patronali. quod & indicant ſequentia verba; *liceatque ei presbyterum cum licentia Epiſcopi commendare:* quod hodie dicimus, præſentare, agitur autem ibidem de monaſterio, eum monachi adhuc eſſent laici; quibus Presbyter tanquam parochus dabatur. deſumptum eſt enim ex Synodis Romanis antiquiſſimis. Verùm ne his in rebus latiùs euage- 15.

15. Ne res eccleſiæ laici attingant vt iam olim decretum.

mur, remittemus ad cauſam 16. q. 7. cui titulus; *vt ne res eccleſiæ laici attingere, vel adminiſtrare audeant.* vbi inter cætera in Synodo Romana ſub Symmacho his verbis eſt decretum; *non placuit laicum in eccleſia ſtatuendi aliquam habere poteſtatem: cui obſequendi manet neceſſitas; non authoritas imperandi. laicis quamuis religioſis nulla de eccleſiaſticis aliquid diſponendi legitur attributa facultas. c. non placuit. cum ſeqq. 16. q. 7. ſi quis,* inquit Caliſtus, *Principum; vel aliorum laicorum diſpoſitionem, ſeu dominationem rerum ſiue poſſeſſionum eccleſiaſticarum ſibi vindicauerit, vt ſacrilegus iudicetur.* vſque adeo vt nec valeat diſpoſitio laicorum de rebus ſacris, quamuis in fauorem eccleſiæ, niſi acceptetur. *c. eccleſia S. Mar. X. de conſt. c. qua in eccleſiar. eod.* nec acceptari Synodus ſub Symmacho *in c. bene. diſt. 96.* voluit; *ne ſit exemplum ad decernendum quicquā de eccleſiaſticis facultatibus, quarum ſolis ſacerdotibus diſponendi à Deo cura commiſſa eſt d. c. bene.* qui ſecus ageret à liminibus eccleſiæ arcetur. *d. c nullus laicorum. 16. q. 7. c. nouerit X. de ſent. excommun.*

De negocijs porrò eccleſiaſticis generaliter ſtatuitur *in c. decernimus. X. de iud.* vt ea Prælati tractent, non laici; nec illi quidem ex horum iudicio diſponant: nec *propter illorum,* inquit, *prohibitionem, eccleſiaſticam omittant iuſtitiam exercere.*

CAPVT V.

An ſpiritualis poteſtas temporalem, an hæc illam errantem corrigere poſſit.

1. Spiritualis poteſtas corrigit temporalem, non contra.

BOnifacius VIII. *in c. vnam ſanctam, de maior. in extrauag. commu. ſi,* inquit, *deuiat terrena poteſtas, iudicabitur à poteſtate ſpirituali. ſi deuiat ſpiritualis minor, à ſuo ſuperiore: ſi vero ſuprema; à ſolo Deo iudicari poteſt.* ſic Concilium Trid. ſ. 25.

ſ. 3.

c. 3. nefas sit, inquit, *sæculari cuilibet Magistratui prohibere ecclesiastico Iudici, ne quem excommunicet, aut mandare vt latam excommunicationem reuocet: sub prætextu quod contenta in præsenti decreto non sint obseruata: cum non ad sæculares, sed ad ecclesiasticos hæc cognitio pertineat.* vbi insigniter sunt notanda & ratio Concilij; & obiectio. illa quidem tanquam conformis Bonifacianæ; si deuiauerit spiritualis potestas, illius correctio adeoque cognitio, ad Iudices ecclesiasticos, seu spirituales superiores pertineat: obiectio autē, quam Concilium sic format, quod illam *prætextum* vocet, si sæculares se immisceant; eò

2. Damnantur ideo appellationes tamquam ab abusu, & cassationes atque recursus ad iudices sæculares.

quod contenta in decreto non sint obseruata. quæ ratio procul dubio damnat appellationes ab abusu; & cassationes; quæ in eo fundantur quod decreta ecclesiæ, veteresque canones à Judice ecclesiastico non sint seruati. quare huiusmodi ad sæculares recursus sæpiùs iam olim sunt damnati. atque inprimis inter ecclesiasticos *c. grauem. X. de excess. prælat. c. si diligenti. de for. compet.* Vide diffusè disertantes decisiones *Rotæ* 10. *April.* 1595. & *Dec.* 1595. *in calce part.* 5. *Resol. Dianæ late obiecta soluentes.* quomodo & Patres in Concilio Treccensi ante annos quingentos in Virdunensem Episcopum ita fulminarunt; *Richardum Virdunensem, qui se tradidit regis Curiæ, nos tradidimus satanæ.* nec magis tuti sunt qui per regiam vim & metum absolutionem extorquent. *absolutio-*

3. Et recurrentes eo magis à iure excommunicantur.

nis beneficium, inquit Gregorius X, *in c. vnico de ijs quæ vi metuvè in 6. ab excommunicationis sententia, vel quamcunque reuocationem ipsius, aut suspensionis, seu etiam interdicti per vim vel metum extorta; præsentis constitutionis authoritate omnino viribus vacuamus: ne autem sine vindicta violentia crescat audacia, eos, qui absolutionem, seu reuocationem huiusmodi vi vel metu extorserint, excommunicationis sententiæ decernimus subiacere.* prætextus ergo huiusmodi nec authoritatem tribuunt, nec absolutiones extorquentibus prosunt, sed iniquitates aggrauant, & vincula multiplicant.

4. Commendau[i]t Côcil. Trid. libertatem ecclesiasticam Principibus.

Postquam Concilium Tridentinum præsentium temporum hæreses damnasset, & fidei orthodoxæ dogmata declarasset, & quæ ad mores & disciplinam pertinent latè edixisset; pro coronide *s.* 25. c. 20. obtestatur Principes, vt murum se ponant pro domo Jsraël; & sanctè decreta sæcularis brachij auxilio tueantur: vt meminerint Deum eos sanctæ fidei, ecclesiæque protectores esse voluisse: debitam sacris constitutionibus obseruantiam præstent: quæ ecclesiastici iuris sunt, tanquam Dei præcipua, eiusque patrocinio tecta, venerentur: nec ab ullis, maximeque ministris suis lædi patiantur: sed seuerè in eos, qui illius libertatem, immunitatem, atque iurisdictionem impediunt, animaduertant. quibus etiam ipsimet exemplo ad pietatem, religionem ecclesiarumque protectionem existant. aurea sanè verba; nisi ferrea essent sæcula.

§. I.

Protectio Concilij Trid. & sacrorum canonum, an Principibus conferat quippiam ad iurisdictionem?

HVnc Concilij locum Salgado *de protect. reg. p.* 1. *c.* 1 *prælud.* 2. *n.* 72. eo citat, vt Regem Hispaniæ, aliosque supremos Principes in suis ditionibus defensores esse astruat Concilij Tridentini. quod pridem Galli dicunt vniuersalius, sacrorum canonum: & rectè quidem, quatenus protectio ritè impenditur. sed ex eo filo ea subtexere, quæ magnis multi voluminibus subinducunt de protectione regia eorum, qui à ministris ecclesiæ, ecclesiasticisve tribunalibus lædi, grauarive se querentes, ad tribunalia regia recurrunt, aduersus violentiam ecclesiasticorum Judicum, vt hi vocant, aut abusus sacrorum canonum, vt illi; recurrentes appellantesve tueantur; tam à mente Concilij sacrorumque canonum alienum esse dubitare non possum, quam cælos empyrios ab inferis distare. declarat seipsum Concilium verbis, quæ mox recitauimus. *seuerè,* inquit, *in eos, qui illius libertatem, immunitatem, atque iurisdictionem impediunt, animaduertant.* commendat vt impedimenta auferantur, non vt iudicijs ecclesiasticis remoræ injjciantur, aut ad laicorum censuram illa deuocentur. quæ si deuiant, Bonifacius VIII. *in d. c. vnam sanctam de maior. & obed. in extrauag. commun.* vult à potestate spirituali maiori; supremam à solo Deo; non ab homine iudicari. *testante,* inquit Apostolo; *spiritualis homo iudicat omnia, ipse autem à nemine iudicatur.* ad quam rationem & idem Concilium Tridentinum *s.* 25. *c.* 3. postquam de iudiciorum ecclesiasticorum executione reali, districtione personali, excommunicationis gladio sobriè exerendo plura decreuisset; *nefas sit,* inquit, *sæculari cuilibet & magistratui prohibere ecclesiastico Iudici, ne quem excommunicet; aut mandare vt latam excommunicationem reuocet: sub prætextu* (nota) *quod contenta in præsenti decreto non sint obseruata;* nonne idem est dicere quod sit iudicatum contra sacros canones; adeoque appellationi tanquam ab abusu sit locus? siue quod excommunicatus non obseruato decreto Concilij vim patiatur, adeoque recurrere possit ad protectionem regiam? pergit Concilium; & prætextum refutat; *cum,* inquit, *non ad sæculares sed ad ecclesiasticos hæc cognitio pertineat.* hæc causa vniuersalis est *iuxta d. c. vnam.* Sæcularium igitur non erit falcem suam mittere in eam messem, quæ de obseruantia canonum colligitur. quod disertè etiam expressum est *in c. qualiter & quando. X. de iudic.* vt nequidem in casu negatæ iustitiæ laicus de ecclesiasticis iudicet, nec errorem ecclesiastici

1. Nihil ideo iurisdictionis in ecclesiam tribuit.

2. Sed penes hanc manet omnis cognitio.

eccleſiaſtici corrigat. *d. c. vnam.* eum deſit omnino iuriſdictio. *c. eccleſia. X. de conſtit. c. ſecularis de for. compet. in 6. c. placuit.* 16. q. 7. *vide Dianam p.* 4. *t.* 1. *r.* 75.

3. An non ſaltem qualis Principibus tribuatur. Quoniam tamen quidam cognitionem hanc extraiudicialem, alij aliter interpretantur, œconomicam, aliaſque nouorum intellectuum cognitiones hic prohiberi negant, nec tamen ſoluunt verba Concilij; *nefas ſit prohibere, nefas ſit mandare*; quæ facti ſunt; nec ad iuris ancipites ſenſus referri tantum poſſunt. & quamuis Rota etiam immemorialem conſuetudinem aduerſus huiuſmodi decretum non ſuffragari reſponderit; non deſunt tamen inſignes, tam theologi quam iuriſconſulti, qui aſſerant bullas Apoſtolicas in Conciliis Regijs detineri, & examinari poſſe, antequam permittantur executioni mandari; eademque Concilia cauſas eccleſiaſticas per viam violentiæ poſſe cognoſcere. *vt licet videre citatos apud Dianam p.* 1. *t.* 2. *de immunit. eccleſ. reſol.* 12. 13. & 4. *p.* 5. *t.* 1. *r.* 12. 13. vbi quæ ex iure vetere adferri poſſunt pluribus ſoluit; & planius vt explicita ſint omnia; ſi non & correcta, per d. c. qualiter; & clarius *per bullam cœnæ p.* 3. *t.* 1. *r.* 53. 54. 55. 56. 57. 64. non lubet in eam rem amplius incumbere.

§. II.

De lege regia Hiſpaniæ verſante circa appellationes, quibus neglectis fit executio, de qua vi cognoſcunt ibi ſeculares. & de appellatione tanquam ab abuſu apud Francos.

SEd id tantum meminiſſe; legem regiam qua Hiſpani vtuntur, & ad quam latè ſcripſit Ceuallos *de cognition. per viam viol.* & Salgado *de protection. regia* verſari maximè circa appellationes, & Iudicum ſine illarum remora ſententias ſuas exequentium, quo caſu lege Iulia de vi publica illos teneri declaratum eſt *l.* 7. *D. Ad leg. Iul. de vi publ.* quam reprimere, & ne opprimere pergat, donec Iudex ſuperior quid decreuerit, obſiſtere regium ſit officium. *c. regum.* 23. *q.* 5. atque in ſuis tractatibus hoc potiſſimùm agere, vt in cauſis quibus poſt appellationem vetita ſit executio, ei obſiſtatur: in quibus liceat, potius brachio auxiliari iuuetur. Franci autem vniuerſalius appellant tanquam ab abuſu, quoties aduerſus canones videtur pronuntiatum: Belgæ magna parte caſſationibus vtuntur: ſi quà Iudices eccleſiaſtici in ſæcularem iuriſdictionem falcem dicantur immiſiſſe, aut in priuilegia patriæ impegiſſe. & Franci quidem in initio in re admodum graui, & publica, vſi ſunt appellatione tanquam ab abuſu: nunc, per abuſum illo maiorem, eam ad triuiales de tribus cappellis quæſtiones detulerunt. Carolus tamen IX. *edicto* 1571. *ar.* 6 profeſſus eſt generatim nolle ſe vt à quopiam turbetur iuriſdictio eccleſiæ: quamuis ægrè admodum multi vocem illam pro eccleſia digerere poſſint. Henricus autem III. *edict.* 1585. *ar.* 59. inhibuit recipi appellationes tanquam ab abuſu, niſi eccleſiaſtici *impetant*, inquit, *noſtra iura, authoritatem, & iuriſdictionem; contrauenient ſanctis decretis, quorum ſumus protectores, noſtris ordinationibus, arreſtis, & ſententijs curiarum noſtrarum, aut libertati eccleſiæ Gallicanæ, alias qui grauatos ſe queruntur, per appellationem adire poſſint ſuperiores eccleſiaſticos.* & quidē, quod ad ſancta decreta attinet, rectè quidam intelligunt de ijs, quæ ex Concilio Baſilienſi deſumpta, per ſanctionem Pragmaticam firmata ſunt: & ijs, quæ per concordata inter Leon. X. & Franc. I. conuenta ſunt: & quorum protectionem, executionemque Pontifex Regi bulla ſpeciali demandarit, tametſi vſus hos abuſus latiùs extendat, & ſanè huiuſmodi protectionis prætextus facilem præbet anſam malignantibus, omnia Iudicum eccleſiaſticorum acta impediendi; ſaltem ad tempus, vel euertendi. quid enim eſt tam à ratione alienum, cui non pro vmbra & nebulis prætexi aliquis canon poſſit, cui contranentum dicatur? verò id, an falsò longa inquiſitio. & tamen cum in Concilio Trid. *ſ.* 24. *c.* 20. conformiter decretis Conc. Baſil. feruidè in Franciâ recepti ſtatutum eſſet, vt cauſæ omnes in prima inſtantia coram Ordinarijs tractarentur, nec Romam quis vocaretur, ſed addita eſſet exceptio, niſi graui ex cauſa, & manus propriæ pontificiæ ſubſcriptione aliud eſſet reſcriptum; reſpuerunt Franci huiuſmodi decretum, ob ſuam exceptionem: quod Curia Romana facile cauſam grauem, quæ non ſubeſſet, prætexere poſſet: nec tamen licet per eos eccleſiæ queri, quod ſub prætextu appellationum, tanquam ab abuſu generaliter permiſſarum, cum contrauentum aſſeritur ſacris canonibus, eccleſiæ protectio abeat in metamorphoſim ſeruitutis. *vide citatos à Diana p.* 5. *t.* 2. *r.* 101. 102 *p.* 3. *t.* 2. *r.* 53.

4. Sed quatenus? (*margin*)

§. III.

De illarum moderatione in Francia.

1. Quibus in cauſis. QVam tamen Franciſci I. edicta 1589. *ar.* 59. *Caroli IX.* 1571. *ar.* 5. *Henrici III.* 1589. *ar.* 59. nonnihil inſuper moderantur, dū declarant cauſis ſententias in materia diſciplinæ, & correctionis à Iudicibus eccleſiaſticis contra eccleſiaſticos latas, aut etiam in materiâ purè perſonali, non pendentes à realitate, executioni fore demandandas; non obſtante appellatione tanquā ab abuſu; cui non da[tur] effectus ſuſpenſionis: quinimo vetant literas receptarum huiuſmodi

appellationum ſigillari, niſi antè conſtiterit cauſam relatam, deliberatamque fuiſſe, ſubſcribente Referendario, neque literis inſeri clauſulam, qua rei authoritate Iudicis eccleſiaſtici in carcerem miſſi iubeantur dimitti: niſi Curia viſis informationibus ita decreuerit: facilius tamen inſeri clauſulam abſolutionis ab excommunicatione ad cautelam: quæ exceptio in edictum irrepſerat; oſcitantiâ graphæi, an temporum malitiâ incertum: poſtmodum quod hæreſim ſaperet, quæ poteſtatem clauium eccleſiæ à Chriſto datam Curiæ tribueret, edicto Melunenſi emendata eſt, & ad eccleſiam, quæ requirenda ſit, remiſſa. ſed & ceſſare iuſſa huiuſmodi ad cautelam abſolutio, ſi manifeſta ſit offenſa. Sed & iterum Henr.

2. Præſtandum brachium auxiliare hinc cauſæ examine.

III. *edict.* 1580. *ar.* 24. ſententijs eccleſiaſticorum exequendis brachium ſæculare præſtari iuſſit, acta examinari vetuit. Iterum Ludouicus XII. *edict.* 1510. *ar.* 45. Franciſcus I. *ed.* 1525 *a.* 12. *ar.* 26. vetuit vllas inhibitiones fieri, niſi viſis citationum eccleſiaſticarum literis, &

3. Vt non dandæ inhibitiones

præuia cognitione, quod res ad eorum non ſpectet iuriſdictionem: eoque caſu inhibitionibus inſeri iuſſit cauſam cur ad iuriſdictionem eccleſiaſticam ſpectare non poſſit: alioquin obedientia non præſtaretur. Denique Carolus IX. *ed.* 1571. *ar.* 18. *Henr. III. edict.*

4. Cenſuræ venialitæ.

1585. Iudicibus eccleſiaſticis permiſit monitionum & cenſurarum vſum, quatenus ſacri canones permittunt, etiam pro executione rerum à ſe iudicatarum, pœnarumve in contumaces latarum. ita tamen ne eccleſiaſtici excommunicentur ob pecuniam ab eis debitam.

5. Non in clericis ob pecuniam debitam.

In caſibus autem criminum priuilegiatorum Franciſcus I. *edict.* 1540. *ar.* 11. ſententiam in clericos dici vetuit, niſi procuratore regio vocato, qui diſpiciat an Regis interſit. Henricus autem III. *edict.* 1580. *ar.* 11. caſus priuilegiatos coniunctim ab eccleſiaſtico & ſæculari

6. De caſibus priuilegiatis.

cognoſci voluit; & ſæcularem in id delegatum ad ſedem accedere iuriſdictionis eccleſiæ. Denique Carolus IX. *edict.* 1571. *ar.* 14. ſacerdotes alioſque in ordinibus ſacris conſtitutos, ad mortem damnatos, vetuit ſupplicio affici, niſi degradatione præcedente. Quibus in rebus etſi ſacrorum Conciliorum canones, & eccleſiæ decreta non parum ſuccidantur; optandum eſſet tamen, vbi aliud modo obtineri nequit, modificationes regias, quas diximus, obſeruari. & ſpeciatim antequam Iudices ſæ-

7. Vbi hæc tolerantur tamen ſerio ante inquirendum an cauſa eò pertineat.

culares quidquam decernant aduerſus eccleſiaſticos, vt prouidè cognoſcant an ſua ſit iuriſdictio: ſeu qualiſcumque œconomica protectio ſit neceſſaria; extetque violentia. vt quemadmodum Judex qui ſub conditione, aut certa qualitate eſt datus, ante omnia cognoſcere debet an extet conditio; an adſit qualitas; vt mox dicemus: ita & ſæculares antequam manum mittant ad ſortem Domini, prudenter circumſpiciant, an verè exceſſum ſit; an verè abuſus ſubſit: verentque ne, ſi in caſu non tributæ iuriſdictionis diuina eccleſiæ iura minuerint, in illa dira incidant, quibus Deus terminos muniuit, poſitos inter ea quæ reddenda ſunt Deo; & quæ Cæſari.

§. IV.

Iterum de lege regia Hiſpanienſi.

Redeamus ergo ad legem regiam Hiſpanienſem. *Appellatio ipſa*, inquit Salgado in procemio, *eſt præciſum & neceſſarium principium & fundamentum huius regij recurſus. quia vbi deficit, non poteſt cadere nec appellationis delatio, nec delationis negatio, nec attentata executio: & per conſequens deficit violentia: ſuper quibus fundatur, quibus mediantibus, non aliter, regia protectio inuocatur, & auxilium exhibetur.* lege etiam regia vetitum eſſe ait in Hiſpanijs, recurſum admitti in cauſis viſitationum, & correctionum regularium perſonarum. *de qua re agit p.* 1. *c.* 2. §. 5.

1. De vi admiſſa contra appellationes.

Porrò tam Ceuallos *in tractatu de cognitione per viam violentiæ* per modum commentarij, poſt prolixum prologum, ſcribit in d. legem regiam, formulaſque practicas exhibet, atque exinde ſine certa methodo quæſtiones examinat omnino multas; quibus liceat aut non liceat de his illiſve cauſis Iudici eccleſiaſtico cognoſcere, vel ſæculari inhibere? aut quando appellatione reiecta ſententiam exequi poſſit, aut illi deferre teneatur: alioquin an, & quando recurſui locum faciat.

2. Quid de hac Ceuallos?

Salgado verò *p.* 1. poſt præludia d. legem regiam, modum, praxim, formulaſque recurſus explicat *p.* 2. de recurſibus qui fiunt ab interlocutorijs ſententijs, vel extraiudicialibus decretis, actibuſve: *p.* 3. qui à definitiuis: *p.* 4. qui ab executione: *p.* 5. qui circa pontificia diplomata, ac ſimilia: *p.* 6. varios caſus enucleat recurſuum. potiſſimus fons eſt contemta appellatio: multos ille riuos habet: inſpici poſſunt apud eos, qui eam materiam ex profeſſo tractant. per indicem tantum videamus eos, quorum ex decreto Concilij Trid. frequentior eſt diſceptatio. nam & in huiuſmodi controuerſia quoad cauſas eccleſiaſticas, ſæcularis Judex canones ſequi debet; *c. canonum. X. de conſt.* & ſtylum fori illius, vnde defertur quæſtio. *Salgad. p.* 1. *c.* 2. §. 3. famoſum eſt Concilij decretum c. 20. ſ. 24. vt appellationes non recipiantur, niſi à definitiua, vel à definitiuæ vim habente, & cuius grauamen per appellationem à definitiua reparari nequeat, cui conſonat c. 1. ſ. 13. loquens in cauſis viſitationis & correctionis; & criminalibus, vt appellationes ante definitiuam, vt friuolæ reijciantur, *niſi grauamen*, inquit, *per definitiuam reparari, vel ab ipſa definitiua appellari non poſſit.* Regulæ hinc duæ emergunt. 1. vt ab interlocutorijs appellari non poſſit. 2. à definitiuis poſſit, qui ab illis appellat, docere debet caſum ſuum exceptum: alioquin ceſſat recurſus: qui ab his, ſi patitur

3. Salgado.

4. Regula, vt vis ſit ſi contra appellationes à definitiua fiat executio, non ſi ab interlocutoria niſi doceatur exceptio

ſi patitur executionem, poſſit: niſi liqueat canones ab eo caſu prouocationis beneficium remouiſſe.

§. V.

Breuis relatio appellationum quibus deferendum, aut ſecus; ne vis fieri dicatur.

1. Incarceratio.

QVod ad regulam interlocutoriarum attinet, latè examinat Salgado *d. p. 2. c. 1.* eam, innumeraſque illarum ſpecies; ſed ſingularibus exinde capitibus eas, quarum meminit pragmatica ſanctio Clementis VIII. *inc. ad tollendas an.* 1600. vtpotè grauamen quod, inquit, *per definitiuam reparari* nequit, *vt indebitæ carcerationis, vel torturæ, aut excommunicationis etiam comminatæ dumtaxat*. & quidem *d. p. 2. c.* 4. latè diſſertat de carceratione, vt indebita ſit ratione perſonæ, temporis, loci, ordinis non ſeruati, & cauſæ: & negata relaxatione c. 5. de excommunicatione, alijſque cenſuris: quando ritè cenſeantur & iuſtè latæ, quando appellatio ab eis permiſſa; & ſi ſpernatur, recurſus conceſſus ſit. de tortura autem, c. circumcelliones 23. q. 3. & *p. 2. c. 4. n.* 173 *& ſeq.* & quando ius remouet appellationem, vt vis non fiat per executionem, v.g. *p. 2. c.* 9. decreti ſuper præcedentia *ex c. 13. ſ. 25. de regul. Trid.* reddendæ rationis per adminiſtratorem cauſæ piæ; *c 9. ſ. 22. & c. 13.* prouiſionis parochialis per concurſum *ex c. 18. ſ. 24. Trid.* vbi & hoc quæritur an ad non parochialia porrigatur? & *p. 3. c. 11.* an ad prouiſiones iure deuoluto factas? c. 15. mandatæ reſidentiæ: *ex c. 1. ſ. 23. Trid.* & ibid. *n. 34. & ſeq.* ordinis debiti ſuſcipiendi: *ex c. 4. ſ. 12. Trid. & canone ibid innouato. & ibid. n.* 50. *& ſeqq* correctionis morum: *ex d. c. 1. ſ. 13. c. 10. ſ. 24. c. 1. ſ.* 22. ſed de criminibus ſtrictè, iiſdemque notorijs vide Salgad. *p. 3. c.* 14. huiuſmodi ergo caſibus, pluribuſque alijs ex priori iure, interlocutoriæ ſententiæ, ſeu decreta appellationem non remorantur; neque cauſam præſtant recurſui.

2. Excommunicatio.

3. Tortura.

4. Caſus in quibus remouetur appellatio.

Sed & definitiuarum regula perplures exceptiones patitur ex iure communi. ſed videamus quas imprimis ex Tridentino. *vt p. 3. c. 2.* in congrua portione aſſignanda parochialis eccleſiæ rectori, vicario coadiutori: *ex c. 5. & 7. ſ 7. c. 2. ſ. 6. c. 18. ſ. 24. c. 6 ſ. 21. Trid.* vt c. 1. generaliter in alimentis id aſſeruerat; vt & in decimarum præſtatione, ſacerdotum alimentis, decretum eſt. *c. tua nobis. 26. X. de decim.* & *c.* 5. in reparanda eccleſia; *ex c. 7. ſ. 21. c. 8. ſ. 7. Trid. & ibid. n. 34. & ſeqq.* erigenda noua parochia: *ex c. 4. ſ. 21. Trid. innouante c. ad audientiam X. de ædif. eccl.* quod bis obſtaculum appellationis tollit. & *c.* 6. ab executione legis, canonis, ſeu decretorum Concilij Trid. vt d. ſanctio Clementis VIII. *ar.* 8. atque vt Pius IV. Bulla confirmatoria Concilij Trid. illius decreta obſeruari voluit, contradictores & contumaces appellatione poſtpoſita compeſcendo & vbi appellationi iuris præſumptio aduerſatur. vt *c. 1. ſ. 13. Trid.* & de beneficiorum incompatibilitate, priuatione ipſo iure, & aliorum prouiſione libera, ſeu cui non obſtet appellatio *p. 3. c. 7. ex c. 4. ſ. 7. Trid. & c. de multa X. de præb. à Trid. innouato.* vtique ergo ſecundùm eam libertatem *de qua ibid n. 24. & ſeqq.* quoad collationem: etſi inductio in poſſeſſionem fieri non poſſit poſſeſſore inaudito: *c. licet. de præb. in 6. de quo ibid. n. 11. & ſeqq.* & *c.* 8. de examine notariorum per ordinarium, & inidoneorum ſuſpenſione in negotijs eccleſiaſticis. *ex c. 10. ſ. 22. Trid.* vti quilibet officialis à ſuo Judice quoad officium damnatus executionem patitur, non ſuffragante appellatione. *l. nulli officialium. C. quorum appell. non recip.* ob quam legem & verbum *compellatur*, quo vtitur. c. 20. *verſ. qui notarius* 24. notarium aduerſus *d. c.* 20. delinquentem remota appellatione puniri contendit Salgado *p. 3. c. 8. n.* 8. & *c.* 9. quando euidens ex actis apparet nullitas, priuilegium cauſæ inappellabilis ceſſat, vt latè ibid. de concurſu ad parochialem non ſeruatis Concilij præſcriptis *ex c. 18. ſ. 24. Trid.* de quo & diximus *in Conſult. can. de elect. conſ.* 1. plures alij ſunt caſus, in quibus Concilium appellationes vetat. *de quibus diximus in Iuris Pontificij nou. an. tit. de app. n. 3. & ſeq.* expreſſi *ſ. 5. c. 2 §. ſi quæ ſ. 7. c. 5. 7. 8. 13. 14. ſ 13. c. 1. ſ. 14. c. 1. ſ. 21. c. 3. 4. 5. 7. 8. ſ. 22. c. 1. 7. 10. ſ. 23. c. 1. c. 18. §. ad hanc ſ. 24. c. 10. 11. in fin. 15. 18. §. in omnibus 20. ſ. 25. de regul. c. 5. 13. 22. in fin. ſ. 25. de reform. c.* 14. plures format Ceuallos paſſim, & Salgado caſus vbi appellationis remotio obſiſtat recurſui. vtique ſi eccleſiaſticus neque in forma iuriſdicendi peccauerit, neque materiæ ſuæ ſphæram exceſſerit. quæ totam complectitur vtriuſque iuriſdictionis cognitionem. eoque idem Ceuallos *in prolog. n.* 133. proteſtatur niſi eccleſiaſticus limites excedens vim fecerit, dignum eſſe anathemate quemcumque ad tribunalia ſæcularia recurſum ſeu deuocationem. & ſubſequenter *n.* 136. id per aliquot concluſiones explanat. 1. ſi Iudex eccleſiaſticus proceſſerit in laicum per cenſuras in cauſa temporali, tunc manifeſtam ingerat violentiam. 2. ſi cauſa ſit merè eccleſiaſtica inter qualeſcumque non poſſit cognoſci à Iudice ſæculari, niſi de executione, facta appellatione repulſa, in caſibus in quibus expreſsè ius appellationem non remouet. 3. quando cauſa non eſt euidenter, ſed probabiliter iuriſdictionis eccleſiaſticæ, vim non faciat eccleſiaſticus, de illa cognoſcens. quod ſi autem dubium ſit an cauſa ſit appellabilis, ſi appellatione reiecta exequi voluerit, vim faciat: quia in dubio eſt appellationi deferendum. vtique ſecundùm regulam Concilij Trid. *ſ. 24. c.* 20. vt ſi ab interlocutorijs appelletur non habentibus vim definitiuæ, aut per definitiuam reparabilibus, vim facere non videatur, qui ſequitur iuris regulam: niſi qui vim arguit, probet cauſam

5. Vt Ceuallos agnoſcat in caſibus non permiſſis cognoſcentes Iudices incidere in excommunicationem.

suam disertè à regula esse exceptam. atq; iterum si definitivè pronuntiatum sit, vim censebitur Iudex facere, si remota appellatione exequi voluerit, obstante sibi regula, permissiua appellationis à definitiuis; nisi euidens sit causam esse talem à qua expressè ius appellationem remoueat. quos casus vide apud Fragos. *Regim. reip. l.* 8. *d.* 24. § 8. & 9. vbi etiam latè examinat §. 12. rescriptorum clausulam *Appellatione remota.*

§. VI.

Vt incompetenter hæc ad iurisdictionem referantur.

1. Iurisdictio cur in his propriè esse non possit? EAtenus autem Hispanos religiosius ex eo constat circa hanc rem versari, quod quasi œconomicam tantum protectionem impertiuntur appellantibus, quasi vim passis, quam facere intelligatur Iudex dum sententiam suam vult exequi, quam per appellationem ius vult suspendi: nam extra leges procedens Iudex priuatus est; & priuato resisti potest: etiam à priuato: quanto magis à Rege? sed illud cum & factum & ius est notorium: cum autem hoc est controuersum, nec illud liquidum, non est par ratio: Franci autem & merita causæ cognoscunt, & definitionem ipsam examinant, & si displiceat, contra aliquem canonem latam causantur, abusum vocant; non facti protectionem, quæ & priuato liceat, sed iurisdictionalem interponunt; nomina appellationis, suspensionis, & deuolutionis ad sua tribunalia, etiam in edictis admittunt, quæ sonant subiectionem & maioritatem.

2. Vt qui id verbis agnoscunt, reipsa sibi non consentiunt. Vbique autem Ceuallos & Salgado protestantur recursum per modum violentiæ, œconomica tantum niti defensione, nulla iurisdictionali authoritate interponi. tametsi Gloss. 16. etiam condemnationem in parte, non in Iudice ex lege regia admittat; quæ tamen vocabula iuridica sunt, non œconomica. & quamquam qui se pronuntiat incompetentem, tamen victum damnat in expensas, *l. fin.* §. *quorum vero. C. de re milit. l.* 12. nihil obstat; quoniam saltem vt Iudex procedit, & quidem competens in quæstione an sua sit iurisdictio: at hic negat ipse Ceuallos procedi iurisdictionaliter: & verò non potest aduersus clericos, in quos non est laicis iurisdictio. & Ceuallos quidem *c.* 1. *proœmij* id ipsum latè proponit. adeo vt contendat *c.* 4. 5. 6. clerum & causas ecclesiasticas iure diuino esse exemptas: sic vt nec Regi, nisi per causam violentiæ, aliquid in clerum iuris competat: nec ipse Pontifex totam cleri exemptionem vllatenus tollere possit: *c.* 9. Reges inuentos esse ad defensionem vim passorum: *c.* 10. eamque adeo protectionem regimini inesse; vt abdicare illam nec Reges possint: eoque sale condiendos esse canones, & bullam cœnæ: vt maneat interpretatio iuris naturalis, quo vim vi pellere liceat, quod Regum officium est, *d. c. Regum*, quod naturæ dictamen admittunt canones *c. dilecto de sent. excommun. in* 6. *c.* 12. adeoque bulla cœnæ, dum prætextus violentiæ excludit, de friuolis esse intelligendam, in *prologo n.* 100. 172. 203. 210 & *seqq.* quam ego tamen ita excipiendam puto, vt mox dixi de Concilio Trid. *s* 25. *c.* 3. & vt quamuis non mox in bullam cœnæ incidant, quibus plus sit causæ, quam prætextus; non tamen mox bulla licitum faciat id omne quod non punit pœna excommunicationis. ideoque dum Ceuallos *d. c.* 12. refert primùm Adrianum VI. inseruisse bullæ ea verba *etiam prætextu violentiæ*: cum illa phrasis in alijs ditionibus non ita fuerit vsurpata, sicut in Hispania, vnde recens ad Pontificatum venerat Adrianus, credendum est vel eò maximè reflexisse, ac sustulisse omnem illam, qualis iure naturæ non cuilibet competat. & sic prætextum violentiæ cessare, non autem euidentiam, in qua cuilibet vim vi pellere liceat. sed & iterum si Iudex adstat vbi quis vim intentat, priuati non est occupare Iudicis officium, sed partes illi suas relinquere: iubenti tamen, manum auxiliatricem commodare. adeoque non rectè Ceuallos *in eodem prologo n.* 144. recursui locum dare, dum Legatus aut Archiepiscopus ad manum est, qui prouidere possit, nisi ille auxilium imploraret. rectius illud quidem recursui locum non esse faciendum, vt disputetur de meritis causæ principalis, *in prologo n.* 40. & *n.* 46. 58. sed nequamquam in dubio: quippe statutum si qualitatem exigat, illa imprimis probanda est *latè Gail de pace publ. & violat. c.* 13. ideoque qui sub conditione datus est Judex, non nisi purificata conditione iudicare potest, *Gail. ibid. n.* 12. *l.* 4. §. *toties. D. De damn. infect.* vbi tributa Cameræ Imp. ex causa fractæ pacis Iurisdictio, cessat illâ non probatâ. facit *c. prudentiam. X. de off. deleg. c. cum plures. eod. in* 6. vt & in his qui surrogantur in defectum negatæ iustitiæ, in causam miserabilis personæ, aut suspecti Iudicis Ordinarij. *c. cum sit generale. c. quod clericis. c. licet ex suspecto c. ex tenore de for. compet. auth. si vero contigerit. C. de iudic.* quibus casibus, nisi eas qualitates subesse liqueat, perperam Judex ecclesiasticus viâ regiâ se immiscuerit personis vtrimque, & negocijs sæcularibus. quapropter & optimè Ceuallos *in prolog. n.* 181. censuram bullæ cœnæ eum incurrisse fatetur, qui recursum fecerit, & qui receperit inhibendo Iudici ecclesiastico, antequam ille causam agere cœpisset; iniuriam aut violentiam intulisset: nec Senatum regium cognitionem per violentiam vnquam aggredi, nisi iniuriâ & violentiâ satis perspectâ. quod optandum esset Senatores vbique seruare. aliquando enim aliqui tantâ proruerunt ad inhibendum Iudici ecclesiastico præcipitantiâ, vt eis suffecerit mendax cuiusuis vitilitigatoris libellus, nullo documento aut testimonio munitus, actisve, quæ Hispani semper exigunt, exhibitis; ex quibus quasi in promptu

3. Vt bulla cœnæ prætextus excludat?

4. Is est vbi violentia non est euidens.

5. Recursus in violentiâ euidente, vbi adest ecclesiasticus qui prouidere potest.

6. Cognita sit prius violentia antequã se immisceat sæcularis.

promptu appareat violentia: quam ſiſtere regium ſit officium, non verò ſi quid circumſpectioni deeſſe videatur, quæ ipſi Iudici ecclesiaſtico commiſſa eſt. neque defectus ille à laico vnquam ſupplendus *d c qualiter. X. de iudic. d. c. 3. ſ. 2 5. Conc. Trid.*

3. Vt bulla cœnæ præ. textus excludat ?

§. VII.

Monitorijs pro rebus deperditis, vt laici immiſcere ſe non debeant.

1. Monitoriæ vt decernend

VBi ſub illa theſi generali ſpecialiter Concilium diſponit quoad eas excommunicationes, quæ pro rebus deperditis ad finem reuelationis proponuntur. § *quapropter.* fundatæ in *c. qui cum fure. X. de furt & ibi DD.* quæ habent eam cauſam, vt res ſua Domino reddi poſſit. quodque fur non ſolùm, ſed & ille reus teneatur, qui furti conſcius, quærente Domino, non indicat, ideoque M. A Genuenſis *in prax. c. 1. n. 15. ex Crauetta* ait ſuſpectum eſſe qui impugnat monitorium. requiſita optimè explicat *n. 13.* appellari rectè dicit à monitoriarum denegatione, tanquam officio à Iudice non præſtito, ſeu iniuriâ factâ: illis autem conceſſis, nefas eſſe dicit Concilium ſæculari Magiſtratui ſe immiſcere *& n. 4: anno,* inquit, 1599. *quidam laici tentauerunt infringere hanc praxim, dicentes Curiam Archiepiſcopalem non poſſe Laicos cenſuris compellere per viam præcepti ſupradicti; ſed non potuerunt.* & hic quidem, vbi rarus eſt cenſurarum vſus, quadam in cauſa monitoriæ fuerunt oppugnatæ: ſed & tamen ante paucos annos Procurator ipſe regius eaſdem petijt ab Epiſcopo Brugenſi aduerſus eos qui bona naufraga ad Flandriæ littora appulſa ſubtraxerant. Neque verò in ſuperis receptionis Concilij Trid quidquam exceptum eſt, quod c. 3. de monitorijs decernens excluderetur. niſi forte perperam ijs quis abu[illegible] ad imminutionem iuriſdictionis ſæcularis quò ſanè trahi non debere rectè docet Martha *de iuriſdict. p 3 c. 6.* qui & plùribus antecedentibus & ſubſequentibus capitulis dictarum monitorialium requiſita pluribus examinat. vt & rectè has monitorias Franc. Marc. dicit eſſe de iuſtitia *tom. 2. deciſ. 854.* ita etiam conſequenter nihil Iudex eccleſiaſticus præter rationem ad ſuum forum trahere debet, nullam cauſæ cognitionem aſſumere: monere tantùm raptores, vt conſcientiam ſuam purgent, & reos conſcij reuelent; teſtimoniumque dicant, coram Iudice cauſæ competenti: eccleſiaſtico quidem; ſi cauſa eſt eccleſiaſtica: laico autem; ſi laica. *Marc. Anth. Gen. d. c. 1. n. 4.* in ſubſidium tantum dantur monitoriæ. ideoque in genere contra ignotos; non exſtantibus teſtibus. *idem d. c. 4.* ſicut teſtes notos ad veritatem dicendam ſpecialiter, & per cenſuras adigi iura permittunt. *c. cum ſuper. 2. X. de teſt cog.* & curare debent Magiſtratus

4. In eo vbi violentia non eſt euidens.

2. Conceſſis non ſe potest ſæcularis immiſcere.

5. Recurſus in violentiâ quamuis euidente, vbi adeſt eccleſiaſticus qui prouidere poteſt.

3. Trahi vt ille non debeant ad imminutionem iuriſdictionis ſæcularis

6. Cognita ſit prius violentia antequam ſe immiſceat ſæcularis.

vt ſalua ſit rerum probatio. *l. curent. D. de teſt.* & pro inuenienda re furto ablata debet Iudex concedere, vt perquiratur domus alterius. *l. 1. C de ſeru. fug.* ad iuſtitiam ergo cum tendant huiuſmodi literæ monitoriæ, neque iuriſdictionem ſæcularem imminuant; perperam illarum curſus impediretur. *c. quoniam.* 8 *de immunitat eccl in 6. c. grauem X. de ſent. excommun.* bulla cœnæ in §. 1 3 Contingere tamen poteſt vt monitoriæ huiuſmodi etiam laicos trahant ad iudicium eccleſiæ. v. g. ex ratione *c. nouit X de iud.* ſed tamen ſuo ſtricto ſenſu, & modo: aut cum agitur de huiuſmodi cauſis, in quibus leges à canonibus ſunt correctæ; quod peccatum contineant ſi canones non ſequatur laicus. *qua de re Marth. d. p. 3. c. 8.*

4. Vt aliquando laic à eccleſiaſti. cum trahant.

§. VIII.

Cui tribuendum quod in iudicijs hodie non vitentur excommunicati?

ENim-vero Iudicum aliquorum authoritati tribuendum non eſt, quod hodie excommunicati ne quidem in iudicijs vitentur: ſed Concilij Conſtantienſis, & Lateranenſis ſub Leone X. quæ eam vitationem remiſerunt, præterquam in denunciatis nominatim publicè, aut notorijs clericorum percuſſoribus: quos etiam hodie à iudicijs repellere debet exceptio excommunicationis. quæ Concilia, vt nihil fauere voluerunt excommunicatis; ita illud dare voluerunt bono publico, & vitandis ſcrupulis hominum timoratorum, ſecundùm quam rationem etiam hodie ſuſtinendus eſt Iudex, notarius, & teſtis, & verò quoniam diſertè declaratum eſt, nihil in gratiam excommunicatorum à d. Concilijs eſſe ex iuris rigore relaxatum; etiam dicendum eſt agere in iudicio illis nec hodie eſſe permiſſum: nec quidquam eorum, quæ veteres canones vetuerunt. niſi quæ cedant in releuationem eorum, quibus cum excommunicatis negocium eſt. tametſi non vbique eadem ſit praxis.

1. Eccleſia quos nunc excommunicatos decernat vitandos: quod & in iudicijs ſeruandum.

§. IX.

An Iudex ſæcularis aliqualem nullitatis excommunicationis cognitionem aſſumere, aut declarationem facere poſſit?

NOn rectè dubitatur: ſi quidem excommunicatio, quæ à poteſtate clauium dependet, originem habet à Chriſto. *Matth. 18.* quâ vſus eſt Paulus *ep. 1. ad Corinthios c. 5. & 2.*

ad Theſſal. c. 3. & vt inſtitutum Chriſti agnoſcitur à Chryſoſtomo, & Auguſtino. *c. nemo contemnat.* 11. *q.* 3. *c. quodcumque.* 24. *q.* 1. merè eſt ſpiritualis. adeoque illius cognitionis omnino incapax eſt laicus. eoque nec ſuper illius nullitate apud eum quis queri poteſt. *Conc. Trid ſ.* 25. *c.* 3. §. *neſas.* vbi vetat ſæculares cognoſcere ſuper formâ ibidem præſcriptâ, ex cuius neglectu nullitas aut iniuſtitia arguatur: aut deſuper aliquatenus ſtatuere. *de qua re diximus alibi. vide Ceuall de cogno. per viol. p.* 2. *q.* 51. *Salgado de protect reg. Martha de iuriſdict. p. c.* 16. *Dianam p.* 4. *t.* 1. *r.* 98.

1. Iure non poteſt ſecularis quicquam declarare qui ſequendo eccleſiæ cenſura.

2. Cuius eſt ſoluere & ligare, & declarare.

Soluere & ligare presbyteris tributum eſt, non alijs; eccleſiæ claues ſunt. *quodcumque* 24. *q.* 1. non huius ſæculi: non homines; ſed ipſe potius Chriſtus ſoluit, & ligat. *d. c. nemo.* 11. *q.* 3. non licet Principibus rebus ſacroſanctis humanitus ſequenda iura præfigere. *c. certum. d.* 10. non licet ergo laicis de clauibus eccleſiæ, earumve vſu quidquam ſtatuere; ſed neque iudicare; aut cognoſcere: validitatem, aut inualiditatem declarare. *Martha d. c.* 16. niſi fortè tam notoria ſit inualiditas; vt ipſe cenſuram paſſus poſſit ſe gerere pro libero. quod vix vſu venit in ſubdito *c. illud* §. *licet de cleric. excommun miniſt. c. per tuas. c. ſacro X. de ſent. excomm. c ſententia c. quibus* 11. *q.* 3. præſertim cum Clemens VIII. *conſt incip. litium* etiam ſuſtulerit proceſſuum nullitates: ſi non ex defectu iuriſdictionis, citationis, aut mandati natæ ſint. vnde & quod ait c. *per tuas. X. de ſent. excom. in verb proponat ſe poſt appellationem legitimam interpoſitam excommunicatione fuiſſe notatum, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem fuiſſe patenter expreſſum* (vide quæ diximus *in Reſponſ. de ſent. excom r.* 2.) ſtrictius nunc obſeruandum eſt: vt in priori quidem caſu nullitas ſuſpenſionem iuriſdictionis, in ſecundo, vt error intolerabilis, & in ſententia patenter expreſſus, nullitatem cauſet. vt non faceret leuioris rei non obſeruata præſcriptio. & ſic pro excommunicato gerere nunc magis ſe debeat, etiam nec ſatis ritè, nec admodum iuſtè innodatus *Vide citatos à Marth. p.* 3. *c.* 14. 15. 18. *de iuriſdict.* vnde nec laicus de iudicio eccleſiæ declarare quicquam poteſt: cui nihil iuris, quod ad claues, competit; extra quam ex facto liceret priuato obſiſtere. *Vide eumdem d. c.* 16. Quare & clementina 2. *de ſent. exc.* rectè detonat in Principes & poteſtates temporales, qui tempore interdicti campanas pulſari, & ſacra fieri mandant.

3. Niſi nimia ſit euidentia, vt priuato liceat non curare.

4. Agitur de excommunicatione dependente à clauibus: cuius imago in gentilibus, & propior in Iudæis.

Dixi in quantum reſpicit poteſtatem clauium: vnde Marth. c. 16. immeritò iraſcitur Couuar. aut alijs, qui excommunicationis originem ad gentiles referunt. id enim liquidò ex hiſtorijs conſtat à ſacerdotibus ethnicis quoſdam cœtu aliorum prohibitos, ab alijſque fuiſſe vitatos quoad ſacra illorum, & ciuilem hominum ſocietatem. ſed & à Iudæis vſurpatum fuiſſe patet ex *c.* 9. *Ioan.* vbi conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis confiteretur Chriſtum extra Synagogam fieret. & cœcum illuminatum eiecerunt foras. quò ſpectat & illud Chriſti ad Apoſtolos; *abſque Synagogis facient vos.* ſed huiuſmodi anathema gladius non erat, qui pertranſiret animam, qualem Chriſtus inſtituit: vt quæcumque Apoſtoli ligaſſent ſuper terram eſſent ligata & in cœlis.

Iterum neque huc pertinet ea excommunicatio, de qua in Regula S. Benedicti, & alijs regularibus, & ſæcularibus inſtitutis. vt ſuperiores olim laici, & fœminæ etiam clericos ſibi ſubditos excommunicarent contra regulã ſeu inſtituta delinquentes, ac ſæpiùs monitos, neque correctos. Hæc enim ad formulam diſciplinæ ſpectant, non autem ad claues: quarum laici, aut fœminæ non ſunt capaces. nec ipſa quidem diua Virgo. *c. noua X de pœn. & remiſ.* & ſic in regula S. Benedicti dicitur, vt qui excommunicatione non emendatur, grauiori ſubdatur correctioni: ſcilicet verberum; cùm vera excommunicatio longe grauior ſit verberibus. 5. Quid illa de qua in Reg. S. Benedicti?

Igitur agimus hìc de excommunicatione, quæ à poteſtate clauium procedit. quæ omnimodo ſpiritualis eſt, adeoque ad Iudicem ſæcularẽ ſpectare non poteſt illius cognitio: ne quidem incidenter: ſed ad eccleſiaſticum remittenda eſt. *c. tuam de ord. cognit c. lator. c. cauſam quæ. X. qui filij ſint legit. c. decernimus. c. quanto. X de iudic. Diana d. r.* 98. leges quidem permittunt, vt incidens quæſtio cognoſci poſſit ab eo Iudice, coram quo incidit; qui non poſſit de eadem cognoſcere propoſita principaliter: ſed natura rei ſpiritualis, cum illius capax non ſit laicus, idem non admittit in ſpiritualibus. 6. De ſpirituali ergo hìc.

Eoque in quantum ſecundùm ſuam ſpiritualitatem non proponitur, cognoſci poſſe à laico, non improbabiliter dicunt authores *citati à Martha vbi ſup. n.* 7. *& ſeqq.* v. g. cum ex facto obijcitur quem ab homine eſſe excommunicatum, vt ſententia proferri iubeatur; vel à iure, v. g. ex percuſſione clerici, vt factum probetur: vt de facto, inquam, cognoſci poſſit non de quæſtione iuris. ſed nec hoc laico competere rigido iure verius eſt: ſecundùm ea quæ diximus de quæſtione facti, an quis ordinatus ſit clericus. *infra lib.* 1. *c.* 18. 7. Vbi de ſpiritualitate non cognoſcitur, an cognoſcere poſſit ſecularis?

Obijcitur quidem c. poſtulaſti X *de homicid.* vbi coram Rege conuenti, ſunt excommunicati; ſed non fuit ibi diſputatio ſuper ipſa excommunicatione: ſed, qui per illam coërceri ab eccleſia non potuerant, conuenti coram Rege, vt ab eo comprimerentur: iuxta præſcriptum c. cum *non ab homine. X. de iud.* & quæſitum dumtaxat; an, ſi Rex eos vita aut membris mulctaret; illi clerici, qui ciuiliter tantùm eos conuenerant, ex pœna ſanguinis per Regẽ illata, irregularitatem incurrerent? cuius negatiua deciſio nihil ad rem noſtram facit.

CAPVT VI.

An eccleſia primitiua exercuerit iudiciariam poteſtatem inter litigantes, vt hodie Curiæ eccleſiaſticæ?

IN hac quæſtione Ioannes Gallus q. 186. *& eum ſecutus L'Oyſeau de ſeigneuries. c. pen.* eſſe de eccleſiæ clauibus iuriſdictionem, vt hodie exercetur, negant: ſed fuiſſe contendunt notionem circumſcriptam terminis controuerſiarũ religionis, via compromiſſi, vel modo pœnitentiali, ex Chriſti directione relata *in c. ſi peccauerit* 2. q. 1. quem laxauerint eccleſiaſtici ad iudicandas partium controuerſias nihil ſpirituale, vel quod animam reſpiciat, continentes. *Veritas catholica eſt*, inquit Suares *in Defenſione fidei. c. 6. dari in eccleſia ſpiritualem poteſtatem, vera & propria iuriſdictionis: per quam poſſit populus chriſtianus in ordine ad ſalutẽ animæ conuenienter gubernari. Agia de exhibendis auxil. 6. fundam.* Iuriſdictionẽ Ordinariam, liberumq́; eorum quæ ad officium epiſcoporum ſpectant exercitium eis competere dubium eſſe negat *c. ſi epiſcop. de offic. ord. in 6.*

1\. Eſt poteſtas exercendæ Iuriſdictionis in eccleſia neceſſaria ad ſalutarem directionem populi.

Sed enimuero ne ipſæ quidem leges ciuiles tam exactè complexæ ſunt ordinem iudiciorũ, quã canones hodie, & leges eccleſiaſticæ, tempus & cogitatio perfectionem adferunt. iudicia initio rerum fuerunt rudia admodum. vt nec mirũ ſit in infantia eccleſiæ chriſtianæ, atque primis ſæculis ſub ethnicis principibus, non eoſdem iudiciorum ritus, atque ſolemnitates fuiſſe adhibitas, quas ſecuta eccleſiæ libertas, ratio temporum, & malitiæ indies creſcentis comprimendæ, iuſtitiæque ſeruandæ neceſſitas poſtmodum introduxit. fuiſſe à Chriſto poteſtatem iudiciariam eccleſiæ ſuæ relictã ſatis eſt dictum ſupra: exercitam etiam fuiſſe conſtat ex actis Apoſtolorum, *D. Pauli ep. 1. ad Timoth. in v. aduerſus presbyterum accuſationem non recipias, niſi ſub duobus vel tribus teſtibus.* Tertulliano *in Apologetico.* vbi de conuentibus eccleſiaſticis ait, *ibi exhortationes, caſtigationes, & cenſura diuina*, omniumque hiſtoria eccleſiaſtica; vt ſuppoſita eccleſiæ poteſtate, magis hiſtoriæ, quam iuris, ea foret quæſtio. *Vide cauſ. 12. q. 1. per tot.*

2\. Rudior principio fuit, eaque exactior illius praxis.

Nam ſi de poteſtate ipſa à Chriſto relicta quærendum eſt; quem illius Iudicem faciemus? Petrum & Paulum, an Neronem? nullibi dedit Chriſtus ſæcularibus Principibus Chriſtianis maiorem poteſtatem, quam habuerunt ethnici. exercuerunt ergo Apoſtoli, & ſucceſſores poteſtatem à Chriſto eccleſiæ relictam, ſub ethnicis iure ſuo, ſed ſub iugo: liberius ſub chriſtianis.

Neque tantum ſuper religione & fidei controuerſijs; ſed & alijs. Ananias & Saphira *Act. c. 5.* quæſtionem hæreſis, aut peruerſi dogmatis non patiebantur; ſed cum fidelibus primitiuis

3\. Neq; quoad fidem tantũ, ſed & politiã tantum.

ſocietas chriſtiana, & cõmunio omnium eſſet bonorum, voluerunt illi fraudẽ facere, de pretio agri clam ſibi partẽ habere. auditos, & interrogatos ſuper iniquitate, Petrus damnauit, ſocietate, & vita expulit. atque hæc ex officio.

Ad querelam etiam partium exercuerunt Apoſtoli iudicium. nam *cum murmur factum eſſet Græcorum quod in quotidiano miniſterio deſpicerentur viduæ eorum*; quaſi ex communibus bonis minus eis tribueretur, quam Iudæis; decreuerunt Apoſtoli vnicuique tribuendum eſſe, prout opus foret. & ne huiuſmodi cura impedimento eſſet prædicationi, conſtituerunt alios ſuper hoc opus. *Act. c. 6.* quod opus in diſtribuenda temporalitate conſiſtebat, non ad controuerſiam dogmatis chriſtiani pertinebat. ſuper ea tamen altercantes Apoſtoli audiebant, decernebant, ſubſtituebant.

In cuius rei conſequentiam de facultatibus eccleſiaſticis, etiam ſoluta illa omnium bonorum communione, quæ inter primos chriſtianos erat, eccleſiarum præſules, eorum vices gerentes, Archidiaconi, alijque Ordinarij, ſeu delegati Iudices eccleſiaſtici, ſtatuerunt. vt latè tractat Gratianus 16. *q. 7. & alibi diximus in Conſult. can. De paroch. conſ. 8.*

Exercitium iudiciarium adeo etiam ex hiſtorijs, ac ſcriptoribus eccleſiaſticis notorium eſt, vt nulla tergiuerſatione celari poſſit. *Vide Chockier Vindic. libert. eccleſ. p. 165. & ſeqq.* veteres omnino, recentioreſque canones eccleſiæ probant. in c. *attendendum.* 17. *q.* 4. debitæ vltionis acrimonia, perpetua infamia, carcer, exilium, deportatio proponuntur: in c. 1. *X de off. ord.* libera poteſtas adulteria, & ſcelera inquirendi, vlciſcendi, iudicandi conceditur. *c. 15. X. de for. comp.* redintegratur ſpolium poſſeſſionis. *c. 16. de off. ord.* datur iuriſdictio cauſarum fori eccleſiaſtici. à Gregor. *lib. 11. epiſt.* 50. & priuatio, & exilium, & depoſitio, & cuſtodia ſeu carcer indicitur. flagellatio moderata *c. 4. X. de rap. c. circumcelliones. 23. q. 5.* verberatio *ſolet*, inquit, *ab Epiſcopis exerceri.* carcer. *c. nouimus. 23. de verb. ſignif.* etiam ad pœnam *c. quamuis. de pæn. in 6.* relegationem & fuſtigationem infligit c. 1. X. *de calum. c. ad audient. de crim. falſ. can. 10. & 12. cauſ. 26. q. 5.* quæ iuriſdictionem contentioſam requirunt, & quæ redditur in inuitos. *l. inter ſtipulant. §. 1. de verb. obligat.*

4\. Singulatim quoad coercenda crimina.

Sed quid fruſtra tempus terimus? huiuſmodi actionum plena ſunt omnia. ſed vmbræ quæruntur, quod ſecundùm leg. 8. C. *de epiſcopal. audiend.* cognouerint præſules tanquam arbitri, non vt Iudices: quod omninò verum eſt in multis: vtique rebus omninò temporalibus, quæ ſimpliciter in ſua natura conſideratæ, non ſpectant ad Iudicem eccleſiaſticum: ſicut Chriſtus *Luc. c. 12.* Iudicem ſe negauit, & diuiſorem hæreditatis inter fratres. ſed ex circumſtantijs, illa poteſt alterari. vt Paulus 1. *Cor. 6.* increpat fideles, quod inter ſe non haberent Iudices, ſed litigarent apud infideles. quod Chriſti bonũ odorẽ impediebat. ex cauſa igitur ſeu *caſualiter* (vt loquitur Innoc. III. *in c.*

5\. Sed an iure ſuo, an vt arbitri tantum?

per venerab X qui filij ſint legit.) eccleſia iudicium exercet in temporalibus, & tali quæ res temporales ſubijciat eccleſiæ. quomudo D.Paulus 1 *Cor.c.6. neſcitis quoniam angelos iudicabimus, quanto magis ſæcularia?*

Per modum ergo arbitrij olim Præſules inter ſæculares cognouerunt, etiam de re temporaria vt diuiſione inter fratres: quas tamen, vt etiam ipſas res & perſonas, ſpecialis aliqua cauſa ſubijcere poteſt ipſi eccleſiæ. *vt mox diximus.*

6. Vmbra altera quæritur exercitio iuriſdictionis eccleſiaſticę obducenda: quod illud
Aut correctioni fraternæ nomine ad eccleſiam relatæ: multis in cauſis natum ſit ex occaſione directionis chriſtianæ. *ſi peccauerit in te frater tuus, dic eccleſiæ:* quæ cùm eſſet intelligenda de foro quaſi pœnitentiali, tracta ſit in iudicium contentioſum, ſeu forenſe *c nouit. X.de iudic.* eademque occaſione inducta denuntiatio euangelica, quam vocant; & eccleſiæ iudicium de moribus. quod, vt olim cenſoribus competijt; diligenter exercuerit: atque inde natum ſit nomen cenſurarum eccleſiaſticarum. ſed, vt cenſores iuriſdictionem non habuiſſe ait Bodin. *lib.6.c.* 1. ita nec habuerint eccleſiaſtici; ſed pro ſummo dumtaxat coërtionis genere, cenſuram, ſeu excommunicationem in laicos. *c. cum non ab homine. X. de iudic.*

At verò d. lex Chriſti; *ſi peccauerit in te frater tuus, dic eccleſiæ*, non ſpectat forum pœnitentiale; quod conſiſtit inter pœnitentem & ſacerdotem; & potius internum eſt, quam externum iudicium; nec teſtibus eget; quos illa tamen lex exigit: & dictatur iudicium pœnitentiale in pœnitentem; illa autem Chriſti lege adhibentur teſtes; aditur eccleſia; auditur delinquens, dictatur in delinquentem iudicium, &, niſi pareat, de eccleſiâ eijcitur.

7. Hanc eſſe ſummam eccleſiæ poteſtatem
Imò cum finis ſpiritualis exigit, amplius eccleſiæ competit, & exercuit. regulariter verum eſt *d. c. cum non ab homine.* cæterum cum finis ſpiritualis plus exigit, plus etiam competere poteſtatis, & plus exercuiſſe eccleſiam, ſupra diximus. regulariter ergo, vel cum cenſura non videtur futura medicina, auxilium brachij ſæcularis exigit ad executionem manu militari in contumaces faciendam. quam negat Valentinianus Iudici eccleſiaſtico competere. vtique qui nec forum habeat nec iuriſdictionem propriè forenſem illam, *de qua re diximus latè in Iur Pont.nou.anal tit.de off ordinar. & in Notitia iur. Belg.tit.de epiſc. audien.& infra lib.* 4.c 4. eaque de cauſa brachij ſubſidiarij præſtandi dicit c.principes 23 q.5. vt *quod non prævalent ſacerdotes facere per doctrinæ ſermonem, hoc ſæculi poteſtas impleat per diſciplinæ terrorem.* & de executione accipitur c.inter.33.q.2.quod eccleſia gladium non habet, niſi ſpiritualem; non occidit; ſed viuificat: de poteſtate autem; *ecce duo gladij hic c vnam ſanctam. de maior in extrauag commun.*

8. Et verò fuit Valentinianus eccleſiaſticæ
Vt exaudiendæ leges quædam ciuiles? poteſtati palam iniurius: vt rectè Baronius in ſuis Annalibus refert *ad an.* 452. neque verò quicquid ille dixerit, ſciuerit, ſtatuerit aduerſus poteſtatem eccleſiæ à Chriſto relictã, veritati poterit præiudicare. neque enim ei interpretatio illa à Chriſto tributa eſt; ſed eccleſiæ. & verò eccleſia tractari manu eccleſiaſtica militaria arma prohibuit. *c.* 1. *& ſeqq.* 23.q.8. vt ſic executionem regulariter non faciat: nec in foro. quod etiam arguit Valentinianus, ſeu prætorio, iudicia exercuit; nec propriè dictam iuriſdictionem vetere Romano more loquendi, quæ tribuebatur dumtaxat prætoribus, præſidibus prouinciarum, præfectis vrbi, prætorio &c. ſed vulgaris quà & forum & iuriſdictio dicitur, quo ius dicitur, & iuſtitia exercetur. neque de tribus tantum capellis dicitur, ſed de rebus ſummis, optimis, maximis, eccleſia iudicat. animam etiam percutit, ſoluit, ligat; quæ teſtimonio Chriſti præ toto orbe valet.

Cæterum quod iure communi Romano. 9.
l. vlt. D de colleg illicit licitum fuerit religionis cauſa cô re, & collegijs probatis ſtatuta de rebus ſuis facere, quæ nihil ex lege publica corrumpant: ad eundemque modum dicendum ſit permiſſum fuiſſe chriſtianis de religione ſua ſtatuere, & refractarios de cœtu ſuo pellere; iniqua ſanè eſt comparatio; neque ſatis chriſtiana illis enim emiſſis nihil aliud irrogari poteſt: at ab eccleſia excommunicatus etiam ſatanæ traditur. 1. *Cor. c.* 5. & cum alijs ſocietas prohibetur: vnde ſequuntur multi inſignes etiam temporales effectus. Nec conceſſa facultas vt collegijs licitis inter ſuos tantum.

Ex eo quem arguit defectu iuriſdictionis, 10.
executioniſve ſubinfert L. Oyſeau *n* 53. ſententias eccleſiaſticas per iudices ſæculares executioni eſſe mandandas: *l.* 8 *C. de epiſcop. audien. l.* 1. *de epiſc iudic. C. Theod* quippe territorium non habere; cui perfecta iuriſdictio adhæret: *n.* 57. ſeu poteſtas terrendi: *iuxta l. pupillus.* §. *territorium. D. de verb ſignif.* itèm non habere poteſtatem ſine brachio ſæculari apprehendendi perſonas, quamuis eccleſiaſticas: *Ioan. Gall.quæſt.* 103. 246. *&* 276. *le Maiſtre tract des appellations comme d'abus. c.* 5. excepto loco ſuæ audientiæ: ideoque quod Bonifa- An executio eccleſiæ competat, territorium, apprehenſio.
cius VIII *in c. epiſc. de off.ordinar. in* 6. Epiſco- 11.
pis licitum declarauerit in omni loco ſuæ diœceſis erigere tribunal, receptum id non ſit in Gallia. item quod non habeat ius mulctæ. *c* 1. *de dol. & contumac.c. licet de pœn.c.irrefragabili* Erectio tribunalis per totam diœceſim?
de off ordinar. ſuo iure, quamuis ex delega- 12.
tione habere poſſit. *c. in Archiepiſcopatu de raptor.* ideo quod iure Romano ius mulctæ Suo iure an ex delegatione?
magnis dumtaxat Magiſtratibus competat. *l.* 13.
aliud eſt fraus. §. *inter pœnam. D. de verb. ſignif. l.* 1. *ſi quis ius dicenti non obtemperauerit.tot tit. D. de mod.mulct.* & quamuis mores illud etiam minutis toparchis conceſſerint; non tamen ferendum in eccleſia; niſi ſaltem pecunia certæ piæ cauſę aſſignetur. ne quidem generalibus terminis in vſus pios. quia fiſcum eccleſia non habeat. quem *n.* 26. interpretatur vtilitatem propriam: cum minuti toparchæ nec illum propriè habeant. ſed more Romano ſola Reſpublica Romana, ſeu Imperator. Quæ eadem aliaque Chopin. *de ſac. politia* pluribus locis, Ius mulctæ.

alijque

9. Nec conceſſa facultas vt collegijs licitis inter ſuos tantum.

10. An executio eccleſiæ competat, territorium, apprehenſio.

11. Erectio tribunalis per totam diœceſim?

12. Suo iure an ex delegatione?

13. Ius mulctæ.

alijque ferè Franci ex ſuis Senatuſconſultis tradunt. ſed de omnibus iſtis videbimus ſuis ſingulatim locis. nunc porrò, omnia vna fidelia dealbando, dico poteſtatem eccleſiæ non

14. Poteſtas eccleſiæ à Deo, non ab homine.

eſſe ab homine; ſed à Deo. *d. c. nouit.* non ſpectare ad Principes ſæculares illius poteſtatis limites deſignare; ſed ad eccleſiam; cui Chriſtus promiſit ad futurum Spiritum ſanctum; qui eam doceret omnem veritatem. *Ioan. c. 16.* in qua Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere eccleſiam Dei. *Act. c. 20.* quo modo illud verbũ *regere* latè alioquin patens, vt liquet *ex tot tit C. de Rectoribus prouinciar* & inde deriuata nominatione regis, hic ſit accipiendum: qualiter regere Epiſcopi eccleſiam ſuam debeant, & quomodo mandati Petro dati, *paſce oues meas*; fines ſint ſeruandi, ad quæ paſcua Chriſti oues poſſit dirigere, intra quæ debeat coercere, & rectè paſcere; eccleſiæ eſt explicare. & ſic Concilium Florentinum de-

15. Eccleſiæ eſt declarare quouſque ſe extendat illud Chriſti Paſce oues meas: et Pauli; Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam Dei: qui termini ſint paſcendi, qui regendi.

finiuit B. Petro paſcendi, regendi, & gubernandi vniuerſalem eccleſiam à Domino plenã poteſtatem traditam eſſe, & Rom. Pontificem Petri eſſe ſucceſſorem, & Chriſti Vicarium. non ergo quia hi vel illi Principes chriſtiani, Imperatores, Reges, his vel illis legibus, hanc vel illam eccleſiæ poteſtatem agnouerunt, vel negauerunt; ideo rei veritas ita ſe habet. *imperiali iudicio non poſſunt eccleſiaſtica iura diſſolui. c. 1. & tot. d. 10.* ſed oportet aſcendere ad montem quem Dominus elegit: ſanctam videlicet Sedem Apoſtolicam, omnium fidelium magiſtram *c. ita. d. 19.* atque inde haurire ſcientiam poteſtatis eccleſiaſticæ: videre quid œcumenica Concilia ſenſerint: quid Chriſti Vicarij declarauerint: legendi ſunt ſacri canones; & ſeruanda eccleſiæ decreta ab ijs, qui volunt eſſe de eccleſia. *c. 1. 4. 5. & tot. diſt. 19.* Quinimo quando inter eccleſiaſticum & laicũ contenditur, cuius ſit iuriſdictio: determinatio ed eccleſiaſticum pertinet. *Diana p. 7. tract. 10. miſc. r. 5. vid. j. lib. 1. c. 43.*

16. An ſpectandi ſint quidam practicorum eccleſiaſticorum abuſus.

Proſequitur exinde L'Oyſeau artes quibus cauſidicos Curiarum eccleſiaſticarum ait extendiſſe iuriſdictionem. adeòque priuilegium clerici, quamuis coniugati, ad bona illius mobilia, quaſi ſequantur conditionem perſonæ, *c. quo iure. 8. diſt.* quod hodie apud Gallos non obtineat. ſed tantũ in ſacris mobilibus. quamuis ex Ordinatione Aurelianenſi in cauſam iudicati prebendi, vt alia nequeant. iterum quod ex ſtylo notariorum inſerto contractibus iuramento, quæſtionem implendi contractus ad eandem Curiam traherent. *ex c. 3. de for. compet. in 6.* quod eòdem quæſtionem teſtamentorum; quaſi corpus teſtatoris ſacro loco ſepultum ſequatur. vt etiam honoris cauſa pro illo hæredes aliquando coacti fuerint teſtari ad pias cauſas. *Gall. quæſt. 102.* quod per connexionem clerico debitore in ius vocato, laici correi eodem traherentur. quod conuentione dicis cauſa inſtituta, mutuam petitionem, ſeu reconuentionem eodem cogerent: quod defectus Iudicis laici ſuppleri ab eccle-ſiaſtico peterent: *c. licet X. de for. compet.* quod nomine protectionis cauſas miſerabilium perſonarum eiuſdem iuris facerent: *c. ex parte de for. compet. c. nuper de donat inter vir. & vxor.* quod crimina tanquam eccleſiaſtica haberentur; quæ verè non eſſent leuia cenſuræ veteri morum relicta: nec quæ dogma, aut diſciplinam eccleſiæ ſpectant. illiſque omnibus occurrerit Ordinatio an. 1539. quæ ſex lineis in Gallia reduxerit eccleſiaſticam iuriſdictionem ad ſolam cognitionem fidei, & ſacramentorum, quoad omnes; & cauſarum perſonalium, quoad eccleſiaſticos. ſed quadrarit illud;

Cum tua perſpicias oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum?

Vitia fuiſſe, aut eſſe aliqua perſonarum ne negemus, optamus ne maiora ſint apud ſæculares in comprimenda eccleſiæ iuriſdictione. quæ indies per appellationes tanquam ab abuſu, atque aliàs admittuntur. de quibus hic dicendi locus non eſt. ſed, abuſibus huiuſ- 17.
mòdi ſepoſitis, quærimus quid ab eccleſia de iuriſdictione ei à Chriſto relicta declaratum ſit? & quidem ſuper captura, & carcere extat c. cum Epiſcopus *de off. ord. in 6. c. quamuis. de pœn. in 6.* ſuper territorio: *c. omnes baſilicæ 16. q. 7. diximus vbi ſup.* ſuper iure mulctæ. *c. presbyteri. X. de pœn. c. poſtulaſti. X. de Iudæis. c. 2. X. de priuileg. Conc. Trid. ſ. 25. c. 3.* ſuper ordinaria epiſcopi iuriſdictione: *c. cum Epiſcopus de off. ord. in 6.* ſuper priuilegio clerici coniugati: *c. vn. eod. tit in 6.* ſuper mobilibus, commune axioma, & DD. paſſim. ſuper iuramento: *d. c. nouit. d. c. 3. de for. comp. in 6.* de connexione *l. nulli. C. de iudic.* & magis dignum trahit ad ſe minus dignum. ſuper reconuentione: *c. 1. X. de mut. petit.* ſuper negligentia laici ſupplenda: *d. c. licet X. de for comp. c ex tenore. eod* ſuper miſerabilibus perſonis: *d. c. ex parte. d. c. nuper.* quæ non ſunt artes tantum pragmaticorum; ſed eccleſiæ decreta, Epiſtolæ Pontificum. quibus omnis fidelis debeat deſerre. *d. c. 1. d. 19.*

An quid reipſa à Chriſto eccleſiæ demandatum ſit, & canones circa hæc explicant?

Sed de his omnibus plenius ſuis locis. 18.
nunc ſatis eſt dixiſſe à principio eccleſiæ chriſtianæ iudiciariam poteſtatem fuiſſe exercitam: ſine ſtrepitu ſub ethnicis; ſimplici etiam, ac rudiori modo ſub primis chriſtianis: exinde paulatim exactius: præſertim poſtquam frequentatæ magis fuerunt damnatorum ab Epiſcopis aut Synodis appellationes ad Romanum Pontificem. vnde, ſæpè ſententiarum reformatione procedente, natæ ſunt exactiores iudiciorum reddendorum regulæ, canones, decreta, reſcripta, quæ iam pridem ſuperant diligentiam legum ciuilium. vt diximus. neque tamen dicere licet primitiuam eccleſiam iuriſdictionem eam non exercuiſſe, quam hodie: quippe vrſini fœtus, etſi lambendo primogenia maſſa perfectior reddatur, non deſinit tamen dici idem partus; & idem catulus eſſe. fatendum quidem eſt in primitiua eccleſia non fuiſſe quoſdam abuſus, qui ir-

A principio eccleſia iudicia exercuit, ſed ſimplicius.

repuut exinde nonnumquam: ſed hæc ætatum vitia ſunt in omni genere perſonarum; non eccleſiæ: non ipſius eccleſiaſticæ poteſtatis. *Vide de exercita à primitiua eccleſia iuriſdictione Chokier Vindic. libert. eccl. p. 1. c. 5. 6.*

CAPVT VII.

De eccleſiæ iuriſdictione in clericos, præſertim grauiorum criminum reos.

1\. De omni crimine eccleſia clericos iudicat.

AD Epiſcopum iure pertinet clericos iudicare, cuiuſcumque ordinis ſiue in furto, ſiue in homicidio, ſeu in periurio, ſeu in quibuſcumque fuerint criminibus deprehenſi. *c. 10. X. de iud. Concil. Trid ſ. 14. c.* 8. ita vt *de omni crimine*, inquit *c.* 8. *ibid.* nullo caſu excepto, *c. clerici ibid* debeant coram eccleſiaſtico Iudice conueniri. nec caſus ſint excepti, ſeu priuilegiati: quin ab eo iudicentur: pœniſque condignis puniantur. *vide latè Diaman p. 7. t. 1. r.* 9. *& ſeqq. &* 16. *& ſeqq.* minus verum eſt leuia tantum crimina ad eccleſiam ſpectare, vt olim ad Cenſores vt imaginatur L'Oyſeau, vt mox diximus.

2\. Imprimis ad iudicem eccleſiaſticum ſpectat cognitio criminum clericalium.

Sed imprimis eccleſia clericus iudicat de delictis eccleſiaſticis: vtique admiſſis aduerſus diſciplinam militiæ clericalis; quæ diuerſis canonibus inducta atque ſancita eſt. cuiuſmodi delicta longo ordine proſequitur P. *Gregor. Toloſ. in Syntag. iur. can. lib* 4. *tit.* 1. *& ſeqq. Diaz. & Lopes in prax crim.* atque imprimis, ſi ad ordines ſubrepſerint non legitimi natalibus, vel ætate; ſerui, illiterati, qui ſolemniter pœnituerunt, rebaptiſati, bigami, excommunicati, ſciſmatici, ab alieno epiſcupo, furtiuè, per ſaltum, ſimoniacè, extra tempora, ſine examine, promoti: qui in miniſterio eccleſiaſtico ſibi commiſſo peccant; qui illud vſurpant non ordinati; interdicti, ſuſpenſi, excommunicati miniſtrant: presbyteri qui non ieiuni, aut ſæpius eodem die celebrant: aut ſine orario, alijſque ornamentis, vino, aqua & igne, ſeu lumine: miſſam pro viuis dicunt, quæ ordinata eſt pro defunctis, qui non conſecrant, aut celebrantes non communicant, ſanguinem effundunt, euchariſtiam indiligenter cuſtodiunt, in mortali peccato celebrant, aut miniſtrant, confeſſionem detegunt, ſecundas nuptias benedicunt; prohibitos ad matrimonium admittunt, infirmum baptizandum, aut ſacris extremis muniendum negligunt, prohibitos ſepeliunt, aut à prohibitis oblationes accipiunt; in beneficia ſe intrudunt, aut à laicis accipiunt, aut adhuc viuentium impetrant; incompatibilia retinent; ad curata promoti, intra annum ad ſacerdotium non ſe offerunt; bona dilapidant, aut non ritè alienant; ebrietati, crapulæ, aleæ, fornicationi, concubinatui ſe dedunt; congruo habitu, & tonſurâ non vtuntur, comam nutriunt, ſpectaculis, ſcurrilibus ſermonibus, ſchenis, hiſtrionibus immiſcentur; vilia opificia, venationem illicitam exercent; ſæcularibus negocijs, officijs aut negociationibus ſe dedunt, ſanguinem fundunt, baliſtarijs præponuntur, leges prohibiti audiunt, in duello pugnant. de quibus exceſſibus, eorumque pœnis canones propoſitos ſuis locis citauimus. enarrat Toloſanus, Diaz *in prax. crim. can* alijque paſſim. quas capropter imponi à Judice eccleſiaſtico iuſtum, æquumque eſt. vindicare enim in legem peccatum eumdem legiſlatorem conuenit; ſed neque tantum de clericalibus delictis; ſed & communibus iudicem eccleſiaſticum cognoſcere oportet, & vindicare. Sed ſi ſcelera tanta ſint vt pœnas ſanguinis mereantur; quia illum non fundit eccleſia, quæ ea parte imitatur Dominum quâ miſericordia illius eſt ſuper omnia opera eius, dat noxæ, traditque Iudici ſæculari. *c.* 10. *X. de iudic. vt quod non prævalet ſacerdos efficere per doctrina ſermonem; poteſtas hoc impleat per diſciplina terrorem. c. principes.* 23. *q.* 5. *efficere*, inquit, ſeu exequi: non iudicare.

3\. Sed abſtinet à iudicio ſanguinis & cur?

Vetantur ergo, quod morte plectendum eſt ſententia propria iudicare; truncationes per ſe inferre: *can.* 30. *Conc.* 11. *Tol can.* 6. ſub pœna excommunicationis: *c. his à quibus.* 23 *q.* 8. ſuſpenſionis ab ordinibus: *d. c.* 6. *&* 30. irregularitatis: *c ſi quis viduam diſt.* 50. priuationis beneficiorum. *c ex literis.* 10. *de exceſſ. prælat.* etſi ad huiuſmodi ſanguinis fuſionem non pertinet flagellatio moderata: adeoque Iudici eccleſiaſtico permiſſa. *c.* 4. *X. de rapt. c. circumcelliones* 23. *q.* 5. quin etiam leuis ſeu moderata tortura eidem permiſſa creditur.

4\. Quibus tamen pœnis vtatur.

de qua diximus in Reſponſ. de purgat. can. r. 1. quæ adeoque irregularitatem non infert. quippe quæ non incurritur, niſi in iure exprimatur. *c. is qui. de ſent. excom. in* 6. expreſſi autem ſunt tantum qui occidunt, mutilant, ſeu mortis, aut mutilationis ſententias dictant. *c. aliquand diſt.* 51. adeo vt quamuis verberando ex decreto Iudicis, fortuito ſit nocitum oculo verberati, non incurratur irregularitas. *arg. c. tua nos X. de homicid.* vbi monachus chirurgiam exercens, peritus, & pietatis gratia, ex infortunio non fit irregularis *Bauny prax. can. lib.* 1. *c.* 22. *quæſt.* 3.

5\. Quando brachium ſeculare imploret?

Quod ſi ergo crimina clericorum tam ſint enormia, vt pœnis, quales ſupra diximus, corrigi non poſſint; ſed excedant eccleſiæ poteſtatem: *cum opus*, inquit, *fuerit d. c.* 1. *X de off. ordinar. publicum Iudex eccleſiaſticus conuocat auxilium*, ſeu publicæ poteſtatis brachium auxiliare ad executionem damnationis. ſeu demum quando conſumpta ſunt eccleſiæ remedia, nec habet quod vltra faciat, Magiſtratui tradit ſæculari, legitimis pœnis ſcelus vindicaturo. *c. cum non ab homine. X. de iud.*

6\. Quantacumque ſint crimina eccleſia cognoſcit, ſed damnatos tradit ſeculari Iudici.

Cognoſcit igitur Iudex eccleſiaſticus de quantiſcumque criminibus clericorum, iudicat, damnat: pro executione brachium ſæculare implorat: ſi opus eſt, aut honorum ordinumque gradibus deiectus, ſeu degradatos Curiæ tradit ſæculari: ac tum demum incipit de-

degradatus poteſtati ſubeſſe ſæculari. *Pragoſ. Regim.reip.l.2.d.4.§.4.numb.10. Diana p.7.t.t.r.11.* quæ tunc in ordine ad pœnam legitimam mortis, mutilationiſve iterum de cauſa cognoſcit, damnatque, imo, ſi probationes illi non ſufficiant, abſoluit.

7. Quid dicendum de caſibus, quos vocant privilegiatos? Perperam igitur ſtatuuntur caſus excepti, priuilegiatique: quibus in clericum inquirat animaduertatque Iudex ſæcularis. neq; enim, quamuis ſanguinem fundere non poſſit, ideo prohibendus eſt Iudex eccleſiaſticus cognoſcere an clericus veri criminis ſit reus; an à clero ſubmouendus, degradandus,& ſæculari tradendus ſit: an v.g. defenſionis cauſa homicidium commiſſum ſit, an circumſtantiæ ſint aliquæ crimen minuentes: ob quas mitiganda ſit pœna: an iuſto fortè dolori quid tribuendum: an ætati parcendum: an prioris vitæ meritis aliquid dandum: an, cum pœnæ ſint hodie arbitrariæ, reus carceri, aut alteri citra mortem pœnæ, ſubijciendus ſit. vt *in c. tua X. de pœn.* clerici in latrocinijs aut alijs magnis ſceleribus deprehenſi degradantur; & in arctis monaſterijs ad pœnitentiam includuntur: an verò perueniendum ſit ad traditionem Magiſtratui ſæculari faciendam: hæc omnia rimari iudicantem oportet. non hoc iudicium eccleſiæ, de ſuis clericis, auferendum eſt ideo, quod damnationem, executionemque ſanguinariam ſubterfugit. imo pro iam traditis deprecatur, vtiq; ex ſpiritu lenitatis; non defectu poteſtatis. ſi Petrus competenti iuriſdictione Ananiam & Saphiram exanimauit, idque non cauſa fidei & religionis chriſtianæ; ſed ſacropolitica, quod mentientes Spiritui ſancto fraudem facere volebant in pretio agri.

Non opus eſt igitur iuriſdictioni eccleſiaſticæ ſubducere caſus exceptos, & priuilegiatos, *Diana p.7.t.1.r.16.* de quibus Gallici paſſim ſcriptores, & nuperrime Baunius *in Prax. can. lib.2.c.3.& 4.* vbi qui citantur canones, vel coineunt, vel indicant iudicium eccleſiæ ſeruari vſque ad traditionem Iudici ſæculari faciendam. vt de ſingulis ſuis locis demonſtrabimus. de priuilegijs verò & conſuetudinibus immemorialibus contrarijs, & an per bullam cœnæ reuocata cenſeantur, dicemus etiam alibi.

7. Deponitur clericus. Deponitur ergo clericus ob grauiſſima crimina; nec in quibuſcumque deprehenſus à ſæculari poteſtate iudicatur. *c. cum non ab homine. X. de iud.* Excommunicatur. ſi recidat excommunicatur; creſcente contumacia, anathematizatur: cum in profundum malorum venit, & contemptum eccleſiæ; tum demum requiritur Iudex ſæcularis: Traditur brachio ſæculari. qui exilium aut legitimam pœnam imponat. vel ante ad illum pertinet. *ibid.* cum autem non tantum ab honoribus deponitur, & verbaliter degradatur; ſed etiam actualiter, ſecundum formam *c. degradatio de pœn. in 6. & Trid. ſ.13.c.4.* omni honore, ordine, & priuilegio clericali exuitur: *d. c. degrad. in fin.* & conſequenter è foro eccleſiaſtico ejicitur, & ſæculari foro, Et tum demum illius foro efficitur. inquit *c. nouimus de verb.* *ſignif. per conſequentiam applicatur*; tum omnem iuriſdictionem in eum poteſt exercere ſæcularis. ſed hæc non vſurpatur niſi in caſibus, quibus canones exprimunt, vt curiæ ſæculari degradati tradantur. *c. etſi clerici in fin. X. de iud.* & tunc in actu degradationis præſens eſt ſæcularis, eique pronuntiatur, vt in ſuum forum recipiat. neque id ſimpliciter, ſed debet, inquit d. c. nouimus, *eccleſia efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum circa eum ſententia moderetur.* Cum intercessione. quod non addit *d. c. cum non ab homine.* eoque ibi magis imploratio brachij ſæcularis in fine proponitur: quam rei fiat traditio Curiæ ſæculari. nam hæc, ſine illa clauſula fieri nequit. ne tradens cooperari fuſioni ſanguinis cenſeatur; & fieri irregularis. ideoque cum depoſitionis, aut degradationis mentio fit; de verbali tantum accipiendi textus ſunt. tum quod in pœnis benignior eſt interpretatio facienda: tum quod in obſcuris minimum eſt ſequendum. *c.30. & 49. de reg. iur. in 6.*

Igitur depoſitus & verbaliter degradatus, coram Iudice eccleſiaſtico adhuc conuenitur, punitur, & incorrigibilis, demum actualiter degradatur, & ſæculari traditur. Sed demum cum actualiter degradatur. poſt declarationem tamen incorrigibilitatis, & ordinem d. c. cum non *ab homine* ſeruatum. *Diana p.7.t.t.r.11.n.4.& ſeqq.* niſi quod quædam videntur eſſe crimina, quorum grauitas etiam ex actu vno degradationem poſtulet. *vide citatos a Cepallos de cog. per viol. p.2.q.43.* ſed & incorrigibilem d. c. cum *non ab homine*, dicit per ſæcularem poteſtatem comprimendum; ſed non negat ordinem præuiæ degradationis ſeruandum ab alijs canonibus preſcriptum. d. c. degradatio *c. non minus de verb. ſignif. cap ſalſam. X. de crim. falſ.*

Actualiter degradatus, & ſæculari traditus an ab eo torqueri poſſit, examinari, cauſa de nouo cognoſci, ſeu inſtrui; an ex iiſdem dumtaxat actis iudicari, quæritur. & quidem non videtur in dubium reuocare poſſe Iudex degradationem: cum in eo ipſius iuriſdictio fundetur: nec poſſit quis illud impugnare vnde fructum vult conſequi. *c. ex eo. de reg. iur. in 6.* ſed tamen ad effectum, vt ſciat quæ ſit legitima pœna; acta per eccleſiaſticum compilata videre debet. *§. ſi vero crimen. verſ. & ſecundum leges litem examinans in auth. de ſanctiſſ. epiſc.* quod omnes admittunt. ſed ſi vel iuris ordo non ſatis ſeruatus, vel probatio criminis non ſatis exacta Iudici ſæculari videatur; non videtur iuſta ratio ne poſſit diligentius cauſam pertractare. non ad improbandam ſententiam degradationis; ſed ad formandum animi ſui motum, ad pœnam quam ipſe debeat infligere. eoque ſi probationes inueniat non ſatis eſſe plenas; prohiberi non debet torquere eum; quem criminis morte digni reum degradans, & tradens iudicauit. tum quia cui conceditur quod eſt maius, conceſſum intelligitur quod eſt minus: & cui conceſſum eſt, vt ad mortem poſſit damnare: conceſſum intelligitur id ſine quo damnatio explicari

8. Actualiter degradatus torqueri, & tota causa de nouo cognosci ad effectum vltricis demonstrationis potest.

Margin (left, partly cut off): 3. Sed abſtinet à iudicio ſanguinis & curſ... — 4. Quibus ca... men pœnis vtatur. — 5. Quando brachium ſeculare imploretur? — 6. Quantacumque ſint crimina eccleſia cognoſcit, ad damnatos adir ſeculi Iudici.

plicati non potest. *l. 2. D. de iurisd. om. Iud.* ideoque & tortura; quæ ad probationem refertur. vt & hæc necessaria est ad sententiam. qua æquitate cum inquisitum reum Iudex ecclesiasticus torturæ subiecisset, & extorta confessione declarasset degradandum, & Cu-

9. *Quin & absolutionis.* riæ sæculari tradendum; examinatis à Curia actis, cum inuentum esset non sufficientibus indicijs eculeo subiectum, & ex iniqua confessione damnatum; à crimine absoluit: ac in beneficiorum, quibus priuatus, seu spoliatus fuerat, possessionem restituit. summum ius fuerit absolutionem damnati non admittere, quasi ex defectu iurisdictionis: dum ecclesia efficacitee debet intercedere etiam pro ijs, quos vt veros reos damnauit. *d. c. nouimus.* vt circa eeum sententia moderetur; de moderatione queri non potest, qui obtinuit absolutionem. præsertim cum d. c. nouimus ad effectum degradationis actualis, & traditionis Curiæ consideret: *flagitium.* inquit, *graue, non solùm damnabile, sed & damnosum.* damnnorum autem cura ad Iudicem sæcularem imprimis spectet. *vide quæ de his latè Marthâ & citati de iurisdict. p. 4. cas.* 130. 131. 132.

10. *Iterum de casibus priuilegiatis, præsertim respectu Episcoporum.* Existimant quidam Episcopos seditiosos à Principe relegari posse. *vt in l. quicumque. C. de episc. & cler.* clericos pacem turbantes proscribi, & priuari. *§. si clericus. de Pace tenend.* imo & multos casus formant, quos vocant priuilegiatos, quasi extra regulam in factum ordinem statuere liceat. de Episcopis & prælatis est §. tt. *in Bulla cœnæ.* qui apertè obstat *c. olim X. de iniur.* de episcopo Fesulano à Florentinis bannito. *Vide latè Binsfeldium tract. de iniur. ad c. olim. q. 1. clem. 1. de pœn.* generaliter de percussione, captura, bannitione Episcoporum. *c. noueris. de sent. exc.* aduersus omnes statuentes contra ecclesiasticam libertatem. *c. grauem. in fin. de sent. excom.* denique Conc. *Trid. s. 13. c. 8. s. 24. c. 5.* ad solum Pontificem vult spectare causas criminales Episcoporum *c. nunquam dist. 96 nunquam de Pontificibus,* ait Gelasius, *nisi ecclesiam iudicasse:* non esse humanarum legum de talibus ferre sententiam. vide Dianam *p. 4. t. 1. r. 5. p. 4. t. 1. r. 81.* vt ne capi quidem, & ad Pontificem remitti possint. Imò nec processus formari ad Pontificem transmittendus. *Barbos. in collect. ad Concil. Trid. ad d. c. 5. n. 8.* id si verum credimus; de priuilegiatis casibus latas leges corruere oportebit. & generaliter non admittit *c. cum non ab homine. X. d. iud.* quamdiu ecclesia punire potest, & in habitu incedunt. (nam eo ita abiecto vt laici habeantur, priuilegio excidunt. *c. ex parte. 27 X. de priuil.*) nec sint incorrigibiles: *c.*

11. *Quid de assassinatu?* *perpend. X. de sent. exc. vid. Marth. p. 2. c. 35. de iurisdict.* Excipi videtur casus assassinatus: sine alia declaratione *c. 1. de homicid. in 6.* vbi non id tribuitur tantum iurisdictioni sæculari; sed cuilibet priuato. vt per assassinos occidens ipso facto sit diffidatus. verùm non videtur id vsu receptum, cum etiam Greg. XIV. *in bulla cum alias super confugientibus ad ecclesiam edita,* inter extrahendos numeret assassinos; & tamen non nisi præuia cognitione, & modo ibi præscripto extrahi permittat; vt cæteros. sed & iure præcedere debet ecclesiastici iudicis declaratio. *Diana p. 7. t. 1. r. 11.* quin & apud Martham non malè dicitur illud c. 1. tanquam nimis pœnale extendendum non esse extra proprios terminos, qui aguot de conductis homicidis paganis, qui vocabantur assassini. quod & Diana rectè docet *p. 7. t. 1. r. 15. n. 2.*

CAPVT VIII.

De clericorum exemptione à iurisdictione sæculari.

Clerici persona sacrosancta est à violentia simul ac iurisdictione sæculari exempta *vt diximus sup. c. 4.* eoque pulsans clericum 1. *Manus violentas in clericum iniji ciens excommunicatur.*
violenter excommunicatur. *c. siquis suadente 17. q. 4* vel temerariè cum ordinis iniuria, etiam volentem. *c. contingit de sent. excom.* vt & ipse consentiens propter iniuriam ordinis *ibid.* si tamen abiecto habitu tyrannidi, & enormitati se immisceat, percutiens lata sententia non tenetur, pœnitentia tamen competens, & asperior, quam pro laico, iniungitur. *c. cum non ab homine X. eod. c. perpendens eod.* vbi
clericus indutus armis, filium Regis se fin- 2. *Nisi abiecto habitu enormibus se immisceat.*
gens, bellum inferens; captus, fustigatus, suspensus est. quod sacerdote non propulsando, sed inferendo iniuriam occiso, *non videtur,* inquit, *quod interfectores eius propter hoc ad obtinendam absolutionem sedem Apostolicam adire teneantur, tu vero qui merita personarum bene nosti, pœnitentiam eis competentem iniungas.* non transmittit ergo vel
hoc sine pœnitentia minimè ergo casus pri- 3. *Neque sine degradatione actuali secularis Iudicis potestati subditur.*
uilegiatos admitteret, quibus clerici à Iudice sæculari inquiri, condemnari, atque etiam morti tradi, præsertim sine degradatione præuia, possint. nam & in d. c. perpendimus Comes Tolosanus iurisdictionaliter processit. quin etiam si non pulsetur clericus, sed incarceretur, custodia publica, vel priuata detineatur, in vincula conijciatur, locum habet ex-
communicatio *c. nuper. eod.* nec authores ho- 4. *In quos excommunicatio porrigatur vltra pulsantem.*
rum tantum, sed & qui consentiunt, & fauent parem pœnam incurrunt. & fauere ius interpretatur eos, qui cum possint, manifesto facinori desinunt obuiare. *c. quanta. X. de sentent. exc.* excommunicatio ergo iniuriantibus clerico, vel iure ipso canonico infligitur, vel à Iudice ecclesiastico: sæcularis etiam grauiter pu-
nit. *l. si quis & auth. sed nouo C. de episc. & cler.* & 5. *Capitaliter punitur facta clerico iniuria in loco, & officio sacro.*
cuilibet de populo facultas datur accusandi. *d. l. si quis.* & quidem iniuria facta in ecclesia ministris, ipsi cultui, locoque capitaliter punitur. seu hodie in exilium mittitur. quæ pœna à laicis in laicos fertur; nec impeditur per excommunicationem ab ecclesiastico latam: nec locum habet præuentio: nisi fortè casus

ad-

ad d. legem *ſi quis & auth. ſed nouo.* non ſpectet. ſed extra ordinem tantum vindicandus ſit, vt ſufficienter ab eccleſiaſtico poſſit puniri. quo modo accipienda videntur, quæ babet Guido *Pape d.* 562. Ex his apparet etiam iniuriam verbalem clerico factam, ſacrilegio obſtringere iniuriam inferentem: actionemque popularem ex origine dari, & Iudici eccleſiaſtico correctionem etiam poſſe competere. *Vid. citatos à Diana. p.* 1. *t.* 2. *r.* 81.

6. An in his præuentio alium Iudicem impediat?

7. Iudex ſæcularem ab eccleſiaſtico cogitur ad reparandam clerici iniuriam.

Pro iniuria clerico facta Iudex ſæcularis ab eccleſiaſtico per cenſuram condemnatur ad reparationem. *c. olim. X. de iniur.* non eſt par cauſa, vt eccleſiaſticus Iudex à ſæculari per bonorum patrimonialium, mobilium. aut prouentuum eccleſiaſticorum cogi poſſit ad exceſſum reparandum, ſicubi vſurpauit iuriſdictionem laicam. quia perſona illius cum tangi non poſſit, non licet indirectè eò tendere per bonorum apprehenſionem. *c. vn. de cler. coniugat. in* 6. neque conſuetudo prodeſt; quamuis antiqua aduerſus rationem, *c. fin X. de conſuet.* & libertatem eccleſiæ: *c. aduerſus in verb. irrita habeantur, nullo vnquam tempore. X. de immunitat. eccl.* & Leo X. in Concilio Lateranenſi *ſ.* 10. ſtabiliendo rurſus libertatem, & immunitatem eccleſiaſticam, adiecit derogationem conſuetudinis contrariæ cuiuſcumque: vt & bulla cœnæ quotannis § *fin. verſ. non obſtantibus.* par, inquam, ratio non eſt, ob priuilegium Ordini clericali conceſſum: cui nec tacitè nec expreſsè clericus poteſt derogare, per pacta vel delicta. *c. ſi diligenti. X. de for. compet.* manet laicos obſequendi neceſſitas, non authoritas imperandi, quoad clericos & res eccleſiaſticas. *c. bene. diſt.* 96. *c. laicis* 16. *q. vlt.* vt eadem imparitas exprimitur *in c. qualiter. X. de iudic.* vt quamuis eccleſiaſticus ſuppleat negligentiam Iudicis ſæcularis; non tamen vice verſa hic illius. *vide Marth. p.* 4. *caſ.* 101. Igitur de iniuria facta clerico ex officio, ſeu ad promotoris inſtantiam cognoſcere poteſt Iudex eccleſiaſticus: clericus autem actor ſequitur forum rei. *Ceuall. de cognit. per viol.* 2. *q.* 59. & ſic Senatuſconſ. refert, quo partes ad ſæcularem Judicem remiſſæ ſunt: quatenus autem iniurians ad audientiam eccleſiaſticam, vt perſonaliter compareret, vocatus erat, vt ſalutariter corrigeretur; vim factam non eſſe declaratum eſt. Quod ait autem idem Ceuallos *q.* 60. poſt annum de iniuriâ quæri non poſſe; rectè quatenus inſtituitur odioſa actio iniuriarum; quæ anno tollitur: ſin autem ex officio agatur ad correctionem, pœnitentiamque ſalutarem, non item. quod in percuſſore clerici euidentiſſimum eſt. vt ſi in excommunicatione inſordeſcat, in ius vocari & corrigi poſſit; pœnitenti abſolutio dari, & venia: ſed non niſi correcto. *c* 6. *de reg. iur in* 6.

8. Conſuetudo non derogat clericali immunitati ac libertati.

9. Iudex ex officio vindicat clerici iniuriam à laico factã: ſed ſi ipſe clericus agat de iure ſuo priuato ſequitur forum rei.

10. Clericus foro renunciare non poteſt. neque comparere aut exceptionem proponere debet.

Non tantum gaudet clericus fori priuilegio: ſed & vetitum ei eſt, ne coram Iudice ſæculari cauſam dicat: ſed & ne curiam intret. *c. nullus.* 11. *q.* 1. & iudici ſeculari ne clericum citet ſub anathemate *c.* 2. *X. de for. compet.* ideoque nec tenetur exceptionem declinatoriam proponere. *vide quæ diximus ſupra c.* 4. neque etiam tanquam contumax condemnari, vel in expenſas poteſt. *arg l. contumacia.* § *fin. D. de rei iud.* ſi tamen in fraudem, cum pro laico fortè ſe gereret, diſtulit ſe declarare clericum, & declinare; vt ad expenſas teneatur, non eſt abs ratione. *arg. c. exceptionem. X de except.* ſed an tunc ab ipſo Iudice ſæculari, vel eccleſiaſtico in eas damnari debeat *vide citatos à Mart. p.* 4. *c.* 102. Et quidem hæc clericorum exemptio tanta eſt, vt ab eorum perſonis nihil Iure ſupremi etiam Principes exigere poſſint: ne fidelitatis quidem iuramentum. vnde Conciliũ Lateran. *ſub Innoc. III. c.* 43. *Nimis*, inquit, *de iure diuino quidam laici vſurpare conantur, cum viros eccleſiaſticos, nihil temporale obtinentes ab eis, ad præſtanda ſibi fidelitatis iuramenta compellunt.* 11.

11. Nec fidelitatis iuramentum præſtare.

CAPVT IX.

Vt hodie ex Concilio Trid. exemptio obtineat.

IGitur exemptio cleri principio huius tractatus ſpecialius vt enucleetur; videamus ſingulares quaſdam quæſtiones: ac primum vt per Concilium Trid. hodie obtineat? ex illo enim inducta eſt mutatio quædam ſatis generalis *ſ.* 23. *c.* 6. ne clericus etiam in minoribus ordinibus conſtitutus fori priuilegio gaudeat, niſi beneficium eccleſiaſticum habeat; aut clericalem tonſuram deferens alicui eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſeruiat; vel in Seminario, ſchola, vel vniuerſitate, de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad maiores ordines, verſetur; aut coniugatus requiſita conſtitutionis Bonifacianæ obſeruet, atque inſuper alicui eccleſiæ ſimiliter inſeruiat. quæ communis iuris reſtrictio repetenda hodie venit in omnibus ijs controuerſijs, quæ vndecumque de clericorum exemptione motæ ſunt in hoc tractatu. conditiones hæ alternatiuè quædam, copulatiuè aliæ requiruntur. in illis ſufficit alterum: in his vtrumque requiritur. alternatiua eſt, *beneficium habeat, aut clericalem habitum* &c. copulatiua, *habitum & tonſuram deferens, eccleſiæ inſeruiat* &c. igitur fori priuilegio gaudet clericus quamuis non deferat tonſuram & habitum, ſi beneficium habeat: & beneficio carens habitum & tonſuram deferre, & ſimul eccleſiæ inſeruire debet: vel (iterum alternatiuè ſub hoc ſecundo membro) in ſeminario, ſchola, ſeu Vniuerſitate verſari; ſed & iterum ſub hoc membro copulatiuè, ex licentia Epiſcopi, & quaſi in via ad maiores ordines. fori ergo priuilegio non gaudet ſtudioſus vel licentiam Epiſcopi non habens, vel non quaſi in via ad maiores ordines verſans: quæ exigit non tantum delationem habitus, & tonſuræ, quæ mox præmiſſa eſt in eadem parte orationis; ſed & mores clericatui congruos: *vt ibid. c.* 11. *vt in eis cum ætate vita meritum & doctrina*

1. Reſtricta per c. 6. ſ. 23. Trid.

maior

maior accrescat. quod & bonorum morum exemplum, & assiduum in ecclesia ministerium, atque maior erga presbyteros, & superiores ordines reuerentia, & crebrior quam antea, corporis Christi communio maximè comprobabunt.

2\. *An illud obtineat in clerico studioso qua tali?*

Non tamen existimem per d.c. 6. derogari priuilegio auth. *habita. C. ne filius pro parte.* ne illo ad declinationem Iudicis secularis vtatur clericus, non obseruans requisita d. c. 6. quà studiosus; sed dumtaxat quà clericus. Quæ autem ad restrictionem d. c. 6. pertinent latè

3\. *Remissio, vbi d. c. 6. restrictiones excussæ.*

prosecuti sumus in *Iur. pont. nou. anal. de for. compet n.* 38. *& seqq. vide citatos à Diana p.* 1. *tract.* 2. *r.* 28. *& seqq. p* 3. *t.* 1. *r.* 62. 69. *p.* 4. *t.* 1. *r.* 26. *Barbos. de potest. epis. alleg.* 12. *à Barbos. in Collect. DD. ad Concil. Trid. d. c.* 6. *n* 12. *& seqq. Ceuall de cog per viol. p.* 2. *q.* 44. Vide omninò declarationes Card. *post partem* 5. *Resol. Dianæ relatas. n* 21. *& seqq.* adde & ordinatos in minoribus sine dimissorijs, aut ex falsis; *ex constitutione Vrbani VIII.* 11. *dec.* 1624. non gaudere priuilegio fori. *Dian p.* 3. *t.* 1. *r* 62. *p.* 4. *t.* 1. *r.* 26. sed & quod de habitu clericali

4\. *Siue monitione præuia hodie obtineat.*

statuit Concilium hodie sine præuia monitione obtinet. quamuis olim monitio requisita videatur. *arg. c. fin. X. c.* 1. *in clem. de vit. & honest. cler.* figit enim regulam d. c. 6. ne clericus in minoribus fori priuilegio gaudeat: exceptionem autem, in verb *nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum deferens* &c. exceptio autem in reliquis firmat regulam: & qui in exceptione se fundat, eam probare debet. & ita S Congregationem censuisse aiunt citati à *Diana p.* 1. *t.* 2. *r.* 23.

5\. *Non obtinet d. c. 6. in criminalibus iudicijs, aut priuatis iniurijs.*

Ceterum d. c. 6. *ses.* 23. *Trid.* quia derogat iuri communi, sequitur extra proprios terminos non extendi. adeoque non derogare priuilegio canonis *si quis suadente diabolo.* vt nec priuatus in clericum, requisita d.c.6. non seruantem, possit inijcere manus violentas; nec Judex capere, aut iurisdictionaliter distringere, seu criminaliter aduersus illum procedere.

6\. *An in criminalibus ciuiliter intentatis?*

Et quamuis, si ex crimine ciuiliter ageretur, videri possit ad fori nomen quæstio spectare; adeoque eo casu fori priuilegium cessare; sicut illud relatum est *ad tit. de for. compet. X. c.* 2. tamen à S. Cong. videtur declaratum etiam hoc casu d.c.6. cessare. & probari id videtur ex eo, quod idem c. 6. *in clericis*, inquit, *coniugatis seruetur constitutio Bonifacij VIII. quæ incipit clerici qui cum vnicis:* illa autem *pro commissis*, inquit, *ab eis excessibus vel delictis trahi non posse criminaliter aut ciuiliter ad iudicium sæculare: in cæteris autem eos gaudere nolumus priuilegio clericali.* vt in ciuilibus non descendentibus ex crimine, non gaudeant. vt cum hanc constitutionem innouet in coniugatis; meritò in alijs dicatur fori priuilegium non cessare in ciuilibus actionibus ex crimine descendentibus: sicut cessat in alijs ciuilibus. *citati à Barbos. in Collect. DD. ad Conc. Trid. d. c.* 6. *n.* 46. *& seqq.* Nihilominus quoniam d. c. 6. in clericis coniugatis, qui alicui ecclesiæ non adscribuntur, Bonifacianam non vult seruari; adeoque videri potest ea cessante criminaliter etiam aduersus coniugatum procedi posse; nam Iudicem non nominat d. c. si quis suadente: vnde & d. Bonifaciana in eo non radicatur; sed allegat Concilium Parisiense *relatum in d. c.* 2. *X. de for. compet.* quod vetat clericum vllum distringi, aut condemnari per Judicem sæcularem; vt alia quæ citauimus supra iniuriâ factâ clerico; hac radice sublata ciuiliter saltem ex crimine, & pecuniariter à sæculari clericum d. c. 6. requisita non seruantem, condemnari posse videbitur. *Vide citatos à Diana p.* 1. *t.* 2. *r* 50. citra pœnas tamen corporis afflictiuas. quale priuilegium datum diximus Carolo V. à Leone X. *in Iur. pont. nou. anal de for compet.* corpus autem attingere, nisi brachio sæculari tradatur, etiam alijs constitutionibus est prohibitum. *c. cum ab homine. X. de Iud* Igitur per d.

7\. *An per d. c. 6. cesset exemptio à gabellis?*

c. 6. non nisi fori priuilegium est ademptum. non ergo exemptio à gabellis, vbi, vt iure, ita consuetudine seruatur clericis in minoribus dumtaxat constitutis. vt & S. Congregationem respondisse ex Comitolo refert Diana *p.* 1. *t.* 2. *res.* 36. vbi quod de minoribus asseritur *res.* 35. extendit etiam ad nouitios *res.* 37. quod iuuat ea lectio quæ *iuniores*, inquit, *ecclesiæ.* 12. *q.* 1. *c.* 2. qui titulus merito nouitijs tribuitur. cùm iam sint ecclesiæ seu monasterio adscripti, quamuis nondum irreuocabiliter: sicut nec clerici sæculares: nisi per ordinem sacrum; vt religiosi per professionem, perpetuò ecclesiæ mancipantur. *Vide infra lib.* 3.

8\. *Quid de clerico pensionem habente?*

An clericus pensionem habens æquiparetur habenti beneficium multis quærit Ceuallos, *de cog. per viol. p.* 2. *q.* 72. quod propriè beneficium non sit; & Concilium Trid. exigat beneficium, aut alia requisita, & vt incedat in habitu, & tonsura requirit Gonsales *ad reg.* 8. *Canc. Gloss.* 5. §. 5. *n.* 6. quamuis d. c. 6. alternatiuè tantum beneficium requirat, aut incessum in habitu & tonsura: & Interpretes 18. dec. 1595. quoad forum pro beneficiato habendum censuerint qui pensionem habet. non tamen si illa concessa est vt clerico, si non incedit in habitu *S. Cong. Declaration. ad calcem part.* 5. *Resol. Dianæ. n.* 34. vbi etiam gaudet beneficij nondum possessionem habens, *n.* 51. & descriptus tantum in catalogo clericorum, obedientia episcopo præstita, choro & processionibus quamuis rarò interueniens.

9\. *Ordinato per dimissorias sede vacante primo anno, aut alieno episcopo? &c.*

Ordinatum per dimissorias Sedis vacantis primo anno in minoribus non gaudere clericali priuilegio decernit Trid. *s.* 7. *c.* 10. quæritur an & alij ab alieno Episcopo ordinati fori priuilegio destituantur? siquidem à non suo Episcopo ordinari clericus prohibetur. *tot. quæst.* 2. *caus.* 9. *c. nullus. de temp. ord. in* 6. nisi fortè ex iustè præsumpta proprij Episcopi voluntate. *c. fin.* 2. *q.* 9. (Quod hodie reuocatum videtur à Concil. *Trid. s.* 6. *c.* 5. *s.* 23. *c.* 8. *s.* 14. *c.* 2. *in fin in V. expresso consensu*) characterem tamen recipit. quamuis irrita ordinatio dicatur *in c. nullum* 2. *q.* 9. neque enim

suspendi

ſuſpendi poſſet, & poſtea ſine alia ordinatione miniſtrare, niſi valida eſſet ordinatio: vt tamen permittitur *d. c fin. Concil. Trid. ſ.* 14. *c.* 3. *ſ.* 7. *c.* 10. *ſ.* 23. *c.* 8. ſed ſpecialiter *d. c.* 10. *ſ.* 7. adiungitur, quod ſic ordinari in minoribus nullo priuilegio clericali, præſertim in criminalibus, gaudeant. ſed cum illud caput ſit pœnale, extra proprios terminos extendendum non eſt. ſed clerici à non ſuis Epiſcopis ordinati extra d. c. 10. coram Iudice eccleſiaſtico conueniri debent. ſed Vrbanum VIII. refert ſecus conſtituiſſe Diana vt mox citauimus.

Hanc quam diximus exemptionis clericalis reſtrictionem à Conc. *Trid. c.* 6. *ſ.* 23. *c.* 10. *ſ.* 7. factam repetitam volumus toto hoc tractatu, quamuis breuitatis cauſâ indiſtinctè de clerici exemptione loquemur.

CAPVT. X.

Quæ ad cleri exemptionem pertineant? an clerici cadauer?

CLerici Deo deuoti, à ſæculo conuerſi, & in ſortem Domini vocati, à tonſurâ minimoque ordine vſque ad ſummum ſacerdotium, à laico populo diſtinguuntur: *c. duo ſunt.* 12. *q.* 1. ſaluo præſcripto d. c. 6. ſ. 23. Conc. Trid. aliorumque canonum, qui ab aliquibus commune cleri priuilegium ſpecialiter auferunt. vnde quæritur 1. an cadauer defuncti clerici retineat priuilegium quod viuus habuit? & verius eſt retinere. cum non tantum per ordinationem character animæ ſit impreſſus; ſed etiam vnctio, ſanctificatio, & conſecratio corpori. ob quam in degradatione non tantum inſignia, & veſtes ſacræ detrahuntur; ſed etiam tonſuræ locus raditur: aliaque ſolemnia corpori adhibentur. *c. degradatio. de pœn. in* 6. eoque non tantum vt reliquorum debitorum arreſtari per creditores non poteſt; *l. cum ſit iniuſtum auth. qui domum.* C. *de ſepulc. violat.* ſed etiam remittendum eſt ad Iudicem eccleſiaſticum, vt debuit clericus. V. g. ſi ſibi mortem conſciuit, remittenda eſt cognitio ad Iudicem eccleſiaſticum an ſui compos fuerit; an ex crimine puniri debeat. *vide Marth. & citatos de Iuriſd. p.* 4. *caſ.* 155. ſed & Rituale Pauli V. clerici cadauer in veſte ordinis ſui iubet ſepeliri. *Tit. de exequijs.*

1. Cadauer clerici gaudet exemptione.

2. Si mortem ſibi conſciuit, cognoſcit eccleſiaſticus

CAPVT XI.

An beginæ, beatæ, fratres tertij ordinis, Cellitæ, Oblati, eremitæ gaudeant priuilegio clericali?

DE Beginis latè diſſertauimus *in Iur. pont. nou. anal. n.* 2. *& multis ſeq. in Conſult. can. Pr. Zypæi oper. tom.* 2. *de regular. conſ.* 1. *in Reſponſis eod tit. reſp.* 14. & vt in extrauag. *ratio. de religioſ. dom. in communib.* dicitur, eas diœceſanis locorum & rectoribus parochialium eccleſiarum reuerenter obedire: ita ad iuriſdictionem & forum eccleſiæ etiam ſpectant. quoniam verò earum ſtatus approbatus non eſt; §. *caterum ibid.* exemptæ non ſunt à linea, & foro laicorum, *ſecundum ea quæ d. locis deduximus. Vid Dian p.* 1. *t.* 2. *r.* 84. *Ceuallos de cog. per viol. p.* 2. *quæſt.* 33. *&* 61.

1. Vt ſpectent etiam ad iuriſdictionem eccleſiæ non tamen eximuntur à ſeculari.

Fratres tertij ordinis, qui vota religionis non emittunt, pro exemptis à iuriſdictione laica non habentur, quamuis & diœceſanis reuerenter debeant obedire. vt mox diximus de beginis. *Ceuall. de cog. viol. p.* 2. *q.* 33.

2. Vt neque fratres tertij ordinis, qui non emittunt tria vota.

Fratres cellitæ regulam hîc profitentur Sancti Auguſtini, & veri ſunt regulares: adeoque à iuriſdictione ſæculari exempti: & per priuilegia etiam à iuriſdictione diœceſana. quamuis ea non vbique ſint recepta. *vide quæ de his diximus in Reſponſ. de regular. reſp.* 9.

3. Vt fratres Cellitæ.

Oblati vt perpetuò in religione maneant, actuque ſeruiunt, intra monaſteriorum ſepta, ac domos reſident, ſub obedientia viuunt, ſeu militiam ac regulam profeſſi ſunt, priuilegio atque exemptione regularium gaudent. *Conc. Trid. ſ.* 24. *c.* 11. alij verò qui ad tempus tantum famulantur, aut viuunt in monaſterijs, non item. ex declaratione Interpretum. *Vide fuſam Declarationem inter eas quæ ſubiunctæ ſunt ad calcem partis* 5. *Reſ. Dianæ n.* 48. *Martham de iuriſdict. p.* 4. *caſ.* 114. *n.* 37. *Dianam p.* 4. *t.* 1. *r.* 31.

4. Qui oblati?

Sed in monaſterio habitans, qui omnia ſua bona monaſterio dedit cum onere illum ad vitam alendi, non fit monachus; nec familiaris. quippe non expenſis monaſterij viuens. *c. fin. de verb. ſignif. in* 6. nec priuilegia monachi nanciſcitur. adeoque nec forum mutat. bona tamen in dominium eccleſiæ tranſlata adipiſcuntur naturam, & priuilegia rerum eccleſiaſticarum. *Marth. De Iur. p.* 4. *caſ.* 167. de veris familiaribus vide quæ diximus *infr. l.* 1. *c.* 13.

5. Familiares regularium &c.

De Eremitis etiam controuertitur à citatis à Martha *de iuriſdict. caſ.* 113. *Ceuallos de cog. per viol. p.* 2. *q.* 33. *Diana p.* 5. *t.* 1. *r.* 35. & pro illis faciunt c. vn. *in fin. de exceß. prælat. in* 6. *c. priuilegium. de verborum ſignificat. in* 6. ſed hoc apertè loquitur de fratribus monachis: illud etiam de religioſis Mendicantibus: de quibus dubium non eſt, dum regulam probatam profeſſi ſunt. ſed qui habitum tantum aliquem aſſumunt, & ſui iuris manent, non eodem loco ſunt: hodie præſertim; cum etiam clericus habitum & tonſuram deferens, niſi alicui eccleſiæ adſcribatur, fori priuilegio non gaudeat. *Concil. Trid. ſ.* 23. *c.* 6. admittit tamen Choppin. *mon. l.* 2. *t.* 2. *n.* 25. ſi ſub epiſcopi obedientia viuat, qui & prohibere habitum religioſum non religioſo poteſt. *c. vt clerici X. de regul. c.* 1. *de relig. dom. in* 6. *V. Marc. Ant. Gen. in prax. c.* 47.

6. Eremitæ.

CAPVT XII.

An Ordines militares cleri priuilegio gaudeant?

1. Milites Melitenses & qui alij exempti sint? & an coniugati?

QVi emittunt tria vota substantialla, veri fiunt religiosi, vt Melitenses, citra dubium eoque gaudent priuilegio fori. De equitibus D. Iacobi, Alcantaræ, & Calatrauæ vide *Dian. p.* 1. *t.* 2. *r.* 72. *p.* 4. *t.* 1. *r.* 36. *p.* 5. *t.* 1. *r.* 18. *Ceuallos de cog. per vjol. p.* 2. *q.* 149. sed coniugati, vt Sancti Stephani, non videntur simpliciter religiosi. Nauarrus tamen castitatem coniugalem pro voto continentiæ ex dispensatione pontificia recipi; fori, alijsque priuilegijs regularium frui huiusmodi milites contendit. & rebus etiam iudicatis firmat. *de regularibus. conf.* 10. *&* 11. contra verò Martha *de iurisdict. p* 4. *cas.* 113. *n.* 32. adfert decisiones Rotæ. & habent quidem priuilegium fori ex Pij V. (quæ videtur quoad exemptionem etiam Melitensibus æquasse; *Diana p.* 3. *t.* 1. *r.* 61.) aliorumque Pontificum concessione. sed tamen nisi ante litem contestatam opposuerint, si veri religiosi non habeantur, videntur gaudere non posse. cum tantum ex priuilegio fori declinatoriam habent. vt iterũ decisum refert Martha *n.* 35. si autem verè & simpliciter religiosos censeamus; sequitur iure communi exemptos esse: nec tacitè nec expresè per contumaciam aut omissionem declinatoriæ, subijci posse. *c. si diligenti. X. de for. compet.* sanè equitum sancti Stephani priuilegium vix hic receptum est. vt nec in Sicilia aiunt citati *à Diana p.* 3. *t.* 1. *r.* 61. Ordinum autem militarium antiquorum per delegatos militares propius vsurpatur: non tamen ex asse quoad coniugatos. hospitalarij antiqui è terra sancta, ac Rhodo profecti in Melitenses incidunt, ac Rhodo expugnata Melitam concesserunt qui aut non sunt illi, de quibus agunt citati à Diana *p.* 3. *t.* 1. *r.* 51. aut errant, qui putant sine regula esse approbata: aut alios à Melitensibus; & de quibus agit Concilium Trid. *s.* 23. *c* 18. *in verb. fratribus S. Ioannis Ierosolimitani. s.* 24. *c.* 11. *s.* 25. *de reg. c.* 22. Equites autem Ordinis Teuthonici, eodem ferè instituto, & priuilegijs censentur, & vt Melitenses in Gallia, ita ipsi succefferunt in bona Templariorum in Germania. alij autem de quibus Nauarrus *de regularibus conf.* 8. per bullam Pij V probati, nec equites, nec regulares sunt; nec Pius congregationem vt religionem probauit. *ibid. Nauarr. n.* 3. & generalius Martha *de congregatione hospitalariorum vbi sup. n* 7 *& seq* nisi quoad spiritualia. Eum autem, qui ex commissione dumtaxat Episcopi administrat hospitale, Episcopi authoritate erectum, non ob id gaudere priuilegio fori, probabilius est; nisi fortè sit clericus, & administratio pro officio ecclesiastico habeatur: vt clericus beneficium habens, & si in tonsura & habitu non incedens, gaudet tamen *c.* 6. *s.* 23. *Trid.* vt vicem beneficij officium huiusmodi videatur habere *arg eorum quæ docent citati à Barbos in Collect. DD. ad Conc. Trid. s* 23. *c.* 6. *n.* 20. *& seqq.* id quidem extra controuersiam est Episcopo rationes dare debere. *Trid. s.* 22. *c* 9. Melitenses autem an comprehendantur sub dispositionibus communibus de regularibus; & singulatim decreto *c.* 3. *s.* 6. *Conc. Trid* Nauarro *de regular conf.* 12. satis dubium visum est sed declaratione priuilegiaria Pij V pro Ordine decisũ. vt plura sunt alia vbi à Tridentino militares Ordines excipiuntur: aut nominatim exprimuntur. quæ decernendi ratio argumento est in non expressis regulam obtinere.

2. Milites hospitalarij exempti: an & qui hospitale ex iussu Episcopi administrat?

3. Melitenses vt à regulis communibus exempti.

CAPVT XIII.

De familia clerici, græci vxore, concubinis, colonis.

1. Familia clerici exempta, vt ipse.

ECclesiarum & clericorum serui illorum priuilegio gaudent. *c. ecclesiarum.* 12. *q.* 2. *l.* 1. *&* 2. *in fin. C. de epis. & cler.* quod ad familiares communiter extensum est. *in c. fin vers. specialibus X. de off. Archidiac S. Cong. Declarationes ad calcem part.* 5. *Resol Diana n.* 1. 30. 31. in familia ante omnes recensetur filius. *l. familiæ. D de verb. sig.* tanquam portio corporis patris. *l. cum scimus.* § *fin C de agric. & cens. l.* 10. seu eadem cum illo persona. *l. fin. C. de Impub.* eoque gaudet priuilegio patris. clerici filius legitimus, dum viuit ille: *Dian. p.* 3. *t.* 1. *r.* 7. *p.* 4. *t.* 1. *r* 32. *Vide decl. Card. citatas apud Dianam ad calcem part.* 5. *n.* 37. imo cohabitat. nam alioquin natura subditum dedit Iudici sæculari. patris status mutationem sequitur, dum patri adhæret: dum sibi viuit, iure suo censendus est. quare & familiarium priuilegium restringitur ad eos vtique, qui heri expensis, domesticique viuunt. *c. si. de verb. signif. in* 6. *Concil. Trid. s.* 14 *c.* 5. (vbi priuilegium familiarium respectu Conseruatoris & Ordinarij ad duos restringitur) nam curam tantum rerum aliquarum ab ecclesia commissam gerentes, non ideo subijci dicuntur ecclesiæ. *c. iudicatum dist.* 89. vt ideo Pontifex consulat ecclesiarum negotia clericis committi, qui iudicium ecclesiæ declinare nequeant. sed non negat subijci quidem; sed mandatarios hoc obijcere; eoque consulit vt clericis vtantur, ad vitandam controuersiam. quare actuarius Episcopi, non clericus, an priuilegio illius comprehendatur, grauiter disputatur. *apud Riccium decis.* 549. *& alios. Dian. p.* 3. *t.* 1. *r.* 12. *p.* 5. *t.* 1. *r.* 1. & declarauit S. Cong. gaudere. *Vide declarationes citatas ad calcem p.* 5. *Ref. Diana n.* 30. quanquam consuetudo fauere soleat; & ratio officij,

2. An mandatarius.

3. Episcopi actuarius?

officij, quare generatim officiarios & ſeruientes epiſcopi exemptos eſſe latè contendit Barboſa *Iur. Eccl. vn. l. 1. c. 39. §. 4.* vndè à *Trid. ſ. 24. c. 20.* notarius, actuarius in officio delinquens à Iudice eccleſiaſtico emendari iubetur: & *ſ. 22. c. 10.* notarius imperitus ab eccleſiaſticis negocijs ſuſpenditur. & *l. nulli official. C. Quor. app. non recip.* vbi nec correcti à ſuo Iudice appellatio recipitur. eoque; & in officiario Iudicis eccleſiaſtici id admittit Salgado *de protect. p. 3. c. 8. n. 11.* De familia porrò Inquiſitorum vide Clementinam 2. *de hæret. citatos à Diana p. 1. t. 2. r. 135.*

4. Familia Inquiſitorum? Nuntij: *latè Dian. p. 6. tot. tr. 2.* Vicarij Epiſcopi: *p. 3. t. 1. r. 46.* contra Ceuallos *de cogn. per viol p. 2. q. 58.* ſed S. Cong cenſuit gaudere. *Vide Declarationes ad calcem Reſ. p. 5. Diana. n. 31. 32. V. M. Anſ. Gen. inp c. 9. in fin.* quare & familiares clerici ad illius forum ſpectare creduntur. *Diana p. 3. t. 1. r. 47.* ſicut libertini ad originem, vel domicilium patroni. *l. aſſumptio in fin. D. ad municip.*

5. Scholaris? famulus ſcholaris ad Iudicem ſcholaris. *auth. habita in v. tam ipſi quam eorum nuncij. C. ne filius pro pat.*

6. Famuli monaſteriorum? ſeruientes in monaſterijs ſub obedientia *Conc. Trid ſ. 24. c. 11.* ad Iudicem monaſterij. *Vid. Dian. p. 1. t. 2. r. 97.* vbi rectè dicit c. 6. *ſ. 23. Trid.* non agere de familia clerici; ſed clerico: illa priori iuri relicta, ſeu conſuetudini.

7. Vxor clerici græci, qui iure iacens ſit? Quid de vxore clerici græci? de familia cenſetur viri, forumque ſortitur. *l. cum quadam. D. de iuriſd. om. Iud. Diana p. 5. t. 1. r. 26.* etiam vidua. *vid. Dian. p. 3. t. 1. r. 45.* quidni & latini clerici coniugati, dum vnica eſt & virgo,

8. Et latini? eccleſiæ ſeruientis *iuxta præſcriptum c. 6. ſ. 23. Trid.* tanquam de clerici familia, & quatenus priuilegium fori non ſit ablatum? de quo *infr.* cap. proximo.

Ad familiæ rationem etiam pertinet clerici

9. Concubina? concubina, & ad iudicium eccleſiæ. *c. eos. diſt. 32.* vbi & Principibus permittitur eas in ſeruitutem redigere. quod adeo quidem ad eccleſiæ iudicium ſpectare quidam contendunt; vt ſæcularem Iudicem excludant. *citati à Martha de iur. p. 4. caſ. 44. n. 5. Binsfeld. in tract. de In iur. ad c. olim. 7. ſub concl. 13. latiſſimè.* tum quod crimen hoc ſit canonicum: *c. nemo. 32. q. 4.* iure ciuili permiſſus ſit concubinatus: *l. in concubinatu. D. de concubin.* tum quod ſocietas criminis trahit concubinam clerici ad huius forum: vt famuli ſortiuntur forum heri. *c. ad deliberandum verſ. quique in piratis. X. de Iudeis Vide plura ibid. apud Mart. caſ. 119.* nihilominus d. c. eos à ſæcularibus etiam caſtigari permittit.

10. Subijciunt hæc eccleſiæ, & ſæculari foro. neque id prohibet Leo X. *in Concilio Lateranenſi*, aut bulla Concordatorum Franciæ: ſed ne impediantur prælati ſuos ſubditos corrigere. mulieres etiam poſſint auxilio brachij ſæcularis, ſi opus fuerit, inuocato. quomodo etiam loquitur *Trid. ſ. 24. de mat. c. 8.* ſed tam Lateranenſe & Trid. quam d. c. eos agunt de monitis, & non ſe corrigentibus: & Leo quidem X. ſeuerè in monitis, non correctis, ſtatuit pro publicis babendos: vt corrigi iam illæ poſſint à ſæculari. *Vide infr. c. 47.*

Quamdiu enim crimen occultum eſt, non Iudices tantum ſæculi; ſed nec eccleſia iudicat. *c. multi: c ſi peccauerit. c. Deus omnipotens. 2. q. 1. & tot. illa quæſt.* neque enim habent latentia peccata vindictam. *c chriſtiana. 23. q. 5* ſecretorum Deus cognitor eſt, & Iudex. *c. erubeſcant. diſt. 32. de manifeſtis loquimur*, inquit d. c. erubeſcant. vbi de abijciendis concubinarijs agit. & eò ſpectat Leo X. in d. Concilio Lateranenſi, vt pro manifeſtis babeantur moniti & non abſtinentes in inquirendis ergo ſeruetur c. qualiter: *& quando 24. X. de accuſat.* quod adeoque obſeruare teneantur & ſæculares: 11. Sed ſi crimen non ſit occultum.

quia non aliter eis committit d. c. eos: niſi in monitis *d. c. qualiter* ſecundùm formam ibi præſcriptam, & ratio eſt, ne eccleſia & clericus infametur; ſi Iudex laicus aduerſus non manifeſtam concubinam inquirat. quippe eâdem operâ clericus denigratur. & ſolent liberius ſæculares in inquiſitione vagari, quam d. c. qualiter & quando permittat. imo aliquando tam ſunt proiectæ audaciæ, vt ipſos ſacerdotes fornicarios aut concubinarios mulctent, non ſine incurſu cenſurarum. *Binsfeld. vbi ſup* vnde mox oriuntur ſuſpiciones, & ſcandala. *habet enim hoc*, inquit Gregorius, *antiqui hoſtis inuidia, vt quos in prauorum actuum perpetratione Deo ſibi reſiſtente deijcere non valet; opiniones eorum falſas ad præſens ſimulando dilaceret. c. habet. 2. q. 5.* vnde citati à Marth *d. caſ. 44. n. 11. 15. caſ. 114. n. 17. & ſeqq.* de concubina clerici ſtatui, puniri, aut cognoſci poſſe negant per ſæcularem: niſi ab eccleſiaſtico requiſitum: quod vt in non monitis recipiatur: in monitis tamen d. c, eos amplius indulget. 12. Cur ita?

Porrò coloni eccleſiæ, liberi homines, ſuæ poteſtatis, ſuis expenſis viuentes priuilegio eccleſiaſticorum non gaudent: ſed coram ſæculari ciuiliter, & criminaliter reſpondent. *Ceuallos de cognit. per viol. p. 2. q. 52.* 13. Quid de colonis?

Conductores tamen decimarum per concordata Brabantiæ etiam coram eccleſiaſtico conueniri poſſunt. 14. Decimarum conductoribus?

CAPVT XIV.

De clericis coniugatis.

Clerici coniugati an in ciuilibus coram ſæculari poſſint conueniri ſeruantes requiſita *in c. vn. de cler. coniugat. in 6. & Conc. Trid. ſ. 23. c. 6.* ſatis controuertitur. *apud authores citatos à Martha de iur. p. 4. caſ. 153. Ceuall. de cognit. per viam viol. p. 2. q. 79. Diana p. 4. t. 1. r. 78. & Barboſ. in Collect. DD. ad Conc. Trid. d. c. 3.* & rectè argumentatur Martha, quod Bonifacius VIII. vtitur verbo *declaramus*, & allegat Concilium Pariſienſe: hoc autem indiſtinctè coniugatos & non coniugatos fori priuilegio voluit gaudere. *c. 2. X. de for. compet.* & conſequenter declarat Bonifacius in vim d. Concilij clericum coniugatum ne pecuniariter quidem ex cauſa criminis condemnari poſſe 1. Niſi ſint exempti in ciuilibus, 2. Deſcendentibus ex crimine?

posse à sæculari. verùm oportet animaduertere Bonifacium *in verſ. in cæteris* mutare stylum, neque amplius procedere declarando ; sed de nouo constituendo : *in cæteris autem*, inquit, *vel nisi tonsuram & vestes ferant clericales, etiam in prænuntio eos gaudere nolumus* (nota) *priuilegio clericali* quod ipsum etiam statuit Concilium *Trid. ſ. 23. c. 6.* & vt in clericis cælibibus requisita ibidem seruent. *Vide supra c. 9. n. 6.*

CAPVT XV.

De ſcholaribus.

1. Iurisdictio Rectorum Vniuersitatis.

REctor Vniuersitatis seu magistri scholarum iurisdictionem habent in studiosos. *auth habita. C. ne filius pro pat.* priuilegiariam Vniuersitatum iurisdictionem etiam admittit Concilium Trid. *ſ. 25. c. 6 sub fin.* clericus ergo in Vniuersitate studens subijcitur Rectori seu magistro, si quidem ille clericus sit. nam iure laicus clericum non iudicat. sed tunc Episcopus adeundus sit. quem etiam Iudicem facit d. auth. habita, quæ cum scholari tribuat electionem coram quo conueniri velit, non potest is eligere laicum : *ob c. si diligenti X. de for. compet.* sed neque scholarem clericum potest Rector Vniuersitatis institutæ dumtaxat authoritate Imperiali, regia, principali iudicare. quia eius qui mandauit dumtaxat iurisdictione vtitur. *l. 1. §. qui mandatum. D. de off. eius cui mandata,* at Princeps sæcularis non habet iurisdictionem in clericum : nec ergo Rector : in quem non potuit plus iuris transferre, quam Princeps haberet. quare solent Vniuersitates studiorum magis stabiliri authoritate pontificia : & iurisdictionalia non tantum ; sed & alia priuilegia consequi , & Rector Vniuersitatis clericus eligi. *vide Marth. de iur. p. 4 caſ. 39. & Ceuallos de cog. per viol. p. 2. q. 147.* vbi & tradit Conseruatorem Vniuersitatis solere dari, vt cognoscat de causis scholarium, eorumq; debitores intra certas dietas possit in ius vocare, non super iniurijs manifestis tantum ; sed & ijs, quæ iudicialem indaginem requirant : si modo Regio assensu priuilegia admissa sint. sine quo laicos in temporalibus subijcere suis delegatis iure & causâ ordinaria non potest. quoad ecclesiasticos autem citra dubium potest. Concilium tamen Trid. formam præscripsit , Ordinarijs primam instantiam reseruans *ſ. 24. c. 20.* vbi cum *§. ab his* certas causas excipit , in alijs firmat regulam : adeoque & in Vniuersitatú Conseruatoribus. nisi obtineant declarationem derogatoriam. vt excipiuntur in alijs decretis Concilij *ſ. 14. c. 5. ſ. 24. c. 6.* ordinariam iurisdictionem spectantibus.

2. Habet iurisdictionem in clericum si clericus sit :

3. Neque sola authoritate sæculari constitutus.

4. Solet ideo eligi clericus.

5. Conseruatores priuilegiorum Vniuersitatis ex assensu Principis citat debitores laicos.

Doctor igitur scholaribus est pro Iudice. *auth. habita. C. ne filius pro pat.* vt si quis eis litem mouere velit, ex illorum optione conueniantur *coram magistro suo*, inquit *vel ipsius ciuitatis Episcopo, quibus hanc iurisdictionem dedimus.* habet ergo doctor iurisdictionem. Vetiti sunt porrò clerici vel monachi ne physicam vel leges audiant : *c. non magnoperè. c. super specula fin X. ne cler. vel monach. c. 1. & 2. eod. in 6.* sed non omnes : *d. c. 1. in 6.* sed enumerati *in d. c. super specula in fin.* addit autem d. c. 2. *Doctores quoque siue magistri, qui religiosos habitu suo dimisso leges vel Physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis præsumpserint retinere, simili eo ipso sint sententia excommunicationis innodati ;* quærit Martha an hæc pœna extendatur ad Doctores scienter docentes clericos prohibitos ? nec malè extendit. cum non tam pœnalis sit censenda, quam medicinalis, vt eo medio docentes & discentes à re prohibita cohibeantur. tametsi singulares illæ circumstantiæ in religiosis dimissionis habitus sui , & aliam opinionem non omnino improbabilem faciant. 6. De clericis physicam aut leges audientibus.

Sed cum Doctori tributa sit iurisdictio , & d. c. 2. prohibitos religiosos & clericos in scholis suis vetet retinere ; quæsitum est , an monitos contumaces possit expellere ? & certum quidem est modo iniurioso non posse : *c. contingit. & tot tit. X. de sentent. excomm.* posse autem seruatâ modestiâ suadet c. veniens. X. *eod* vbi extrahens clericum & monialem diuina officia turbantes dicitur non incidere in censuram. qui ergo retinere prohibetur, vtique sic expellere permittitur. 7. An prohibitos Doctor à lectione possit expellere?

CAPVT XVI.

Clericus arreſtari, repræſalijs impeti, ad compromiſſum cogi an poßit?

ARrestare , capere clericum , aut quamcumque violentiam inferre non licet. *c. si verò X. de sent. excomm. c. clerici de immunit. eccl. in 6.* nequidem de prælati licentia. *c. vniuersitatis. eod.* nisi grauitate criminis exigente. *c. vt famæ X eod. c. si clericos eod. in 6.* nec detinere , si cautionem offerat : nisi enormitas excessus, iustáve ratio secus suadeat. *d. c. si clericos in fin* multo minus ob debita : sed sinì debet frui beneficio *c. Odoardus. X. de solut.* nisi ob decoctionem fraudemque illo beneficio se reddiderit indignum. quamuis nec tunc fugitiuũ, aut aliàs criminosũ, Martha *de iur. p. 4. caſ. 42.* permittat à Iudice sæculari apprehendi, vt suo Iudici tradatur. obstantè etiam bulla *cœnæ §. 19.* quæ generatim personam ecclesiasticam Iudici sæculari vetat capere, *processare*, sententiam in eam ferre, vel exequi. vbi verbum *processare* huiusmodi apprehensionem includit , & verba *quomodolibet se interponentes* etiam causam fugæ videntur complecti : & intentio Papæ significantius exprimi , cum ait licentiam apostolicam contrariam, specialem, specificá, & expressam esse debere. quam vetat extendi

1. Nulla huiusmodi iniuria clerico irrogari potest.

2. Nec à Iudice sæculari clericus fugitiuus apprehendi potest vt criminosus.

3. Nisi speciali licentia Papæ.

ad

ad caſus non expreſſos. vt præſens eſſe non videtur. *Diana p. 1. tract. 2. de Imm. eccleſiaſtica r. 10.* quare ſufficere non videtur argumentum ex lege *ait prator §. ſi debitorem. D. qua in fraud. creditor.* ſumptum: vt liceat fugientem debitorem ſiſtere, & rem tollere; multo magis per Iudicem, etſi incompetentem. quo argumento citati à *Marth. n. 5. & ſeqq.* id admittunt, & æquitas nonnihil fauet. dummodo ſalua reuerentia ordinis fieret, non verò vt apud Horatium *lib. 1. ſat. 9.*

—— *Rapit in ius; clamor vtrimque.*

Sed reuerentia ordinis clamores huiuſmodi, concurſus, & iniurias non admittit. vt olim priuatis licuit in ius rapere aduerſarium ſine nuntio, aut mandato Iudicis. quod in clericis non fuit admiſſum.

4. An modeſtè ſeu occultè ſecularis informationes capere poſſit, quas tradat eccleſiaſtico?

An autem ſine ſtrepitu, ſed occultè Iudex ſæcularis poſſit informationes ſumere contra clericum, ea ſolum intentione, vt mox transmittat illius prælato? etiam quæritur: cum id non ſit *proceſſare*: ſed Bulla prohibet etiam quomodolibet ſe interponere. vt cum quippiam prohibetur etiam illa prohibentur, per quæ peruenitur ad illud. *d. l. oratio. D. de ſponſal.* quare citati à *Diana p. 1. t. 2. r. 52. p. 3. t. 1. r. 52.* negant per canones & bullam cœnæ hæc licere. & rectè dat rationem; quod ea intentio non tribuat iuriſdictionem. ſed & poſſe hæc fieri aiunt ſi graue periculum eſſet in mora, cui aliter nequeat occurri; ſed cenſet metaphyſicos eſſe huiuſmodi caſus Diana. In ipſis atrociſſimis tamen criminibus inuentum ac fugientem prehendi, ac mox Iudici ſuo tradi, non à laico puniri, Diana *p. 1. t. de eccl. immun. r. 23.* poſſe publicum bonum ſuadere videbitur. vt præſumpta authoritate ſuperioris eccleſiaſtici id fieri videatur. eoque plurimi Doctores hoc admittunt. *apud Marth. & Dian. vbi ſupra.* mox, inquam, tradat, & rectà ducat: non in ſuum carcerem compingat: ſi fieri poſſit. *Diana. r. 11.* citra moram? ne quidem paucarum horarum. ſed & ſi graſſetur noctu clericus cum armis prohibitis, illa quidem auferri; *citati à Dian. ibid. r. 9. p. 3. t. 1. r. 28.* non mox ipſe capi, quamuis mutato habitu incedat, ſi tamen agnoſcatur, poterit. *d. c. ſi vero de ſent. exc. d. §. 19. bull. cœn.* quamuis & in graſſante hoc ob tranquillitatem, ſalutemque publicam non ignobiles Doctores admittant. *citati à Dian. ibid. r. 11.* quin etiam auferri clerico poſſe pecuniam, frumentum, equos exportari prohibitos: *idem p. 1. t. 2. r. 15.* non æquè autem merces vltra taxam venditas, quaſi in pœnam: quam ei indicere non poteſt ſæcularis. *apud eundem. r. 71.* neque in venditis ſub falſa menſura: *r. 76.* quin nec pecora eius, quæ pauperiem feciſſe dicantur. *r. 80.* retia venatoria prohibita, & ſimilia. *p. 3. t. 1. r. 28.* annonam contra leges emptam: *p. 3. t. 1. r. 41.* nec quicquam in eum ſtatuere, infligere, exequi. *vide infr. l. 2.*

5. Si in flagranti atrociſſimo crimine inueniatur?

6. Si omnino mox tradatur.

7. Quid de rebus quibus clericus pacatur?

Per repræſalias etiam clerici incommodari non debent, nec pro alijs luere neque illarum nomine ad aliud forum trahi: ſeu aliud quodcumque grauamen pati. *c. 1. de iniur. in 6.* ſed ſicut clerici bello exempti ſunt; *c. 2. X. de treug. & pac.* ita & eſſe debent à repræſalijs immunes. quæ etſi priuatam cauſam ſpectent; publicam tamen exigunt authoritatem illius, qui bellum indicere poteſt: & præuiam requiſitionem ſupremi Principis illius contra quem conceduntur; vt ſuper rebus ablatis, iniurijſque illatis iuſtitiam adminiſtret. *diximus in Iud. lib. 4. c. 41.* aduerſus clericos indici non poſſe, niſi prærequiſitus fuerit illorum ſuperior eccleſiaſticus vſque ad Papam incluſiuè.

8. Etiam iuſtæ repræſaliæ ad clericos non extenduntur?

Ad compromiſſum clericus an teneatur ex ſtatuto, in foro laico litigans, iubente conſanguineos & affines prius per arbitros experiri? ex eo pendet, an ea res ad ordinationem, an litis deciſionem pertineat. ſi ad illam? tenetur clericus ſtylum fori, in quo litigat, ſeruare: adeoque experiri an lis per arbitratores componi poſſit; antequam iudicium ſuſcipiat. quoad deciſionem autem cauſæ; quia illa ſecundùm rei ſitæ, lociue contractus regitur: neque illi Iudici ſubeſt; non tenebitur ad compromiſſum. quod etſi in patrimonialibus poteſt facere; *c. expoſita. X. de arbit.* in rebus eccleſiæ niſi minutis vix poteſt. *c. 3. c. ſtatuimus. c. veniens. X. de tranſact.* & licet huiuſmodi ſtatutum laudabile ſit; *c. fin. X. de tranſact. l. 7. C. de ſent.* iuris tamen capit interpretationem; vt rebus eccleſiæ perperam alienandis non ſeruiat. *vide Marth. de iur. p. 4. caſ. 40.*

9. An cogi poſſit ad compromiſſum ex ſtatuto laico?

10. Ne quidem volens in rebus eccleſiæ, ſaltem immobilibus & pretioſis.

Quæri tamen rectè poſſit, an vbi in ciuilibus laici peregrini arreſtari, carcerariue poſſunt, etiam clericus poſſit pro debito? certum eſt iniuriâ carcerantem, aut diutius detinentem iure incidere in excommunicationem: *c. nuper de ſentent. excommun. in 6. c. ſi verò, X. eod. clerici. §. fin. de immun. & in 6.* & quidem vbi pro iure id ſit in laicis; iam iſti pœnæ ſubiectum non eſſe in clericis, non abs ratione dicatur. cæterum ſi de facto per iniuriam fiat, periculum eſt à canone *ſi quis ſuadente diabolo. 17. q. 4. d. c. nuper. d. c. ſi verò. d. §. fin.* quem per d. c. 6. negant abrogatum. *vt diximus vbi ſup. n. 43.* cæterum arreſtum authoritate eccleſiaſtica factum, cum ad fundandam tantum iuriſdictionem interponitur, vbi arreſta in ius conſuetudinarium tranſierunt, ad d. c. 1. *de iniur. in 6.* ſpectare non videtur, ſi clericus verbaliter & modeſtè arreſtetur. *Vide Pecq. de Iure ſiſtendi c. 4. n. 14.*

11. Vbi arreſta pro iure vſurpantur, etiam authoritate eccleſiaſtica arreſtantur clerici: quod in cætero vicem citationis habet.

CAPVT XVII.

De remiſſione clericorum.

OBtinet illa in ijs, qui fori priuilegio gaudent. iuxta c. 6. *ſ. 23. Conc. Trid.* quod agit de clericis ſæcularibus regulares enim ſemper remittendi ſunt. quippe in quibus

1. Remittendi ſeculares, qui fori priuilegio gaudent,

vt semper regulares, qui c. 6. s. 23. non comprehenduntur.

Concilium nihil mutauit. vtique propriè dictis. qui tria vota substantialia emittunt. quare & milites illi religiosi, qui ea vota faciunt, vt Melitenses, & Theutonici, in eadem causa sunt. alij qui vxores ducunt, diuersa habent priuilegia: quæ inspicienda sunt. *diximus* s. 6.
2. 12. quemadmodum & Gregorius XIV. *in ea constitutione quam edidit de confugientibus ad ecclesiam*, postquam certorum criminum reos ad instantiam Iudicum laicorum permisit ab ecclesia extrahi; sub finem vetuit ne contra ecclesiasticas personas sæculares, aut cuiusuis ordinis, aut militiæ regulares quoquo modo procedant; aut se intromittant. & quidem si Concilium d. c. 6. clericos coniugatos cum vnicis, & virginibus, dum tonsuram & vestes deferunt clericales, *iuxta c. vn. de cler. coniugat. in 6.* velit gaudere priuilegio clericali, modo & *ex d. c. 6.* alicui ecclesiæ ministrent; facile dari debet, vt & milites votiui eo gaudeant. vtique, vt inquit Gregorius XIV. cuiusuis militiæ regulares: alij enim milites, qui regulares non sunt, vt aurei Velleris, Sancti Michaëlis, & similes huc non pertinent.

Militates tria vota emittentes.

3. Igitur clerici, qui negocijs sæcularibus se immiscent, an remittendi sint? & quidem vt amittant priuilegium admonitio requiritur præuia: vt ad omnem vindictam. *c. indignè*, 12. q. 2. ita & in clerico negociatore: *c. fin in verb. 3. commotitl. X. de vit. & honest. cler. clem.* 1. *eod. c. sacerdotes X. ne clerici vel monachi secul* ita tamen, vt sufficere publica videatur & generalis; personalis non requiratur. *d. c. sacerdotib.* sed Panormitan. tamen *in d. c. fin. de Vit. & honest. cler.* trinam formaliter in pœnali hac constitutione requirit, non peremptoriam, aut æquiualentem. & d. clem. 1. nominatim vt fiat, requirit: nisi abstinuerint; priuilegio clericali excidunt. cum facto inquit d. c. fin. *abijciant priuilegium clericale, tu, quo minus dum negotiationibus se implicant, de suis facultatibus statutis & consuetudinibus patriæ subiaceant, non defendas eosdem.* ita Honorius III. Episcopo Ambianensi. quare si facultates laicorum statutis & consuetudinibus patriæ ad certum vectigal, aut quodcumque onus coguntur, poterunt & facultates clerici in negotiationem locatæ eodem grauari. vnde elicitur clericale priuilegium asse, ne clerici facultates statutis & consuetudinibus patriæ subiaceant etsi illud quoad bona immobilia clerici patrimonialia vix visu fertetur. eodem modo loquitur d. c. sacerdotib. vt in pecuniaria causa talibus ab ecclesia non subueniatur. sed clarius d. clem. 1. quod si moniti *non desistant, coniugati*, inquit, *omnino: non coniugati vero, in rebus; & si omnino incedant vt*
4. *laici, in personis priuilegium clericale, quamdiu præmissis institerint; eo ipso amittant.* vnde conficitur secundùm eandem Clementinæ distinctionem causas rerum, & personarum clericorum remittendas esse, vel non. porro huiusmodi monitiones necessarias esse, nec sufficere iuris prohibitionem ex d. successiuis canonibus satis intelligitur. & d. clementina diœcesanis locorum districtè præcipit, vt illas faciant: & in Concordatis Caroli V. vt Ducis Brabantiæ cum Episcopo Leodiensi an. 1541. conuentum est, vt quotannis bis fiant: in Natiuitate Domini publicè, & in ambone; atque vna peremptoria pro tribus: vt in habitu clerici & tonsura incedant, & officijs sæcularibus interdictis abstineant, & sæuis & enormibus se non ingerant; aut immisceant: *alioquin* inquiunt, *priuilegio clericali non gaudebunt: quacumque requisitione declinatoria non obstante.*

An qui negocijs secularibus se immiscent?

Post monitionem.

Remissio autem, vt & detentio decenter fieri debet: sine vllo modo iniurioso. alioquin detinens, aut remittens incidit in excommunicationem. *c. nuper. X. de sent. excommun.* sumtu autem remittendi. *arg. l. lege Cornelia. D. ad Silan. Menoch. de arbit. c. 128. n. 7. M. Ant. Gen. in prax. c. 6.* aut in paupere ex publico, *arg. d. l. lege.* & sic Episcopo remissionem clerici petente, sumptu Episcopi. *Menoch ibid. n. 23. Choppin de sac. pol l. 2. t. 5. n. 15.* si tamen per iniuriam captus, aut detentus sit clericus; aduersarius causa cadens, & in expensas damnatus, meritò ad remissionis sumptum etiam obligatur. Remissionem autem petere debet episcopus omnino. *Gemmens in prax. c. 6.* adeo vt, etsi non debere priuilegio gaudere clericum constet; irregularem fieri ob negligentiam dubitatum sit, si contingat vita aut membro clericum priuari. quod tamen negat Naldus *in Annot. pract. ad c. cos. de imm in 6.* 5.

Decenter facienda est remissio.

Sed & remissione petita interim, inquit c. si Iudex *laicus de sent. exc in 6.* quiuis processus Iudicis penitus conquiescat vbi & describitur quando clerici remissio habeat locum, 6.

Post illius petitionem nihil innouandum.

CAPVT XVIII.

De probatione clericatus.

Mixti fori eam quidam esse volunt vt iudex cognoscat, & probationem recipiat coram quo quæstio inceperit, iure, tantum est ecclesiastici *c. si Iudex. de sent. excomm. in 6.* vsus tamen obtinuit in multis locis, vt sine veste clericali deprehensus à Iudice sæculari, apud illum doceat de clericatu. *diximus in Inr. Pont. nou. de for. compet. n. 46.* quod quidem ad Iudicis instructionem summariam, dum fortè ex officio processit, & ex ea dimissurus sit, admitti possit: cæterum si de graui crimine ex iuris ordine vellet cognoscere, cum in eo clericus ad illum non possit spectare, præiudicialem hanc causam iurisdictionis eodem marte dirimendam rectius dixerimus. vt sequatur naturam principalis; & tanquam spiritualis ecclesiæ concedatur. *c. quanto. X. de iudic. c. decernimus. eod.* sine offensa autem iurisdictionis ecclesiasticæ esset ea probatio, quam suppeditat obseruatio edicti ann. 1611 *ar.* 20. vt locorū Iudices, vt baptizatorum, matrimonio iunctorum, & sepultorum catalogum, ex registris parochialibus 1.

In causa criminis de quo non cognoscit sæcularis, non potest de clericatu.

2.

Exhibitio literaria an coram eo fieri possit &

parochialibus ſibi procurent authenticum, & in archiuis ſeruandum, & alium ad ſuperioris ſui Judicis archiuum tranſmittendum quotannis procurent, ita & ordinatorum haberent, quo inſpecto mox poſſent dimitti. etſi c. tuæ. *X. de cleric. peregrin.* etiam teſtes admittit, & quia plurali locutione vtitur, duorum numerum videtur exigere. niſi fama iuuet; habitus, & poſſeſſio clericatus. *d. c ſi Iudex.* nam iuramentum non ſufficit. *c. 2. eod.* & quidem hodie *ex Conc. Trid. ſ. 23. c. 6.* aliquid amplius tributum quibuſdam videtur Iudici ſæculari; quoad cognitionem priuilegij clericalis; quippe clericus in minoribus exiſtens *fori*, inquit, *priuilegio non gaudeat, niſi beneficium eccleſiaſticum, aut clericalem habitum, & tonſuram deferens, alicui eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſeruiat, vel in ſeminario clericorum, aut in aliqua ſchola, vel vniuerſitate, de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad maiores ordines ſuſcipiendos verſetur*, ſi quidem hîc conditiones proponuntur, quæ in facto conſiſtunt: vt quæſtio non ſit de ipſo clericatu, vt re ſpirituali, cognoſcendo: ſed de delatione habitus, & tonſuræ, beneficio aut ſeruitio eccleſiæ, aut ſtudiò in ſchola: quæ omnia facti eſſe nec ſpiritualitatem implicare; eoque cognitionis ſæcularis eſſe poſſe nonnullis videntur: vt obiecta clericatus exceptione, & per aduerſarium defectu harum conditionum replicato; Iudex ſæcularis ingredi hanc cognitionem poſſe videatur: quod non admittit d. c. ſi *Iudex.* neque ex defectu habitus clericus amittit priuilegium; vt hodie ipſo iure non gaudet, ſaltem in ciuilibus, qua *de re diximus in Iur. Pont. nou. anal. de for. compet. num. 39. & ſeqq.* nihilominus Rota decidit in conformitatem d.c. ſi *Iudex.* etiam de his requiſitis cognoſcere ad ſolum Iudicem eccleſiaſticum ſpectare. *Vide deciſ. Rotæ ad calcem part. 5. Reſol. Diana.* multo magis cum quæritur non de habitu, ſed de qualitate, an is ſit eccleſiaſticus; non poteſt cognoſcere ſæcularis. *Diana p 4. t. 1. r 5. v.* g. an vnica veſtis talaris ſufficiat? de qua *Diana ibid. r. 91.*

3. Quomodo aliàs probetur clericatus?

4. An requiſita Concilij Trid. ſ. 23. c. 6. quæ in facto conſiſtunt coram ſæculari iudice probari poſſint? vt ſunt nuda facti, non ſi ex facto nocetur ius; ſeu priuilegij ceſſatio quod clericus tamen prætendat.

5. Conſuetudo non poteſt laicis in clericos ius arreſtandi parere.

Quæri inſuper poteſt an vſu, conſuetudine, præſcriptione, obtineri huiuſmodi iuriſdictio à laico poſſit? & quidem acquiri iſtis modis iuriſdictionem probant c. cum contingat. *de for compet. c. 1. de off. ordinar. in 6. c. romana de appell in 6. l. magiſtratus D. ad municipal. l. probatorias. C. de diuerſ. off. l. 12.* ſed ſpiritualium negociorum tractandorum laici non ſunt capaces; *d. c. decernimus.* ideoque iſtis modis acquiri negat Martha & *citati de iuriſdict. p. 4. caſ. 64.* ſed de his factis vt cognoſcant, non ſunt incapaces; eoque conſuetudo in his multum valebit. Et quamquam de habitu, an clericalis ſit, cognitio ſit eccleſiaſtica, *citati à Martha de iuriſdict. p. 2. c. 31. n. 26.* vtpotè ex canonibus proficiſcens: *c. clerici X. de vit. & honeſt. cleric.* & multo maximè in hac prouincia: vbi ex Concilio prouinciali 1607. à Sede Apoſtolica approbato *tit. 18. c. 4.* omnis ille habitus cenſetur interdictus *à quo*, inquit, *Epiſcopus abſtinendum mandarit*: tamen vbi de veſte notoriè laica non quæritur; ſed delatione illius; facilius admittendum eſt, vt ſæcularis cognoſcat, an vſus, & delatio interuenerit. Sed quid ſi clericus non incedens notoriè ſecundùm requiſita, non agnitus, in expenſas contumaciæ à laico ſit condemnatus; quod citatus nec comparuit, nec excepit? ex pòſt facto poterit agnoſci contumacem non fuiſſe, qui comparere non debuit. ob expenſarum tamen cauſam ab eo datam, coram eccleſiaſtico conueniri poterit? *Vide Binsfeld. tr. de Iniur. ad c. 7. ſub concl. 13. dub. 1.*

CAPVT XIX.

De prorogatione iuriſdictionis.

PRorogare laici iuriſdictionem clericus non poteſt. *c. ſi diligenti c. ſignif. de for. comp.* adeoque nec pacto validare ſententiam à Iudice ſæculari aduerſus illum latam. quod tamen aliàs permiſſum eſt. *l. 2. C. communia vtriuſq. iudicij.* nihil tamen impedit quin tenorem ſententiæ in pactum deducere poſſit; illudque obſeruare teneatur, vt pactum: *c. 1. X de pact.* non quo validam reddat ſententiam authoritate carentem, quam priuatus tribuere non poteſt, vbi ius reſiſtit: vt prorogationi iuriſdictionis laici in clericum.

1. Laici iuriſdictionem non poteſt clericus prorogare.

2. Nec ſententiam validare.

3. Niſi vt pactum.

Prorogare vetat d.c. ſignificaſti. *X. de for. comp.* niſi ſit perſona eccleſiaſtica, & Epiſcopi diœceſani voluntas accedat. Baunius tamen *prax. can lib. 2. c. 6. n. 3.* ex alijs Concilijs, & nominatim *Aurel. 3. can. 25.* etiam laici iuriſdictionem poſſe prorogari ait à contrario ſenſu d. can 25. *in verb. clericum cuiuſlibet ordinis abſque Pontificis ſui permiſſu nullus præſumat ad ſæcularem Iudicem attrahere*: ſed huiuſmodi argumentum non procedit cum aliud eſt in iure ſtatutum: vt hîc; ne clericus apud ſæcularem Iudicem cauſam dicat. præſertim cum huiuſmodi prohibitio non tantum afficiat clericum; ſed & illius Epiſcopum; ne id permittat. neque enim permiſſio Epiſcopi tollit indecentiam, finemque canonum prohibentium, ne clericus in ſæculari foro ſiſtatur.

4. Ne quidem ex conſenſu Epiſcopi.

5. Quid de contrario can. 25. Concil. 3. Aurel. dicendum?

Jdeoque & rectius dicetur huiuſmodi exceptionem, *abſque Pontificis ſui permiſſu* eò ſpectare; vt Epiſcopus ante adeatur; atque is diſpiciat, an cauſa, de qua agendum eſt, ſpectare poſſit, debeatque ad Iudicem ſæcularem; eoque ibi agi annuat: vt ſi de feudo, fundo, cenſu, hypotheca agatur. Quemadmodum in ſimili decretum eſt, ne clericus ad dicendum teſtimonium coram Iudice ſæculari trahatur, ſine licentia ſui Epiſcopi: *c. ſuper. §. poteſt in verb. iubente Epiſcopo teſtimonium dicant. 14. q. 2. c. quamquam. ibid. in verb in prouidentia proprij Epiſcopi ſit, vt aut coram ſe & competentibus Iudicibus, aut aliter honorificè veritatem dicant*: ſed iuramentum in manu Iudicis eccleſiaſtici facere iubet *c. teſtimonium. 11. q. 1.* teſtimonium dicere coram

6. De teſtimonio clerici coram iudice ſæculari.

laico. *S. Cong. Declarat. ad calcem part. 9. Ref. Diaii. n.* 46. tametſi iam pridem illud non ſeruent Franci. *Guido Papa. q.* 65. *Bugnion. de leg. abrog. p.* 3. *c.* 133. nec in criminali quidem cauſa hodie. *Bauny in ſua Prax. can. l.* 1. *c.* 3. *q.* 6. quamuis in hac incurri poſſit irregularitas; atque ſanguinis effuſioni cooperari clericum adeò abominetur, & grauibus pœnis vetet Eccleſia: & à qua non excuſaretur clericus, quamuis ſui epiſcopi acceſſiſſet conſenſus: nec ergo idem excuſaret à cenſura d. c. ſi diligenti.

7. Pœna perperam prorogantis.

Pœna, vt clericum trahentis ad tribunal ſæculare, ita prorogantis, ſiue in criminali, ſiue ciuili cauſa, canonica; eſt excommunicatio: ciuilis; vt vt ita trahens à iure ſuo cadat. *auth. ſtatuimus. C de Epiſc. & cler. c inolita, c. placuit.* 11. *q.* 1. *c. ſi diligenti X. de for. comper.* iactura autem actoris lucro cedit reo. quod ſi colludant actor & reus; Eccleſiæ. *citati à Martha de iuriſdicti. p.* 4. *caſ.* 126. *n.* 4. vbi ſubſequenter *n.* 6. volunt committi pœnam demum per litis conteſtationem in iudicijs ordinarijs: per primum actum in ſummarijs quoniam in his illa neceſſaria non eſt. *clem. ſæpe de verb. ſignif.* atque eò vſque pœnitentia euadi pœnam.

CAPVT XX.

De actis coram Iudice ſæculari à clerico.

1. Acta coram laico contra clericum in foro Eccleſiaſtico, non valent.

PRorogatio adeo clericis eſt inhibita; vt nec confeſſus coram laico nec conuictus, ex ijs actis, tanquam nullis defectu iuriſdictionis, damnari poſſit. *c. & ſi clerici X. de iud.* & quamuis loquatur tantum de condemnatione: ratio tamen, qua vtitur, quod quæ fiunt coram Iudice incompetenti, ſint nullius momenti; arguit nec ad alios effectus valere. Vt & probatio, aut confeſſio coram ſæculari, ne quidem ſufficiat ad torturam, aut purgationem indicendam. *Martha de iuriſd. p.* 4. *caſ.* 139. *n.* 11. *& ſeqq.* & verò d. c. etſi clerici confeſſionem & probationem fieri requirit coram Epiſcopo. ſed & tortura ipſa, & purgatio, quæ vices torturæ obtinet, magna pœna eſt: & negat d. c. aliquatenus clericos poſſe damnari ex actis coram ſæculari: & porrò tortura ſine legitimis indicijs illata, eſt irrita. *l. mar. cum ſeqq. D. de quæſt. v. Mart. vbi ſeq. n.* 19.

2. Nec confeſſio voluntaria, aut ex tortura.

3. Alias acta ritè habita coram vno iudice, fidem faciunt coram altero.

Enimuero generalius quærendo an acta coram Iudice ſæculari, fidem faciant coram Eccleſiaſtico? videndum eſt ritè an perperam proceſſum ſit. ſi ritè; fidem faciant: *c. fin. de except. in* 6. ſi perperam; non item. *c. etſi clerici X. de iud.* ſi tamen non ad eundem finem tendant, quæ geruntur coram vtroque Iudice; v. g. in negotijs mixti fori; cum vterque pro modo ſuæ iuriſdictionis, & ad finem diuerſum tendit; alter alterum non remoratur: ſed quiſque fabricat ſuum proceſſum. v. g.

4. Quid in mixtis?

percuſſit laicus grauiter clericum, qui coram Iudice ſæculari mox illum in ius traxit ad reparationem iniuriæ ciuilem & congruam, teſteſque produxit; & coram eccleſiaſtico ad declarationem, denuntiationemque cenſuræ; non vtetur hic teſtimonijs illic productis. *vide Marth. de iuriſdict. p.* 4. *caſ.* 169.

CAPVT XXI.

Clerici an eximantur à patria poteſtate.

1. Monachatus an ſoluat patriam poteſtatem?

QVamuis Cuiacius *in Nouell.* 5. *de monach.* ait monachos nullam pati capitis diminutionem; monachiſmus, *nec ciuitatem*, inquit, *nec libertatem, nec familiam adimit.* vt *ibid.* proſequitur: tamen communiter traditur monachos tranſire in poteſtatem Abbatis, adeoque ſolui patria poteſtate: &, ſi liberos habeant, eandem amittere, quaſi non poſſint qui in aliena poteſtate ſunt, in ſua aliquos habere. ex regula *l. ſic eueniet. D. de adult.* eâdem ſoluit dignitas Epiſcopalis. *authent. ſed Epiſcopalis dignitas. C. de Epiſc. & cler.* ſacerdotalis non item. *authent. presbyteros eod.* nec rectè Martha *de iuriſd. p.* 4. *cent.* 1. *caſ.* 27. ait æquales eſſe presbyteros Epiſcopis. *ex c. olim diſt.* 95. eoque, quod in vno ſtatutum eſt, in alio recipiendum eſſe. *olim*, inquit Hieronymus, *idē erat Epiſcopus, qui & presbyter:* & infra; *decretum eſt, vt vnus de presbyteris electus cæteris ſuperponeretur:* & infra; *ſicut ergo presbyteri ſciunt ſe ex Eccleſiæ conſuetudine ei, qui ſibi præpoſitus fuerit, eſſe ſubiectos; ita Epiſcopi nouerint ſe magis conſuetudine, quam diſpenſationis dominicæ veritate presbyteris eſſe maiores; & in communi debere Eccleſiam regere* Sed vndecumque foret nata ſuperioritas; quod lex, aut vſus, Epiſcopo tribuit, non eſſet trahendum ad ſacerdotem: quamuis hodie conſuetudo vbique ſoluat patria poteſtate ſacerdotes: & *Concilium Trid. ſ.* 23 *in doctrina ſacramenti ordinis. c.* 4. Epiſcopos vt Apoſtolorum ſucceſſores *ex ordine hierarchico presbyteris ſuperiores eſſe, & poſitos à Spiritu ſancto regere eccleſiam Dei docuit;* & *can.* 7. anathema dicit ijs, qui eam, quam habent Epiſcopi poteſtatem, dicunt cum presbyteris eſſe communem. & perperam interpretatur Martha *n.* 8. quamuis ſit hodie; tamen cum leges compilatæ fuerunt, maiorem non fuiſſe poteſtatem nam quæ ad fidei doctrinam pertinent, numquam mutantur, etſi per ſynodos ſubſecutas euidentiora fiant. quod autem Martha quemlibet clericum patria poteſtate ſolui velit; nec conſuetudo recepit; & euidenter ius oppugnat. *in c. fin. de iudic. in* 6. vbi Bonifacius VIII. minori beneficium obtinenti, adeoque tonſuram habenti, reſcribens, *quamquam*, inquit, *in poteſtate patris exiſtas:* & expreſsè declarat in ſpiritualibus litigantem, patria authoritate non egere; in alijs abſque illius aſſenſu in iudicio regulariter eſſe non poſſe. Vt clerici reſpectu beneficiorum aliter cen-

2. Epiſcopatus?

3. Sacerdotij?

4. Vt Epiſcopi & ſacerdotes ſint diſtincti.

5. Conſuetudo ſacerdotes eximit.

6. Semper Epiſcopos presbyteris ſuperiores fuiſſe.

7. Quid de clericis inferiorum ordinum?

cenſeantur affecti, quam patrimonialium bonorum. nec rectè dicitur ab eodem Martha *n.* 21. eam poteſtatem eſſe indiuiſibilem: nec quem ad vnum actum cenſeri emancipatum, non ad alterum: ſed verius eſt clericum quaſi duplicem perſonam agere; quà clericum, & quà filium: illam in ſpiritualibus, hanc in temporalibus: eumque eſſe ſenſum Bonifacij, qui non meminit tantum facultatis litigandi ex poteſtate ſuperioris eccleſiaſtici; ſed etiam patriæ poteſtatis.

8. Vt libertatem teſtandi habeant, de bonis ſuis:

Eoque Iuſtinianus *in auth. presbyt. C. de Epiſc. & cler.* cum teſtamentum condere non poſſit, qui in aliena eſt poteſtate, tamen id admittit in clericis, quoad res quolibet modo ad dominium eorum venientes. adeoque vt eas habeant in ſua poteſtate ad ſimilitudinem caſtrenſium peculiorum. quod & admittit c. 9. *X. de teſt.* ita tamen, vt quæ per cauſam eccleſiæ quæſita ſunt, relinquantur eccleſiæ. *tot. tit. X. de pecul. cleric. c. 1. & 7. X. de teſtam.*

9. (Non Eccleſiæ intuitu quæſita)

Enimuero d. c. 6. illa verba, *libere diſponere valeant*, non aliò pertineot, quàm ad antitheſin bonorum conſideratione eccleſiæ perceptorum: vt de his nullatenus teſtari queant: de illis liberè poſſint. verba enim ſecundùm ſubiectam materiam, de qua agitur, commodè accipienda ſunt. non ergo infertur libertas teſtandi ſine vllis iuris ſolemnitatibus: vel de ijs, in quibus patri, aut alteri aliquod ius ſit, nō ademptum per d. auth. *presbyt* diſponendi. *vt latè quidem Martha de iuriſd. p. 4. cent. 1. caſ. 26.* minus libertas eſt clerico præterire, aut exhæredare parentem; aut ingratū eſſe. ſed leges illæ in teſtamentò clerici locum habent. vt & d. authentica

10. Salua legitima liberis aut parentibus debeta.

presbyt. libertatē teſtandi reſtringit; vt legitimam liberis & parentibus relinquere teneantur. rectè tamen minorum ordinum clerici eandem cum presbyteris teſtandi facultatem habere dicuntur: & diſertè exprimit d. auth. *presbyt. quos omnes*, inquit, *clericos appellamus* vt generaliter his competat illud priuilegium: tamquam omnes in ſortem domini vocati ſint. *c. duo ſunt. 12. q. 1.* vt non adeo abſonus ſit hiſpaniſmus, qui clericos de miſſa, de Euangelio, de epiſtola, &c. vocat. De monachis autem ſingulatim

11. Clericus & monachus an exhæredari poſſit?

ſtatutum eſt *Nou.* 123. vt quamuis; dum laici eſſent, incidiſſent in cauſam ingratitudinis, à parentibus aut liberis nequeant exhæredari *c. non liceat. 19. q. 3.* nec ingreſſus inuito patre, cauſam ingratitudinis; aut exhæredationis præſtet. nec filiumfamilias pater poteſt abſtrahere. *l. Deo nobis. §. hoc etiam. C. de Epiſc. & cler.* vbi agitur tam de ijs, qui monaſterio; quam qui clero ſe voluerint ſaciare. *non liceat propter hanc*, inquit, *tantummodo cauſam, quaſi ingratum à ſucceſſione repellere:* eoque ſignificare à contrario videtur; ſi aliæ cauſæ ſint, repelli poſſe; ſed in monachis illud correctum *per d. nouellam* 123. & gloſſa *in d. §. hoc etiam in v. quaſi ingratum* cauſam aſſignat, quaſi ingreſſus Monaſterij omnia purget. quod de ingratitudine ſatis expreſſum *in d. c. non liceat:* de alijs in argumentum adfertur c. ex literarum *X. de apoſtat. vbi gloſſ. fin.* ſed ipſe textus non tam purgationem inducit: quam vt fauore *religionis ipſius*, inquit, *circa eum valeat diſpenſari.* ſed c. 1. *X. de filijs presbyt*, ordinationem admittit in filio presbyteri monacho, ſine mentione diſpenſationis. Vnde Nauarr. & alij *apud Zerolam p. 2. v. irregularitas §. 11.* irregularitatem omnem

12. An monachiſmus tollat irregularitatem?

tolli aiunt, quæ non ſit incurſa proprio vitio ingreſſi. Paulus V. 23. May 1606. reuocatis omnibus anterioribus Indulgentijs regularibus conceſſis, certas literis ſuis expreſſas, omnibus concedens; & quidem nuncupatim plenariam omnium peccatorum die ingreſſus, de purgatione irregularitatum nullatenus meminit.

CAPVT XXII.

Clerici an regia poteſtate ad Conuentum Ordinum vocari poſſint?

1. Vt vſus iam olim obtinuit?

IN more fuit Carolo Magno, vicinisque iſti æuo principibus conuentus quotannis vel ſæpius agere procerum, tam eccleſiaſticorum quam ſæcularium. inde nata Capitularia Caroli Magni, ac parlamenta. quæ vox gallica etiam in Angliam & Siciliam à Normannis eſt tranſlata. Magni dies etiamnum in Gallia ac aliter nuncupantur. in huiuſmodi conuentibus de re publica conſeruanda, defendenda; adminiſtranda agi ſolebat. Salutique fuerunt non ſemel aduerſus pericula hoſtium externorum, ac ſeditiones ciuium. dummodo prudenter habeantur ex temporum ratione. Vocatus ergo prælatus ex more inſtitutoque maiorum, & comparere debet, & Regi reipublicæque rectè conſulere. *Diana p. 1. t. 3. de parlament. reſ. 23.* & fortè huc reſpexit *Concil Trid. ſ. 23. c. 1. in verb. euidens Eccleſiæ vel reip. vtilitas aliquos nonnunquam abeſſe poſtulent: iterum cum abſentia inciderit propter aliquod munus, & Reip. officium Epiſcopatibus adiunctum: cuius quoniam cauſa ſunt notoria & interdum repentina.* &c.

2. Vt poſſeſſores Feudorum eccleſiaſtici tenentur adeſſe.

Et quamuis à Principibus ſæcularibus Prælati eccleſiaſtici vi iuriſdictionali ad conuentum cogi non poſſe videantur; tamen pauci olim erant per Germaniam Galliámue Epiſcopatus, atque abbatiæ, quæ non poſſiderent magna, atque nobilia quædam feuda: eorumque ratione poſſeſſores obligabantur ope, conſilioque Principi adeſſe; cum res poſtularet. idemque nexus etiamnum poſſeſſores tenet. adeò vt obedire teneantur regijs ordinationibus in his, quæ Regis reiue publicæ ſalutem ſpectant: & iure feudorum exigi poſſunt: & alioquin feudorum prouentibus priuari. *iuxta §. fin de Capitulo Corradi. lib. 2. feudorum.* extra obligationem feudalem quin vi ſaltem directiua legibus, ordinumque conſultis è republica latis conformare ſe teneantur, non poteſt controuerti: quin & inuitari, requiri, non præcipi, vt conueniant, deliberent in bonum reip. quin & eccleſiæ. Vt de iuuanda Epiſcoporum,

piscoporum, parochorumque residentia. *Vide citatos à Diana in locis mox referendis*: sed illud, an possint inobedientes regno pelli? quod rectissimè negat Diana, & *ab eo citati d. t. 3. res. 23. tract. 2. res. 17. p. 3. t. 1. res. 27. 42.* & generarim vetuit Vrbanus VI. & generalius Martinus V. *in constitutionibus relatis a Pet. Matth. lib. Sept. Decret. l. 2. t. 1. c. 2. & seqq* quas constitutiones si attenderent Salgado *de protect. l. 1. c. 2. n. 167. & seqq* aliique à Diana citati, nnn tam liberè secus sentirent. neque hanc regiam potestatem verbotenus regulis œconomiæ, seu paternæ potestati: & legi *vnic. C. de emendat. propinq.* compararent. verba enim hæc sunt, & voces. quid enim iure originis, bonis omnibus priuare, regno pellere, ad officia & beneficia regni inhabilitare, tantum domesticæ pœnæ videntur? sed & voces etiam sunt tantum, quod non iurisdictionaliter hæc agantur. Vis imperij est attendenda: non verba. Inauditos ergo sic damnent, an auditos? Si illud; an naturæ ius est? si hoc; nonne satis ad iudicij nomen, & iurisdictionis? sed & quæ in hanc rem citat Salgado iuris loca, iudiciariam potestatem vocant. *c. petimus. 11. q. 1. c. principes. c. administratores. 23. q. 5. c. tributum. 23. q. 8.* quin & arguitur ibidem staterem dumtaxat datū Imperatori in pisce inuentum, non ipsum piscem, aut caput: sed ecclesiæ reseruatum. quæ adeoque & ipsum principem excommunicaret, nisi rogatus suam potestatem protectioni ecclesiæ impendat. *d. c. administratores in fin.* sed recurrere oportet ad superiores ecclesiasticos; etiam Papam. quod si euidens in mora esset periculum, quod recursum illum non pateretur, vt in seditione iam orta, ac proditione mox imminente; per modum defensionis id fieri potest, quod dira necessitas, quæ lege soluta est, exigit: neque amplius, quomodo Clemens VIII. apud Dianam *d. tract. 2. resol. 19.* in quodam monacho, cum Turcis super proditione pacto, statuit.

3. An inobedientes regno pelli possint?

4. Nisi periculum sit in mora ab ipsis.

principali condemnato, censetur condemnatus. *l. 1. D. iudicatum solui.* perempta tamen instantia euanescit stipulatio. *l. 2. ibid.* nec extenditur ad alium Iudicem, quam qui in stipulationem venit, sed tamen porrigitur ad Iudicem appellationis: ad quem iure ordinario prouocari potest: non quem Princeps extra ordinem dederit. *Vide Matth. & citatos p. 4. cas. 178. Ceuallos de cog. per viol. p. 2. q. 70. M. Ant. Gen. in prax. c. 15.*

Atque hæc diuersimodè. prorogare quippe laicus iurisdictionem clerici potest; non clericus laici. quamquam nec illud hodie in præiudicium domini territorij, eiusue iurisdictionis, in Gallia *latè Imbertus Inst. for. lib. 1. c. 26.* secus tamen Neapoli adhuc obtinet. *M. Ant. Gen. in prax. c. 13.*

3. Fideiussor iudicatum solui.

Tutor clericos non nisi sua sponte fit. *Vt diximus auth. presbyteros. C. de Episc. & cler.* voluntate sua non potest subdi laico. non ergo per voluntariam susceptionem tutelæ, prorogare iurisdictionem laici. *c. si diligenti. X. de for. comp* quod ergo decisum est in *l. 1 & 2. C. vbi de ratiociniys* reddendam ibi rationem, vbi gesta est, regulariter quidem procedit. sed, ob incompetentiam Iudicis sæcularis, non obtinet in clerico; sed competens illius Iudex est adeundus. *l. si curatores C. de accus. tutor. in verb. adire debetis competentem Iudicem.* nec enim per officium administrationis sæcularis fit competens Iudex clerici: propter nimiam ecclesiæ inhibitionem. *in d. c. si diligenti. Vide citatos a Diana p. 1. t. 2. r. 18.* quamuis alioquin exemptus Ordinario subijcitur per causam executionis testamenti: *clem. vn. de testam.* ratione contractus, rei, aut delicti: *c. volentes. de priuil. in 6.* sed multa interesse inter prorogationem iurisdictionis ecclesiasticæ, & sæcularis liquet *ex. c. significasti. X. de for. compet.*

4. Tutor clericus coram Ecclesiastico conuenitur.

2. Executor testamenti contrahens, delinquens.

Clerico minori Iudex sæcularis tutorem dare non potest, quia cum tutela sit potestas in capite libero, *Inst. in princ. & l. 1. D. de tutel.* sæcularis autem Judex, cum non habeat potestatem in clericum; non poterit alteri dare: non ergo tutelam. quare & leges excusationem clero tribuunt non tantum à tutelis: sed & canones vetuerunt, ne testator; ideoque nec Judex, clericum det tutorem. *c. Cyprianus. 21. q. 3.* ne implicitus negocijs sæcularibus, Deo non seruiat. *d. c. Cypr. tot. illa quæst. 3.* vnde nec volens dari potest.

3. Clerico minori tutorem & curatorem dat ecclesiasticus,

Curator autem, quia bonis datur, vtique quoad beneficia, & bona ecclesiastica, vtpotè exempta, curator dari non potest à sæculari: sed prouidet ecclesiasticus. *c. fin. de iud. in 6.* super patrimonialibus, saltem immobilibus, si non exempta dicamus, poterit sæcularis. Et citra controuersiam, si curator in litem coram sæculari pendentem, detur. *l. fin. §. 1. C. de administrat. tutor.* in causis beneficialibus, & spiritualibus Ordinarius ecclesiasticus, vel delegatus in litem coram illo pendentem. *d. c. fin.* vnde à contrario in non spiritualibus sæcularis, etiam dare in litem poterit. *Vide Dian. p. 1. t. 2. r. 94.* saltem quæ de immobili re agitatur.

4. An laicus quoad immobilia patrimonialia?

CAPVT XXIII.

Clericus ex fide-iussione, deposito, officio, vbi conueniendus sit?

1. Clericus fideiussore coram laico, conueniendus coram Ecclesiastico.

CLericus fideiubere prohibetur. *c. te quidem. 11. q. 1.* frequentius præsertim, ac fideiussionibus inseruire. *c. 1. X. de fideiuss.* si tamen fideiussit, cogitur soluere. *c. 2. ibid.* sed per suum Iudicem: non sæcularem. *c. 1. 2. X. de iud.* ne quidem si iudicatum solui fideiussit coram sæculari. *citati à Matth. p. 4. cas. 105.*

2. Clericus fideiussor laicus coram laico.

Fideiussor pro clerico laicus ex contractu, coram suo Iudice conueniendus est: ex communi regula, qua actor sequitur forum rei. *Fragos. Reg. reip. l. 2. d. 4. §. 4. Memb. 3.* fideiussor autem iudicatum solui, sine nouo processu ab eodem Iudice, coram quo fideiussit,

tur. nam mobilia ferè ſequuntur perſonæ conditionem. ſed & hodie vix alij ſunt curatores, quàm tutores: vt diſtinctio vſum vix habeat. *Vide fragoſ. Regim reip. lib. 6. d. 16. §. 2.*

5. Officij ratione non ſubditur clericus laico vt iis contra.

Exempti etiam, vt ratione officij, ſeu aliàs pluribus caſibus ſubdantur Ordinario; & ſpeciatim ex cauſà executionis vltimæ voluntatis: *Vide Ceuallos de cog. per viol. p. 2. q. 71. & ad intellectum c. volentes. de priuil. in 6.* ſed non eſt paritas argumenti, nam ſeuerius ſtatutum eſt ne ſæculares poſſint in ius trahere coram ſe clericos; quam ne eccleſiaſtici ordinarij exempros.

6. Collega collegio ſubditur.

Qui ſe dedit in aliquod collegium, quamuis miles, eius iuriſdictionem declinare non poteſt. *l. fin. de iuriſd. om. iud.* qui munus publicum in prouincia locóue aliquo tutelam, curatelam geſſit; eo loci ad rationes reddendas conueniri poteſt. *l. 19. §. 1. D. De Iudicijs.* eoque rectè inferretur & clericum, qui officium aliquod huiuſmodi geſſerit, coram illius loci, reiue geſtæ Iudice conueniri poſſe: niſi vniuerſaliter, & citra exceptionem huiuſmodi, decretum eſſet ne clericus coram Iudice

7. Sed non laico clericus iuriſdictionaliter, ſed per modum pacti.

ſæculari conueniatur. Et quamuis conſuetudine, ferè vbique recepta, contrarium ſeruetur; vt ex illis patet, quæ conglomerat Ceuallos *de cogn per viol. p. 2. q. 23.* ex facto quidem; tamen canones aduerſari manifeſtum eſt ex illa vniuerſali prohibitione, quam diximus, ne clericus in ius ſæculare vocetur. *Vide Dianam p. 4. t. 1. r. 39.* Ex ijs enim omnibus quæ ex legibus proferuntur nulla canonum exceptio deducitur; ſed illud tantum confici poteſt generatim ex ratione officij, muneris, tutelæ, curatelæ fundari Iudicis quamuis cæteroquin alieni, iuriſdictionem; quam per le-

8. Ex priuilegio ſubditur ratione muneris clericus laico.

ges priuilegiatus declinare non poſſit. Nihilominus refert Choppio. *Monaſt. l. 1. t. 3. n. 27.* priuilegium Clementis VII. Regi franciæ conceſſum, vt clerici in officio regio delinquentes à rege puniri poſſint; ſub ea conditione, dummodo in tali officio non exiſtentes clericali priuilegio frui. proot de iure, permitteret. quæ reſtrictio & conditio an à praxi recipiatur in Gallia, non opus eſt inquiri. norunt lippi & tonſores: interim conceſſio priuilegij arguit ius eſſe contrarium; ſed liquet illud legenti loqui de clerico coniugato, tum etiam ſi clericus perſonali actione depoſiti conueniatur, *vt c. 1. X. depoſ.* actor vtique debet ſequi forum rei. ſi res vendicetur, iure verius eſt etiam coram eccleſiaſtico eſſe conueniendum: praxi magis receptum, vt reali conuentus rem ſequatur. ſed maximè quoad res immobiles. Cæterùm clericus a Iudice ſæculari datus ſequeſter, debet reſtituere ei, & quando Iudex decreuerit; *l. fin. §. pen. C. de bon. auth.*

9. Non etiam tanquam depoſitarius.

Iud. poßid. ipſe tamen Iudex clericum ſequeſtrum damnare, aut cogere non poterit. *c. 1. & 2. X. de for. comp. cauſ. 11. tot. q. 1.* eadem dicenda ſunt de ſequeſtro à Iudice conſtituto. *v. citatos à Diana p. 1. t. 2. r. 21.* neque officij commiſſio exemptionem tollit. *Diana ibid. r. 18.* neque enim eam exceptionem aliquis canon exprimit. Nec eſt nouum damnari quem ab vno Iudice, & executionem fieri ab altero, ſub quo res eſt. *c. poſtulaſti. X. de iud.*

Nihilominùs Iudex ſæcularis rectè poterit in rem ſententiam dicere; depoſitum vtique, eſſe reſtituendum; & eccleſiaſticum Iudicem requirere; vt eam ſententiam exequatur in clericos. *Ceuallos de cog. per viam viol p. 2. q. 76.* 10. Poteſt tamen decernere ſecularis rem depoſitam eſſe reſtituendam: idque exequi eccleſiaſticus.

Aduocati clerici in Curia ſeculari eſſe non poſſunt in negotijs ſecularibus: nec procuratores, aut notarij *c. 1. & 3. ne cler vel Monach. c. te quidem. 11. q. 1.* & ſi huiuſmodi officia clericus obiuerit; quamuis actus valeant quidem, à ſeculari Iudice puniri non poterit. *Citati à Dian p. 1. t. 2. r. 18. Martha caſ. 115. n. 10. caſ. 116. n. 7.* 11. Clericus aduocatus. ſed neque in pecuniaria cauſà ab eccleſia ei ſubuenietur. *c. 2. X. ne cler. vel Monach* neque Iudex de fraude cognoſcet ſecularis; ſed eccleſiaſticus. *Gloſſ. ibid.* ſed neque teſtes, aut accuſatores laicorum eſſe debent, ſicut nec laici clericorum. *c. ſuper. c. quanquam. 14. q. 2. c. ſicut 2. q. 7. & tot. illa quæſt.* 12. Criminaliter à laico non punitur, in re ciuili ei non ſuccurritur in quâ aduocatum egit. ſed ſi de prælati licentia teſtis fuerit clericus, ad eumque depellendum crimen objiciatur; denuntiatur Epiſcopo, vt inquirat; Iudex tamen laicus ſe poteſt eatenus informare, quatenus requiritur ad fidem ei abrogandam, reſpectu litigantis: non in damnum clerici. *Martha de iuriſdict p. 4. caſ. 117. in fin.*

Arbitri clericus ſimul & laicus cum ſunt, à Iudice laico cogi non poterit clericus: ſed vterque à Iudice eccleſiaſtico. *c. ſuſpicionis. de off. deleg.* an autem vim faciat eccleſiaſticus non admittendo appellationem à ſententia arbitri? *vide Ceuallos de cog. per viol. p. 2. q. 73.* 13. A clerico & laico arbitris ad quem appellatur.

Aſſeſſor laici clericus nec ideo ſubijcitur. Aſſeſſorum conſilium requirere poteſt Iudex: *c. ſtatutum. §. aſſeſſorem de reſcript. in 6.* Si tamen illo indigeat: quod ibidem conſcientiæ illius relinquitur: & obtinere dicendum eſt quamuis laicus foret; etiam in cauſa clerici. Quia iuriſdictionem non habet; ſed conſiliarius eſt dumtaxat. *l. 1. 5. 6. & tot. tit. D. de off. aſſeſſor.* 14. Aſſeſſor laico clericus non ſubijcitur: etiamſi cauſa clerici agatur coram Iudice laico. Neque enim id diſertè prohibetur. nec quicquam eo facit c. ad noſtram *X. de conſuet.* 15. An eſſe poſſit? quod Martha *p. 4. caſ. 173.* citat. etenim illud dumtaxat in cauſis eccleſiaſticis vetat à turba vulgari peritorum, & imperitorum cauſa perorata petere, quid iuris conſuetudinarij ſit? tanquam quod à populo proficiſci debeat, & ſciri: & conſuetudinem contra canonica inſtituta indoctam vetat ſeruari: ſed ex his cauſas decidi iubet. ſcripta eſt autem illa decretalis ad Epiſcopum Pictauienſem, quæ patria eſt conſuetudinaria, & repræſentat modum conſuetudinis probandæ, per turbam. quæ admittenda non eſt in cauſis eccleſiaſticis. quia vulgus, vt per mores ſuos inducere poteſt conſuetudinem in temporalibus; ita non poteſt in eccleſiaſticis, & ſpiritualibus negotijs, in quibus non habet, niſi vt obſequatur canonibus, & ſuperioribus eccleſiaſticis. Igitur aſſeſſor Iudicis eccleſiaſtici poteſt eſſe laicus, quia conſilium tantum præſtat, iuriſdictionem non exercet. *l. 1. & tot. tit. D. de off. Aſſeſſ.*

asseff. Martha de iurisdict. p. 4. cas. 174. arg. c. fin. dist. 38. c. si habes 24. c. 3.

16. Testes coram laico clericus ab illo non puniuntur. Testimonium dicens clericus vacillans, aut falsum dicens, puniri nequit à sæculari, coram quo delinquit: non tantum ex generalibus terminis; quibus neque in ciuili neque criminali causa sæcularis Iudex nanciscitur in illum iurisdictionem: *c. 1. & 2. c si diligenti. X. de for. compet. auth statuimus C. de Episc. & cler.* sed etiam quod etsi *in l. nullam. C. de testib* permittitur Iudici punire testem corā eo delinquentem; tamē, si delictum eius excedat iurisdictionem, ad superiorem debet referre. *l. diuus Pius. D. de fals.* cum ergo clerici punitio excedat facultatem Iudicis sæcularis; deferre debet ad superiorem illius. *Cenallos de cog. per viol. p. 2. q. 67.* quamuis rectè Iudex ecclesiasticus non

17. Quamuis contra fiat. tantum clericum alienæ iurisdictionis falsum coram eo dicentem, aut falsas literas proferentem; sed & laicum detinere, ac punire possit. *c. 2. X. de fals. vid. Dian. p. 3. t. 1. r. 60.* ita tamen

18. Cognoscit laicus de falsitate clericique intus negociis coram eo pendentis exercitatis men quod si crimen exigat punitionem excedentem terminos pœnarum canonicarum; sæcularis suppleat. *c cum non ab homine X. de iudic. vide Dian. p. 1. t. 2. r. 109.* Competit tamen sæculari Iudici de falsitate per clericum commissa eatenus cognoscere, quatenus opus sit ad causæ expeditionem. *l. 2. De de iurisdict om. Iud.* imo quatenus non tantum ad principalis causæ cognitionem opus sit; sed etiam ad ciuilem effectum, vt causa ob falsitatem in ea commissam cadat; sicut alij. *l. in fraudem. §. quoties apud fiscum. D. de iur. fisc.* quam examinat Boerius *decis. 291. an aliter in bonis. vide citatos à Cenalos de cog. per viol. p. 2. q. 74.* an etiam irreuerentem in iudicio, mulctis compescere possit? Vide Dianam *p. 1. t. 2. r. 25.*

De clerico milite, negociatore, artifice diximus *c. 17. & infrà lib. 2. c. 50.*

CAPVT XXIV.

De Fori variatione.

1. Clericus factus post captum iudicium coram eodem Iudice stare. Laicus factus clericus post iudicium cœptum, seu litem contestatam, imo citationem debet coram eodem Iudice stare. Quia vbi acceptum est semel iudicium, ibi & finem accipere debet *l. vbi. D. de iudic. l. si quis postea. D. de iud.* nec mutatur ex pòst facto *l. cum quædam D. de iurisd. om. Iud.* si tamen intra terminum citationi præscriptum factus sit clericus,

2. Imò post citationem, sed executam. dum vim nondum suam exeruit omnino citatio, aiunt citati à Martha non arctari clericum eum; quin declinare, aut non comparere possit. *de iur. p. 4. cas. 121.* sed si iudicium acceptum fuerit contra defunctum laicum coram sæculari, an transeat in clericum hæredem?

3. Quin etiam iudicium cum defuncto cœptum. negant aliqui apud Dianam *p. 1. t. 2. X. 24 p. 2. t. 1. r. 121.* communiter contra asseritur, *ob d. legem vbi captum.* quodque hæres & defunctus eadem persona censeantur, & defunctus contestando quasi contraxerit: & apud eum Iudicem persistere, & sententiam accipere spoponderit. *Vide Cenall. de cog. viol. p. 2. q. 40. Fragos. Regim. reip. l. 2. d. 4. §. 4. n. 5.*

Perempta instantia *iuxta legem properando. C. de iud.* laicus factus clericus deinceps conueniendus est coram ecclesiastico. euanuerunt siquidem acta perempta instantia ordinatoria: quamuis probatoria durent. ideoque reuiuiscere non possunt beneficio Principis in præiudicium iam clerici, & Ecclesiæ. *arg. l. 2. C. vbi & apud quem in integ. restit. peti deb.* quamuis nondum perempta instantia prorogari potuissent: sicut fatalia. *clem. quamdiu de appell. auth. si tamen l. fin. § fin. C de temp. appell.* 4. Perempta instantia factus clericus, priorem Iudicem declinat. 5. Nec beneficio quidem Principis restituta instantia.

Forum variate clericus vel laicus non potest post aditionem prioris Iudicis, ob præuentionem, ac litispendentiam. *l. posteaquam. D. de iud. c. proposuisti. X. de for. compet.* si autem processit via executiua, vnum remedium non impedire alterum ait *Marth. de iur. p. 4. cas. 177.* sed tamen incepta via ordinaria ad hæc non posse delabi idem ait. 6. Post aditionem Iudicis actor variare non potest.

Post delictum, tonsuram, seu ordinem clericatus, *vt vocat Innocentius III in c. cum contingat X. de ætat. & qualit.* qui receperit, fit exemptus. *arg. legis qui cum vno. §. reus. D. de re milit.* facit Conc. *Trid. sess. 23. c. 4.* ne quis ordinetur, vt fugiat iudicium sæculare: nam inanis fuga esset, si fraudulento exemptio non obueniret. *Dian p. 3. t. 1. r. 67. vid. Cenall. de cog. viol. p. 2. q 37.* nam quamuis in fraudem ordinato, non desinit imprimi character: quamuis illegitimè collatus. *c. quod translationem. X. de temp. ord.* imo extra homicidium reus non condemnatus, aut notorius, ordinari non impeditur pœnitens. *c. fin. X. de temp ord* eoque consequitur exemptio ordini concessa. vt etsi alioquin ei culpa, aut fraus sua non deberet patrocinari; tamen priuilegium ordini concessum *c. si diligenti X. de for. comp.* ob priuati culpam non debeat aboleri. *c. non debet de reg. iur. in 6.* id quod eò magis obtinet in eo, qui monasterium ingreditur. *Diana p. 3. t. 1. r. 32.* quod non tantum licet innoxijs, sed & reis criminum pœnitentibus ingredi, sed & coguntur nonnumquam. *Marth. de iur. p 4. cas. 121. n. 22.* idem est dicendum de clerico delinquente habitu dimisso, quem post delictum resumat. *Vide c. 27. X. de priuil. Dian p. 1. t. 2. r. 26. Declarationes S. Congr. n. 23. ad calcem part. 5. ref. Dianæ.* nisi ea spe deliquerint vt illudant iustitiæ. *vt in d. c. 27.* sed si contra in habitu incedens delinquat, habitumque deinde dimittat; à sæculari etiam puniri posse. quia iam ei subest, nec reus esse desijt: non tamen idem erit si momentanea tantum sit dimissio, citrà mentem in laico habitu manendi. vt diuertisse non dicitur vxor, quæ statim redijt. & de ea videtur intelligenda declaratio Interp *apud Dian. p. 1. t. 2. r. 32. 3 79.* sed an in fraudem gabellarum promotus sine animo clericandi, ab illis eximatur? Vide *citatos à Dian. p. 1. t. 2. r. 43.* non videtur præpostera priuati intentio sacro-politicos effectus publicos impedire, ordini facta concessio 7. Post delictum ordinatus fit exemptus. 8. Et monasterium ingressus. 9. Et delinquens habitu dimisso, quem postea resumit. 10. Contra si in habitu clericus, & illum firmiter depo-nat. 11. An in fraudem gabellarum promotus ab illis eximatur.

etiam

etiam priuatim immeritos comprehendit.

12. *Poſt relegationem ordinarius incidit in pœnas, quæ ipſo iure ob regreſſum incurruntur: non quæ per ſententiam, nec amplius cognoſcit ſecularis.*

In exilium laicus damnatus, ſi fiat clericus; an iam pœnæ ſubijci poſſit ab eodem Iudice, non ſeruans exilium? & dicendum eſt pœnas; quæ ſine miniſterio Iudicis incurruntur, obtinere: ſed, ob mutatum per tonſuram forum, Iudicem ſæcularem amplius non poſſe cognoſcere; aut ſtatuere de clerico. & pro executione pœnarum ipſo iure incurſatum, requirere debere Iudicem eccleſiaſticum: qui in his executionem; in illis etiam cognitionem exhibet. *Vide Marth. de iuriſd. p. 4 caſ. 176. Dian. p. 1. t. 2. r. 1, 8. M. Ant. Gen. in prax. c. 3. Baſſai flores v. clericus n. 18. vbi de omnibus huiuſmodi variationibus.*

13. *Litis pendentia neutrius tollit iuriſdictionem: ſed deſuper excipiendum eſt.*

Litis pendentia coram vno Iudice non tollit iuriſdictionem alterius: ſed coram illo excipiendum eſt. neque hic per cenſuras, & aliter per caſſationes poteſt procedere. *Ceuall. de cognit. per viol. p. 2. q. 155.*

CAPVT XXV.

Inuentarij, ceſsionis, pactionis creditorum, euictionis cauſa clericus an coram ſeculari trahi poßit?

1. *Vocari poteſt clericus ſignificatiuè nō imperatiuè à laico, ad inuentarium confici videndum.*

INuentarium ſi faciendum eſt, *iuxta l. fin. C. de iure deliberand.* vocari ad illud debent creditores nominatim, ſi ſciantur: per edictum ignoti. cum inter creditores eſt clericus; quæritur, an coram Iudice ſæculari cum reliquis comparere debeat, an totam inuentarij confectionem, tanquam magis dignus trahat ad Iudicem eccleſiaſticum? an ipſi ſaltem non præiudicetur in foro ſæculari? de hæreditate quidem agi poteſt, vbi degit hæres: ſed & vbi ſita eſt hæreditas; ſeu illius pars maior: *l. s. C. vbi de hæred.* ſed cum de iure confectio inuentarij non ſit actus iudicialis; adeoque non iuridicè citari; ſed certiorari tantum oporteat creditores: nec præſentiam Iudicis exigat repertorij confectio, ſed tantum notarij & teſtium: *d. l. fin. §. fin autem in verb. impleatur ſub præſentia tabellariorum cæterorumque qui ad huiuſmodi confectionem neceſſarij ſunt: puta,* inquit gloſſa *teſtium, legatariorum, & creditorum:* ſequitur vt quis priuilegio inuentarij gaudeat; *ex d. l. fin.* certiorari tantum clericum, vt reliquos, oportere. qui ſi fraudem hæredis poſtea velit arguere, debet ſequi forum hæredis, ſeu ſitæ hæreditatis. ſed quoniam enaſci ſolent ex inuentario plures quæſtiones; ſolet confici authoritate Iudicis; & impetrari à Principe literæ, quibus ei etiam authoritas detur citandi non ſubditos. *ex edicto 1611. art. 30. & ſeqq.* quæ moribus noſtris per ſequelam etiam comprehendent clericum. quod æquitatem habet in ea ſententia, quæ in cauſis realibus tradit clericum etiam ſequi forum rei ſitæ. dum illa magis agitari videtur, quàm perſona. *Vide citat. à Diana p. 1. t. 2. r. 20. Marth. de iur. p. 4. c. 38. Ceuallos de cog. per viol. p. 2. q. 78.*

2. *Citationem iuridicam leges ciuiles non exigunt in inuentario.*

3. *Clericus ſi de fraude hæredis queratur, illius forum ſequitur.*

4. *Vtrobique alibi decernant?*

5. *Edicta generalia an arctent clericos?*

Citationes laicorum, aut monitiones per edictum omnium ſua intereſſe putantium, an arctent clericos? Vide Marth. *de iur. p. 4 caſ. 37.* & quæ mox diximus de edicto pro inuentario. &c.

6. *In ceſſione debitoris clericus certiorari per laicum poteſt.*

In ceſſione bonorum clericus inter reliquos creditores non mutat cauſæ conditionē: cum ceſſio fieri poſſit in iure, & extra ius: *& ſufficit,* inquit lex finalis, *D. de ceſſ. bon. & per nuntium, vel per epiſtolam id declarari.* certioratione ergo dumtaxat, nō citatione iudiciali eſt opus, vt debitor priuilegio miſerabili fruatur. ſi fraudē illius clericus velit arguere, ſequatur oportet forū rei.

7. *Pro lite contra emptorē mota, clericus venditor ſtare coram ſæculari cogi non poteſt.*

De euictione clericus vbi conueniri debeat, controuerſum eſt, *apud citatos à Farbineo controuerſ. lib. 2. c. 37. Ceuallos de cog. per viam viol. p. 2. q. 45. Dianam p. 3. t. 1 reſ. 22. Fragoſ. Regim. reip. l. 2. diſp. 4. memb. 4. n. 352.* & quidem, ob priuilegium, cauſam coram ſæculari inſtitutam aduerſus laicum ad forum ſuum reuocare non poſſe; patet ex l. venditor *D. de iud.* neque iuriſdictionis formam ob authoris perſonam immutari: *l. 1. C. vbi in rem actio.* cæterum clericum, cui denunciata lis eſt, cuique euictionis ea propter periculum imminet, *d. l. 1.* nolentem defendere non cogit Iudex ille ſæcularis: cùm ſit extra eius poteſtatem: ſed adeundus eſt eccleſiaſticus: qui id iubeat. vt fecit apud Ceuallos Vicarius Toletanus. ſi emptor experiri noluit, denuntiatione contentus, aut à Iudice iuſſus, & deinde condemnatus eſt; de indemnitate aget coram eccleſiaſtico, ſequeretur que forum rei.

8. *Sed neque is cauſam ad eccleſiaſticū extrahere.*

9. *Sed nec quia is venditor à Iudice non ſuo cogi poteſt coram eo iuri ſtare.*

Enimuero quod de clerico diximus, vt cogi non poſſit à Iudice ſæculari ad ſuſcipiendam defenſionem cauſæ emptoris coram eo motæ, rationem habet generalem. quia etſi venditor ſit ſæcularis, ſub eius tamē territorio domicilium non habens, ad huiuſmodi defenſionem, aut præſtandam euictionem ab eo cogi non poteſt. quoniam ea ex empto actio eſt perſonalis. quo in genere extra territorium ius dicenti impunè non paretur. *l. fin. D. de iuriſ. om. Iud.* à qua regula leges hanc ex empto actionem non excipiunt.

10. *Denunciari tamen ei poteſt.*

Denuntiare quidem debet emptor actionem ſibi eſſe motam, vt poſtea ſibi non negetur actio de euictione: *c. fin. X. de empt.* ſed habeat denuntians regreſſum. *l. 29. 53. 55. 63. D. de euict.* idque iure Romano ab ipſo emptore teſtatò fiebat. *l. de teſt. 40. & ibi latè Alciat. D. de verb. ſignif.* praxis induxit, vt ſuas ipſe literas ſeu nuntios mittat Iudex ad venditorem, vt de lite mota certioretur. quam ſi monitionem contempſerit, proteſtari licet emptori aduerſus venditorem; & Iudici dare declarationem emptori præſtiti officij per factā denuntiationē. *Damhaud. in prax. ciuil. c. 134. nu. 11.* iubere autem vt defenſum veniat, aut ad euictionem condemnare, non poteſt. quippe nec ius dicere extra territorium.

11. *Et etiam non comparens, dici contumax aut damnari non poteſt.*

Sed &, ſi venditorem in ius coram ſe vocauerit, non comparentem declarare contumacem non poteſt. *contumaces,* inquit lex *contumacia. 53. D. de re iud. non videntur. niſi qui cum obedire*

obedire deberent, non obsequuntur : id est, qui ad iurisdictionem eius, cui negant obsequi, pertinent. oon pertinent autem qui extra territorium sunt : & illos excipit eadem lex ab ijs, qui tribus edictis vocati alioquin facti essenr contumaces. notorium ergo cum sit venditorem extra territorium huius Iudicis degentem, ab eo ad mox dictos effectus citari non posse, non parere posse impunè, *d.l.fin.* adeoque non comparere, ac proinde nec contumacem fieri: *d.§. contumaces.* idem ergo de clerico, qui ad tribunal, & Iurisdictionem sæcularem noo pertinet, dicendum venit.

CAPVT XXVI.

Negligentia Iudicis Ecclesiastici, vel eius absentia non tollit exemptionem cleri.

Suppler ecclesiasticus defectum laici in reddenda iustitia, non contra.

1. DEfectum dilatæ iustitiæ per Iudicem sæcularem, supplet ecclesiasticus. *c. licet c. ex transmissa X. de for. compet.* non contra clericus trahitur ad Iudicium sæculare *c.qualiter. X. de iud.* quia minor non corrigit maiorem : sed contra. *c. cum scimus. 9. qu. 3.* & generaliter errantem ecclesiasticum non corrigit sæcularis. *c. vnam sanctam de maior. & obed. in extrauag. comm. de qua diximus supra.* eoque Conc. Trid. *sess. 24. c. 20.* causas omnes ab Ordinario vult terminari iotra bienoium à die motæ litis : alioquin liberum esse adire Iudices superiores. addit tameo *alias competentes.* non vtique sæculares: sed, vt prosequitur *in §. legati* superiores ecclesiasticos.

Non obstat c. si quis 11. q. 1.

Obijcitur quidem c. si quis *cum clerica, 11. q.*
2. 1. sed sumptum est illud ex autbenticorum iure ciuili : cuius fauor, etsi acceptetur, non obligat ad præiudicium : quod ecclesiasticæ libertati inferre noo potuit Princeps sæcularis. sed debet omois oppressus ad superiorem ecclesiasticum appellare, etiam Papam. qui res intricatas remittit ad Synodos prouinciales annuas. *c. omnis oppressus. 2. q. 6.*

Nec c. 1 X. de regular.

Obijcitur c. 2. X. *de reg.* vt si quis toosus
3. fuerit ante pubertatem inscijs parentibus, vel pòst ipse per vim, parentes vel ipse reclamet apud Episcopum, Priocipem, aut missum dominicum: alioquio in clericatu permaneat. quod caput sumptum est ex Coocilio Moguntino : eoque perperam Martha *de iurisdict. p. 4. cas. 147. num. 18.* nomine Principis Papam intelligit. neque enim missum dominicum eò
4. nomine excludit. facit ergo Concilium potestatem huiusmodi iniuriam passis reclamandi vel apud ecclesiasticum Iudicem, vel sæcularem. Princeps ergo eo loci dicitur territorij domious hæreditarius, sub titulo Comitis, Ducis, aut simili. missi autem dominici erant Iudices territoriorum noo hæreditarij : sed ad vitam, vel tempus dumtaxat prouincijs dati. ea porrò optio datur banc iniuriam passis ; quia in quæstiooem vocatur ipsa causa fundandæ iurisdictionis ecclesiasticæ. *iuxta l. pen. D. ad municipal.* tametsi planius dicatur correcta esse illa loca per d. c. qualiter *de iud.* quoad defectum oegatæ iustitiæ : per *c. si iudex de sent. exc. in 6.* quoad cognitionem super tonsura : quoad susceptionem religionis per *c. 19. s. 24. de regul Conc. Trid.* quamquam dici possit in d. c. 2.
non agi de examine iudiciali ; sed de prote- 5.
stanione super vi, aut defectu ætatis ; ne per anni lapsum tonsura habeatur pro ratificata : & excludatur querela : quæ alioquin vbi instituenda sit, ibi non dicitur. quem seosum etiam subministrat c, cum *virum. X. de regul in verb. cum eam non constet euidenter contradixisse* : ad quá dirigitur forma reclamationis *d. c. 2.*

Per vim tōsus reclamat apud Episcopum vel Principem.

Seu potest protestari, non ideo iudicialiter causam ibi instituere.

An saltem in causis mixtis defectus ecclesia- 6.
stici Iudicis per sæcularem suppleri possit ? disputatur : & verius est, oe possit. propter præuentionem, quæ facit perseuerantiam in eodem foro, seu fori linea, & prædicameoto, si primus Iudex sibi defuerit, vt quidam vocant. *l. si quis postea D de iud. vide Martham de iurisdict. p. 4 cas. 146. & cas. 147.*

Ne quidem in causis mixtis defectum ecclesiastici supplet laicus.

Quod negligentia ecclesiastici Iudicis non 7.
suppleatur per laicum: *d. c. qualiter & quando X. de iud.* nou tantum obtinet vbi de iustitia partibus exhibenda agitur ; vt in *d. c. qualiter.* sed etiam io criminalibus : siue sit accusator aliquis, siue denuntiator, siue negligat inquisitionem ex officio. neque enim ideo canooes clericum redigunt sub iurisdictionem laici. vt contra statuunt vt ecclesiasticus possit defectum sæcularis in exhibenda iustitia supplere : aut mandare etiam sub censuris sæculari, vt iustitiam exhibeat, aut etiam quoad crimina munere suo fungatur. c. final. *ne cler. vel monach. neg. secul. in 6. citati à Diana p. 3. t. 2. res. 25.*

Quomodocumque agatur hæc obtinent.

Similiter qui superiorem io regoo noo ha- 8.
bet clericus, non ideo coram sæculari potest conueniri. vt quidam volunt apud Ceuallos *de cog. per viol p 2. q. 23. n. 14. Diana. p. 4. t. 1. r. 73. & 80.* tum quia Iudicis ecclesiastici defectus per sæcularem non est supplendus : vt ibidem admittit *ex Farinacio*, argui autem tantú hic possit defectus superioris ecclesiastici. & ex proposito Concilij *Trid. s. 6. c. 3. s. 14. c. 4. & 5. & alibi:* at nunquam noo patet aditus ad Papam. quod si autem res eam moram non patiatur ; rectius dicitur cessare exemptionem canonicam, vt quis subijciatur Episcopo loci; quam Iudici sæculari. vt ille quasi Sedis Apostolicæ delegatus procedat potius, quam vt clericus coram sæculari causam dicat. Facilius enim redit res ad naturam suam, quam degeneret. Si autem quæratur de Episcopo qui superiorem non habet in tegno, vt vbique terrarum id occurrit, nullus canon eam exceptionem facit. manendum est ergo ln regula.

Nec ideo sæculari clericus subditur, quod superiorem in regno non habeat.

CAPVT

CAPVT XXVII.

De clerico lite pendente quid attentante, & qui emancipatur; & de inſinuatione donationis.

1\. *Clericus attentans ſtare iuri debet quoad attentata poſt ceptum iudicium.*

ATtentante aliquid clerico lite pendente coram laico, idem laicus attentata decernit reuocanda. quia vbi acceptum eſt iudicium ibi finiri debet. *l. vbi acceptum. D. de iud.* quamuis executio reuocationis ab eccleſiaſtico poſtulari deberet. cæterum clericus incompetenter à laico citatus, ſi quid de facto videatur attentare; quoniam Iudex competens non eſt, nec lis pendere, nec attentari dicitur. *clem. fin. vt lit. pend.* non ergo Iudex ſæcularis in clericum aliquid poterit ſtatuere; cùm ſua non ſit iuriſdictio: nec inde procedere, aut accipi poſſit iudicium aduerſus clericum. *Vide Ceuallos de cog. per viol p. 2. q. 80.*

2\. *Secus è contrà.*

3\. *Vt clericus emancipari poſſit apud laicum.*

Emancipatio fieri debet apud Iudicem competentem. eius vtique, qui emancipat. *l. 1: & quæ citantur à gloſſ. in verb triumuiris C. de emancipat. liberor.* poteſt ergo clericus emancipari apud Iudicem laicum: quin &, tanquam ſit actus voluntariæ iuriſdictionis, apud eccleſiaſticum. *Marth. de iuriſdict. p. 4. caſ. 108.*

4\. *Donationis inſinuatio apud vtrumque iudicem.*

Donationis inſinuatio ex eadem ratione apud vtrumque Iudicem fieri poteſt. *Marth. ibid. caſ. 109* ſed apud nos, vt dominium transferatur, rei immobilis traditio debet fieri coram iudice rei ſitæ.

CAPVT XXVIII.

De reconuentione clerici.

1\. *Vt regulariter clericus coram laico reconueniri poſſit.*

CLericum reconueniri poſſe coram laico magis obtinuit. quod iniquum ſit cuius quis in agendo obſeruat arbitrium eum contra ſe Judicem dedignari: & mutuæ petitiones eodem iure cenſeri debeant. *c. 2 X. de mutuis petit.* & reconuentio ferè induat naturam defenſionis, exceptionis, ſeu compenſationis à conuento propoſitæ, non tamen ſuper re ſpirituali: ſed neque iniuria, crimine; quamuis de eo ciuiliter ageretur. *arg. c. vn. de cler. coniug. in 6. vt volunt citati à Marth. de iur. p. 4. caſ. 190. vid. Ceuallos de cog. per viam viol. p. 2. q. 68. Fragoſ. Regim. reip l. 2. d. 4. §. 4. n. 4.*

2\. *Etiam in cauſa feudali?*

Reconueniri in cauſa feudali an clericus poſſit? communis quæſtio eſt; etiam ad laicos pertinens. & vt poſſit ex mutua petitione feudataria, admittitur: ſed an ex cauſa non feudataria? controuertitur: negat Minſing. *obſ. cent. 4. obſ. 90. & ex eo Marth. de iuriſd. p. 4. caſ. 184.* quod reſtrictam ad cauſas feudales tantũ iuriſdictionem habeant curiæ pares: quæ vt nec à volentibus prorogari poſſit coram alio, abſque domini conſenſu; ita nec corã hoc alia quæſtio per reconuentionem introduci. contra affirmat Gail. *obſ lib. 1. obſ. 1. num. 57.* eo quod ſint Iudices ordinarij, habentes ex lege iuriſdictionem conſuetudinario quidem feudorũ nunc Iure probatam: primordialiter tamẽ magis priuatorum conuentio eſt. quinimo admittitur reconuentio coram delegato: *in c. 1. X. de mut. petit.* tametſi delegati reſcriptum ad ſolas cauſas reſcripto commiſſas extendatur. *c 34. 35. & tot. tit. X. de reſcript* quæ ſententia æquior videtur: ex regula cuius in agendo quis obſeruat arbitrium, eundem coram ſe Iudicem habere non debet dedignari. *l. cum Papinianus C. de ſent. & interloc.* quam rationis ordinem videtur vocare d. c. 1. *X. de mut. petit.* & d. lex cum Papinianus, aliæque indiſtinctè loquuntur: & reconuentio naturam induere videtur exceptionis, vt diximus.

CAPVT XXIX.

De clerico poſſeßionis, vel rei cauſa conueniendo.

POſſeſſoria iudicia ferè paſſim in tribunalibus regijs agitantur. quaſi poſſeſſio facti ſit; ac ſuper eo competens eſſe poſſit ſæcularis: & vt quieta ſit reſpublica. vt conſiderat Couuar. *pract. quæſt. c. 35. num. 2. verſ. 6.* ne ſuper poſſeſſione contendentes ad arma proſiliant. quorum cura imprimis regia eſt, & quamuis beneficiorum poſſeſſio ſine titulo eſſe non poſſit; in hoc tamen iudicio ille non penitius examinetur: ſed tantum vt coloratus ſit ſufficiat. quamquam etiam præſertim in poſſeſſorio retinendæ, vtriuſque titulos examinent Iudices ſæculares, ponderent; & ſecundùm apparentiorem iudicent. vt in petitoria cauſa Iudice eccleſiaſtico relicta, plenius diſcutiatur. quæ praxis procul dubio eſt contra legem *nulli C. de iud.* quæ vetat alium ſuper poſſeſſione, alium ſuper principali quæſtione Iudicem poſtulare, quam legem etiam obſeruari vult c. 1. *X. de cauſ. poſſeſſ.* ita tamen, vt qui reum conuenit ſuper poſſeſſorio coram Iudice ſuo, ea ſibi adiudicata; ſi eſt alterius fori, coram eodem non teneatur reſpondere de proprietate. *c. fin. X. de iudic.* vt regula continentiæ cauſæ non diuidendæ impotentior ſit illâ, quæ actorem iubet ſequi forum rei. ad quam rationem *in d. c. fin.* Poteſtas florentina ſuper poſſeſſorio eligendi rectorem aduerſus communitatem de ſigna cognouerat: & perperam etiam cognoſcere volebat de proprietate, in iudicio ſæculari: quod ibidem improbatur. & à petitorio quidem beneficiorum aliarumque rerum ſpiritualium iudicio abſtinent quidem Iudices regij; ſed quòd inter clericos cognoſcant de poſſeſſorio, qui aliàs coram ipſis conueniri non poſſunt, ſatis quidem aduerſus ius eſt. quod etiam docet Couar. *pract. q. c. 35.* ſed adeo hic obtinuit; vt & poſſeſſorium inter clericos de bene-

1\. *Iudices regij hic de poſſeſſorio cognoſcunt inter clericos etiam de beneficijs: etſi id cum iure ſcripto non ſatis conueniat.*

ficio iudicium nec mixti quidem fori videatur nec vnquam ferè coram eccleſiaſtico tractetur.

2. Clericus dum durat miſſionis iudicium coram laico ſtat; non poſtea.

Jmmiſſus in poſſeſſionem clericus à Iudice ſæculari ex edicto d. Adriani, aut ſimili, ſi finitum eſt Iudicis officium, eáve inſtantia peracta, conueniri deinceps debet coram eccleſiaſtico: & futurus actor ſorum illius ſequi: ſi autem non eſt finitum; vt quando mittitur tantum in poſſeſſionem, vt tædio affectus debitor compareat; coram eodem Iudice cauſa debet peragi: obtinuit tamen multis locis vt poſſeſſoriæ quæſtiones apud Iudicem ſæcularem agantur. quamuis enim ſola poſſeſſio non faciat quem ſubditum; *l. libertus §. ſola. D. ad municipal. l cum neque. C. de incolis lib.* 10. trahit tamen poſſeſſorem ad Iudicem rei ſitæ, *l. fin. C. vbi in rem act.* quia res ipſa potius conueniri videtur, quàm perſona *l. loci corpus. §. ſi aliter fundus. D. fin. reg. l. qui aliena. §. vlt. D. De neg. geſt. l. Imp. D de public* eoque iudicia huiuſmodi realia coram Iudice rei ſitæ paſſim admiſſa ſunt. *d l. fin.* & quamuis iudicia poſſeſſoria ſeu interdicta factum etiam hominis reſpiciant, adeoque & in perſonam ſerti videantur; tamen quia circa rem verſantur, eodem ferè ſpectare videntur.

3. Principes curiaſpectat ne poſſeſſiones armis vindicentur cum nudum factum inſpicitur.

Vſu tamen ad Principes tranſlata ſunt, quaſi ad hos quies publica imprimis pertineat: ne quis armis abutatur, vt diximus. quod extenditur etiam à practicis ad cauſas poſſeſſorias beneficiorũ. quamuis res ſpirituales non ſubſint laicis. *c 1. & 2. X. de iud.* & aduerſetur clem. *vn de cauſ. poſſ. & prop clem. vn de ſequeſt. poſſeſ. vide Martham de iur p. 4. caſ.* 38. *Layman in Theolog. mor. l. 4. t 9. c. 2. nu. 10. Diana p 4. t. 1. r. 23.* & in eo, qui cõtemnit Eccleſiæ authoritatem, aliquid videtur admitti in c. petimus 11. *q.* 1. ſed non viâ regiâ ipſa poſſeſſionis ratio, quæ de ſpiritualitate participat in rebus ſpiritualibus, quatenus conſideratur vt iuſta, vtique ex titulo ſpirituali, non vt nuda detentio. & illo modo eſt laicus poſſeſſionis ſpiritualium incapax. *c cauſam. X. de praſcript.* ſi verò non de iuſta poſſeſſione eſt quæſtio, ſed nudo facto turbationis, poſſet ſæcularis cognoſcere. *Layman ibid. num.* 13. vbi & *num.* 12. rectè explicat l. naturaliter. §. 1. *D. de acq. poſſeſſ.* quod proprietas & poſſeſſio nihil commune habeant quoad acquiſitionem: ſed benè quoad cognitionem. *d. l nihil.*

Ratione rei non feudalis, an clericus coram Iudice ſæculari conueniri poſſit, grauiter diſputatur de iure. *Auth. vt clerici apud proprios Epiſcopos conueniantur ad eos* remittit; *ſi quis*, inquit, *habet aduerſus eos quamlibet pecuniariam cauſam: & Auth. ſtatuimus C. de Epiſc. & cler. ciuilem. & criminalem.* de praxi porrò paſſim obtinuit, *Cenalles de cog per. viol. p.* 2. *q.* 54. vt conueniri poſſit coram Iudice, ſub quo res ſita eſt: quæ Iudicem faciat competentem: etiam illius, in quem aliàs iuriſdictionem non habet. *l. fin. C. vbi in rem actio.* quaſi res potius quàm dominus conueniatur. vt diximus. ideóque in cauſis etiam rerum eccleſiaſticarum. Archiepiſcopus parochiæ, de qua contenditur, aditur. *c. ſane. X. de for. compet.* & priuilegiati etiam cognoſcere debent Ordinarium rei ſitæ. *c. volentes de priuil. in 6.* in Brabantia bona amortiſata ad cognitionem eccleſiæ ſpectant: etiam contra laicũ. *ex Concordatis ann.* 1541. Conſtitutio tamen Martini V. & Vrbani VI. *quam refert P. Matth. Sept. Decret. de for. comp. c. 1. & 2.* neque in reali, neq; mixta, neque perſonali permittit clericum à clerico coram laico conueniri: ſed hæc ſententia ſupponit vtique clerici, eccleſiævè rem immobilem non eſſe à ſæculari Iudice exemptam, ſcilicet non amortiſatam. alioquin nec illa videri poſſit conueniri coram laico cui non ſubſit: eoq; nec illius cauſa dominus, ſed à praxi in realibus vix recepta videtur. *Argentræus ad conſuet. Brit. art. 44. not. 2. vbi tamen n 1. de Pontificibus Rom. nimis magiſtraliter loquitur.* & loca quæ citat ſingula ſuam ſolutionem habent. tametſi ſatendum ſit *cum gloſ. in c.* 11. *ſi cleric. X. de for. compet.* ſæpè ab Aula Rom. reſcripta exire in materia reali & ſucceſſionum; ſed ſubreptitia: vt ipſi Pontifices ſæpius reſcripſerunt *in ipſis decretis.* quæ citat Argent. & nominatim ſe explicat *Innoc. in c. nouit. X. de Iud.*

4. In actione reali an clericus coram laico conueniatur?

5. An ratione cenſuum patrimonialiũ?

De cenſibus patrimonialibus, à clerico debitis, cognoſcere Iudicem eccleſiaſticum, eo argumento, quod in ciuili & criminali cauſa exemptus ſit; contrà, quod realis cenſuum quæſtio ad ciuilem pertineat, multi volunt. *apud Marth de iur. p. 4. caſ.* 152. ſed praxis magis recipit, vt & ſæcularis ſit competens. quod maiorem rationem habet in cenſibus dominicis; vt pares curiæ cenſualis cognoſcant. ſicut in feudis etiam canones receperunt. *c. ex tranſmiſſa cum ſeqq X. de for compet. c. cæterùm. X. de iud.* quia clerici exemptio iuri domini nullatenus debet præiudicare, neque directo dominio penes laicum adhuc exiſtenti: cuius ratione moribus inducta eſt iuriſdictio in emphyteuticis, & cenſualibus bonis, ſicut in feudis: in allodialibus autem ea non obtinet; quia optimo maximo iure poſſidentur; ſed tantum illa, quæ ex iure publico naſcitur.

6. An in actionibus mixtis?

In mixis actionibus, an clericus coram laico conueniri poſſit, acriter diſputatur quidem; & earum natura excutienda eſt. vt ſi perſonales ſint; non poſſit. quia citra controuerſiam in his Iudicem eccleſiaſticum adeundum eſſe expeditum eſt, ſin autem reales ſint; recurrit controuerſia an ratione rei clericus coram laico, ſub quo ſita eſt, conueniri poſſit. *de qua diximus ſup.* ex eoque augetur, ſi plures ſint cohæredes; aut conſortes, qui de familia erciſcunda, communi diuidundo, finibus regundis agunt: in quibus idem Iudex, eademque cauſa omnes trahit. *l. 1. D quibus de rebus ad eundem Iudicem eatur.* Et hæ quidem natura reales magis videntur. præſtationes autem, quæ intercurrunt, perſonales. eoque magis vſu obtinuit, vt coram laico rei ſitæ agantur etſi diſſentiat Martha. *de iuriſdict. p. 4. caſ.* 142. quod ſi autem perſonales eſſent; vt ſunt indiuiduæ, actor ſequi deberet forum rei; & alioquin magis dignus traheret minus dignum.

7. Diuiſione iure hæreditatis?

Diuiſio hæreditatis, rerúmve communium

iure ciuili à Iudice fit singulis partes assignando. *l. 7. § cum de vsufruct. D. communi diuidundo.* vel diuisas sorti committit. *l. 2. C. quando & quibus quarta pars.* iure canonico videtur senior diuidere, iunior eligere, *arg. c. 1. X. de paroch.* quod & vsurpatum ab Abraham & Loth. *Gen. 13.* vbi autem canones legibus sunt contrarij, si interueniat persona clerici, canones esse sequendos ait Mattha, *de iur. p. 4. cas. 189.* quamquam vix illud admittat praxis. quæ successionum regulas per mores, aut leges rebus scriptas, illa exceptione turbari non patietur.

De emphyteutarum vtili dominio cognoscere quando directum est penes Ecclesiam, vel statuere non spectare ad laicos, suaderi videtur *ex c. quæ in ecclesiarum. X. de constit.* vbi de statuto; & de quo quis statuit etiam cognoscit. *c. 2. de const. in 6.* neque solum ad effectum ne laicus Ecclesiæ præiudicet: quia *d. c. quæ in*, arguit de potestate; non tantum de præiudicio. quare vbi ecclesia de directo, etiam de vtili dominio statuere posse videbitur: propter connexionem. *arg. c. quanto X. de Iudic.* Vide decis. *Rotæ. 19. Ian. 1611. 28. May 1621 ad calcem 5. part. Resol. Dianæ. Capell. Tolos. q. 353.* & hæc quæstio fundamentaliter cohæret controuersiæ quæ Venetis fuit cum Paulo V. & sanè maior est inter directum & vtile dominium connexio, quam inter proprietatem & possessionem; & tamen harum continentia diuidi vetatur. *l. nulli. C. de Iudic. Vide quæ dicimus infr. lib. 2. c. 62.*

8. Finium regundorum?

Finium regundorum iudicio clericus in quantum agitur de re ipsa, coram Iudice rei conueniri solet. *ex l. 1. C. vbi in rem actio. l. 3. in verb. iussione rectoris prouinciæ C. finium regund.* quod si autem de præstationibus personalibus agitur, coram ecclesiastico conueniendus est. contendit tamen Ceuallos *de cog. per viol. p. 2. q. 128.* sæculari Iudici terminorum inhiberi potuisse, ne aduersus ecclesiasticos in controuersia terminorum procederet.

9. An leges de finibus latas clerici sequantur?

Quæritque ibidem an ecclesiasticus de terminis cognoscens, sententiam possit exequi, appellatione & nullitatis quæstione reiecta? Vt admittit lex regia. quasi lex regia in foro ecclesiæ non obtineat; sed ecclesiasticus secundùm canones procedere debeat. *c. quod clerici. X. de for. compet.* qui ab hac materia appellationem non remouent. nihilominus in quantum rebus & finibus lex scripta est, *d. l. si quis.* non dedignantur canones leges imitari. *c. 1. & 2. X. de noui oper. nunc. c. si in adiutorium. d. 10.* & vt ius ciuile Romanorum, sic & leges regias, atque edicta illius etiam derogatoria in forum ecclesiasticum admitti eadem æquitas suadet: si priuilegia non lædant.

10. Et, si actori lubet, etiam coram Ecclesiastico.

In causis realibus, seu alijs, quibus possit clericus coram laico conueniri: si tamen conuentus fuerit coram ecclesiastico; rectè actum erit. *l. final. C. de iurisd. om. Iud.* quippe persona eius semper subiecta manet ecclesiastico: quamuis quibusdam ex causis etiam subijciatur laico: seu priuilegio fori nudetur. vt clericus in minoribus non ferens habitum, vel Ecclesiæ non adscriptus. *Riccius prax. cler. decis. 607.* & ita Diana *p. 3. t. 1. r. 48.* ait S. Cong. respondisse. nec vllus textus, aliter clericos abdicat; nisi per degradationem, & secutam traditionem brachio sæculari. quare perperam ait Ceuallos *de cog. per viol p. 2. q. 23.* ecclesiasticum vim facere procedendo in realibus contra clericum: seu ratione officij, seu administrationis. & de casibus, quos ibidem facit, singulatim alibi diximus: & ipse Ceuallos *ibid. q. 32.* in confraternitatibus laicorum admittit; vt quamuis Iudex laicus sit competens; non prohibeatur ecclesiasticus illas visitare, & decernere. *iuxta c. 8. & 9. Conc. Trid. sess. 22.* quod etiam derogat omnibus consuetudinibus Ordinarij exclusiuis.

11. Neque etiamnunc subiectio amittitur, neque aliàs eorum etiam, qui fori priuilegio non gaudent.

12. Executio in bonis clerici vt fiat?

Non igitur Iudex sæcularis in personam clerici, aut mobilia, quæ personæ conditionem sequuntur communi opinione, sententiam executioni mandare potest: sed requirere debet Iudicem ecclesiasticum *l. à diuo pio. § sententiam D. de re iud.* an possit aduersus rem immobilem sub se sitam? pendet ab ea quæstione, an res immobilis patrimonialis clerici eximatur à iurisdictione sæculari, sicut clericus? de qua re alibi. requisitus autem ecclesiasticus sententiam exequitur: nisi appareat esse nullam. *l. si se non obtulit. § condemnatum D. de re iud. l. si cum nulla. D. eod. l. 1. C. de restitut. rei iud.* omnia autem acta reuoluere requisitus Iudex non debet. *l. à diuo Pio. § si post addictum. D. de re iud. Vide infr lib. 4. c. 3. 27.*

13. Et cum beneficio, c. Odoardus.

Clericus, qui soluendo non est, gaudet beneficio c. Odoardus *de solut.* ne vltra quam facere potest, cogatur soluere. instar militis. *l. miles. D. de re iud.* relinquitur ergo ei tantum ex bonis, quanto opus habet, ne egeat *l. in condemnatione D. de reg. iur.* non ergo in carcerem agi potest. vt communiter traditur *in d. l. miles.* nec cogi bonis cedere; minus fructibus beneficij; ipsum etiam beneficium nec volens resignare potest, sine superioris authoritate. *c. admonet. X. de renunciat.* nec is admittere potest, nisi constito, quod aliunde commodè viuere possit; si ad illum titulum est ordinatus: aut is illi subrogatus sit. *Conc. Trid. sess. 21. c. 2.*

14. Iure Rom. possessio non transit in hæredem, secus per mores.

Iure Romano hæres non succedit in possessionem defuncti, sine reali apprehensione. *l. cū hæredes. D. de acquir. possess.* secus obtinet iure Galliæ, & Burgundię. *le mort saisist le vif.* vt sub eo titulo tractatū scripsit Tiraquel. vnde etiam defluxit ad Belgas, postquā Borgundi Principes hic imperare cœperunt. vti hanc consuetudinē recens inductā, & verbū *saisina* nouum inuentum dicit Euerard *cons. 136.* quod alij nostro idiomate dicunt, *den dooden erft den leuenden.* Gudelinus legē vocat continuationis dominij. *iur. nouiss. lib. 2. c. 18. sub fin.* Iac. autem Curt. *coniect. s. 3. lib. 1. c. 6* significare vult verbum *eruen*, hæredem; eoq; illud axioma significare hæredem in possessionē collocari. nisi rectius dixeris hæreditatē capere. vt illud, *eruen*, explicat Euerard. *cons. 141.* deuolui hæreditatē, & inuestiri. moti autē fuerunt maiores optima ratione: vt scilicet hæredibus competerent interdicta sine apprehensione singulorū corporū, adeò vt sus alios iure possi-

possidentes, quam relicto à defuncto. quod in Belgis tantum admittit Curtius *ibid c.7.* pro Gallis etiam aduersus possidentes ex voluntate defuncti. quod & Antuerpienses hodie vsurpant. ad exemplum fortè legatariorum, quibus etsi vindicatio competat; per manum tamen hæredis accipere legatum leges volunt. *l.1.D quorum legat.* de qua consuetudine iterum latè Kinschot *resp.1.* vti & Chassanæus *ad Consuet. Burg.§.1.de success.num.1.2.3.4.* per saisinam sustinet cessare titulum *C. de edicto D Adrian.toll.* quamuis communem sententiam esse in contrarium patet ex ijs, quæ habet Tiraquell. *d.tr p.2. declar.7 n.13.* & Euerard. *vbi sup.* saisinam & aditionem eiusdē dumtaxat virtutis esse dicit: Bellon. *supput. Iur c.15 lib 4.* nec aliud intendere quam disponere aduersus d. l. cum hæredes: & Bellon. *c.19.n.6. & seqq.* stricti iuris esse, & strictè interpretandam.

15. Rectè ergo, vt *ex d.l.1.* legatarius rem legatam in manum hæredis redactam, mox vindicat; ita & hæres scriptus hæreditatē petet, & prouisionale iudicium ex edicto *D. Adr. toll.* instituere poterit. nam & hoc competit contra hæredem ab intestato possessionem nactum. *glossa in l.2. C. de edict. D Adriani toll.* & constat *ex l.vlt. C eod. in fin.* vbi dicitur beneficium illius legis esse perpetuum, nisi præscriptum sit causæ principali: quare necessarium est, vt hæredes illi ab intestato possederint; factoque hæreditatis possessionem (sine qua præscriptio non procedit) apprehenderint. verb. legis, *siue qui missus est, siue qui antea detinens &c. nisi tantum temporis effluxit, quod possit vel possessori, vel qui missus est &c.* & *ibid. gloss. in verb. legitimè. & in casus positione.*

Scriptus hæres conueniet agnotum possessorem ex edicto D. Adrian. toll.

17. Possessione ergo actuali hæredis nulla est ratio vt potentior sit saisina.

Sic & saisitum.

Neque per id videbitur illusoria reddi consuetudo, non magis, quam ratio d. l. 1. aut vt prætor dat bonorum possessionem secundùm tabulas. tametsi alioquin vnum beneficium consumit alterum. *Cuiac. in Paratit. C. de edicto D. Adriani tollend.*

18. Itaque nonnullibi obtinet, vt ecclesiastici Iudices etiam inter laicos cognoscant de validitate testamentorum: sit ergo hæres ab intestato declaratus per Iudicem sæcularem esse saisitus; conueniatur coram ecclesiastico super validitate testamenti: quod *in prima sui figura sine omni vituperatione appareat*, eoque *ex l.vlt. C. de edict. D. Adriani toll.* ille petat per prouisionem declarari à Iudice ecclesiastico illud pro valido haberi, & effectum sortiri debere: cum beneficia legum ciuilium etiam in foro ecclesiastico sint recepta: *c 1. & tot tit X de noui oper. nuntiat.* dicendum erit iustam esse, legitimamq; petitionem: tametsi sæculares ægrè tolerabunt, vbi omnia iudicia possessoria, solis sibi competere existimant. sed hoc ipsum aduersus rationem legum est; quæ causæ continentiam in petitorio à possessorio vetant distrahi. *l. nulli. C. de Iud.*

An coram Ecclesiastico, qui cognoscit de validitate testamenti?

Si obiecerit is iure non cognoscere Iudicem ecclesiasticum de temporalibus inter vtrosque laicos; respondeo nudè id verum esse: sed agimus hic vbi siue ex intentione canonum, siue ex consuetudine de validitate testamenti cognoscit ecclesiasticus: ideoque potest is incidenter cognoscere de quo non potest principaliter.

Quamuis materia incidens fuerit temporalis. *c. prudent. X. de donat. inter. vir. & vxor.* cum & alioquin dignius trahat ad se minus dignum. *c. solite. c. illud. X. de maior. & obed. c. 3. X. de consecr. Eccl. vel alt.*

CAPVT XXX.

De clerico feudi possessore.

FEudi possessor clericus hodie esse potest, & seruire per substitutum: imo & Episcopus. *c. inter dilectos. X. de fid. instrum. in verb. Leuitardi Comitu quendam Episcopi vbi Baldus Marth. de iur. p. 4. c. 97.* talis ergo possessor conueniri potest coram domino feudi. *c. cæterum X. de iud. c. vn. de stat. reg. in 6.* modo constet esse tale. quando enim controuertitur rei qualitas, in qua iurisdictio fundatur, cognoscit Iudex rei, quē actor sequi debet: sicut clericus laicum conuenit, coram sæculari: quamuis rem dicat esse ecclesiæ, si id laicus negat. *c. si clericus laicum. X. de for. compet.* sic quamuis in Brabantia quæstiones super bonis amortisatis spectent ad Iudicem Ecclesiasticum; si tamen amortisata negentur; cognoscit sæcularis super amortisatione. 1.

1\. Clericus feudi possessor coram domino seu curia conuenitur.

2\. Si quæritur an feudum sit, cognoscit iudex rei.

Feudali in causa feudi dominus est Iudex competens, seu illius curia aduersus clericum etiam, & Ecclesiam. *c. 6. 7. X de for. comp. Fragos. Regim. reip. l. 2. d. 4. §. 4. n. 5.* vtiq; de proprietate. non tamen de possessione: sed hæc quæstio, vt deferri ferè solet per mores ad Concilia Principum; ita mero iure Intentari coram ecclesiastico volunt citati *à Dian. p. 3. t. 1. r. 59. Vide quæ diximus supr. c 28. ex c fin. X. de iud.* Sed quid si de crimine feloniæ agatur ad effectum amittendi feudi? latè quærit Marth *de iuris. p. 4. cas. 89.* citatis in vtramque partem authoribus: & verius videtur in crimine aduersus leges feudi commisso, vt si rem feudalem esse negauerit; si iniuriam domino fecerit; si arcana reuelauerit; periclitantem deseruerit; infidelis fuerit; coram paribus causam agendam esse: ex claris feudi legibus: & *c. cæterum. X. de iud. c. ex transmissa. c verum. X. de for. compet.* indistinctè in causis feudalibus clericum ad pares Curiæ remittentibus. cæterum si agatur de crimine, v. g. læsæ Maiestatis, vbi per consequentiam irrogatur confiscatio bonorum, (pone feudi dominum ipsum Principem esse aut à supremo Principe etiam ius fisci habere) tunc clericus coram Iudice suo Ecclesiastico est conueniendus, & damnandus, antequam feudi dominus manum apponat rei feudatariæ. nam personam clerici tangere non potest: sed neque adhuc possessorem vi deijcere, sed vti requisitione Iudicis Ecclesiastici. *Marth. ibid.*

3\. Dominus seu eius curiæ est iudex competens in causa feudali.

4\. Etiam quoad feloniam clerici.

5\. Non aliud crimen, quod feudum non spectat.

Enimuero feudi amissio, ex felonia clerici, ad patrimonium illius pertinet. nam bona ecclesiæ ob clericorum delictum fisco non applicantur. 6.

6\. Felonia clerici patrimonium

illius ſpectat; in Eccleſiaſticis tantum fructus quoad eius tempus auijciuntur.

cantur, *clem. volentes. verſ. nec ſciente. de haret.* ſi tamen ad clerici v. g. Abbatis ſolius, menſam pertinet feudum, *eo*, inquit. §. *fin. de Capitulis Corradi. lib. 2. feud.* viuente, *& Eccleſiaſticum beneficium vel honorem habente, ad Regem pertineat: poſt mortem verò eius, (vel amotionem) ad ſucceſſorem eius reuertatur.*

7. *Ex inficiatione iniuſta ad feudi amiſſionem coram Paribus agitur: an feudalis res ſit cognoſcit ordinarius.*

Dixi, ſi negauerit rem feudalem eſſe. huiuſmodi enim inficiatione feudum amittitur cæterum ſuper ipſa inficiatione non feudi dominus, ſed Iudex ordinarius cognoſcit, an res ſit feudalis. *arg. c. ſi clericus laicum. X. de for. comp. Marth ibid. n 26.* poſtquam autem determinatum erit feudalem eſſe; coram paribus quæretur an inficiatio fuerit digna commiſſi pœna: an aliqua iuſta ignorantia fendi excuſet amiſſionem.

8. *Ad fines oſtendendos clericus ad curiam vocatur.*

An autem clericus feudararius à directo domino vocari in curiam poſſit, vt feudi fines oſtendat? & dicendum eſt teneri clericum fines oſtendere, agnita conditione fendi; vt reliquos: & iuri ſtare, citra proteſtationem quæ pro contumacia accipitur, & vergit ad amiſſionem feudi. *Marth. de iuriſd. p. 4 caſ. 183.*

De reconuentione in cauſa feudali diximus. *ſup. c. 26.*

9. *Cuique domino de ſuo feudo clericus reſpondet; non alieno.*

Diuerſos feudorum dominos clericus habens, an ſub vno de omnibus conueniri poſſit? communis etiam laico eſt quæſtio; & dicendum eſt, non cenſeri cauſarum continentiam: quæ radicem vnam, rationemque exigit: ſed diniduas illas eſſe. *l. cum eiuſdem in fin. D. de ædil. edict.* adeoque cogi non poſſe ſub vno feudi domino de omnibus cauſam dicere. *Marth. de iuriſd. p. 4. caſ. 189.*

10. *Etiam ſuper feudali pignore.*

In actione pignoratitia ſuper feudo clericus coram paribus curiæ conuenitur; in quantum realis illa eſt: in quantum autem perſonaliter agitur, ſeu ex contractu pignoris, magis decet vt inſtituatur actio coram Judice ordinario Eccleſiaſtico quoad clericum: ſæculari, quoad laicum. ſed ſi ſuper validitate ipſius contractus, an licitus, an vſurarius ſit, quæſtio oriatur; ad Eccleſiaſticum pertinet. & vt

11. *An feudalis contractus vſurarius ſit, cognoſcit Eccleſiaſticus.*

alibi diximus generaliter de vſuris; & quotieſcumque queritur an actus, peccatum; an licitus ſit? item quis ſenſus ſit c. 1. X. *de feud. c. 1. in fin. c. 8. X. de vſur.* nuncupatim an, ſi feudum ſeruitium nullum debeat; ſi non annuum, ſed fortuitum aliquando, aut impar fructibus; an nihilominus feudi dominus fructus percipere, & in ſortem non imputare poſſit. quod ſi reali actum ſit ad reſtitutionem pignoris, & oriatur quæſtio de fructuum rationibus ſubducendis, tanquam acceſſoria ſequetur conditionem principalis: & clericus de illa; vbi de hac, reſpondebit. *Vide Marth. & citatos de iur. p. 4. caſ. 191.*

12. *Ab Epiſcopi Paribus appellatur ad ſuperiorem Curiæ dominum: ab Officiali ad Metropolitanum de iure.*

Appellatio ab Epiſcopi Curiæ paribus (nam per hos iudicare debet: *c. fin. ne cler. vel monach. in 6.*) defertur ad Curiam ſuperiorem: ſi autem ipſe iudicat, ſeu eius Officialis, ad metropolitanum *c. romana §. debet. de appell. in 6.* de quo alibi diximus vix vſu id recipi. quaſi non iudicet, vt talis. *Vide Marth. de iur. p. 4. caſ. 198. Vide infr. hoc lib. c. 79.*

A rege aut Principe vaſallo an appelletur ad Papam *arg. c. ad apoſtolica. de ſent. & re iud. in 6.* Vide Martham *de iur p. 4. caſ. 199.* pendet ab inueſtituris, aut indicijs ſubiectionis reſeruatæ, vt ſunt cenſus, homagium, ligium, & tributa. *c. omnis anima X. de cenſ.* 13. *A Rege S. Apoſtolicæ vaſallo an appelletur?*

Feudale fidelitatis iuramentum ſi quæritur an valeat, merito ad Iudicem Eccleſiaſticum defertur cognitio: non tantum reſpectu iurantis, qui ſpiritualiter obligatur; ſed etiam hæredum: an in eos transfuſa ſit obligatio obſeruandi contractus. *vid. Marth p. 4. caſ. 162. c. intellecto & tot. tit. X. de iureiur. c. venerabilem. §. idem etiam X. de elect.* 14. *Feudale fidelitatis iuramentum ſi quæritur an ſit validum cognoſcit eccleſiaſticus.*

Ex cauſa feudi fidelitatiſque obligati prælati an prius Papæ, Epiſcopo, an Regi, Principive obedire, ſeu accedere teneantur? rectè ait Diana *p. 3. t. 1. r. 6.* vinculum ſpirituale præualere temporali. *c. ſolitæ. X. de maior. & ob.* contingit tamen ex cauſà periculi quod ſit in mora, præſumpto ex reuerentia aſſenſu, ſæcularem prius adeundum eſſe, quam eccleſiaſticum. alioquin generale eſt, vt vocatus à dnobus Iudicibus prius accedat eum, qui eſt maior. 15. *Prælatus vaſallus an prius Papæ, an Regi obſequatur.*

Vaſallus non reuelans ſecreta, quæ intellexit vergere in perniciem domini, amittit feudum. *c. 1. §. præterea. quæ ſit prima cauſa beneficij amittendi.* quod tamen nullatenus extendi poteſt ad ſcientiam, quam habet feudi poſſeſſor ſacerdos ex confeſſione ſacramentali: quæ nullo caſu reuelationem permittit, ne maieſtatis quidem in crimine. ratio eſt in *c. ſi ſacerdos. X. de off. ordin.* quia non ſcit niſi ex purè Dei, non humana ſcientia. vt ne quidem ſi imaginaremur Papam mandare reuelationem; obedire liceret, quoniam obuiaret iuri diuino: atque obedire oportet Deo magis quam hominibus. *Marth. de iur. p. 4. caſ. 194.* 16. *Feudalis obligatio reuelandi quæ faciant ad perniciem domini, non ſpectat ad ſcientiam pœnitentialem.*

Exceptionem in quantum facere poſſit competere clerico aduerſus Dominum, & Domino aduerſus clericum feudi poſſeſſorem *ex c. vnic. de not. feud. l. 2. & c. Odoardus. X. de ſol.* deducit Marth: *de iur. p. 4. caſ. 186.* 17. *Priuilegium non excutiendi niſi in quantum facere poſſit, habent dominus & vaſallus clericus.*

Dominum & vaſallum ad paria duci, niſi in quibus eſt ratio diſparitatis, in Eccleſia ſeu clerico examinat Marth. *de iur. p. 4. caſ. 187.*

Vaſallos ideo clericos non dicendos tanquam obſides, clientes, ſeruitores; ſed potius fideles, ſalua dignitate. *arg. leg. fin. §. fin. verſ. ſedendi. C vbi ſenat.* 18. *Et ad paria ducuntur.*

Feuda Eccleſiæ conceſſa non dicuntur exempta, ſed ſequuntur aliorum regulam illiuſque curiæ à qua dependent. *Marth de iur. p. 4. caſ. 193.* 19. *Clerici non rectè vaſalli dicuntur.*

Feudorum iuriſdictionem Princeps minuere non poteſt, quaſi ex contractu competentem: quem Princeps debet ſeruare, ſicut priuati. iuriſdictionum autem terminos à ſe libere conſtitutos, liberè poteſt figere, & refigere: cauſas committere, & auocare; ſubijcere litigantes, & eximere: iubere iudicare, & vetare: iuriſdictiones autem ex contractu competentes non poteſt auferre: niſi qua pleni- 20. *Feuda Eccleſiæ communem regulam ſequuntur.* 21. *Etiam in nouis legibus feudalibus condendis. dummodo*

do iuri Ecclesiæ non præiudicetur.

tudine poteſtatis, ex cauſa publica, alicui ſua bona poteſt auferre: ex publico compenſanda. attamen legem condere vt poſſit pro directione iuſtitiæ; tum generalis, tum feudalis; ſupremitati Principis auferri non poteſt. quæ in omnibus actibus, & contractibus cenſetur excepta. vt tamen Eccleſia feudataria per nouas leges minimum lædatur. *Marth. de iur p. 4. caſ.* 190. 196.

22. An Princeps aduerſus feloniam, clericum reſtituat?

22. Aduerſus feloniam an Princeps reſtituere poſſit, in præiudicium directi domini? *Vide latè Marth de iur. p. 4. caſ.* 195.

Vacante Imperio adminiſtratio ad Papam pertinet. *c. ſi fratrum. ne ſed. vac. in extrauag. Ioan.* XXII. quamuis conſtitutio Caroli IV. Comiti

23. Vacans Imperium an adminiſtret Papa, & vacante Papatu illius feuda Imperator?

23. Palatinu Rheni illam tribuit. ſed vereor, ne hæc magis ſeruetur, quam illa; aut c. licet *de for. compet. clem paſtoral. §. fin. de ſent. & re iud.* an autem vacante Papatu feuda papalia poſſit adminiſtrare Imperator? *Vid. Marth. & citatos p. 4. caſ.* 197. & iure quidẽ ordinario vt mortuo prælato adminiſtrat Capitulum, ita & mortuo Papa non deeſt Cardinalium collegium. alioquin vbi feudũ ea lege conceſſum eſt, vt mortuo vaſallo fructus ſpectent ad dominum, donec ſucceſſor fidelitatem iurauerit; admitti poteſt, vt Imperator manum admoueat: ad terras autem nominatas in elem. *vnic. de iureiurand.* extendere non poteſt.

Feudum antiquum Eccleſia an in nouum

24. Feudum antiquum an vt nouum Eccleſiæ concedat?

24. concedere poſſit? aut contra nouum iure antiqui? *Vide c. 2. X. de feud. & ibi dd. Marth. de iur. p. 4. caſ.* 200.

CAPVT XXXI.

De retractu.

1. Ius retractus actiuum clerico competit, an & paſſiuum?

1. IVs congrui ſeu retractus clericis actiuè concedi deciſum eſt *in c. conſtitutus. X. de in integrum reſtitut.* an etiam paſſiuè aduerſus illos exerceatur? controuerſum. *Diana p. 3. tract. 3. reſ.* 43. & rectè quidem negare videretur Diana, ſi ex ſolo laicorum ſtatuto, quaſi priuilegium concederetur: quod illo vti in fauorabilibus; non vti poſſint in odioſis: at verò d. c. conſtitutus retractum agnoſcit iuris eſſe conſuetudinarij. adde & natum ex ſimili diuino poſitiuo. *Leuit. c.* 25. hodieque vbique ferè gentium receptum. eoque non iam odioſum ſed fauorabile: & certè non in perſonam; ſed rem dari: vtique vt res vendita retrahi poſſit; oblato per agnatum pretio. adeoque cum ea qualitate res iure affecta ad emptorem clericum venerit; non poteſt videri iniuria, ſi cogatur retrahenti remittere.

2. Conuenitur vbi in rem actio exerceri debet.

2. Qua eadem ex cauſa, quod ius conſuetudinarium retractus reale ſit, ſi quæratur, vbi clericus ſuper eo conueniri debeat? reſpondendum eſt; vbi in rem actio exerceri debet. eoque per conſuetudines paſſim præſcripta eſt huiuſmodi actionis inſtituendæ formula: quomodo deſiderium ſuum agnatus proponere debeat, coram Iudice rei ſitæ: quomodo offerri pretium: quomodo denuntiari emptori. quæ niſi ſtrictè ſeruetur, intelligitur retrahens iure ſuo cadere.

CAPVT XXXII.

Clerici exemptio an ceſſet in clerico turbante iuriſdictionem laici, correo, ſæuis & enormibus immixto, læſa maieſtate, violatore pacis, & quid de bonis, & accuſatione?

REpetita hîc volumus quæ c. 7. & ſeq. dicta ſunt. Porro iuriſdictionem ſuam turbantes poteſt Iudex eccleſiaſticus etiam per cenſuras coërcere. *c. dilecto. de ſent. excom. in 6. c. ſignificaſti X. de off deleg.* M. Ant. *Gen. in prax. c.* 11. id etiam firmat in offendentibus curſores curiæ eccleſiaſticæ. vt omnibus magiſtratibus conceſſum dicitur iuriſdictionem ſuam defendere pœnali iudicio. *l. 1. D. ſi quis ius dicenti non obtemperauerit.* eoque Ceuallos *de cog. per viol. l. 100. nu. 5.* negat eccleſiaſticum vim facere procedendo per cenſuras, aduerſus laicum turbantem ſuam iuriſdictionem. Sed hîc ex edicto 4 *oct.* 1540. quomodo recurrendum ſit ad regia Concilia diximus *in Iur. pont. nou. anal. de for. comp. n. 25. & ſeqq.* quod autem id inferat Guttier. ex eo, quod contrariorum eadem ſit diſciplina, & Reges clericos regiam iuriſdictionem turbantes poſſint expellere; ex facto quidem procedit: cum habeant manum armatam; non iure. M. Ant. Gen. in prax. *c. 76. vt alibi diximus. & diſertè ſtatuit Vrbanus VI. 4 id. dec. 1362. quam conſtitutionem refert Petrus Matthæus in ſeptimo decret de for. comp. c.* 2. eoque prætextu vſus eſt Henricus II. Angliæ Rex aduerſus Thomam Cantuarienſem. *de qua re latè Baron. in Annal. Monomachia & Dialogus Richardi Brunai.*

1. Iudex eccleſiaſticus coërcet laicos iuriſdictionem ſuam turbantes.

2. Hic recurritur ad Principem.

3. Non coërcet laicus clericum.

Quod ergo turbans iuriſdictionem regiam, ſeu cuiuſuis Iudicis, clericus ex ciuili quidem iure *l. addictos C. de Epiſc. & cler.* coërcetur per Iudicem ſæcularem: ſed & agit de his, qui per vim damnatos eximunt ſupplicio: etſi tanta fuerit, vt bellum videatur, mandat deferri ad Imperatorem: & ſcire Epiſcopos ad culpam ſuam redundare, niſi clericos, & monachos ſuos cohibuerint. Vt ex huiuſmodi caſu ſingulari non rectè ſtatuatur regula communis: minus derogatio canonum clericos eximentium, ſine huiuſmodi exceptione. prærerquam, quod ſi priuato liceat vim vi repellere, multo magis id permiſſum ſit Iudici, executionem ſui officij vi, & iudicio defendere. cum etiam prætor edixerit; *Ne quis eum qui in ius vocatur eximat. D. eo tit.* quanto magis ritè damnatum ad iudicium ductum? tueri ergo ſæcularis iuriſdictionem ſuam poteſt; non punire

4. Niſi vis fiat ac ſeditio.

nire clericum. *Dian. p. 4. t. 1. r. 77.*

5. Clericus vt trahat correum laicum, non contra.

Correns cum laico clericus laicum trahit, vt coram Eccleſiaſtico conueniri poſſit. *c. Ioannes. X. de teſtam. c. per tuas. X. de arbit. & quæ plura citat Marth. de iur. p. 4. caſ.* 118. *Ceuallos de cog. per viol. p. 2. q.* 69. ita tamen, ſi res ſint indiuiduæ. *vt ibid. nu.* 8. *& ſeqq.* quod idem in clerico & laico criminis correo deducit Marth *caſ.* 119. *per legem Aithales. D. de falſ. ac alias.* Neque obeſt lex *ſi quis vxori in princ. D. de furt.* vt vxor furti non teneatur, ſed rerum amotarum: & qui opem tulit, furti teneatur. neque filius patri teneatur furti, vt opinatur *ibid.* quoniam diſpar in vxore, & opem ferente ratio, nomen actionis, & criminis diuerſum facit: alios effectus identitatis non tollit. adeoque cum inter ſe perplexum eſt vtriuſque negocium, eaque cauſæ continentia, vt diuidi non rectè poſſit; merito ad eundem Iudicem magis dignus trahet minus dignum, alioquin ſæcularis Iudex, quamuis clericum ad ſe trahere non poſſit, reum laicum non omittet. *Ceuallos com. q.* 897. *num* 567. quamuis ex Scacia ait Diana *p. 3. t. 1. r. 1.* S. Cong. cenſuiſſe clericum & laicum violentiæ mulieri illatæ reos, ad eundem Judicem miſſos.

6. Clericus ſæuis, & enormibus ſe immiſcens, ter monitus, vt laico ſubdatur?

Sæuis & enormibus clericus ſe immiſcens non eo ipſo ſubditur Iudici ſæculari: ſed ſi ter monitus non ſe corrigat, incedens in habitu; & tonſura. *c. in audientia in verb. tertiò commoniti. c in audientia. in fin. c. contingit. eod. c. fin. X. & clem. 1. de vit. & honeſt. cler.* eoque refert Martha *de iuriſdict. p. 4. caſ.* 135. *& citati apud Dian. p. 3. t. 1. r. vlt.* priuilegia Principibus conceſſa trinæ monitionis nonnihil derogatoria. quæ ſi ex lege competerent; ex priuilegio poſtulari non deberent.

Neque obſtat c. perpendimus. *de ſentent. excomm.* cum factum *ibidem* propoſitum reprobetur, cum pœnitentia competens iniungi mandatur; & rei ſatisfactionem obtulerant: vt in ſupplemento narratur: iniuriâ ergo; non iure feciſſe ſe agnouerant. *Vid. Dian. p. 1. t. 2. r.* 23. & de religioſo profeſſo, enormibus immixto, plenius r. 129. *& Ceuallos de cog. per viol. p. 2. q.* 75.

7. Clericus læſæ maieſtatis reus.

Læſæ Maieſtatis crimine an clericus Principi obſtringatur? odioſa quæſtio eſt. *Vide citatos à Diana p. 1. t. 2. r.* 19. certum eſt hoc crimen non committi niſi à ſubdito: *clem. paſtoral. §. cæterum. verb. non ſubfuit. de re iud.* ſiue origine, ſiue domicilio. *argumento à contrario ſenſu d. clem. in verb. continuum & notorium domicilium habens.* atqui clerici dicuntur etiam domicilium habere in dominio, & iuriſdictione Principum. *c. fin. in verb. qui ſub ipſius iuriſdictione. de off. deleg. in 6.* videri poterunt ergo in hoc crimen incidere. ſed domicilium reſpectu clerici non ſubijcit illum, niſi ſuperiori Eccleſiaſtico. Vbique terrarum iure ſunt exempti. neque verò res, quas clericus poſſidet, quamuis feuda, perſonam clerici ſubijciunt: ſed naturæ ſuæ illam relinquunt. vt ſecundũ contractus, & inueſtituras, quæ imperium non tribuunt, cedant. *d. clem. §. denique* iure ſanè verius eſt hoc crimen vindicari per Iudicem Eccleſiaſticum, non laicum. *c. ſi quis laicus.* 23. *q.* 5. vbi degradari præcipitur. quod etſi Martha *de iur. p. 4. caſ.* 133. *nu.* 33. de verbali dumtaxat intelligat: quod in pœnis benignior ſit interpretatio facienda: *c. 49. de reg. iur. in* 6. & conſpirantes honore clericali tantum priuentur: *c. coniurationem, cum ſeqq.* 11. *q.* 1. tamen ſi in perſonam ipſius ſupremi Principis commiſſum ſit delictum, merito degradatio actualis infligitur: & curiæ ſæculari traditur: ob delicti nimiam grauitatem. *Vide citatos à Diana p. 3. t. 1. r. 16. r.* 30. eoque recidit in poteſtatem Iudicis ſæcularis, qui antea illum attingere non poſſit. & verò canones hoc crimen, quantumuis graue, & quamuis propriè loquendo, maieſtatis eſſe daretur, diſertè non excipiunt. & *in c. imprimis.* 2. *q.* 1. Stephanus Epiſcopus de crimine maieſtatis accuſatus fuit, cognouerunt Epiſcopi: & delegat D. Gregorius. cum in regno Neap. monachus Turcæ vrbem prodere moliretur Clemens VIII. cauſam Nuncio, & Conſiliario regio clerico commiſit. *Marc. Ant. Gen. in prax. c.* 73.

Non diffiteor, ſi dicamus exemptionem cleri non eſſe à iure diuino, & eccleſiæ ordinatione; ſed magis priuilegio Principum: videri poſſe in ſuam ipſorum perſonam machinaturos clericos intentione Principum comprehenſos non eſſe: & diſputare hic nolim; an finis ſpiritualis poteſtatis eccleſiaſticæ hoc in caſu neceſſariam exemptionem faciat: neque an praxi contrariæ, pluribus Europæ locis, ſpecialioribus vijs obſiſti deberet; quàm per generales canonum, aut Bullæ cœnæ reprobationes ſanè quomodocumque exemptionem ſuſtineamus, manet tamen fomes aliquis ſuperioritatis regiæ, & ſubiectionis clerici, qua parte eſt ciuis; naturali ratione ſubditus; quamuis, vt clericus, priuilegio exemptus: aliuſque à clerico debetur reſpectus naturali Principi, quàm Regi externo.

Quoad bona verò, præſertim feudalia, non ita impreſſa eſt illis ſanctitudo, ſicut perſonis character clericalis: eoque ſi propius attingi illa contingat à Iudice ſæculari, quam perſonam; minus oppugnat rationem exemptionis, quam ſi, quoad perſonam: per hanc ceſſare diceremus legem *quiſquis. C. ad leg. Iuliam. Maieſt.* ad quam rationem etiam expendendum eſt, quod ait gloſſa *in c ſatis peruerſum. diſt.* 56. *alijque citati à Marth. de iuriſdict. p. 4. caſ.* 133. *nu.* 18. filium clerici, tanquam non ſubditi, non teneri ex d. l. quiſquis, quatenus filij reorum læſæ maieſtatis infames etiam fiunt; & pœnam ad poſteros etiam transmittunt. infames etiam per canones habentur. *omnes*, inquit c. infames. 6. *q.* 1. *quos Eccleſiaſtica vel ſæculi leges infames pronunciant: vel qui contra innocentes Principum animos ad iracundiam prouocant.* ſed omiſſa hac odioſa ſubtilitate in criminibus, quamuis grauiſſimis, exaudiri æquum eſt illud Ioannis Papæ *in c. ſi Imperator diſt.* 96. *non à legibus publicis, non à poteſtatibus ſæculi; ſed à Pontificibus & ſacerdotibus omnipotens Deus chriſtianæ religionis* 9.

8. De bonorum clerici confiſcatione ob læſam maieſtatem.

9. Cognoſcit Iudex Eccleſ. de crimine.

religionis clericos & sacerdotes voluit ordinari, & discuti. quæ eo magis recipienda sunt, dum non persona Regis offenditur, sed authoritas; infringendo v. g. eius saluum conductum; *de quo Marth de iur. p. 4. cas.* 134. vel eius dumtaxat consiliarios, officiarios &c. offendendo.

10. Accusator clericus esse non potest in delictis grauioribus. *c. hu à quibus.* 23. *quæst.* 8. *c. sacerdotes.* 2. *quæst.* 7. sub pœna carceris *d. c. de his.* & irregularitatis, si sequatur pœna sanguinis. *c. sentent. X. ne cler. vel monach.* nec vnquam ad vindictam publicam, sed ciuilem dumtaxat iniuriæ reparationem. *c. postulasti. X. c. prælatus de homicid. in* 6. sub protestatione, quod non exigat vindictam sanguinis. quæ tamen protestatio non iuuat testem clericum. quia iure prohibetur contra laicum recipi eius testimonium in foro, sed tantum in Ecclesia. *c. testimonium* 11. q. 1. & fauorabilius est permitti clerico actionem, ne damnum faciat; quam testimonium, quo se immisceat rei alienæ. quod adeoque ei prohibitum est sine prælati licentia in ciuilibus negocijs, & causa iusta. sed si ecclesiæ, suam, vel suorum causam prosecutus, licitè accusauerit. vel aliàs illicitè se obtulerit; quærunt an de calumnia puniri, vel in expensas damnari possit? *citati apud Mart. de iurisdict. p. 4. cas.* 136. *nu.* 10. & de calumnia quidem puniri ne possit, instè recipitur: propter exemptionem clerici, & ea, quæ suprà diximus de clerico delinquente coram Iudice laico: quoad verò expensas; æquius est vt possit. quia, etsi ea condemnatio pœna sit temerè litigantium; tamen cohæret causæ partium, de qua qui cognouit Iudex, vnicuique suum per sententiam tribuere debet: non minus hac in causa; quam quotiescumque clericus actor secutus est forum laici.

Accusator clericus vt in causa sanguinis esse non possit, vti neque potest de calumnia à laico condemnari; sed in expensas lite.

11. Publicatio bonorum clerici, si ex delicto facienda est, quæritur cui sit applicanda? fiscum habere Ecclesiam apertè dicitur *in c. nolentes. de heret. in clem. in verb. fisco etiam Ecclesiæ applicare. c. excommunicamus. §. damnati, l. si quis presbyter. C. de Episc. & cler.* vbi, atque alibi inter bona distinguitur, vnde nam sint profecta, & latè tractat Marth. *de iurisd. p.* 4. *cas.* 137. *Fragos. Regim reip. l.* 2. *d.* 4. §. 4. *n.* 31. hic sufficiat, ob delictum clericorum attingi non debere bona ecclesiæ. *d. clem. nolentes.* ipsorum bona ex stipendijs ecclesiæ quæsita, applicantur Ecclesiæ. *d.* § *damnati.* qui tamen loquitur generalioribus verbis: *bona damnatorum*, inquit, *si Laici fuerint confiscentur: si verò clerici; applicentur Ecclesijs, à quibus stipendia perceperunt.* sed an generalitas illa restringenda sit per illam designationem *à quibus stipendia* (quo verbo tam fructus, quam distributiones signantur) *receperunt*, an verò, non causa ibi applicationis innuatur; sed tantum designatio ad tollendam inter ecclesiam originis, domicilij, delicti, beneficij controuersiam, vt maneat de cætero regula, *ex d. l. presbyt.* vt bona cedant Ecclesiæ: exceptio in ijs, quæ d. lex prosequitur? & verius est præter d. ecclesiarum distinctionem omnia relinqui priori iuri, de quo benignius Martha *vbi supr.* quam praxis admittat.

Clerici bonorum publicatio, vt fiat, & cui applicetur?

12. Violator pacis clericus bannitur, proscribitur, viginti libris punitur. §. *si clericus. de pace tenend.* sed illa constitutio merito irrita censetur. *Marth. de iurisdict. p. 4. cas.* 140. neque enim criminaliter puniri clericus à laico potest, obstantibus œcumenicis canonibus. neque in eo tantum prolabitur; sed & mox in principio probationem indicit per duellum: contra ius diuinum: explicatum etiam per ecclesiæ canones. *tot. tit. X. de purgat. vulgar.* ideoque secus hodie in Camera Imperij seruatur vt refert *Gail. de pace pub. l.* 1. *c.* 1. vt qui ab Imperatore feuda seu regalia habent in ijs puniantur, non banno & pœnis laicorum; simplices verò clerici coram suo ordinario conueniantur. idque habeat constitutio hodierna super pace publica. quare etsi in causa fractæ pacis declinatoria exceptio locum non habeat; secus tamen sit in clerico. *idem c.* 11. *nu.* 6. sicut etiam his negatur accusandi facultas in causa fractæ pacis: ex ratione eorum quæ mox *num.* 10. diximus: clericis autem Imperij Principibus conceditur. *Gail. ibid. c.* 8. sed per canones pacis violatores deponuntur. eandemque pœnam comminatur Alexander III. Episcopis, qui non allaborant quantum possunt, vt pax turbata coalescat. c. 1. X. de treuga. *Vide Cenallos de cog. per viol. p.* 2. *q.* 77. cogita, quid senserit de illis, qui arma cient, & ipsi pugnant.

Clericus pacis violator quomodo & à quo puniendus?

CAPVT XXXIII.

De cognitione rerum sacrarum. De sacramentis.

1. A Christo instituta esse omnia nouæ legis sacramenta; per eadem omnem veram iustitiam vel incipere, vel cœptam augeri, vel amissam reparari; non omnes christianos omnium esse administros; receptosque ecclesiæ catholicæ ritus aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libitu omitti; aut in nouos alios per quemcumque etiã ecclesiarũ pastorem mutari non posse, sub anathemate definitum est à Concilio *Trident sess.* 1. *in canonibus ibidem propositis.* vt tractatio hæc sit sacrosancta, spiritualis; & quæ subijci omnino nequeat laicæ potestati, adeò quidem, vt quamuis matrimonium etiam contineat contractum humanum, eoque censeantur illius ministri ipsimet contrahentes; tamen & antiqui canones illius iudicium solius ecclesiæ esse declarauerint. *c. multorum.* 35. *q.* 6. *c. auditis. de præscript. c. accedens. de excess. prælat.* latè *Couar. de mat. c. vlt.* §. 12. ac denique Concilium *Trid. s.* 24. *de mat. can* 12. detonuerit his verbis: *si quis dixerit. causas matrimoniales non spectare ad Iudices ecclesiasticos anathema sit.* non tantum quoad hæreticorum doctrinam, quæ matrimonium sacramentum esse negat; sed etiam quoad

D. sacramentis eorumque administrandis omnis cognitio sacra.

2. Singulariter etiam matrimonij cuius hic multi casus.

quoad iurifdictionem,vt ne quidem de eo cognofcat laicus,quatenus eft contractus ciuilis, nunc factus altioris naturæ. *Diana p. 7. t. t. r. 24.* vt ne quidem incidenter coram laico caufa matrimonialis tractari poffit. *c. tuam. de ord. cognit. c Lator. qui fily funt legit. c. penult. de in integrum reftitut.* vti nec quælibet fpiritualia. *c. contingit. X. de arbit.* folius fit ecclefiæ impedimenta matrimonij ftatuere. *Sanchez latè de matr. l. 7. difp. t. n. 3. Diana p. 5. t. 1. r. 16. Pontius de matrim. l. 7. c. 2. num. 3.* fed & hic illo rectius, quod eo ipfo, quod ea materia à Chrifto facra facta eft, iam extra iurifdictionem, & poteftatem fæcularem fit: cum ille poteftatem admitteret, nifi fibi ecclefia referuaffet. *Diana p. 2. t. 2. r. 127. & Latius p. 7. t. 1. r. 23. 24. 25. 26.* vnde & quædam à iure ciuili vetita, aut permiffa, canones correxerunt. *Vide Azor. Inftit. mor. p. 1. l. 5. c. 20.* & quæ iure ciuili ftatuta funt, reprobarunt. *c fin X. de fecund. nupt. & qua citauimus in Confult. can de fponfal. & matrim. confult. 11* eaque fententia manifeftè proponitur à Concilio *Trid. f. 24. de reform. matr. c. 1.* dum decidit matrimonia clandeftina liberè contracta, rata & vera effe matrimonia; *quamdiu*, inquit, *Ecclefia illa irrita non fecit*: non Principes. eoque irritat, & inhabiles reddit contrahentes citra formam d. c. t. ideoque & folius eft ecclefiæ de matrimonio cognofcere. quia cuius eft legem ferre, eiufdem eft interpretari: cuius canones condere; eius & explicare. *l. omni innouat. C. de facrofanct. Ecclef.* cuius ftatuere; eiufdem & cognofcere. ftatutum enim, interpretatio, & cognitio vires fumit à poteftate ftatuentis: eidemque commenfuratur. *Euerard. conf. 136. num. 20.*

3\. *Vt neque circa accefforia matrimonij fæculares ftatuant, fi quod hæc principali impedimentum fiant.*

Sicut ex defectu poteftatis Principes ftatuere nequeunt matrimonij impedimenta; aut pœnis difpenfationes pontificias impedire; *ibid. r. 17.* ex eademque caufa infert Pontius *vbi fup. n. 4.* ita neque circa acceffloria matrimonij ftatuere poffe Principes fæculares: fi ex eo acceflorio impedimentum fieret principali: fin minus, neque fubftantia matrimonij tangatur; poffe: v. g. circa dotem, illius lucrum, donationes inter coniuges, fponfalitiam largitatem, & fimilia. *Diana vbi fup.* Vt filia nubat de confilio Caij, quod, vt pater, *L. Titio centum. §. 1. D. de condit. inft. l. 2. C. de Inft. & fubft.* ita ftatutum decernere poteft. *citati à Martha de iurifd. p. 4. c. 1. c. 70. num. 12.* ita, fi non nupferit, habeat hoc illudve lucrum: *auth. cui relictum. C. de indict. Vid. Martha ibid. num. 17.* ne fecundo nubens fuccedat filia: *ex Baldo ibid. 27.* Vnde cenfenda funt & hæc ftatuta inualida; ne qua extra territorium nubat: *Diana & citati p. 2. t. 2. r. 56.* ne forenfi non fuftinenti onera ciuitatis: *Curt. fen. apud Marth. d. c. 70. n. 22.* ne intra tempus luctus: *c. fin. X. de fec. nupt.* ne poffint filijf. nubere fine confenfu patris *citati apud Marth. d c. 70. n. 5.*

4\. *Non autem [illegible]*

Non in eodem mox gradu funt edicta, vel ftatuta pœnam imponentia filijsfamilias, fi fine parentum; minoribus, fi fine tutorum authoritate matrimonium contraxerint. quod, vt ait Concilium *Trid d. c. 1.* Ecclefia illa matrimonia femper deteftata fuerit. quatenus tamen pœnæ reftringantur ad illa matrimonia dumtaxat, quæ ecclefia fuerit deteftata. vt nullatenus videantur officere libertati matrimonij; fed tantum pœnis adiectis iuuare ecclefiæ deteftationem. ideoque edicta hic Caroli V. 1540. & Philippi IV. 1623. à pœnis excipiunt illos, quorum cum parentes aut tutores irrationabiliter diffentirent; Magiftratum adierunt, qui caufa cognita iudicium parentum, tutorumve corrigendo, fecerit contrahendi facultatem. de his egimus *in Notitia Iuris Belgici de fponfal. in Iuris Pont. nou. anal eodem tit. nu. 5. & Confult. can. eod. conf. 12.* de controuerfia autem ex iure, vide citatos *à Diana p. 2. t. 2. r. 74. 104. Marth. de iurifd p. 4. cent. 1. c. 70. Fragof Regim. reip. l. 2. d. 4. §. 2.* Diximus autem fub magiftratu debere comprehendi & ecclefiafticum. quod iuuat d. ratio, quod ad illum propius fpectet interpretari ecclefiæ deteftationem, vbi locum habeat, vbi non habeat.

Ecclefiæ. vt in matrimonijs filiorum fiue parentum confenfu.

Eodemque modo cenfendum eft de ftatutis pœnam imponentibus clandeftinè contrahentibus: non quidem nullitatis; quia illa eft extra poteftatem laicam; vt diximus, fi circa facramenti fubftantiam ordinatur; fed caufam lucri alicuius nuptialis, aut fimilis. ideoque edictum Blefenfe irrogans nullitatem ob omiffas denuntiationes, eft irritum. quia ad folam ecclefiam id fpectat. *d c. 1. de reform. mat. Trid. in verb. quamdiu Ecclefia illa irrita non fecit*: Ecclefia autem tantum illa irritauit, quæ fine parocho, & teftibus; nō quæ fine denuntiationibus fierent. quod autem ex iure vetere mutatum non eft, incorrectum maneat oportet. quia tamen & illa prohibuit *d. Concilium Trident. & Lateranenfe*, fi ftatutum pœnam tantum temporalem adiungat ad iuuandam ecclefiæ intentionem, tanquam exequendo decretum ecclefiæ; non ita poteft improbari. *Ceuall. de cognit. per viol. p. 2. quæft. 19.* etfi diffentiat Martha *de iurifdict. p. 4. cen. 1. c. 71.* fed rectius Sanchez *de matrim l. 5. difput vlt.* vbi etiam ait Iudicem fæcularem clandeftinè contrahentes ab Ecclefiafticofpunitos, fed non fatis, poffe condignius punire. *arg. c. 2. X. de maled. d. c. felicis. X. de pœn.* quod generatim negat Diana *p. t. t. 2. r. 107. ob. l. fenatus. D. de accuf.* vtique cum lex aut canon aliter non expreffit: aut vt puniat vterque Iudex fecundùm qualitatem iurifdictionis: vt vnus canonicas, alter temporales pœnas imponat. fed de hoc alibi. 5. *In clandeftinis.*

Pari ratione fi agatur de mera coactione fponfotum, vt progrediantur; vide citatos à Diana *p. 2. t. 2. r. 130.* vel coniugum diuertentium, vt regrediantur: *c. non eft. X. de fponfal.* fæcularis, brachio fuo Ecclefiæ decreta iuuando, poterit pœnas infligere: dummodo fanè nihil iuris mifceatur: id eft nullatenus de iure obligationis fponfalium, aut iure diuortij, tanquam iure, vel iniuriâ facti, ab vlla parte proponatur. Vnde nec fuper fponfæ fequeftratione ftatuet. *Dian. ibid. r. 131. Vide c. accedens. X. de procur. de quo egimus in Refponf. de Iudic.* 6. *Obligatis contrahere tergiuerfantibus. Si nulla caufæ cognitione opus fit.*

r. 2. Marc, Anton. Gemen. in prax. cap. 15.

7. An de facti meri quæstione, an contractum sit?

Vnde cum de mero facto, an scilicet de facto, non autem an ritè sit contractum matrimonium, quæritur, satis quidem probabile est mixtæ cognitionis eam controuersiam esse. *Vide Martham & citatos p. 2. c. 8. n. 16. & seqq. & Sanches d. disp. vlt. l. 3. de matr. Fachin. controu. l. 1. c. 44. Fragos. Regim. reip. l. 2. d. 4. §. 13. m. 141.* verius tamen de iure solius Ecclesiæ esse. nam quod ex Marci decisione Martha dicit in quibuslibet merè ecclesiasticis articulis super mero facto cognoscere laicum; aduersatur c. si Iudex *de sentent. excommun. in 6. §. fin.* vbi & facti est quæstio, an quis se publicè pro laico gesserit; pro tali reputatus fuerit; & tamen cognoscit Ecclesiasticus: & interim *quiuis processus Iudicis*, inquit, *penitus conquiescat:* minus verum est, quod dum de successione agitur, possit de incidenti Iudex sæcularis cognoscere: quia contradicit c. tuam X. *de ord. cognit. c. causam. quæ. & 2. X. qui filij sint legit.* vbi agitur de successione, & Ecclesiæ tribuitur cognitio matrimonij, vnde successio dependet. sed neque verum est, quando non inter coniuges, sed tertios incidenter agitur de matrimonio, posse cognoscere sæcularem, vt iterum vult Martha. *d. c. 8. n. 16.* quia non desinit spiritualis esse quæstio, quotiescumque de subsistentia matrimonij quæritur; ex eaque quæstio sæcularis dependet: nec tollitur incapacitas laici. & in d. c. causam non inter coniuges, sed inter tertios, & nepotes de matrimonio aui quærebatur. & *in d. c. tuam* de matrimonio matris, & alibi passim *tit. qui fil. sint legit.* Et hæc hodie minus controuerti debent, cum non amplius ex solo partium contractu, seu consensu oritur matrimonium; sed est seruanda forma Concilij Trid. *de mat. ref. c. 1. sess.* 24. multa exigens, vt nascatur matrimonium ijs ex facto seruatis: quæ instituto, & materia, & obiecto sunt spiritualia. accedit quod Concilium *Trident. de matr. can.* 12. anathematizat eos, qui negant causas matrimoniales ad Ecclesiam spectare: at eæ dicuntur non tantum cum de iure, sed & cum de facto quæritur: *c. forus X. de verb. signif.* quodque idem Concilium *ibid. c.* 10. ait. *res sancta est matrimonium, & sanctè tractandum*; ideoque videtur, non in prophanis iudicijs.

8. An de possessorio coniugij?

Multo magis dicetur solius esse Ecclesiæ cognitio, quæ de possessione coniugij instituitur. quippe iustificari ea debet ex titulo, qui spiritualis est, & sacramentalis: quò pertingere non potest laicus. *Molin. tract. de ritu nupt. l. 2. dis. 10. num. 19. citatus à Diana p. 1. t. 2. resol. 55. Wames. cent. 1. cons. 42. nu. 9.* etsi dissentit Thesaur. *dec. 117. & Martha p. 2. c. 8. num. 38. & citati. Gutier. can. qq. l. 1. c. 34. num. 45.* alijque. incapaces enim sunt laici huiusmodi spiritualis cognitionis non tantum incidenter; *d. c. tuam*, sed etiam summariè discutiendæ. *Dian. d. t. 2. r.* 110. vt nec per viam delegationis, nisi Pontificiæ ex certa scientia, capaces fiant. *idem r.* 12. & quamquam in possessorio retinendæ, vel recuperandæ beneficij aliter passim seruetur; mero tamen iure secus censendum diximus *in Iur. pont. nou. anal. de causs. poss. & prop.* Imo an quis ex habitu, & tonsura sit in possessione clericatus, non rectè iudicatum apud Paponem rectè ait Diana *p. 3. t. 1. r.* 10. 15. aduersus d. c. si Iudex. quod eo magis obtinet quod censura vestis clericalis ad ecclesiasticum Iudicem spectet. *c. clerici. & tot. tit. de vit. & honest. cler. Diana p. 3. t. 1. res. 63. diximus supra c. 18. num.* 5. sed & sola clericatus possessio exceptionem declinatoriam tribuit: donec super quasi proprietate pronuntietur. *Vide Dian. p. 3. t. 1. r. 48. Aufrer. ad Capell. Tolos. q. 117.*

9. An de temporali accessorio spiritualis?

Porrò temporale accessorium rei spiritualis, ecclesiasticæ cognitionis fit per causæ continentiam: quæ diuidi non debet. *l. nulli. C. de iud. qui de matrimonio*, inquit c. prudent. X. *de donat. inter vir. & vxor. principaliter cognouistis; & de dote, quæ est causa incidens, accessoriè cognoscere valuistis, & sententialiter definire.*

10. De puellæ sequestratione, pro libertate matrimonij.

Huc etiam pertinet, vt sequestratio puellæ, de cuius matrimonio, & ad eam necessaria libertate, disputatur, ad Iudicem ecclesiasticum spectet. *Diana & citati p. 1. t. 2. r.* 131. adeo, vt si cuius potentia timeatur, extra locum domicilij educi, & loco tuto sequestrari queat. *ibid.* Spectat huc etiam vt lasciuiæ quæ circa matrimonium fiunt compescantur. Sic Concilium Laodic. can. 53. non oportet, inquit, Christianos euntes ad nuptias plaudere vel saltare; sed venerabiliter cœnare vel prandere, sicut christianos decet. *Notum est*, inquit Augustin. *l. 3. aduersus Parmen. omnibus nugaces & turpes saltationes ab Episcopis solere compesci.* eaque in re valde laborasse Augustinum refert Baron. In Ann. ad ann. 418. quare & Concilium *Trid. sess. 24. de mat. c.* 10. solemnitates nuptiarum certis temporibus prohibet; quibus permittit, *Episcopi*, inquit, *vt ea quâ decet modestia, & honestate fiant, curabunt.*

11. De administratione sacramentorum statuit solus ecclesiasticus.

De sacramentorum administratione statuere solius est ecclesiæ. ideoque & Apostoli prædicauerunt, baptizauerunt, & manus imposuerunt, non obstantibus prohibitionibus Iudæorum, & paganorum. quare nec prohibere laici possunt, ne viaticum sacerdos peste infecto ministret. quia obedire oportet Deo magis, quam hominibus. vt responderunt Apostoli *act. c.* 4. separari tamen à sanis rectè solent infectis ministrantes: vt ipsi infecti *c. de rectoribus. c. tua X. de cler. ægrot.* sed à suis superioribus iussi, non à laicis. qui in eos mandandi potestatem non habent. *c. certum c. imperium d.* 10. *Vide Marth. de iurisdict. p. 4. cas.* 73.

12. Quid de peste infectis administrandis?

13. Damnatis ad mortem?

Damnato ad mortem & confessio pœnitentialis, & communio permittenda est: & cadaueri sacra sepultura. *c. quæsitum c. fures. 13. q. 2. c. 2. X. de furt. c. super eo. de heret. in 6. clem. 1. de pæn. & remiss. c. his qui. 26. q. 7. c. quod in te X. de pænit. & remis. auth. vt cum de appellat. cognosc. §. id minus.* Vide libellum Chifletij, quem inscripsit *Consilium de sacramento Eucharistiæ morte damnatis non denegando.* vbi latissimè id prosequitur. eoque Ceuallos *de cog. per viol. p. 2. q. 98.* vim non facere ait Iudicem ec-

clesiasticum,

clesiasticum, laico sub censuris vetantem, ne ante reum morti tradat, quam confiteri, & communicare permiserit. cogere enim sic potest ad obseruantiam canonum, qui ad salutẽ animarum inuenti sunt *c. licet. de treuia. c. fin. de for. compet. in 6. c. fin. de except. c. decernimus. de sent. excomm.* id quod etiam decretum est apud nos edicto Principis *ad Synodum prouinc. Mechlin.* 1607. *art.* 10. etiam consuetudine, sicubi sit contraria, non obstante: & in Hispania edicto Philippi II. 1567. sed sepultura morte puniitorum *edict.* 3. *Feb.* 1611. prohibita est: & ad exemplum, terroremque aliorum cadauera iussa relinqui in furca. quæ corporis punitio animæ salutem non impedit. eoque Regibus talem legem ferre, vbi reipublicæ expedit, permittendum est: non qua viaticum denegetur extremo supplicio afficiendis. *d. clem.* 1. *de pœnit. & remiss. V. Iusticiarios. Couar. l. 2. c. 1. n.* 11. *Chifflet d. consil. c. 7. & fin.*

14. Diuortium fieri nequit, sine iudicio Ecclesiæ.

Diuortium non potest facere coniux sine iudicio ecclesiæ. *c. porro X. de diuort.* nequidem ob causam morbi superuenientis *c. 1. X. de coniug. leprosor. non debet*, inquit, *alter sine altero esse diutius.* sed cogit ecclesia cohabitare. *c. literas. de rest. spol.* sed diuertens ad exiguum tempus eo non pertinet. vt *ex Deciano cons.* 35. *n.* 2. *Cenallos de cog. per viol. p.* 2. *qu.* 103. vbi tamen quod ait vim facere ecclesiasticum, procedentem per censuras; cum Ecclesia tantum admittat exhortationem; non satis conuenit cum d. c. 1. cum Iudex arbitratur alterum sine altero esse diutius: eoque subiungit d. c. 1. hæc verba: *quod si mandatum tuum seruare contempserint, vinculo excommunicationis adstringas.* tametsi in casu lepræ, si induci non possint; promittentes continentiam tolerat. cognoscit ergo ecclesiasticus non sæcularis; nisi fortè de mero facto. *Fragos. Regim. reip. l. 2. d. 4. §. 13. n.* 141. etiam aduersus turbantes matrimonia & detinentes; ne coniuges cohabitent. *c. non est. de sponsal. fragos. ibid. n.* 142.

15. Rerum sacratarum vindicatio coram iudice ecclesiastico.

Iconomachi in res sacras; statuas, imaginesque sacras sæuientes, vasa sacra, calices, campanas, abstulerunt, vindicari ab Ecclesiarum æditiuis possunt, & detentatores coram Iudice Ecclesiastico, & laico conueniri, quippe in rẽ agitur: & res ipsa magis conueniri videtur, quam dominus: *l. 2. C. vbi in rem act.* potest vindicatio seu quæuis in rem actio institui coram Iudice rei sitæ. *l. fin. C. vbi in rem actio.* ergo & peti vasa sacra, calices, campanæ sacro oleo delibutæ, diuino cultui destinatæ. adeoque sicut quæ semel Deo dicata sunt, non sunt ad profanos vsus retrahenda: *c. quod semel de reg. iur. in 6.* ita potest sacra illorum petitio institui coram tri-

16. Qui & malefactores sacrilegos conueniat.

bunali etiam Ecclesiastico, tanquam foro competenti rei sacræ. *c. cum sit generale X. de for. compet.* quemadmodũ & in fauorẽ ecclesiæ est introductum, vt malefactores suos, qui sacrilegi sunt censendi, venerabilium locorum Rectores possint, sub quo maluerint Iudice conuenire. *d. c. cum sit. c. conquestus. X. de for. compet.* vti etiam apud gentiles super similibus rebus Pontifices adibantur. *l. ossa.* 8. *D. de relig. &* *sumpt. fun.* & Cicero Orationem pro domo sua, à Clodio nulliter consecrata, non in Senatu, non pro rostris, non apud Quirites; sed apud Pontifices dixit. idque à maioribus diuinitus dicit institutum: petiique vt non tantum sententijs, sed manibus quoque suis in sedibus suis eum collocarent. Reuerentia nihilominus rerum sacrarum etiam legibus curæ fuit. *l. nemo deinceps C. de Episc. aud. & tit. Nemini licere signum saluatoris Christi humi vel in silice sculpere.*

Sane crimen sacrilegij canones mixti fori esse declarant. *d. c. cum sit c. quisquis.* 17. *q.* 4. itemque Concordata Brabantiæ ann. 1541. §. *de crimine sacrilegij in verb. quo verò ad pœnam canonicam Iudex Ecclesiasticus cognoscet, & puniet.* prima autem pars pœnæ canonicæ est, vt iniustè ablata restituantur *c. fraternitas.* 12. *q.* 2. *c. in leg. ibid. c. de viro. c. pecunia.* 17. *q.* 4. non enim dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. & peccati venia non datur, nisi correcto. *vt in regulis iuris.* 17. Sacrilegos vterque iudex suo modo.

In sacrilegium autem incidit non auferens tantum; sed & contrectans; sciens aut monitus detinens, inuito domino, aut aliter, quam voluit dominus, rem alienam, sacramve, in reatu est, & minas patitur c. in sancta. *c. vestimenta. de consec. d.* 1. *in verb. ne pro talibus præsumptionibus iratus dominus plagas imponat populo suo.* vt hi etiam qui non peccauerint plagas patiantur, & verb. *ne vltio, qua Balthazar Regem* (non is sacra vasa abstulerat; sed detinebat, & abutebatur) *percussit, super transgredientes veniat.* &c. Vide quæ vlterius dicimus *infr.* c. 57. 18. Inter eos non tantum, auferens, sed & detinens, contrectans.

Quod si porro res esse Ecclesiæ negetur, rigor iuris est, vt actor sequatur forum rei; & laicum coram sæculari conueniat. *c. si clericus X. de for. comp.* quemadmodum & in dictis Concordatis Brabantiæ, si bona negentur esse amortisata, cognoscit desuper laicus. vt cum alicuius iurisdictio certam qualitatem exigit, prius debet constare de qualitate, in qua illa fundatur. *Gail. de Pace publ. c.* 13. cum ergo laicus conueniri nisi certis in causis coram Iudice Ecclesiastico non possit; debet constare huiusmodi esse causam, ob quam dies ei dicatur coram ecclesiastico. 19. Si bona ecclesiæ esse negentur, sequitur actor forum rei.

CAPVT XXXIV.

De immunitate Ecclesiæ.

DE immunitate Ecclesiæ Iudex ecclesiasticus cognoscit, tam ex veteribus canonibus; *c. ad Episcopos.* 17. *q.* 4. *diximus in Iur. Pont. nou. anal. de immun. Eccles. nu.* 7. quam singulatim ex const. Greg. XIV. *edita super confugientibus ad Ecclesias incip. cum alias.* etsi non id vbique seruatum ante ex Boërio diximus. quod & docet Christinæus *dec. mon.* 3. *v.* 1. *dec.* 57. *vol.* 2. *d.* 46. *n.* 16. *d.* 40. *n.* 9. *v.* 1. *d.* 55. *nu.* 7. *& seqq.* Gregorius porrò XIV. reuocatis omnibus in contrarium priuilegijs, immunitatem vult 1. De immunitate ecclesiæ cognoscit ecclesiasticus. Expressit id Greg. XIV. in sua const.

seruari: exceptis quibusdam casibus ibidem narratis. quorum aliquo allegato ad instantiam Iudicis sæcularis ab Ecclesiastico extrahitur confuga, & carceri mancipatur: donec Episcopus cognouerit an immunitate debeat gaudere, eiusque sententia obtinet appellatione remota. Eoque & casus propositus à Ceuallos *de cog. per viol. p. 2. q.* 101. an scilicet laicus occisor clerici per sæcularem Iudicem poteurit extrahi; per Iudicem ecclesiasticum cognoscendus fuit. neque reperitur exceptus in d. const. Greg. XIV. eaq; non admittit argumentum à maiori vel identitate causæ. & porrò c. fin. *de immun. Eccl.* vt per Ecclesiam non defendantur qui committunt in ecclesiam, eoque magis in clericum; non est porrigendum extra sensum d. c. fin. qui considerat eundem actum: in eoque spem immunitatis. si modo tamen non concurrat qualitas homicidij per Greg. excepta; assassini, proditorij &c. Cognoscere autem debet Iudex Ecclesiasticus & decidere de crimine immunitate indigno: neque sufficit contumacialis sententia: sed Bulla requirit, vt constet de crimine, nec aliter tradi reum Brachio sæculari permittit. S. Congreg. *Declarat. ad calcem Part.* 5. *Resol. Dianæ num.* 42.

2. Greg. XIV. Const. seruanda.

Postquam igitur superuenit d. Const. Gregor. XIV. pro vniuersali Ecclesiæ regimine, & Dei honore, reuocans ad vnam formam omnia priuilegia; non videtur rationi consonum secessionem ab ea facere, eiusque dispositionem non seruare.

3. Quousque se immunitas extendat extra Ecclesiam?

Eodem pertinet ea immunitas Ecclesiæ, quatenus conceditur non tantum muris ipsius; sed etiam toti spacio quod intra 40. passus à matrice Ecclesia, 30. ab alijs continetur. quæ ferè cœmiteria erant, aut clericorum habitacula quæsitum est, an si ædes elocatæ sint laicis, immunitatem retineant? & retinere rectè censuerunt Decianus Ambrosinus, & Bonacina apud Dianam *p.* 3. *t.* 3. *ref.* 71. quia rei impressa est ea qualitas; neq; per accidentariam habitationem laici mutatur. *Vide quæ dicimus infra de asylo. lib. 2. c.* 15.

4. Omnis indecentia ab Ecclesijs abesse debet.

Ad immunitatem Ecclesiarum etiam spectat, ne lites in illis agitentur. Domus Dei domus orationis est. *Matth.* 21. eam decet sanctitudo. *Psalmo* 92. & 75. omnis debetur reuerentia. *c. decet de immun. in* 6. abesse debet omnis coaclamatio, seditio, impetus vniuersitatũ, aut societatum, consilia, placita, seu publica parlamenta, profana, vana, fœda colloquia; & quæcumque turbare officium, aut oculos diuinæ maiestatis possunt offendere. vt & in ecclesijs nec non earum cæmiterijs cessent venditiones, nundinarum, & fori tumultus, iudiciorumque sæcularium strepitus, ac præcipuè criminalium. *c. decet. de immun. in* 6. *Conc. Trid. sess.* 22. *de celeb. missar. §. deambulationes. absurdum est enim*, inquit Lucius III. *in c. cum Ecclesia. X. de immun. Eccles. & crudele ibi iudicium sanguinis exerceri, vbi est tutela refugij constituta.* eoque processus Iudicum sæcularium ibi exercitus, & lata sententia omni caret firmitate. *d. c. decet.* §.

5. Iudicia strepitus forensis.

ordinarij. debentque Ordinarij huiusmodi Iudices compescere *d. §. ordinarij. Bulla Pij V. inc. cum primum an.* 1566. *apud Barbos. de offic. paroch. c.* 13. *n.* 37. etiam sub anathemate. *d. c. cum Ecclesia.* adeo vt nec in domibus ecclesiarum placita fieri possint. *r. c. X. de immun. Eccles.* Sed neq; sterni accubitus in ecclesia possunt, *c. non oportet. cum seqq.* 42 *dist.* non comediæ aut spectacula edi, non chori sæcularium, aut cantica puellarum *c. tantantes* 92. *dist.* non saltationes, conuiuia, pernoctationes fieri. *Barbos. de Offic. paroch. c.* 13. non supellectilia; nisi ob repentinam necessitatem inferri. *c. reliqui. X. de custod. Euchar.*

6. Præsertim sanguinis.

7. Prohibenda etiam in domibus Ecclesiarum.

Dicunt canones sæcularem Iudicem non posse iudicia exercere in ecclesijs. Si quidem ecclesiastici Synodos celebrare solent in ecclesijs. *c. præceptum.* 2 *q.* 2. in Synodis olim frequentibus etiam causæ singulorum examinabantur; non tantum canones generales sanciebantur. *d. c. præceptum.* ad sanctitudinem domus Dei pertinet non tantum generatim decernere, quæ sancta sunt; sed etiam lapsos iudicijs emendare. quare reprehenditur Episcopus Cantuariensis, quod res ecclesiasticas non in ecclesia, sicut est canonicum, & honestum, non etiam in palatio, non in camera sua; sed in camera Regis, contra debitum iuris, & pontificalis officij dignitatem tractaret. *c. qua fronte X. de appell.* sed cum hodie ratio iudiciorum ecclesiasticorum non tam sit sancta, quam antiquitus; sed & in illa irrepserint forensia vitia rabularum; vt sæculares Iudices in publicis locis domos constituere iubentur, in quibus placitum teneant *c. d. c.* 1. ita & ratio suasit, & vsus obtinuit vt fori ecclesiastici exercitium habeatur non in ecclesijs; sed domibus ecclesiarum, palatijs, cameris, ædibusue Episcoporum.

8. Synodi celebrantur in Ecclesia, & iudicia Ecclesiastica.

9. Non hodie forensia quæ ex puluere mundare non parum contraxerunt.

Igitur ad immunitatem ecclesiæ pertinet vt iurisdictionem ibi non exerceat sæcularis. quin imo eandem reuerentiam exhibuerunt gentiles Romani suis delubris refertque *Valerius maximus lib.* 1. *c.* 1. Fabium dictatura, & Gaium magisterio priuatos, quod quæstiones etsi paruas audissent in templo; Gaium consulatu Galliæ, & Scipionem Corliciæ priuatum eadem ex causa. extat epistola Iuliani apostatæ, *apud Zozomenum l.* 5. *c.* 15. qua Præsidem vetat templum ingredientem ne satellitium præcedat. additque rationem, *simul*, inquit, *vt ingreditur limen delubri, priuati personam induit.* & religiosè sanxit auth *de sanctiss. Epist. §. si quis tam sacra. col.* 9. inferentem clericis iniuriam in templo, cum sacra mysteria celebrantur, verberibus, vel exilio puniendum: si & ipsa mysteria turbauerit, capite.

10. Ethnici iudicia in Ecclesia non exercuerunt.

11. In templo facta clerico iniuria grauiter punienda.

Sed & rectè censuerunt Interpretes non posse Iudicem ecclesiasticum facultatem facere sæculari, vt causarum cognitionem exerceat in loco sacro. *Ioannes And. in d. c. decet.* cum ratio reuerentiæ Deo debitæ aduersetur. quæsitumque est an vniuersitas academica negocia sua illic possit tractare? dicendumque est spiritualia posse; & quæ ad reformationem

12. Nec potest Ecclesiasticus permittere, vt sæcularis iudicia in templo exerceat.

tionem pertinent, lauteasque emeritis dari, & similia fieri, quæ ab ecclesiastica authoritate proficiscuntur. *c. 1. X. de magist.* eoque vniuersitatem, quæ regia dumtaxat, non pontificia authoritate instituta sit, & gubernetur; negocia sua tanquam ciuilia in ecclesijs tractare permitti non oportet. *d. c. decet. §. cessent.* quare & scholares si coëant in templo ad tractanda sæcularia perperam fecerint. *Ioann. And. ibid.* vbi admittit tamen, vt laici coëant pro re sacra in ecclesia: v. g. pro cultu alicuius sancti, vel confraternitate instituenda.

13. An academici illic possint tractare?

14. Quærunt denique cum iurisdictiones sint distinctæ, an non videatur Gregorius X. *in d. c. decet* falcem misisse in messem alienam? quod Iudicum sæcularium sententias irritet; respondetur cumque est tum ratione loci sacri, tum peccati iurisdictionem competere. *Ioan. And. ibid* *vt & notatur in c. 1. de vsur. in 6.* sed & pœnam adijci æquum est ex regula iuris quod ea quæ contra ius fiunt, debeant pro infectis haberi; & legislator congruam legi pœnam possit adijcere, & Iudex pœnali iudicio iurisdictionem suam defendere. & quamuis sæcularis ea pœna videatur; fini tamen spirituali subseruit, & eò se spiritualis ideo authoritas extendit, *iuxta dicta lib. 1. c. 2.*

14. An Pontificia sæcularia iudicia in templis ... irritet, & qua potestate?

15. Per rationes *d. c. decet*, insertas rectè etiam dicamus admittendum hodie non esse quod olim statuit Iustinianus *nouell. de mandat. princ. c. 12. public.* vt tributorum solutio fieret in ædibus sacris; quippe & hoc ad mensas nummularias pertinet: quas Christus in templo euertit. *Matth. c. 21.* non ad sanctitudinem, quæ decet domum Dei; vbi recolendum est gloriosum nomen quo saluos fieri credentes oportet.

15. Tributorum solutio an hodie in templo fieri possit?

Ad seruandam loci sacri reuerentiam etiam spectat quod Pasqualig. *quæst. moral. cas. q. 175.* refert Vrbanum VIII. 30. Ianuarij 1642. excommunicasse quoscumque quomodocumque sumentes in ecclesia tubacum in diocesi Hispalensi. & grauitas pœnarum, & ratio clericalis honestatis, actuum prophanorum, & indecentium, tetri odoris infectionis, proborum scandali, rerum sacrarum irreuerentiæ, quæ allegat Vrbanus, faciunt, vt etsi pœnæ ibi præscriptæ non obtineant alibi, non desinat tamen sui naturâ esse prohibita tubaci in in ecclesiæ sumptio.

De immunitate ecclesiarum vide Dianam, qui suarum Resolutionum Partes ferè omnes incipit à tractatu do Immunitate ecclesiastica.

CAPUT XXXV.

De ædificandis aut ædificari prohibendis Ecclesijs.

Constantinus magnus à Silueστro ad fidem conuersus christianis vbique locorum & fabricare ecclesias permisit, & prædia attribuere. permisit iterum; sed modum præscripsit Iustinianus *in authentica vt nulli fabricare liceat oratory domus, & in auth. de eccles. tit.* singulatim ne sine præuia Episcopi licentia & designatione id fieret. & quidem statutum id fuit in Concilio Aurelianensi *c. nemo. de consecrat dist. 1.* & iam ante ne sine Romani Pontificis assensu id fieret. *c. de locorum. & seqq ibidem.* sed fortè id non pro orbe vniuerso, sed prouincia Romana. & quidem Dionisius Papa parochias distinxerat, ecclesias, & cœmiteria tribuerat; excedi vetuerat. *c. Ecclesias. 13. q. 1.* & plures baptismales in vna terminatione esse Concilium Tolet. *c. plures. 16. q. 1.* Ecclesias, oratoria, capellas, Alexander IV. ab exemptis in locis exemptis sine Papæ; in non exemptis, sine diœcesani licentia vetuit construi, *c. 4. de priu. in 6.* Conc. *Trid. de regul. c. 3. in fin.* nec exempta sine Episcopi licentia permisit. de secutis Pontificibus plura diximus in *iur pont. nou. anal. de regul. n 35. & seqq.* cuiusmodi Ecclesiæ ordinationes adeo amplexi sunt pijssimi Imperatores Carolus, & Lodouicus; vt publica lege, id professi nec sibi licere, fieri prohibuerint. vt illam ex Baronio recitat Diana *p. 5. t. 2. res. 61.* his verbis; *placuit nobis; vt (sicut ab Episcopis, & reliquis sacerdotibus, ac Dei seruis admoniti sumus) ne capellæ in nostro palatio, vel alicubi, sine licentia Episcopi, in cuius est parochia, fiant.* & Veneti quidem inter cætera quod ecclesias aut monasteria construi vetuissent in sua ditione. à Paulo V. admoniti, increpiti, interdictique fuerunt alij. Principes id etiam sibi licere nonnulli putauerunt; sed non cum huiusmodi peruicacia. alioquin aduersus eam sibi potestatem arrogantes latè & seuerè scribit Tuscus *V. libertas Eccles. concl. 342 num. 75. & multis seqq.*

1. De ædificandis Ecclesiis pertinet ad solam Ecclesiam statuere.

2. Agnouerant id pij Impp.

Neque verò Theodosius *in l. nemo C. de relig.* quam sibi obijcit Diana, circa ecclesiarum constructionem quidquam statuit. agit enim ibi tantum de corpore humano sepulto sine Augusti licentia ad alium locum non transferendo. quod pridem & ab ethnicis statutum erat. *l. ossa. D. eod.* & agitur illis titulis non de ecclesijs; sed religiosis tantum locis. qualia fiebant sola corporis humani illatione. eaque violari, tractarive indecenter crimen erat læsæ religionis. quod olim grauissimè puniebatur. *l. 1. & tot. tit. C. de sepulc. violat.*

3. Non de eo agit Theodos. in l. nemo de religios.

Rectè etiam Diana *eodem tract. ref. 128.* non ideo Principibus hanc tribui potestatem; quia finis bonus esse possit: ne vetera loca egestate deficiant, & multitudo perniciem afferat: quoniam

4. Nec finis bonus licentiã parit laico.

quoniam d.c. nemo ea omnia demandat Episcopo. & *in c. omnes* singulatim ea cura Episcopi prouidentiæ defertur. quod etiam fecit Clemens VIII. Paulus V. *in ijs constitutionibus, quas vbi supra citauimus*. ac deinde Gregorius XV. 17. Augusti 1621. Vrbanus VIII. 28. Augusti 1624. S. Cong. 21. Iunij 1625. *vt citat Barbosa in Collect. DD. ad Conc. Trid ad d.c. 3. n. 18. & seqq. n. 31. & seqq.*

5. Nisi in sequendo, & exequendo decreta Ecclesiæ.

Enimuero si Principes, non authoritate sua statuendo; sed præfati se id facere ad faciliorem executionem canonum ecclesiasticorum, constitutionumque apostolicarum, quicquam decreuerint, accipienda erunt illorum edicta pro præstatione brachij, quo gladium exerunt ad defensionem Ecclesiæ. Vide infra *lib. 2. c. 16.* aut fortè in materia interdictorum: *vt in c. 1. 2. 3. 4. X. de noui oper nunc.* eoque quando Episcopi *ex c. ad audientiam X. de Eccles. ædific. Conc. Trid. s. 21. c. 4. seu alijs canonibus* id permiserint, aut Papa legem laxauerit, seu aliquibus gratiam fecerit; oportet vt & cesset lex executiua dumtaxat, sæcularis. *argument. l. quod iussit D. de re iudic. l. iudicium. D. de iudic.*

6. De reparandis Ecclesijs Ecclesiasticus statuit, etiam in laicos.

Iterum ad reuerentiam ecclesiarum ac Dei pertinet, vt ecclesia sarta tecta seruetur. eam curam sacerdotum esse dubitari non potest. *c. 1. X de offic. archid. tot. tit. X. de ædifican. vel repar. eccl.* an etiam aduersus laicos desuper Iudex ecclesiasticus statuere possit? disceptarunt aliqui. *v. Marth. de iurisd. p. 2. c. 48.* sed ratio euincit, vt causâ rei sacratæ personæ laicorum conueniri coram Episcopo possint. & demum decisa nunc ea res est per Concil. *Trid. sess. 21. c. 7.* vt possint, parochianique ordine subsidiario, *vt ibi*, cogi ad ecclesiarum reparationem. accedit causa debiti sacra, quod cum in parochiali ecclesia debeant sumere spiritualem cibum, aliaque recipere sacramenta, teneantur sartam tectam, ordine saltem subsidiario, seruare.

7. Item de destruendis, transferendis &c.

Igitur an ædificandæ nouæ, reparandæ veteres; an si nimia egestate, qui deberent contribuere, laborent; omittendæ, transferendæ, aut destruendæ *iuxta Conc. Trid. sess. 21. c. 7.* ad Episcopum, seu ecclesiasticum Iudicem spectat, non sæcularem; nisi in subsidium, auxiliumve.

8. Ecclesias coguntur laici ab Episcopo reparare. ubi tenentur.

Porrò Concilium *Trid. s. 21. c. 7.* in defectum eorum, qui fructus ex Ecclesijs parochialibus percipiunt, ad illarum reparationem Episcopi *parochianos*, inquit, *omnibus remedijs opportunis cogant.* eoque apertè ecclesiarum reparandarum cognitionem, executionemque, vt tam aduersus laicos, quam clericos Iudici ecclesiastico defert; executionem tamen aduersus laicos opportuno remedio faciendã insinuat: adeoque secundùm dispositionem *c. 3. s. 25.* eiusdem Concilij. quamuis nonnullibi in praxi regia Concilia adeantur. *Ceuallos de cog. per viol. p. 2. q. 99.*

9. Ecclesiastica negocia, magis ecclesiæ, à clero disponenda.

& per veteres canones, si aliàs negotia, quæ generaliter dicuntur ecclesiastica, ab ecclesiasticis non sæcularibus sint tractanda; multo maximè in ipsis ecclesijs id æquum sit obtinere. *c. decernimus. X. de iud* vbi & iungitur, vt prælati suo marte illa, *non laicorum*, inquit, *iudicio disponant: nec propter illorum prohibitionem Ecclesiasticam dimittant iustitiam exercere.*

10. Etsi iure ciuili curæ ædium sacrarum ad magistratum sæcularem etiam pertineat.

Ecclesiarum reparationis causa clericus an à Iudice sæculari cogi possit? Iure quidem ciuili: *l. si in aliquam vers. ædes sacras de off. proconsul l. hereditas. in fin. D. de petit. hæred.* ad Principem, sæcularemve Iudicem, atque etiam ecclesiasticum pertinet cura ædium sacrarum. Vnde plerique hanc mixti fori faciunt, *Pecquius de repar. Eccl. c. 28.* qui tamen *ex Ripa c. 20.* negat ad sæcularem pertinere quantum quis ex clero contribuere teneatur; sed ad superiorem ecclesiasticum. porrò iure canonico tam personæ, quàm ecclesiæ ad solum Iudicem ecclesiasticum pertinent. etiam ex contentione Ambrosij cum Theodosio. qui ad Imperatorem palatia; ad Episcopum Ecclesiam pertinere asseruit. *c. conuenior. 23. q. 8.*

11. Vt D. Ambrosius respondit ad Imperatorẽ palatia, ad Episcopum Ecclesiam pertinere.

nisi fortè recursu ad Principem opus sit, ob contumaciam potentiamque adversarij. *iuxta c. nec licuit. dist. 17 c. petimus. 11. q. 1.* quemadmodum Synodus prouinc. Mechlin. 1607. *tit. 23.* quæ Romæ probata est, recurrit ad Principem: quo contentionibus ex diuersitate consuetudinum, & prouinciarum obuiam iretur. eo etiam intuitu, quo promptius obedirent laici actores, & decimarum possessores.

12. Recurritur ad Principem pro subsidio, & faciliori executione.

Vnde secutum est Regulamentum ann. 1611. seu edictum ann. 1614. *de quo latè diximus in Iur. pont. nou. anal. de repar. and. Eccles. & in Not. Iur Belg. de sacrosanct. Eccles.* quod pro dubio interpretando vult ad Regis Concilium recurri. quasi eius sit legem interpretari. qui tulerit. alioquin, huiusmodi circumstantijs exclusis, nec de re sacra cognoscere, nec leges ferre sæcularis potest. In *c. filijs & nepotibus. 16. quæst. 7.* beneficiario quidem malè versante, Metropolitanus in rebus Ecclesiæ aditur; eoque malè officium præstante Rex aditur: vtique non additur Regem iudicialiter Metropolitanum coacturum: ne ergo alijs canonibus aduersemur, dicendum est commonitione vsurum Regem cuius reuerentia defectus emendetur; aut papalis authoritas imploretur. ad quam patroni, de quibus ibi agitur, difficili & sumptuoso recursu grauandi non erant. præsertim in illo sæculo nondum dispositis per omnia regna veredis: & clarioribus verbis opus foret ad tribuendam iurisdictionem in clerum: ad tollendam exemptionem à primis ecclesiæ Concilijs tributam, præterquã quod ille canõ non sit Concilij œcumenici; sed prouincialis Toletani dumtaxat.

13. Vt Princeps prouideat non iurisdictionaliter.

14. Pro amplianda ecclesia cogitur quis suum fundũ vendere, sed à quo Iudice?

Pro ampliatione ecclesiæ cogitur quis vendere vicinam domum, seu fundum. *arg. legis si quis sepulc. D. de religios. & sumpt. fun. ita tamen*, inquit, *vt Iudex etiam de opportunitate loci prospiciat, ne vicinus magnum patiatur detrimentum*, arbitrium hoc spectare ad Iudicem ecclesiasticum, non sæcularem ait Marth. *& citati p. 4. c. 171.* praxis magis habet, vt ecclesiasticus & sæcularis conueniant, dum reus & fundus sæcularis est, ne forum huius sequi oporteat. est enim alioquin certi iuris ad solum Episopum spectare designationem Ecclesiæ.

15. De pollutione ecclesiæ cognoscit Ecclesiasticus.

De pollutione ecclesiæ vtique cognoscit Iudex ecclesiasticus: sicut de consecratione. contrariorum eadem est disciplina, polluitur ecclesia

cleſia effuſione ſanguinis, *c. vnic. de Eccleſ. conſecrat. in 6.* vel ſeminis, *c. ſignificaſti. X de adult.* & aſperſione aquæ benedictæ recooncilianda dicitur. *ibid.* vbi mulier coram Epiſcopo erat crimen confeſſa. ideoque DD. negant, dum occultum eſt, reconciliationem requiri. ne quidem ſi duobus vel tribus notum fuerit. *Abbas ibid.* ſed nec requiritur, vt ſit manifeſtum. qoia

16. Punitur vterque.

in c. 1. correus negabat adulterium, nec aliter probabatur, & tameo indicitur reconciliatio. mixti autem fori punitio erit, tanquam pollutio ſit ſacrilega, & in loco ſacro admiſſa, & ad diuinam irreuerentiam pertinens. quare vt templorum cura clero commiſſa eſt; ita hoc crimen etiam io laico vendicare poteſt. nec non & ſæcularis Iudex in ſibi ſubdito.

CAPVT XXXVI.

De iure ſepulcrorum.

1. Ciuiles de ſepulcris quæſtiones ad laicum.

MIxta cauſa videri poteſt cognitio ſepulcrorum. In quantum familiaria aot hæreditaria ſint, *iuxta l. familiaria. D. de religioſ.* quatenus circa illa vim paſſus quis eſt, aut ius inferendi mortuum quæſiuit, *l. monumenta. C. de legat.* ſæcularis cognoſcere poteſt: ſed in quantum locus eſt religioſus, & extra commercium *d. l. moniment.* ad notionẽ Pontificum, ſeu Principis olim ſpectabat. *l. oſſa & tot. tit. D. de relig.* in

2. Sacræ ad Eccleſiaſticum pertinent.

quantum autem agitur de chriſtiana ſepultura & ſacra; ſicut omnis ſuper illa pactio ad ſimoniam ſpectat, *c. quaſita cum 3. ſeqq. 13. q. 2.* ita ſolus eccleſiaſticus de re ſacra debet cognoſcere, vt tali. *c. 2. & 3. X. de iud.* io quantum verò ad honores, arma, vel inſignia ſuſpendenda pertinet, cum ooo diſputatur an illi competaot, ſed cui; neqoe cum eccleſiâ controuertitur; ſed inter hæredes aot familiares ſeu conſanguineos; ad Iudicem ſæcularem cognitio poteſt pertioere. vt de patronatu diximos. iſque defendet tam memoriam defunctorum, quam iura liberorum, hæredumve, *l. Quintus. §. Pomponius D. de annu. legat. Vide Mattham de iuriſd. p. 2. c. 41.* de vi, ſpolio, & poſſeſſorio ſepulcrorum cognoſcere Iudicem ſæcularem latè tradit Couallos *de cog. per viol. p. 2. q. 94.*

3. Perfectum an alicui ſit neganda an permittenda.

De ſepultura ſacra, an alicui concedenda ſit, an neganda; noo eſt dubium quin decernat & ſtatuat eccleſia, cui traditæ ſunt claues regni cœlorum.

4. Quid de ſepultura punitorum?

De cadaueribus puoitorum etiam decretum eſt, vt in loco ſacro ſi pœnituerint ſepeliantur. diximus ſupra c. 33. & communionẽ dari vt ſæculares permittaot ex edicto ad Synodũ Mechl. *art.* 10. & regula eſt cui communicamus viuo communicamus defuncto. cui innitur d. c. quæſitum. 17. q. 2. ſed vbi edicta ſunt, aut conſuetudo firmata vt cadauera ad exemplum in rota, furca, patibulo relinqoantur; vt hîc eſt edictum 3. Febr. 1613. & à Romanis vſurpatum, vt probat Greg. *Toloſ. in ſynt. Iur can. l. 1. t. 15. in ſcol.* non poterit eccleſiaſticus vindictam criminum etiam in defuncto impedire; neque ex furca iubere deponi, & ad ſâcram ſepulturam deferri.

5. Epiſcopus cognoſcit, & ſtatuit de conſuetudinibus, ſeu iuribus funeralibus.

Epiſcupos de laudabilibus circa funerandum conſuetudinibus cognoſcere, & ſtatuere poſſe, etiam quoad laicos, decretum eſt in œcumenico Concilio ſub Innocentio III. celebrato. *quod refertur in c. cum laicis X. de reb. Eccl. non alien. c. ad Apoſtolicam §. 2. X. de ſimon. prauas,* inquit. *exactiones fieri prohibemus, & pias conſuetudines præcipimus obſeruari: ſtatuentes vt liberè conferantur Eccleſiaſtica ſacramenta: ſed per Epiſcopum loci* (nota) *veritate cognita compeſcantur, qui malitioſè nituntur laudabilem conſuetudinem immutare.* Ordinario ergo à iure data eſt facultas compeſceodi eos, qui laudabilem conſuetudinem oolunt obſeruare: *veritate,* inquit, *cognita:* partes ergo etiam audire, & ſuper conſuetudine probationes recipere ad Iudicem Eccleſiaſticum pertinet.

6. Præſertim ſi ſit eo modo inuenienda ſit congrua parochialis.

Quam communem eccleſiæ deciſionem ſingularis circumſtantia non parum iuuat eo loci, vbi Ordinarius pro inuenienda parochi neceſſaria vitæ ſuſtentatione circa iura parochorum aliquid decernit. cum ratio illius decreti œcumenici ea ſit; quod ſacramentorum & ſacramentalium adminiſtratio ſpiritualis ſit; nec pretio æſtimabilis: & tamen ſecundùm Apoſtolum 1. *ad Corint. c. 9. qui in ſacrario operantur quæ de ſacrario ſunt, edunt; & qui altari deſeruiunt, cum altari participant; ita & Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere.* Ordinatio etiam hæc domioi data erat ijs, qui erant euangelizaturi, adeoque eius ordinationis interpretatio, & cura ad eccleſiæ præſides ſpectat.

7. Quam Trid. ei curandum quomodocumq; committit, etiam per ſymbola parochianorum.

Sicut etiam poſt veteres canones Concilium Trid. *ſ. 24. c. 13.* portionem congruam parochorum curandam committit Epiſcopis, io verb. *curabit Epiſcopus.* vbi deficientibus beneficijs decimis, primitijs, curat redigi congruam, *etiam per parochianorum ſymbola & collectas, aut qua alia commodiori ratione ei videbitur:* adeoque dicendum eſt, ſi commodior ei videatur, congruam parochorum & miniſtrorum eccleſiæ inuenire per aſſignationem huiuſmodi iurium, eleẽmoſynarum, aut ſtipendiorum pro ſingulis operis io huiuſmodi functionibus præſtitis; id ei eſſe permiſſum, modumque victus de Euangelio præſcribere, ex Dei ordinatione ijs, qui euaangelizant.

8. Quod hîc ſine illa exceptione receptum.

Et quidem Conciliom Trid. hic à Rege receptum eſt ſine exceptione decreti d. c. 13. quamuis in edicto *ad Concilium prouinc. Mechlin. art. 16.* pro faciliori executione, noo ad derogationem d. c. 13. mandetur Concilijs, & Magiſtratibus, deficientibus alijs medijs, per ſymbola & collectas redigere, quod congruæ portioni deeſſe Ordinarius declarauerit.

9. An Princeps in iſtiuſmodi rebus ſtatuere poſſit?

An autem Princeps in rebus iſtiuſmodi eccleſiaſticus quippiam poſſit ſtatuere, aut ordinationes facere: ſi ad veteres canones prouocemos; negatiua reſponſio nullam habet dubitationem. *c. bene. & tot. diſt. 96.* & io

terminis de mortuarijs statuere sæcularibus interdicitur *c. fin, X de reb. Eccl. non alien.* vnde quærit Diana *in res. moral. p. 1. t. 2. de immunita. Eccles. res.* 64. an Principes, si per aliqua statura disponant de his, quæ ad funera, & exequias pertinent; faciant contra libertatem ecclesiasticam, & sint excommunicati? resoluitque, cum pluribus quos citat, disponere non posse Principes de his, *quatenus spectant*, inquit, *ad clerum, cultum diuinum, aut animarum salutem. puta de numero missarum, de candelis, de eleemosyna clericorum, & de eorum numero, vel religiosorum, qui debent comitari funus, & similibus.* refertque in regno Siciliæ agitata super huiusmodi iuribus controuersia, Proregem nihil voluisse innouari.

Porrò in Brabantia in Concordatis *inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem initis anno* 1541. (quæ etiam agnoscit Wamel. *cons. can. t. 2 cons.* 434.) §. *in causis merè ecclesiasticis* refertur causa iuris funerandi, anniuersariorum, sepulturæ, oblationum, & aliorum debitorum ad causam seruitij Ecclesiastici, ita quod *Iudex etiam Ecclesiasticus*, inquiunt, *etiam contra laicos poterit cognoscere in petitorio*: adeoque statuere, & regulamenta facere. *per ea quæ allegat Euerard. cons.* 136. *n.* 20. adeoque eadem concordata desiderant *in fin. d.* §. per Ordinarium prouideri aduersus exactiones, *quæ fiunt in sacramentalibus*, inquiunt, *iuribus funerandi, anniuersarijs, sepulturis, & alijs iuribus spiritualibus.* Ad ecclesiasticum ergo pertinet de huiusmodi iuribus statuere, & cognoscere etiam de stipendijs officiariorum. *Vide Fragos. Regim. reip. l.* 2. *d.* 4. §. 4. *memb.* 9. Id quod etiam iuuat ratio, quod ea, quæ ad pietatem pertinent, ad iurisdictionem Episcoporum referantur. vt plura sunt sub tit. *Codicis de Episcopis & clericis, de Episcopali audientia, & diuersis capitibus quæ ad ius curamque & reuerentiam pertinent Pontificalem*: præsertim quæ originem suam debent literis sacris, & Ecclesiæ. *Couuar. var. lib.* 3. *c.* 3. *in princ. Abbas & dd. in d. c. cum sit generale.* quia sicut ciuilium legum debet esse ciuilis executor; ita sacrarum, & ecclesiasticarum Iudex Ecclesiasticus. *c. sicut.* 11. *q.* 1. officia autem quæ defunctis præstantur, originem habent à literis sacris, & ordinatione Ecclesiæ. *caus.* 13. *q.* 2. *per tot.* ecclesiastica hæc dicuntur, & spiritualia sunt. *c. in nostra. c. sacris. c. fraternitatem. X de sepult. clem. dudum.* §. *verò eod. extrauag. super eod. in commun.* adeo vt ea cognitio; an quid prauitatis habeant, priuatiuè dicenda sit esse cognitionis ecclesiasticæ. *dd. in d. c. cum sit generale.*

CAPVT XXXVII.

De beneficiorum prouisione; an aliqua mixtæ authoritatis esse queat?

NVllatenus electionibus, prouisionibus, collationibus, inuestituris Episcoporum, aliorumque Ecclesiasticorum iure immisceri posse laicos multis tractatur apud Martham *& ab eo citatos de iurisdict. p.* 2. *c.* 33. *& c.* 40. *& Chokier vindiciar. libertat. eccles. p.* 2. *c* 3. 4. 5. neque mixti fori esse, nisi fortè ex priuilegijs apostolicis, de quibus ibidem latius. *diximus aliquid in Iur. pont. nou. anal. de elect. n.* 1. *in Consult. can. de præb. cons.* 4. sed & eadem priuilegia de collatione, ad iurisdictionem trahi non posse: Marth. *d. c.* 40. *n.* 17. *& seqq.* quinimo verba collationis ad præsentationem, nominationem, similemve legitimum modum aptum personæ, cui conceduntur, & subiectæ materiæ, ciuili modo, & secundùm intellectum legis esse accipienda. *ibid n.* 23. 24. 25.

1. Electionibus vt laici se immiscere non possint.

2. Nisi ex priuilegio.

Concessum est etiam multis Principibus vt in locis limitaneis, nonnisi inde oriundi, non suspecti, imo grati debeant esse promouendi. de suspectis citati *apud eumdem Martham. d. c.* 40. *nu.* 26. 27. de regnicolis, vt non per Principum placita, sed priuilegia apostolica ea qualitas exigatur; citati *apud Dianam p.* 3. *t.* 1 *res.* 26. apud Belgas est concessio Leonis X. 2. *Id. Iun.* 1515. Carolo Principi facta, ne in his ditionibus de dignitatibus possint aliqui, *nisi de locis*, inquit, *tuæ ditioni subiectis existant, aut tibi grati, & accepti, de alijs locis oriundi, prouideri.* Et vt gratiæ exspectatiuæ, & reseruationes speciales ijs tantum suffragentur, qui alienigenæ, aut extranei non fuerint; nisi ex consensu ipsius Principis, nec cuiquam monasteria, aut dignitates, vllave beneficia sæcularia, aut regularia commendari, mandata apostolica de prouidendo dari, recipi vel admitti possint. hæc omnia inquam à Leone obtinuit Carolus: non sua authoritate sanxit. idemque exinde obtinuit Philippus. II. Albertus pius & Isabella, & post huius mortem obtinuit Philippus IV. extra exspectatiuas, reseruationes, commendas, & mandata apostolica, de minoribus beneficijs Leo non disposuit. neque de collatoribus ordinarijs agit, nisi quoad dignitates principales, in quibus quoad electores ipsos non alia est restrictio, quam vt electio seu prouisio fiat personis ditioni Caroli subiectis; aut ei gratis & acceptis, si aliundè oriundis: quoad Pontificem antem; vt ad abbatiales dignitates, & monasteriorum præfecturas, vt nec illis præfici, vel *de quorumcumque*, inquit, *personis quouis modo prouideri possit, nisi habitis prius per nos aut Sedem eandem intentione, & consensu tuo, de personis idoneis ad huiusmodi dignitates, & regimina promouendis.* ita vt monasterijs authoritate Apostolica

3. Vt concessum multis ne exteris prouideatur.

4. Non sua authoritate sanxerunt.

5. Concessionum intellectus.

quouis

quouis modo prouideri non possit, nisi habito consensu Principis, quouis modo, inquam: adeoque nec per collationem, nec per electionis confirmationem, aut aliàs. verbum quidem, *prouidere*, generale est; *Rebuff. de benef. in form. Vicariatus. num.* 50. sed dubij vitandi

6. *Priuilegium nominandi ad nouos Belgij Episcopatus. &c.*

causa additur, *quouis modo*. In erectione autem nouorum Episcopatuum Belgij non personæ Philippi II. tantum, qui illam impetrauit; sed perpetuò futuris Belgij Principibus concessa est nominatio personarum, idonearum ad vacantes sedes Episcopales: aliud indultum cum persona Principum exspirat, & de nouo impetrandum est. porro inter has diuersarum dignitatum sæcularium quidem, & regularium, atque prouisionum necessariarum formulas, non satis distinguunt aliquando scribæ, nominationem, præsentationem, indulta regalia, ius patronatus coniungendo; illorumque clausulas confundendo. vnde etiam dum nec omnes indulta leguntur; energiam capiunt; vel clausulas distinguunt; contingit vt collatores seu electores sæpe nesciant quam habeant libertatem; quam extra alienigenas, qui grati esse debeant, & accepti. (neque enim illa epitheta ad oriundos spectant; & arbitrium viri boni admitterent quoad eos, quos spectant, non ad singularitatem personæ restringunt) intactam ordinarijs collatoribus, aut electoribus, qui authoritate Romana

7. *An præscriptio in his valeat?*

non egent, reliquit. & dubitent plures, an longo nunc vsu præscriptum dici queat, vt possit Princeps vti facultate per possessionem, aut præscriptionem acquisita, supra quam concesserit indultum? ad euiusmodi quæstionem negatiuè respondet, pluresque citat Diana *p. 3. t. 1. resol. 65. Vide Marth. de iurisd. p. 2. c. 33.* 40. quod res spiritualis præscribi vetita sit à laicis, spiritualium incapacibus. adeo vt & consuetudo immemorialis, quæ à iure improbatur, vim priuilegij non assumat. *Martha d. c. 40. num. 20. & seqq.* quemadmodum etiam priuilegia & consuetudines non proficere declarantur, vt quouis titulo regalia, guardia, custodiæ, aduocatiæ. defensionis, vacantium Episcopatuum fructus ad aliquos deferantur. *c. generali. c. quia sæpe. de elect. in 6. c. statutum eod. in Clement.* quamuis non vno loco secus fiat. & de suis priuilegijs, seu regalibus, patronatibus neminem nisi suos ius dicere, cognoscere Reges, Principesque permittant. cum, si quod dubium emergeret, iure interpretatio spectaret ad concedentem, eumque solum. *c. cum venissent. X de iud.* De huiusmodi collationum nominationumque abusibus, & vindicta, vide *Chokier vindic. lib. Eccl. p. 2. c. 3. 4. 5.*

8. *Nominatus à Rege ante confirmationem non consequitur administrationem de iure.*

Porro Prælati immediatè sedi Apost. subiecti extra Italiam concorditer electi ante confirmationem habent administrationem; *ex c. nihil. X. de elect.* dispensatiuè, eoque *ibidem* glossa id negat extendi etiam ad ea, in quibus sit eadem ratio. *ex c. in causis. X. de re iudicat.*

Vnde inferendum est prælatos hic à Rege nominatos non consequi effectum concordis electionis: quoniam id in priuilegijs nominandi non est expressum: & solent eligentes apud commissarios trium singuli nomina proponere: & post literas nominationis Regiæ, sæpe non sequitur alia electio, aut, cum literæ habeant velle Regem, vt nominatus assumatur, non illa est ea electio, quam canones liberam, & canonicam esse volunt; & d. c. nihil, concordem. Vt, quamuis omnes in sequelam literarum dicantur eligere; inspicienda sint tamen rerum primordia: *l. denique § si quis. D. de minor. l. procuratorem D. mandati in verb. vniuscuiusque enim contractus initium spectandum, & causa.* Hæc autem principium habet necessarium. & quamuis de priuilegio secus dicendum foret; tamen effectus administrationis relinquendus esset suæ causæ non literis regijs concedenda administratio; quasi iure regali vbi ea ab antiquo non competijt, tanquam proficiscatur ea authoritas à principatu sæculari.

CAPVT XXXVIII.

De iure patronatus, regalia, & aduocatia.

CAusa iuris patronatus *ita coniuncta est, & connexa spiritualibus causis, quod non nisi Ecclesiastico iudicio valeat definiri.* ita Alexander III. *in c. 3. X. de iudic.* eoque dicitur competentem super iure patronatus non esse Iudicem sæcularem: causamque huiusmodi mixti fori non esse censendam. quamuis enim quasi mixta videatur ex causa spirituali, & temporali, vt quæstio adulterij instituta ad diuortium *in c. tua. X. de procurat.* tamen spiritualis causa dignior trahit ad se minus dignam. *c. in dubijs. X. de consecrat. Eccles. vel altar.* & quæ in spiritualibus decernuntur, locum dicuntur habere in connexis. *c. fin. in princ. de iudic. in 6. clem. 2. eod.* 1. *Causa iuris patronatus per connexionem quasi spiritualis.*

2. *Cum accessoriæ in litem venit cognoscit etiam sæcularis.*

Nihilominus Iudex sæcularis per consequentiam de iure patronatus cognoscere potest; dum iudicat de feudo, cui annexum sit; aut vniuersitate bonorum, cui adhæreat. *c. ex literis. X de iur. patron. Abbas & DD in d. c. 3. Cenalios de cognit. per viol. p. 2. q. 44.* & sic accipienda sunt Concordata Brabantiæ §. *de iure vero patronat.* vtique cum certum est ius patronatus; sed incertum est, cuius sit; quemve cum bonis sequi debeat, non verò dum quæritur an aliquod ius patronatus competat; an verò libera sit ecclesia, vel beneficium. *Vide citatos à Martha de iurisd. p. 2. c. 41. n. 11. & seqq.*

3. *Non per se, quamuis inter cohæredes laicos.*

Quando verò competit ius patronatus sine respectu aliquorum bonorum, & inter hæredes quæritur, cui competat; vel pro qua parte? magis videtur competens esse Iudex ecclesiasticus. tum propter causam d. c. 3. tum quia inuentum est ius patronatus ab ecclesia, concessum per canones ob fundũ, ædificium, aut dotẽ: reseruatur hæc conferentibus per Episcopos; & secundùm æquitatem necessitatis,

aut vtilitatis Eccleſia ſuper eo decernit. *vt tot. tit. X. de iur. patronat.* etiam quoad ſucceſſionem. *clem 2. de iur. patronat.*

4. Nec de priuatione, niſi acceſſoriè.

Exiſtimant etiam quidam cognoſcere laicum poſſe de iure patronatus, ſi agatur de priuatione: & credunt caſum eſſe in c. ſignificauit. 41. X *de teſtib. citati à Martha vbi ſup. nu.* 8. vbi cauſa patronatus commiſſa fuit Iudici Sabinenſi, quem vt credamus fuiſſe ſæcularem, animaduertendum eſt tamen fuiſſe in Patrimonio Eccleſiæ: vt illud recenſetur in litteris Ottonis Imp. relatis à Baron. *in Annal. ad ann.* 900. & commiſſionem profectam fuiſſe à Papa, cui leges ſcriptæ non ſunt; vt conſequentiam non faceret, quod à Papa alicui committitur, quaſi alijs iure competat. at verò nec fuit illic cognitio cauſæ patronatus commiſſa Judici Sabinenſi, ſed dumtaxat receptio teſtium; & ex eorum dictis conficiendum publicum Inſtrumentum: nulla autem deciſio Judici Sabinenſi fuit delegata. articulus autem huiuſmodi non exigit omnem qualitatem, quæ requiritur in Iudice cauſæ principalis. *c ſuper quæſtionum X. de off. deleg. Weymſ. ad conſt. 24. Conc. Trid. conſt. 1. n. 21. Vide infr. l. 2. c. 23.*

5. De vi, ſpolio, poſſeſſorio.

Porro de vi, ſpolio, ac poſſeſſorio patronatus ad Iudicem etiam ſæcularem ſpectare cognitionem latè deducit Ceuall. *de cogn per viol. p. 2. d. q. 94. Vide quæ ſup. de cauſa poſſeſſoria in beneficijs diximus.*

6. Si ex priuilegio profecta eſt, Eccleſiæ eſt cognitio; ſi ex fluxu coronæ, regia.

Regaliæ nomen ius regium præ ſe fert. cuius cognitionem adeo regiam eſſe contendunt, vt non tantum illam eccleſiæ negent; ſed etiam Iudicibus regijs; ſolo Parlamento Pariſienſi excepto. *Le maiſtre tract de Regal. c. 12. Papon arreſt lib. 2. tit. 3. arreſt. 14. Charond. Reſ. lib. 10. reſp. 1. in fin.* quod ſi origo regaliæ adſcribatur priuilegijs pontificijs vt fit ab aliquibus, *Le maiſtre c. 1. ibid Boët. de regal. tetigimus in Iur. pont. nou. anal de elect. num. 5.* æquum erit, vt ad S. Pontificem cognitio pertineat. *c. cum veniſſent. X. de iud.* qui autem dicunt proficiſci à regia corona; vſu, præſcriptione, conſuetudine immemoriali; vt varias opiniones refert Arn. Ruzæus *tract. Iur. Regaliorum in princip.* ſolum Regem habere volunt arbitrum, ſeu Parlamentum: quod olim cum Rege corpus regni repræſentabat. quod quia non recognoſcit ſuperiorem: ſua in cauſa, ſeu Regis, ius dicit. eodem poſſeſſionis iure, quo Rex eſt in poſſeſſione regaliæ: cui titulus non ſit neceſſarius. quamuis nullus ſatis idoneus ab ijs adferri poteſt, qui reijciunt priuilegium. ſine quo beneficiorum collatio laico competere non poteſt. vtpote ſpiritualis. quemadmodum apud Boëtium Bonifacius VIII *beneficiorum*, inquit, *collatio ſpiritualis eſt, ſecus credentes hæreticos reputamus.* Et vt refert *Le maiſtre. d. c. 1.* in contentione cum Bonifacio à Francis recurſum fuiſſe ad Anglos; & illos ab his edoctos, quatenus regaliâ vterentur, imitatoſque: ita velim etiam Francos inſtrui deciſionibus apoſtolicis, quæ latæ fuerunt aduerſus Conſuetudines Anglicanas, in contentione S. Thomæ Cantuarienſis cum Henrico II. *vt ex Baronio in Annal. Eccleſ. infr. lib. 2. c. 3 retulimus.* ibi reperient Regem Franciæ maiori tunc pietate magis ſtetiſſe à partibus Archiepiſcopi, quam Regis Henrici. De regalia regni Siciliæ, vide Dianam *p. 7. t. 10. miſcel. r. 1.* de huiuſmodi vſurpationibus quidam capiunt etiam illud Ezech. *c. 46. Ne depopulemini vltra Principes populum meum; ſed terram relinquite Domini Iſraël ſecundùm ritus ſuos.*

Aduocatia etiam eccleſiarum initio inuenta ad protectionem eccleſiæ, multis omnino locis verſa eſt in iuriſdictionem, non tantum aduerſus eos, qui eccleſias grauant; ſed ipſas eccleſias, earumque prælatos & miniſtros. De eiuſmodi abuſibus Vide Chokier *Vindic. lib. Eccleſ. p. 2. c. 6. 7. 8.*

CAPVT XXXIX.

De decimarum cognitione.

1. Iure diuino in lege veteri, præcepto Eccleſiæ in noua decimæ debentur; ideo cognitionis ſunt eccleſiaſticæ.

Decimæ, vt ex iure diuino proficiſcuntur legis veteris; & eccleſiæ præcepto in lege noua. *c. paroch. c. tranſ. c. tua X. de decim. c. decim. 16. q. 7 Conc. Trid. ſ. 25. c. 12. & alibi paſſim in iure canonico*, adeoque ſub peccato m. debentur. *c. cum. non ſit. X. de dec.* & pœna incumbit non ſoluentibus paupertas: *c. reuertimini. 16. q. 1.* infirmitas: *c. decimæ. ibid.* excommunicatio: *d c. 12. ſ. 25. Trid.* eccleſiaſticæ ſepulturæ priuatio *c. prohib X. de dec.* diſſuadentes decimarum ſolutionem excommunicantur, *c. 1. de decim. in 6. clem. cupientes. de pæn.* vt & Prædicatores & Minores in certis diebus requiſiti ſuper debita ſolutione decimarum in ſermonibus & confeſſionibus populum non monentes. *d. c. 1. d. clem. cupient.* Igitur cum ex fonte iuris diuini, & eccleſiæ præcepto fluat obligatio decimarum, dum eius ſit de lege cognoſcere, cuius eſt ferre; Eccleſiæ erit ſuper iure decimarum cognoſcere. *c. dudum. X. de decim. Fragoſ. Regim. reip. l. 2. d. 4. n. 266. Barboſ. de offic. parochi. c. 28. §. 4. & ibi citati. Rebuff. latè de decim q. 10. n. 3. 35. & ſeqq.* vbi refert hanc decretalem; *ſententias ſuper decimis à Conſulibus datas, præſertim cum ſanctorum patrum inſtitutionibus obuiens, irritas decernas*, & *n. 35. & ſeqq.* contendit ne quidem Iudices laicos de decimis infeudatis cognoſcere, niſi ex priuilegio: quod *n. 39.* Philippo Regi Franciæ olim

2. Quid de infeudatis?

conceſſum ait. alij ſimplicius, vt decimarum illarum poſſeſſionem; ita & cognitionem laicam faciunt. *Modern. Imbertus. citati, à Couar. pract. q. c. 35. n. 2. v. 3.* quibus ipſe adeo accedit, vt & priuatiuè ad Iudices laicos deferat; & nuncupatim in regno Granatenſi. ideo quod Ferdinando catholico illius regni decimæ ſint conceſſæ. ait etiam inter eccleſiaſticos cognitionem infeudatarum decimarum In prætorio tractari. ſed enimuero ea ratio id non conficit. quia priuilegij interpretatio ad

con-

concedentem pertinet. *c. cum venissent. X. de iud.* eoq,videmus *in tit. de dec. & alibi* tam Conc. Lateranense, quàm Pontifices statuisse quàm plurima de decimis infeudatis.

3. De possessorio spolio decimarum. Igitur, si de facto agitur, posse cognoscere Iudicem laicum rectè dicitur: vt si de furto, subtractione, iniqua solutione agatur, *Rebuff. ibi. n. 3. Barbos. vbi supra.* non rectè negatur quin & Iudex ecclesiasticus aduersus laicum cognoscat. quoniam vergit talis contrectatio ad sacrilegium: quod mixti est fori. *vt deducit Marth. de iurisd. p. 2. c. 43. n. 18. & seqq:* vnde & non soluentes decimas laici adigunttur per censuras ad illarum solutionem. vt rectè Couarruuias probat. *per c. peruenit. c. nuntios. c. cum homines. c. de terris X. de decim. clem. 2. de iudic.*

4. De fructibus cognoscit laicus. Quin etiam, si de fructibus decimarum agatur, cognoscit Iudex sæcularis temporales siquidem sunt; vendi, locari, & aliàs in commercium deduci possunt. & ait Couarr. *vbi supra v. 5.* conductorem decimarum posse ecclesiasticum declinare: quia cum illo non agitur quæstio decimarum; sed mercedis promissæ in conductione: nec sibi apparere rationem,qua ad Iudicem ecclesiasticum spectare hæc causa possit: at verò sit conductor, quem vocant, partialis; decimam frumenti conducat 100. modijs; hi ipsi nonne locatoris manent potius, & operam ille pro reliquis addicit,vt fructus colligendi per conductorem maneant in dominio Ecclesiæ? non soluens, rem ecclesiæ detineat, sacrilegium committat, ab vtroque Iudice cogi possit, vt res sua ecclesiæ restituatur? si pretio; quasi fructus decimarum empti videantur,& in dominium conductoris transire; non videbitur censeri posse surrogatum illud esse in locum rei Ecclesiæ, eius naturam eatenus sapere, vt cognoscere de eo Ecclesiasticus Iudex possit? præsertim vbi vsus id probauit.vt prorogationem hac in re lex regia admittat.

5. De conductionis mercede etiam Ecclesiasticus.

6. Quam religiosa antiquitas! Adeo quidem religiosus olim Philippus IV. Rex Franciæ an. 1303. in hac materia fuit, vt ordinarit ne Iudices regij de petitorio non tantum; sed neque de possessorio decimarum cognoscerent *vt citat idem Rebuff. num. 5.* vbi in fine subiungit, quam hodie contra agatur.

Iterum ea fuit antiquitatis religio *vt idem refert nu. 8.* vt annullatus fuerit processus in Curia sæculari agitatus super noualibus:quarum adeoque possessio esse antea non potuit. sicut & vbique canones de noualibus disponunt, & plures ab omni æuo concessiones, & priuilegia ab ecclesia desuper data sunt,vt etiam de insolitis fructibus ei cessuris, cui terra antea fuit decimalis. *c. cum in tua. 30. X. de decim.*

7. De consuetudine & præscriptione decimarum etiam cognoscit Ecclesia. Quin etiam ecclesiæ canones de præscriptione decimarum, de consuetudine soluendi, & similia multa tradiderunt; quorum adeoque ad illam cognitio spectat: sed Couar. *vbi sup vers. 4.* etiam regios Iudices cognoscere ait de ijs fructuum decimis, quorum immunitatem vsus quadraginta annorum probare allegatur: iuxta edicta Principum, quæ regia quidem authoritate nituntur; sed canones proprios ea cognitio præscripti, aut consuetudinis decimandi, non æquè habet. præsertim cum præscriptio & titulum exigat; & vsus, ne in canones incurrat: adeoque quadantenus causam proprietatis inuoluat: quæ cum spiritualis sit; ad ecclesiæ cognitionem respicit.

Decimas, quæ à laicis possidentur in feudum ab ecclesia, ecclesiam recognoscere vt dominam feudi, dubitari non oportet, ex vsibus feudorum: vicissim eas, quæ concessæ sunt à regibus sine laicis, siue Ecclesijs, si more feudi concessæ sunt, pertinere ad regiam cognitionem feudalem æquum est. isque nexus impedit, quo minus primigeniam naturam reuersione ad Ecclesiam recuperare possint: manente adhuc quasi directo dominio penes Regem cæterum donatione facta non expresso feudi titulo, beneficium erit latè interpretandum: censebunturque decimæ sic donatæ Ecclesiæ ad suam naturam reuersæ. *arg. c. vnic. de iur patr. in 6.* (vt dicitur res facile redire ad naturam suam, ac iuris terminos) secus quam concessiones decimarum laicis factæ, quæ à iure exorbitant.

8. De decimis infeudatis ab Ecclesia releuatis.

9. De his quæ possidet Ecclesia, cognoscit laicus.

Enimuero constat multis Regibus ac Principibus donationes decimarum olim esse factas: ex historijs passim. vt de Hispanis Regibus refert Ceuallos *de cog per viam viol. p. 2. q. 25.* & nouissimo sæculo Ferdinando Catholico quoad regnum Granatæ, multasque Indicas ditiones. vt de Carolo Martello, qui ferè primus decimis manum apposuit in necessitates belli Saracenici, rectè præsumendum sit ex simili priuilegio initium fecisse. huiusmodi decimæ an deinceps ad cognitionem Iudicis ecclesiastici, an sæcularis pertinere debeant quærit idem Ceuallos *d. p. 2. q. 17. Vide etiam Fragos. in Regim. Reip. l. 2. disp. 4. §. 4. m. 7.* & rectè diximus *secundum l. Neratius. D. de Regul. Iur.* æstimare debere Pontificem, quem modum esse velit sui beneficij. ideoque priuilegium inspiciendum; seruandumque esse. *c. porro. X. de priuil.*

10. His de decimis à Sede Apost. Regibus concessis?

Non alium refert modum Ceuallos *d. q. 25. n. 39.* quam hunc; *dummodo cum necessariorum administratione diuina in d. Ecclesijs ministeria à conuenientibus personis celebrari faciant.* quo modo duæ tertiæ peries Principes, nobilesque iam olim fuerunt; tertia vna parochis relicta. &, ex allusione ad hunc vsum, *tertia* illæ vocantur in Hispanijs.quomodo etiam ex causa minus publica concessiones etiam extant quorundam Pontificum; quibus decimæ futuræ concessæ sunt territoriorum dominis, si insulas aut peninsulas aggeribus cingerent; ita tamen, vt templa futuri populi capacia extruerent, & parocho necessaria ministrarent.

Si ergo Pontifices nihil adiecerint; an huiusmodi decimarum conditio, & cognitio deinceps erit ecclesiastica, an laica? multis contendit Ceuallos *vbi supra* iure optimo maximo concessas Principibus esse censendas: & in omnibus esse conditionis sæcularis. contra contendit Diana *p. 1. t. 2. r. 89. 90. 91. 92. 93. p. 3. tr.*

93. p. 3. tr. 1. r. 50. *Layman in Theol mor. lib.* 4. *tr.* 9. *c.* 2. *n.* 14. merito dicit Diana *d. r.* 89. quædam ſibi ex ijs, quæ dicit Ceuallos, diſplicere. mihi ſanè placere non poteſt, quod cum docet concesſiones pontificias ita eſſe interpretandas, vt per eas decimæ principibus conceſſæ factæ ſint laicæ, quoad omnem iuriſdictionem, non admittat eandem doctrinam in decimis eccleſijs per Principes ſimili modo retroceſſis: vt ad eccleſiæ authoritatem pertineant. cum tamen dicatur res facile redire ad naturam ſuam; adeoque decimas ad ſpiritualem, & liberam t non æquè vt eam amplius exuant quam exprimatur. & perſtat Ceuallos adeo vt & clericus clericum ſuper decimis à Principibus conceſſis conuenire debeat in foro ſæculari; non poſſit in Eccleſiaſtico. quod oppugnat omnes veteres canones. *c. nullus clericus. c. ſi quis clericus. c. placuit. & tot. quæſt.* 1. *cauſ.* 11. & ſingulariter Martin. V. *conſtitutionem incip. ad reprimendas relatam à Petro Matthæo in ſeptimo Decret. lib.* 2. *tit.* 1. *c.* 1. decreuit is vt nullus clericus alium clericum in actione reali, mixta, vel perſonali, ciuili, vel criminali, etiam occaſione cuiuſcumque ſubmiſſionis, etiam iuramento vallatæ, vel aliàs ad forum laicale directè, vel indirectè (de qua in foro eccleſiaſtico ordinari conſueuerit, poſſit, vel debeat de iure, vel conſuetudine; aut aliàs cognoſcit) trahere præſumat. alioquin cauſam ipſam, & omne ius ei in poſſeſſorio, vel petitorio, in re, vel ad rem, cauſâ vel occaſione eiuſmodi quomodolibet competens, perdat penitus, vel amittat. alijſque pœnis latè ibidem enumeratis ſubiaceat. vt quamuis ratione rei videri queat poſſeſſor conueniri poſſe coram Iudice ſitus; non tamen id permittat Martinus in clerico, aduerſus clericum: minus autem in materia decimarum.

11.
Conſuetudo optima interpres.

Porrò, vt ad rem redeamus, ambiguæ Pontificum, Regumque conceſſiones optimam habent interpretem, conſuetudinem. *l. ſi de interpretat. D. de leg.* vt hæc ſequenda ſit: aut ſi ea non ſatis vetuſtam habeat authoritatem; *cum ſuper priuilegijs Sedis Apoſtolicæ*, inquit Innoc. III. *in c. cum veniſſent. X. de iud. cauſa vertitur. nolumus de ipſis per alios iudicari*, ſicut & ad eum qui legem condit ſpectat interpretatio. alioquin cum priuilegia ſint odioſa, eiuſmodi conceſſiones decimarum extendi non debent ad id, quod in eis non exprimitur. *Vt rectè Layman d. n.* 14. præſertim abdicationem omnis iuriſdictionis; cum quæ ſupremitatem redolent ſemper cenſeantur reſeruata. qua de re tamen vide Chokier *Vindic. libert. Eccl. p.* 1. *c.* 20. *& ſeqq.*

12.
De quota decimarum quis cognoſcat?

Decimarum ergo eccleſiaſticarum cognitio quin vt ſpiritualium ad Iudicem eccleſiaſticum ſpectet non eſt dubitandum. ſed quid ſi de quota inſtituatur quæſtio? Ceuallos *de cogn per viam viol. q.* 56. putat ad ſæcularem pertinere: tanquam facti ſit non iuris: contra Aufrerius, *quem citat & Matth. de Iuriſd. p.* 2. *c.* 43. *n.* 56. 73. &, vt nihil contendamus de quæſtionibus facti in re ſpirituali vt in *c. ſi iudex de ſent. exc. in* 6. de poſſeſſione clericatus &c. non eſt quæſtio quotæ omnino quæſtio facti; ſed potius iuris: dum quæritur quæ quota debeatur; quæ autem quota ex facto ſoluta, aut non ſoluta ſit, facti eſt, ſed & cum decimus manipulus iure debeatur, *c.* 1. *X. de dec.* an legitimo titulo illa ſit minuta, auctáve; v.g. priuilegio, tranſactione, præſcriptione, non eſt hæc quæſtio facti; quæ ſolis teſtibus eget; ſed tanta volumina de his titulis ſcripta ſunt, vt dici nequeat de ſolo facto quæri: ſed de iure, quod ex facto oritur. v.g. an præſcribi poſſit quota, ſolo facto non plus ſoluendi; an titulo opus ſit? & quanto tempore an priuilegio immunitas queat obtineri? à quo, per quem, qua ex cauſa? an ſuper decimis tranſigi poſſit? per quos, quo modo, qua ſolemnitate? an eadem, qua res cæteræ Eccleſiaſticæ alienantur. non ſolet litigari ſuper immunitate in toto, vel in quota niſi ſimiles quæſtiones incurrant: & ex iure, non ex teſtibus, produci harum deciſio debet. adeoque vt totarum decimarum eccleſiaſticarum quæſtio eſt eccleſiaſtica; erit & quotæ. *l. quæ de tota. D. de rei vindic.*

13.
Non niſi Eccleſia; ſi Iuris decimalis quæſtiones incurrant; vt præſcriptionis &c.

14.
De immunitate.

Immunitatem ſanè à decimis non admittit c. à nobis. 24. *X. de decim. niſi*, inquit, *oſtendatur quare à decimis ſint immunes.* quare, ſeu quam ob rem; cauſamque. ſicut ante dixerat neminem iure exemptum eſſe. exigit ergo priuilegium, aut rem ſimilem: non eſt contentum ſola non ſolutione. quia illa ens non eſt: res non eſt; illa prædonum eſſe dicitur *in l.* 25. §. *Quod autem. D. de petit. hered.* rogatorum, cur poſſideant, reſponſio; quia poſſident. non ergo ſufficit non ſolutio, quo minus ſoluere quis teneatur; quo minus prædo ſit, ſi non ſoluat. at prædo ac quiuis poſſeſſor malæ fidei vllo tempore non præſcribit, *c.* 1. *de reg. iur. in* 6. Vt ergo quis decimas non ſoluat ſeu decimum manipulum *c.* 1. *X. De decim.* cauſam oſtendere debet: in mutatione ergo quotæ illa inquirenda eſt, & nudi facti eſſe non poteſt, vt diximus.

Similia quæri poſſunt in materia priuilegij, conſuetudinis, tranſactioniſve: &, quaſi facti hæc ſint vbi tot iuris ſe offerunt quæſtiones, excludere à foro Eccleſiaſtico, nimis fuerit alienum à ſacris canonibus: qui ſuper his ſtatuunt paſſim, vt in re ad falcem ſuam ſpectante, non aliena meſſe.

15.
An decimæ ſint Eccleſiaſticæ an laicales; in petitorio cognoſcit Eccleſiaſticus; in poſſeſſorio etiam, etſi mores laico deferant.

Sed quid ſi quæſtio oriatur an decimæ ſint Eccleſiaſticæ an laicales? iudicium proprietatis Eccleſiaſticum omnino eſſe videri poteſt. quam & iure comitatur poſſeſſionis cognitio. *l. nulli. C. de iud.* ſolent tamen ſæculares de poſſeſſione cognoſcere: &, ſi longæuam ſatis reperiant, decimas à laico poſſeſſas pro laicalibus habere; & cognitionem eccleſiaſticis inhibere. Ex præſumptione quod quo nunc ſunt ſtatu, credendæ ſint eo ſemper fuiſſe ſaltem poſt Concilium Lateranenſe. ſed rectè negat Layman *Theol. mor. lib.* 4. *t.* 9. *c.* 2. *num.* 15. præſumptionem illam eſſe iuris & de iure; ſed admittere probationem in contrarium;

adeoque

adeoque cognitionem causæ: quæ vtique titulum, proprietatemque implicat: ea ergo cum indaganda, & iudicanda est, possessioni quidem vetustæ deferendum est, vt turbari non debeat; vt autem ex illa iudicium de proprietate feratur, ad illum Iudicem pertinere debet, cuius est de proprietate cognitio.

13. Non nisi Ecclesia; si lucris decimalis quæstiones incurrant; vt præscriptionis &c.

CAPVT XL.

De cognitione fidei.

14. De immunitate.

1. Ecclesia sua de fide cognoscit.

APostolis suis Christus; non Imperatori Romanorum, Regi Persarum, aut cuius Principi iussit prædicare Euangelium omni creaturæ, docere omnes gentes: illis, non his, promisit adfuturum Spiritum sanctum, qui doceret eos omnia: illis ergo non his licet decisiones articulorum fidei facere: & Concilijs Episcoporum œcumenicis, ob fidei causam congregatis, Apostolorum iure, vti his verbis; *visum est Spiritui sancto, & nobis*. Vtique ex iamdicto Christi promisso. quin imo, quoniam Principes propagationi Euangelij obstituri erant, fiduciam Apostolis inspirauit; *cum steteritis ante Reges & præsides nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini; sed Spiritus sanctus qui loquitur in vobis.* munus ergo est Ecclesiæ, fidei quæstiones decidere; de religione sciscere; de sana doctrina decernere; reprobamve damnare. *c. per venerabilem. §. rationibus. X qui filij sint legit. c. vt inquisitionis. § prohibemus de heret. in 6. si Imperator*, inquit Ioannes Papa, *Catholicus est, filius est, non præsul Ecclesiæ: quod ad religionem competit, discere ei conuenit, non docere.* Sin infidelis est: applicabitur ei dialogus Iudæorum atque Apostolorum. *Act. 5. nonne præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine isto? & ecce replestis Ierusalem doctrina vestra: respondens autem Petrus & Apostoli dixerunt; obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* adeoque & prohibiti, & cæsi perstiterunt Apostoli in promulgatione doctrinæ: eorumque successores vbique terrarum paganos nacti Principes vsque ad Constantinum; vel etiam post illum Apostatas, vt Iulianum; vel hæreticos. Vt & Theodosius minor Synodo Ephesinæ primæ scripsit se quidem Candidianum mittere; sed ita vt in nullo quidem ijs, quæ faciendæ sunt de pijs dogmatibus quæstiones, seu potius expositiones, communicaret. *c. satis. dist.* 96. & Martianus in Synodo Chalcedonensi, *nos*, inquit, *ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostendendam, exemplo religiosissimi Principis Constantini, Synodo interesse voluimus. c. nos ad fidem. ead. dist.* eiusmodi enim negocia firmari potius debent per Synodum, quam Principum lege sanciri. *c. quædam. ibid.* Igitur non est Principum sæcularium fidei quæstiones decidere; sana dogmata ab insanis discernere; sed Ecclesiæ iudicium sequi: eique, vt opus fuerit, auxilium gladij sui commodare:

15. An decimæ sint Ecclesiasticæ an laicales; in petitorio cognoscit Ecclesiasticus; in possessorio etiam, etsi mores laico deferant.

non interpretando quidpiam ex lege diuina: 2.

2. Ferre Principes leges possunt pro fide ab Ecclesia declarata.

Martha de iur. p. 4. cent. 1. cas. 93. tametsi possint legem ferre, quò rem ab Ecclesia iudicatam defendant, pœnisque sanciant. *vt, in tit. C. de sum. trinitat. & fide catholica, vt nemo de ea publice contendere audeat.* Et discertè *ibid in l. nemo.* Martianus vetat quempiam à Synodis semel iudicata, ac rectè disposita reuoluere; & publicè disputare; sub pœnis grauibus. Sed & cum Iustinianus edictum super fidei professione proposuisset, eamque Ioanni Pontifici Romano transmisisset; laudauit eum Joannes, quod id fecisset amore fidei, pro submouenda hæreticorum intentione, secundùm Apostolicam doctrinam, Episcoporum interueniente consensu. *& quia Apostolica*, inquit, in sua Epistola, *doctrina conuenit, nostra authoritate confirmamus. l. inter claras c. de sum. trinitat.* vbi post insertum edictum prosequitur Joannes; *liquet*, inquit, *vos Apostolicis eruditionibus studere, cum de religione Catholicæ fidei ea sapitis, ea scripsistis, ea protulistis; ea populis fidelibus publicastis, quæ & Sedis Apostolicæ doctrina, & Sanctorum patrum veneranda decreuit authoritas, & nos confirmamus.* adeò vt edictum illud professionem vocet, *ibid.* & publicationem dumtaxat doctrinæ Ecclesiæ. Ad hanc igitur pertinet concilia œcumenica cogere, quæ docentur discutere. eoque & suspectos vocare, vt in pluribus accidit: in eumque finem etiam saluum conductum concedere. vt & plures dedit Concilium *Trid. sess.* 15. 16. 18. laudat tamen Ioannes Papa *ibid. in §. ad non credentes* intentionem Imperatoris compescendi hæreticos, ab illa fide dissidentes: quin imo deprecatur vt resipiscentibus Indignationis suæ remoueat aculeos; *& nobis*, inquit; *intercedentibus benigni animi gratiam condonetis.* quamuis hodie *d. §. prohibemus*, sæcularibus potestatibus, & Iudicibus vetet de crimine hæresis quoquo modo cognoscere, vel iudicare. cum *hoc crimen merè*, inquit, *sit Ecclesiasticum.* quæ verba adeo generalia sunt, vt etiam excludant quæstionem facti, in casu hæresis. *Vide citatos à Diana p. 3. t. t. r. 2.* vt & Gregorius XIV. *in const. incip. cum alias.* cum statuisset quorum criminum rei Asylo Ecclesiarum non gauderent; quomodo extrahi inde deberent; & curiæ sæculari, cum ab illius ministris foret facta requisitio, de mandato Episcopi per Iudicem Ecclesiasticum tradi; cognito per eum, quod verè expressa crimina commiserint; subiungit: *de crimine verò hæresis cognitio ad forum Ecclesiasticum tota pertineat. neque in eo curia sæcularis se quoquo modo intromittat.* Vt non tantum, quando de dubio fidei articulo, vel an aliqua propositio sit hæretica quæritur, Ecclesiæ adscribatur cognitio: sed etiam quando de hæresi constat; & agitur tantum de hæretico puniendo. quando in *d. §. prohibemus*, Ecclesiastici Iudicis processum nullatenus impedire, sed ab illo decreta promptè ipsi, quatenus illorum officium spectat, adimplere debeant. cognitio autem illis indistinctè prohibetur. *Vide citatos à Diana p. 3. t. t. res. 2. & p. 4. t. 1. res.*

t. 1. rel. 58. vbi & quæstionem facti excludi ait à d. §. prohibemus v. quoquo modo Quare & Concilium Trid. s. 4. decretum edidit de editione & vsu sacrorum librorum, pœnas in temeratores verbi Dei, verbis sacris ad scurrilia vel fabulosa abutentes tulit, impressores non seruato modo ibi præscripto, aliosque violatores diuini eloquij iuris & arbitrij pœnis per Episcopos coërceri voluit.

3. D. Concordatis Brabantiæ.

Nihilominus quamuis de fide & hæresi cognitionem Ecclesiæ priuatiuè tributam agnoscunt etiam Concordata anno 1541. inter Carolum V. Imperatorem, vel Ducem Brabantiæ, & Episcopum Leodiensem inita: tamen quædam, quæ circa illam versantur, Principi attribuunt: quæ quia multis in locis non absimiliter obseruantur; latius paulò de illis hic dicere visum est. Illa igitur sic habent: *de crimine hæresis cognoscet Episcopus solus, salua Principi prærogatiua sua. quoad Inquisitorem per eum à Sede Apostolica impetratum; salua etiam eidem Principi apprehensione, & detentione personarum de hæresi suspectarum, nec non annotatione, & confiscatione bonorum de hæresi condemnatorum: ex quibus Episcopus moderatas expensas habebit, si de crimine hæresis cognouerit: reseruata etiam eidem Principi punitione eorum, qui contrà prohibitionem suam asserunt propositiones iam vt hæreticas damnatas, aut quid aliud contra mandata seu prohibitiones facit, ad iuuandum negotium fidei facta, vel factas.*

4. Ex quibus Inquisitor concessus.

Igitur Episcopus solus de hæresi cognoscit. excipiunt Concordata Inquisitorem hæreticæ prauitatis, per Principem à Pontifice impetrandum: qui vtique & de hæresi cognoscit. Vt & factum fuit, donec erectis in Belgio nouis Episcopatibus non amplius officio Inquisitorum opus esse videbatur. *Neque enim antè eos Philippus II. remouerè passus est, quam nouos Episcopus in suas sedes inductis, qui religionis causas cognoscerent, iniurias vindicarent. Strada de Bello Belgico ad ann. 1566. Instructionem & mandata huiusmodi Inquisitoru, Vide in tertio volumine Edictorum Belgij l. 1. t. 2. c. 2. & Haræum in Initijs tumultuum Belgicorum.*

5. Vsque ad erectos nouos Episcopatus.

Vbi ergo Inquisitor est, non solus de hæresi cognoscit Episcopus; sed vterque per præuentionem. decisum siquidem est concessionem Inquisitoris non minuere iurisdictionem Ordinarij. *c. per hoc. de hæret. in. 6.* sed vtrumque posse solum procedere, *ibid. in verb coniunctim vel diuisim.* quamuis, si diuisim processerint; teneantur sibi inuicem communicare processus; *d. c. per hoc versic. & si diuisim,* & nomina testium occultorum. *c. vlt. eod. in 6. extrau. commun. 1. h. t.* & in duro carcere statuendo simul procedere: *Clement. 1. §. duro de hæret.* quemadmodum ordinariè iurisdictio posterius inuenta priori accedit cumulatiuè, non priuatiuè. *l. 1. C. de off. præfect. vrb.* In Gallia, vt refert Choppinus *De sac. polit. l. 2. t. 2. nu. 12.* Franciscus I. ann. 1540. probante Curia, in defectum ecclesiastici, sæculares iudices cognoscere iussit de hæresi; etiam contra clericos minorum ordinum, quod recipi non aliter potest, quam vt de facto inquirant, non determinent de fide aut hæresi.

6. Inquisitor vt Ordinario non præiudicet.

Salua, inquiunt Concordata, *Principi apprehensione, & detentione personarum de hæresi suspectarum, nec non annotatione, & confiscatione bonorum de hæresi condemnatorum.* Quoad apprehensionem, quæru, an ea intelligatur de decreto, an de re ipsa? ita vt Iudici ecclesiastico decernere competat suspectum de hæresi esse apprehendendum, sed implorare debeat auxilium brachij sæcularis apprehensionem ipsam. Id enim requirit Salgado *de protect. reg. p. 2. c. 4. num. 36.* tametsi nullus iuris textus ab eo citatus id euincat. & contrariũ sit disertè decisum in Clem. 1. §. 1. *de hæret. in v. citare possit, arrestare, siue capere, ac tuta custodia mancipare, ponendo etiam in compedibus, vel manicis ferreis.* & in Actis Apostolorum *c. 8. 9. 1. 6. 4. 5.* dicatur Saulus accepisse literas, non à Præside Prouinciæ; sed à Principibus sacerdotum, & ad Synagogas, vt si quos inuenisset huius viæ (Christianæ) viros ac mulieres vinctos perduceret in Ierusalem. *Vt latius diximus in Iur. pon. nou. anal. de off. ord. n. 8. 9. 10.* & in hac materia Episcoporum requisitio secundum canones ex legibus Frederici etiam Imperatoris, *de quibus in authenticis Frederic. tit. de statut. & consuet.* deductos arctat sæculi potestates, & dominos temporales pro *hæreticorum inuestigatione, captione ac custodia diligenti,* inquit d. c. inquisit. *de hæret. in 6. versic. plenè expeditionis, & coercitionis expedita & inuiolabilis adsit authoritas: vt ea omnia exequamini, inuocato, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis* quod & hic sonat edictum 25. *sept.* 1550. §. *sullen voorts.* dum iubet ecclesiasticis dari assistentiam siue auxilium in capiendo, apprehendendo, & detinendo denique. Sed & incommodorum causa, *de quibus etiam clem. 1. in fin.* ne ignotis fortè personis arma mouentibus seditio oriatur; sæcularium officiariorũ subsidium implorare solent Ecclesiastici. quemadmodum etiam in Ordinationibus Parlamenti Mechlin. ipsi executores regij iubentur vti opera officiariorum loci, vbi fit executio. vt dicendum sit sub Christianissimis Principibus licere Episcopis, quod sub gentilibus Romanis licuit sacerdotibus Iudæis. Denique Instructio à Philippo II. data Inquisitoribus, disertè dat ijs apprehendendi facultatem per suos, aliosve officiarios: mandatque ab omnibus officiarijs brachium auxiliare eis præstari, siue assistentiam.

7. De apprehensione suspectorum de hæresi.

Detentio atque custodia reorum Episcopis etiam tribuitur *d. c. vt inquis. in verb. in carcerem Episcoporum ducant, vel duci faciant sine mora; vbi detineantur donec negotium per Ecclesiæ iudicium terminetur. d. §. 1. §. sane. §. & quia sæpe contingit Episcopos habere proprios carceres &c. in clem. 1. de hæret.* vbi & duo commentarienses, vnus Episcopi, alter Inquisitoris esse iubentur; & vtrique iuramenti sua formula §. *sane* præscribitur. 8.

8. Detentione & custodia.

Personarum, inquiunt Concordata de hæresi suspectarũ. tria Interpretes genera faciunt suspicionis; leuis, grauis, & vehementissimæ: ex prima decretum carceris non datur; sed ex alijs. ad iudicantem ergo de hæresi spectat expendere, qualis sit suspicio; antequam apprehensionem decernat. *c. ad abolen. X. de hæret. in verb.*

9. Personarum.

7. De apprehenſione ſuſpectorum de hæreſi.

verb. Epiſcopi iuxta conſiderationẽ ſuſpicionis qualitatemque perſonæ &c. c.excomm.§.qui autem X eod. vt ſanè nunc intelligenda ſit lex 2.*C.eod.in verb.hæreticorum vocabulo continentur, qui vel leui argumento à iudicio catholicæ religionis detecti fuerint deuiare.* adeoque melius Fredericus *in authent.de ſtatut. & conſuet. vnde extracta authent. Gazaros.C.eod. vbi §. qui verò.* ſuſpicionem, vt canones, ad arbitrium Iudicis refert.

10. Bonorum annotatione, & confiſcatione. *Annotatione*, inquiunt Concordata, *& confiſcatione bonorum de hæreſi damnatorum.* neque enim ante condemnationem occupare bona accuſatorum debent ſæculares *c.cum ſecundum.§.fin. de hæret. in 6.* neque ipſi vel ad hunc tantum effectum cognoſcere. *citati à Martha de iuriſd. p. 2 c. 35 .n.6.& ſeqq.* neque extra terras Patrimonij Eccleſiæ confiſcationem prætendit eccleſia. *c vergentis.X.de hæret.* niſi in clericis. *c. excommunicamus.§ damnati.ibid.* tametſi quædam nunc extrauagantes bona hæreticorum publicanda diſtribuant in tres partes. 1.domino, 2.Inquiſitori, 3.officio Inquiſitorum diſtribuant. *de quibus citati à Martha de iuriſ.p.1.c.51.n.13.* & huiuſmodi extrauagantes quamuis in corpus iuris non relatas ſeruari velit *c.fin.§.fin.de hæret.in 6. clem. 1.§.fin.eod.* aduerſus quas fortè conſtitutiones ius fiſci antiquum per Concordata voluit Carol. V. præſeruatum.

11. Poenarium contra edicta punitione. *Reſeruata*, inquiunt Concordata, *Principi punitione eorum, qui contra prohibitionẽ ſuam aſſerunt propoſitiones iam vt hæreticas damnatas, ſeu quid aliud contra mandata ſeu prohibitiones faciunt: ad iuuandum negotium fidei facta, vel factas.* qui ſerio aſſerunt damnatas propoſitiones, ſeu quid contra huiuſmodi edicta committunt, de hæreſi ſuſpecti ſunt; inquiri poſſunt; &, ſi pertinaciter perſiſtant, de hæreſi damnari. vtique per Iudicem eccleſiaſticum. ſed ea cognitio, aut cognoſcendi facultas non eſt impedimento, quo minus Princeps, illa ſepoſita, condignis pœnis vindicet edictorum ſuorum contemptum, ſeu contrauentionem. & hic eſt ſenſus huius reſeruationis. adeoque neque hæc reſeruatio eſt impedimento, quo minus eccleſiaſticus ex eadem materia educat formam alterius iudicij, quo inquiratur ſcilicet de ſuſpicione hæreſis, & ex pertinacia ſuccedat de hæreſi condemnatio. v. g. frequentauit quis conuenticula, conciones, alia exercitia hæreticorum; damnatum id eſt *l. 3.5.6.8.C.eod.* atque edictis regijs; nominatim

8. Detentione & cuſtodia. 12.Iulij 1526.29.*April.*1550.13.*Iulij* 1609.*vltima decemb.* 1609. ea materia ſubminiſtrat & aliam formam pro iudicio ſæculari, ad damnandum ex contrauentione edictorum: quæ quia executionem dirigunt ad Concilia, & Officiarios ſæculares, ex his formaliter agere non poſſunt eccleſiaſtici: & tamẽ edicta regia, (quæ Princeps profitetur facta ad iuuandũ negotiũ fidei) retorqueri non poſſunt in odium fidei,

9. Perſonarum vel ad deſtruendam iuriſdictionem eccleſiæ, quo minus ſecundùm ſuos canones ad formam iudicij, quam diximus, procedere poſſit, & edictum 25. ſept. 1550. ad eundem finem permittit Eccleſiaſticus Adiunctum poſcere ex Concilio regio, ad cauſas hæreticorum inſtruendas; atque aſſiſtentiam, ſiue auxilium dare iubet in capiendo, apprehendendo, & detinendo, & tergiuerſantes puniri, vt dictum eſt; quin & apertè d. Inſtructio Inquiſitoribus à Philippo II. data id continet, vt ſecundùm canones, leges, & edicta (nota) eos puniant. alioquin omnis Eccleſiæ authoritas per huiuſmodi edicta dici poſſet eneruata non tantum, ſed extincta. cum nulla aſſertio hæretica, nullus actus hæreticalis, vt vocant, per illa non ſit prohibitus: *vt liquet ex ijs, quæ citauimus in Notitia Iur. Belg. tit de ſumm. trinit. & fide Cathol. & nominatim* 17. *Iulij* 1526. §. *voirts.* vbi tamen *in fine* §. diſertè dicitur ea omnia decerni ſine imminutione officij Inquiſitoris: cuius hac in re cum Epiſcopo par cauſa eſt. præſertim nunc cum Inquiſitores hic amplius non ſunt, nouis erectis Epiſcopatibus. & hanc obſcurorum nonnihil verborum interpretationem dilucidè ſubminiſtrat edictum 29. *April.§.vermanen.*1590 & 25. *ſept.* 1550. vt Iudices eccleſiaſtici agant contra Eccleſiaſticos ſuſpectos, & ſiue damnentur pertinaces, ſiue incarcerentur abiurantes, vt ſæculares agant ad confiſcationem bonorum temporalium, ex contrauentione edictorum, præſertim ſi fuerint ſeditioſi, & §. *ſequenti* iubentur qui ſciunt hæreticos, vt Epiſcopis denuntient: qui contrauentores; ſæcularibus. edictum 20. *nouemb.* 1549. feudalibus dominis, & toparchis ius confiſcationis habentibus, bona de hæreſi damnatorum à Iudicibus eccleſiaſticis, & morte affectorum addicit; Principi autem ea reſeruat, quando bona confiſcantur propter tranſgreſſionem edictorum regiorum, in materia hæreſis. quamquam edicto 14.oct.1529. ſuam partem ex confiſcatione bonorum prouenientem Car. V. declarauerat velle applicari in pias cauſas. & Albertus & Iſabella apertè ann.1614.& 1617: literis ad Cõcilia, Magiſtratus, & Epiſcopos ſcriptis hanc ſententiam indicauerunt. dum etiam mandarunt Concilijs, & magiſtratibus, vt ſecundùm edicta 1609. religionẽ orthodoxam dictis, aut factis offendentes diligenter puniant: & quæcumque decreta, & ſententias eccleſiaſticorum, pœnaſque, ſiue pecuniarias, ſiue alias, aduerſus illos latas, requiſiti omnino exequantur: &, ſi relegationem mereantur; non ex vna tantum dioceſi; ſed totis hiſce etiam regionibus; prouidentia Conciliorum conſulatur.

Vbi obiter notandum eſt, quod ſuſpecti olim inquiſiti, & damnati, de hæreſi, 12. Damnatorũ hæreticorum pœnis, & traditione Iudici ſæculari.
niſi celeri reſipiſcentia commiſſa emendarent, mox tradebantur Iudici ſæculari *c.ad abolendam. X.de hæret.c.excomm.§. damnati. ibid. c. pen. X. eod.* mox vtique plectendi ex legum præſcripto. *l. 4.& tot.tit.C.de hæret.* ſicut apud veteres accuſati pronunciabantur tantum rei eſſe læſæ maieſtatis, homicidij &c. nec opus erat exprimere pœnam. quia ex lege erat ordinaria. vti & edictum 29.April.1550. iubet non alterari pœnas à Principe præſcriptas hæreticis: ſed declarari tantũ eos contrauentionis reos, pœnaſq; *decretari*, vt loquitur. ad pœnã autẽ hæreſis ordinariã, effuſionemq; ſanguinis Iudici eccleſiaſtico pro-

procedere non licet; sed cum malitia temporum mortiferas hæreticorum pœnas hic suspenderit; & extraordinariæ, seu arbitrariæ, per illa edicta anni 1609. aliaque sint subuectæ; Iudex etiam ecclesiasticus, quem de hæresi damnat, cum mortem hodie non infligat hic sæcularis, extraordinarijs pœnis potest punire. sicut Inquisitorem impedientes, instruentes hæreticos &c. *per Inquisitores*, inquit c. accusatus. §. *fin de heret. in 6. compesci possum.* & pœna debita castigari: tam per captionem personarum, quam aliàs. *c. 1. eod. in 6. vers. cum pro heresi fuerit curiæ sæculari relinquendus, aut perpetuo immurandus. c. vt commissi. vers. mitigandi vel mutandi, cum viderit is expedire.* Vt rebus sic mutatis, canones non dedignentur leges ciuiles imitari. *c. 1. & 2. X. de nou. oper. nunciat.* ad modum, quo indies in foro Ecclesiastico, (vbi tamen aliàs secundùm ius canonicum est iodicandũ. *c. quod clerici. X de for. comp.*) allegantur leges ciuiles, ab Imperatoribus sæcularibus promulgatæ, ideoque ex hac rerum præsentium constitutione Albertus & Isabella prædictis literis iusserunt pœnas pecuniarias, & alias ab ecclesiasticis, vt diximus, latas executioni mandari: extraordinarias vtique, & arbitrarias: conformiter etiam ad edictum 1609. quamuis formaliter actio ex illis edictis educenda illis competat, quibus edicta suam executionem committunt.

13. Correctione hodierna.

14. Cum ergo offeruntur speciales circumstantiæ; serio illæ sunt expendendæ. v. g. quod reus aliàs hæresi renunciauerit, ecclesiæq; reconciliatus fuerit, facta fidei professione: qui enim heresim abiurauit, *& postea committit, censeri debet quadam iuris fictione relapsus*, inquit c. accusatus *in princ. c super. de heret in 6.* nisi ex leui suspicione abiurauerit *ibid §.* . eoque magis si non ex vehementissima tantum suspicione abiurauit; sed ex confessione, ob quam & relegatus, seu aliàs punitus fuerit. sicut & edictum 25. sept. 1550. pro relapsis habet eos, qui semel ob contrauentionem publicè puniti, rursus contraueniunt: quod relapsi sine vlla audientia Iudici sæculari relinquantur *d. c. super.* vel quod ad Iudicis ecclesiastici præsentiam vocati, *iuxta c. excomm §. adjicimus. X. eod.* contumaces fuerunt; cum *contumacia*, inquit c. 7. *de heret. in 6. in causa præsertim fidei suspicioni præsumptionem adjiciat vehementem*: quod vxorem & filios in errore fidei, & vsu matrimonij apud hæreticos nulliter contracti quis nou corrigat: qui enim alios cum potest ab errore non reuocat, se ipsum errare demonstrat: *c. 2. X. eod* in domo tales amanter tractet, nec moneat: cum anathema ijs dicatur, qui in domo fouent. *c. 8. X. eod.* quod etsi ob temporum iniquitatem hic non seruetur; tamen patremf. curam exuere nec iure diuino licet. quinimo qui post abiurationem hæreticos receptat, deducit, sociat, dona, munera dat, fauorem impendit; merito debet iudicari relapsus: *c. accus. §. ille quoque. eod. in 6.* quin & edictum 14. oct. 1525. iubet eos, qui hospitantur peruersos, aut abutentes sacramentis, eos denunciare; aut etiam ipsos capite puniri.

Aggrauanda ex specialibus circumstantijs.

Itaque grauibus huiusmodi circumstantijs occurrentibus arbitraria pœna non parum intendenda est; atq; augenda: iuxta d. edictum 1609 siue pecuniaria, siue alia: iuxta d. Principum literas 1614. & 1617. imponatur: siue ex actione ex canonibus coram ecclesiastico; siue ex actione ex edictis coram sæculari processum fuerit.

Igitur Iudici Ecclesiastico ordinario competit omnis cognitio de hæresi, saluum tamen hic manet Principi priuilegium seu prærogatiua impetrandi Inquisitoris; decernere non tantum apprehensionem, sed & exequi iure potest Episcopus: ex vsu tamen ad executionem implorare solet brachium sæculare. saluũ etiam manet Principi ius apprehendendi, detinendi reos, per suos officiarios; annotandi & confiscandi bona. quamuis hæc omnia ex integro non ita iure, aut per extrauagantes constitutiones obtinerent. vt diximus. salua, inquã, hæc Principi manent, vt ei competant; non vt Ecclesiasticum excludant: quæ non est vis verbi, *salua*; sed tantum vt ea conseruet illi, quæ quis salua sibi fore stipulatur. ideoque in eodẽ paragrapho additur, explicationis causa; Episcopo ex bonis confiscandis soluendas fore expensas. confiscatio autẽ bonorum laicorum iure competit dominis sæcularibus: saluis d. extrauagantibus: aduersus quas verisimiliter hæc stipulatio adiecta est. sed plenius est verbum, *reseruatio*. quod in solidum id, quod reseruatur, tribuit reseruanti. *c. si eo tempore. de elect. in 6.* vbi prærogatiua, quam paragraphus initio saluam vult, priuilegium tantum significat *l in scripto l. muner. 1. obseruare. D. de muner. & honor.* plenius ergo d. §. reseruat Principi punitionem illam, quę instituitur ex contrauentione edictorum ipsius. ex quibus in iudicio ecclesiastico formaliter actio non venit instituenda. quamquam nihil vetet illorum, vt legum ciuilium, ibidem etiam fieri mentionem. reseruatio autem hæc adeo est plena, vt etiam subalternos dominos ius confiscationis habentes excludat, vt eam non capiant, quæ ex contrauentione edictorum incurritur; vt diximus, sed Princeps. atque his conformiter pronuntiatum est à Senatu Brabantiæ pro Promotore Mechliniensi aduersus D. H. ex decreto Officialis apprehensum, sub auxilio brachij sæcularis, & detentum in Episcopali carcere. ita tamen hæc reseruatio valet, vt formalis quidem ex edictis actio Ecclesiastico non competat; sed alia non denegetur; vt mox demonstrauimus; & eadem concordata probant: dum Episcopo cognitionem super hæresi relinquunt: *& eodem titulo art. 5.* qui agit de iconoclastis, disertè tradunt quod Iudex ecclesiasticus solus (nota) cognoscet in casu, quando malefactor sustinet non esse reuerentiam imaginibus exhibendam propter id, quod illæ repræsentant: alijs ergo casibus cognoscit etiam pro ratione suæ iurisdictionis: sed non solus; sed vel Inquisitor etiam, vel Principis Concilia, cum edictis illius est contrauentum. Canones porrò adeo solis Episcopo & Inquisitori causas fidei

15. Vt concordata non auferant Episcopo authoritatem iure competentem: etsi Principi tribuant aliam quam canones.

16. Principi vt punitio competat peccantium contra edicta, dum ex illis formaliter actio instituitur, sed ex eodem facto per canones mandata punitio Ecclesiæ non aufertur.

fidei tribuunt cognoſcendas ; vt Paulus V. etiam alijs prælatis ademerit quoad ſui ordinis regulares. *Conſt. incip Romanus.* Quin imo etſi Eccleſiaſticus Iudex iam officio perfunctus videatur cum de hæreſi damnatum tradidit magiſtratui ſæculari ; nec ille pœnam ignis imponit; poteſt illum monere : ſine metu irregularitatis. *Diana p. 1. s. 2. r. 134.* vt nec ante ceſſet eius officium, vbi non ceſſant per malignitatem temporum illæ pœnæ. Nempe illas Principes remittere poſſunt ; ſi ad reip. ſalutem opus fuerit. *Wameſ. can. conſ. de haret. conſ. 567 diximus in Hist. l. 3. c. 22.* nam quod per legem non licet, licet per neceſſitatem. *c. 4. X. de reg. iur.*

CAPVT XLI.

De Schiſmate.

1.
Vt Eccleſiaſticus & ſæcularis ſchiſmaticos compeſcant?

VAlde affinia ſunt hæreſis, & ſchiſma : nec ferè ſchiſma factum, quin defierit in hæreſim. igitur regulæ Patrum conſtituerunt, vt ſi qua Eccleſiaſtici officij perſona ei, cui ſubiectus eſt, reſtiterit, vel ſeorſum collegerit, aut aliud altare erexerit, aut ſchiſma fecerit, iſte excommunicetur, atque damnetur. quod ſi fortè & hoc contempſerit, & permanſerit diuiſiones & ſchiſma faciendo ; per poteſtates publicas opprimatur. & infra, non ſolum exilijs, ſed etiam proſcriptione rerum, & dura cuſtodia coërceatur. *ita Pelagius in c. de liguribus.* 23. *q.* 5. poſt idem Greg. *in c. nec licuit. diſt.* 17. ſchiſma diſſenſionem ab Epiſcopali authoritate facit ; hæreſis autem peruerſum dogma habet. *Caterum*, inquit Hieronymus, *nullum ſchiſma non aliquam ſibi confingit hereſim, vt rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur. c. inter.* 24. *q.* 3. quatenus ergo hæreſim ſapit ; ſolius Eccleſiæ eſt iudicare inter lepram & lepram : quatenus diuiſionem indicat; monet ; & mucrone excommunicationis ferit: qui ſi contemnatur, demum Iudex ſæcularis per exilia, proſcriptiones, ſimileſve pœnas ſchiſmaticos comprimit. *d. c. de ligur.* ſingulare videtur *in d. c. nec licuit.* vt ſi quis Synodum particularem aduerſus generalem ; ſine alia mora per ſæcularem poteſtatem puniri poſſit. quoniam directo, atque ex profeſſo, & notoriè ab vniuerſali eccleſia ſeceſſionem facit. in d. autem c. *de ligurib.* contemptus ruſticus, & in omittendo magis conſiſtens fuiſſe videtur. raro autem fieri poterit, vt ſine præuia Eccleſiæ monitione, cognitione, ſeu declaratione, ſæculari poteſtati conſtet ſchiſmaticum quem eſſe ; & vt talem puniendum. nam, etſi *in d. c. de ligurib.* illi in contemptum Sedis Apoſtolicæ de ſua ruſticitate gloriabantur ; excommunicatio tamen, & perſeuerantia præmiſſa eſt ſæculari punitioni. vt quamuis notorium excludat cauſæ cognitionem ; *c. quoniam X. de fil. presbyt.* tamen illud ipſum ita ſe habere, cum ab animo etiam pendeat ; euidenter conſtare ; vt declaratione non egeat ; omnino debebit. Quod ſi autem factum aliquod tanquam ſchiſmaticum, aut hæreticum damnetur ab vtroque iure ; erit res mixtæ iuriſdictionis: & ab vtroque Iudice puniri poterit. Vt poteſt irreuerentia erga crucis, aut ſanctorum imagines. *c. ſi canonici. de off. Ord. in 6 l. 1. C. nemini licere ſignum crucis, vt ſup de haret. diximus.*

2.
Sed oportet vt quem conſtet ſchiſmaticum eſſe antequam ſæcularis de eo cognoſcat?

CAPVT XLII.

De alijs rebus Eccleſiarum, & clericorum.

1.
Iudicis ordinaliter Eccleſiaſtici eſt hæc cura.

FAcultates Eccleſiæ in manu fuiſſe Apoſtolorum, ab eiſque diaconos eis præpoſitos, & illorum ſucceſſores Epiſcopos opum ſacrarum habuiſſe adminiſtrationem, alijſque demandaſſe latè conſtat *ex ÿs qua deducit Gratianus tota cauſa 12. & 13. tetigimus in Conſult: tan. de paroch. conſ. 8. de religioſ. dom. conſ. 2.* vbi & ſingulatim quæſiuimus quæ circa regimen hoſpitalium Concilium Trid. innouarit, auxeritve. laicis autem nullam competere, in res Eccleſiæ iuriſdictionem proſequitur latè idem Gratianus *diſt.* 96. Concilium Rom. ſub Symmacho *Solis*, inquit, *Sacerdotibus diſponendi de rebus Eccleſia indiſcuſsè a Deo cura commiſſa eſt.*

2.
Cogit hoſpitalium curatores etiã laicos ad rationes reddendas.

Quod huc pertinet, ad rationes reddendas hoſpitalis publici, *ex c. 8 & 9. ſeſſ. 22. Conc. Trid* rectè citari & cogi per Iudicem Eccleſiaſticum rectores, quamuis laicos, etiam ad ſolutionem reliquati, appellatione etiam remotâ, ſi in viſitatione ſupputatum fuerit, *ex c. 1. d. ſ. 22. c. 10. ſ.* 24. & ita iudicatum fuiſſe à Cancellaria Pinciana ait Ceuallos, *de cog. per viol. p. 2. q. 123.*

3.
Et bonorum Eccleſiæ.

Adminiſtrator ergo bonorũ Eccleſiæ laicus eſſe non debet. *c. Laicus. diſt.* 89. ſi tamen fuerit adminiſtratio ei ab Eccleſiaſticis commiſſa ; committentibus Eccleſiaſticis debet reddere rationem. *c. indicatum in verb. à rebus diſcenti conuenit. d. 89. clem. quia contingit. de religioſ. dom. in verb. reddere rationem Epiſcopo.* Neque obſtat d. c. indicatum *in verb. quippe veſtra non ſuppoſita curationi.* ſi quidem illa referuntur tanquam allegata à recuſantibus laicis, non à Pontifice, tametſi ad vitandas impoſterum tricas, &, vt veteres canones ſeruentur, clericis adminiſtrationem velit committi rerum Eccleſiaſticarum.

4.
Sola venditione acquirit Eccleſia dominium. non ſic transfert.

Sola venditione nanciſcitur dominium Eccleſia. *ſola venditione* dominium non transfert, obtinet ergo in illa lex quoties *C. de rei vindicat.* venditrice, non emptrice. *Couarr. var. reſol. lib. 2. c. 19. n.* 4. nec minus delinquit Eccleſiaſticus rem duobus vendens, quam laicus. neutrĩ variatio permiſſa eſt. in vtroque acquirente ſiue ab Eccleſia, ſiue à laico obtineant, oportet leges ſæculares de acquirendo rerum dominio. in iure autem patronatus canones admittunt variationem laici, non clerici. quamuis aduerſentur nonnulli. *Martha & citati de iur. p. 4. c. 172.*

5.
De rebus ſic quæſitis cognoſcit.

Porrò, quod huc ſpectat, Eccleſia ſola emptione dominium rei emptæ adepta, vbi ius ciuile adhuc obtinet ; de re huiuſmo-

huiusmodi cognoscit, & statuit, vt de alijs. an autem pecunia dono, legatove relicta in dotem monialis ingressuræ religionem eodem loco sit habenda? pendet ab illa quæstione, an pecunia in rem comparandam destinata loco rei habeatur? de qua re Le Maistre *tra de criees c. 1. alijq. passim.* dubium non est, quin cura huiusmodi doni, legatiuè ad Iudicem Ecclesiasticum spectet, eo iure quo causæ piæ, earumve executio.

CAPVT XLIII.

De negotijs criminibusque quæ mixti fori dicuntur, & primum de præuentione.

1. Quatenus vterque iudex mixta negotia tractet?

VT negotia, ita crimina, tam sacra quam ciuilis iurisdictio tractat. sed vnaquæque cognitionem ad suum finem dirigit. sacra ad salutem animarum: vt saluus fiat populus Christianus: ciuilis; vt quieta sit respublica; lites, discordiæ, bella, componantur, decidantur, in tranquillitatem desinant. Vnde & D. Paulus, cum Corinthium incestuosum tradidit satanæ, finem expressit; *vt spiritus saluus fiat.* fines isti diuersi quidem sunt; non tamen contrarij: sed mutuo se compatiuntur non tantum; sed & coniurant amicè: alter alterius curam non tollit; sed pari illam passu ambulare gaudet. & negotia quidem ciuilia vtraque iurisdictio suo modo concludit, sine alterius impedimento; dum aliud intendit quam actum agere. quamquam idem sæpius agendo in alium finem dirigit: prout iurisdictiones sunt distinctæ. &, quod ad crimina attinet, percurrentibus veteres canones vlla vix crimina non occurrent castigata: sed per censuras, anathemata, pœnasque Ecclesiasticas. & ferè ita sonant canones Apostolorum, quos agnoscit Concil: *Trid. sess 25. c. 1.* & veterem Ecclesiæ disciplinam optimè repræsentant. quibus & accedunt, qui vocantur canones pœnitentiales. & pœnæ quidem huiusmodi canonicæ, seu pœnitentiales non excludebant accusationem criminum iudicialem, etiam post pœnitentiam & reconciliationem. vt rectè Layman *in Theol. mor l 4. t. 9. c. 2. nu. 6.* & Couarr. *variar. lib 2. c.* 10: pœnitentias ait, quamuis publicas, imo solemnes, quamuis & diuturnas, & graues nō esse impedimento accusationi, aut inquisitioni iudiciali. præsertim dum pœnæ inflictæ nondum respondent grauitati criminum. *Layman ibid.* ex communi *cum Farinacio & Nauarr.* quare nec hodie v. g. clerici percussor per Ecclesiasticæ censuræ denuntiationem eximitur à sæculari punitione. idem etiam obtinet in omnibus grauioribus criminibus, quibus vitæ aut membrorum mulctatio præscripta est per leges, aut consuetudines. *c. rex. c. sunt quædam c. incestuosi.* 23. q. 5.

2. Vt hodie præuentio alterius fere actionem excludat?

Sed nihilominus postquam iudiciariam potestatem manifestius exercuit Ecclesia, & censuram morum pœnis condignioribus stabiliuit; in minoribus delictis eam ferè punitionem instituit, quæ condigna videretur: & sic præuentio cepit eò porrigi; vt alterius iurisdictionem impediret. *c. de his. X. de accusat.* sic tamen, vt puniti à Iudice sæculari à pœnitentialibus canonibus non eximerentur, neque cessarent censuræ, seu anathemata: præsertim ab ipso iure inflicta: aut cognitio in ijs quæ animarum periculum inducunt. vt loquitur c. cum quidam *de except. in 6.* sicut ècontra si Ecclesiasticus Iudex loco censurarum graues peregrinationes, aut similes pœnas inflixisset; cessare conuenit pœnas legales: saltem non maiores, non condigniores; tanquam rei iam iudicatæ exceptione. *d. c. cum quidam. Diana p. 4. t. 1. res. 61.* cui pariatur & pendentis litis per præuentionem exceptio. & ita ferè se nunc habent tempora, & mores *Vide citatos à Diana p. 1. t. 2. res. 97. & Mansfeldium in exercit. ad Breue apost. ad V. auxilium brachij sæcular.* per quos fit, vt iurisdictionis, quæ pluribus competeret, soli exercitium illa in causa tribuatur, qui præuenit. quod æquum non videatur de eadem re coram pluribus Iudicibus causam dicere. *Layman d. n. 6. in fin.* vel ob idem crimen pluribus legibus reum fieri. *l. senatus D. de accus.* vt actori seu accusatori in mixti fori negocijs detur optio, coram quo velit reum conuenire. *c. cum sit generale X. de for. compet.* nisi tamen ratione rei alibi existentis non simpliciter alibi conueniri possit. v. g. alibi domicilium, alibi beneficium habens; in loco domicilij delinquens; potest quidem ibi condignè puniri; non tamen illo beneficio priuari. *c. postulasti. X. de for. compet.* quia eius est destituere cuius instituere, vt nec renuntiatio nisi coram suo Ordinario effectum sortiatur. *c. admonet. X. de renuntiat.* præuentio alioquin adeo est efficax, vt & inferioris aditio superiorem excludat. *c. vti debitus. X de appellat. c. cum ab Ecclesiarum. de off. Ordinar.* & contra Ordinarius per totum suum territorium inferiores præuenire possit. *c. cum contingat de for. compet. auth. de defensor. ciuitat. in princ.* nisi fortè consuetudo aduersus Ordinarium obtinuerit: *ibid. in fin.* vel inferiorem: *c. fin X. de off. Archidiac* vel etiam inferioris iurisdictio dependeat à superiori. quippe iudicium soluitur vetante iudicare eo, qui iussit. *l. iudicium D. de iud.* quemadmodum & Papa, totius orbis Ordinarius, potest, saluo decreto hodie Concilij *Trid. sess. 24 c. 20.* inferioribus quidem inhibere, & si causam delegarit alteri, quasi præueniendo, Ordinario videtur inhibuisse; *l. cum prætor. D. de iudic.* ita tamen si literæ præsententur, antequam alius Iudex sit aditus: *d. c. vt debitus.* seu potius citationem emiserit. *l. si quis postea D de iudic.* omnium enim actionum principium est in ius vocatio. *§. omnium inst. de pœn temerè litigant.* vt nec mors delegantis iurisdictionē, quasi re non integra, auferat delegato. *c. gratum. c. licet. X. de off. deleg.* multo minus si facta est cōtestatio. *c relatum. eod.* nec priuilegium superueniens. *d l. si quis.* nec mutatio domicilij *l. cum.*

3. Si tamen tota punitio per præuenientem peragi possit.

4. Præuentio etiam inferioris impedit superiorem, & contra nisi &c.

5. Citatio debitè executa præuentionem gignit.

l. cum quadam puella. D. de iuriſdict. om. Iud. vbi ex facto menrio eſt ſententiæ latæ, vel litis conteſtatæ; ante migrationem; non autem virtus eádem negatur citationi executæ. quam ei tribuit lex *quia. D. de iuriſdict. om. Iud.* & propterea ſic etiam accipi debet c. relatum *X. de off. deleg.* vt ita conteſtationi, quaſi ex facto ibi propoſitæ, illæ vires tribuantur; vt etiam citationi illæ non denegentur. vt in proximè ſequenti articulo expreſſè deciditur. nimium enim vicina eſſet huiuſmodi contrarietas. quin etiam reſpectu actoris ſola Iudicis aditio, & precum oblatio facit præuentionem, vt mutare nequeat. *auth qui ſemel. C quomodo & quando*

6\. Ex reſpectu actoris ſola iudicis aditio. *Iudex. l. vbi captum. D. de iudic.* adeò vt ſi quis de eadem cauſa ad plures Iudices reſcriptum obtinuerit, illius commoditate careat. & expenſas luat *c. fin. X. de reſcript* apud vtrumque Iudicem, *l. ſancimus C. de iud.* ſed & reus actorem præuenire poteſt, ſi prius Iudicem adierit. *l. in tribus. D. de iud.* Ita tamen præuentio locum habet, ſi citatio fuerit valida, & legitima. *c. propoſuiſti. X. de*

7\. Si tamen à iudice competente etiã ſit emiſſa. *for. compet.* adeoque à Iudice competente emiſſa: *l. penult. C. ne de ſtat. defunctor.* niſi compareat, qui nulliter citatus eſt: neque excipiat. *l. 1. §. 1. D. de ſerųs* quin & citatio non emiſſa, & executa tantum; ſed & clara requiritur, vt per eam conſtet, qua de re agatur. *clem. 2. ne lite pend.*

8\. Etiam verbalis prior, reali præualet. quin etiam adeo potens eſt præuentio, vt quamuis citatio realis verbali præferenda ſit, cum pares ſunt tempore; tamen cum verbalis præuenit, obtineat Iuris regula, *qui prior eſt tempore potior eſt iure.* Etſi Barboſa & *quos citat Votorum tom. 2. vot. 92.* ſecus ſentiat.

9\. Et cum ad eundem finem vergit vtriuſque iudicis actio. Igitur ſicut in cauſa merè eccleſiaſtica, ita & in ea quæ eſt mixti fori, ſi liquida eſt præuẽtio, ad eundemque dumtaxat finem tendat vtriuſque Iudicis actio, non ſi quid amplius in vna actione aut accuſatione eſt, quam altera; *Mansfeld. vbi ſup.* Iudex Eccleſiaſticus ſæculari poteſt inhibere. *c. ſaculares Iudices. de for. compet. in 6. c. cum quidam de except. in 6.* quamquam praxis magis habeat, vt viatur literis requiſitorijs. quod & edicta noſtratia iubent. vt &, ſi ſæcularis noluerit progreſſum ſuſpendere, Princeps adeatur. ne par in parem videatur

10\. Eccleſiaſticus vt ſæcularem inhibeat? imperium exercere in materia, in qua vtriuſque valet authoritas. videatur, inquam, quia paritatem negat c. vnam *ſanct. de maior. in extr. comm.* in eoque fundatur ratio d. c. ſæculares.

Quamquam enim quilibet Iudex cognoſcere poſſit an ſua ſit iuriſdictio, tam Ordina-

11\. Sæpius liquere de præuentione vt debeat? rius; *l. ſi quis ex aliena D. de iudic. l. 2. D. ſi quis in ius vocat.* quam delegatus. *c. ſuper literis in fin. c. paſtorali X de reſcript.* tamen idem & laico competit, vt æſtimet an ſua ſit iuriſdictio, *d. l. ſi quis. Cavalius de cog. per viol. p. 2. q. 81. & 82. remiſſiue.* & ſæpe præuentio patitur exceptionem. *Tuſcus in verb præuentio. concl. 646. 647. 649. in verb. delinquens concl. 180. 181. 182. in verb. condemnatus. concl. 571.* ideoque liquida omnino debet eſſe præuentio, vt nulla ſit exceptio, antequam cenſuris ſuam iuriſdictionem Eccleſiaſticus tueatur. *c. ſanè. X. de off. deleg. c. ſi Iudex laicus in 6. etſi*

notorium. de ſent. excomm. in 6. aut alioquin quippiam, niſi cauſâ cognitâ, ſtatuat. *vocato,* inquit d. c. ſi *Iudex, Iudice ſæculari, ſeu alio cuius intereſt. vid. Marth. de iuriſd. p. 2. c. 42. n. 17. & ſeqq. p. 2. c. 1.* 12. Et laico prius vocato.

quippe & cum ambigiatur de duorum Iudicũ delegatione, vterque ſimul cognoſcit, cuius ſit iuriſdictio: &, ſi diffideant, arbitros ſumunt *c. paſtoralis. X. de reſcript* vt in cauſa mixti fori hodie ſæculares Iudices ad Eccleſiaſticum vocari vix ſuſtinerent: ſed vel ſimul cognoſcere, arbitros ſumere, vel ſecundum edicta laici ſuperiorem adiri: aut, ſi laicus præuentionem cauſetur, ſuperiorem Eccleſiaſtici: quia cum 13. Quod vix hodie obtinet.

in partes tranſeunt Iudices, videtur occurrere regula, vt in cauſa ſua nemo ius dicat: & qui de alterutro Iudice queri vult, eius vtrei ſuperiorem, debeat adire. *d. c. cum ſit generale.* quanquam aliter praxis caſſationes, & recurſus ſæculares multis locis inuexerit, etſi etiam Bulla cœnæ quotannis ſeuerè moneat, & excommunicationis mucrone diſtringat iuriſdictionem Eccleſiaſticam inuadentes. & Conc. 14.

Trid. ſeſſ 25. c. 20. vt in re, vt diximus, liquida, Nec vt Eccleſiaſticus turbatores ſuos prout iuris compeſcat. ipſe Iudex poteſt cenſuris ſuam Iuriſdictionem turbantes compeſcere. *d. c. dilecto de ſent. excomm. in 6. c. fin. de reb. Eccleſ. non alien. l. 1. D. ſi quis ius dicent. non obtemp.* quo c. fin. diſertè vſurpatores Iuriſdictionis eccleſiaſticæ per cenſuras compelluntur, vt ab ea abſtineant; neque de Eccleſiæ bonis diſponant; de mortuarijs, & alijs, quæ iuri ſpirituali annexa videntur. at verò hæc in ſubditos; in exemptos, aut extra territorium cuiuſque conſtitutos, non item. *l. fin. D. de Iur. om. Iud.*

Dixi ex præuentione inhibitionem iure fieri, ſi illa liquida ſit; & ad eundem dumtaxat 15. Non eſt locus præuentioni aut inhibitioni, cũ vtriuſque actio non eodem tendit.

finem tendat vtriuſque Iudicis actio: nam ſi Eccleſiaſticus ad cenſuras infligendas aut declarandas tantum egerit; non impediet ſæcularem: ſi hic ad mortem, aut mutilationem; impedit Eccleſiaſtici actionem extra cenſuras, & pœnitentiales correctiones: ſi vterque tantum concludit, vt reus puniatur, prout Iuris, vt permittit edictum 12. *Iul.* 1611. *art.* 41. vel ſine concluſione libellum dederit; intelligitur quiſque actor pœnam petere, quam forum ſuum exigit: ſcilicet ſæcularis, quam præſcribunt leges: eccleſiaſticus, quam canones: in quibus autem pecuniaria tantum mulcta tam per leges quam canones, vſumque conſuetum exigitur; meritò obtineat præuentio, ne ſecundus à primo actum agat. vnde cum grauia naſci ſoleant incommoda; multis locis inita ſunt Concordata; quæ ſingulis ſuas cauſas aſſignent; aut communes, mixtique fori faciant: & in his vt tum admittenda ſit præuentio, dixi *in Iur. pont. anal. de for. comp. n. 53. & ſeqq.* mixti fori crimina latè perſequitur Fragoſus *Regim. reip. l. 2. diſp. 4. §. 5. & ſeqq.*

CAPVT XLIV.

De vſuris.

VSuræ naturali iure ſunt illicitæ : ſed crimeo origine eſt eccleſiaſticum : vtpote cuius poſt literas ſacras prohibitio per Concilium Nicænum eſt inducta. *c quoniam. diſt.* 47. iure ſi quidem ciuili vetere permiſſæ fuerunt vſuræ : recentiori Iuſtiniani contendunt plures per interpretationem authenticæ *de Eccleſiaſticis titulis in princ.* (vbi Iuſtinianus vult qua-

1. Vſura quatenus mixti fori ſit ?

tuor primis Concilijs, vt Euangelijs, honorem;&, vt legibus, obſeruantiam præſtari) eſſe vetitas : ſed, vt noo impugnemus generale iſtiuſmodi argumentum aduerſus ſpecialem legem ; admittendum eſt tamen, ſi non permiſſas; toleratas tamen fuiſſe vſuras, ſecundùm moderatiooem Iuſtinianæ legis *eos C. de vſur.* neque punitas fuiſſe io foro ciuili. Cæterum hodie multis locis Principes, vt in Belgio Carolus V. edictis ſuis vſuras prohibuerunt Eoque rectè hic dicitur vſuræ crimen eſſe mixti fori : aduerſus quod tam edicta, qoam canones inſurgaot. ſimiliter & Philippus II. decretalem miſit ad omnes Iudices ſæculares ; *quam refert Ceuallos de cog per viol. p.* 2 *q.*88. vt omnes vſuras, & contractus illicitos exercentes, tam ipſi punirent, quam Eccleſiaſtico punienti brachium præſtarent, citra exceptionem, quod rei eſſent laici. Enimuero edictum Caroli V. non explet quidquid vſurarum vorago requirit, ſed ferè tantum ſpectat compendium fiſci, vt in pœnam in illius ærarium redigatur ſors ſub vſuris mutuo data : canones autem maximè ſpectant emendationem peccatoris ; quæ intrinſicam habet reſtitutionem iniuſtè ac-

2. Præuentio hic non eſt cum vtriuſq; actio non eundem finem habet.

ceptorum, quia *non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. c. non dimittitur. de reg. iur. in* 6. ideoque cum fines vtriuſque fori ſint diuerſi ; actio à Iudice ſæculari ad illum finem intentata non impediet eccleſiaſticum : ſed neque huius præuentio, illum remorabitur. quippe pœnam ab edicto inuentam non propoſuerunt canones ; ſed excommunicationem, ac alias. laici ergo actio Eccleſiam non impediet, quo minus vſurarium ab altari arceat; oblationes reijciat ; ſepolturam neget : *c. quia in omnibus. X. de vſur.* ad reſtitutionem cogat : *c. præterea. c. cum tu eod.* & manifeſtis vſurarijs domos elocari vetet : *c. vſurarum. eod. in* 6. inteſtabiles faciat. *c. quamquam eod. in* 6.

3. Semper cognoſcit Eccleſiaſticus, cum quæritur, an vſura ſit.

Cæterum, quia ſacerdotis eſt iudicare inter lepram, & lepram; ſi in controuerſiam vocetur contractus, an ſit vſurarius ; iudicium deferendum eſt Eccleſiæ ; cuius eſt interpretari ſacras literas : adeoque illud Chriſti ; *mutuum dantes, nihil inde ſperantes.* ſic Pius V. vt vſuraria damnauit cambia ſicca : reditibus, & cenſibus normam præſcripſit : & Sixtus V. improbauit praxim triplicis contractus ; ſocietatis, & aſſecurationis ſortis, cum certi lucri minoris ; pro maiori incerto, redemptione. *Vide citatos à Diana p.* 1. *t.* 2. *reſ.* 77.

Enimuero quamuis non ſoleat iudicium criminale ſuſpendi per ciuile, *l. per minorem D. de iudic.* ſed illud eſſe huius excluſiuum, ac prius expediendum : *l. fin C. de ord. cognit. l.* 1. *C. ſi quis aliquem teſtari prohibuerit* : tamen, ſi deciſio criminalis dependeat à deciſione ciuili, merito criminale ſuſpenditur *l. præſes C de plagiarijs. l. quoniam C de adult. l. ſi quis libertatem. C. de petit. hereditat.* vt generatim dici ſolet præiudiciales quæſtiones prius eſſe terminandas. *c.* 1. *c. tuam. X. de ord. cognit.* v. g. accuſatus criminaliter coram laico ſuper vſura negat contractum ſuum eſſe vſurarium ; citat accuſatorem ſuum coram Eccleſiaſtico, vt is declaret eſſe licitum : cum ille punctus inuoluat quæſtionem fidei ; Iudex ſæcularis illam decidere oon poteſt : illa indeciſa condemnatio criminalis ferri non poteſt. quia natura prior eſt quæſtio, an quid ſit ; quam quomodo ſit. eodemque modo accuſatus de adulterio, negat ſe ritè coniugatum eſſe : præuia huius exceptionis debet eſſe deciſio ; antequam ferri poſſit condemnatio adulteri, ideoque ſuſpendi proceſſus criminalis, donec eccleſiaſticus deciderit, an verum ſubſit matrimonium.

4. Quando criminale iudicium ſuper vſura ſuſpendatur per ciuile ?

5. Cum quæritur an id de quo agitur ſit vſura.

Contingit tamen vt hæc non ita obtineant. vt ſi agatur de executione inſtrumenti guarentigiati; ſeu cui inſertum eſt iuramentum ſuper illius obſeruatione ; vt illud executioni prius mandari debeat, quam quæri de vſuraria prauitate. *arg. c. debitores. c. ad noſtram. in fin. de iureiur.* quod idem obtinere poteſt, ſi ſtatuto omnis exceptio reijciatur in pleniorem litis indaginem ; & per prouiſionem contractui mandetur ſatisfieri. *Marth. de iuriſdict. p.* 2. *c.* 45. atque adeo eo caſu eccleſiaſticus aditus ſuper declaratione vſurarij contractus, non poterit ſæculari inhibere, ne ſtatuta generaliter concepta, ex boni publici conſideratione, obſeruet ; ſine præiudicio cognitionis eccleſiaſticæ ſuper vſura. *Vt ibid.* Vt etiam Eccleſiaſticus aditus ſuper abſolutione à iuramento, non poteſt inhibere interim ne creditor coram ſæculari agat. *idem vbi ſup. c.* 46. quamquam Gutierres *alijque apud Dianam. p.* 3 *t.* 1. *r.* 18. diſſentiant, in inſtrumento guarentigiato. ſed rationes magis ſuffragantur noſtræ opinioni : quatenus non turbatur ordo iudiciorum, nec illuſorium redditur iudicium eccleſiæ, ſed integrum illud ſeruatur, & conſuetudinarius iuris ordo ſeruatur, vt ſine præiudicio cauſæ principalis, in eiuſque pleniorem indaginem hæc reſeruentur : interim prouiſionaliter mandetur executioni, quod prima facie iuſtius æquius videtur. vt plura alia ſunt in iure prouiſionalia iudicia, alioquin cõſuetudine, ſtatutiſque ſepoſitis, mero iure præcederet cognitio, an ſubſit vſura. *arg. c. lator. X qui fil. ſint legit. & quæ mox citauimus. Vide Ceuallos & citatos de cognit. viol. p.* 2. *q.* 7. *& q.* 96. 97. idemque dicendum eſt, dum quæritur de iuramento ; vt interim executio liquidi, iuratique contractus non retardetur. *idem q.* 97.

6. Niſi prouiſionale iudicium aut ſimile exerceatur.

Sed

7. *Eccleſiaſticus etiam iubet laico aduerſus Iudæos & gentiles prouidere.*

Sed & in Iudæis & gentilibus, vbi eccleſiaſticus iudicare non poteſt eum, qui eſt extra Eccleſiam; aliquando cogit temporalem poteſtatem prouidere: v. g. vſuras reſtituere *c. poſt miſerabilem. X. de vſur.* quia nec ipſe Pontifex diſpenſare, minus Princeps, poteſt; ita vt licitæ fiant vſuræ. *c. ſuper. X. eod.* quia nec exercitium vſurarijs, nec habitatio à poteſtatibus

8. *Ne tolerentur habitare, teſtari &c. vſurarii publici.*

permitti poteſt. *c. 1. eod. in 6. clem. vnic. eod.* quæ loca de Iudæis quidem non agunt. ſupremi autem Principes alicubi, ob neceſſitatem publicam, tolerant exercitium, ita vt repeti vſuræ per actionem iudiciariam nequeant, tanquam minus malum, quo plurium vſuraria praxis impediatur. alioquin regulariter tam chriſtianos ſua authoritate eccleſiaſticus; quàm Iudæos per ſæcularem cogere debet ad reſtituendas vſuras. *d. c. poſt miſerabilem.*

CAPVT XLV.

De fractione ſigilli confeſſionis.

1. *Punitio hæc pertinet ad Eccleſiaſticum.*

SAcerdoti confeſſionem reuelanti imponitur perpetua peregrinatio. *c. ſacerdos de pœnit. d. 6.* vel perpetua incarceratio *ex c. omnis. X. eod.* Vetus piorum fidelium vſus erat, vt in mortis neceſſitate, deficiente ſacerdote, confiterentur proximo. *c. quem pœnit. d. 7.* quamuis enim non ſit ſacramentalis ea confeſſio; dum clauium poteſtas non competit niſi ſacerdoti; taliter tamen confitens ſit dignus venia; ex ſacerdotis habendi, eique confitendi deſiderio. *d. c. quem pœnit. verſ. tanta. mundati ſunt leproſi,*

2. *Etiam contra laicum qui audiuit confeſſionem in defectu ſacerdotis.*

inquit, *dum irent oſtendere ora ſacerdotibus, antequam ad eos peruenirent: vnde patet dominum cor reſpicere, dum ex neceſſitate prohibentur ad ſacerdotes peruenire.* quare & hi laici, qui ſic audierint confeſſionem, obligantur ad ſecretum, ad imitationem ſacerdotis; nec cogi poſſunt quidquam reuelare à quocumque magiſtratu; &, ſi confeſſus obiuerit, quamuis ſacramentaliter non ſit abſolutus, nec ab excommunicatione relaxatus, vt ſi eſſet à ſacerdote abſolutus, in ſacro ſepeliri debet *c. fin. X. de ſepultur. c. paſtorali §. præterea. X. de off. ordinar.* tamen *Dei miſericordia,* inquit d. c. quem. pœnitet. *eſt vbique. qui & iuſtis nouit parcere; & ſi non tam cito, ſicut ſoluerentur à ſacerdote.* adeoque excommunicatum ſic laico confeſſum poſt mortem ab excommunicatione abſoluendum, & in ſacro ſepeliendum erit dicendum; ergo hic laicus confeſſionem reuelans, quia in eum non eſt ſtatuta pœna ordinaria ſacerdotis: punietur extraordinaria. *Nauarrus in d. c. 1. §. diligens. de pœnit. in 6.* atque à Iudice Eccleſiaſtico: cum crimen ipſum referatur ad offenſam ſacramenti. poteſt tamen requiri & ſæcularis, vt plenius puniat. *arg. c. 2. X. de maled. c. felicis §. per hoc de pœn. in 6. Diaz. & Salcedo in prax. c. 109.*

CAPVT XLVI.

De iuramento.

1. *Mixti fori eſt, ſed natura propriâ Eccleſiaſticæ cognitio.*

VTriuſque iuris Codices, & Iudices illud tractant; ſeruandum vel non ſeruandum decernunt. ſed tamen reuerà magis ad Iudicem Eccleſiaſticum pertinet. *c. nouit X. de iudic.* quare iuramenti ratione laicus coram eccleſiaſtico conuenitur ad obſeruationem contractus. *c. fin. de for. compet. in 6.* etiam hæres, *c. à nobis. de ſent. excom. in 6.* quod Choppin. *de ſac. pol. l. 2. t. 2. n. 3.* exploſum hodie ait: ſed non apud nos, neque cœlites. imo ad vſuras ſoluendas cogit *c. debitores X. de iureiurand.* & in ijs, quæ lege tantum ciuili reprobata ſunt, iuramentum ſeruari cogit Eccleſia. *c. quamuis pactum. de pact. in 6.* & Iudices ſæculares, ſi nec vis metus, nec dolus intereeſſerit, per Ordinarios locorum quemlibet aduerſus iuramentum ſuum audire inhibentur. *ex c. licet mulieres. de iureiurand. in 6.* adeoque nec abſoluere permittuntur quinimo ferè id Papæ reſeruatum videtur *c. ſi. vero. c. verum. X. de iureiurand. c. ve-*

2. *Abſolutio à iuramento propriè Eccleſ.*

niens in fin. eod. quamquam & Epiſcopi vtantur ea poteſtate; dum iuſta ſatis ſubeſt cauſa. & ſuperioris authoritas; ſi aliquatenus res illum ſpectare poteſt, in iuramento cenſetur excepta. *c. venientes. X. de iureiurand.* quod loquitur de admittenda appellatione, non obſtante conſuetudine iurata; de exequenda ſententia intra certos dies.

3. *Quæſtio de viribus iuramenti ad ſolum Eccleſiaſticum pertinet.*

Cæterum ſi diſputatio oriatur de viribus iuramenti, & probabile iuris dubiũ videatur; Eccleſiæ cognitio deferri debet: cuius eſt iudicare inter lepram, & lepram. & ſic videmus totum titulum. *X. de iureiurand.* plenum eſſe reſcriptis ſuper dubijs iuramentorum obligationibus. vterque tamen Iudex peierantes punit. eoque rectè dicitur mixti eſſe fori cauſam iuramentorum.

Piè reſpondit Alexander *in l. 1. C. ſi aduerſus vendit.* neque perfidiæ, neque periurij ſe authorem futurum; poſtulationemque abſolutionis à iuramento reiecit. Theodoſius & Valentin. *in l. non dubium. C de leg.* aduerſus id, quod lege eſſet prohibitum, iuramentum noluit ad-

4. *Etiam laicus coram Eccleſiaſtico conuenitur ſuper obſeruatione iuramenti.*

mitti. Fredericus *in auth. ſacramenta puberum. d. tit. ſi aduerſus vendit.* per vim aut metum extorta ſacramenta nullius voluit eſſe momenti. Bonifacius VIII. *in c. quamuis pactum de pact. in 6.* ſeruari vult pactum, quamuis à lege ciuili improbatum, nec vi nec dolo præſtitum; ſi non vergat in ſalutis diſpendium, nec alterius detrimentum. eoque idem Bonifacius *in c. ſi. de for. comp. in 6.* ad obſeruantiam iuramenti etiam laicum coram eccleſiaſtico rectè conueniri reſcripſit. & conſonat c. nouit. *X. de iud. c. 1. & tot. tit. X. de iureiur.* addit ergo, vt loquuntur, forum foro iuramentum: eoque ſi abſolutio petatur, adibit Eccleſiaſticus. *c.*

2. X. *de iureiur.* cuius eſt de religione, & diuina lege, *non aſſumes nomen Dei tui in vanum*, reſpondere.

5. Poteſt Princeps inhibere ne contractibus iuramenta inſerantur.

poteſt quidem Princeps ſæcularis, ad vitanda periuriorum pericula, prohibere, ne ſubditi actibus, contractibuſque ſuis iuramenta adijciant, præſertim lege prohibitis: dummodo ſincerâ mente id fiat: non autem eo fine, vt Eccleſiæ authoritas excludatur; & locum non inueniant canones mox citati. quod eſſet per cuniculos oppugnare libertatem, iuriſdictionemque Eccleſiæ. vt lex Caſtellæ id negat. quemadmodum etiam non rectè antiqui formularij omnibus ferè contractibus clauſulam iuramenti inſerebant. id quod vergebat in præiudicium iuriſdictionis laicæ, fruſtra, & ſine neceſſitate. cuius iuris ſui defendendi cauſa conſuetudinariam huiuſmodi formulam etiam potuiſſe Principes inhibere, ſuadet æquitas. ſi tamen grauis neceſſitas, nec vana præſumptio id exegerit; vt in d. c. nouit X. *de iud.* à lege id excipiendum eſt.

6. Non poteſt Eccleſia ad euacuandam iuriſdictionem Principis de iuramento cognoſcere, ſed bona fide.

eiuſque obſeruantia rectè ad Eccleſiæ iudicium defertur. Præſtitum etiam in prohibitis iuramentum, vix eſt vt iure irritare poſſit Princeps, aut relaxare: tanquam ſpectans ad religionem, & vinculum ſpirituale. ſi tamen iniquum euidenter appareat; poteſt Princeps partem damnare, vt remittat obligationem: ſed & Iudex inferior: non tamen ſi dubium ſit; ſed illud ad deciſionem eccleſiæ pertinet.

7. Neque ſuper relaxatione iuramenti rogata, cognoſcere ſuper contractu.

Sed an aditus Iudex eccleſiaſticus ſuper abſolutione iuramenti cognoſcere poſſit ſuper contractu? & æquius eſt, vt ſi dubia ſit contractus obligatio, eorumque quæ ex illo petuntur, contentus eſſe debeat ſummaria cognitione, vt abſolutionem impertiatur ad effectum agendi: & quæſtionem ſuper contractu ad Iudicem ſæcularem remittat: ſin autem liquida ſit obligatio contractus, ad illius obſeruantiam cogere poſſit *d. c. fin. de for. compet. in 6. in verb. contra iuramentum à ſe præſtitum temere veniendo.* & Innoc. III. *in d. c. nouit* de iuramento ſe poſſe cognoſcere ait; de feudo nolle, quamuis ob hoc iurata debeatur fidelitas. *Vide citatos à Diana p. 1. t. 2. reſ. 113. 114. 115. 159.*

8. Declarare an quis in legem ſæcularem ſuper periurio ſtatuentem incurrerit, ad ſæcularem pertinet, non ſuper dubio legis diuinæ.

Sed, an quis inciderit in pœnam legis ſæcularis, punientis periurium, declarare poteſt Iudex ſæcularis, vt *poſt Butrium & Guidonem Papa* tradit Ceuallos *de cog. per viam viol. p. 2. q. 83.* ſed, cum dubitatur de ſenſu legis ſæcularis. quippe interpretatio legis pertinet ad eum, qui legem tulit *l. ſi imperf. de legib.* eoque rectè dicitur, ſi poteſt punire, quod eſt conſequens; poteſt cognoſcere, quod eſt antecedens: ſed vt punire ex lege ſeculari; ita & de illa cognoſcere. quippe, ſi quæſtio emergit ſuper dubio legis diuinæ; non poteſt interpretatio ſpectare ad Iudicem ſæcularem. Igitur mixti fori habendum eſt crimen periurij: vt Iudex vterque puniat ſecundùm ſuas leges. *Vide Fragoſ. Regim. reip. l. 2. d. 4. §. 11.*

CAPVT XLVII.

De concubinatu.

1. In rigore punitio ad Eccleſiaſticum pertinet, etiam contra laicum, bono publico expedit, vt præuentioni ſit locus.

CAnonicum hoc crimen eſt *c. nemo. 32. q. 4.* legibus enim permiſſus eſt concubinatus. *l. in concubinatu. D. de concubin.* ergo in rigore ad ſolum Iudicem Eccleſiaſticum ſpectat punitio, *arg. Auth. clericus. C. de Epiſc. & cler. in v. ſi vero crimen ſit Eccleſiaſticum, Epiſcopalis erit examinatio, & correctio Vide Dian. p. 5. t. 5. r. 10.* etiam laicorum, *Concil. Trid ſeſſ. 25. c. 8. de ref. mat.* vbi ſi opus etiam brachium ſæculare implorari iubet. ex vſu loquuntur qui dicunt eſſe mixti fori. *Vide Diana p. 1. t. 2. r. 87.* eoque Philippus II. in Hiſpania decretalem miſit ad omnes Iudices ſæculares, quam refert Ceuallos *de cog. per viol. p. 2. q. 88.* vt omnes in concubinatu publicè viuentes punirent; & eccleſiaſtico punienti brachium præſtarent, quamuis aduerſus laicos *Vide ſupr. c. 13. n. 11. infr. c. 48. n. 15. & ſeqq.*

CAPVT XLVIII.

De adulterijs.

1. Enormia flagitia magis per Principes quam Eccleſiam puniuntur.

REx debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas, & periurantes viuere non ſinere. *c. Rex. 23. q. 5.* enormia flagitia potius per mundi Iudices, quam per antiſtites, & rectores Eccleſiarum vindicantur *c. ſunt quadam. ibid. c. inceſtuoſi. ibid.* ſunt enim hi maximè conſtituti propter latrones, homicidas, raptores. *ibid.* adulterium ergo punire magis etiam ad ſæculares Iudices ſpectat, quam ad Eccleſiaſticos. *d. c. Rex. c. relegentes. ibid. c. ſi quos. 23. q. 4.* vtique vbi vindicatur vt enorme crimen. *c. ſententiam X. ne cler. vel monach. vt aut ipſe qui plectitur*, inquit *c.*

2. Sic & adulterium, niſi maritus ad diuortium accuſet.

non eſt *ibid. corrigatur experimento; aut alij terreantur exemplo.* atque adeo quando maritus vxorem accuſat cum inſcriptione: *c. tua. X. de procur.* non quando ad ſeparationem thori: nam tunc ad Eccleſiaſticum pertinet. *c. tua.* & amiſſionem dotis, *c. plerumque. X. de don. inter vir. & vxor.*

3. Ob hodiernam leuitatem præuentioni eſt locus.

Cum ergo adulterium hodie paucis locis gladio puniatur; ſed adulterorum loculi magis excutiantur; nulla debet eſſe inuidia, vt crimen hoc mixti fori cenſeatur; *Vide Dian. p. 1. t. 2. reſ. 86. p. 4. t. 1. reſ. 16.* & Iudex eccleſiaſticus inquirere, vlciſci, & iudicare poſſit. *c. 1. X. de off. Ordinar.* etiam laicum:

4. In monaſterium incluſio non niſi de conſenſu Epiſcopi facienda.

c. fraternitatis. in fin. diſt. 34. c. gaudeamus. X. de conuerſ. coniugat. vbi in monaſterium incluſio ad perpetuam pœnitentiam proponitur. quæ eadem pœna in authent. *ſed hodie. C. de adult.* vt eam poſſit imponere vterque Iudex: exe-

qui

qui tamen incluſionem non poteſt laicus, ſine præuio aſſenſu Epiſcopi, cui ſubeſt monaſterium. *arg. c. biduum. §. ſi quem in inſulam.* 2. *q.*6. Sic & in c *cuſtos. c. ſi bono.* 27. *q.* 1. Epiſcopo permittitur mulierem impudicam comprehendere; & obſiſtentes excommunicare.

5. Capillorum abſciſſio, caluatio.

Abſcinduntur & capilli, & veſtes anterius, & poſterius, ad ignominiam. *c. de benedicto.* 32. *q.* 1. d. auth ſed hodie. *caluatos,* inquit, *ab inuicem ſeparare.* &c. quod de vtroque dicit; ius autem cauſe de adultera tantum.

6. Separari adulteros iubet Eccleſia.

Sed imprimis turpiter conuenientibus iniungenda eſt ſeparatio. *quod ſi obſtinatè,* inquit D. Cyprianus, *perſeuerant, nec ſe ab inuicem ſeparant &c. nec putent ſibi vita aut ſalutis conſtare rationē ſi Epiſcopis aut ſacerdotibus obtēperare noluerint.*

7. Neque tantum quoad domeſticam conuictionem, ſed & extra locum migrationem.

In d. autem c *de benedict.* non tantum ſeparatio domeſtica; ſed & extra locum migratio indicitur vtrique. quod & in mulieribus iubet Concilium *Trid. ſeſſ.* 24. *de reform. mat. c.* 8. ſed quoniam relegationis verbum, atque exilij quoſdam Iudices laicos offendit; qui negant eccleſiaſtico eſſe territorium; poteſt idem effectus haberi omiſſis iuriſdictionalibus illis vocabulis, *fac migrare*, inquit d. c. *de benedicto:* & iterum *in alium quendam locum conſtitue:* quibus potius verbis in ſententijs ſuis vti poſſunt Iudices Eccleſiaſtici; vbi alia ſunt inuidioſa. quomodo & Concilium *Trid. d. c.* 8. *extra oppidum,* inquit, *vel diœceſim, ſi ijſdem Ordinariis videbitur, inuocato, ſi opus fuerit, brachio ſeculari, eijciantur. ſi opus fuerit;* inquit: non quidem iure: alioquin ſemper opus foret: ſed aut ex locorum conſuetudine, aut ex facto: potentia ſcilicet adulterorum: cui comprimendæ non ſufficiat familia Ordinarij.

8. Si opus, inuocato brachio ſeculari.

9. Excommunicat Eccleſia adulteros.

Denique puniuntur adulteri pœna excommunicationis. *c.* 2. *&* 6. X. *de adult. c. ſi concubina.* X. *de ſentent. excom.* vbi & quæ ſolius eſt Eccleſiaſtici, & per quam etiam effectui dare iniunctam etiam migrationem poſſint: vt quamdiu manſerint in loco delicti, ſint excommunicati: ſed ſi & hanc contempſerint: dicitur Eccleſiam vlteriorem non habere poteſtatem; ſed per ſeculares deputandum exilium, vel legitimam pœnam inferendam. quod non malè accipiatur de executione facti: & propterea non dicitur pœna exilij deputetur; ſed exilium. quomodo & verbum eijciantur, de facto, & executione; non de ſententia *in d. c.* 8. accipi poteſt Vt ſi quis omnia contempſerit, & præſertim excommunicationem; re ipſa in exilium eijciatur: *cum Eccleſia,* inquit in d. c. *cum non. non habeat vltra quid faciat.* pœna autem exilij, ſi ſententiam tantum ſpectemus; ſit infra excommunicationem. quæ vtique morti comparatur, *c. nemo Epiſc.* 11. *q.* 3. & vbi vires Eccleſiæ deficiunt; debent Principes ferre ſuppetias diſciplinæ. *c. principes. c. adminiſtratores.* 23. *q.* 5. alium modum ſuggerit c. 3. X. *de crim. falſ. in verb. & prouinciam ipſam eos abiurare compellens, abire permittas.*

10. Etiam donec migrauerint.

11. Exilij pœna vt imponenda?

12. Clerici adulteri vt puniendi?

Multo magis clerici adulteri puniendi ſunt, deponendi, & in monaſterium detrudendi. *c. ſi quis clericus. c. dictum c. ſacerdos. diſt.* 81. & mulieres quæ cum clericis peccant. *c. quidam ibidem.* de quibus, *ab Epiſcopo,* inquit, *auferantur, & venundentur, illis pro tempore relegatis ad pœnitentiam, quos ſua libidine infecerunt, relegatis;* vtique in alium locum pœnitentiæ congruum quod eſt corporaliter inde auelli, vbi quis illecebris deſeruiuit. & *valet interdum pro animæ ſalute mutatio loci. c. valet. ibidem.*

13. Monitio adulterantium.

Præter veteres pœnas *d. c.* 8. *ſ.* 24. *Conc. Trid. de reform. mat.* in adulteris concubinarijs rigidè iubet procedi. monitionem tamen, & quidem trinam exigit. & quia ſæpe difficillimæ probationis ſunt adulteria, plana tamen ob ſuſpectam conuerſationem ſunt ſcandala; non rectè queretur aliquis, ob ſuſpectam, & ſcandaloſam conuerſationem inhibitus ſuſpectis locis, & temporibus, *iuxta c. ab iſto.* 35. *q.* 6. conuerſari cum aliqua, ex eo quod neget id eſſe notorium; & minus dicat ſcandaloſum: ſed ſatis eſt, famam, clamorem, & notitiam in vicinia eſſe: ſeu ſine moroſa difficultate Iudici probari poſſe. alioquin ſequetur, ſi æqua dicatur huiuſmodi querela; vix vnquam puniendum fore adulterium. acceptum enim rigidè notorium in adulterio fortè nunquam dabitur. nec enim palam, nec in populi conſpectu committi ſolet: vt olim à Cynicis; & hodie quibuſdam Indis. vt *notorium* eſt rigidè, quod probari non debet. quemadmodum dicitur hæreticus manifeſtus, *in c. ſup. quibus.* X. *de verb. ſignif.* ſufficit ergo vt publicum ſit, publicatione famæ; ſine qua inquiri non debet: *c. qualiter. & quando. X. de accuſ.* etſi non facti euidentia. *Conc. Trid ſ.* 24. *de reform. mat. c.* 8. ita loquitur, *qui cum adulteris, ſeu concubinarijs publicè viuunt.* ſcilicet taliter, vt de ijs inquiri debeat: *iuxta d. c. qualiter & quando.* & fama vera deprehendatur: etſi principio quidem nondum quoad rem ipſam, ſed ſcandalum; quod tollendum ſit.

14. Ob ſuſpicionem.

15. Qualiter publicorum.

16. Qualitas notorij vt expendenda?

Porrò notorium aut ſcandaloſum adulterium eſſe, non eſt noua delicti ſpecies: ſed vnius delicti qualitates: ſuſpicio delicti, aut ſcandalum, circumſtantiæ ſunt, & acceſſoria: ideoque ſicut Iudex ſub qualitate aliqua datus cognoſcit, an rei adſit qualitas, & ſua ſit iuriſdictio: *l. ſi quis. D. de iudic. gloſſ. in c.* 1. *de off. deleg. in* 6. vbi conſeruator, qui non poteſt cognoſcere niſi de manifeſtis, ſeu notorijs iniurijs; cognoſcit an quæ proponuntur ſint notoriæ, & ſua ſit iuriſdictio: quia *aliàs*, inquit gloſſa, *quilibet poſſet impedire iuriſdictionem conſeruatorum, quia quilibet conuentus ſemper negaret iniuriam eſſe manifeſtam:* vnde quando dubitatur; ad Iudicem ſpectat cognoſcere: *l ſi quis D. ſi quis in ius vocatus non ierit. d. l. ſi quis D. de iudic. & ad illam Faber in Rationali l.* 2. *§. ſed ſi dubitetur. D. de iudic. Buſius in l. fin. D. de iuriſdict.* ita etiam ad cuius cognitionem ſpectat crimen; ſpectabit ſuſpicio, & ſcandalum; tanquam acceſſorium. quoniam acceſſorium ſequitur naturam, adeoque iuriſdictionem ſui principalis. *c. acceſſorium. de reg. iur. in* 6. eamque regulam obtinere in materia iuriſdictionis declarat Bonifacius VIII. *in c. ſi ſuper.* 9. *de off.*

17. Et, an talis ſit, cognoſcit Eccleſiaſticus, vbi tantum de notorio cognoſcit.

eff. deleg. in 6: Alexander III. in c. præterea. X. eod.

18\. *Et prouidet circa scandala inde nascentia.* Cum ergo adulteria inquirere, vlcisci, & punire, spectet ad Iudicem ordinarium; *c. tv. X, de off. ordinat. Clarus lib. 5. sentent. §. fin. quæst. 39. num. 3. Lopes ad practicam canonicam Dias c. 55. ad v. grauitatem Abbas in c. intelleximus. n. 1. X. de adult. Wames. in c. consuluit. 14. X. de appell.* spectabit etiam prouidere circa scandala, & suspectas conuersationes. *inhibendum est*, inquit c. 1. *X de cohabit. cler. & mul.* & c. 1. 2. 3. & inobediens excommunicatur clericus; mulier canonicè punitur. *& in c. 8. ibid.* ob scandalum prouidetur:

19\. *Monitus obedire debet & se purgare.* Adeoque sic monitus ob suspicionem, & scandalum à Iudice ordinario, aut obedire debet; aut se apud illum purgare, seu exceptionem proponere; vt is de ea statuat. *l. ex quacunque. D si quis in ius vocatus.*

20\. *Inhibitio huiusmodi peccati & suspectæ conuersationis, vt Ecclesiastico competat?* Inhibitio autem hæc, seu monitio, fit iuxta præceptum Christi *Mathei c.* 18. nomine Ecclesiæ; quam qui non audierit; sicut ethnicum & publicanum habendum ibidem declaratur. vnde ecclesiæ officium esse dicitur de quocunque peccato mortali corripere quemlibet christianum: &, si correctionem contempserit; per districtionem Ecclesiasticam coërcere: vt reuocetur à vitio ad virtutem. quod ad Ecclesiam spectat decernere de peccato; illiusq; ad eam pertinet sine dubio censura: *c. noui. X. de iudic.* sicut ipse S. Paulus in materia incestus ad correctionem monet, & censuram intentat. 1. *ad Corinth. c.* 5. & eum insequendo authores sacrorum canonum, vbi fornicationum suspicio, aut scandalum esse potest. moneri peccantes, & inhiberi volunt, ne deinceps suspecta, scandalosaque conuersatione vtantur. *d. c. 1. 2. & 8. X. de cohabit. cler. & mulier. Conc. Trid. sess. 24. de mat. c. 8. sess. 25. c. 14.*

21\. *Leges maritos multo magis Iudici permittunt huiusmodi inhibitionem.* ad eumque modum leges ciuiles marito permittunt; multo magis Iudici; vt, si quem suspectum habeat, ei denunciet, ne cum vxore deinceps versetur, vel loquatur: adeo vt, si post tertiam contestationem id fecerit, occidi possit. nec amplius de adulterio quæratur, sed de contrauentione denuntiationis. *Auth. vt liceat matri & auiæ c. fin* Et Concilium Basiliense *sess. 20. & Lateranense sub Leone X. c. statuimus quod quicumque.*

22\. *Moniti non abstinentes pro conuictis & publicis sunt.* huiusmodi monitos seu inhibitos, nec abstinentes, haberi volunt pro concubinarijs publicis, & conuictis; & pœnis ibi præscriptis puniri. & d. c. 2. X. *de cohabit. cler. & mul.* clericos excommunicari; mulieres canonicè puniri.

23\. *Sed prudenter est agendum ex situ c. qualiter.* Prudenter ergo in hisce negocijs versandum est: &, si qua alia in re, tum in hac maximè obseruandum e. *qualiter & quando X · de accus.* à Concilio Trid. innouatum, vt non occultum sit, quod integras postmodum familias turbare possit; sed in conscientiam populi venerit: vt loquitur c. non debet 30. q. 1.

24\. *Concilium Trid. agit de certis & publicis.* Concilium *Tridentinum de reform. mat. s. 24. c. 8.* vtitur supra citatis verbis; *qui cum adulteris, seu concubinarijs publicè viuunt.* in non certis autem neque publicis non temerè quiescens matrimonium est turbandum. *l. constante mat. D. ad l. Iul de adult.* ne grauiora remedio oriantur fortè incommoda. vt ex lite memorat vxoricidium Ceuallos *de cog. per viol p. 2 q.* 88. refertque edictum Regis *Philippi* 11. 21. *Maij* 1579. quo omnibus Iudicibus sæcularibus mandat in concubinatu publicè viuentes, & à sæcularibus puniri, & Ecclesiasticos non impediri; prætextu quod sic viuentes sint laici: sed brachium auxiliare, fauoremque præstari. quod & hic Senatus Brabantiæ sæpe probauit; inferioresque officiarij brachium præstiterunt. 25. *Etiam quoad laicos.*

CAPVT XLIX.

De incestu.

INcestum, inquit Cicero 3. *de legib. Pontifices summo supplicio sanciunto.* Puniunt hunc leges, & canones: adeoque vterque Iudex. *Fragos. Regim. reip. l. 2. d. 41. §. 17.* sed quia quidam gradus sunt iure tantum canonico prohibiti; &, vt crimen sit mixti fori, necesse est per canones & leges puniri: *Ceuallos de cog. per viol. p. 2. q. 89. n 3:* ideo in his delinquentes ab ecclesiastico dumtaxat puniendi veniunt, quod idem dicendum est in cognatione spirituali, vt si quis commatrem cognouerit: quem graui pœnitentia plectendum dicit c. *de eo.* 30. *q.* 1. aut filiam spiritualem: cui imponitur amissio honoris, & vsque ad finem vitæ pœnitentia. *c. omnes. eadem c. si quis sacerdos.* sacerdoti peregrinationem 12 annorum, & postea inclusionem in monasterio iniungit; fœminæ auten laicæ eandem inclusionem, & bonorum in pauperes erogationem: & in c. *non debet. ibid.* idem statuitur de filia pœnitentiali: *si tamen*, inquit, *in conscientiam populi venerit.* vt scandalum puniendo auferatur; non verò occulti criminis punitione scandalum detur. In d. autem c. si *quis sacerdos* cum filia spirituali, & fornicatus dicitur; & graue adulterium admisisse: vnde constat in canonibus istiusmodi verba non semper propriè accipi. vt & lex Iulia *de adulterijs* hanc vocem generaliter accipit: & sic impropriè dici incestum clerici coitum cum soluta: adeoque pœnis incestus non esse vindicandum. *tot. tit. X. de cohabit. cler. & mulier.* cum moniali autem coitus incestus, & sacrilegus dicitur; & in laico & clerico grauissimè punitur, laici etiam per sæcularem, *l. si quis non dicam rapere. C. de sacros. Eccl. l. si. adulter. cum incest. ad leg. Iul. de adult. Ceuall. de cogn. per viol. p. 2. q.* 90. sed & incestus vocabulum quandoque generaliter accipitur, pro coitu prohibito: quando nec conueniunt pœnæ incestus specialiter dicti, qui est tantum inter consanguineos, & affines. *l. si adulter. D. de adult.* quomodo & adulterium iure ciuili non committitur, nisi in matremfamilias: non solutam. quod in coniugato tamen iure canonum pro adulterio & habetur, & punitur: iuris tamen 1. *Punit vterque iudex: sed in prohibitos solo iure canonico solus ecclesiasticus; sed prohibitionis illius dumtaxat ratio habeatur.*

rigorosa

2. Sed per modos arbitrarie per praeuentionem. rigorosa consideratione à solo Iudice ecclesiastico possit puniri. quamquam consuetudo ferè non distinguat; & Iudex saecularis etiam hoc adulterium puniat. sed non ordinaria iuris Romani poena. vt nec hodie poenae incestus in auth. *incestas C. de incest. nupt.* relatae ferè vllibi seruantur. sed extra ordinem punire solet vterque Iudex: & ferè praeuentioni locus dari. *Vide Ceuall. d. q.* 89.

CAPVT L.

De peccato contra naturam.

1. Ab vtroque punitur pro ratione suae iurisdictionis. AB vtroque iure punitur *c. clerici. X. de excess. praelat.* vt clerici degradentur, & in monasterium includantur: laici excommunicentur. & iure ciuili poena mortis imponitur. *l. cum vir. C. de adult.* extant bullae Pij V. *incip. cum primum, & alia incip. horrendum, & Leonis X. incip. supremum* grauissimis poenis refertae. vt isti malo seruientes beneficijs, dignitatibus ipso iure priuati; plenius puniendi, etiam brachio saeculari tradantur. tradantur, inquam; neque enim sine praeuia sententia in clericos iure manum injiciunt saeculares Iudices: nec vetus hanc aut noua constitutio Iudici laico facultatem facit: & aliàs iure prohibetur in quantumcumque graui crimine. *c. cum non ab homine. X. de iudic. c. clerici eod.* Enimuero agit d. constitutio *horrendum* de clerico, qui huiusmodi crimen exercet: illudque verbum *exercens* de industria in constitutione positum esse ait Nauarrus: *in Man. cap.* 27. *n* 249. & sibi ita responsum à Greg. XIII. & Datario. eoque non rectè Ceuallos, discedit à fide tanti viri; & proprietate verbi, quam ibidem probat Nauarrus. De hoc crimine, vt mixti fori sit, & quibus poenis puniatur, vide latè *Fragos. Regim. reip. l.* 2. *d.* 4. §. 16.

CAPVT LI.

De fracta pace.

1. Cura seruandae pacis vtrique commendata. AD Papam & Episcopos spectare constat *ex. c.* 1. & 2. *X. de treuga e. nouit. X. de iudic. c. super quibusdam. X. de verb. signif. in verb. ac super vniuersis capitulis qua pro pace seruanda sunt, per d. legatum statuta, vel authoritate apostolica statuenda, tenearis in iudicio Ecclesiastico respondere, & in d. c. nouit.* exaggeratur causa; quod pacis obseruationi iuramentum adiunctum si contemnatur, procul dubio ad Ecclesiae curam pertineat, vt obseruetur. *Officij nostri*, Inquit Iulius Papa, *consideratione non est nobis dissimulare, non est tacere libertas; quibus maior cunctis religionis zelus incumbit. Officij nostri debitum*, inquit Innocentius IV. *remedijs inuigilas subditorum: quia dum eorum excutimus onera, dum scandala remouemus, nos in eorum quiete quiescimus, & fouemur in pace.* consonat elem. *pastoralis in princ. de re iudicat. c. ad apostolicae. eod. in* 6. *c. studendum, dist.* 90. *c. ipsa pietas.* 23. *q.* 4. pertinet autem tum maximè ad Papam eurare pacem, quando ex bello Ecclesia, & religio christiana capit detrimentum; & in foedera vocantur pagani, vel haeretici, qui fidem orthodoxam corrumpunt; Ecclesias subuertunt; haeresim, paganismum, atheismum inferunt; clerum eliminant; sanctimoniales violant; sanam denique omnem doctrinam pessundant. 2. Et imprimis Papae cum bellum religioni obesse potest. *ea de re Martha de iurisdict. p.* 1. *c.* 40 & 41. *p.* 2. *c.* 22. & *nos, in Hiatu Cassani. l.* 2. *c.* 1. *l.* 3. *c.* 1. & *seqq.*

CAPVT LII.

De conuenticulis, & collegijs illicitis.

VTroque iure prohibentur: & punit vterque Iudex: poenis ille canonicis; hic legitimis. Eoque & mixti fori cognitio dicitur. & quando grauitas casus non excedit saecularem Iudicis Ecclesiastici; potest locus esse praeuentioni. Illicita verò regulariter habentur, quae Princeps non admisit, seu magistratus sacer, & ciuilis. *Vide citatos à Martha de iurisdict. p.* 2. *c.* 23. *diximus etiam in Iudice l.* 3. *c.* 9. *n.* 19. 20. 40. 42. 49. & *seqq. in Hiatu l.* 3. *c.* 14. 1. Mixta cognitio.

CAPVT LIII.

De incendiarijs.

PEssima est incendiariorum malitia. *c. pessimam.* 23. *q.* 8. excommunicatione puniuntur. *c. cum deuotissimam* 12. *q.* 2. *c. in literis X. de raptor.* quae post publicationem, reseruatam Papae habet absolutionem. *c. tua. X. de sentent. excommun. c. conquesti. ibid.* poenitentiam 15. annorum, & alias poenas iniungit. c. quisquis. 24. *q.* 3 & *c. si quis Ecclesias.* 17. *q.* 4. triuum bodie, & restitutionem. *c. si quis domum. X. de iniur.* legibus etiam ciuilibus incendiarij puniuntur. *l. qui caetu. in princ. l.* 3. § *idem. D de vi publis. l qui ades. D. de incend. ruin. nauf.* & poenae ciuiles vel mortis, vel adeo graues sunt, vt praeuentione Ecclesiastici Iudicis non impediantur quin etiam inquisitus à Iudice saeculari, & absolutus; potest nihilomius inquiri ab Ecclesiastico, & excommunicari: & ad partis etiam instantiam ad restitutionem condemnari: & donec paruerit, non absolui. quia venia peccati non datur nisi correcto. *c. peccat. de reg. iur. in* 6. nec obstat exceptio rei iudicatae; quia quando ex eodem quamuis facto agitur ad alium finem, nec idem petitur, nec 1. Vterque grauiter punit. 2. Vt Ecclesiastici praeuentio non excludat saecularem.

eodem

eodem modo, nec causa; illa locum non habet. *l cum quaritur. 12. 13. 14. D. de except. rei iudicat.* cum. d. l. 1. vers. *concluditur ergo. C. quando ciuilis actio criminali præiudicet.*

CAPVT LIV.

De pijratis.

EXcommunicantur in Bulla cœnæ; *c. si quis romipetas. 24 q. 3. c. si quis. 13. quæst. 3. c. 3. X. de raptor. incendiar. &c.* iure etiam ciuili puniuntur. *l. nauigia. C. de furt.* & mixti quidem fori est animaduersio in pijraras: sed vix

1. Vterque suas pœnas infligit. vt Iudex alter possit præuentione alterum impedire; sed vterque suas pœnas infligat. quod generaliter recipiendum est, vt, ne quidem ex delegatione Principis, Prælati possint vel sanguinem fundere, vel pœnas proximas infligere. *c. 4. X. de raptor. incendiar. &c. in verbis, pecuniaria poterit pœna mulctare, & etiam flagellis afficere. ea tamen moderatione adhibita, quod flagella in vindictam sanguinis transire minimè videantur.* Prælati enim pastores sunt non percussores. latè Concilium *Trid. s. 13. c. 1.*

CAPVT LV.

De falsificatione literarum Apostolicarum.

1. Mixta cognitio. HVius criminis rei clerici beneficijs mulctantur, degradantur, laico Iudici traduntur, legitimis pœnis subdendi: laici excommunicantur. *c. 7. & tot. tit. X. de crim. fals.* & qui falsas literas Ecclesiastico Iudici præsentat, quamuis laicus, ab Ecclesiastico tenetur puniendus, *c. 2. ibid.* In literis Regis falsitatem committens clericus degradatur; charactere in fronte notatur, & ex prouincia eliminatur. *c. 2. ibid.* explicat autem c. nouimus X. *de verb. signif.* quomodo accipienda sint verba *degradari clericum, & tradi Curiæ sæculari,* & *s. fin ibid.* perpetuo carceri includitur in pane doloris, & aquâ angustiæ sustentandus. vbi notandum est illam decretalem iam olim scriptam esse Episcopo Parisiensi: capturam, & carcerem Ecclesiastica authoritate decerni: quam hodie intra audientiam Episcopalem Galli ibidem constringunt. igitur falsificatio literarum Apostolicarum ab vtroque Judice punitur. & mixti fori dicitur. *Cevallos de cog. per viol. p. 2. q. 92. Fragos. Regim. Reip. l. 2. disp. 4. §. 20.*

CAPVT LVI.

De sortilegio.

DAmnatur illud iueris diuinis, & vtroque 1.
iure. *c. 1. tot. tit. X. de sortileg. l. nemo. l. multi. C. de malefic. c. vn. 36. q. 1.* Mixti fori. sortilegia autem multis modis contingunt. *Vide causam. 26. q. 1. 2. 3. 4.* vbi prohibita omnia quæ suppetias dæmonis respiciunt. crimen mixti fori dicitur. punit sæcularis: *ex d. tit. C. de malef. & math.* &

& ecclesiasticus; *d. caus. 26. q. 5.* excommunicatione, & varijs modis canonicis. quin etiam, 2. Varia punitio. si serui sint sortilegi; verberibus, cruciatibusque: si liberi; inclusione digna: districtáque. *c. contra idolorum. d. q. 5.* seu de parochijs suis

eijcit dehonestatos. *c. Episcopi. ibid.* quod si sortilegia sapiant hæresim; Iudicis Ecclesiastici solius est discernere. vt de hæresi diximus. quod si hæresim sapiant manifestam; possunt etiam Inquisitores de hoc crimine cognoscere. alio- 3. Cum hæresim sapit sortilegium, solus Ecclesiasticus cognoscit. quin debent sortilegos, & diuinatores suis Judicibus relinquere puniendos. *c. accusatus. §. sanè. de hæret. in 6. Panorm. in c. 1. X. de sortileg.* nec possunt cognoscere an sapiant hæresim: quia non est attributa iurisdictio, nisi sub qualitate manifestæ. *gloss. & Panorm. ibid.* sed de hac qualitate *manifesta. ibid* & sic intelligendum c. fin. *de off. deleg. in 6.* sed hodie ex constitutionibus posteriorum Pontificum de maleficis generatim cognoscere Inquisitores tradit Farinac. *tract. de hæret. q. 181. §. 4. n. 105.* adeo, vt etiam vix sæculares de sortilegijs nunc

cognoscant. Et quamquam lex *eorum §. nullius.* 4.
C. de malefic. vt ibi interpretatur Bartbolus, De his qui mala arcent per magiam aut per ignorantiam eam exercent. accusationi subijci nolit eos: qui magicis artibus morbos à corporibus; imbres, grandines, ventos, à frugibus innocenter auerterint: contra tamen canones hæc esse laqueos, & insidias antiqui hostis; atque illicita docent. *c. illos. 26. q. 2. c. ex tuarum. c. fin. X. de sortil.* clericum sortilegum degradatione, laicum anathemate puniunt. *c. ex admonere. int. 26. q. 7.* tametsi d. §. nullus, propter verbum *innocenter* adhibita, & quia in priori parte de ijs agit, qui & scientia magica nocent; videri potest per antithesim agere de ijs, qui per ignorantiam malis remedia quæsierint: ideóque singulariter agere de rusticis. quasi innocenter ea adhibentibus. quare *c. 2. X. de sortileg.* ille qui bono zelo, & simpliciter, non per dæmonis inuocationem, sed per astrolabij inspectionem de furto quæsiuit, non pœnâ quidem ordinariâ punitus est: sed per annum dumtaxat ab altari remotus: cum aliàs esset degradandus. *c. siquis Episcopus c. quicumque in fin. d. q. 5.* (vbi de sacerdo- 5. Exorcismi &c.
tibus etiam sacrificio & missa *de Requiem* pro viuis abutentibus.) Et Leo Imperator *in l. 1. C. de thesaur l. 10.* non admisit thesaurum quæri adhibitis sceleratis sacrificijs, aut qualibet arte legibus odiosa. & Ecclesia orationes, ieiunia,

iunia, eleēmoſynas, exorciſmos, ac cætera Eccleſiaſticæ diſciplinæ munimina adhiberi mandat. *c. ſi per ſortiarias. 33. q. 1.* de quibus Leſſius *de Iuſt. lib. 2. c. 44. dub. 5.* adeo quidem, vt viri pij, &

6. An ſigna maleficij liceat amouere?

eruditi ſcrupulum patiantur in amotione ſignorum per maleficos poſitorum. quibus reſpondet; *ibid. dub. 6.* vt quidem maleficio maleficium tollere non liceat; ſed induſtriâ naturali. nullatenus miſcendo ſe pacto magico; nec dæmonem prouocando ad aliquem actum; ſed exſpectando ceſſationem, ſeu priuationem actus. De maleficis, veneficis, diuinatoribus, chiromanticis, aſtrologis, ſtrijgibus lamijs, alijſque quæ eo pertinent, vide latiſſimè diſſerentem Delrium in Diſquiſitionibus magicis. *Pragoſum in Regim. reip. l. 2. diſp. 4. §. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.*

CAPVT LVII.

De ſacrilegio.

1. Mixti fori.

AD mixti fori crimina referri etiam ſolet ſacrilegium. *Diana p. 1. t. 2. reſol. 81. Fragoſ. vbi ſup. §. 5. num. 10.* quippe quod ab vtroque iure pœnis vindicatur; quas vterque Iudex poteſt imponere: & coram vtroque Iudice ſacrilegi poſſunt conueniri. *c. cum ſit. X. de for. compet.* committitur in perſonas, & in res Eccleſiaſticas. *c. ſicut. 17. q. 4.* in perſonas commiſſum ipſo iure punitur anathemate. *c. ſi quis ſuadente. eod.* quoad res; ferenda ſententia. *c. conqueſti. X. de for. compet.* addit c. attendendum.

2. Variæ pœnæ.

17. q. 4 infamiam, carcerem, exilium, deportationem, ſed vt hæc ab Eccleſiaſticis infligantur non vbique obtinuit; ſed ferè vt vterque Iudex procedat ſecundùm modum ſuæ iuriſdictionis: nec alterum impediat. *l. placet. C. de*

3. Vterque imponit ſuas.

ſacroſanct. Eccleſ. ſi tamen ad pecuniariam aut ſimilem tantum pœnam concludatur; iure præuentioni eſſet locus: ſed mores non vbique præuentioni locum faciunt, etſi canonicarum pœnarum irrogationem admittere debeant, vt cum legalibus compatibilium. imo *in c. fœlicis. §. per hoc de pœnit. in 6.* Cardinalem offendentes grauibus pœnis puniuntur; nec tantum Iudici ſæculari, vt legales pœnas irroget, inſuper permittitur; ſed &, niſi fecerit, locus interdicitur. Sacrilegum etiamque coitum cum moniali punit vterque Iudex: ſecundùm pœnas canonicas, & legales. *Ceuallos de cog. per viol. p. 2. q. 90.* Vide quæ diximus ſupra *c. 33. n. 15. & ſeqq.*

CAPVT LVIII.

De feſtorum violatione.

FErias indicit Princeps; feſta proponit Eccleſia. huius decreta etiam iuuat Princeps. vt Leo *in Nouel. ſua 54.* edicit. *vt dominicis diebus omnes ab operibus vacent* feſtos etiam enumerat Comnenus Imp. *conſt. 2. de fer.* dicitur etiam Conſtantinus voluiſſe diem veneris à iudicijs habere vacationem. *Hiſt. trip. c. 9.* quæ feſta inſtituerit Eccleſia, canoneſque eo ſpectantes, & imprimis Paſchæ diem latè refert P. Greg. *Toloſ. in Syntag. Iur. can. l. 1. tit. 19.*

Feſtorum dierum violationem edictum 20. Septemb. 1607. Principum Belgij facit mixti fori. quod & mores ferè paſſim receperunt. 1. Mixti fori habetur.

in Concilio autem Aurelianenſi III. *can. 28.* de feſtorum violatione dicitur, *non in laici diſtrictione, ſed in ſacerdotis caſtigatione conſiſtat qualiter emendari debeat.* adeoque ad Epiſcopum pertinent ſuper feſtis ordinationes, relaxationes, 2. Olim ſolius Eccleſiæ.

diſpenſationes (quas neque ſæcularis Iudex poſſit impedire. *Diana p. 4. t. 1 r. 94.*) & *can. 29.* ad Epiſcopum ſpectare, vt diſpiciat quam correctionem mereatur, qui cum armis (ea erat reuerentia maiorum) miſſæ interfuerit. & *In Concilio Matiſconenſi c. 1.* monentur violatores diei dominici timere punitionem Dei in futuro; Epiſcopi in ſæculo præſenti. vt ea res antiquitus fuerit priuatiuè iuriſdictionis Eccleſiaſticæ. Solent ferè violatores feſtorum mulctis pecuniarijs corrigi. nam ius mulctæ etiam penes Iudicem Eccleſiaſticum eſt. *c. ſtatuimus.*

16 quaſt. 1. c. quiſquis. 17 quaſt. 4. c. presbyteri X. de pœnit. c. poſtulaſti. X. de Iudæis c. 2. X. de priuileg. Auth vt cleric. apud. propr Iud. in V. emendari per Eccleſiaſticam mulctam. Concil. Trid ſeſſ. 24. c. 20. ſed non ſibi Epiſcopus de peccato alieno commodum accipit. *c. Epiſcopus. 16. quaſt 6.* & diſertè prohibetur, ne pro corrigendis criminibus pecuniariam pœnam ſibi applicet. *c. cognouimus & ſeq. d. q. 6.* & Concilium Trid. *ſeſſ. 23. c. 3.* mulctas eo ipſo, quo exactæ fuerint, pijs locis iubet aſſignari. Principum autem edictū in ſententijs illas exprimi. ne regium fiſcum imitari videantur. qui cum veteres annonas non præſtet, mulctarum compendijs ſtipendia ſupplet. & cum ſimiliter Epiſcopi Officiarijs ſuis ſubſidia laborum tribuere teneantur; *c. charitatem. 12. q. 2. (iuſtum namque eſt*, inquit, *vt illi conſequantur ſtipendium, qui pro tempore ſuum reperiuntur commodare obſequium.*) & dotes alicubi ſint tenues; ſtipendij loco partem mulctarum Promotoribus promittunt. Vrbanus VIII. feſtis ad enumerata in ſua conſtitutione *de qua egimus in Reſponſis tit. de feſtis r. 1.* reſtrictis; in iudicialibus tamen nihil mutari voluit. vt feriarum non ſit facta mutatio. neque ſæcularis punire iam poſſit non ſeruantes feſta ab-

3. Quæ ferè pœnæ hodie? mulcta; ſed in pias cauſas vertendæ.

rogata; nisi aliqua sit non ecclesiæ, sed ciuilis magistratus ordinatio. quam ille, ob causas politicas velit adhuc seruari.

CAPVT LIX.

De rebus venalibus.

NE modum excedant negociatores, pro-
1. uidere debent Episcopi, non tantum
Annonæ cura, & precij excessus ad emendationem Episcopi, præsertim quoad pauperes, spectat.
quasi ex delegatione legis 1. C. *de Episc. audien.* sed eo iure, quo *Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. Act. c. 20.* quare nec d. lex 1. delegationis meminit. sed arguit obligationem officij. *quibus*, inquit, *verus cultus est adiuuare pauperes, & positos in necessitate.*

Qua ex causa etiam procedit c. 1. X. *de empt. vt presbyteri*, inquit, *plebes suas admoneant, vt & ipsi hospitales sint, & non carius vendant transeuntibus,*
2. Et peregrinus.
quam mercato vendere possint. Hospitalitas ad pietatem, adeoque monitionem pertinet: iniusta eum peregrinis commercia ad peccatum: huius vitandi cura etiam ad externam Ecclesiæ authoritatē spectat. adeoque subiungit d. c. 1. *alioquin ad presbyterum transeuntes hoc referant, vt illius iussu cum humanitate sibi vendant. iussu*, inquit, non tantùm monitione.

Quomodo & in Concilio Moguntino decretum est, vt *mensura & pondera iusta fiant. c. 2.*
3. Cura etiam iustorum ponderum, & mensurarum.
X. *de empt. si quis*, inquit, *iustas mensuras & iusta pondera, causa lucri mutare præsumpserit, 30. dies in pane & aqua pæniteat.* improbum ergo ex falsa mensura lucrum Ecclesia etiam pœna corporali castigat. additur *in supplemento d. c. 2. sicut in diuinis legibus sancitum est, & in capitulari D. Caroli continetur, sicut & iste sacer conuentus constituit, sic in omnibus obseruari placet.* Ecclesiasticus ergo conuentus & constituit, & obseruari iussit ab omnibus. quare etiam olim inter canones pœnitentiales huius criminis correctio relata est. *art. 24* in quibus & plures sunt casus, vbi grauis criminum punitio infligitur. ad quos remisisse hîc sufficiat.

CAPVT LX.

De causis miserabilium personarum, dotis; & infantium expositorum.

1. An mixti fori.
VIduæ, pupilli, & alij fortunâ miserabiles personæ extra prouinciam non trahuntur imperatorio rescripto: trahunt autem ipsæ alios ad Imperatorem. *l. vnic. C. quando Imperator inter viduas, pupillos*, &c. eadem æquitate & de harum causis cognoscit Papa, aut delegatus. *c. significant. X. de off deleg. c. super. X. de verb. signif. item viduis*, inquit, *pupillis, orphanis, & personis miserabilibus temerè in iudicio Ecclesiastico respondere.* Vnde communis sententia est quod causæ miserabilium personarum sint mixti fori: quod ad Ecclesiasticū recurrere possint. *Diana & ab eo citati p. 4. t. 1 r. 90.* vt & ex Cassiod. constat *l. 11. epist. 3.* Episcopos causas pupillorum, viduarum, inopum cognouisse iam olim. Et quamquam specialia in dote constituta videantur *per c. ex literis. X. de pignor. c. ex parte. X. de for. comp.* tamen & *in d. c. ex parte* generalis ratio assumitur; quod ecclesiastici Iudicis sit *viduas defensare.* & sequitur d. c. super. *& in c. si quis de potentibus. 24. q. 3.* generaliter spolians pauperem ab Ecclesiastico citatur; & contumax excommunicatur: *donec obediat*, inquit, *& reddat aliena.* quæ verba propriè dictum spolium non videntur spectare, in quo non consideratur proprietas, sed possessio; nec potentia, nec paupertas; ideoque generaliter manet æquitas aliqua miserabilibus personis impendenda; quæ non communicetur omnibus alijs. *Vide citatos à Diana p. 1. t. 2. res. 117.* vide & à Concilio *Trid. s. 7. c. 14 s. 14. c. 5.* causæ miserabiliū personarum etiam extra casum spolij considerantur aduersus clericos exemptos.

Porrò de quæstione dotis, an fori sit Eccle- 2.
siastici, paucis diximus *in Iur. pont. nou. anal. tit. de* Quæstio dotis vt ad iudicem Eccles. spectare possit?
for. comp n. 18 & quidem si agatur de dote inter laicos simpliciter constituenda, cognitionem sæcularem faciunt Concordata Brabantiæ §. *non poterit.* de illa autem, vel donatione propter nuptias lucranda, vel perdenda accessoriè, cum principaliter actum est de diuortio; quæstionem faciunt Ecclesiasticam eadem concordata. §. *de dote.* quin & bonorum diuisionem, ex prorogatione expressa partium, eiusdem qui cognouit de diuortio. §. *de diuis.* eiusque itidem cognitionem de alimentis lite diuortij pendente. §. *de aliment.* omniumque curiarum Ecclesiasticarum pra- 3.
xis obtinet, vt stupratores condemnent ducere Contra stupratores?
stupratas, vel dotare. Et sanè non ex legibus; sed sacris literis descendit defloratæ dotatio. *Exod. c. 22.* quas sequuntur canones. *c. 1. X. de* 4.
adult. & stup. quemadmodum & Trid. *s. 26. c. 6. de mat.* raptorem obligat raptam libertati resti- Huiusmodi dotatio non ex legibus, sed canonibus.
tutam, atque volentem, ducere, & dotare: nolentem autem; dotare: qualis actio non est legibus prodita: nec olim à prætore data. imo raptæ matrimonium leges non admittunt: & mulctant nubentem bonis per leges ei delatis. *Auth. de rapt. mulier. §. vnic. vers. sancimus.* vt & Lætus introitus Branbantiæ *art. 26.* raptæ bona, si cum raptore manserit, Principi applicat. Sed quod de raptoris bonis raptæ pro parte applicandis traditur *in l. vnic. C. de rapt.* in terminis non satis in vsu esse creditur. sed magis defloratæ, raptæue dotatio *iuxta c. 1. X. de adult. d. c. 6. sess. 24. Trident.* & mitigatio d. l. vnic. *Sanches de matrim. lib. 7 d. 12. num. 27.*

Enimuero sub nomine damnorum, & in- 5.
teresse proposita quæstio; durius sonat, quam Non agendo sub nomine damnorum.
vt aliquibus videatur ea deferri posse ad cognitionem Ecclesiasticam. Vt tractat Annæus *Robert rer. iudicat. lib. 3. c. 5.* de eo, qui super fœdere matrimoniali ad tribunal Ecclesiasticum vocatus, & cum alia contrahere interim vetitus, spreto Ecclesiæ interdicto, cum alia contraxerat; quem super damnis & interesse

negat

negat coram eodem Iudice conueniri; tametſi ille contemptum canonicis pœnis vindicare poſſit.

6. *Nec aduerſus hæredem.* Sed quid ſi conuentus ſuper fœdere matrimonij promiſſi, poſt longam moram, & litem, diem obeat? non eſt dubitandum, quin iudicium peragi debeat, vbi cæptum eſt: ſi, quæ prætendit ſponſalia aut matrimonialia promiſſa, pergat petere defunctum declarari ijs obligatum fuiſſe, eatenus enim eſt cauſa matrimonialis; quam ad ſolos Iudices Eccleſiaſticos ſpectare aſſerit Concilium *Trid. ſ. 25. de ſacram. mat. can.* 12. cum anathemate contrariæ doctrinæ.

7. *Niſi ad conſequentiam obligationis ſpiritualis.* Sed cum ſubſequenter petitur declarari defunctũ in mora explendi promiſſa deceſſiſſe, obligatumque eapropter illum tunc, & ſurrogatum nunc eius hæredem, ad ſuccedaneam dotationem, ſeu eius quod intereſt, reparationẽ, delicatis auribus excipitur quæſtio, & *ex d. canone. 12. Tri.* quouſque de obligatione promiſſi matrimonialis quæritur, non poteſt eſſe dubium, quin cognitio ſit eccleſiaſtica: quò etiam ſpectat an obligatio fuerit perſonalis, & extincta cum perſona; an realis, & ad hæredes tranſlata.

8. *Inde conſueta citandi formula; in cauſa matrimonij, dotis, & alimentorum.* Et verò rectè dicit Chopin *de ſac. polit. lib. 2. tit. 1. n.* 15. quando rei citationi vulgaris additur clauſula, *in cauſa matrimoniali, dotis, & alimentorum*; ſenatum cenſuiſſe abuſiuè citatum non eſſe reum; propterea quod principalis cauſa matrimonialis prædicetur; reliqua acceſſoriè veniat, & incidenter: qualis cognitio etiam ad incompetentem Iudicem defertur, qui in principali ſit competens. *vt multis legum caſibus apud Annæum d. c. 5 probatur* adeoque & citationes & condemnationes paſſim in Curijs Eccleſiaſticis frequentantur aduerſus ſtupratores, & raptores; vt libertati reſtitutas ducant, & dotent: tã alternatiuè in ſtupratore; quàm coniunctiuè in raptore *iuxta d. c. 1. X. de adult. & d. c. 6. Trid. ſeſſ. 24. de reform. mat.* quamquam & conſuetudo obligationem, quam ſacræ literæ, *Exod. c. 22.* & canones *d. c. 1. X. de adult.* coniunctiuam fecerant, mutarit in alternatiuam.

9. *Quæ ne egit contra defunctum, vt proſequatur contra hæredem?* Igitur dum quæ petijt à viuo in vxorem duci, cognitionem obligationis aduerſus hæredem continuari coram eodem Iudice, rectè petit. *vt* & Choppin. annotauit *ibid. n. 16. ad marginem ex c. tuam de ord. cognit.* matrimonij ſtatum mortuis etiam coniugibus agitari poſſe: idque Senatuſconſulto probatum eſſe. pronuntiarique poteſt obligatum fuiſſe ſtupratorem ad ducendum, vel dotandum: raptorem ad ducendum, & dotandum: hæredem verò nunc ad dotandum: emortua cum perſona ducendi facultate; adeoque obligatione. facit c. olim *X. de iniur. c. de prudentia. X. de donat. inter vir. & vxor. c. præterea de off. deleg. lex quoties l. nulli. C. de iud. & quæ plura allegat* Ceuallos *de cognit. per viam viol. p. 2. q.* 30 quamquam ipſe *n.* 11. ſententiam contrariam tueatur. *ex c. tuam de ord. cognit. & c. lator. qui filij ſint legit.* vbi declarat Pontifex delegatum de cauſa matrimonij cognoſcentem, non debere cognoſcere de hæreditate, ſed *in d. c. lator.* quæſtio hæreditatis erat principaliter inſtituta, & incidens quæſtio matrimonij remiſſa ad Eccleſiaſticum: in d. c. *tuam* ſtatuitur dumtaxat, ne pendente quæſtione matrimonij agatur de hæreditate. magis vrget c. cauſam *quæ X. qui filij ſint legit.* vbi Pontifex de poſſeſſionibus vetat cognoſcere Iudicem ſuper matrimonio delegatum: & cauſam addit; quod ad Regem ſpectat, non ad Eccleſiam, de poſſeſſionibus iudicare. ſed præſcripta ibi forma fuerat non incidenter iudicandi, ſed ante ingreſſum cauſæ principalis. & vix eſt vt hæreditaris petitio, quæ realis eſt, acceſſoriè, & incidenter tantum venire poſſit. etiam ſi quæſtio matrimonij ſit præiudicialis: adeoque prius tractanda: dotis autem quæſtio magis acceſſionis vicem habet, & in conſequentiam venit; præſertim hic vbi ſurrogatur obligationi ſpirituali de ducendo; & ſurrogatum ſapere videtur naturam eius, cui ſurrogatur.

Sed non admittit Choppinus & plerique Galli (ob edictum Franciſci I. ann. 1539. quo Eccleſiaſticis vetitum eſt inter laicos cognoſcere de cauſis vllatenus ciuilibus; ſed ſpiritualibus dumtaxat) vt de dotanda ſtuprata, quæ in actione à ſe propoſita non fecerit mentionem promiſſionis matrimonialis, eccleſiaſticus cognoſcat. 10. *Quid ſi de ſola ſtupratæ dote non matrimonio agatur.*

Quid igitur apud eos ageretur cum rapta quæ raptori noluerit nubere? cui per mores bona raptoris non applicantur; iure ciuili nubere non licet; nec ex legibus ad dotem datur actio; ſi eos adire non licet, qui ex canonibus iudicent? nam ciuiles Iudices quomodo actiones canonicas aduerſus leges in ſuis tribunalibus admittent?

Igitur ſi ſtuprata nulla mentione facta promiſſionis matrimonialis, qua defunctus teneretur, aduerſus hæredem. viâ regiâ procedat, non admittent eam quæſtionem agitari in foro Eccleſiaſtico: ſed ſi fecerit mentionem promiſſi matrimonialis, eoque defunctum obligatum contenderit declarari, & obligationem in hæredes transfuſam eſſe: ratio euincit, vt de eo Eccleſiaſticus cognoſcere poſſit. Eſt enim non tantum acceſſoria, & incidens hæc quæſtio; ſed tanquam effectus in cauſa ſua contenta in principali, & fluens ex quæſtione quæ ad ſolos Eccleſiaſticos cognoſcenda ſpectat *d. can.* 12. 11. *Rurſus de proſequenda actione contra promiſſoris matrimonij hæredes.*

Siquidem, inſtituendo actionem per modum ſyllogiſmi legalis, oportet vt actrix concludat ex ijs præmiſſis, quæ ſpectant ad obligationem fœderis matrimonialis promiſſi: ſi ergo ſæcularis de præmiſſis cognoſcere non poteſt; quomodo ſtatuet de concluſione? ſi non de cauſa audire poteſt; quomodo decernet de effectu? ſi non de antecedente inquirere; quomodo conſtituet de conſequente? quomodo de hærede decernet; ſi non poſſit diſquirere, an defuncti obligatio fuerit perſonalis, cum perſona extincta; an ad hæredem tranſlata? ſaltem quoad ſuccedaneam dotationem, & quidem ex ſacris canonibus aduerſus

leges? si non possit cognoscere quanta sit obligatio; quomodo statuet quanta sit actio; quanta debeat esse condemnatio? nam quando ipsa in coniugem ductio cessat, succedanea dotatio maior & minor esse potest ex seductionis & promissionis disparitate: quidam enim coram ministris Ecclesiæ; quidam pluries repetitis vicibus; quidam sanguine; quidam atramento se obligant; quidam verbis tantum; quidam cum copula & infamia; quidam secretò, sine iactura: horum omnium dispar obligatio disparitatem facit condemnationis: quam quis rectè infliget, cuius de illa non sit notio? aut si id faciat Ecclesiasticus Iudex; quomodo non de damnis statuet? dum enim sic contenditur, venitur ad impossibile, aut contradictorium. Itaque admittendum est in consequentiam accessoriè, & incidenter, seu ex influxu causæ spiritualis Ecclesiasticum cognoscere posse de effectu inde fluente, & dependente: statuendo de succedanea dote & reparatione: quamuis sub figura damnorum, quæ ciuilis causæ sonum præ se ferunt; in verbis appareat offensa; vbi ratio & iura rem satis tribuunt. Et sic Senatus Brabantiæ iudicauit anno 1633. pro C.V.D. contra hæredes C.V.H. eos in petita cassatione aduersus conclusionem, vt supra, per illam capta, non fuisse receptibiles: ordinando tamen, si quid nomine damnorum adiudicandum censeretur, eius taxa ad suos Iudices remitteretur. *Vide Ceuallos de cog. per viol p. 2. q. 30. cum in c. olim. X. de iniur.* de expensis & damnis Iudicatum non tantum sit; sed & illorum taxatione.

12. Spurius adulterinus vbi alimenta petat?

Sic & spurio adulterino alimenta debita tantum per canones, vt coram Ecclesiastico peti possint, ratio pietatis facit. ob quam huiusmodi conditiones canones concedunt. quamuis Ceuallos ne mixti quidem fori velit esse: sed priuatiuè sæcularis. *de cog. per viol. p. 2. q. 53.* sæcularis ergo Iudex contra leges sæculares iudicare cogetur secundùm iura Ecclesiastica; quorum cura negabitur iudici Ecclesiastico? id negatur apud Dianam *p. 1. t. 2. ref.* 85.

13. An de sola dote agere, titulo miserabilis, coram Ecclesia possit stuprata?

Quare & dos si principaliter, & non in consequentiã sacri fœderis initi, vel promissi petatur; videbitur ad sæculares spectare: nisi & alia circumstantia vestiatur. v.g. priuilegio miserabiliũ personarum: quæ ad Principem trahi vetantur; alios si maluerint eo trahunt *l. vn. C. quando Imp. inter pupillos viduas vel alias miserabiles personas cognoscat.* quo exemplo ad Iudicem Ecclesiasticum aduersarios etiam laicos trahunt *c. super quibusdam. X de verb. signif. c. ex parte B. de for comp.* quamquam illud restringi videatur *in c. ex tenore. X. eod.* vbi vidua de hæreditate non permittitur quæstionem ad forum Ecclesiasticum deducere, nisi fortè in materia bonorum dotalium, & spolij; non proprietatis feudi. *d. c. ex parte B.* nisi laicus ius dicere negligat. *ibid. in fin.* eoque magis si ipse inferat iniuriam. *c. ex literis. X. de pignor.* vt quidam contendunt. quamquam potius tunc ad illius superiorem oporteat appellare. ex quo inferri videtur non omnibus viduis id tribui; sed oppressis tantum; & in bonis dotalibus; de quibus agi in d. c. ex parte apparet, ex supplemento eiusdem decretalis. eoque pleniorem esse recursum ad Principem. *ex d. l. vn.* vbi eo ipso quod viduæ sint, & pupilli; *vt alys*, inquit, *fortuna iniuriã miserabilibus* ille competit. *vt Azo ibid in sum.* quamuis alij arbitrarium id Iudici faciunt. qua ex causa dos puellæ pauperi testamento legata etiam principaliter peti posse coram Ecclesiastico creditur *à citatis per Dian. p. 1. t. 2 ref.* 116. denique super dotis semel constitutæ restitutione viduæ quasi spoliatæ accessus ad Iudicem Ecclesiasticum ex *d. c. ex parte B.* procliuior videtur. etiamsi constituta esset super feudo. *vt ibid.* quod in spolio non consideratur; sed ad petitorium spectat. *ibid. in fin.* etsi ibidem ratio generalis assumatur, quod ad Iudicem Ecclesiasticum spectet viduas defensare at verò id inter alios non admitteretur. *c. causam quæ inter. X qui fily sint legit.* & quamuis hodie ratio miserabilis fortunæ vix recipiatur; vt causæ ciuiles ob illam ad forum ecclesiasticum spectent; tamen Concilium *Trid. sess 7. c. 14. sess. 14 c. 5.* quoad exemptos meminit; & alias *s. 24. c. 20.* & olim ex ea causas virginum defloratarum, quamuis citra matrimonij promissa, vt dotentur, eò fuisse deductas existimo: eamque praxim eo in genere multis in locis non immeritò retineri. cui accedit, quod canones & sacræ literæ banc actionem concesserit. *vt mox diximus.*

14. Et an omnibus viduis & oppressis coram Ecclesiã agere concessum?

15. Ad miserabiles spectant expositiij & de illis Ecclesia statuit, & cognoscit.

Ad miserabiles etiam personas, & ad cognitionem Ecclesiasticam pertinent expositiij, quod non tantum canones *c. vn. X de infant. expos c. si expositus dist.* 87. de illis statuerint, vt etiam ecclesiastica censura defendantur; sicut omnes miserabiles personæ: de quibus agit distinctio 87. sed etiam leges ciuiles illorum curam esse penes Episcopos voluerint. *l. nemini. C. de Episc. in fin.* imo valdè singulariter in expositorum collectione solet Ecclesia interuenire, vt notauit Cuiac *in Paratit. C. de infant. exposit. ad legem. 2. eo tit. in Codice*, inquit, *Theodosiano additur, si modo testis Episcopalis subscriptio fuerit subsecuta. vt Anianus interpretetur, si contestationi de collectione eius Episcopus & clerici subscripserint. quamobrem eam legem significari opinor Vasensis Concily c. 9. bis verbis; vt secundùm statuta pyssimorum Augustorum, quisquis expositum colligit, Ecclesia contestetur.* Ita Cuiacius. eodem respicit d. c. si *expositus in verb. contestationis ponat epistolam. Vt si is, qui collectus est intra decem dies quæsitus, agnitusque non fuerit securus babeat, qui collegit. sanè qui post d. tempus calumniator exstiterit, vt homicida Ecclesiastica districtione damnabitur; sicut Patrum sanxit authoritas. Ita Concil. Arelat. II. c. 32.* Iam pridem ergo Patres Ecclesiæ pro sua authoritate de expositis cognouerunt, sanxeruntque. Sunt enim expositi de his, quos connectit titulus Codicis *de Episcopali audientia, & de diversis capitulis, quæ ad ius, curamque & reuerentiam pontificalem pertinent:* eaque de causa sub hoc tit. ponitur d. lex nemini; cum alioquin iterum ponatur in *tit. C. de infant. expos. l. sancimus.*

Quare

16. Præfertim cum de illis alendis ex eleëmofynis, ærario, aut bonis pauperum agitur.

Quare non tantum de baptifmo expofitorum ftatuitur in Synodo *Prouinciali Mechlin.* 1608.*tit.*3.*cap.*4.*Antuerp.*1609.*t.*3.*c.*9.fed etiam de illis alendis rectè Ecclefiaftici cognofcunr. præfertim inter curatores diuerfarum menfarum S.Spiritus, feu pauperum.v.g.quando in loco vno baptizati funt, in altero expofiti ; & contenditur à quo alendi fint.quam quæftionem excuffimus *in Confult de infantib. expof. conf.* 1. etiam ab origine Ecclefiæ Chriftianæ eam cognouiffe de eleëmofinis,& bonis pauperum demonftrauimus *in Confult.can. de paroch.conf.* 8. fed fi deficientibus bonis pauperum agendum eft cum Communitatibus vrbium aut pagorum; difficile volent coram Iudice Ecclefiaftico citari. quamuis olim Concilium *Turon.* II. *c.*5.defuper ftatuerit, vt finguli pagi fuos pauperes alerent. & tamen eiufdem fit cognofcere, cuius fit ftatuere.

CAPVT LXI.

De executione vltimarum voluntatum.

1. Quatenus mixti fori.

AD vtriufque Iudicis officium fpectare executionem vltimarum voluntatum, multis vtriufque iuris locis probant Martha *& ab eo citati. de iurifdict. part.* 2. *cap.* 10. *& nos diximus in Iur. pont. nou. anal. de religiof.dom.& in Confult.can eod. tit.conf.*2. non quoad hæredes tantum, fed etiam tertios. *Diana p.*5.*t.*1.*ref.*24. Ceuallos tamen *de cog. per viol.p.*2.*q.*84.*vbi num.* 12. relicti omnino pij executionem ad folum Iudicem Ecclefiafticum fpectare ait. *ex c.decernimus* X.*de iudic.*& is fuit vfus primitiuæ Ecclefiæ. *vt latè deduximus in Confult.can.de paroch. confult.* 8.

2. Quid fi nullum fit in ea relictum pium ?

Sed, an Epifcopo competat, fi voluntas vltima nihil contineat in rem piam relictum ? negat Ceuallos. *de cog per viam viol p.*2.*q.*21.ait Diana : *p.*3.*t.*1.*ref.*21.verius videtur non competere.nifi ex officio cogendo ipfum executorem.quia id ipfum pium eft, *arg.l.*1.*C de facrof. Eccl.* vt verò fic quifque legatarius hæredem conueniat, nimis aduerfatur communi iuris regulæ; fine alia iuris expreffione ; qua liceat ab illâ recedere.inde in Brabantia natum,vt ex confuetudine plurium fæculorum, & concordatis Ecclefiafticus cognofcat de validitate vltimæ voluntatis;& ftatuat effectum fortiri debere generaliter : legatarius tamen coram eo legatum non exigat ab hærede fingulatim. apud Britannos de fola folemnitate teftamenti Ecclefiafticus cognofcit : vt videre eft apud Argentræum *ad Confuet.Brit.ad art.* apud maiores noftros amplius fuiffe conftat ex ijs ; quæ diximus *in Iur. pont.nou.anal. de for.comp.*

CAPVT LXII.

De iuris vtriufque differentijs : & legibus ; feu canonibus in iudicando fequendis.

OCcafione negociorum mixti fori, feu aliàs rectè hac de re differtatur. Iudex Ecclefiafticus in fuo foro caufas iudicat fecundùm ius canonicum , fi qua à clericis pecunia petatur,aut illi petant.*c. quod clerici.X.de for.compet.*vt & in caufis fpiritualibus inter quofcumque ; feu vbi de peccato agitur.*c.fin de præfcript.* feu ijs quæ ad iurifdictionem Ecclefiæ pertinent. aut etiam de profanis in terris Patrimonij Ecclefiæ.addunt alij, etiam vbi Ordinarius iurifdictionem poffidet temporalem.*c.*1. *X. de conft.& ibi DD.* quomodo & *in c. romana. de appell.in* 6.§.*debet. in huiufmodi caufis ab Ordinario appellatur ad Metropolitanum* : fed rectè excipit ; *nifi fortè de confuetudine,aut priuilegio fiue iure alio fpeciali, fit appellandum ad alium.* qua de re dicimus *infr. l.* 2.*c.* 79. admittit ergo confuetudinem contrariam d.c. romana. neque abeft æquitas. ficut enim in feudis iura feudalia debent feruari ; in emphyteuticis pacta & iura emphyteutica; in cenfualibus cenfualia; & generatim dicitur ftylum curiæ in qua agitur effe feruandum quoad litis ordinatoria ; iura autem partium & rerum quoad decifforia : *Vide citatos à Marth.de iur.p.*4.*c.*175.ita iniquum non eft in deciforijs feruari iura rebus impreffa per ftatuta , aut confuetudines, de rebus ftatuentes, feu in rem conceptas. præfertim antequam ad clericum peruenirent : ex cuius perfona ius publicum non videatur mutandum.v.g.agatur familiæ ercifcundæ coram Ecclefiaftico ; per ftatuta aut confuetudinem detur prærogatiua mafculis, feu primogenitis ; æquum erit eam feruandam decernere Ecclefiafticum;quamuis clericus fit fecundo genitus, aut de moniali agatur. Vt hæc mutari non debeant , quamuis cohæres ad clerum tranfierit , & canones æqualitatem feruent. etfi Martha *de iur.p.* 4. *caf.* 155.*& alibi* non ita fentiat.

1. Ecclefiafticus vt canones fequatur.

2. Non in feudis &c.

3. Rerum communia conftituta non mutanda propter perfonas clericorum.

Sed nato ex fecundo matrimonio clerico , an mater dare poffit plus quam filijs prioris matrimonij ? eò quòd clerico fic quæfitum non deriuetur in patrem ; quæ eft caufa iuris prohibentis nato ex fecundis nuptijs plus dari, quam primis; *latè Marth. de iurifdict.p.*4.*caf.*181. cuius ratio, vt ait lex *cum dotem. l.*57.*D. ad leg. falc. in plerifque ita obferuatur,vt, omiffa interpofiti, capientis perfona fpectetur.*quo etiam citat l.Sulpitius *aliàs incip. mulier.D.de donat. inter vir.& vxor. l. profectitia. in verb fi fortè.D.de iur.dot.l.fi de vxor. D. de donat. inter vir. l. cogi.* §. *fi qui. D. ad Trebell.*quæ etiam adduci poffunt ad hoc, vt manus mortuæ legata bona immobilia capere poffint , vbi aliàs id vetitum eft , vt mox

 itè

in laicos distrahant. *de quo diximus in Iur. pont. nou. anal. tit. de for. comp num.* 19.

§. I.

De æquitate canonica.

1. Seruanda in iure expressa non imaginaria.

NEque facilè æquitas canonica, quam sibi quis in iure disertè non expressam imaginatur, admittenda est. vt indulgentior æquo est. Martha *part.* 4. *cas.* 162. *Vide infr. lib.* 2. *c.* 1. *numero* 19. In quartis tamen Trebellianica & legitima simul detrahendis, magis vbique canones seruari, quàm leges diximus *in Iur. pont. nou. anal. de testam. in fin.* fortè ratione pietatis. quare & Falcidia non detrahitur à legatis pijs in specie relictis, etiam in patrimonij defectu. quod & extendit Martha ad legatum quantitatis Ita tamen vt hæres ab alijs legatis detrahat integram Falcidiam. nisi deprehendatur testator expresè, non per coniecturas, detractionem vetuisse. *idem de iur. p.* 4. *cas.* 180. Rectius Martha *de iur. p.* 4. *cas.* 161. ait exceptionem non numeratæ pecuniæ, seu potius non in rem versæ, non excludi biennio. sicut mores obtinent.

§. II.

De differentijs iuris canonici & ciuilis.

1. Quando sequendi canones?

EAs multi congesserunt: præclariores igitur mox ad suas causas contrahemus, summatim iterum præmonentes, tunc sequi oportere canones; quoties de peccato, & animarum salute, de materia spirituali, de personis rebusuè Ecclesiasticis agetur: adeo vt neque exceptio rei à sæculari iudicatæ obtineat, *in ijs quæ animarum periculum inducunt*; inquit c. fin. §. *fin. de except. in* 6. in materijs autem adiaphoris ius vnumquodque in suo foro fuerit retinendum.

2. In rebus spiritualibus, & personis Ecclesiasticis.

Quare quæ passim Iustinianus C. *de Episc. & cler. & in nouell. de sanctiss. Epis. C. de sacros. Eccles. atque alibi* constituit, canonibus cedere debent. *c. bene. dist.* 96. *c. Ecclesia S. Mariæ. X de constitut.*

Adeoque forma eligendi Episcopi à Iustiniano prodita *in nouell. de sanctiss. Epis.* §. 1. cedit formæ inductæ per c. ca propter. X. *de elect.* forma ordinandorum, præficiendorúmne clericorum *in d. nouella.* §. *clericos.* cedit ijs, quæ in tit. *de ætat. qualit. & ordin. præfic. in* X. 6. & *clem.*

3. Alienatione bonorum Ecclesiæ.

In alienationibus bonorum Ecclesiæ solemnitas præscripta *in authent. hoc ius correctum. C. de sacros. Eccles.* non seruatur; sed quam canones *tit. de reb. Eccles.* X. *in* 6. *clem. & extrauag.* induxerunt.

4. Oppignoratione.

Res etiam sacra pignori per leges dari non potest: *l.* 1. § *eam rem. D. quæ res pignori. l.* 3. *C. eod.* quod permittit c. 1. X. *de pignor. sed iustissima*, inquit, *necessitate exigente.*

5. Expensis non deducendis à decimis.

De decimis non deducuntur expensæ: c. 7. 22. 26. X. *de decim.* cum iure ciuili aliàs deducantur. *l.* 7. *D. sol. mat. l.* 1. *C de fruct.*

6. Immunitate Ecclesiæ.

Immunitas Ecclesiarum etiam pluribus conceditur *in c.* 6. X. *de immunit. Ecclesiar.* quam in Nouell. 17. *de mandat. princip.* §. *neque autem homicidis* & nunc seruanda est constitutio Gregorij XIV. super hac re lata, derogatoria omnium contrariorum priuilegiorum.

7. Cùm agitur de peccato.

Pro peccato vitandu nudum pactum *per c.* 1. & 2. *X. de pact.* cogitur sponsor seruare: iure autem ciuili ex illo non datur actio. *l.* 7. §. *ad eam. D. de pact.*

8. Iuramento:

Iuramentum pacto filiæ, de non succedendo patri, adiectum c. quamuis *de pact. in* 6. iubet seruari: quamuis iure ciuili esset inualidum. *l. pactum dotale. C. de collat.* & alienatio rei dotalis iure ciuili irrita ex iuramento vires non adipiscitur: canonico seruari iubetur. *c. cum contingat X. de iureiur.* cuius ratio cùm sit generalis, etiam tollit generalem dispositionem l. non dubium. *C de leg* quæ habebat, vt quod per leges est vetitum neque iuramento firmaretur.

9. Iurisdictionis per clericum prorogatione:

Iuramento, quod in alterius præiudicium vergit, vires negat *d. c. cum contingat.* adeoque quamuis iure ciuili quis possit cuiuslibet iudicis alieni iurisdictionem prorogare. *l. penult. C. de pact.* non potest clericus laici, etiam iuratus. *c. si diligenti. X. de foro comp* quippe totius Ordinis priuilegium est, exemptio clericorum; vt singuli nequeant Ordini præiudicare.

10. Disciplina Ecclesiæ:

Sed neque disciplina ecclesiæ permittit, vt clericus alteri iudici, quamuis Ecclesiastico, sine Episcopi licentia se subijciat. *c. signif.* X. *de foro comp.* cùm per leges liceat cuique in alienũ iudicem consentire. *l.* 1. & 2. *D. de iudic.* Vnde nec domini temporales à clericis exigere possunt iuramentum fidelitatis, nisi temporalia ab eis possideant. *c. nimis. X. de iureiur.*

11. Præscriptione.

Peccati etiam ratione, præscriptio cum mala fide nunquam procedit: *c. fin.* 5. & 17. *X de præscript. c.* 2. *de reg. iur. in* 6. cum secus iure ciuili obtineat. *l.* 3. 4. 6. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

12. Hæredum ex delicto obligatione:

Hæredes ex delicto in quantum ad eos peruenit, ne ex scelere ditentur, dumtaxat tenentur: *ex l vnic. C. ex delict. defunct.* sed ex *c. fin. de sepult.* ij ad quos bona peruenerunt, *iuxta facultates*, inquit *c. in literis. X de delator. suas condignè satisfaciant, vt sic à peccato valeant liberari*: seu potius peccati pœna. *vt gloss. ibid.*

13. Remedio recuperandæ aduersus tertium:

Remedium recuperandæ possessionis non datur aduersus tertium: *l.* 7. *D. de vi & vi armat.* datur *in c.* 18. X. *de restit. spoliator.* quod ibidem Panormitanus etiam à Judice sæculari seruandum ait, quasi de animæ salute agtur.

14. Materia spirituali: sponsalibus repudiandis:

Ratio etiam materiæ spiritualis facit, vt canones legibus præualeant. sic, etsi sponsus renunciare sponsalibus possit: *per l.* 1. *C. de spons.* non possit per canones: *c.* 7. & 10. *X. de spons. c.* 7. *X. de spons. impub.* è contrario sponsa alteri nubere potest, si sponsus in remotas regiones discesserit: *c.* 5. X. *de sponsal.* quæ *per legem* 2. *C. de repud.* triennium exspectare iubetur.

15. Seu alias soluendis:

Iterum, etsi dicto vnius non creditur

per

16. Matrimonio ex dicto vnius impediendo:

per legem S. C. de teſtib. in matrimonio impediendo creditur : *in c. præterea. X. de ſponſal.* Ibidemque ex illicito coitu affinitatis impedimentum naſcitur : leges autem ad affinitatem iuſtas nuptias exigunt. *l. 4. §. affines. D. de grad. affinit.*

17. Affinitate ex illicita copula :

18. Metu in matrimonio:

Rurſus *in c. 14. & 15. X. de deſponſal. & c. 2. X. de eo qui duxit.* matrimonium metu contractum ipſo iure eſt irritum : ſecus quam per legem 22. *D. de ritu nuptiar.*

19. Litis pendentia illud non irritante :

Litis etiam pendentia matrimonium non irritat , *c. 18. X. de ſponſal.* cum alias leges in litigioſis id non admittant. *l. 2. & 3. C. de litigioſ.*

20. Matrimonio coram alio quam Ordinario non cognoſcendo nec incidenter quidem :

Status quæſtio, ſi in petitionem hæreditatis inciderit, tractatur coram eodem iudice : *l. 3. C. de iud. l. 5. C. de ord. iudic.* ſecus de quæſtione matrimonij ſtatutum *in c. 3. X. de ord. cognition. c. 5. X. qui filij ſint legitimi.* quia Iudex ſæcularis non eſt capax quæſtionis ſpiritualis. & fortè hodie per reſeruationem cauſarum matrimonialium factam à Concilio *Trid ſ. 24. c.* 20. etiamſi coram alio Eccleſiaſtico , quam Ordinario loci, inciderit; Ordinario relinquenda eſt.

21. De ſecundis nuptijs non niſi dum de morte coniugis conſtat contrahendis :

Mulier, cuius maritus per multos annos abeſt, alteri poteſt nubere, ſi non conſtat eum viuere : *per l. 6. D. de diuort. nouell. 22. §. ſed etiam. auth. ſed hodie. C. de repud.* ſed canones certum mortis nuncium exigunt. *c. 19. X. de ſponſal.*

22. Conſenſu parentum :

23. In puberibus iudicandis.

Ad nuptias *per l. 2. D. de ritu nuptiar.* requiritur non tantùm conſenſus contrahentium ; ſed etiam eorum quorum in poteſtate ſunt : canonibus ſufficit conſenſus contrahentium , etiam filiorumfamilias. *c. 6. X. de rapt. Concilium Trid. ſeſſ. 24. de reform. mat. c. 1.* In puberibus matrimonij capacitatem ex ætate leges æſtimant : canones ex habitu corporis. *c. 3. X. de deſponſat. impub.*

24. Seruorum matrimonijs:

Matrimonium per leges tantùm contrahunt liberi; *l. 3. C. de inceſt. & inutil. nupt.* contubernium ſerui : per canones matrimonij , aliorumque ſacramentorum capaces ſunt ſerui , non minùs quàm liberi. *tot. tit. X. de coniug. ſeruor.*

25. Liberis ex damnato coitu alendis :

Liberi ex damnato concubitu per leges non debent ali : *auth. ex complexu. C. de inceſt.* debent per canones *c. 5. X de eo qui duxit in mat. quam polluit.*

26. Gradibus cognationum in ordine ad matrimonium.

Per leges in tertio gradu matrimonium permittitur : *l. 3. D. de ritu nuptiar.* per canones probibitio eſt vſque ad gradum quartum. *c. non debet. X. de conſang. & affinit.* præterquam quòd diuerſimodè computentur gradus per leges & canones. Vt *in d l. 3.* fratrum filij computatione legali ſunt in tertio gradu; ſed canonica in ſecuodo.

27. Affinitate etiam licita:

Inter affines non eſt ciuilis prohibitio, niſi inter illos , qui parentum liberorumue loco ſunt, reuereotiæ naturalis ergo : *§. affinitat. in inſtit. de nupt.* canonica eadem eſt in affinitate, quæ in conſanguinitate. *c. non debet. X. de conſanguin.* niſi quod per Concilium *Trid. de reform. mat. ſeſſ. 24. c. 4.* ad ſecundum gradum reſtringitur, quæ orta ſit ex fornicatione.

28. Frigiditate :

Frigidi *in c. laudabilem. X. de frigid.* ſi de frigiditate ſatis conſtat, ſtatim poſſunt ſeparari, alioquin per triennium debent experiri : per *nouell. de nupt. §. diſtrahantur. verſ per occaſionem*, indiſtinctè triennium exſpectant.

29. Legitimitate.

Filij ex matrimonio in facie Eccleſiæ publicè contracto nati, per canones ſunt legitimi : *c. 2. & 14. X. qui filij ſint legitimi.* per leges non item , ſi quod ſubſit impedimentum. *l. 3. C. ſolut. matrim*

30. Legitimatione per ſubſequens matrimonium :

Filij illegitimè nati per ſubſequens matrimonium legitimantur, etiam ſine dotalibus inſtrumentis : *c. tanta. X. qui filij ſint legitimi.* at illa leges requirunt. *l. 10. C. de natural. liber.*

Nati ex concubina per ſubſequens matrimonium legitimantur dumtaxat per §. tribus *in Auth. Quib. modis natural* per *d. c. tanta.* etiam ex ſcorto nati; aliave; cum qua tamen potuerit contrahi matrimonium · adeoque oon ex incæſtu, aut adulterio nati. *d. c. tanta.*

31. Diuortio :

Diuortium non fit per canones niſi propter fornicationem : *c. 2. X. de diuort.* ex pluribus cauſis permittit lex *S. C de repud.*

32. Secundis nuptiis :

Poſt mortem mariti nubere ſtatim poteſt vidua : *per c. vlt. & penult. X. de ſecund. nupt.* per leges 1. & 2. *eod* non intra annum luctus.

33. Raptarum nuptiis :

Raptus non dicitur in ſponſa : *c. cum ſuam. cum ſeq. X. de raptor.* & raptam ſponſam poteſt ducere raptor : *ibid. Concilium Trid. de reform. mat. c. 6.* oon per legem *vnic. C. de raptor.*

34. Vſuris.

Vſuræ iure diuino & canonico ſunt probibitæ : *tot. tit. de vſur.* per leges toleratæ; ſaltem ſecundùm moderamen *l. eos. C de vſur.* Vt & antichreſis *l. 33. D de pignoratit. action.* ſed non æquè eam canones admittunt : *c. 1. 2. 8. 16. X. de vſur.* niſi in modum reditus. *Vt diximus In Conſult. can. de pignor. conſ. 2.*

35. Quæ in ſuo quæque foro obtineant ? pœnæ mixti fori,

Nunc videamus diſſidia quædam vtriuſque iuris quæ ſingula in ſuo foro obtineant. atque imprimis in criminibus mixti fori diuerſæ ſunt pœnæ, quæ per leges & caoones impooantur; quas ſinguli iudices ſecundùm ſuam iuriſdictiooem infligunt.

Ita quidem vterque Iudex hic canones, ille leges ſeruat, vbi diſſident : quod ſi quid , per canones non eſt determinâtum , quod eſt deciſum per leges, non dedignantur illi has imitari, & contra. adeoque & Iudex Eccleſiaſticus cauſas his io caſibus ſecundùm leges debet decidere. *c. 1. & 2. X. de nou. oper. enunc.* ita vt & tunc obtineat maximè c. 1. X. *de ſent. & re iudic. ſententia,* inqnit, *contra leges, canoneſve lata non poteſt ſubſiſtere.*

36. Reſcriptorum forma ſi preces veritate nitantur.

Itaque reſcriptum Pontificium , etſi non habeat clauſulam *ſi preces veritate nitantur*, ſuſtinetur tamen : quoniam tacitè intelligitur : *c. 2. X. de reſcript.* lex *final. C. de diuerſ. reſcript.* eam exprimi condicionem præcipit.

37. Executio delegati ;

Iudex delegatus per canones poteſt ſententiam ſuam exequi : *c. querenti. 26. X. de offic. deleg.* per leges non poteſt. quia familiam armatam non habet; & functus officio Iudex eſſe deſinit. *l. Iudex. D. de re indic.* & exequitur

tur Ordinarius sententiam, *l.* 8. *& l.* 9. §. *fin. C. de Episc. audient.*

38. Arbitri plures simul cognoscere & pronunciare debent, per legem *si in tres. D. de arbit.* per c. 2 *eod. in* 6. arbitri duo procedunt, tertio per contumaciam absente.

Pronunciatio arbitrorum:

39. Rei criminum adulterij, & leuiorum ab Episcopo dispensari possunt: *c.* 4 §. *fin.* X. *de iudic.* Judex autem sæcularis, quem nouell. 82. *de iudicib.* §. *oportet*, non vult lege esse clementiorem, non potest delicti gratiam facere. *l.* 1. §. 1. *D. ad Tertullian.*

Dispensatio reorum:

40. Qui non est soluendo bonis per leges cedit: *l.* 1. *& tot. tit. C. qui bonis cedere possint.* cap. Odoardus X. *de solution.* clericum excipit.

Cessio bonorum:

41. Testes per canones monendi sunt ad ferendum testimonium; non cogendi; indistinctè sunt per leges cogendi. *c.* 3. X. *de testib. cogen.*

Coactio testium:

42. Carcer per leges dumtaxat ad custodiam inuentus est: per canones etiam ad pœnam. *c. quamuis. de pœnis in* 6. etsi in foro sæculari etiam canonum inuentio hodie recipiatur.

Carcer.

43. De testamentis, vt coram parocho & duobus testibus valeant traditur in *c. cum esses*, X. *de testam.* præsertim in causa pia: *ex c. relatum. ibid.* etiam voluntate in alterius dumtaxat dispositionem commissa: *ex c.* 13. *eod.* & vt liberis duæ quartæ debeantur: *ex c. Raynutius. & c. Raynaldus eod.* multæ aliter disponunt leges: sed ferè mores sunt canones amplexi, nisi quod videatur edictum anni 1611. *art.* 12. etiam seruandum hic in causis pijs, sub pœna nullitatis: ex interpretatione Concilij secreti *relata in Edictorum Brabantiæ p.* 1. *l.* 4. *t.* 1. *c.* 10. *&* 18. sed quæ aliquibus non satis videtur excussa. *secundum d. c. relatum.*

Forma testamenti:

44. Per cohabitationem, quamuis decennalem, non æquè præsumitur matrimonium: *per c.* 2. X. *de clandest. desponſ. c. aliter.* 30. *q.* 5. *c.* 11. X. *de præsumpt.* quam per leg. *in liberæ. D. de ritu nupt.* quia canones cæremonias præscribunt in contrahendis matrimonijs, quas non exigunt leges: & hæ, vt libera, censeatur concubina; protestationem exigunt: *l.* 3. *D. de concub.* quorum defectu quasi in pœnam hinc leges matrimonium, inde canones, quasi concubinatum, interpretantur. *gloss. in d. l. in libero.* viuis vtrique illis qui sic cohabitant: nam vbi quæretur de legitimis natalibus liberorum, propius erit vt in eorum fauorem aliter ferè sentiendum sit. *Vt diximus in Iur. Pont. nou. anal de paroch. n.* 8.

Præsumptio matrimonij.

45. In mixti fori criminibus, *vt mox diximus*, vterque Iudex imponit pœnas sui fori: in quibus canones legesque. pro suo fine & modo iurisdictionis, diuersimodè variantur. quin imo nonnumquam idem crimen per leges non est, quod per canones. vt *in c. quisquis.* §. *similiter.* 17. *quæst.* 4. etiam sacrilegium dicitur rei non sacræ è loco sacro ablatio; quæ *in l.* 5. *D. Ad leg. Iul. pecul.* pro furto dumtaxat habetur.

Crimina mixti fori.

46. De sportulis clericorum, vt immunes sint, tam leges §. *sportularum. in Auth. de sanctiss. Episc. & Auth. vt sine quoque suffrag. in princ.* quam canones *c. cum ab omni.* X. *de vit. & hon. cler. c. statutum.* §. *insuper de Rescript. in* 6. diuersimodè sanxerunt. etsi in neutris tribunalibus per mores admodum seruentur.

Sportulæ clericorum.

CAPVT LXIII.

De promulgatione canonum, constitutionumque Romæ tantum publicatarum.

DIfferentiæ iuris canonici, & ciuilis vbi sunt, regulariter est vtrumque in suo foro seruandum: vbi alterum non disposuit; ex altero supplendum. vt mox diximus.

Quid de legis publicatione sentiendum? an vt noua publicationem prouincialem requirit per leges, receptum dicetur per canones? et ad obseruantiam lex obliget; scientia opus est: eaque naturali iure sufficit. vnde dicitur *Lucæ* 12. quod *seruus, qui cognouit voluntatem domini, & non fecerit; plagis vapulabit multis.* Iure ciuili publicatione opus est in prouincia; etiam hodie; quamuis parua. diximus *in Consult.* 1. *de Const.* iure etiam canonum *ex c.* 1. *&* 2. *de operis nou. nunt.* id obtinere: quamuis non æquè de stylo, qui ferè inserit clausulam, vt publicatio Romæ facta obliget vbique. *in Iur. pont. anal. tit. de constitut.* vide de quæstione hac latè Chokier *De Iurisd. Ord. in exemptos p.* 1. *q.* 50. Sed oportet potestatem distinguere à voluntate, nec quisquam controuertere potest, quin Pontifex Romanus, cùm supra omnes leges sit, publicatione prouinciali non teneatur. vtpote quæ legis tantum sit humanæ. dummodo curetur, vt leges ipsius in notitiam veniant, eamque suam esse voluntatem significet, vt seruentur; quamuis non nisi Romæ publicatæ. & sic refert Diana *p.* 7. *t.* 1. *res.* 28. *n.* 8. Vrbani VIII. constitutionem 5. Ian. 1641. decernentem in his quæ contra libertatem Ecclesiæ sunt; non suffragari prætextum, *quod bullæ non fuerint publicatæ, vel vsu receptæ, vel contrario vsu, etiam decennali, & quantumlibet longissimo vt prætenditur, abrogatæ.* Quam in rem facere potest, quod omnes per orbem Episcopi singulis biennijs, triennijs, quinquennijs, aut decennijs teneantur venire ad limina Apostolorum; & Pontifici referre statum suæ diocesis; ibidemque intelligere quæ interim constitutiones emanarint; & porrò ad suorum notitiam, & obseruantiam ducere. *Si decreta*, inquit Nicolaus I. *Romanorum Pontificum non habetis, de neglectu atque incuria estis arguendi: si verò habetis, & non obseruatis; de temeritate estis corripiendi, & increpandi. c. si decreta. dist.* 20. *c.* 1. *X. de postul. prælat. c. quod dicitis d.* 16. non arguit de publicatione prouinciali neglecta; sed de ignorantia, contemptu, temeritate. quare nec teneri ad eam Episcopos; nisi id videatur necessarium,

1. Publicatione prouinciali opus iure ciuili.

2. An & canonico? valde inspiciendæ sunt nouæ constitutiones, quæ sæcus sæpius statuunt.

ceſſarium, ait Diana *p. 6. t. 6. Miſc. reſ.* 38.
3. 39. nec immeritò Papa omittit mandare prouincialem publicationem, propter contentiones in multis vbique regnis, & prouincijs alioquin ſubeundas. quamuis idem Nicolaus I. tunc fieri iuſſerit quorundam tuoc decretorum, vt in Annalibus Eccleſ. Baronij reperitur. Et ſecundùm hanc diſtinctionem oportet excipere *c. in iſtu. §. leges. diſt.* 4. & quæ Baldus *in c. cognoſcentes. n* 5. *de conſtit. & Vaſques quæſt. illuſt. l.* 1. *c.* 44 habent de lege non obligante, quamuis ſcientes, citra publicationem: & *d. c.* 1. *X. de poſtul. prælat. c. cum infirmitas. X. de pœnit. & remiſſ. d. c. quod dicitu.* ex quibus Autre. *in not. ad deciſ.* 444. *Capell.* publicationem prouincialem per canones etiam deſiderari contendit. & quamuis de obligatione ſtyli Romani extra illam Curiam multa dici poſſint: nemo tamen dixerit; quando Pontifex expreſsè voluntatem eſſe ſuam declarat, vt Romæ publicatæ conſtitutiones vbique ligent; voluntate ſua ſic expreſſa fruſtrari defectu poteſtatis: nec iterum in poteſtate eſſe ſubditorum, huiuſmodi obligationem non recipiendo, tollere. id eſſe enim contra fidem docet Diana *p. 7. t. t. reſ.* 28. *n.* 5. vbi noſtram quæſtionem exactè tractat. Cæterum quod

Curia ſæpius decernebatur.

4. leges dicuntur tum demum firmari, cum moribus vtentium approbantur: *d. §. leges* non ad poteſtatem; ſed ad patientiam, diſcretionemque legiſlatoris pertinet: vt vel toleret, vel permittat, vel ob duritiam quarundam prouinciarum; vel quod exiſtimet non omnibus morbis eadem remedia conuenire; eorumque diſcretionem prouincialibus Epiſco-

Quatenus leges dicantur non obligare niſi acceptæ.

5. pis relinquat. Vnde & Pius IV. *conſt. incip. ſicut* declarauit Concilium Trid. cepiſſe vbique terrarum obligare Kalend. Martij 1564. nec prouincialem publicationem exegit. quamuis nec tetigerit parochialem illam, quæ ab eo-

Conc. Trid. vt obligarit? ſine tali publicatione

6. dem Concilio requiritur *in c.* 1. *de reform. mat. ſeſſ.* 24. & Bulla *cœnæ* §. *inſuper* mandat quidem omnibus Epiſcopis illius publicationem; ſed inquit, *vt omnia eo magis fiant notiora*: & mox ante, vt Bulla valuis S. Ioan. Lateranenſis, & S. Petri appenderetur, quo ad omnium notitiam perueniat. & verò finis cuiuſcumque publicationis inuentæ eſt, vt lex innoteſcat: adeoque quod Salgado *de ſupplicat. ad ſanctiſſimum p.* 1. *c.* 2. *ſect.* 3. de Tridentino *& de reg. protect. l.* t. c. 1. *præl* 5. *n* 322. *Ceuall. comm. opin. q.* 903. de legibus generatim, alijque alibi contendunt. ſine receptione leges non obligare; accipiendum eſt ſecundùm tolerantiam; aut diſcretionem, quam diximus. Vt etiam ſufficiat legi aliquoties fuiſſe contrauentum. *Couarr. variar. reſol. l.* 2. *c.* 16. *n.* 6. §. 5.

Quid de bulla cœnæ?

7. Ex ea, quam diximus diſcretione, deueniri poteſt in hanc quæſtionem; an cum iure aut ratione conſiſtat vſus aut conſtitutio, ne quid Roma allatum in prouincia publicetur, executioniue mandetur; niſi examinatum, admiſſumque? cauſam dat lex *reſcripta. & tot. tit. C. de precib. Imperat. offerend lex fin. C. ſi aduerſus ius vel vtil. publ. Nouell vt nulli Iud. §. hoc verò Nouell. de mandat. princ. §. deinde competens. c. reſcripta. c. dicenti.* 25. *q.* 2. *& ſeqq. c. ſi quando. X. de reſcript. c. cum teneamur. X. de præb. in verbis, ſi non poteſt ei ſine ſcandalo prouideri, æquanimiter ſuſtinemus, ſi mandatum noſtrum non duxerit exequendum*, & qualitatem *negocij, pro quo tibi ſcribitur, diligenter conſiderans, aut mandatum noſtrum reuerenter adimpleas, aut per literas tuas quare adimplere non poſſis, rationabilem cauſam prætendas. quia patienter ſuſtinebimus, ſi non feceris quod praua nobis fuerit inſinuatione ſuggeſtum.*

An ſtatui poſſit, ne quid Romæ allatum publicetur ſine examine?

Neque hæc difficultatem patiuntur in pri- 8.
uatorum reſcriptis, quæ ſæpe malis artibus impetrantur. & in ipſo Concilio Trid. admittitur. *d ſeſſ.* 2:, c. 5. 6. *ſeſſ.* 7. *c.* 5. 6. conſtitutiones autem aut leges, quæ præuia conſultatione, aut deliberatione matura feruntur, *l.* 8. *C. de legib.* non facile cadunt in eandem cauſam. *Diana p.* 4. *t.* 1. *reſ.* 9. ſed tamen & aliquando cadunt. *c. ſtatutum. de reſcript. in* 6. vbi & conſtitutio non vtilis reuocatur. aliæque multæ ſunt leges priorum derogatoriæ. & præſertim aliquid innatum eſſe poteſt illis, quæ non motu proprio, ſed ad aliquorum ſuggeſtionem feruntur c. *ad Apoſto-* 9.

Non tantum in priuatorum reſcriptis, ſed & conſtitutionibus?

lica. verſ. & ſi Eccleſ. de ſent. in 6. *c. nos ſi competenter.* 2. *q.* 7. *c. veniam* 35. *q.* 9. & *in l.* 1. *D de appell.* ab eo etiam dicitur appellari, quod Princeps pro iure reſcripſerit; ſed cauſatur deceptionem. in qua eadem fundari debet appellatio ab executione legis, quam admittit Rebuffus, *ad Concordata tit. de conſtitut. in princ.* & agimus de lege Principis ſuperiorem non habentis; à qua appellari non poſſit. *l. ſi qua pœna.* 244. *in fin D. de verb. ſignif.* alioquin ad 10.

Ad ſuggeſtionem aliquorum latis.

ſuperiorem poteſt appellari ab eo, quod inferior ſtatuerit. ergo etſi rarius, ſi quando tamen quippiam eſt aduerſus vtilitatem publicam; ratio eadem permittit, quæ in reſcriptis; ne adimpleatur interim, dum Pontifex conſulitur. *iuxta d. c. ſi quando. Diana reſ. mor. tract.* 10. *reſ.* 6. *tract.* 20. *reſ.* 6. ſic Philippus II. aduerſus Bullam Pij V. de cenſibus dicitur ſupplicaſſe Papæ: neque ſecundam iuſſionem ſu- 11.

Aduerſus publicam vtilitatem.

peruenſſe, adeoque dum maius apparet malum in executione, quam dilatione; hæc admittenda videtur, vt quod in priuatis expreſſum eſt; in publicis, dum eadem cauſa eſt, per interpretationem recipiatur. *l. nam vt ait. D. de legib.* tanquam rationi legis inſit, vt ſpecies generi. *Guttier. practicar. quæſt. l.* 3. *q.* 17. *n.*
75 *& ſeqq.* quod iam tum eo clarius recipien- 12.

Vt in ſupplicatione Philippi II. aduerſus Conſtitutionem Pij V. de cenſibus.

dum eſt, quando iam non generaliter, vt leges ſolent, *l. iura D. de legib.* ſed in perſonam ſingularem ſtatuitur: vt tunc vel appellare, vel ſupplicare liceat. *Bart. in l. fin. l.* 3. *D. de appell. recipien Scaccias de appell. q.* 17. *lim.* 20. *n.* 4. *& ſeqq.*

Præſertim ſi in perſonam ſingularem diriguntur.

Et verò addunt quidam Bullam cœnæ §. 13.
14. ſupplicationes diſertè admittere: dum impedientes curſum literarum Apoſtolicarum excommunicantur, ſub *eo prætextu*, inquit, *quod ad nos, vt ipſi dicunt, informandos ſupplicauerint, aut ſupplicari fecerint, niſi ſupplicationes huiuſmodi coram nobis & Sede Apoſtolica legitimè proſequantur*

Bulla cœnæ admittit ſupplicationes proſecutas.

quantur. Si ergo non prætextus eſt ; ſed vera proſecutio, & rationabilis cauſa ; *iuxta d. c. ſi quando*, non obtinet Bulla cœnæ. quod verum eſt : ſed non cootinuò ſequitur id licere, quicquid illa non perſtringit excommunicatione. nam argumentum à contrario, aut exceptione, amplius comprehendere non poteſt, quam oppoſitum regulæ, aut ſui contrarij : & ſic non aliud; quam ſupplicantem & proſequentem non incidere in excommunicationem Bullæ.

14. Non prætextum ſupplicationum. Cœterum bene dicit Reginaldus *in prax. for. pœn. de abſolut. ab excomm. Bulla cœna. n. 343.* prætextum Pontifici ſupplicandi maximè honeſtum. quod ea ratione ſæcularis poteſtas ſe recognoſcit inferiorem Eccleſiaſtica. loquitur verò de caſu, quo recurſus fit ad laicos. at verò canones, qui ſupra proferuntur, & c. 5. *& 6. Conc. Trid ſ. 21.* pro examine literarum Apoſtolicarum in prouincia faciendo; de Eccleſiaſticis Iudicibus agunt, non de laicis : & porrò quando hic prætextus ſumitur, & nunquam Papæ ſupplicatur ; verba rebus non conſonant. quod ſi ipſi laici ſententias, & decreta Eccleſiæ, quin & cenſuras, *caſſant, mortificant, & annihilant*; nec ratio Reginaldi, nec c. vnam *ſanctam de maioritat. & obed in extrauag. com* inueniri poteſt in huiuſmodi verbis, aut factis.

15. Iudex iudicans ſecundum conſtitutionem in prouincia non publicatam ex d. clauſula vim non facit. Igitur ſi Iudex eccleſiaſticus iudicauerit ſecundùm conſtitutionem aliquam Apoſtolicam, quæ clauſulam habet, vt Romæ publicata vbique liget; quamuis illa non ſit publicata in prouincia ; an vim facere cenſebitur? & quidem id videbitur fortè ijs, qui recurſibus locom faciunt. exiſtimandum eſt tamen ſecundùm ea quæ diximus, non facere. donec fortè ſupplicatum ſit animo proſequendi. Quòd ſi de veritate conſtitutionis dubitetur, conſulendus eſt Papa ; iuxta procemium Bonifac. VIII. ad Sextum Decretalium. vbi Vanquel alioquin Iudicem puniendum ait; etſi ſententia Papa non conſulto lata valeat. & ſic hodie Vrbanus VIII. ſtatuit fidem in iudicio vel extra tribuendam non eſſe Declarationibus Cardinalium Concilij Trid. interpretum indies prodeuntibus : niſi ſub ſigillo Præfecti Congreg. & ſignatura ſecretarij authenticè exhibeantur. quod omnino neceſſarium eſt cùm à iure diſſonant : ſi enim conſonant, non æquè. quia tum *iuris communis* (etiam Tridentini) *authoritate procedere videtur*; inquit c. paſtoralis, *X. de fide inſtrument.*

16. Sed hæc quæri non poſſunt in negocijs fidei. Sed neque materiæ fidei applicari poteſt, ne quid Romà allatum ſine placito regio publicetur. alioquin incurritur in illud argumentum quod in Actis Apoſtolorum de Iudæis refertur, *nonne præcipiendo præcipimus vobis, ne doceretis in nomine iſto!* & reſponſum Apoſtolorum; *ſi iuſtum eſt vos audire magis quam Deum; iudicate.*

17. Synodis non tantum œcumenicis, ſed neque prouincialibus aut diœceſanis. Quid dicemus de Eccleſiaſticis conuentibus, & decretis? Synodos diœceſanas & prouinciales agi iubent canones. de fide ſeruanda, de moribus reformandis, virtutibus firmandis, vitijs eradicandis, in illis tractari, deliberari; decerni. *Conc. Trid. ſ. 24. c. 2.* finis ille igitur vt habeatur; publicatione decretorum opus eſt, ſcriptione, ſeu impreſſione : vt ad omnium, quibus opus eſt, manus deferantur. cui porro commiſſum eſt aliquid aut permiſſum ; omnia illa cenſentur permiſſa, ſine quibus illud obtineri non poteſt. *l. 2. D. de Iuriſd. om. Iud. & quæ ibid. citat gloſſa in v. non potuit*. Immunitas ergo Eccleſiæ offenditur, 18. vbi conueniendi venia peti; decreta *authorizari*, publicandi facultas, imprimendi licentia à Principe poſtulari iubetur. extra quam typographi politiæ cauſa eam petere debeant. In Actis *Apoſtolorum c. 15.* refertur Congregatio primi Concilij eccleſiæ. vbi Apoſtoli conuenerunt, decreuerunt, publicarunt, & in prouincias literas miſerunt, nondum typis repertis; ſine authoritate Imperatoris Romani, aut Præſidis prouinciæ. erant tamen illi ipſi, qui aiunt ſubditam eſſe oportere omnem animam ſublimiori poteſtati, obedire Regi tanquam præcellenti, & Ducibus quaſi ab eo miſſis. Sic & Mileti Paulus Synodum egit *Act. c. 20.* mittens Epheſum vocauit maiores natu eccleſiæ : & monuit, vt gregis curam haberent, in quo Spiritus ſanctus eos poſuit Epiſcopos. conuocauit ergo Epiſcopos. Sed hodierni quidam cenſores alios mores, quam Apoſtolicos, habent. nec ſatis expendunt, quod ibidem dicitur Spiritum S. poſuiſſe Epiſcopos, *regere Eccleſiam Dei* : non Reges aut Principes. ad regimen pertinet Synodos agere, decernere, publicare, ſeu voce, ſeu ſcriptis, ſeu typis, nec authorizatio exigitur, vt ab illis. Neque tantùm Valentinianus *Sacerdotes*, inquit, *& Epiſcopi, quibus hæc cura ſunt, ſeorſum per ſe, vbicumque ipſis libitum fuerit, conueniant. Ruff. l. 1. c. 2. Hiſt* ſed & Religionis cauſà etiam per ethnicas leges coire licitum fuit *l. 1. D. de colleg.* modò fraus abeſſet : *l. 2. D. de extraordinar. crim.* & ſtatuere : dum *ne quid ex publica lege corrumpatur. l. 3. D de colleg. illicit.*

18. Eòque & ſine alia venia Synodum indicere, & conuenire licet.

19. Et regere Eccleſiam opere, verbo, ſcripto.

20. Quid ſi diſertè contra ſtatuatur? Quid ergo, ſi ea Principis mens eſſe declaretur, ne quid ſecus fiat ; an omitti Synodos, an hæc venia peti, & minui immunitatem Eccleſiæ conueniet? exiſtimo ; ſi apparere nolit vllatenus ſerenior aura, ex duobus malis minimum eſſe eligendum ; & ne fructus Synodorum pereant, aliquatenus cedendum tempeſtati : potius hæc etiam, vt fieri permittantur, quæ iure diuino competunt, atque etiam ab ijs, quibus non competit, poſtulandum ; quam omittendo tam ſalutaria Eccleſiæ inſtituta; *corrumpere ſubſtantiam propter accidens*. Verbis tamen ita conceptis, vt non profiteamur quæ Eccleſiæ ſeu Dei ſunt, deferre Cæſari, quaſi propria, ſeu illi debita. profeſſio ſiquidem talis eſſe poſſet, vt aliquid de fide decerperet. quod nullo metu committendum eſt. verbis congruis facta poſtulatio ſuſtinetur ; ſi & alibi & prece & precio licet impetrare, vt Chriſtum colere, vt orthodoxam fidem ſeruare, vt gemere ſub cruce permittatur. Eadem dicenda ſunt vbi Principes non permittunt Epiſcopos, alioſue ſuperiores ex-

teros

teros diœceſim ſuam, aut ſubditos viſitare, ſine ſuo beneplacito. Hic autem quoniam 22. Vt hac permiſſum. Concilium Tridentinum, quod certis temporibus & diœceſanas & prouinciales Synodos celebrari, viſitationeſque fieri iubet, receptum à Rege eſt ſine illa exceptione; conſcio vtiq; imminere Principibus excommunicationem Synodos prohibentibus. *c. quoniam d.* 18. *v. infr. l.* 2. *c.* 85. *n.* 17. diecndum eſt & coire poſſe prælatos; & quæ in rem Eccleſiæ ſunt ſtatuere, & exequi. *l.* 2. *D. de iuriſd. omn. iud. c. preterea X. de off. deleg.* ſed ſi ipſi Synodos celebrarent, quoties à Concilio præſcribitur, non videretur res inſolita, & quæ egeret hac controuerſia. Sed malignitas temporum multa excuſat. alioquin ſerio eas præcipit Concilium; & in primitiua Eccleſia nihil magis frequentabatur. Cæterum ſi qua alia ad officium Epiſcopale ſpectantia fieri prohibeantur ſine placito Principum, viſitatio, correctio, iudicatio, aliaque id genus; non tantum libertatem Eccleſiæ offendi; ſed & Ius diuinum, grauiter docet Binsfeldius, *tract. de Iniur. c. elim. q.* 5. *& ſeqq.* liber non eſt qui eget alterius beneplacito. *c. de multa. X. de prebend.* officium ſuum exequi viſitando, iudicando, conuocando, decernendo, corrigendo Epiſcopis iure diuino incumbit. quatenus ergo per talem beneplaciti requiſitionem illud impeditur, diuino iure obuiari ſeuerè contendit Binsfeldius. quatenus autem id tantum intenditur, vt exteri præmoneantur, ne quid contra priuilegia, inraque patriæ ab eis per ignorantiam morum, cum ſequela grauium incommodorum, committatur; non eadem quidem cauſa eſt; ſi non authoritatiuè procedatur: finis quidem iuri diuino talis non aduerſatur; ſed modus tamen canonicis ſanctionibus.

CAPVT LXIV.

De brachio ſæculari.

1. An poſt appellationem præſtandum? IMplorandum illud ſæpius. ſcilicet cum manu forti, ac militari eſt opus. maiori quam habeat Epiſcopus; aut vbi non habet. de illius inuocatione & præſtatione plura dicemus *infr. l.* 4. hic quæramus; an brachium præſtandum ſit, cum appellatum eſt? quamuis Iudex ſæcularis requiſitus ab Eccleſiaſtico, non poſſit exigere inſpectionem actorum, quaſi de iuſtitia ſententiæ cogniturus: ſi tamen appellatum ſit, non immeritò brachium denegat. *Ceuallos de cog. per viol p.* 2. *q.* 151. & vis fiet, ſi cenſuræ ad obtinendum brachium interponantur. quod tamen hodie intelligendum eſt, à ſententia definitiua, vel habente vim definitiuæ, vel per hanc irreparabili: non autem merè interlocutoria. *iuxta Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *c.* 20. vel etiam quibus in caſibus idem Trid. prioreſque canones appellationem remouent. de quibus paſſim apud DD. *eundem Ceuallos de cog. per viol. & Salgado de protect. reg.* & ſupra *l.* 1. *c.* 5. §. 5. per iudicem tetigimus.

CAPVT LXV.

An conſuetudo immemorialis, præſcriptio, aut priuilegium aduerſus exemptionem cleri præualere poſſit?

NVllius momenti eſſe conſuetudinem quæ canonicis obuiat inſtitutis ait Innocentius III. *in c. ad noſtram X. de conſuet.* irritandam illam; quæ dirumperet neruum eccleſiaſticæ diſciplinæ: *in c. cum inter ibid.* quæ redundat in grauamen Eccleſiaſticæ libertatis, tanquam prauitatem abolendam, Celeſtinus III. *in c. cum terra. X. de elect.* corruptelam eſſe conſuetudinem immunitati Eccleſiaſticæ, non ſolum iure humano, ſed & diuino inductæ, contrariam, Bonif. VIII. *in c. quamquam de cenſ. in* 6. & diſertè canonibus vt clerus de omni crimine conueniatur coram Iudice Eccleſiaſtico ſtatuentibus non debere ex aliqua conſuetudine præiudicium generari, Lucius III. *in c. clerici. X. de iud. in v. etiamſi conſuetudo regia habeat, vt fratres à Iudicibus ſæcularibus iudicentur. Vide Dianamp.* 4. *t.* 1. *reſ.* 10. *reſ.* 53. quamuis aliàs poſſit conſuetudine acquiri iuriſdictio. *c. cum contingat. X. de for. comp.* etiam à clerico in laicum. Dian. *ibid. reſ.* 63. quinimo Honorius III. *in c. nouerit. X. de ſent. excommun.* excommunicat omnes qui ſeruari fecerint ſtatuta edita, vel conſuetudines introductas contra Eccleſiæ libertatem. & porro peccata, corruptelæ, & prauitates temporis antiquitate dicuntur non purgari; ſed tantò infeliciorem animam reddere, quantò diutius illam tenuerint occupatam. *c. cum tanto. X. de conſuet.* præſcriptionem etiam valere iure non poſſe inde conficitur, quod bonam illa fidem requirat; quæ aduerſus huiuſmodi canonum damnationem induci non poteſt.

1. Irrita conſuetudo quæ canonicis obuiat inſtitutis.

2. Inimica Eccleſiaſticæ libertatis, &c.

3. Cleri exemptionis.

4. Peccata grauiora, quo diuturniora.

5. Corruptela non præſcribitur.

Quamuis enim conſuetudinis, vſuſque longæui non ſit vilis authoritas; tamen nec tanta eſt, vt aut rationem vincat, aut legem. *l.* 2. *C. qua ſit longa conſuet.* quippe ratio, quæ conſuetudinem ſuaſit, cuſtodienda eſt *l.* 1. *ibid.* adeo vt vel iuri poſitiuo non debeat præiudicium generare, *niſi fuerit rationabilis, & legitimè ſit præſcripta* Ita Gregr. IX. *in d. c. cum tanto.* vbi iam ante naturali iuri quacumque conſuetudine, quæ dicenda eſt corruptela, dixerat non poſſe aliquatenus derogari. Itaque ſi conſideramus Eccleſiæ, & perſonarum Eccleſiaſticarum immunitatem vt Dei ordinatione, & canonicis ſanctionibus conſtitutam; vt loquitur Concilium *Trid. ſeſſ.* 25. *c.* 20. tanquam naturali iuri; ſeu diuino inductam, vt latè aſtruit Diana *p.* 7. *t.* 1. *reſ.* 2. *& multis ſeqq.* nulla poteſt dari conſuetudo, quæ aliquatenus ei poſſit

6. Sed conſuetudo rationabilis.

7. Cur aduerſus Eccleſiæ libertatem non præſcribatur.

sit derogare. *Diana ibid. ref.* 18. si autem consideremus, vt iure positiuo inductam; neque tunc proderit consuetudo; *nisi*, inquit Gregorius *fuerit rationabilis*, *& legitimè sit præscripta.*
8. [Non est rationabilis.] duo ergo hæc concurrant oportet. rationabilis esse non potest; quia canones, quos citatimus, damnant vt prauitatem: legitimè præ-
9. [Non legitima.] scripta esse non potest: bona quippe fide caret. vt diximus. vt etiam immemorialis consuetudo aut prescriptio non possit esse legiti-
10. [Caret bona fide.] ma. *c. 1. de consuet. in 6. latè Tuscus v. libertas Eccl. concl 342. n 11. 12. & multis seqq.* neruosè & breuiter Layman. *in Theol. mor. l. 4. t. 9. c. 10.*
11. [Pacifica possessione.] &, vt de alijs ad præscriptionem legitimam requisitis, nihil dicatur, possessio continua, pacifica, neque interrupta, quæ esse semper debet, hic non aderit dum quotannis in Bulla cœnæ tanto fragore, tot secuti summi Pontifices aduersus illam consueuerint detonare.

12. [Neque tolerantia Pontificis satis est.] Neque verò ex patientia Pontificis tacitum eius consensum inferri posse: qui quotannis cum tantis anathematismis dissensum suum declaret, ait *Layman. ibid. num.* 1. & quamuis de facto non vlterius progrediatur; credi potest id accidere vitandi scandali causa. *cum multa*, inquit Innoc. III. *in c. cum iam dudum X. de preb. per patientiam tolerentur, quæ si deducta fuerint in iudicium, exigente iustitia non debent tolerari. Tuscus, v. libertas Ecclesiastica. concl. 342. n. 117. in fin. Layman. d. n. 1. Vide infr. n. 16.*

13. [Neque temporis antiquitas.] Idemque dicendum est de antiquitate temporis; dum dicitur quod vicem priuilegij obtineat. *l. 1. D. de aqua pluuia.* anathemata enim illa quotannis repetita nimium resistunt eiusmodi præsumpto priuilegio: quin & verò. sed neque temporis antiquitas contra immunitatem iure sancitam, cùm consuetudinis reprobatione, præsumptionem facit priuilegij; nisi de hoc & constans fama probetur. *Dian. p. 4. t. 1. ref. 62.*

14. [Quæ 100. annis vt summum acquirit vires priuilegij: sed huic derogatur.] Nam & verò priuilegio derogatum esse (præterquam quod Tuscus & ab eo citati exigant specialem designationem, vt in c. dudum *X. de decim.* generalem allegationem negent prodesse, *n. 119. & seqq.*) si verba attendamus, satis euidens est. tametsi verba quædam rigidiora post Greg. XIII. temperata esse dicat Malderus *in 2. 2. quæst. 96. art. 5. §. priuilegium.* ita enim habet etiam Bulla Pauli V. quam
15. [Verba bullæ cœnæ.] citat Piasect. *in Prax. p. 2. c. 1. item excommunicamus.* & infra, *nec non qui Archiepiscopos, Episcopos, aliosue superiores & inferiores prelatos, & omnes alios quoscumque Iudices Ecclesiasticos ordinarios, quomodolibet hac de causa directè vel indirectè carcerando vel molestando eorum agentes, procuratores, vel familiares, nec non consanguineos & affines impediunt, quo minus sua iurisdictione Ecclesiastica contra quoscumque vtantur, secundùm quod canones & sacræ constitutiones Ecclesiasticæ, & decreta Conciliorum generalium, & præsertim Tridentini statuunt: Item excommunicamus & anathematisamus omnes & quoscumque magistratus & Iudices, notarios, scribas, executores, & subexecutores quomodolibet se interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus contra personas Ecclesiasticas, illas processando, banniendo, capiendo, seu sententias contra illas proferendo, vel exequendo sine speciali, specifica, & expressa huius S. Sedis Apostolica licentia. quique huiusmodi licentiam ad personas, & casus non expressos extendunt, vel alias illa perperam abutuntur, etiamsi talia committentes Consiliarij, Senatores, Præsidentes, Cancellarij, Vicecancellarij, aut quouis alio nomine nuncupati, & infra, non obstantibus priuilegijs Apostolicis generalibus, & specialibus supradictis, vel eorum alicui seu aliquibus alijs cuiuscumque ordinis, status, vel conditionis, dignitatis, præeminentiæ fuerint. etiamsi vt præmittitur Pontificali, Imperiali, Regali, seu quauis Ecclesiastica & mundana præfulgeant dignitate, vel eorum regnis, prouincijs, ciuitatibus seu locis à prædicta Sede, ex quauis causa, etiam per viam contractus aut remunerationis, & sub quauis alia forma, & tenore. & cum quibusuis clausulis etiam derogatoriis derogatorijs concessis*, & infra, *nec non consuetudinibus etiam immemorabilibus, ac præscriptionibus quantumcumque longissimis, & alijs quibuslibet obseruantijs, scriptis vel non scriptis* &c. quæ verba sanè sufficere videntur omnino. *Tusc. vbi sup n* 123. vt nec recursum ad Pontificem pro mentis interpretatione exigant. vt rectè Sayrus *apud Dianam p. 1. t. 2. ref* 6. sed 16. [Verba satis sunt clara, sed an tolerantia consensus argumentum satis præbeat?]
aliunde interpretationis opportunitas inferri posse videtur; quod etsi verba sint liquida; tolerantia sit contraria; de qua dubitari possit consensumne significet, an metum scandali. adeo vt Baunius *in Prax. sua can. lib. 2. c. 4.* eiusmodi Pontificis tolerantiam non pro dissimulatione, sed consensu omnino accipiendam velit, *Car c'est de son deuoir*, inquit, *de s'opposer auecq courage, aux entreprises, qui se sont contre l'Eglise. & les immunites, de ceux, qui sont en son seruice: s'il n'en dict mot; s'il faict semblant de n'en rien veoir, c'est vne marque, quoy que muette, toutes fois infallible, qu'il y consent, qu'il y donne les mains; qu'il n'y repugne point. selon que porte la regle 44. du droict, au sexte, qui tacet consentire videtur.* Sed huic argumento validè respondet Diana *p 7. t. 1. r. 18. num. 5. & seqq.* vbi & citat Bullam Vrbani VIII. 5. *Iun.* 1641. qua reprobat quascumque consuetudines contra libertatem Ecclesiæ, etiam cum fama priuilegij.

An autem sint talia alicubi priuilegia, quærit idem Diana *d. ref.* 6. sed de illis responderi non potest, nisi producantur. *c. porro. X. de* 17. [Extentne contraria priuilegia?]
priuileg. de Gallia ait Bannius; & testes citat pro Gallis exteros, qui nulla producunt: sed potius, cum liquidos canones soluere non possunt. ne illos reos existiment, ex pia præsumptione priuilegia extare credunt. vnum est Leonis X. *quod refert Chassanæus, & Boërius, vt citaui in Iur. Pont nou. anal. de for. compet. n. 41.* sed & locale est; & de ijs agit, qui non sunt in sacris; & super apostatis dumtaxat, per quotuor menses in laico habitu incedentibus. vbi alia producta erunt, & cum derogatione Bullæ cœnæ collata; sequemur quod iubet d. c. porro *in verb. & secundum quod inueneris, ita obserues.* Cæterum *d. n.* 41. ita scripsi; *quamquam §. 15. Bulla cœnæ priuilegia reuocet, tamen Nauar loco ibi designato Gallos non facilè abstenturos putat, siue quod prætendant ea priuilegia remuneratoria esse; adeoque irreuocabilia; siue saltem immemorabilia,*

rabilia, vt ceſſerint in intra regia. ſed hoc Papa relinquendum. vt plura illic, alibique ſimilia. Interim quod Nauarr. citato c. 27.n.70. Manual. de Gallis ſcribit, apud nos obtinet, quid aliqui ſcribant, quid fiat; dixi. vt rectè accepit Diana *d.r. 6.* Baunius autem *d. c.* 4. duobus locis ait ſcripſiſſe me pro negatiua ſimpliciter: ſed aliud eſt, quid aſſerere; aliud aſſerentes referre: vt apud pſalmiſtam; *Dixit inſipiens, non eſt Deus*; atheiſmus inſipientis eſt; nun pſalmiſtæ. video Pontificem *d. verſ. non obſtantibus* derogare priuilegijs ex quauis cauſa, etiam per viam contractus, aut remunerationis conceſſis; ſcio habere plenitudinem poteſtatis: & negem derogare poſſe? etiam Principem ſæcularē poſſe ſcripſi in *Iudice l.3.c.1.n.19.& 21.* iuſtam quidem neceſſariamq; cauſam exegi, in rebus ſæcularibus: in hac re Eccleſiaſtica, vt plenitudine poteſtatis Pontifex vtatur, iuſtam neceſſariamque cauſam ſubeſſe, quæ in ædificationem vergat Pontificem hîc præſupponere nō dubitem *Layman ibid n.2.*

18. *Papa priuilegiis derogare poteſt, vt & Princeps iuxta de cauſa.*

Enimuero, vt fatear ingenuè, ſicut plures inſignes viri apud Dianam *p.7.t 1.r.8.n. r.21. n.8.* vſum priuilegiorum non audent damnare, ita dubius hæreo, dum non tantum video, præter annuam Bullæ pronuntiationem, nihil non tantum fieri; ſed etiam Reges, regioſque Iudices, notorios ex facto clericorū diſtrictores, illorū legatos, oratores, agentes, nec vitari, vt excommunicatos; ſed & fauoribus donari: & controuerti à claſſicis vndique authoribus *citatis a Diana d.t.2. reſp.1. Latius p.7.t.1.r.2.& ſeqq. Layman vbi ſup.c.* 8. an exemptio cleri à iuriſdictione ſæculari, manet ex iure diuino, vel humano? & aliquos Principum Conſiliarios argumentari quaſi à pari; ſi Pontifex poteſt reuocare priuilegia Principibus conceſſa, quamuis ex cauſa onerosa, & contractu; poſſe & Principes reuocare fori priuilegium clero à Principibus olim, vt illi aiunt, liberaliter conceſſum. vt controuertitur apud Ceuallos *de cognit. per viam viol. proœm.c.* 6. *Vide Dianam late p. 7.t.1 reſ.*8. quamquam non attentis Principum priuilegijs magis Dei ordinatione, & canonicis ſanctionibus ſit exemptio conſtituta, vt loquitur *Trid ſeſſ.25.c.20.*& docet Couar. *pract. quæſt c.31.*& quæ concedi poſſit à Papa, quamuis inuitis Principibus. *Dian.p.7.t.1.r.12.* adeóque per Principes non reuocabilis. *Tuſcus vbi ſup. n.* 124. Iterum; fieri poſſe aiunt, vt cauſa reuocandi priuilegia non ſemper vergat in ædificationem; rationes temporum & locorum poſſe eſſe diuerſas, quæ diuerſa aliquando & contraria exigant: poſſe illis olim priuilegia exemptionis reſtrictiua conceſſa fuiſſe in ædificationem: ſicut & in corpore iuris quoad clericos negociantes, delinquentes, coniugatos, non clericaliter veſtitos, reſtrictiones ſuperueniſſe reperiuntur. & nouiſſimè ſacroſanctum Concilium Tridentinum *ſ.23 c.6. & alibi* iuſtis de cauſis notabiles reſtrictiones in ædificationem induxit: vt inferant fieri poſſe vt etiam rectè inducantur reſtrictiones exemptionis clericalis, per priuilegia, ſeu immemorialem conſuetudinem (etſi tamen neque particularem admittat Diana *d.r.18.n.8.*) quæ fortè à priuilegio ortum habuit: vel partiali reuocatione priuilegij clericalis, tanquam à Principibus conceſſi; quæ facta ſit alicubi ex neceſſitate boni communis, tranquillitatis, ſalutiſue publicæ. Quin etiam aiunt quæri poſſe, an reuocatio pontificia vergat generaliter in ædificationem Eccleſiæ; & ratio ſpiritualis regiminis Eccleſiæ neceſſariò exigat eiuſmodi priuilegiorum vniuerſalem derogationem? &, ſi, aut quatenus priuilegium fori proficiſcitur à Principibus, adſit illa neceſſitas ſpiritualis regiminis, quæ faciat ſtatuendi poteſtatem circa conceſſam vt à temporalibus Principibus exemptionem: adimendiq; Principibus reuocandi, ſeu in parte reſtringendi facultatem? cuiuſmodi controuerſia, præſertim viris doctiſſimis, plurimiſque in diuerſas acies abeuntibus, *vt citantur apud Dianam d p.1.t. 2.reſ.1.2.4.5.6 7.116.* decidi ſine incommodo vix poteſt. quemadmodum ex conſtitutione Bonifacij VIII. *in c. vnam ſanctam. de maior. & obed. in extr.uag. com.* vtriuſque gladij prædicatoria, contentiones magnæ in Gallia acceptæ ſunt; & demum, impetratum c. meruit *de priuil. in clem.* quæ ſecutus eſt ille vſus in Gallia paulatim, qui de neutro gladio quicquam ferè reliquit iſti Eccleſiæ; quam quod pertranſeat animam. præſertim per Ordinationes regias priuilegia cleri, foríque Eccleſiaſtici valde ſuccidentes: ſeu re ipſa partialiter reuocantes. tametſi neminem obſiſtere poſſe declarationi Pontificum factæ in vim clauium Eccleſiæ à Chriſto traditarum *Matth.c.16.* doceat expoſitio B. Auguſtini *in c. quodcumque* 24 q.1. Hæreo, inquam; & interea hæc, *cum Diana vbi ſupra* (cui tamen ſub aſpectu ipſius S. D.N. & extra teli iactum, reſpectu aliorum poſito, libera poteſt eſſe vox, & calamus) relinquenda exiſtimo ſuæ Sanctitati: cuius in verba ita iuramus, vt præcellere ſciamus eius voluntatem. adeoque ante illius declarationem non mox damnare illos debeamus, qui credunt verba Bullæ generaliter concipi propter exemplum: cæterum fieri poſſe, vt generalis locutio non comprehendat eos, de quibus in ſpecie quis rogatus non idem eſſet reſponſurus. *iuxta c.* 81. *de reg. iur. in* 6. adeoque, dum præter annuam pronunciationem, aduerſus priuilegiarios aut conſuetudinarios non aliud fit (ſicut dicuntur actus pòſt geſti ambigua verba declarare; ita) ſuſpicari poſſe illos ſub generalitate ſeſe non eſſe comprehenſos. Interim male de republica merentur, qui priuilegia Inclamant, quæ vel non exſtant, vel nihil ſimile ſonant; & ſunt non de vulgo tantum, cui id vitij eſt frequens, ſed & docti viri, & in functionibus poblicis ſæpe conſtituti, qui talia in medium proijciunt, cùm huiuſmodi controuerſiæ occurrunt. Vnde & veritas ſæpe obſcuratur, & iuſtitia opprimitur: ſed proferri priuilegia oporteret, & inſpici. *d.c. porrò.*

19. *Quid in materia exemptionis, & libertatis Eccleſiaſticæ?*

CAPUT LXVI.

Remissio ad spatiosiores tractatus.

SAtis hactenus exegisse videmur quibus casibus Iudex Ecclesiasticus aut sæcularis quisque in suos, vel etiam hic inter clericos, ille laicos cognoscere, aut ius dicere possit. largius qui volet spaciari, consulet *Dianam p.* 1. *t.* 1. *&* 2. *p.* 4. *t.* 1 *p.* 5. *t.* 1. *p.* 6. *t.* 1. *&* 2. Tuscum authoresque ab eo vberrimè citatos *in pract. conc. v. Iudex* Ecclesiasticus in quibus possit cogere Iudicem sæcularem, vel non: *conc.* 442. in quibus præcipiat Iudici sæculari: *concl.* 443. in quibus inhibeat: *concl.* 444. in quibus causis procedat solus inter laicos: *concl.* 445. quas causas trahat ad forum suum inter laicos: 446. in quibus causis procedat contra laicos clerico actore: 447. *iterum v. Iudex* sæcularis non habet iurisdictionem in Ecclesiasticos, neque in bona Ecclesiarum: *concl.* 450. quatenus in aliquibus tamen causis procedat contra clericos: *concl.* 451. præsertim in causa ciuili in multis casibus, an & in criminali in casibus quos Ausferius proponit de potestate sæculari contra clericos: *concl.* 453. *iterum Tusc. v. Iudex* sæcularis quando cognoscit de bonis, & rebus Ecclesiarum: *concl.* 454. an aliquando de incidenti spirituali: *concl.* 455. quibus in locis remittit etiam ad plures alias conclusiones, super casibus singularibus: quò & recurrere licet cum opus est singulatim.

Porrò sua singulis locis concordata, si quæ sint, imprimis sunt spectanda. Et quidem pro Ducatu Brabantiæ & Comitatu Namurcensi illa quæ inita sunt inter Carolum V. Imperatorem, Ducem Brabantiæ cum Episcopo Leodiensi anno 1541. In quibus satis latè describitur, quæ vtriusuis Iudicis sint partes: 1. in causis testamentarijs, seu vltimarum voluntatum; dotalibus seu contractuum antenuptialium: 2. matrimonialibus, legitimitatis, seu diuortij: 3. bonorum amortizatorum: 4. possessorijs beneficiorum, iuri vsque spiritualium: 5. in actionibus personalibus contra Ecclesiasticos: 6. clericos primæ tonsuræ in ciuilibus: 7. in criminalibus: 8. de cessu & interdicto: 9. vbi laici in criminalibus sint conueniendi. vbi multa satis ex æquitate sunt decisa; quædam indulta tempori. excussimus illa ex magna parte in *Iur. pont. nou. anal. de foro comp.* & habentur in Edictorum *Brabantiæ parte* 1 *lib.* 1. *tit.* 1. *c.* 8. nuper hic typis vulgatorum, eodemque titulo Concordata Hannoniæ *c.* 2. *&* 3. cum Episcopo Cameracensi: c. 13. Concordata Ordinariorum, cum Delegato Castrensi: & *tit.* 6 *c.* 5. Episcopi Leodiensis cum Vniuersitate Louaniensi eodemque titulo, & Iurisdictio Rectoris academici; & quatenus Scholares extra muros Louanienses trahi non debeant; ipsi autem suos aduersarios eò trahant, & Dux Brabantiæ omnimodam iurisdictionem suam Rectori cesserit.

LIBER II.

LIBER SECVNDVS

CAPVT I.

De legibus.

1. Principes de negocijs Ecclesiæ non possunt statuere, nisi id ab ea acceptetur.

E exemptione personarum & rerum Ecclesiasticarum iam satis est dictum: consequitur dicendum quatenus laici neque de illis possint disponere. quod & adeo rigidè sancitum est, vt ne quidem in gratiam Ecclesiæ possint, nisi id ab ea acceptetur. *c. Ecclesia S. Mariæ X. de constitut.* vnde & laudatissimæ constitutiones Frederici II. *quæ ad finem libri feudorum subiunguntur.* subiectam hanc habent confirmationem Honorij Papæ; *Nos Honorius Episcopus, seruus seruorum Dei, has leges à Frederico Romanorum Imperatore filio nostro charissimo pro vtilitate omnium Christianorum editas laudamus approbamus, & confirmamus: tanquam in æternum valituras.* prout etiam de capitulis, seu Imperialibus præceptis Episcoporum regni iudicio latis, ad Lotharium Imp. scriplit Leo IV. *c. de capit. dist.* 10. vtpotè vbi Princeps ad exequendum, non decernendum professus est, se interuenire. quamadmodum in Synodo Suessionensi ann. 853. Carolus Caluus *Rex,* inquiunt acta, *adesse dignatus est; vt non solum deuotione Ecclesiæ se filium esse ostenderet, verùm etiam, sicubi opus esset, protectorem regia potestate monstraret. & actione* 1. *Rex,* inquiunt, *absque vlla ambitione Synodum solus ingressus, simpliciter cum Episcopis residebat.* non autem placuit semper Ecclesiæ à laicis de Ecclesiasticis rebus disposita, quamuis vtiliter, approbare. vt in *c. bene. dist.* 96. *ne,* inquit, *in exemplum remaneret præsumendi quibuslibet laicis, quamuis religiosis, vel potentibus, in quacumque ciuitate, quolibet modo aliquid decernere de Ecclesiasticis facultatibus; quarum solis sacerdotibus disponendi indiscussè à Deo cura commissa docetur.*

2. Quod non semper placuit, quamuis vtilia essent decreta.

3. Constitutiones alioquin generaliter latas à clero seruari conuenit.

Cæterum, quamuis *Ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus,* vt inquit Nicolaus *in c. inter.* 33. *q.* 2. tamen cùm neque de personis, neque de rebus Ecclesiasticis expresè vel singulatim disponitur, sed generatim; seruari leges ab omnibus æquum est. *c. certum dist.* 10. *quis enim leges Principum,* inquit Gelasius, *aut regulas Patrum, aut admonitiones paternas dicat debere contemni? nisi qui impunitum sibi tantum æstimet transire commissum. c. quis autem. ibid.* ita tamen vt *Imperiali iudicio non possint Ecclesiastica iura dissolui. neque Euangelicis, Apostolicis, atque canonicis decretis leges vllum possint inferre præiudicium. c. lege ibid.*

4. Vt tamen Ecclesiastica iura non dissoluantur.

5. Quare iure canonico res Ecclesiasticæ iudicantur.

Quare decretum est causas clericorum seu Ecclesiarum iure canonico non legibus debere decidi. *c. quod clerici. X. de for. comp.* vbi aliter canones, aliter leges statuunt. idque passim: non tantùm in terris Patrimonij S. Petri, quia d. c. quod cler. de Parisiensibus agit. Vbi autem inuicem non aduersantur, quod illis deest ex his suppletur. *c.* 1. *&* 2. *X. de nou. oper. nunc.* sic in adiuturium leges assumi dicuntur. sic & fecisse D. Paulum. *c. si in adiutorium d.* 10 sic etiam Pontifices pro cursu temporalium imperialibus legibus vti dicuntur, *c. quoniam d.* 10. imò sententia nulla dicitur, quæ contra canones, aut leges lata sit *c.* 1. *X de sent. & re iud.*

6. Vbi leges & canones non contrariantur, inuicem supplentur.

Sic Innocentius III. *in c. venientes* 19. *X. de iureiur.* Consules & populum Tudertinum, non obstante consuetudine & iuramento, in quo debet intelligi ius superioris exceptum, appellationes ad Sedem Apostolicam, cui territorium istud subiectum est, admittere iussit, quod leges etiam sæculares illam grauatis non denegent.

7. Sic appellatio iussa recipi ex legibus inconuenientes.

Idemque Innocentius *in c. cum venissent. X. de eo qui mitt. in possess.* rescripsit rectè potuisse appellari, quod Iudices, quamuis in causa Abbatis, secundum ius dumtaxat, non etiam laudabilem consuetudinem, voluissent iudicare.

8. Item ob neglectam consuetudinem.

Denique Honorius II. *in c.* 1. *X. de iuram. cal.* leges Iustiniani, Marciani, & Henrici interpretari, & seruari voluit. Henrici, inquam, vt non tantum leges Romanorum scriptas, seu ius commune intelligamus: sed etiam subsecutorum Principum, ius Imperij in suis ditionibus habentium. quemadmodum & Bonifacius VIII. *in c. vt inquisitionis. de heret. in* 6. approbat leges Frederici Imperatoris: quæ habentur in Corpore post libros feudorum, & ab Honorio III. ibidem laudantur, approbantur, & confirmantur. *Vt diximus.*

9. Honorius II. leges Impp. seruari iussit

Rectè tamen Bonifacius addit; *quatenus Dei & Ecclesiæ sanctæ suæ honorem promouent, & hæreticorum exterminium prosequuntur, & statutis canonicis non obsistunt.* cum igitur leges Principum nihil continent, quod canonibus aduersetur, clero aut ecclesiæ præiudicet; dicendum est non posse contemni. *Vt in d. c. quis autem dist.* 10. sed debere seruari. *d. c. certum. d. c. de præcept.*

10. Et Bonifacius VIII. quatenus statutis canonicis non officiunt.

Seruari, inquam: etiam à clericis. ne dissonantiam faciant in politico corpore reipublicæ: cuius etiam ciues sunt, & membra.

11. Seruari etiam à clericis.

Et verò cum non aliter Ecclesiæ interest, nulla cogit necessitas in rebus adiaphoris à communi lege exemtos dicere per canones, &, si dicamus à Principibus immunitatem concessam; non omnem iure diuino tributam; quamuis in illo radicatam: credi fortè potest non eam Principum fuisse intentionem, vt à lege sua communi essent exemti, quæ canonibus non repugnent, dignitati, aut officio clericali, aut Ecclesiæ vtilitati non præiudicet. *Vide Cenallos de cogn. per viam viol. proœm. c.* 2. *n.* 15. *Menoch. cons.* 1030. *& citatos à Diana p.* 1. *t.* 2. *r.* 7. *Fragos. Regim. reip. l.* 2. *d.* 4. §. 3. §. 4. *memb.* 2.: ideoq; de foro ferè leges, canonesq; loquútur;

12. Cum Ecclesiæ libertati non præiudicatur, loqui communes leges conuenit intentioni Principum, si olim ipsi clerum exonerunt.

vt non in ius vocentur, sistantur, conueniantur criminaliter, aut ciuiliter in iudicio sæculari; ne ex lege actio aduersus eos coram Iudice sæculari exerceatur: non verò ne vilis legibus teneantur. ne lege prohibita facere sit clericis permissum; sed effectui leges dentur, & executioni. quamuis per Iudices clericorum, neque clericos præuaricatores punire sæculares possint. *Diana vbi supra.*

13\. Sed præuaricatio clerici per Iudicem Eccl. punitur,

14\. Sic instrumento publico executio dari potest in foro Ecclesiastico in sæcularibus.

Sic rectè Couar. *pract. quæst. c. 8. n. 5.* ait, vbi lege regia decretum sit, vt Instrumentum publicum habeat executionem, etiam illam obtinere debere in clericos: tametsi ipsa executio permissa non sit Iudici sæculari; sed facienda per Ecclesiasticum, qua ratione seruata, nihil decedit dignitati cleri, aut vtilitati Ecclesiæ. sic & apud nos vsus introduxit, vt chirographarius debitor signaturam recognoscere, & pecuniam inscriptam consignare, in alijsque obligationibus liquidis per prouisionem soluere damnetur: reseruata in vlteriorem indaginem exceptione illiquida. quod & inter clericos Iudices Ecclesiastici vsurparunt. laudabili consuetudine. *iuxta d. c. cum venissent.* nec dignitati derogat clericorum, & vtilitatem non exiguam sæpe adfert.

15\. Et condemnationes provisionales fieri.

16\. Quamuis clerici de districtu &c. dicantur, non ideo subijciuntur.

Fateri quidem oportet clericos dici de districtu, dominio, & iurisdictione dominorum temporalium; atque illius non raro rationem à iure haberi: *vt in c. accedens. 4. vt lite non contest. in verb. omnes sub districtu & in c. fin. de off. leg. in 6.* sub ipsius iurisdictione, dominio, vel districtu Ecclesiastico, vel temporali consistat: non tamen illius habetur ratio, vt eo nomine præiudicari aut grauari clerus, seu ecclesia possit. *c. 1. de immun. Eccle. in 6. vers. etiamsi Ecclesia, vel personæ, vel res huiusmodi sint intra illorum districtum vel territorium constituta.* Sed ab his abstrahimus, & de lege communiter vtili, clero, vel Ecclesiæ non noxia, agimus.

17\. Quamuis quis ius tantum leges ferre censeatur.

Sed aiunt, non censeri quem generali locutione eum comprehendere, de quo disponere non possit: *vt in l. Lucius. §. Imperatores. in verb. cum ad ea quæ mandari possunt voluntatem dedisse videatur D. ad Municip. c. a nobis. 2 1. X. de sent. excom.* vbi ex generali clausula, *quisquis furtum fecerit, non nisi subditi.* inquit, *obligantur.* eoque modo *in c. solicitæ. X. de maior. & obed.* inquit Pontifex, quod Rex vel Imperator super bonos & malos gladij accepit potestatem; sed in illos solummodo, qui vtentes gladio, eius sunt iurisdictioni commissi. cum ergo ab ea sint exempti clerici, nec posse nec debere ad eos communem legem extendi, obstante iurisdictionis defectu.

18\. Vbi leges Ecclesiæ non sunt noxiæ, an censeantur Principes clericos non eximere?

Sed de hoc defectu grauior foret inquisitio; scilicet an iure diuino vel humano inducta sit clericorum exemptio. quam latè examinat Cou. *pract. qq. c. 31. & quos memorat Diana p. 1. t. 2 r. 1. p. 7. t. 1. ref. 2. & seqq.* & an concessione Principum, an in generali huiusmodi concessione contineatur id, quod Princeps specialiter rogatus verisimiliter non esset concessurus: vel ecclesia sanctiones porrigere possit ad ea, quæ necessitas, dignitas, vtilitas non exigit, vt in adiaphoris negocijs sint latæ leges reip. vtiles, ecclesiæ non noxiæ, & quas à clericis velit etiam seruari, vt diximus; ideoque in ambigua huiusmodi controuersia facilè credimus est, velle Principes communi lege clericos obligare: ne dissonantiam in resp. iu rebus ecclesiæ non noxijs inducant: executionem tamen Iudicibus illorum relinquere. quippe quæ fieri per sæculares nequeat sine aliqua clericalis dignitatis imminutione.

Quod autem Martha *de iur. p. 4. c. 19. n. 7.* exigat non recipiendas leges in foro Ecclesiastico, si quo modo repugnent æquitati; quod in ea ius canonicum fundetur; de ea accipi tantum potest, quæ in illo expressa est. alioquin simulacra æquitatis rectè inter causas corruptorum iudiciorum referuntur à Tuldeno. *De caus. corrup. iud. lib. 2. c. 7. & aliquot seqq. Diximus sup. l. 1. c. 62.* 19.

19\. Æquitas legibus si sit contraria, an in foro Ecclesiæ recipiantur?

Exemplum quod Martha profert *ex c. filius. X. de test.* perperam adducitur; quasi rei alienæ legatum non valeat iure canonico; vt valet ciuili: neque enim illud traditur *in d. c. filius.* sed scribit Greg. IX. Episcopo dumtaxat, sub eo prætextu rem Ecclesiæ illi legatam ab illo teneri non potuisse, qui aliena restituere debuerit. neque enim id leges permittunt, vt legata res aliena auferri possit inuito domino: sed vt hæres teneatur redimere à volente; & præstare legatario: vel si inuitus est dominus; æstimationem: quod non improbat d. c. filius. quam legem ille Episcopus in reprobum sensum allegabat; quasi rem inuiti liceret arripere. ideoq; quod ibi dicitur lege Dei, non lege huius sæculi viuimus; non significat Pontificem ita Ius ciuile intelligere; nam paulò ante aliter retulerat; sed, etsi id daretur, non tamen Episcopum tali lege viuere potuisse; sed iustitiam colere, & aliena non tenere. accedit quod legata erat res Ecclesiæ, cuius difficile est commercium, tanquam alienari prohibitæ, vt non valeat legatum rei Cæsaris, aut publicis vsui destinatæ. *l. idem Iulianus. D. de legat. 1. seu l. cum seruus. 5 idem constat.* eoque *in c. si Epis. 12. q. 5.* nec si Episcopus rem ecclesiæ legauerit, valet legatum; *nisi tantumdē*, inquit, *de iuris propriy facultate sup.* quod in *d. c. filius* non erat factum. 20.

20\. Canones non permittunt cum præiudicio domini rem alienam legari: sed neque leges.

Itaque in rebus merè Ecclesiasticis nec statuere Principes sæculares possunt; nec clericos obligare; nisi leges acceptante Ecclesia. in his enim iure diuino liberos esse clericos à potestate ciuili est communis doctorum sententia *inquit Malderus in 2. 2. quæst. 96. artic. 5.* & contrarius error Marcilij de Padua est ab Ecclesia damnatus. in politicis autem negocijs clerici, vt ciues, siue ex intentione & iussu canonum, vt supra recitauimus, siue quod à Principibus ea exemptio (si ab illis profecta dicatur) nō sit data quoad legis lationē suam ipsorū Princip ū supremorū, ne illa teneantur (vt *in l. 2. C. de Episc. aud.* generalis sanctio dicitur clericos comprehendere, quamuis pœna nō fisco, vt in laicis, sed pauperibus erogetur) sed quoad iudiciū tantū; quo cogantur illas seruare, vel præuaricantes puniantur. *11. q. 1. per totam*, ad quā ratione à Concilio Constantiensi damnatus est ar. 12. Ioan. Wiclef. eiusmodi; *Prælatus excommunicans clericū, qui appellat ad Regem,*

21\. In rebus ergo Ecclesiæ non possunt Principes statuere:

22\. Leges generales Ecclesiæ non noxias non possunt clerici contemnere.

gem, & Concilium regni ; *eo ipſo traditor eſt Regis, & regni.*

23\. *Agitur autē de legibus ſupremorum Principum : inferiorum clericos nullatenus ligant, ve nullatenus ſubditos.* Dico legiſlationem Ipſorum Principum ſupremorum. quia quoad leges & ſtatuta ciuitatum, communitatum, & minorum Principum, illius vi legis, ſtatutorumue ipſorum non teneri, vel ideo clarum eſt ; quia lex ferri non poteſt niſi in ſubditum : &, quamuis generaliter loquatur, non accipi niſi de ſubdito : *d. c. à nobis* at clerici à minoribus ſupremo Principe omnino ſunt exempti : nec ab eis exemptionem acceperunt: quoad ſupremi autem Principis legiſlationem, non accepiſſe exemptionē aliqui cenſent; vel ſaltem à canonibus iuberi obedire legibus Principum non par ratio eſt Inferiorum Iudicum, ſeu Communitatum ipſarum : quorum valdè minuta eſt poteſtas, per d. extrauag. Frederici. *qua habetur poſt Vſus Feudorum.* irritantur enim quæcumq; ſtatuta contra

24\. *Diſparitatis ratio.* libertatem Eccleſiaſticam aduerſus canonicas & Imperiales ſanctiones: decernitur ne poſſint vlla Eccleſijs, Eccleſiaſticiſque perſonis onera imponere : ne ad Iudicem ſæcularem eccleſiaſticam perſonam in criminali, aut ciuili quæſtione trahere, ſub diuerſis & grauiſſimis pœnis: denique ſi quis clerico iuſtitiam denegarit tertiò requiſitus, vt ſua ſit iuriſdictione priuatus. Vbi animaduertendū ſæpius reperi, *aduerſus imperiales conſtitutiones, & canonicas ſanctiones:* quaſi ex vtriſque priuilegia cleri manarint.

25\. *Tamen dum vtiles ſunt, vt vitetur difformitas clerici ſe conformare debent.* Nihilominus cùm minorum etiam magiſtratuum edicta nihil habent aduerſarium liberati vtilitatique Eccleſiaſticæ ; manet obligatio ſeruandi illa : ſeu ex iuris naturalis ratione, quæ vetet difformitatē membri à corpore: ſeu canonum præcepto, illa ſeruari iubentium. ex conſequentia illa ; *ſiue regi tanquam præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis.* non verò vi coactiua ipſius legis, *Vide Dianam p. 7. t. 10. miſcel. r. 2.* Quatenus inquam nihil ſtatuunt aduerſus imperiales conſtitutiones ; aut canonicas ſanctiones. alioquin ſi generatim quamuis latæ, damnum Eccleſiæ contineant ; non minus quàm aliæ reprobantur. vt *in c. quæ in Eccleſiarum X. de conſtit.* ſtatutum Taruiſium ſuper alienatione feudorum ob cauſam æris alieni permittenda, infirmatur quoad feuda, quæ ab Eccleſia tenentur. quamuis etiam illud ſtatutum conceptum fuerit in perſonas debitorum ; tamen quia rem ſpectabat, modumq; circa eam verſandi; reprobatur quoad rem Eccleſiæ, ſic damnosè moderandam. vt non ſufficiat perſonas ſtatuentibus eſſe ſubditas, dum perſona in ſtatuto comprehenditur ratione bonorum, & facti in eis explicandi. *argum. l. qui libertatis. §. ſeruus. D de euict. author conſilij* 1001. *num.* 26. *apud Menoch.* Acriter tamen contendit M. Anth. *Gen. in prax. c.* 75. nullatenus obligari clericos legibus laicorum publicè vtilibus, quamuis Eccleſiæ non noxijs ; ob defectum poteſtatis ; ne quidem vi directiua dumtaxat. ſed vereor, etiamſi detur abſolutiſſima eſſe exemptio, eo fine non eſſe inuentam. præſertim dum ſcandalum ex difformitate oriretur.

CAPVT II.

De ſtatutis.

VT leges igitur, conſtitutiones, ſtatuta, ſæcularium ritè conſiſtant, oportet omnino ne ſpheræ ſuæ terminos egrediantur : ne ad perſonas, aut res à iuriſdictione ſua exemptas, *de quibus latè egimus l.* 1. ſe extendant. *Diana p.* 4. *t.* 1. *reſ.* 14. quippe extra territorium aut ſupra iuriſdictionem ius dicenti impunè non paretur. *l fin D. de iuriſdict. om. Iud.* adeoq; de quibus Iudex nō poteſt cognoſcere, nō poteſt ſtatuere. *l. nulli C. de ſent & interloc. om. Iud. l. Illicitas. § qui vniuerſas. D. de off. præſid. Tuſc. v. libertas Eccl. conc.* 342. *n.* 94 *in fin.* 97. *in fin.* 99. 130. *Euerard. conſ.* 136. nec mentionem facere. *Diana. d. r.* 14. ab eodem enim fonte iuriſdictionis tam iuris dicendi facultas, quàm ſtatuendi proficiſcitur. *c.* 2. *de conſtit. in* 6. eoque deciſum eſt ſtatutum non extendi ad non ſubditos. *c. à nobis.* 21. *X. de ſent excom.* imo plus requiritur ad ſtatuendum per modum legis, aut ſtatuti ; quàm ad ius dicendum. 1. *Extra terminos iuriſdictionis de rebus aut perſonis ſibi non ſubiectis nemo ſtatuere poteſt.*

Vt ergo Iudex ſæcularis clericum præter diſpoſitionē iuris canonici ad ſuum tribunal trahere non poteſt, ſub pœna excommunicationis : *c. nullus Iudicum.* 11. *q.* 1. *c.* 2. *X. de for. compet. Bulla cœnæ.* §. 15. ita neq; de his ſtatuere. 2. *Sic in clericum Iudex ſæcularis ſtatuere non poteſt, quem in ius vocare non poteſt.*

Quinimo *in c. nouerit X. de ſent excom.* excommunicantur, qui ſeruari fecerit ſtatuta edita, & conſuetudines introductas contra Eccleſiæ libertatem, *ipſi ſtatutarij, & ſcriptores ſtatutorum ipſorum : nec non poteſtates, conſules, rectores & conſiliarij locorum, vbi de cætero huiuſmodi ſtatuta vel conſuetudines editæ fuerint vel ſeruatæ. nec non & illi, qui ſecundùm ea præſumpſerint iudicare, vel in publicam formam ſcribere iudicata.* Ita d. c. nouerit. cui acceſſit & Bulla cœnæ. vt omnes qui quoquo modo cooperantur iſtiuſmodi ſtatutis condendis, aut ſeruandis, quibus lædatur eccleſiæ immunitas ; in eundem reatum, pœnamque d. c. nouerit, incidant. 3. *Excommunicantur contra libertatē Eccleſiæ quicquam ſtatuentes ; ſeruantes, &c.*

Eccleſiaſtica libertas *de qua d. c. nouerit* latè patet, omnimodamque perſonarum exemptionem, rerumque immunitatem complectitur. *Vide Tuſcum V. libertas Eccleſiaſtica in quibus conſiſtat, & quis contra eam facere dicatur. concl.* 342. 4. *Latè patet Eccleſ. libertas.*

Offenditur porrò ſummoperè libertas Eccleſiæ & fidei, cùm ſacramentorum adminiſtratio impeditur ; vel officium clauium Petro à Chriſto traditarum, ſiue in ſoluendo, ſiue in ligando ; vel prædicatio Euangelij ; & publicatio doctrinæ à Concilijs œcumenicis, ſeu Sede Apoſtolica deciſæ. quando vſurpare oportet illud Apoſtolorum ad Iudæos Chriſtum prædicari prohibentes ; *oportere magis obedire Deo, quàm hominibus.* 5. *Vt potiſſimum offendatur?*

Succedit immunitas ipſarum eccleſiarum : vnde ſi quid ſtatuerit Iudex ſecularis 6. *Vt ſtatuere quid contra canonum prohibitionem.*

aduersus canonum de ecclesiarum asylo statuentium prohibitionem; libertatem Ecclesiæ imprimis violasse censebitur. atque hodie insuper, nisi terminus seruauerit constitutionis Gregor. XIV. *incip. cum alias nonnulli.* vbi est publicata. vnde etiam excommunicatio in contrauentores fluit: decreto etiam Clementis VIII. reseruata. de quo tamen vide Dianam *p. 1. t. 1. res. 41. de qua Bulla etiam. u. supr. l. 1. c. 34. & infr. l. 2. c. 15.*

7. Vt Ecclesiarum libertatem sequatur clericorum habitacula.

Libertatem Ecclesiarum proximè sequuntur Ecclesiasticorum habitacula, eoque nec vindicare in ijs sibi Iudices hospitium possunt. *c. 1. X de immun. Eccles.* neque milites immittere. *lib. 1. C de Episc. & cler.*

8. Vt angarias & quæcunque onera imponere.

Iterum nun angarias, collectas, tallias, pedagia, portoria, gabellas, personis aut rebus ecclesiasticis imponere, seu quomodolibet grauare, constitutiones & sententias desuper edere, vel seruare. *c. aduersus. c. non minus. X. de immun. c. quamquam de cens. in 6. Bulla cœna. §. 18. Vide Tusc. v. statutum circa datia & gabellas. concl. 502. qua de re dicemus inf. l. 3.*

9. Vt Ecclesiæ iurisdictionem vsurpare.

Iterum neque iurisdictionem, bona, reditus ecclesiarum vsurpare: *c. fin. de reb. Eccles. non alien. c. non minus. c. aduersus de immun. c. quoniam eod. in 6. Conc. Trid. sess. 22. c. 11. Bulla cœna §. 17.* adeoq; qui vsurpationem continuant, seruant, aut desuper decernunt *d. c. aduersus. d. c. nouerit.*

10. Vt impedire ne causæ ad forum Ecclesiæ spectantes ibidem peragantur.

Rursus impingunt in canones, qui iurisdictionem Ecclesiæ eneruant; vel statuto vel facto impediunt; ne causæ ad forum ecclesiasticum quomodolibet spectantes ibidem peragantur: sed ad sæculare violenter trahunt. *d. c. non minus. de immun. Eccl. c. quoniam. eod. in 6. Bulla cœna §. 14. & 16.*

11. Vt personas ad munera compellere.

Nec minus qui Ecclesiasticas personas compellunt ad munera sordida, vel seruitia indebita. *c. generaliter. 16. q. 1. auth. item nulla. C. de Episc. & cler. Bulla cœna §. 18.* vel tutelam, curatelamue *l. generaliter C de Episc. & cler. c. vlt. dist. 88.*

12. Personas, bonaue Ecclesiæ arrestis, represalijs, &c. vexare.

Iterum qui bona & iura ecclesiarum, seu clericorum, aut personas, arrestis, represalijs, pignorationibus vexant, facto aut statuto. *c. 1. de iniur. in 6.* sed & imprimis qui rebus spiritualibus, electionibus, electoribus impedimentum, metumue afferant; aut per abusum potestatis sæcularis electionibus se immiscent. *c. sciant cuncti. de elect. in 6. c. quisquis. X. eod.*

13. Denique laicos inhibere ne clericis necessaria vel victualia exhibeant.

Denique excommunicantur potestates sæculares, qui subditis suis interdicunt, ne ecclesiasticis personis quidquam vendant, ne eis molant, panem coquant, aut alia necessaria, aut opportuna exhibeant *c. vlt. de immun. Eccles. in 6.* quamuis enim statutum conceptum videatur in personam subditam; effectus tamen vergit in præiudicium ecclesiasticæ vt ibidem dicitur. cum priuilegia nec indirectè sint violanda *c. quanto. X. de priuil.* quia *vt ibidem dicitur, & in c. vlt. de reg. iur. in 6. committit in legem, qui verba legis complectens, contra legis nititur voluntatem.* Sic in *l. 1. & 2. D. si quis aliquem test. prohib.* dicitur testatorem prohibuisse, qui testi aut testamentario, seu notario accessum ad illum impediuit. & in *l. veteres. D. de itin. actuque* refectionem impediuisse, qui necessariorum deportationem. quare & considerandum est potius in quem effectus, quàm in quem verba statuti diriguntur. *l. cum pater § donationis. D. de legat. 2. l. miles eod. l. 4. §. nunc de liberat. leg.* & d. Bulla *cœna.*

14. Excommunicatio Bullæ cœnæ §. 15.

§. 15. mentem canonum plenius explicans, excommunicat omnes qui *statuta*, inquit, *vel Ordinationes in genere, vel in specie, quouis quæsito colore, aut prætextu ordinarint, vel publicauerint, vnde libertas Ecclesiastica tollitur. seu in aliquo læditur, vel deprimitur, aut quouis modo restringitur, seu Sedis Apostolicæ, aut quarumcumque Ecclesiarū iuribus, quomodolibet directè, vel indirectè. tacitè vel expressè præiudicatur.* vt rectè Diana *p. 1. t. 2. r. 53.* dicat casum d. c. vlt. nunc secum trahere Bullæ cœnæ excommunicationem, quamuis nonnulli id negauerint, quos citat.

15. Propositum præiudicandi Ecclesiæ, vt requiratur; excuset inaduertentia: &c.

Acerbitas pœnæ, & contextus grauium delictorum, illaque verba *quouis quæsito colore aut prætextu* agi indicant de ijs, qui ex proposito Ecclesiæ præiudicant. non ergo incidunt in has censuras, qui incauti aliquid decernunt, aut decretum seruant, non considerantes Ecclesiæ præiudicium. dummodo moniti desistant. vt neque dum per aliquam consequentiam quam non intendunt. v. g. imponitur hic vectigal mercibus, & annonis, quæ ex terra hostili inuehuntur, *licentias* vocant, eoque necessum est illas carius vendi. & clericos qui empturi fuerit sunt, plus soluere. item statutum vt accedentes ad molam ciuitatis tantum pro mercede soluant decem, vbi in molis aliorum etiam qua habent Ecclesiæ, solent exigi duodecim, etsi ob id molæ Ecclesiæ minus frequententur, eodè spectat. nempe licet mihi iure meo vti, quamuis tibi per accidens damnum eueniat. *l. fluminum §. fin. cum 2. leg. seqq. D. de damno infect. Tusc. v. Princip. dispositio attenditur, non quæ veniunt in consequentiam. concl. 662.* hanc consequentiam dum statuentes non intendunt, ad d. c. nouerit. d. §. 15. non pertinent.

16. Iactura consequens ex non iniustè ordinatis, sine huiusmodi proposito, non satis est.

17. Exempla iacturæ non intentæ, nec illicitæ consequentis.

Similiter si per statutum augeatur minuaturque legitima, valet: quamuis illa aucta, pater monasterium ingrediens, plus filijs relinquere debeat: minutâ; filius ingrediens minus exigere possit. nā per se subsistit statutum: quamuis casu contingat, vt videatur nocere. præsertim cū & vice versa auctâ legitimâ, filius monasterium ingrediens, plus exigere: minutâ; pater ingrediē minus præstare teneatur. vt eò non reflexerit statutū in se subsistens. similiter statutum in certis bonis prærogatiuam faciens primogenito, vel masculo, per se subsistit: quamuis secundo genito, vel fœminâ monasterium ingrediente, Ecclesiæ videatur aliquid decrescere. quippe & vice versa si primogenitus seu mas monasterium ingrediatur, eadem prærogatiua ætatis, aut sexus vtetur. vt non à statuto contingat iactura; sed ab accidenti. cùm contingat tantumdem nunc statutum conferre, quantum aliàs auferre.

18. Secus si actus dirigitur aduersus Ecclesiam etsi per consequentiam.

Non eadem ratio est, cùm non per accidens aut consequens, sed omnino idem statuti actus dirigitur aduersus Ecclesiam. Vt ne quis pro illa coquat, molat, &c. *d. c. fin. de immun. in 6.* in

6. *in c. grauem de sent. excommun.* ne quis bona colat clericorum; qui literas Apostolicas impetrariut. iterum si statutum aliquid præcipiat, aut permittat; quo Ecclesiæ iurisdictio impediatur. *c penult. de immun Eccles. in 6.* similiter si statutum iubeat solui duplicatam gabellam à contrahentibus cum non subditis; quasi pro his subditi soluant: idque statuentes velint extendi ad Ecclesiam. *Tuscus v. statutum laicorum valet. concl. 592. n. 2. & seqq.* vbi latè plura similia deducit. Sic & *in c. statutum ciuitatis. de haret. in 6.* decernitur excommunicatio contra omnes, qui inquisitionem hæreticæ prauitatis per statutum aliquatenus impediunt, iubenturque statutum exhibere inspiciendum, emendandum, seu moderandum, & ex libris eradendum.

19. Statutum generaliter loquens, si Ecclesiam grauet, censetur ad eam non extendi.

Sed cùm statutum loquitur indefinitè, seu vniuersaliter, & illud ipsum quoquo modo Ecclesiam grauat, ea generalis locutio ad priuilegiarias personas, aut res non spectat. *c. in generali. de reg. iur. in 6. latè Tuscus v. statutum Laicorum non comprehendit Ecclesiasticas personas, Ecclesias &c. concl. 581*: si nullatenus grauat, priuilegium Ecclesiæ nullum lædat, publico prosit, fraudibus amputandis inuentum sit; merito ad Ecclesiam porrigitur.

20. Secus si non grauat v. g. si solemnitatem tantùm actus præscribat.

v. g. certa solemnitas actui, aut contractui præscribitur: quamuis contrahatur cum Ecclesia, rectè solemnitas exigitur. neque verò dicendum est aduersus libertatem Ecclesiæ ea fieri, quod citra statutum Ecclesia illa solemnitate soluta sit: vera enim libertas non est, quodcumque iubet agere; sed quod iure licet dumtaxat: & quo modo licet. *l. libertas. D. de stat. hominum.* sicut ergo quod lege ciuili prohibitum est, non offendit libertatem Ecclesiæ; quamuis ad Ecclesiam porrigatur: ita dicendum erit de statuto aliquam solemnitatem iusta de causa exigente, vt ad Ecclesiam extendatur v. g. lege ciuili prohibitum est, ne quis testamentum scribat, quamuis dictante testatore, quo ipse scriba se hæredem faciat, seu legatarium; alioquin relicto excidat. id si fecerit clericus, iure careat relicto. ptout edictum Alberti 1611. ar. 13. notarium & parochum vetat in vltima alicuius voluntate, quam scribit, sibi quidquam adscribere; sub pœna nullitatis: illius solemnitatis edicto præscriptæ contemptus pariet nullitatem, si quid sibi parochus, aut notarius, fortè etiam clericus, sibi adscripserit. decernuntur quippe hæc indefinitè ex bono publico, in quo communicant etiam clerici, vt ciues; & cuius cura Principi commissa est: & sub illo, Magistratibus: neque respiciunt odium, aut iacturam Ecclesiæ. Merito ergo boni publici directio, & distributio ad clericos porrigitur illius participes: eo modo, quo qui publico præsunt iustè dirigunt, & distribiiunt. non tracto nune, an seculares leges valere possint, quæ nominatim exprimunt clericos. cùm in non subditos nemo rectè statuat, quamuis non expressi clerici iustæ legi indefinitæ conformare se debeant; cum parochi in d. edicto expressi in recipiendis ægtorum suorum testamentis quasi fungantur vice notarij publici; & de officio illius ritè exercendo Principis sit statuere; & nihil hic in personam parochi statui videatur; sed in modum exercitij publici, & politici dumtaxat.

21. Quid si quid proficuum sub certo modo statutum præscribat?

Est aliud genus statutorum cum præscribitur quippiam proficuum, si quid hoc vel illo modo vtentes egerint. ideoque si clericus statuti beneficio vti voluerit, modum præscriptum seruet oportet. *c verum. X. de condit. apposit.* cum sit cuique liberum benficio suo modum conditionemque, quam velit, apponere: nec quis debeat sentire commodum, qui nolit incommodum. Neque verò est iniuria beneficium cuipiam non facere. *l. iniuriarum. §. si quis. D de iniur.* v.g. esto molendinum rei publicæ; edicat Magistratus, si quis eo grana sua molenda deuexerit, teruncium minus soluturum, quàm alibi dependitur, si modò grana ad forum publicum ad pretium vbertate minuendum, ante fuerint delata: clericus si beneficio teruncij frui velit, ad forum grana sua deuehet. *Vide quæ dicimus infr. l. 2. c. 35.*

Ad hos quos diximus per statuta Ecclesiæ libertatem, immunitatem, iurisdictionem violandi modos generaliores ferè referri possunt, quæ passim contingunt. sed tamen accidit non raro; vt quædam intricatiora videantur, quam vt mox damnari queant, præsertim dum prauum propositum abest, vtilitas publica subesse videtur; neque præiudicium est aliquod ecclesiæ euidenter iniustum. nonnulla adfert

22. Si quid dubium statuatur, quod euidens grauamen non habet, vt in exemplis?

Tuscus *in verb. statutum non comprehendere Ecclesiasticas personas, & quando secus. concl. 581.* vt censeatur hæres adijsse, nisi intra certum tempus expresse repudiauerit: ne testamentum valeat nisi insinuetur: ne sine parocho conditum: vt vicino liceat retrahere: ne mulier contrahat sine viro: vt etiam vtilia statuta defectu iurisdictionis non porrigantur ad clericos, nisi per modum concessionis, seu priuilegij, aut propter euidentem vtilitatem. cùm consuetudo partim est clericorum, partim laicorum: aut beneficium continet, quo clericus vtatur: aut saltem tantum conferat, quantum aufert: fraudem amputet, beneficium à statuto concessum aufert non subditis, dum idem auferat, quod concedit. nam ab alio olim concessum, nouo statuto non potest auferri. ne quidem si generaliter fuerit olim concessum ciuibus; adeoque eorum iure & clericis. quippe & clerici sunt de ciuium numero. *idem concl. 384. v. clerici sunt de populo. Vide Dianam p. 4. t. c. res. 15.*

23. Quod per statutum est concessum, vt generaliter eo mutato auferri possit.

v. g. si antiquo statuto competit; vt absenti acquiratur, non poterit beneficium statuti auferri: nisi fortè statutum generale contrarium edatur. vt fieri potest si iusta sit causa. *l. 5. D. de decret. ab ord. faciend.* iterum ne acquirant magnates actionum cessiones ab alijs, vt nec possint à clericis: vt statuta porrigantur ad clericos, si in eis proposita effectum habuerunt ante clericatum: vt statuto inhabilitatus ad contrahen-

dum nec possit cum clerico: vt legitima mutatio etiam in clericis obtineat: vt de bonis statutum generaliter disponens, non comprehendat Ecclesiastica.

24. Statutorum Eccl. libertati contrariorum exempla.

Iterum idem Tuscus *v. statutum. concl.* 589. plura alia id genus adfert diuersorum locorum statuta, quæ immunitati Ecclesiæ aduersentur. v.g. ne bona alienentur in forensem, non subeuntem onera reip. vel enim non extenditur ad clericos, vel est contra priuilegia Ecclesiæ concessa. *l. priuilegia. C. de sacros. Eccles. c.* 1. *de immun Eccles. in* 6. & similia clerum grauantia. *Tuscus n.* 21. *& seqq.* & vt conductoribus bonorum ecclesiasticorum liceat contractui renuntiare, auferaturque iurisdictio Potestati, ne cogere conductores possit: ne quis ciuem in ius vocet nisi coram Potestate: ne liceat eam declinare, aut ius ei non reddatur: ne quis compellatur ad funeralia, aut similia onera: quod ingredientes monasteria à successione excludantur. quæ priuilegijs cleri aduersantia non tantum singulariter illi concessis, sed & communiter. Tuscus *n.* 31. *& seqq.* vbi & generatim quæ dicantur esse contra libertatem ecclesiasticam: speciatim si prohibeatur ne quis capiatur, nisi de licentia Potestatis: nemo portet arma nisi ipsius familiaris: si mens est extendere ad Iudices Ecclesiasticos, & Inquisitores: ne bona Ecclesiæ elocari possint nisi certo generi personarum: ne quæ decimæ imponantur, seu exigantur. quod *n.* 54. ait voto totius Rotæ in Regis Franciæ statuto damnatum. ne iurisdictio Ecclesiæ, per consuetudinem competens, seruetur: quod Franciscus I. ann. 1539. edicto præstitit, vt bona ingredientium monasterium, nisi testati fuerint, deuoluantur ad hæredes ab intestato: vt certa gabella soluatur de carne in macello vendita: nisi eximantur emptores clerici, vel alius locus ipsis liber maneat, alioquin si merces interdicantur; non licet clerico emere: si illatæ iustè onerentur; carius comparat clericus.

25. Quid libertas Ecclesiasticâ,

Denique idem Tuscus *verb. libertas Ecclesiastica in quibus consistat, & quis contra eam facere dicatur. concl.* 342. multis assertionibus id explicat, quidue libertas dicatur *ex l. libertas. D. de stat. hom.* quid aduersus priuilegia Ecclesiæ commissum censeatur: *ex l. priuilegia. C de sacrosanct. Eccles.* vt iure diuino libertas competat: *c. quamquam. de cens in* 6. vt priuilegia à Deo, Papa, Principibus sint profecta: à Deo; *quidquid ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Matt.* 16. eoque quæcumque statuta illam potestatem arrodunt, iuri, priuilegioque

26. Priuilegia Ecclesiæ: aduersus hæc acta minuunt libertatem.

diuino aduersari. Priuilegium à Papa, seu Concilio Lateran. *in c si quis suadente diab.* 17. *q.* 4. ne quis manus violentas in clericum iniiciat, sub anathemate. Priuilegia concessa etiam ab Imperatoribus circa asylum, immunitatem clericorum, bonorumque temporalium. *tot. tit. C. de sacrosanct. Eccl. tot. tit. C. de Episc. & cler.* Beneficium etiam iuris communis, quamuis non sit priuilegium specialiter clero competens, si statuto auferatur; censetur libertas Ecclesiastica lædi. imo illud esse hoc fortius, ex Alexandro refert Tuscus *ibid n.* 8. *citaturque c. cum terra. X. de elect.* si tamen, vt diximus, eo non vergat mens statuentium; sed generaliter statuant (supposita statuendi potestate aduersus ius commune) quod rei publicæ sic expediat in communibus actibus, & contractibus, eodem ciuium iure clerus vtetur, vt diximus: aliter autem se res habet, si statuentes verent, ne Ecclesia iure illo communi vtatur. denique irritum esse volunt quodcumque statutum, ex quo clerici timidiores; laici audaciores reddantur, v.g. vt consanguinei clericorum aliquo incommodo afficiantur, si quid clerici fecerint, aut non fecerint: si laicus non defert authoritati Ecclesiæ: v.g.

27. Si quid authoritatem Eccles. seu Iudicis Eccl. minuat.

exceptioni rei ab illa iudicatæ: *cum quidam. de except. in* 6. Iudices à Sede Apostolica nolit impetrari: *c. grauem. de sent. excomm. c. quoniam. de immun. in* 6. adeoque Conseruatores: extra quam nunc Concilium Trident. permittat: aut ipsi aliquatenus iurisdictionem ecclesiæ statuto suo euacuent: *c. fin. de reb. Eccles. non alien in* 6. non tantum in principali causa ad

28. De spiritualibus, an etiam possessione illorum statuere?

illam spectante; sed etiam in annexis & connexis. quomodo etiam de spiritualium quasi possessione statuere, aut quippiam decernere, libertati Ecclesiasticæ contrarium esse totam Rotam censuisse apud Bellameram refert Tuscus *num.* 63. & officialem quendam Regis Galliæ fuisse excommunicatum; ob citatum presbyterum, & impeditam Auditoris Rotæ iurisdictionem.

29. Aduersus immunitatem bonorum.

Immunitas etiam impugnatur, si decernatur, vt bona omnia sint tributaria: & cum eo onere ad Ecclesiam transeant. Neque excusat quod statuta tantum in subditos, aut in rem concipiantur; si modo effectus fluat in Ecclesiam: Neque quod nocendi affectus absit: quod neque sufficiat excusationi voluntas, sed & requiratur potestas, seu effectus: *c. cum super Abbat. de off deleg* sed semper nocet in clericos recta, vel per obliquum attentata iurisdictio; etiam ad finem bonum. *c. bene. dist.* 96.

30. De quibus sæculares nec rectè statuunt.

Sed neque circa Ecclesiæ bona sæculares rectè statuunt. *latè Tuscus num.* 125. *verb. libertas. concl.* 344. iniquè etiam, ne possit Ecclesia in bonis laico olim concessis prætendere prælationem, deuolutionem, consolidationem directi dominij, etiam ex defectu lineæ inuestitorum, seu alia causa: item *n.* 133. ne veteres coloni ab Ecclesiæ bonis possint ex-

31. Sæpe etiam iniquè.

pelli, veterem canonem soluentes: quod nullus possit vendere extra iudicium domini, seu forensibus; ne aliàs iustitia ei exhibeatur: siue verba dirigantur in Iudicem, siue in quem alium *n.* 137. *&* 153. *& seqq.* adeo vt violantes ecclesiasticam libertatem non tantum declarari possint excommunicati, sed imo vt hæretici conueniri. *ex c. cum inquisitionis. de haeret. in* 6. *ex Bellamera Tuscus n.* 142. quod talia atten-

32. Qualiter contra sic statuentes agi possit?

tata spectent ad regimen violentum *ex c. cum ad verum in appendice. dist.* 96. *& ex l. decernimus. C. de sacros. Eccl. glossa in l. priuilegia. in verb pragmaticas.*

33. Grauamen coloni quod in Eccleſiam redundet.

maticas, C. eod. Quod ſi grauetur colonus Eccleſiæ eo modo, vt aliquatenus grauamen redundet in Eccleſiam, violatur libertas Eccleſiæ. Sed ſi ita, vt Eccleſiæ bona non ob id vilius elocentur; ſed colonus taxetur ad nudam proportionem ſuarum facultatum; non porrigit ad illud Eccleſia ſuas alas.

34. Declarare Iudex ſæcularis debet ſe non comprehendere Eccleſiaſticos.

Sed & poteſt Eccleſia petere à Iudice ſæculari, ſtatuti obſcuri, vel indefiniti declarationem, quod non complectatur Eccleſiam, clericos, ſeu illorum bona. *S. Cong. Declarationes ad calcem part.* 5. *Reſolut. Dianæ num.* 43. *Tuſcus ibid. num.* 173. & ſi id non facit, in iuſtitiaque reddenda tergiuerſetur; defectus redditæ iuſtitiæ deuoluit negocium ad Iudicem Eccleſiaſticum. *num.* 155. & is poteſt declarare

35. Si nolit, poteſt cenſuris cogi.

ſtatutum, aut non comprehendere Eccleſiam, aut violare illius libertatem, & ex libris reipoblicæ eradendum eſſe. *num.* 178. ſeu alioquin ſtatuentes, & ſtatutum ſeruantes declarare excommunicatos. *ex c. nouerit. de ſent. excom.*

36. Non præcipitanter.

Animaduertendum eſt autem Eccleſiaſtico Iudici, ne præceps in huiuſmodi declarationem feratur: niſi iniquitas ſtatuti euidens ſit; priuilegiorum Eccleſiæ, libertatis, & immunitatis violatio manifeſta: ac ius minimè controuerſum. cum enim excommunicatio ſit pœna mortis ſpiritualis, nec incurri ſolet, nec ad illam deueniri, niſi ex culpa mortali: *c. nemo Epiſcopum* 11. *quæſt.* 3. & cauſa certa, & manifeſta: *ibid.* & caſus occurrere poſſint perplexi non parum, & intricati; & in quibus inuenias doctores claſſicos ex diametro diſſidentes; non mox damnandi ſunt, qui non in eandem cum Iudice claſſem conueniunt. magna energia eſt opinionis probabilis; & probabilitas multipliciter conſideratur. *Vt apud Dianam tract. de opin. probab.* excutiendi ſunt ergo caſus intus & extus; examinandæ cuiuſque cauſæ, & argumenta diligenter; & in benigniorem partem eſt quidem inclinandum, ſed ita tamen, vt Eccleſiæ fauendum ſit in dubio, & ſumma cauſa reputetur, quæ pro religione facit.

Quapropter operæ pretium eſt viſum quoſdam ſpecialiter caſus examinare, qui prima fronte vel damnandi videantur, vel probandi; in receſſu autem latentem habeant veritatem.

CAPVT III.

De Conſuetudine.

1. Conſuetudines num ligent clericos?

QVia vim legis hæc habere dicitur, & ſtatuta laicorum quoad clericos examinamus; non abs re & de conſuetudine inquirimus, quatenus clericos ſpectet. & receptum eſt à pluribus vt clericos non liget. quod tamen Azor. *Inſt. mor. p.* 1. *lib.* 5. *c.* 18. *q.* 12. de illa accipit, quæ immunitati Eccleſiaſticæ

2. Si Eccleſiæ libertati aduerſetur.

nocet, aut incommodat. idque eſſe quod dicitur *in c. vlt. de reb. Eccleſ. non alien. c. vlt. de vit. & honeſt. cler.*

Si quidem conſuetudinem pro lege eſſe, & illius præuaricatorem, vt harum, coërcendum eſſe ait Auguſtinus. *in c. his. diſt.* 11. In *c.* 1. *X. de ſponſal.* reijcitur, qui more Saxoniæ, vxorem

3. Secus generaliter.

duxerat, quamuis contrariam legem Francorum cauſatus, iniqua tamen conſuetudo Eccleſiæ non præiudicat. *c. cum cauſa. X. de re iud. c. ad noſtram. X. de prob. c. cum veniſſent. X. de eo*

4. Æquæ ſeruandæ vt leges.

qui mitt. in poſſ. æquam tamen, & canonibus non contrariam ſeruare, vt leges ſæculares, clerum oportet. *c.* 3. *X. de donat. in v. terræ conſuetudo eſt attendenda.* ne à politico corpore diſcrepet. & morem populi Dei, & inſtituta maiorum legi comparat Auguſtinus *d. c. in his.* vt ratio Marthæ *de iur. p.* 4. *caſ.* 63. nihil obſtet: quod populus laicus non habeat iuriſdictionem in clerum: atque ita, vt ſtatuta non poteſt condere, quæ clerum ligent; ita nec inducere conſuetudinem, quæ eandem ſupponit iuriſdictionem. *l. de quibus. D. de leg. verſ.*

5. Stylus & conſuetudo fori in quo clericus litigat, ab eo ſeruanda, ſi Eccleſiæ non præiudicat.

nam rum ipſe. vbi ex authoritate condendæ legis Iulianus firmat conſuetudinem. nam *quid intereſt*, inquit, *ſuffragio populus voluntatem ſuam declaret, an rebus ipſis & factis?* ſed retorquendo illud argumentum, ſequitur; vt clerus ſeruare tenetur leges populares, ita & debere conſuetudines. admittit tamen Martha *n.* 21. conſuetudines, ſtylum iudiciarium ſpectantes, clericum tenere in foro ſæculari litigantem. quod etiam recipit in iuramento calumniæ, ſi nullatenus minuat cleri iura. *p.* 4. *c.* 65. idemque dicendum eſt de iuramento in litem. quod leges imperiales ſæpius imponunt ob contumaciam, ſimileſue cauſas. quamuis id Marth. *ibid. c.* 66. quaſi pœnale non admittat.

6. Etiam quoad iuramentum in litem, &c.

ſed ciuiles huiuſmodi pœnæ, quæ in vicem eius quod intereſt veniunt, in contumacibus clericis pro iure rectè addicuntur; non tantum quæ iudiciorum ordinem ſpectant; ſed & quæ cauſarum deciſionem. rurſus ſtatutum ne ſolutio probetur per teſtes, ſed inſtrumenta tantum; an vt litis ordinatorium, an cauſæ deciſionem ſpectans recipiendum ſit in clerico *c.* 69. idemque de ſtatuto ne procuratoria admittantur, quæ quinquennium excedunt. *ibid. c.* 77.

7. Conſuetudo legem vincit.

Cœterum conſuetudinis non vilis dicitur eſſe authoritas. *in l.* 2. *C. quæ ſit longa conſuet.* non tamen tanta, vt aut rationem vincat, aut legem, idemque aſſeritur *in c. fin. X. de conſuet. Vide ſupra l.* 1. *c. fin. n.* 7. quin imo & ſæpius vincit legem. ſaltem qua parte & loco inducta eſt, *vt latè gloſſa in d. l.* 2. *ſed clarius d. c. fin. in*

8. Si rationabilis eſt, & legitimè præſcripta.

verb. non tamen eſt vſque adeo valitura, vt vel iuri poſitiuo debeat præiudicium generare, niſi fuerit rationabilis, & legitimè ſit præſcripta. Vt neceſſarium ſit hæc duo concurrere in conſuetudine legi contraria; & rationem, & præſcriptionem. quæ præſcriptio, cum præter ius duntaxat eſt conſuetudo, non videbitur requiſita. *qua de re idem Azor. c.* 17. *q.* 8. *& ſpecialius quaſdam diſcutit c.* 19.

Sed

Sed & illud *d. c.* 17. *q.* 10. rectè excutit, an

9. Non præscripta etiam si præter, non contra legem sit.

legem consuetudo vincere possit, cum in lege ipsa damnatur consuetudo? & dicendum est etiam vincere: si rationabilis sit, si bonis moribus non aduersetur & vtrique non præteritam, quam damnauit lex; sed quæ legem secuta est: cum vtique damnata non est, vt corruptela.

10. Etsi lex canonica sit.

Quæ de lege diximus, etiam de canonica intelligimus. Vnde & Azor. *ibid. c.* 19. plures consuetudines refert aduersus canones inductas & *c.* 18. q.10. præscribi ait aduersus consuetudinem, quæ contra facientes censuris afficit. quia etsi illis irretiantur antequam sit præscripta; postea tamen cum ipsa lege cessat pœna accessoria.

11. Casus consuetudinum damnatarum & exempla.

Videamus ergo casus quosdam consuetudinarios, vt corruptelas damnatos. est igitur ille in primis, per quem neruus ecclesiasticæ disciplinæ dirumpitur. *c. cum inter. X. de consuet.*

12. Qua neruus rumpitur disciplinæ Eccles.

Iterum qui ecclesiasticę libertati, & immunitati aduersatur. *c.* 1. *X. de consuet. diximus sup. lib.* 1. *c. penult.*

13. Quæ aduersatur libertati Eccles.

Si patroni alijue tantum auferant parochialibus Ecclesijs, vt non remaneat parocho portio congrua. *c. extirpandæ. X. de præb.*

Si ludi theatrales per clericos, aut in Ecclesijs fiant. *c. cum decorem. X. de vit. & honest. cler.*

14. Qua non congrua portio relinquitur parocho.

Si clerici sint publici aleatores, aliosue lusus voluptuosos exerceant. *c. inter dilect. X. de excess. prælat.* vbi non recipitur contraria exceptio cleri Gallicani.

Si ecclesiasticis obuiet institutis. *c. ad nostram. X. de consuet. De qua diximus sup. l.* 1. *c.* 23. *num.*

15. Qua ludi theatrales in Ecclesia fiunt.

15. (videantur tamen ea quæ solent tradi ad *c.* 5. *X. de consang. in gloss. & DD. Pontius de matrim. lib.* 6. *c.* 4.) Si sacris est canonibus inimica. *c. cum venerabilis. eod.*

16. Clerici aleatores &c. sint.

Si veritati, aut legi præiudicat. *c. cum causa. X. de re iud.* vtique nondum præscripta.

Si Archidiaconus curam animarum committat, sine mandato Episcopi. *c. cum satis. X. de off. Archidiac.* iterum; nisi iurisdictionem

17. Quæ Ecclesiasticis obuiet institutis.

talem præscripserit. *vt diximus in Consult. can. de off. Archidiac.*

Si qui beneficia conferant sine assensu Episcopi diocesani, suorumue officialium. *c. ex*

18. Veritati præiudicet.

frequentibus. X. de institut. vbi tamen Abbas etiam excipit præscriptam consuetudinem.

Si electioni Episcopi laici se immisceant. *c.*

19. Qua Archidiaconus curam animarum sine Episcopi mandato aut præscriptione committit.

messana. c. sacrosancta. c. cum terra. X. de elect. vbi libertati & immunitati Ecclesiasticæ id dicitur aduersari, nisi fiat ex priuilegio apostolico. *Abbas & DD. in d. c. sacrosancta.*

Si presbyter vsurpet quæ sunt ordinis Episcopalis. *c. quanto. X. de consuet.* qualia narrantur *in c. quamuis. dist.* 68. de qua re Azor. *d. c.* 19. §. *consuetudo, qua presbyter.* vbi ad quædam contraria respondet ex speciali delegatione ea esse facta.

20. Qua beneficia conferuntur sine Episcopi assensu.

Si quis dignitatem deponat sine superioris authoritate. *c. cum venerabilis. X. de consuet.* aduersus. c. admonet. *c. quod in dubiis. c. nisi. X. de renunc.*

Si quis electus administret sine superioris 21.

21. Qua laici electioni beneficiali se miscent.

confirmatione. *arg. d. c. cum venerabilis.* aduersus. c. qualiter. *X. de elect. c. vlt. X. de renunc.*

Si Capitulum sine sui Episcopi consensu constitutiones, aut consuetudines approbatas mutet, aut nouas inducat. *c. cum consuetudinis.* 22.

22. Qua presbyter vsurpet, quæ sunt ordinis Episcopalis.

X. de consuet. quod & accipitur, nisi talis consuetudo fuerit præscripta: & agit de Capitulo Cathedrali. vbi iniquum videtur membra sine capite statuere, igitur si Capitulum est exemptum, aut collegiatum dumtaxat, eo iure statuta condere potest, quo generaliter illud concessum est collegijs licitis.

23. Qua dignitas deponitur sine authoritate superioris.

Si quis plura beneficia possideat. *c. de multa. X. de præb. c. sanctorum dist.* 70. nec consuetudine introduci posse contrarium communiter creditur, cum alterum sufficit. nisi fortè conferri non solet dignitas aliqua, vel officium

24. Qua electus administrat sine confirmatione.

nisi illi, qui in eadem Ecclesia beneficium habet. vt *in c. eam te. X. de rescript.* vt tunc quasi pars dotis alterum beneficium censeatur.

25. Qua capitulum sine Episcopi assensu statuta mutat.

Nec vt quis sibi confessarium eligere possit, qui eum soluat aut liget, sine superioris consensu. *c. si Episcopus. X. de pœnit. & remiss.* quippe nec introduci potest, vt priuati iudicialem sententiam ferant. *c. ad nostram. X. de consuet. vbi DD.* contingere id tamen potest

26. Qua plura quis beneficia possideat.

præscripta causa, scilicet iurisdictione, quæ consuetudine acquiri potest. *c. cum contingat. X. de for. compet. c. irrefragabili. X. de off. ord. l.* 1. *& vlt C de emancipat. l viros. C. de diuersis officijs.*

27. Nisi non aliter solet conferri.

Consuetudine introduci non posse, vt laici præbendas conferant; præficiendos dignitatibus præsentent; extra verum ius patronatus etiam ait Azor. *d. c.* 19. §. *vlt. penult. & antepenult.*

28. Qua quis eligat confessarium.

Hic locus nos prouocat, vt paucis dicamus aliquid de consuetudinibus (ita enim iam olim Reges Angliæ vocabant, & pro magna coronæ suæ parte reputabant,) de quibus

29. Qua laici præbendas conferant.

contentio grauissima fuit D. Thomæ Cantuariensi Martyri cum Rege Henrico II. prout iam ante cum antecessoribus fuerat

30. Consuetudines Angliæ de quibus certauit D. Thomas Cantuar.

Anselmo, itidem Archiepiscopo Cantuariensi: qui non minus quam ille & Romam venit, & annis pluribus exulauit. cuius historiam scripsit Eadmerus illius exilij comes. Igitur Baronius *in Annal. Eccl. ad an.* 1164. §. 35. *& ex illo Monomachia. S. Thomæ & Henrici* primum

31. Aduocatio Ecclesiarum.

caput facit ex constitutionibus regijs de aduocatione, & præsentatione Ecclesiarum: vt cognosceret Curia Regis. de quo censura Alexandri est hæc; *hoc damnauit S. Romana Ecclesia sub Alexandro III.*

32. Ecclesiarum de feudo Regis perpetuitas.

2. Ne Ecclesię de feudo Regis in perpetuum darentur; Alexander *tolerauit.*

33. De clericis in Curia Regis citandis.

3. Clerici citati, & accusati, de quacumque re moniti à iustitia Regis, venient in curiam ipsius, responsuri ibidem de hoc, vnde videbitur Curiæ Regis, quod sit ibi respondendum. Ita quod iustitia Regis mittet in Curiam sanctæ Ecclesiæ ad videndum, qua ratione res ibi tractabitur. & si clericus conuictus, vel confessus fuerit, non debet de cætero eum Ecclesia tueri: *hoc damnauit.*

34. Ne Epiſcopi regno exeant ſine aſſenſu Regis.

4. Ne Epiſcopis exire regno liceat ſine aſſenſu Regis; & exeuntes caueant de præiudicio regi, & regno non inferendo; Alexander *damnauit*.

35. Excommunicatus ne vadium det, &c.

5. Vt excommunicati non debeant dare vadium ad remanens, nec præſtare iuramentum; ſed tantum vadium, & plegium ſtandi iudicio Eccleſiæ, vt abſoluantur; *damnauit*.

36. Toleratur modus cogendi teſtes.

6. Modum accuſandi laicos per certos & legales teſtes, & ijs deficientibus per Iudicem ſæcularem requiſitum quoſdam cogere ad veritatem dicendam, *tolerauit*.

37. Reſtrictio cenſurarum damnata.

7. Nullus qui de Rege teneat in capite, nec aliquis dominicorum miniſtrorum eius excommunicetur; nec terra alicuius eorum ſub interdicto ponatur; niſi prius dominus Rex, ſi in terra fuerit, conueniatur; vel iuſtitia eius, ſi fuerit extra regnum; vt rectum de ipſo faciat; & ita, vt quod pertineat ad Curiam regiam ibidem terminetur; & de eo quod ſpectabit ad Eccleſiaſticam Curiam, ad eandem mittatur, vt terminetur: *hoc damnauit*.

38. Vt a Iudice Eccleſ. vltima appellatio ſit ad Regem.

8. De appellationibus, ſi emerſerint ab Archidiacono, debent procedere ad Epiſcopum: & ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum: & ſi Archiepiſcopus defuerit in iuſtitia exhibenda; ad dominum Regem perueniendum eſt. poſtremo, vt præcepto ipſius in Curia Archiepiſcopi controuerſia terminetur; ita quod non debet vlterius procedere abſque aſſenſu Regis: *hoc damnauit*.

39. An feudum pertineat ad Eccleſiam, ne Rex cognoſcat.

9. De quæſtione ſuper feudo, an pertineat ad Eccleſiam, Curia Regis cognoſcat; neque ſaiſina mutetur: *damnauit*.

40. Iterum de reſtrictione cenſurarum.

10. Qui de ciuitate, vel caſtello, vel burgo, vel dominico manerio Regis fuerit, ſi ab Archidiacono, vel Epiſcopo, de aliquo delicto citatus fuerit, vnde debeat eidem reſpondere, & ad citationes eorum ſatisfacere; ſatisfacere noluerit; bene licet eum ſub interdicto ponere: ſed non debet excommunicari, priuſquam capitalis miniſter villæ illius conueniatur, vt iuſtitiet eum ad ſatisfactionem venire: Et ſi miniſter Regis inde defecerit, ipſe erit in miſericordia Regis, & exinde poterit Epiſcopus ipſum accuſatum Eccleſiaſtica iuſtitia coërcere: *hoc damnauit*.

41. Cognitio feudalis regia.

11. Vt Epiſcopi & clerici, qui de Rege tenent in capite, & habent poſſeſſiones ſuas de dominio Regis; de illis reſpondeant coram Iudicibus regijs: faciant conſuetudines regias & rectitudines: & curiæ interſint; excepta cauſa ſanguinis: *tolerauit*.

42. De fructibus vacantis Epiſcopatus Regi applicandis, noui electione, homagio &c.

12. Cum vacauerit Archiepiſcopatus, vel Epiſcopatus, vel abbatia, vel prioratus de dominio Regis; debet eſſe in manu eius, & inde percipiet omnes redditus, & exitus ſicut dominicos. Et cum ventum fuerit ad conſulendum Eccleſiæ, debet dominus Rex mandare potiores perſonas Eccleſiæ, & in capella ipſius debet electio fieri aſſenſu Regis, & conſilio perſonarum Regis, quas ad hoc faciendum vocauerit; & ibidem faciet electus, homagium, & fidelitatem domino Regi; ſicut ligio domino de vita, & membris, & de honore ſuo terreno, ſaluo ordine ſuo, priuſquam ſit conſecratus: *hoc damnauit*.

43. Iuſtitiæ mutuo ſe iuuent.

13. Si quiſquam de proceribus regni diſforciauerit Archiepiſcopo, vel Epiſcopo, vel Archidiacono de ſe, vel de ſuis iuſtitiam exhibere; Rex debet iuſtitiare. Et ſi fortè aliquis diſforciauerit domino Regi rectitudinem ſuam; Archiepiſcopi vel Epiſcopi, & Archidiaconi, debent eum iuſtitiare, vt domino Regi ſatisfaciat: *hoc tolerauit*.

44. Bona regi confiſcata, Eccleſia non tueatur.

14. Catalla eorum, quæ ſunt in Regis forisfacto, non detineat Eccleſia, vel cœmiterium contra iuſtitiam regis; quia ipſius regis ſunt, ſiue in Eccleſijs ſiue extra fuerint inuenta: *hoc tolerauit*.

45. Rex de Iuramentis ne cognoſcat.

15. Placita de debitis, quæ fide interpoſita debentur, vel abſque interpoſitione fidei, ſint in Curia regis: *hoc damnauit*.

16. Filij ruſticorum non debent ordinari abſque aſſenſu domini, de cuius terra nati dignoſcuntur: *hoc tolerauit*.

46. De ſeruis, aſcriptitijs non ordinandis.

17. Has rex vocabat conſuetudines auitas: D. Thomas prauitates potius; quibus peruertebatur, & confundebatur Eccleſia Anglicana: *in Epiſt. quam recitat Baronius ad an.* 1167. vbi & rei, & latinitatis Normannicæ barbariem damnauit. præſertim I. *in his*, inquit, *quod non appelletur ad Sedem Apoſtolicam, qualicumque de cauſa, abſque aſſenſu Regis*.

47. Impediri non poteſt appellatio ad Papam.

II. Quod non liceat Epiſcopo coërcere aliquem de periurio, vel fide læſa. 48.

48. Epiſcopus coërcet periuria.

III. Quod non liceat Epiſcopo excommunicare aliquem, qui tenet aliquid de rege in capite, vel terram eius, vel officialium ſuorum ſub interdicto ponere, abſque licentia regis.

49. Libere excommunicat.

IV. Quod clerici vel viri religioſi trahantur ad ſæcularia iudicia.

50. Clerus exemtus.

V. Quod laici ſiue Rex, ſiue alij tractent cauſas de Eccleſijs, vel de decimis.

51. Decimarum cognitio eccleſiaſtica.

VI. Quod non liceat Archiepiſcopo vel Epiſcopo exire de regno, vel venire ad vocationem domini Papæ, ſine licentia regis; & alia in hunc modum. & exinde plures excommunicauit: & ad Alexandrum ſcripſit de conſuetudinibus quas damnauerat. nam aliæ conſtitutiones, quas Rex in Normannia publicauit, relatæ à Baronio ad an. 1164. & multo nequiores ſunt, nec ante vſurpatæ. Scribunt aliqui cum de iuſſu necis D. Thomæ ſe purgaret, ſpopondiſſe impoſterum damnatis ſe conſuetudinibus non vſurum. Quod ſi quis nunc colligere vellet conſuetudines, ordinationes, arreſta præſertim lata poſt edictum Franciſci I. an. 1539. ex Comment. Theueneau, Choppin. ſacra polit. & monaſt. Bauerij prax. canonica, (ſeu anti-canonica) arreſtis Papon. alijſque alibi, quantum ſuperaret Eccleſiæ ſeu Columbæ gemitus!

52. Epiſcopis ſine Regis aſſenſu ad Papam proficiſci poteſt.

53. Quod per conſuetudinem non poteſt, neque per ſtatutum induci poteſt.

Itaque quoniam æquiparari ſolent ſtatuta & conſuetudines, eas quas diximus damnari vt corruptelas, (cum ſæpe ſoleat magna authoritas eſſe longæui vſus,) multo minus poterit ſtatuentium voluntas introducere, niſi illorum authoritas ſuperiorum interuenerit, qui lege huiuſmodi canonica ſint ſoluti.

CAPVT

CAPVT IV.

De statuto interpretando, ne contineat clerum.

1. Dubium coguntur statuentes interpretari ne comprehendat clericos aut ipse id facit Ordinarius.

DVm statutum ergo conditur dubium; moneri possunt statuentes, vt explicent, non spectare ad Ecclesiam; id si renuant, ipse Ordinarius potest declarare id, publicareque. *Vide citatos à Diana p. 3. t. 1. res. 68. Vide sub hoc lib. 2. c. 2. n. 35.*

2. In materia peccati, & rebus spiritualibus prævalent canones.

Quomodo leges ciuiles plures per canones sunt correctæ. vt enarrat Azor. *Inst. mor p. 1. c. 20. & c. 21.* in quibus ea regula est tenenda, vt quæ ad res spirituales pertinent, aut quoquo modo peccatum fouent; omnino canonibus leges cedant, in vtroque foro. quinimo tam Iudicem quam partem cogere ecclesiasticus possit, ne à tramite canonum recedant. saltem per viam Euangelicæ denuntiationis. *c. nouit. X. de iud.* quod si adiaphora sint; leges in sæculari: canones in Ecclesiastico foro obtinebunt. Sed hoc casu rectius differentiæ vtriusque iuris vocantur. *de quibus supra lib. 1 c. 62. §. 3.*

3. Alias leges in suo, canones in suo foro obtinent.

4. Papa potest corrigere leges sæculares spiritualibus aduersantes, & iniquas, & Principes cogere vt emendent.

Ex eodem supremæ authoritatis Ecclesiæ principio feudato in c. vnam *sanctam de maior. & obed. in extrauag. comm.* potest S. Pontifex leges sæculares iniustas, & bono spirituali aduersantes abrogare, & extinguere: imo aduersus Reges, atq; Principes fidei incommodantes statuere, vt ab ijs desistant, per quas Ecclesiæ noceatur.

CAPVT V.

Statuta per Papam confirmata, an comprehendant clericos?

1. Confirmatio Papæ non facit extensionem ad clericos.

GEneraliter confirmata non comprehendere, quæcumque minuere possunt libertatem Ecclesiæ, rectè tradit Martha *de iur. p. 4. cas. 99. n. 6.* itemque *n. 5.* si subreptum fuerit, quamuis adiecta clausula, *supplentes omnes defectus, & de nouo concedimus*, inualidam esse confirmationem. *c. 1. 2. 3. & tot. tit X. de confir. vtil. vel inut.* sed & aliàs *n. 4.* seruanda esse à clericis. vtique secundùm ea, quæ supra diximus, quibus in casibus alioquin clerici se conformare tenentur. nam confirmatio non est extensio, sed manet intra terminos confirmati. *c. cum dilecta. eod. c. quia intentionis. X de priuil.* nec actus agentium operantur vltra illorum voluntatem. *l. non omnis. D. si cert. pet. c. inter dilectos. X. de fid. inst.* ideoque quibus statutis clerici non sunt comprehensi, per confirmationem non subijciuntur. quia etsi actus confirmatus iam dicatur ipsius confirmantis; *arg. c. si eum. c. Apostol. de prabend. in 6.* tamen eò id spectat, vt solidam faciat rei confirmatæ subsistentiam: non tamen mutet, egrediaturque substantiam. *Gail. l. 2. obs. 1.*

CAPVT VI.

An possint clerici priuilegio renunciare, vt subsint statutis?

NOn posse dicendum est, quippe æquiparantur, *statutis subijci*, vel *foro iudicis*: atqui fori priuilegio renuntiare non possunt clerici: *c. significasti. c. si diligenti. X. de for. compet.* non ergo renuntiare vt statutis subijciantur; vel illorum vi coactiua ad obseruantiam compellantur. *Marth. de iur. p. 4. cas. 100. v. supr. l. 1. c. 19.* 1. Renunciare non possunt clerici vt subijciantur statutis.

CAPVT VII.

Statuta ante clericatum edita, & in rem concepta, an ligent clericum?

VInculum iniectum laico, manere in clerico quidam existimant. id si verum foret, omnia passim statuta clericos ligarent. quippe laicos natos, sed vt tempus delatæ successionis attenditur; *l. si cognatu. D. de reb. dub.* ita statuti tempus, non quo conditur attendendum est; sed quo fit aliquid, super quo conditum est. *citati à Marth. de iur. p. 4. cas. 4. num. 15.* ideoque factus iam clericus, aliquid faciens quod statutum vetat, considerandus est sub qualitate quam habet cum facit. *l in delictis. §. si extran D. De Nox. act.* eoque iam clericus à Iudice sæculari executionem pati non potest; quamuis legi statutariæ se debeat conformare. 1. Non ligant iam clericum condita cum esset laicus.

Sed & statuta in rem loquentia, & quæ rem afficiunt; eam comitantur, quamuis transeat in manum Ecclesiasticam. quamuis *ibid.* dissentiat Martha *n. 18.* & in forensibus id admittat, qui in potentia possunt esse subiecti, non autem clerici. v. g. dicit statutum; *hæreditas ad masculos æqualibus partibus; ad fœminas pro dimidijs perueniat;* habebit etiam locum in clerico, & moniali; tanquam in rem scriptum: quæ mutationem non recipiat ex mutatione, quæ fit in persona domini; clerici, aut monialis. Vt non sit alia facienda tempore conditi statuti, quam delatæ hæreditatis. Nam res clerici patrimonialis eum obligat, *ex Auth. vt omnes obed. Iud. prouinc. §. hæc considerantes:* quamuis 2. Statuta generalia in rem concepta comitantur.

uis non reſpectu contractuum,aut criminum: *Auth. vt omnes clerici apud proprios Epiſcopos*. Quamuis gloſſ.*ind S.hac conſid.v.ſubijciat per hanc Auth.* excipiat clericos tam in pecuniarijs omnibus cauſis,quam criminalibus.

3. Et de rebus. Et gloſſa in hac *Auth. in v. pecuniarium.* hoc verbum generaliter velit accipi,vt diſtinguitur contra criminalem 3. & ſic complectitur etiam realem: ſed ait coram Epiſcopo iſtius prouinciæ: at hæc auth. dicit apud proprios: ſed & Epiſcopus rei ſitæ quadantenus proprius, ſcilicet in iſta cauſa, dicetur. Sed hac de re videnda, quæ alibi quæſiuimus,an in cauſa reali clericus ſit exemptus.*l.1.c.29.*

4. In rebus Eccleſiæ vt ſi-tus ſpectat. Solet in contrarium allegari e ſimiliter. 16. *q.1.c Eccleſiarum.12.q 2.c eos diſt. 87.* ſed ſi exacte intenentur,loqui rectius dicentur de ijs,quæ Epiſcopis & clericis competunt vt talibus.1. ratione Eccleſiæ; non vt cuilibet.cum ſub nomine dignitatis loquantur. quod & c. Eccleſiarum apertè ſignificat.*in verb: ſerui ſupra ſcriptorum officiorum*.quæ ſunt valdè diſtinguenda. *c. requiſiuit.X.de teſtam.*

5. Leges publicè vtiles, quamuis caſualiter clerico præiudiceat, non ideo negligendæ. Per exemplum ſtatuti quod dedimus ſupra, conſtat nos diſcedere ab ijs, quæ tradit Martha *de iuriſ.p.4.c.a2. & c.5.* quaſi quæ de parte media tantum fœminis relicta ſunt ſtatuta, non obtineant in moniali: & quæ de laico, non obtineant in clerico. & quod aliâ ſit ratio vt elerico primogenito à ſtatuto vinculum poſſit inijci; non clerico ſecundo genito.non nego, quin clerici poſſint vti fauorabilibus reip.priuilegijs; *c.dilecti.X.de for.comp.*neque tamen odioſis inuoluantur:ſed dico leges indiſferenter rebus latas, in ſe vtiles, mutationem non debere accipere, quamuis aliquem clericum fieri contingat,aut monialem: ſed com-

6. Sed communi ſorte vtentur ſine conſideratione iuriſdictionis legiſlatoris. muni ſorte vſuros illos eſſe. neque odioſum id cenſeri: ſed vniformitati legis & reip. conuenire *l.3.4.5.6 8.D de leg.*lege ergo communi vtentur in quibus priuilegium nullum habent contrarium. ſicut *in c. 1. de oper. noui nunc.* ex lege ciuili in clericum ſtatuitur vt de legiſlatoris iuriſdictionis in clericum defectu arguere non oporteat. vt ſemper facit Martha. ſed ſpecialem cauſam adſerre, cur hoc illoue caſu clericus legi communi ſe non debeat conformare:ſiue locum demus vi coactiuæ, ſiue directiuæ dumtaxat. cum etſi vno caſu grauis;eo conuerſo vtilis eſſe poſſit,v g. clericus in theſi ſupraſcripta partem duplam ferct contra ſororem laicam: etſi monialis ſimpla aut ſemiſſe contra fratrem laicum debeat eſſe contenta. vt omnis inæqualitas ſis non ex lege, ſed accidenti: quod hic eligat ſtatum clericalem; alter in laico maneat.

CAPVT VIII.

Abolitio Principis generalis, vt ſpectet ad clericos?

1. Prodeſt vbi vſurpantur. SOlet illa concedi ex publica iucundi aduentus,victoriæ,ſimiliue lætitia. *l.generalis. Fr. Zypæi oper. tom. 2.* *C.de ſent.paſſu.* In Gallia, vbi caſus priuilegiati vſurpantur, quibus Iudices regij elericos iudicant, æquum eſt; vt & fauor indulgentiæ ad clericos porrigatur,quamuis non proficiat aduerſus canonicas cenſuras, aut irregularitates. iure autem canonum, quia criminalis omnis punitio clerici ad eccleſiaſticum Iudicem pertinet; etiam abſolutio ſpectat. nemo poteſt non ſubditum ſoluere, vel ligare.*c.omnis vtriuſque.X.de pœn. & remiſſ.* quod rectè proſequitur Martha *de iuriſdict. p. 4. caſ. 15. n. 13. & ſeqq.* quanquam omnino congruat iudicem etiam Eccleſiaſticum publicæ lætitiæ, honorique Principis deferre. Caſus priuilegiati, & immobilia clerici conſiſcantur.

Iterum vbi veniunt bona clericorum immobilia publicanda, vſurpatur in Gallia, & ferè apud nos; vt cedant Principi, ſeu toparchæ: quod iuri aduerſari contendit Martha: *ibid. n.19.& ſeqq.* & ſatis arguit Auth. *de Neſtor. C de hæret.Clem volentes in verb. fiſco etiam Eccleſiæ. de hæret.Vide Fragoſ.Regim.reip.l.2.d.4. §.4.memb. 11.* bona etiam immobilia à elerici perſona mutationem accipere idem Martha contendit. *num.24.* apud nos igitur indulgentia Principis generalis, etiam bona clericorum complectitur.v.g in ciuitatum,prouinciarumue,quæ defecerint, reductione ad Regis obedientiam, quando omnibus facta eſt remiſſio, nulla manſit in clericos, eorumue bona inquiſitio. Fiſcus autem olim ſolius erat Principis ſupremorumque Iudicum.*l.vn.C.ne ſine iuſſu Principis certis Iudicibus liceat conficare.* Vſus ad inferiores dinaſtias etiam tranſtulit. quamuis ægrè Eccleſiaſticis ſuperioribus velint permitti.

CAPVT IX.

An Princeps poſſit legitimare clericum?

QVippe ad iuriſdictionem pertinet legitimatio.*c.peruenerit.X.qui filij ſint legit.*quam Princeps non habeat in clericos. ſed vſus ferè vbique obtinet vt quoad effectus politicos, ſæcularis Principis legitimatio non tantum valeat;ſed & requiratur: non ſufficiat pontificia. niſi in radice matrimonij diſpenſando ſuper impedimentis &c. Principis etiam legitimatio non proſit quoad effectus ſacropoliticos,prælaturas,ordines,&c. *Vide citatos à Marth. de iuriſ p.4.c.79.* Quin & Paſqualig. *quæſt. moral. canon q.120.*cenſet Principem poſſe religioſum legitimare ad effectum ſuccedendi. quod beneficium legitimationis dari poſſit non ſubdito, in ordine ad rem ſubditam concedenti. *Vide de legitimatione latè Fragoſ. Regim.reip.l.3.d.6. §.1.2.3.4.5.* 1. Prodeſt ad effectus politicos,& de facto à laicis exigitur. 2. Sed cum fundatur in radice matrimonij ſolet ad omnes effectus admitti legitimatio Papæ.

CAPVT X.

Statuta laicorum, an in Curia Ecclesiastica obtineant?

1. In decisione seruatur ius canonicum; in litis ordinatione, & in subsidium admittuntur laicorum statuta.

CAusæ in illa decidendæ sunt iure canonico. *c quod clerici X. de for. comp.* nihilominus in adiutorium sumi possunt huiusmodi statuta *c. si in adiutorium. distinct.* 10. eoque, si non contrarientur canonibus, statuta recipi possunt in illa Curia. quomodo vsus arrestorum ex foro sæculari in Ecclesiasticum hic passim est introductus, aliaque similia: præsertim litis ordinatoria, quæ non tam causam spectant, quàm processum. *Vide citatos à Martha de iur p. 4. cas. 50.*

CAPVT XI.

Literæ hortatoriæ

1. Licent: nisi ex modo aut vsu aliquatenus libertati aduersentur.

A Principe aut magistratu sæculari Ecclesiastico scriptæ, vt aliquid boni faciant, aut à malo desistant, si in se considerentur non sunt illicitæ: *Diana p. 1. t. 2. res. 54.* sæpe laudabiles, minus subiectæ censuris: etiamsi precatoriæ sint, seu commendatoriæ. Cæterùm si, vbi consuetudo est ijs vtendi, habeat vt quis non obsequens peius quoquo modo habeatur, vt timidiores per eos clerici reddantur, laici audaciores, quo minus obediant Ecclesiæ, & vergant in diminutionem libertatis Eccles. & pro modo intentioneque reprehensioni subiacent: atque etiam censuræ. quod ergo ait Diana Principum preces mandata esse, & minas: eoque literas precatorias esse illicitas; ex ea, quam diximus, consuetudine debet interpretationem accipere, nam indies videmus iustos Principes commendatitias scribere; quibus etsi non pareatur; non mox indignantur, minus rependunt aliquid quod obsit, quamuis, vbi vices recurrunt, neque ipsi præstent aliquid non debitum. Vide Concilium Basiliense vetans ne pro electionibus in alicuius gratiam huiusmodi literæ scribantur; ne scriptis electores deferant.

CAPVT XII.

Statutum sæcularium, quod aliqua ratione matrimonij substantiam spectat, aut libertatem impedit;

1. Licet iuuare Ecclesiæ decreta;

NOn valet. *Diana p. 7. t. 1. res. 23. & seqq. diximus supra l. 1. c. 33. num. 14.* quia de sacramento sæculares statuere non possunt. nisi tamen magis consilium, quàm necessitatem; magis præmium, quàm pœnam imponant. *Vide citatos à Martha de iurisd. p. 4. c. 70. diximus in Iur pont. nou. anal. de spons. & matr. n. 7. & in consult. can. eod. c. 12.* si tamen filij, parentibus inconsultis irreuerenter contraxerint; cùm Ecclesia semper huiusmodi matrimonia detestata sit; *Concil. Trid. sess. 24. de reform. matr. c. 1.* pœnis ciuilibus illius intentionem iuuare, itidemque clandestinè contrahentes, cùm grauiter puniri velit Ecclesia, etiam similibus pœnis illius propositum promouere sæcularis poterit. quamuis Marth. *ibid. & c. 72.* non satis admittat. *nec plures citati à Diana p. 1. t. 2. res. 74. Vide Fragos. Regim. reip. l. 2. d. 4. §. 2.* Ad Ecclesiam etiam pertinet curare, vt nuptiæ cum omni modestia, & honestate fiant, *Concil. Trid. s. 24. de matr. c. 10. in fin. Vide quæ diximus sup. lib. 1. c. 33. n. 13.*

2. Vt illius detestationem in matrimonijs filiorum.

De quæstione diuortij solius etiam est Iudicis Ecclesiastici cognoscere, in quantum agitur de viribus aut obligatione sacramenti. *Vt multos citat Sanchez de matr. lib. 10. disp. 8. n. 15.* quin imo cum & de adulterio agitur, vt ex eo diuortium permittatur. *c tua. X. de procurat. & c. 1. X. de lit. non contest.* etiam cùm de amissione dotis per consequentiam. *c. de tua. X. de donat. inter virum.* adeo vt nec mixti fori fiat diuortij causa ob adiunctam quæstionem dotis. quia ipsius fontis natura semper manet spiritualis; diuerteréne possit coniux, an non; obligatio sacramenti diuortium admittat, nec ne. nam etsi constet adulterium, cùm ex eo petitur diuortium, seu matrimonij dissolutio, siue quoad vinculum, siue quoad thorum; semper influit causa matrimonij; vt de diuortio sine illius respectu statui nequeat: at illa manet semper spiritualis.

3. De diuortio solus Iudex Ecclesiasticus cognoscit.

4. Semper influente causa spirituali matrimonij.

Quam ob causam si de matrimonio agatur inter infideles contracto; quia Ecclesia non iudicat de his qui foris sunt; & eorum matrimonium non sacramentum; sed contractus merè temporalis est; Iudex sæcularis solus erit competens. *Sanchez de matr. lib. 7. disp. 3. n. 9.* quod si alter fidelis fiat; actor sequetur forum rei: si tertius dumtaxat denunciet; magis dignus ad Iudicem suum trahit minus dignum: adeoque matrimonij quæstio, ex parte fidelis magis digni, disputanda erit coram iudice Ecclesiastico: eritque illud propter fidelem legibus Ecclesiasticis subiectum, quæ fidelem vbique ligant. alioquin vtrimque infideles legibus Principum sæcularium reguntur. quod si ipsi Principes sint infideles, etiam fideles eorum leges sequi debent. dum infidelium Principum potestas per Ecclesiæ leges non est restricta. *Sanches vbi sup.*

5. Quod inter fideles non constante cognoscit sæcularis, quid si fidelis cum infidele coniunxerit?

CAPVT

CAPUT XIII.

Tempore pestis an parochus à functione sua per statutum impediri possit?

1. *Sacramenti administratio impediri nequit, sed cum sanis conuersatio, extra necessitatem muneris: idque ab Ecclesia.*

Vtique non potest: non tantum defectu iurisdictionis in clericum; sed & quia contra ius diuinum foret peste ractos sine remedijs, sæpe ad salutem necessarijs, derelinquere. sanorum autem commercio interdicere ministrantes contagio infectis, generali quidem lege potest; sed vt executioni mandetur prohibitio, agendum est cum superioribus in Ecclesia. quamquam Martha *de Iuris p. 4. c. 63.* Principi id permittat, ad exemplum quod de leprosis statuitur. *Leuit. c. 13. 14. Num. c. 5.* sed esto, abesse debeant infecti, vt leprosi; hic quærimus qua manu cogendi sint? & sæculari nequeunt; defectu iurisdictionis; sed implorato auxilio authoritatis Ecclesiasticæ: quæ & tunc satis de parocho prouideat, nam nec hi destitui possunt. *Vide sup. l. 1. c. 33. n. 12.*

2. *Cura sanitatis publicæ à nemine contemnenda, etiam in carnibus emendis, similibusue annonis.*

Ex facto propositum hic statutum, vetans carnes occisorum animalium aliunde inferri, vel extra macellum emi: vina permittit inferri; & à quolibet in vsum suum occidi: præfatio statuti rationem inter alias proponit quod contagioso tempore infectæ sæpè carnes eos inficiunt in quorum alimenta vertuntur. quæ intra vrbem occiduntur animalia, exactè visitentur, an quid morbosum retineant ea cura foris non adhibeatur; interest publicæ sanitatis ne quis eximatur ab huiusmodi præcautione: an ad clericos statutũ porrigetur? diximus mox de contagij periculo vitando rectè statuere generatim sæculares: conformare se debere clericos; ratione publici boni seruandi; cõtagij vitandi. Cæterũ vt hominibus, ita bestijs sui sunt morbi, & contagia; quæ etiam eomedentium valetudini officere possint. Verùm cùm malum huiusmodi inter animalia non grassatur, delicata videtur causa statui, neque semper sufficiens, vt clerum restringat; præsertim dum clerici emptas carnes parati sunt censuræ subijcere; an quid noxium habeant: & neminem laicum illarum participem facere. Rectè etiam Episcopus aditur, vt sua authoritate clericis iubeat rem statutam seruare; carnes aliunde non inuehere: respondit id se statuturum, cùm medici consulti publicam sanitatem id exigere contestati erunt: eumq; constiterit solum esse statuti finem; non concurrere aliud grauamen: atq; dum carnes longè carius in macello venduntur, quàm foris; laniones onera, quæ ipsi ferre debeant, tacitè ab emptoribus non extorquere; supra quam exigunt stipendia eorum, qui instituti sunt ad curam seruandæ sanitatis, visitandaque occisa animalia. nam eatenus obscurum cleri grauamen admitti non debet: quod aduersetur immunitati illius, & libertati emendi. & de re sua statuendi, pro arbitrio: aduersus c. Ecclesiæ *S. Mariæ. X de constitut. & c. vltim. de immunit. Eccles. in 6.* vergitque ad monopolia *l. 1. C. de monopol.* & sic docet Gutierres *practicar. quæst. lib. 4. quæst. 32. num 16.* clerum Ciuitatensem obtinuisse, vt sibi liceret vina aliunde inferre in porus sui necessitatem; non obstante prohibitiuo simili statuto. *Vide infr l. 2. c. 53. n. 8. & c. 57.*

3. *Rectè aditur Episcopus; & ille in causam inquirit.*

4. *Et ne quid in præiudicium Ecclesiæ vergat.*

CAPUT XIV.

De iuramento.

1. *Principes edictis præcauere periuria, vt commissa punire possunt.*

Vix est vt statuta sæculares super iuramento edere possint; nisi fortè ad præcauenda periuriorum pericula: vetando ne contractibus alijsque actibus iuramenta inserantur. *Vt diximus sup l. 1. c. 46.* etsi nec hoc Martha *de iur p. 4. cas. 73.* velit admittere. quasi super re spirituali sæculares nihil possint statuere. quod quidem recipiendum est, quoad interpretationem, & vires iuramenti; quæ ad spiritualitatem pertinent: sed qua ratione Princeps periuria commissa potest punire; eadem potest præcauere illorum pericula, ne committantur. nam & hi actus, qua parte politici sunt, ad curam Principis pertinent. & vbique obuium est, vt ijdem actus & spiritualem respectum habeant, & ciuilem. vt spiritualem ferè solum spectat præstiti iuramenti relaxatio. *c. venerabilis. de elect. c. nouit. de iud c. cum contingat. c. debitores. de iureiur.*

2. *Non æquè relaxare, aut quatenus spiritualia sunt statuere.*

3. *Neque nullitatem statuere iuramentis, quamuis contractum possint irritare.*

Itaque quamuis statuatur contractum aliquem inter certas personas, aut certa forma non seruata esse nullum; adijcere sæculares non possunt additum etiam iuramentum seu contractum iuratum fore nullum, seu non obligatorium; vt fit in l. non *dubium C. de legib.* ideoque statutum simpliciter loquens non comprehendit actum, contractumue iuratum, quomodo & quidem intelligunt saluum conductum à Principe debitori concessum non extendi ad debita iurata, & statutum, quod consanguineos iubet compromittere, ad contractus iuratos non prorogari. *Vide Marth. d. cas. 72 n. 25 & seqq. latè Tuscum. An super iuramento sæculares statuere possint v. statutum.*

Statuere ergo laici non possunt vt illud infirment, aut quatenus non sit seruandum, præscribant. spectat enim id ad Decalogi interpretationem, legisque diuinæ. vt iurantem exonerare nequeant. tametsi possint ei, cui iuratum est, non tribuere in foro suo actionem, aut iniungere remissionem. *Vide latè Tuscum v. statutum Laicorum non tollere iuramentum, nec prohibere effectum illius. conc.* 580.

4. *Possunt negare, ei cui iuratum est, in foro actionem.*

Quare & forma iuramenti, an licita sit, ad examen Ecclesiæ pertinet, eoque videri potest extra sphæram suam censuisse Senatum Paris. *apud Ant. Robert. Rerum iud. l. 1. c. 11.* reiectis insolitis cæremonijs satisfacturum eum, cui delatum erat iuramentum, si id præstaret

5. *Forma etiam iuramenti ad cognitionem Ecclesiæ pertinet, an sit illicita.*

tactis sacrosanctis Euangelijs. quod rectè quidem procederet deferente Iudice : sed delatio partis, contractum continet: qui vtriusq; consensum requirat. eúque acceptari non potest delatio, & reijci forma, quia contractus vtriusque consensum exigunt: neq; diuidui sunt; sed toti debent vel reijci, vel recipi quia pacta sunt plurium in idem placitum consensus.

6. *Reijciuntur superstitiosæ formulæ, sed & admittuntur alia, quã tactis sanctum Euangelijs.*

Et quamuis superstitiosæ formulæ rectè reijciantur, vt si quis iuret per capillum Dei : *c. si quis per capillum.* 22. *q.* 1. tamen & alij modi per canones admittuntur. vt super reliquis sanctorum : *c. habemus. c. si peccatum ibid.* seu coram sanctissimo Eucharistiæ sacramento. Sic Abraham *Genes. c.* 24 à seruo suo iuramentum exegit per Dominum cœli & terræ, posita manu sub femore illius: propter promissionem Christi inde processuri.

7. *Ad reliquias certi sancti delatum iuramentum, præstandum aut referendum.*

Adeo vt cum sit probatum, per canones ad reliquias sanctorũ præstandum iuramentum ; adeoq; & peti possit præstari illud ad reliquias certi sancti : v.g. D. Antonij, aut alterius, quem experientia probauit non impunitos aliquando dimittere periuros; vti comes S. Pauli iuramentum postulauit à Ludouico XI. sæpius periuro, *apud Cominæum c.* 71. præstari ad Crucem S. Lupi Augeriensis : quod ille renuit ; conscius destinatæ in illum necis. si, inquam, aduersarius iuramentum detulerit, ad huiusmodi sancti reliquias præstandum ; eâ formâ aut erit acceptandum, aut referendum ; seu ex toto reijciendum. Iurari, inquit Vlpianus, oportet vt delatum est iusiurandum. *l.* 3. § *vlt. D. de iureiur. cæterum si ego detuli vt per Deum iurares, tu per caput tuum iurasti ; non erit ratum habendum iusiurandum:* & *l.* 33. *ibid. qui per salutem suam iurat licet per Deum iurare videatur*, inquit Vlp. *d. l.* 33. (& Gratianus 22 q. 1. § *sic etiam vers. sed obijcitur:* vbi iuramentum Ioseph *per salutem Pharaonis*. ita accipiendum dicit) *attamen si non ita specialiter iusiurandum ei delatum est ; iurasse non videtur : & ideo ex integro solemniter iurandum est.*

Quare nec rectè Senatus reiecit tanquam superstitiosum, quod ab Ecclesia (cuius ea de re est iudicium) non erat damnatum : aut saltem, reiecta delationis forma, permittendum erat deferenti alia via causam instruere.

CAPVT XV.

De asylo.

1. *Principes iuuare legibus & tueri asylum possunt, non minuere priuilegium.*

STatuere Iudex sæcularis non potest. *Siluest. in sum. v. Immunitas* 3. *vers. Sextum. n.* 3. *Couarr. var. l.* 2. *c.* 20. *n* 14. *& alij apud* Ceuall. *p.* 2. *q.* 5. *de cog per viol.* qui contra sentit pro lege Hispana in simplici debitore. vti nec potest sæcularis de eo cognoscere. *Vt diximus in Iur. Pont. nou. anal. de immun. Eccles. n.* 10. *Diana p.* 6. *t.* 1. *res.* 30. 32. nam hæc immunitas à iure diuino fluxit. *Diana p.* 6. *t.* 1. *res.* 34. nisi quatenus Ecclesiam protegat: & priuilegia tueatur, nullum ergo asyli effectum potest impedire : non capere, incarcerare, aut vinculis constringere : *c. definiuit:* 17. *q.* 4. *l. præsenti. C. de his qui ad Eccles.* non ad mortem, pœnam corporalem, aut bannum damnare *c. inter alia. de immu. Eccles.* quamuis ad mulctam pecuniariam : *Albas ibid. n.* 3. *ex verbis super hoc tamen, quod inique fecit, est legitimè puniendus.* nec ad pœnam seruitutis, exilij, aut triremium. *Layman in Theol. moral. lib.* 4. *t.* 9. *c.* 3. *n.* 13. *post. Azor. & Suares.* sed neque prohibere Iudex potest, ne victus aut vestitus ad reum deferatur. *d. l. præsenti.* nec rebus aut bonis suis, quæ secum detulit, eum spoliare. *d. c. definiuit.* nisi rapta sint, aut alteri debita. *c. de rapt.* 36. *q.* 1. vt sæpe accidit in profugis decoctoribus; seu qui cedunt foro. sed & hoc nec sua authoritate, sed ex Iudicis Ecclesiastici licentia. quippe *c.* 1. *de immu. Eccles. c.* 2. *eod. in* 6. prohibetur sæcularis aliquam in Ecclesia iurisdictionem exercere. *Vide citatos à Diana p.* 1. *t.* 1. *res.* 8. *p.* 6. *t.* 1. *per totum.*

2. *Vt fit per modus hic relator.*

Denique ait c. inter alia *non est violenter extrahendus.* quò spectat dolus: non verò persuasio per blanditias, aut promissiones. Iudex tamen Ecclesiasticus iuramento Iudicis sæcularis aliquando fidit, quod reus corporaliter non punietur; & illum tradit. *c. id constituimus. c. reum.* 17. *q.* 4. & singulatim quoad seruos dominis restituendos. *d. c. inter alia.* § *fin.*

3. *A priuato extractum Iudex sæcularis non potest incarcerare.*

A priuato extractus a Iudice incarcerari non potest. nam Bulla Gregorij vetat, *vel extrahere, vel incarcerare.* Sed neque extrahere indignum asylo, ante cognitionem & licentiam Episcopi. quia vtrumque eadem Bulla requirit. Sed multò magis in dubio expectari debet decisio Ecclesiæ. Etiamsi contrariaretur consuetudo. *Diana p.* 5. *t.* 1. *r.* 101. *p.* 6. *t.* 1. *r.* 27. 28. 30. 31. *p.* 5. *t.* 1 *r.* 7. Quid si iudex non extrahat, nec incarceret, sed intra Ecclesiam per satellites occidat ? omnes excommunicationem incurrere non est dubitandum: sed an etiam pœnas constitutionis Gregorianæ ? asserit Naldus *in Annot. pract. ad c. immunit. X. de immun. Eccles.* quasi in ratione prohibitionis contineatur intellectu, non extensione.

4. *Occisor clerici.*

An occisor clerici extrahi possit? quærit Ceuallos *de cogn. per viol. p.* 2. *q.* 91. & putat extrahendum; ob cleri reuerentiam. Sed Bulla Gregor. XIV. non exprimit : nec admittit argumentum, ne quidem à maiori. *de qua constitutione plura diximus. supra l.* 1. *c.* 34. *In iur. pont. nou. anal. de Imm. Eccles. & in Consult. can. eod. & de pugnant. in duell. & in Respon. de imm. Eccles. res.* 1. *&* 2. *Vide Dianam p.* 1. *t.* 1. *per tot. p.* 6. *t.* 1. *per tot.* vbi latè quæ Ecclesiæ, quæ personæ, asylo gaudeant. Vide etiã Declarationes S. Cong. ad calcem part. 5. *Resol. Diana n.* 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 40. 41. 42. Naldum *in Annot. pract. ad c. id constitu.* 17. *q.* 4 vbi docet Episcopi, non alterius prælati domum, nisi Ecclesiæ coniunctam, immunitate gaudere. quia id in iure expressum non est : & quæ à iure exorbitant non sunt extendenda.

5. *Lites in templo.*

6. *Cultus diuini turbatio vt ab vtroq; iudice coerceatur.*

Turbationem cultus diuini in Ecclesia Choppinus *de sac. pol. l.* 3. *t.* 4. *n.* 24. ait esse

mixti

mixti fori: eoque ſenſu, vt vindicari non poſſit ab Ecclefiaſtico in laico. ſed proculdubio eſt id contra ſacros canones. *c. decet. de Immun. Eccl. in 6.* qui etiam attactum rerum ſacrarum, vt ſacrilegum, in reo laico perſequuntur. *c. cum ſit X. de foro compet. Diana p 4. t. 1. reſ. 67.* cultum diuinum vindicat lex denunciamus. *C. de his qui ad Eccleſ. confug.* etiam ſeditiones ibi factas vltimo ſupplicio. Concilium Baſil. *tit. de his, qui tempore officij diuini vagantur per Eccleſiam. §. prohibeantur Trid. ſeſſ. 22. decreto de obſeru. in celebrat. miſ. c. dilectus 55. X. de app* & ipſa etiam loci ratio tribuit in peccantes in loco iuriſdictionem, cùm ibi laici vllam nequeant exercere. *c. 1. X de immun. Eccleſ.* & in re præſenti oporteat ſæpius prouidere. cùm & priuato intra ſuos parietes liceat vim cohibere. qui negant hîc in laicos Eccleſiæ iuriſdictionem, quomodo rectè dicent Chriſtum ementes, & vendentes è templo eiecisse? cùm *regnum eius non eſſet de hoc mundo*; ſed ſpirituali iuriſdictione competenter procederet?

CAPVT XVI.

De ſtatuto ſuper ædificandis Eccleſijs.

1. Iudex ſecularis non poteſt de Eccleſijs ſtatuere niſi tanquam canonum executor.

POſtquam data eſt pax Eccleſiæ Chriſtianæ, publicata eſt facultas ædificandi Eccleſias. *c. futurum. 12. q. 1. vt diximus lib. 1. c. 35.* earum ergò ædificationem ex cauſa permittere, aut prohibere ad Eccleſiam pertinet. *c. quicumque. c. plures. 16. q. 1.* neque hoc tolli priuilegium poteſt. *l. priuilegia. C. de ſacroſanct. Eccleſ. c. nouerit. X. de ſent. excom. plura ſunt apud Dianam p. 1. t. 2. reſ. 61.* non ergo poſſunt Poteſtates ſæculares Eccleſiarum ædificationem impedire, ſeu prohibere ſtatuto. Vt amplè, & cum ſtomacho Tuſcus *verb. libertas Eccleſ. concl. 342. n. 75. & multis ſeqq.* vbi & idem ait de ſtatuto vetante, ne quis Eccleſijs quid donet, aut leget. *contra l. 1. l. general. l. fin. C. de ſacroſ. Eccleſ.* ſi tamen edicta Principum profiterentur, ſe tantum iuuare executionem conſtitutionum Apoſtolicarum, ſuper nouis Eccleſijs, monaſterijs, collegijs non ædificandis, neque illarum terminos excederent; interpretatio eſſet præſtiti brachij tantum auxiliaris. *diximus vbi ſupra,* adeoque ceſſaret lex auxiliaris, vbi ſuccederet Eccleſiæ permiſſio.

CAPVT XVII.

De ſtatuto ſuper Eccleſiarum fabricis, ac rebus.

1. Non ſtatuit ſæcularis, niſi canones exequendo.

L*Aicis nulla de Eccleſiaſticis facultatibus*, inquit *c. bene d. 96. aliquid diſponendi legitur attributa facultas.* Et iterum; *non placuit laicos ſtatuendi in Eccleſia aliquam habere poteſtatem: quos obſequendi manet neceſsitas; non authoritas imperandi.* Et *ſub finem eiuſmodi ſcripturam ſeu ſtatutum nullius eſſe momenti, & in irritum deducendam, quamuis aliqua poſſet ratione ſubſiſtere; ne in exemplum*, inquit, *remaneret præſumendi quibuſlibet Laicis, quamuis religioſis, vel potentibus in quacumque ciuitate, quolibet modo aliquid decernere de Eccleſiaſticis facultatibus, quarum ſolis ſacerdotibus diſponendi indiſcuſsè à Deo cura commiſſa docetur. c. Eccleſia S. Mariæ X de conſt.* Iuſtinianus etiam *in Nouell. 123. ſi Eccleſiaſtica cauſa eſt*, inquit, *nullam communionem habeant Iudices circa talem examinationem, ſed ſanctiſsimus Epiſcopus ſecundum ſacras regulas cauſæ finem imponat.* Sic & Martianus Imperator in Concilio Calchedonenſi intereſſe ſe dixit ad fidem confirmandam; non ad potentiam oſtendendam. in eademque Synodo, dum diuiſa prouincia per Martianum, quæreretur, an & Epiſcopatuum mutatio eam conſequi deberet; *dicat*, inquiunt Iudices à Synodo deputati, *S. Synodus, vtrum ei placeat ex regulis patrum huius cauſæ quæſtionem examinari; an ex ſacris pragmaticis, de quibus ea, quæ ſacro apici viſa ſunt, iam omnibus aperta fecimus: S. Synodus dixit, contra canones nihil pragmaticum valebit. regulæ Patrum teneant.* Plura habet in eam rem Gratianus *tot. illa diſt. 96.* & multis proſequitur Dialogus Richardi Brunæi *n. 147.* & nos in *c. 19 infr. l. 2.* diximus. ita & de Eccleſiarum bonis, fabricis, regimine, diuerſæ inualuerunt conſuetudines, & ex edicto Principum noſtrorum 30. *Aug.* 1608. nonnihil mixta eſt gubernatio: dum, quid ſtatuendum erit, communiter deliberari, decernique edicto viſum eſt. *art. 25 & ſeqq.*

CAPVT XVIII.

De ſtatuto ſuper exequijs, mortuarijs &c.

1. Non ſtatuit ſæcularis, niſi quoad pompam, & ſimilia ſæcularia.

DE exequijs, mortuarijs, & his quæ ad funera pertinent, non licet ſtatuere ſæcularibus, niſi quoad pompam ſeu cauſam ſæcularem: vt ante plures annos graſſante hic contagio ſtatuit magiſtratus, ne liceret in domibus mortuarijs conductitios pannos lugubres ſuſpendere: ne malum tunc ſerpens per eos diſſeminaretur. Vide Ceuallos *de cogn. per viol p. 2. q. 94. diximus lib. 1. c. 36. de iure ſepulchror. Vide ſupr. l. 2. c. 13.*

CAPVT XIX.

De œconomia, curáue pauperum.

1. Ab initio chriſtianæ Eccleſiæ ad Eccleſiaſticos per ſpectauit.

SPectare hanc ad Eccleſiam negare nemo poteſt, qui acta Apoſtolorum, veterumque Conciliorum canones legerit. vt rectè Laurentius à Villauicentio *in Oeconomia ſac.*

per sæculorum seriem deducit. agnouit etiam Iustinianus:qui *in Cod.tit.de Episc.& cler.*orphanotrophos, aliosque id genus curatores pauperum Episcopis, & clericis annectit. iuuerunt multi Christiani Principes constitutionibus,ac muneribus: xenodochijs,hospitalibus, alijsque pijs locis fundatis: discriminarunt à validis mendicantibus:illos coërceri;hos iuuari voluerunt.etiam Principes nostri,sed imprimis Carolus V.*diximus in Not.iur Belg.tit de Episc. & cler.tit.de Mendicantibus validis. in Iudice lib.3.c.*10. *In Iur. pont nou.anal. de religios.dom.in Consult. can. eod.tit. consult.* 2. ad eam curam hic per fundatorum voluntatem, illic per consuetudinem, alibi aliter venerunt sæculares.præsertim cùm, quod initio delegari ministerij fuit, degenerauit in speciem iuris. ac imprimis dum laicis curatoribus quod committere pro tempore visum erat, sæcularis magistratus perpetuum fecit. Consuetudinibus quidem, & priuilegijs derogat Concilium *Trid.s.22.c.* 8. & 9. sed ijs, quæ excludant Ordinarium, non omnibus, quæ compatiuntur. *d. c. 9. in fin.* Tam difficilis autem nunc est temporum ratio, vt reduci omnia ad veterum canonum normam vouere quis.non sperare possit.neque tam rigidè quędam accipienda sint, quam idem passim Villauicentius argumentatur. præsertim cùm nun tangitur sacra pauperum pecunia: eleëmosynis viuentium, testamentis mortuorum iam olim corrogata. quamuis enim Apostoli, & Apostolici successores sanctam pauperum curam gesserint; non tamen impediuerunt,ne vel priuati pauperum in vico iacentem colligerent, vel Magistratus colligi curaret, & impendia faceret; ille de ære priuato; hic de publico: in quod ille dominio, hic officio arbitrium exerceret.

2.
Principes iuuare Ecclesiæ decreta vt possint.

3.
Vt consuetudines inualuerint.

Quæritur ergo an Magistratibus sæcularibus liceat de œconomia pauperum statuere? & dicendum est iure priuato quemque rei suæ arbitrium habere: Magistratum etiam de publica populi pecunia pro ratione statuere. adeoq; vt aliàs reipublicę necessitates,ita & pauperum curare posse:non impedire Ecclesiam, quo minus functionem,authoritatemque habeat; quam habuerunt Apostoli & Apostolici successores: quo minus,vt Apostoli disponebant de precijs bonorum, quæ ad pedes eorũ deferebantur,ac deinde de rebus Ecclesiæ oblatis; ita etiamnum in Apostolorum successoribus, vt Euangelij doctrina, ita authoritas, & functio perseueret. cæterum quod mores hodie circa hanc rem non parum detulerint sæculari Magistratui, vt diximus: præsertim cum deficientibus eleëmosynis ab Ecclesia collectis,aut à pijs fidelibus olim relictis ipsi populi,pagi, vrbesq; suos pauperes alere teneantur; ne fame pereant: dum nec hodie obseruatur *c.mos est.12.q.2.*vt pauperes quartam habeant in omnibus Ecclesiæ oblatis; &, vt olim *in Act. Apostolorum c.4.* diuidatur singulis, prout cuiq; opus est; euenit ferè passim, vt Magistratus sæculares œconomiam etiam pauperum vsurparint;de eaque statuerint.atque id ipsum Carol.V.edicto 7.*oct.*1531.quo multa amplè de pauperum cura constituit,etiam locorum Magistratibus permiserit,vt de eadem pro temporum oportunitate statuere possent: non quidem simpliciter;sed conformiter ad suum edictum. Qua occasione accepta Magistratus Brugensis plures omnino articulos conceperat; quos idẽ Villauicentius singulos discutit; & plures etiam edicto conformes acerbius merito;quosdam Iure optimo perstringit.facile enim non tantum in sacros canones, sed & diuina decreta impingunt, qui nimia suæ authoritatis philautia antiquitatem contemnunt; rectè olim constituta innouant,atq; euertunt, atque iterum Albertus *edicto ad Synodum Mechliniensem dato vlt aug.*1608.*ar* 23.*& seqq.* rogatus multa decreuit:atq; inprimis vt iuxta Conciliũ Trid.Ordinarij locorum,ab eisue deputati,ratiocinijs annuis piarum causarũ interuenirent.

4.
Po est magistratus de pecunia populi statuere, & subsidio pauperibus ferendo.

5.
Non authoritatem Ecclesiæ auferre circa oblationes fidelium in vsum pauperum.

6.
Sed vt clerus pauperibus quartam non tribuit,ita sæculares his relictorum curam vsurparunt.

7.
Principes Episcopos non excludi etiam à rationibus exigendis voluerunt.

Iam olim quidem in II. Synodo *Turonensi. can.* 5. constitutum fuit, vt vnaquæque ciuitas suos pauperes, & egenos incolas, alimentis congruentibus pasceret; secundùm vires: vt tam vicini presbyteri, quàm ciues suum pauperem fouerent: quo fieret vt ipsi pauperes per ciuitates alienas non fatigarentur: nec tamen per hanc,aliasue causas fuit impedita olim Ecclesia,quo minus & pauperũ curam, qui in ea præsunt,gererent, de eademq; decernerent.

8.
Canones singulas vrbes suos pauperes alere iubent, imitantur edicta.

Sed neq; idem Concilium mox peregrinos damnauit, eiecitue.quibus & pientissimi maiores nostri hic in singulis penè vrbibus xenodochia struxerunt, dotaruntque. iuxta illud *Deuter.*14.*peregrino,qui intra portas tuas est, da vt comedat.Et Exod.*22. *aduenam non contristabis, nec affliges eum: aduena enim & ipsi fuistis in terra Ægypti.* Quæritur ergo an de his sæculari Magistratui statuere liceat, ne mendicent; ne in xenodochijs nisi vnam noctem excipiantur,& similia? negat Villauicent. *ad art.* 8. & sanè rectius Magistratus antequam statueret, cum Ordinario communicaret. nam Ecclesiæ est decernere ex interpretatione sacrarum literarum,quid statuere liceat.

9.
Vt tamen peregrini non excludantur.

10.
An sæcularis statuere possit; ne hi mendicent?

Mendicantes religiosi, vt citra controuersiam fori priuilegio gaudent, si tamẽn excedunt in mendicatione, eaq; ad quæstorum vitium accedat vt emendanda sit diximus *in Resp. de priu. r.* 2. nihil autem sæcularis Iudex in eos statuere potest;vel non ritè collectas eleëmosynas excutere: cui canones nihil simile commiserunt. minus vt prohibere possit, ne iuxta institutum suum mendicent. cuius nec interpretatio,nec excessuum vindicta ei est tributa. quin & Laurentius à Villauicentio *in d. œconomia sacra pauperum ad fin. in deliberatione ad articulos Brugenses* latè contendit d. art. 1. *& seqq.* laicis non licere,vel alijs quidem Christi pauperibus mendicationem interdicere. *& ad d art.* 8.

11.
Quid de Ordinibus Mendicantibus?

Iterum de scholis dominicalibus,templis,catechismo per pauperes frequentandis; pœnitentia & communione annua statuere,proculdubio solius est Ecclesiæ. sed statuta ab ea iuuando,potest & Magistratus sæcularis pauperum œconomiæ dirigendæ se inserere.

12.
De bonis moribus,& officijs pauperum statuere Ecclesia,& magistratus iuuare.

De

13. Immutatio relictorum in vſus pauperum reſeruata Papæ, De prouentibus pro pauperibus relictis, aliter quàm relicti ſunt, v. g. vt ſpecialibus oneribus deductis in burſam communem pauperum referatur reſiduum, ſtatuere, regulariter ſolius eſt S. Pontificis. *clem. quia contingit. de relig domib. c. vlt.* 12. *q.* 2. *c. admonere.* 16. *q.* 1. Ordinarijs tamen quædam ſpecialiter permiſſa ſunt. & nuncupatim in rebus exilibus, quæque ſumptum aut moram non ferant, aut vbi conſuetudo plus authoritatis ſeruauit.

CAPVT XX.

De Vniuerſitatibus ſtudiorum.

1. Corpus eſt magis Eccleſiaſticum, quam laicum ſi pontificia & Principali authoritate ſit erectum.
LAtè quærit Charondas *lib.* 6. *reſp.* 195. an Vniuerſitas Pariſienſis corpus ſit Eccleſiaſticum, an laicum? magis pontificijs, an regijs priuilegijs ſubſiſtat. *Vide etiam Chorpin. de. ſac. pol. l.* 1. *t.* 5. *num.* 10. *& ſeqq.* Vniuerſitas noſtra Louanienſis, ad Ducis Brabantiæ inſtantiam à Pontifice eſt erecta, ac multis priuilegijs donata; & ea quidem lege erecta, vt Dux ſuam omnem iuriſdictionem in eos remitteret, qui illius nomine cenſerentur. quamuis multis ſimiliter priuilegijs à Duce illo, ſucceſſoribuſque ſit aucta: & tamen Albertus Archidux per Commiſſarios ſuos viſitari illam, & circa multa reformari iuſſit. Rex etiam ante paucos annos ad eiuſdem Vniuerſitatis inſtantiam, extra illam ſeu Duacenſem, vetuit in his ditionibus doceri publicè philoſophiam. Societas IESV an. 1595. à Curia Regia Bruxellenſi obtinuerat, vt ei in ſuis ſcholis Louanij Logicam ac phyſicam docere liceret: ſed cùm Vniuerſitas apud Clementem VIII. queſta eſſet id aduerſari Apoſtolicis priuilegijs illi conceſſis; Clemens inhibuit, donec maturius deliberatum foret. in quo diplomate vſus eſt Clemens his verbis; *donec Nos, ad quos huiuſmodi iudicium ſpectat, &c.* In eandemque ſententiam literas dedit ad Albertum tunc Cardinalem, & Belgicæ gubernatorem; obtinuitque hactenus inhibitio. Sed ſi generalius quæratur an de negocijs Vniuerſitatis ſtudiorumque (nam de priuilegijs Apoſtolicis Sedis Apoſtolicæ ſolius eſt cognoſcere *c. cum veniſſent. X. de iudic.*) ſtatuere ſit Pontificis, an
2. Mixtam habet cognitionem, vt ab vtraque authoritate ſurrexit; & quæque ſuas conceſſiones interpretatur.
Regis? dicendum erit, mixti eſſe fori: adeoque qualia erunt negocia, talem fore cognitionem. Vniuerſitas ſtudiorum generalium, ſub quibus ſit & Theologiæ & canonum profeſſio, magis ad Eccleſiam ſpectare videtur, quam ſæculum. vt magis dignum trahat ad ſe minus dignum. *diximus in Conſult. can. de magiſt. conſ.* 1. ſic & Honor. III. *in c. ſuper.* 28. *X. de priu.* vetuit Pariſijs, aut vicinis locis leges ciui-
3. Aliàs pars magis digna in indiuiduis trahit minus dignam.
les doceri, quamuis ſæcularis ferè rationis hoc ſtudium videatur; ſed cauſam addit, vt diligentius canonum ſtudio inſiſtatur: quæ eccleſiaſtica eſt: quodque leges tum illæ in Francia non obſeruarentur. Concilium *Trid. ſeſſ.* 25. *c.* 2. ſignificat curam Vniuerſitatum non eſſe determinatam, ſed & de illis vt ſtatuit, Eccleſiaſticam.

CAPVT XXI.

In Epiſcoporum & prælatorum deſignatione.

VAriatum admodum olim fuiſſe enarrat Azor. *Inſt. mor. p.* 2. *l.* 3. *c.* 17. *q.* 3. *&*
1. De Regis interuentione in Anglia.
nos aliquid diximus in Iur. pont. nou. anal. de elect. & ſupr. l. 1. *c.* 37. In Angliæ conſuetudo inueſtiturarum & antiqua fuit, & præfractè defenſa. teſtis luculentiſſimus eſt Eadmerus *in hiſtoria ſui ſaculi ſiue anni ſalutis* 1066. *vſque* 1122. *impreſſa Londini* 1623. *ex quo,* inquit, *Guilielmus Normannia Comes terram illam* (Angliam) *debellando ſibi ſubegit; nemo in ea Epiſcopus vel Abbas ante Anſel-*
2. Vt homo regius ſit?
mum (de quo maior pars hiſtoriæ agit) *factus eſt, qui non primo fuit homo Regis, ac de manu illius Epiſcopatus vel abbatiæ inueſtituram per dationem virgæ paſtoralis, ſuſcepit.* quem morem conatus eſt Anſelmus abolere; eoque in exilium eiectus; & interueniente S. Pontifice reſtitutus. ad quem Eadmerum Ioannes Seldenus notas ſcripſit, & ſpicilegium. & ſingulatim ad locum quem mox citauimus, vbi plures in eandem rem authores citat: qui meminerint huiuſmodi inueſtiturarum per annulum & baculum, adde Ragueau *Indice des droicts royaux, in v. Regale & V. par rain, & par baſton,* id eſt per an-
3. Inueſtitura.
nulum, & baculum. Seldenus *ring* Anglicum facit; vt *reing* Germanicum. nam Germani Saxones eam vocem in Angliam detulerunt, ergo inueſtitura, ceſſio, ſeu traditio erat. quippe annulus, virga, ferula, ſigna erant ceſſionis, traditionis, inueſtituræ: vt & vexillum, ſcipio, haſta, contus, cultellus. gladius. eſt conſuetudo Curiæ vt regna per gladium; prouinciæ per vexillum à Principe tradantur, vel recipiantur. *Otho Friſingenſis Epiſcopus, lib.* 2. *& de*
4. Signa.
geſtis Friderici I. c. 5. Ragueau. vbi plura de annulo, tam ex hiſtorijs, quam iure ciuili, & canonico: & nuncupatim de inueſtitura Archidiaconi per annulum, *c.* 12. *X. de ſent. & re iud.* in c. 3. X. *de his qua fiunt à maiori part.* in ſignum inueſtituræ annulus aureus deſtinatus eſt: in c. 4. *de conceſſ. preb.* Pontifex quendam per annulum inueſtiuit: in c. 46. X *de appel.* donum & inueſtitura coniungitur.: deſponſatio fit per annulum in c. 10. *X. de ſent. & re iud. c. noſtrates. c. fœmina.* 30. *quaſt.* 5. *c. vlt. X. de deſponſ. impub.*

5. In beneficijs vt contra canones.
Inueſtituram dignitatum Eccleſiaſticarum à manu laica porrectam ſacris canonibus aduerſari conſtat. *ex can.* 29. *canonum Apoſtol* Ni*cena Synodi can.* 3. *& alijs apud Gratianum diſt.* 63. *Romana ſub Greg. VII. can.* 5. *Antbioc. can.* 23. *c. ſiquis clericus.* 16. *quaſt.* 7. in Eccleſijs quidem à Regibus dotatis ſeu fundatis, vt ius aliquod ſit præſentationis, non eſt ſupra rationem: vt

confirmat is vſus rerum temporalium olim à Principibus profectarum memoriam: quamquam tranſierint in dominium Eccleſiæ, poſſeſſionemque: vt tamen; quaſi in recognitionem inueſtitura detur vt antiquitus conſueuit, eſt tolerabile; præſertim in feudis, alijſque bonis nexum adhuc aliquem aut reſpectum
6. habentibus. dummodo meminerint Principes nihil Eccleſiaſticum, ſeu ſpirituale à ſe poſſe proficiſci; eoque non ſpectare illas notas; ſed ad poſſeſſionem facti tantum, recognitionemque temporalem. vt edixit Bonifacius apud Eponem Boetium *de regal. n. 22. collatio beneficiorum ſpiritualis eſt; ſecus credentes hæreticos reputamus.* quare quamuis Vrbanus inueſtituras,

Vt nihil ſpirituale à Principibus proficiſcatur, ſed poſſeſſionis memoria.

7. & hominia in Anglis improbauerat; Paſchalis II. tamen hominia tolerauit. vt illius literas idem Eadmerus refert: ac denique conuentionem inter Regem, & Anſelmum Archiepiſcopum Cantuarienſem; vt *inpoſterũ nunquam per dationem baculi paſtoralis vel annuli,* inquit, *quiſquam Epiſcopatu, vel abbatia per Regem, vel quamlibet laicam manum inueſtiretur in Anglia: concedente quoque Anſelmo, vt nullus in prælationem electus pro hominio, quod Regi faceret, conſecratione ſuſcepti honoris priuaretur. quibus ita diſpoſitis pæne omnibus Eccleſijs Angliæ, quæ ſuis erant paſtoribus diu viduatæ per conſilium Anſelmi, ac procerum regni, ſine omni virgæ paſtoralis, aut annuli inueſtitura, patres a Rege ſunt inſtituti.* ſeu potius, vt hodie loquimur, nominati, ſeu præſentati. cuiuſmodi nominandi pri-

Hominia tolerata.

8. uilegium Regibus Hiſpaniæ, Franciæque, ac Belgij Principibus à S. Pontificibus eſt hodie conceſſum. In Germania per Concordata iſtius nationis electiones canonicæ retentæ ſunt: iuxta intentionem Concilij Baſilienſis. pro cuius decretis & in Francia magna contentione edita, defenſaque eſt Pragmatica ſanctio. ſed poſtquam Franciſcus I. à Leone X. nominationem Prælatorum ſibi obtinuit, zelus canonum & libertatis Eccleſiæ Gallicanæ, adeo ſemper proclamatus, ea in re, alijſque pluribus per Concordata conceſſis, deferbuit.

Nominatio ſeu præſentatio

9. Igitur citra huiuſmodi priuilegium perperam fit electio per abuſum poteſtatis ſæcularis. *c. quiſquis. X. de elect.*

Citra priuilegium non poteſt Princeps ſe immiſcere.

Sed neque Principes propriè collationes non electiuorum beneficiorum habent: niſi
10. Reges aliqui fortè, & ſublimes Principes *diximus in Conſult. can. de præbend. c. 4.* vtpotè ſpiritualium incapaces. adeo vt nec acquirere poſſe per præſcriptionem collationes beneficiorum, contendant citati à Diana *p. 3. t. 1. r. 65.* ſed dicendum potius foret, ſi non interuenit Eccleſiaſtica aliqua authoritas, non propriè eſſe beneficia quæ ſic confirmantur; ſed legata pia: ſi interuenit; impropriè dici collationes: interuentum autem Eccleſiaſticæ ſeu admiſſionis, ſeu inſtitutionis, aut quomodocumque nominetur, pro ſpirituali titulo
11. eſſe: *diximus d. conſ. 4.* alia vocabula à Principibus vſurpata reſolui in effectum præſentationis: Longæuum autem & pacificum vſum in Epiſcopis deſignandis, vt Principes interueniant, ſi non priuilegium, ſaltem redolere poſſe aliquid ex veteris Eccleſiæ vſu, vt populus interueniret; qui Principi, & in Principem lege regia ius omne tranſtulerit. Huc etiam pertinet, ne Principes citra priuilegium conſtituere poſſint, ne exteri beneficia obtineant, *Diana p. 3. t. 1. r. 26. Azor. Inſt. mor. p. 1. l. 5. c. 12. q. 9.* Item ne quis poſſeſſionem beneficij
12. apprehendat, ſine literis ſeu permiſſu Principis. eſt illud ſiquidem contra libertatem Eccleſiæ. *Diana p. 1. t. 2. r. 62.* habet enim Eccleſia poteſtatem independentem mittendi clericos in beneficiorum poſſeſſionem, *Azor. Inſt. mor. p. 1. l. 5. c. 13. q. 6.*

Nec id præſcribere.

Longæuus vſus ſupremorum Principum an ex Populi olim iure aliquid redoleat?

An conſtituant ne exteri promoueantur, ne poſſeſſionem ineant ſine Placito Principum?

CAPVT XXII.

De iudicio poſſeſſorio beneficiorum.

1. IVre merito illud tanquam cauſam ſpiritualem habens, ſpectat ad Iudicem Eccleſiaſticum dumtaxat *Vide Azor. Inſt. mor. p. 1. l. 5. c. 14. Dianam p. 1. t. 2. reſ. 66. p. 5. t. 1. reſ. 23.* etſi latè in contrarium diſſertet Ceuallos. *de cog. per viol. p. 2. q. 65. diximus alibi.*

Iure laicis non competit quod vſurpant,

CAPVT XXXIII.

De iure patronatus.

1. SPirituale illud etſi propriè non ſit annexum tamen ſpiritualitati ita eſſe, vt illius cognitio ſpectet ad Eccleſiam diximus *l. 1. c. 38.* ſtatuere ergo, & ius dicere ſuper eo, eſt Eccleſiæ. ideoque, neque ſi crimen commiſerit patronus, quod iure aut moribus confiſcationem irroget, non poterit Iudex illud principaliter confiſcare; ſed implicitè tantum per vniuerſitatem bonorum; aut ſaltem ita, *omnia bona cum patronatu, vel caſtrum cum iure patronatus.* quaſi tunc expreſſio tantum fiat, vt iure ineſt. *Vide Sanches in decalogum l. 2. c. 19. n. 12.* Vide de regio patronatu *infr. l. 2. c. 84.*

De eo ſtatuit ſolus Eccleſiaſticus, niſi fortè per conſequentiam.

CAPVT XXIV.

De nominationibus academicis.

1. SVnt inſtar iuris patronatus ex priuilegio conceſſi, ſeu vim præſentationis habent, ac ſpiritualem cauſam; quatenus à Pontifice proficiſcuntur, & in caſum recuſationis ſeu dilationis *mandatum* pontificium continent *de prouidendo.* eoque nominationum cognitio ad ſæculares iure ſpectare non poteſt.

Cauſam ſpiritualem vtpote beneficialem habent, ſtatuere ergo ſolus Eccl. poteſt.

CAPVT XXV.

De Bullis & literis Pontificijs examinandis.

1. Legatorum literas non authoritatiuè poſſunt inſpicere Principes.

LEgatos Pontificios ſuæ legationis literas exhibere, vt conſtet eſſe tales, non vt facultates debeant examinari, niſi reuerenter, non authoritatiuè, ait Azor. *inſt. mor. p.* 1. *l.* 5. *c.* 14.

2. Literæ Pontificiæ non ab eis, ſed Eccleſiaſticis ſuſpendi, examinari.

Idem *ibid. q.* 3. de literis Pontificijs per regia tribunalia ſuſpendendis, negatiuè aduerſus Couarr. & leges Hiſpanicas ſentit. permittit tantum de ſubreptione impugnari: authoritate non regia, ſed Eccleſiaſtica ſuſpendi: Bullam cœnæ, ſupplicationem admittere; ſed eam quæ habeat proſecutionem: oon quæ dicis tantum cauſa fiat. eoque Caroli V. in Hiſpania legem in re ſpirituali non poſſe eſſe iuſtam.

3. An ſubreptitiæ aut falſæ.

Quare & idem Azor. *p.* 1. *l.* 5. *c.* 14. *q.* 4. non licere tradit ſæcularibus cognoſcere, an literæ beneficiales falſæ ſint, an ſubreptitiæ. facit *c. in memoriam. d.* 19. ſpectant enim ad rem ſpiritualem: atque hæc ad iudicium Eccleſiæ: niſi eiuſmodi cognitio per priuilegium Regi ſit conceſſa. vt in Francia non erat tempore Caroli Magni *d. c. in memor.* ſed per Leonem X. Concordatorum obſeruatio. de cæteris eſt quæſtio facti. præſcriptione aut conſuetudine laici ſpiritualium incapaces acquirere ius non poſſunt.

4. Ad Epiſcopos hæc pertinent, & aduerſus hæreſes imprimis inuigilare.

Pertinent ergo hæc omnia ad ſpirituales Iudices. quemadmodum etiam multo magis cognoſcere an conſtitutio aliqua, Bulla, ſeu decretalis pontificia ſit recipienda; ſeu S. Pontificem conſulere. *c. paſtoralis. X. de fide inſtrum.* præſertim ſi ad materiam fidei ſpectet. quippe non tantum contra damnatas hæreſes inſurgere; ſed & ad periculoſam doctrinam attendere Epiſcoporum officium eſt: & ſpeculari, ac vigilare ſuper gregem ſuum. Sic D. Paulus præſcius quod poſt diſceſſionem ſuam exſurgerent viri loquentes peruerſa, vt abducerent diſcipulos poſt ſe; *attendite*, inquit, *vobis & vniuerſo gregi; in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei*: adeoque ex commiſſo regimine vigilare, & attendere debent Epiſcopi, ne quid gregi nocere poſſit. ideoque & Concilium Trid. Decreto *de editione librorum* contranenientes, & ſcripturam in ſenſum ab Eccleſia alienum interpretantes, declarari per Ordinarios; & pœnis puniri vult: & paulo

5. Ad prædicationes, diſputationes, expoſitiones, lectiones peruerſas attendere.

antè agit de publicis lectionibus, diſputationibus, & prædicationibus, & expoſitionibus. & *ſeſſ.* 5. *c.* 2. §. *ſi vero* iubet per eos impediri errores, & ſcandala non tantum; ſed &, ſi hæreſes prædicentur, ſecundùm iuris diſpoſitionem procedi, etiam aduerſus quomodolibet exemptos.

Quemadmodum & *in c. excommunicamus.* 13. §. *adycimus.* & §. *fin. de hæret.* ſub grauibus pœnis mandatur Ordinarijs, vt aduerſus hæreſum pericula diligenter inuigilent. & quo promptius remedium abhibere poſſint, in quæſtione fidei reijcitur omuis exemptio. *d.* §. *ſi vero. c. vt officium.* §. *denique. de hæret. in* 6. quod & duabus conſtitutionibus Clementis VII. *incip. ſicut.* & Pij IV. *incip. paſtoris æterni, quæ referuntur in p.* 4. *Directorij Inquiſitorum Eymerici. & Pegnæ* ſtatutum eſt. atque etiam permittat illa ad capturam procedi eorum, qui prædicant populo, vel publicè diſputant erroneas concluſiones.

6. (In periculis hæreſeos ceſſat omnis exemptio.)

7. Procedere per capturas.

8. Sicut Inquiſitores.

Et quamquam d. c. vt officium loquatur in Inquiſitoribus; tamen eadem obtinent in Epiſcopis. *arg. c. per hæc.* §. *fin. de hæret. in* 6. quemadmodum idem Pegna *ad quæſt.* 56. *p.* 3. *Directorij Eymerici* tradit Epiſcopis ea omnia competere, quæ Inquiſitoribus fauore fidei ſunt conceſſa. & *in* 2 *p. c. ad abolendam. n.* 3. *p.* 3. *ad quæſt.* 74.

De examinandis Pontificijs diplomatibus cùm nuper latè ſcripſiſſet Salgado, eum amplè refutauit Diana, tractatu quem breui à prælo expectamus. Interim fruimur illis quæ dedit *p.* 5. *t.* 2. *reſ.* 12. & *nos ſupra tetigimus. l.* 1. *c.* 63.

CAPVT XXVI.

De ſtatuto ne ad Papam appelletur, aut recurſus fiat.

1. Vt ad hæreſim vergat huiuſmodi inhibitio.

IN cauſa ſua quam proximè huiuſmodi ſtatuta lædunt primatum Romanum, qui eſt de fide. extant antiquiſſimi canones à Gratiano relati. 2. *q.* 6. *can.* 4. 5. 6. 7. 8. 10. 11. 12. 36. qui eſt c. 7. Concilij Sardicenſis oecumenici, quodque ex primis fuit. *Vide Marth. de iur. p.* 4. *c.* 56. vnde ad hæreſim vergit eiuſmodi inhibitio. In Concilio quidem Carthaginenſi VI. cui D. Auguſtinus interſuit, de appellatione ad Romanum Pontificem fuit agitatum; non tamen illa reprobata; ſed modus, de quo ibi erant querelæ. *Vt optimè Layman moral. Theol. l.* 1. *t.* 9. *c.* 7. §. 2. *d.* 6. Quare ipſa quidem appellatio, vt reſpicit ſupremam Sedis Rom. poteſtatem, ab illa inſeparabilis eſt, nec priuilegio aut conſuetudine aliud obtineri poteſt. *Paſqual. quæſt. mor. can. q.* 7. vt neque, ne Papæ quis ſubdatur: *idem q.* 8. ſed modus haberi poteſt. vt ſupremus Regum tribunalibus, & olim præfectis prætorio erat conceſſum, ne ab eis appellaretur. quod ipſum à Papa tributum dicitur ſupremo tribunali Inquiſitionis Hiſpanicæ. *Paſqual. q.* 11. quomodo & à Leone X. Belgis conceſſum, vt extra patriam trahi non poſſint: ſed in prima inſtantia; vt ſonat Bulla, & memorat Paſqualig. *q.* 9. & Brabantis, ne quomodocumque extra Brabantiam. Bulla vt vocant aurea: ſed ea ab Imperatoria poteſtate data,

non

non spectat Pontificiam: & quatenus compellat Episcopos, respicit illos vt Imperij Principes; non quà Episcopos. *Pasqual. ibid. q.* 10. atque hodie Ordinarijs prima instantia
2. generaliter reseruatur à Concilio Trid. *s.* 24. *c.* 20. Ideoque si non tam appellatio ipsa, & recursus inhibeatur, quàm prosecutio in Aula Romana; sed mandetur vt appellans, vel recurrens impetret delegatum, qui cognoscat in partibus; etsi aduersentur iam dicti canones, & Bulla *cœnæ* §. 13. *& seqq.* tamen quia non tam appellationi impedimentum ponitur; quam modus prosecutionis præscribitur, non peruenit ad summum mali. nam & ferè Gallis id concessum est per Concordata: & alij nonnulli ad imitationem vsurpant. & praxis apud nos inualuit, vt in literis Placiti regij super diplomatibus beneficiarijs inseratur clausula, vt si desuper lis oriatur, ea in possessorio tractetur coram Concilio Regio; in petitorio coram Ordinario: si appelletur autem, impetrentur exinde Judices, qui in partibus cognoscant. quæ praxis ad alias materias aliquando traducitur, & bonorum apprehensione ad eam coguntur appellantes subditi: exteri autem, qui nec bona hic habent, nec istâ viâ cogi possunt, Romam causam trahere per priuilegia non impediuntur; sed, si executione hic, & brachio sæculari opus erit; non facilè iuuabuntur. An qui praxim huiusmodi sine priuilegio exercent; citationes Romanas in secunda aut vlteriori instantia, & multò magis qui sententias partibus auditis Romæ latas, impediunt; imo arbitrariam punitionem exequentibus, quamuis per censuras Romæ publicandas, comminantur; ad prohibitiuos canones, & Bullam Cœnæ spectent, ex illorum mente facile colligi potest. Rectius Synodus Hispana decreuit ante aliquot annos; rogandum esse Pontificem; vt Iudices in partibus delegentur: ne Romam peregrinari oporteat. quod vt diximus Franci multò plenius obtinuerunt per Concordata cum Leone X. approbante Concilio Lateranensi inita an. 1516. Liberalitatis causa assignatur à Rege Euangelico *Matthæi c.* 18. his verbis; *quoniam rogasti me.* quanto ergo latius est rogare, quàm marte suo agentem de censuris periclitari!

Quid si non as excludendam Papæ authoritatem, sed vt deleget in partibus?

CAPVT XXVII.

Statutum ne laici agant, aut conueniantur coram Ecclesiastico.

1. Procul dubio inualidum est ijs in casibus, in quibus competit Ecclesiæ iurisdictio. *c. fin. X. de reb. Eccl. non alien. c. nou. de sent. excom.* sed quæri potest an in causis realibus, & personalibus, non Ecclesiasticis, prohiberi partes possint prorogare iurisdictionem Ecclesiastici Iudicis? contra *l. si quis ex consensu. C. de Episc. audien.* quemadmodum Ecclesia prohibuit clericis, ne prorogent iurisdictionem laici. *c. si diligenti. X. de for. compet.* sed cum ea lex, atque alia Theodosij, & Caroli Magni, *de quibus in c. nouit. X. de iud.* latæ sint non tanquam 2.
priuilegium cleri; sed in commodum populi; ex fiducia legislatorum, de iustitia rectius per Iudicem Ecclesiasticum administranda; per huiusmodi statutum non videtur deperire iurisdictio Ecclesiæ. ideoque constitutiones regiæ in Francia, vbi iurisdictio in quæstu est, & officia precio comparantur, vetant in causa temporali laicum ad Iudicem Ecclesiasticum trahi. & quamuis Martha *de iur. p.* 4. *cas.* 92. eorum opinionem esse falsam dicat; tamen leges Principum, qui Imperatores non recognoscunt, eneruari non poterunt, vbi Ecclesiæ nihil iuris, aut priuilegij decedit. apud nos de communi partium consensu *iuxta d. l. si quis* laici coram Ecclesiastico Iudice litigare non impediuntur. sed Concordata Brabantiæ ann. 1541. § *de diuision.* expressam prorogationem partium, non procuratorum requirunt. quod aduersus inuitos Theodosij & Caroli Magni constitutio permittebat. *d. c. nouit.* edicta hic & patriæ priuilegia vetant. atque etiam canones. *c. si clericus laicum. X. de for. compet.*

Simpliciter est contra libertatem Ecclesiæ, dum suo iure aditur.

Non si in causis ciuilibus inter laicos.

Cæterum cum Episcopi aditi *ex d. l. si quis ex consensu.* aliàsue iudicauerint in rebus sæcu- 3.
laribus, illud tum illorum reuerentiæ à lege tribuitur, vt à sententia illorum prouocari non possit: sicut nec à præfecto prætorio *l.* 9. *C. eod.* aut saltem semel dumtaxar, si confirmata fuerit, iure postremo. *auth. seqq. ibid.* quare si populus adire Ecclesiasticum vetetur pro re temporali, nihil illi decedit; sed populo tantum: si tamen partes non obstante Principis prohibitione accesserint, atque ille iudicauerit; tum porro, nisi eius sententiæ deferatur *iuxta d. l.* 9. *& auth. seqq.* reuerentia, peccabitur contra Ecclesiæ priuilegium conditionale, dum partes prorogauerunt eius iurisdictionem. tametsi vt hodie res se habent, vsus eiusmodi appellationem in foro Ecclesiastico prosequendam non refugiat. cum iure canonico olim magis, quam ciuili, v. g. ab interlocutionibus, liceret appellare, etsi hoc Concilium Trid. emendarit. *s.* 24. *c.* 20.

Quando tamen inter eos iudicauit, non est in vsu, ne appelletur, sed ad superiorem Eccles.

CAPVT XXVIII.

De Papæ potestate circa bella Regum.

Conuenit nostris tempestatibus quæstio: & dicendum est S. Pontificem posse inter duos supremos Principes Christianos periculosè dissidentes interuenire, si Ecclesiæ incommoda timeantur, quo potestas clauium, illarumque 1

In pace Principum curanda, quantum religionis causa exigit.

rumque finis ſupernaturalis porrigatur, *citati à Diana p. 1. t. 2. reſ. 123. p. 6. t. 4. r. 2. & Marth de iuriſdict. p. 1. latè.* etiam ex eo iure gladij vtriuſque; quem hic in Eccleſia eſſe contendit, etiam directè: & quo ſenſu accipit c. vnam *ſanctam, de maior. & obed. in extrauag. commun.* ſed non videtur illum ſenſum ſequi Pontifex *in c. nouit. X. de iud.* vbi inter Reges Franciæ & Angliæ cauſam iuramenti, & alias aſſumit; de feudo negat iudicare ſe velle. denuntiationem Euangelicam admittit; & ſecundùm illam delatæ querelæ cognitionem, & cenſuram *diximus ſup. l. 1. c. 51. l. 1. c. 2. & in Hiatu l. 2. c. 1. l. 3. c. 1.*

2. Non directa poteſtate in temporalia.

3. Leges bono ſpirituali aduerſantes corrigere, &c.

Ex eodemque ſuo principio Diana contendit, poſſe Pontificem leges ſæculares iniuſtas, & bono ſpirituali aduerſantes abrogare, & extinguere: imo aduerſus Reges, atque Principes fidei incommodantes ſtatuere: hæreticis, ſchiſmaticis, infidelibus Eccleſiam oppugnantibus, auxilium præſtantes, aut quid facientes, quòd in Eccleſiæ cedat detrimentum, Eccleſiæ gladio percutere: & quocumque modo cauere, ne illa capiat detrimentum. *Vide ſupr. l. 1. c. 2. c. 62. §. 2. n. 7. 11.*

CAPVT XXIX.

De ſtatutis circa forenſia iudicia.

1. Non poſſunt laici æquiparare clericos, ſi qua ratione liberta i officiatur.

QVam ſæpiſſimè in his exceditur: dum qualitercumq; cleri priuilegia offenduntur. vt ſi edicatur vt clerici laicis æquiparentur in iudicijs. etſi enim id tolerari poteſt, quatenus ex æquo ius omnibus ſit reddendum: ſed non vt ceſſent priuilegia clero conceſſa: ſiue quoad ordinationem litis, ſiue alias, quæ ſemel conceſſa nec concedentes, nec ſucceſſores ex arbitrio reuocare poſſunt. *Martha & citati de iuriſd. p. 4. c. 52.* non ergo hoc ſtatutum poteſt tolerari, quatenus aliquid minuit de iure clero competenti, vel vltra illud grauat. *Auth. caſſa C. de ſacroſanct. Eccleſ. Marth. de iuriſd. p. 4. c. 55.*

CAPVT XXX.

De voluntaria clericorum condemnatione.

1. Nec volens quidem clericus condemnari poteſt à laico, niſi forte tanquam actor litigaſit.

IN quibus cauſis clericus ſiſti Iudici ſæculari non poteſt, non itidem is poterit in eum, quamuis nec inuitum, dictare ſententiam. quare & Iudex chartularius, non poteſt in clericum voluntariam ferre condemnationem. quia neque ipſe iuriſdictionem habet in clericos, ſicut in laicos coram ipſo contrahentes; neque clericus poteſt illam prorogare, quod ſi autem clericus laicum conueuerit, & tranſegerit; ea tranſactio ſententiâ Iudicis laici confirmari, & ab eo tranſigentes condemnari poterunt. quia ius tribuat poteſtatem Iudici laico in clericum actorem. Quare præceptum quod ſit in inſtrumentis *guarentigiatis*, in clerico non habet locum; quamuis in laicò contrahente cum clerico nihil obſtet. *Martha de iuriſd. p. 4. c. 61.* tametſi praxis noſtra, quæ eſt vt ex chirographis, & inſtrumentis liquidis iudicatur prouiſionalis conſignatio; vt eo ſenſu alibi diximus, non malè ex foro ſæculari in Eccleſiaſticum ſit recepta. Vid. de de his M. Ant. *Gen. in prax. c. 16.* vbi etiam quærit de laicis vt ſupra condemnatis, & poſtea factis clericis, & contra. *de quo etiam diximus ſup. l. 1. c. 24. n. 12.*

CAPVT XXXI.

Statutum quomodocumque impediens declinatoriam fori,

NOn poteſt comprehendere, aut præiudicare clericis, ſiue in genere, ſiue in ſpecie: ſiue tacitè, ſiue expreſsè procedat. quia vergit in diminutionem Eccleſiaſticæ libertatis, exemptioniſque à ſæculari poteſtate. *latè Marth. de iuriſdict. p. 4. c. 36.* Multo minus recipi poteſt ſtatutum, diſertè clericum. v. g. falſum teſtantem coram laico, ei ſubijciens. *Azor. Inſt. mor. p. 1. l. 5. c. 13. quæſt. 2.* 1. Non poteſt præiudicare clerico.

CAPVT XXXII.

Statutum ne forenſis audiatur ſine fideiuſſione,

NOn ſtringit clericos: qui iure ciuium debent cenſeri. ſi autem agit de quocumque ſuo tribunali non ſubdito; non debet ſeruari, quatenus aliquid minuit de iure clero competenti, vel vltra illud grauat. *Auth. caſſa. C. de ſacroſ. Eccleſ. Marth. de iuriſ. p. 4. c. 55.* 1. Non poteſt grauare clericum.

CAPVT XXXIII.

De ſtatuto ne priuilegijs gaudeant non ſubditi.

SI Princeps magiſtratuſue declarat ſe nolle, vt priuilegijs ſuis vtantur non ſubditi; ait Diana *p. 1. t. 2. reſ. 58.* eſſe contra libertatem Eccleſiaſticam. quia aufert quod competit iure, ſcilicet vti priuilegijs vniuerſitati conceſſis; 1. Quod eadem lege proponitur, ſtare poteſt ſi generali-

ter tantum intenditur ſine reſpectu ad clerum.

ſis, Verum quod ſub modo & exceptione conceditur, non aliter competit: nondum ergo conceſſum, non aufertur: nec conceditur niſi ſub modo; & aliter concedere non tenetur. *diximus ſupr. l. 2. c. 2. n. 21.* quare Azor. *Inſt. mor. p. 1. l. 5. c. 13. q. 4. & 5.* ſtatuto ait decerni poſſe beneficium per illud inductum clerico non communicari: olim per aliud conceſſum, non poſſe auferri. quia donatio & liberalitas ſemel acceptata non poteſt reuocari. ſed ſi clerici tamen vt ciues, reijciantur. aliquid incongrui affricari videtur. Quod autem in ſecundo ait eleëmoſynam per ſtatutum quotannis certo pio collegio ſolui præſcriptam, per aliud ſtatutum reuocari non poſſe; id vero difficultatem patitur; quod huiuſmodi ſtatutum rebus ſic ſtantibus intelligendum videatur: præſertim ex titulo eleëmoſynæ: vt naturâ ſuâ non obliget in futurum. *l. ſi certis annis. C. de pact. ipſe Azor. p. 1. l. 5. c. 18. q. 5.* ideoque ſi acciſum fuerit patrimonium rei publicæ per bellum, aliaſque clades, mutari rationes œconomiæ adminiſtrandæ poſſunt *l. 5. D. de decret. ab ordin. faciend.* vt tamen non animus minuendi priuilegij Eccleſiaſtici ſubſit: ſed vt publicæ penuriæ conſulatur. alioquin ſeruanda eſt lex, priuilegia. C. *de ſacroſ. Eccl.*

2. Non poteſt auferri olim conceſſum priuilegium.

3. Annua eleemoſyna vt auferri poſſit.

rem Ordinis, & exemptionis priuilegium, & agit Greg. IX. *in d. c. 2.* de quibuſdam clericis loci de Ipretis (Ipræ hodie dicuntur. idque intelligitur ex prælatis vicinis, quibus inſcribitur eadem decretalis) Ipris autem certum eſt illius tempore non fuiſſe niſi vnam Præpoſituram regularem: clericos ſæculares fuiſſe ſine dignitate, aut adminiſtratione: & conſiderat Pontifex litigij vitium; quo cauſas à ſæculari ad Eccleſiaſticum Iudicem trahere conantur; & *prædam*, inquit, *ex huiuſmodi commercio aſſequi.* itaque ſi ſine vitio auâritiæ, & caſu aliàs non prohibito, dono vel pretio citra fraudem in Eccleſiam quid transſcribatur, ſine aduerſarij incommodo; ceſſio non cenſebitur interdicta. *Vide gloſſ. in d. c. 2. verb. ſanctionet. Martham & citatos d. caſ. 91.* cum ceſſent cauſæ prohibitionis *d. c. 2.* propoſitæ. Vide etiam Martham *p 4. c. 35. n. 22.* dum neque cupiditas ſubeſt, nec intentio vexandi aduerſarium. quæ *in d. c. 2.* proponuntur.

2. Ob litigium & auaritiam:

3. Quæ ſi ceſſent, an ceſſio ſit licita?

Quare & vitium litigij etiam clericos tenet. *c. Eccleſia S. Mariæ. X. vt lite pend.* vt interim alienari, dum litigatur, res non poſſit. Cæterum ſi quid ſecus fiat, Eccleſiaſtico iudicio emendandum eſt. *Vide Marth. de Iur. p. 4. d. c. 35.*

4. Secus facta à Iudice Eccleſiaſtico emendantur.

CAPVT XXXIV.

De moratorijs generalibus à clerico non participandis.

1. Si priori conceſſione competunt, auferri non poſſunt.

NE gaudeant immunitate expeditæ ſolutionis, ſeu beneficio literarum moratoriarum clerici, quo gaudent omnes incolæ ex conceſſione ſtatuti ante facti, eſt contra immunitatem Eccleſiæ. auferendo quod iure illic communi competit. *Diana p. 1. t. 2. r. 58.* qui & *r. 60.* abrogationem ſtatuti, quod Eccleſiæ fauorem continet, quamuis particularis, eſſe ait contra Bullam *cœnæ §. 15. in verb. quarumcumque Eccleſiarum iuribus quomodolibet præiudicatur.*

CAPVT XXXV.

De ceſſione à laico facta clerico.

1. Prohibetur.

PRohibetur illa *in c. 2. X. de alien. iud. mut. cauſ.* duabus ex cauſis. quod prohibitæ ſunt ceſſiones factæ in potentiores: & odioſæ; quod ex fonte cupiditatis videntur procedere. ſignificat ergo d. c. 2. cenſeri clericum laico potentiorem; tametſi Martha *de iur. p. 4. caſ. 91.* neget eſſe potentiorem; niſi munus & adminiſtrationem aliquam habeat. ſed tamen negari non poteſt, quin huiuſmodi ceſſio duriorem reddat cauſam aduerſario; ob fauo-

CAPVT XXXVI.

De inſtantiæ peremptione.

ALiter per leges, aliter per canones perit. clericus coram laico litigans nihil debet extra ordinationem litis amittere. ſed quia dici ſolet inſtantia perempta, non perire cauſam; ſed poſſe de nouo inchoari: non facile dabitur, vt in iudicijs clericus à laico, quoad inſtantiam, multum debeat differre. etſi per mortem litigantis inſtantia perierit, ſaltem poſt litis conteſtationem: qua inductus eſt quaſi contractus. niſi fortè quoad fori mutationem ex perſona clerici. *Vide quæ ſupra diximus l. 1. c. 24. n. 4. Mynſ. cent. 3. obſ. 44. & ſeqq. citatos à Marth. de iuriſdict. p. 4. c. 32. 33.*

1. Clericus & laicus ex æquo iudicantur cum non nocetur libertati.

CAPVT XXXVII.

Statutum, vt plena fides habeatur libris mercatorum.

AN obtineat aduerſus clericos? ex communi ratione decidendum eſt obtinere, etiam in curijs Eccleſiaſticis aduerſus clericum, qui contraxit cum mercatore: cuius conditionem priuilegiatam & ſcire, & ſequi præſumitur. *l. qui cum alio. D. de reg. iur.* dummodo agatur de rebus mercatorijs. nam in alijs priuilegiatus ille non eſt *arg. legis ſi quis ex argen.*

1. In curijs etiam Eccleſiaſticis recipitur:

2. in rebus mercatorijs.

argentarijs §. *in ratione. D. de eden.* quamquam enim huiuſmodi ſtatutum non valere plures contendant; vſu tamen obtinet. *Vide Marth. & citatos de iur p.4.caſ.*84.

CAPVT XXXVIII.

Statutum ſuper notarijs,

NE v. g. notarius forenſis in diſtrictu ſtatuentium inſtrumenta conficiat; alioquin
1. Non excludit Papam, aut ſtatuentium Principem. ea non valeant; validum eſt reſpectu forenſium, ab aliorum territoriorum dominis creatorum: non item reſpectu creatorum à Papa, vel Imperatore, vel alioquin ſtatuentium ſuperiore *Vide Marth. de iur. p. 4. caſ.* 87. vtrique quoad Imperatorem in terris Imperij: quoad Papam in terris Eccleſiæ, in cauſis merè temporalibus: nam in Eccleſiaſticis, per orbem vniuerſum eius agnoſcenda eſt authoritas. Eccleſiaſticæ cauſæ intelliguntur vt *in c.* 10 *ſeſſ.* 22.
2. Ne Ordinarium Eccleſiaſticum pro cauſis ſuæ iuriſdictionis. *Concil. Trid* eoque cum & locorum Ordinarijs iure conceſſum ſit, pro cauſis ſuæ iuriſdictionis creare notarios; ad hos non porrigentur ſtatuta ſæcularia; quæ quoquo modo lædere poſſent authoritatem Ordinariorum, vel Eccleſiæ libertatem.

CAPVT XXXIX.

Statutum de præſcriptione.

1. Non afficit Eccleſiæ. STatutariam præſcriptionem aduerſus Eccleſiam non currere, niſi 40. annorum; & quamuis res prohibita alienari non prohibeatur præſcribi; tamen res Eccleſiæ ſine forma extrauagantis *ambitioſæ* alienatas, (quia illa reuera non præſumptiuè debeat interueniſſe, & ſine illa corruat actus, inficiatque titulum & fidem acquirentis,) nullo vnquam tempore præſcribi contendit Martha *de iuriſdict. p.*4. *caſ.*94 *p.*4.*c.* 43. Verum id ex titulis appareat oportet, alioquin poſt tempora præſcriptionum res præſumentur ſolemniter actæ. præterquam quod eadem extrauagans paucis in locis vſu ſit recepta.

CAPVT XL.

An poteſtate ſæcularium legum teſtamentum clerici ſit ſolutum?

1. Non obeſt poteſtas patria clericis. POteſtas patria teſtamentis clericorum non obſtat. *auth. presbyteros. C. de Epiſc. & cler.* an nec poteſtas ſæcularium magiſtratuum, & legum? libertati Eccleſiaſticæ officere putantur, quæ ſæculares volunt ſtatuere, Eccleſiaſticos expreſsè vel tacitè comprehendendo *c Eccleſia. X. de conſtitut. & ibi DD. c. non placuit.* 16. *q.*7. *c. ſæculares de for. compet. in* 6. *Diana p.*1 *t.*2 *num.*7. *Vide ſup l.*2.*t.*1.*&* 2. vbi egimus generatim de legibus & ſtatutis. eoque ſtatutum ne valeat teſtamentum, niſi præſente parocho conditum, non includere clericum, tradit Salicetus, *& aly citati à Martha de iuriſdict p.*4. *cent.*1. *caſ.* 28. *n.*12. 2. Nec magis ſtatutis ſæcularis.
quod vt in ſtatutis Magiſtratuum admittatur, propter authenticam *caſſa C. de Epiſc. & cler.* tamen in legibus Regum & Principum ſupremorum, non facilè obtinebitur. *Vt diximus in Conſult. can. de teſtam. conſ.* 3. *&* 5. propter diſſonantiam corporis politici, & ſupremitatem Regum, ſaltem quoad res temporales. *ibid. de immunitat conſult.* 1. *in princ. Non ſunt* inquit Bellarm. *lib. de cler. c.* 28. *exempti clerici vllo modo ab obſeruatione legum ciuilium, quæ non repugnant ſacris canonibus, vel officio clericali.* loquitur autem non de vi coactiua: ſed quæ naſcitur ex ea ratione, quod *clerici, inquit, præterquam quod clerici ſunt etiam ciues, & partes quædam rei politicæ.* Vtrum autem clerici gaudere debeant priuilegio militum quatenus illi ſolemnitatibus iuris ciuilis ſoluti ſint, iure tamè canonico requiſitis tenentur? vide Cucchum *in Inſt. maior. l.*3 *c.*9. *n.*50. *Euerard. in loc. legal. à milite armata militia ad cler.* 3. Sed legibus ſupremorum Principum generaliter latis ſe debent conformare.

Quæro, lex regni ſit (vt eſt Neapoli) vt teſtamenta ſcribi debeant per notarium regiũ, aliàs ſint irrita: (vt & hic edictum 7. oct. 1531. exigit, probatum à Concilio prouinciali; ſub pœna inhabilitatis, & correctionis) ſi notarius qui eſt Apoſtolicus tantum, ſcripſerit teſtamentum clerici: an ſubſiſtat? & deciſum refert Martha Neapoli *n.* 22. valere, quod multo magis hic dicendum eſt; vbi nullitatis pœna edicto non eſt expreſſa: & inhabilitatis pœna, ob defectum admiſſionis, & literas non expediras, non rem ſpectat, ſed notarium; & publico exercitio tectum collyrium recipit à lege Barbarius *D. de off. prætor.* & à ratione, quod generalia Principis ſæcularis verba ad perſonas, & res ſæculares tantum porrigi ſint intelligenda. *d. c. Eccleſia.* Quemadmodum Concilium *Trident. ſeſſ.* 22. *c.* 10. notariorum examen exigit, & inidoneis exercitium vult prohiberi, *in negocijs* inquit, *litibus, & cauſis Eccleſiaſticis, ac ſpiritualibus.* prohibitio ergo ſæcularis, ex paritate, venit reſtringenda ad negotia, lites, & cauſas ſæculares. quamuis Concilium idoneorum regiorum notariorum in cauſis Eccleſiaſticis, *argumento à contrario, & legis cum prætor. D. de iudic.* exercitium admittat: lex Neapolitana, & Belgica Apoſtolicorum in ſæcularibus prohibeat. & Neapolitana quidem expreſsè clericos Iudices, aut notarios vllatenus ſtatui. quod rectè Martha *n.* 18. ait contrariari d. c. *Eccleſia:* ſi generaliter ſumatur: non autem ſi quaſi in executionem tituli, *X. Ne clerici vel monachi negocijs ſæcularibus ſe immiſceant.* 4. Quid ſi leges exigant notarium regium, aliàs ſint irrita teſtamenta.

Rectè & illud Martha *num.* 20. mortuo clerico hæreditatem, vt deferatur, defuncti perſonam ſuſtinere: *ex l. hereditas.* 34. *D. de acquirend. rer. dom. & quæ ibidem à gloſſa citantur,* eoque iure Eccleſiaſtico deferri: & ſic ex teſtamento co 5. Hæreditas clerici deferatur ex teſtamento, ſi iure canonico validum ſit.

eo iure valido: ſæcularia autem edicta aut ſtatuta hæreditatem eccleſiaſticam non afficere. Poſtquam autem adita hæreditas eſt, & executioni mandata clerici teſtatoris voluntas; quæ plenè in laicos tranſiuerunt, deſinunt eſſe Eccleſiaſtica. *l. per curatorem. D. de acquir. hæred.* & tunc poteſt incipere deberi ex reſiduo gabella, ſi hæres laicus bona efferat; quæ eo caſu ſtatuta eſt. *Vide Fragoſum Regim. reip. l. 2. d. 4 §. 4. memb. 5.*

CAPVT XLI.

Statutum, ſeu teſtamentum minus tribuens in caſum ingreſſus religionis, an valeat? & de teſtamento clerici.

1. *Si eo fine fit, irritum eſt ſtatutum.*

TEſtatoris voluntas priuata lex dicitur. ideoque regulis ferè iiſdem lex, & teſtamentum vtuntur. ſtatutum ne clericus aut monachus effectus capiat, quod alioquin iure ei obueniret; pro non valido habetur tam ex defectu poteſtatis, *c. Eccleſia S. Mariæ. X. de conſtitut.* quàm offenſione libertatis Eccleſiaſticæ. *c. 1. de immun. Eccl. in 6. Vide Marth. de iuriſd. p. 4. c. 76. Vide infr. l. 2. c. 44.* eodemque modo irritum ait is teſtamentum *c. 80.* quod de eo, quod aliàs competeret, aliquid diminuit. *Vide etiam citatos à Diana p. 1. t. 2 reſ 124.* Verum quidem eſt per ingreſſum monaſterij euaneſcere ſubſtitutionem; & pro non ſcripta haberi conditionem,

2. *Per ingreſſum religionis iure euaneſcit ſubſtitutio, non ſi teſtator in eum caſum expreſsè prouiderit.*

ſi ſine liberis moriatur; & ſimiles §. *ſed & hoc præſenti. in Authent. de ſanctiſſ. Epiſc.* quod obtinet etiamſi dixerit teſtator *ſine liberis naturalibus & legitimis*, idem *de ſuo corpore: Marth. ibid. c. 95.* ſed rectè Menoch. *lib. 4. præſumpt.* 83. accipit eum authenticæ locum cum pater de monaſterij ingreſſu nihil expreſſit. nam nec illius textus meminit in conditionibus à teſtatore appoſitis; vt malè ait Martha; ſed præſumit lex, ſi patri caſus fuiſſet propoſitus, eam conditionem non appoſiturum fuiſſe. eoque, piè interpretando diſpoſitionem, tanquam caſum omiſſum ſupplet: at ſi teſtator exprimat; dicendum eſt non iniquam eſſe voluntatem: cum liber vltimi elogij debeat eſſe ſtylus; & quiſque rei ſuæ ſit moderator, & arbiter: eoque eſſe pro lege ſeruandam. vt deciſum eſt *in l. Deo nobis. § hoc etiam cognitum. C de Epiſc. & cler.* vbi disertè ſtatuitur, vt ob ingreſſum monaſterij nequeat quis exhæredari; debeat habere legitimam; poſſit dare amplius, ſi velit, pater: ſi is autem nihil declarauerit; capiat quicquid obueniſſet ab inteſtato. ergo quicquid declarauerit, dummodo filius retineat legitimam, ratum erit. Ait Martha, & ab eo citati, eam legem eſſe correctam per d. Authenticam; ſed legum correctio vitanda dicitur, niſi fiat expreſsè *l. præcipimus. C de appell.* at hic ea diſtinctio d. legis *Deo nobis*, non corrigitur expreſsè: ſed generalibus tantum verbis, ſeu indiſtinctè dicitur, euaneſcere, & pro non ſcriptis eſſe ſubſtitutiones, & d. conditiones: ſolemus autem leges indiſtinctas per alias diſtinguere; & legum rationes inſpicere. & vſu hanc opinionem eſſe receptam adeo quidam aiunt; vt nec ab ea ſit recedendum: tametſi Martha *n. 10. & ſeqq* nulla eam conſuetudine introduci poſſe arguat. verum optima dicitur ipſarum legum interpres eſſe conſuetudo. eoque ſi de interpretatione legis quæratur, videndum eſſe quo iure retro ciuitas in huiuſmodi caſibus vſa ſit *l ſi de interpret D. de legib.* & conſuetudinem etiam à clericis ſeruandam diximus *ſup l. 2. c. 3.*

3. *Quid vbi edicta & conſuetudo manus mortuas excludunt?*

Sed neque dicendum eſt libertatem teſtatoris eſſe contra libertatem Eccleſiæ: quæ inprimis eſt cultrix iuſtitiæ: nec rem alienam attrahere cupit ſine voluntate domini. quin imo nec ſine publica cauſa, eaque neceſſaria, teſtatoris voluntas mutanda eſt. *infr. l. 2. c. 68.* Sed neque illius poteſtatem Principi ſæculari facit Martha: *p. 4. c. 74.* vnde ergo legiſlatori? ideoque, ſi non poſſit Princeps mutare vltimas voluntates; dicendum eſt Iuſtinianum *in d Authent.* vtique noluiſſe, quod non poſſet.

4. *Eccleſia teſtatoris bona non capit contra apertam eius voluntatem.*

Quare & quod quæritur, cum ſubſtitutus eſt alter teſtatoris filius, an locus ſit d. §. *ſed & hoc præſenti*? cum indiſtinctè loquatur: & exiſtimem eſſe quæſtionem voluntatis, an eum in caſum nō maluerit filium monaſterio præferri. nec verum eſt, quod ait Martha *d c. 95. n. 22.* non poſſe dari caſum qui religione maiorem contineat fauorem; nam id reprobat Chriſtus; *Matth. 15.* refutans illud; *munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit.* quia in filio eſſe poteſt; cum teſtator peccat contra c. ſi quis 13. q. 2. vt nec rectè illud, etiam ante profeſſionem habere locum d. § *ſed & hoc præſenti*: ſaltem hodie, *vt diximus in Iur. pont. non. anal. de regul n 28.*

5. *Quid ſi ſubſtitutus ſit alter teſtatoris filius, an adhuc euaneſcat ſubſtitutio per ingreſſum primi?*

Sed an illud; quod *n. 15.* d. §. ſed & *hoc præſenti* obtinere omnimodo velit in clerico ſæculari? exprimit quidem d. §. *ſed &* etiam clericum; & dicit gloſſa ſaltem non cedere Eccleſiæ: cum diſponere poſſit, & teſtari. §. *presbyteros. ibid.* quin & clerici inteſtati bona patrimonialia conſanguineis cedant. *gloſſ in c. 2. X. de ſucceſſ. ab Inteſt.* quanto magis vbi fideicommiſſo ſubiecta ſunt? admittendum eſt tamen, vt, quamuis clerico iam ſacris initiato nulla ſuperſit ſpes liberorum; tamen quantiſper viuit, inefficax ſit ſubſtitutio: tum fauore clericatus, tum quod is nondum eſt mortuus, quamuis certum ſit moriturum; & quidem ſine liberis.

6. *An per clericatum euaneſcat?*

Rectè tamen idem Martha *c. 81.* legatum viduæ, & donec vidua fuerit, caſteque vixerit per ingreſſum religionis ait non auferri. quamuis Chriſto nupſerit. per illum enim non deſinit eſſe vidua. *c. vidua. diſt. 34.* & d. §. præſenti *in v. quibuſcumque* omnes ibi commemoratis ſimiles conditiones comprehendit.

CAPVT

CAPVT XLII.

Paternæ poteſtatis iura in filium clericum; patronatus in libertum; an locum habeant?

1. Ad omnia tenentur quæ ſaluo honore ordinis præſtari poſſunt.

POteſt pater filium vendere ad pellendam famem. *l.2. C. de pat. qui filios diſtraxerunt.* libertus, ſi ſit ingratus, poteſt reuocari in ſeruitutem *l.libertus C. de libert. & eor. lib.* & quamuis non omnes clerici à patria poteſtate liberentur, *vt ſupra l. 1.c.21. diximus*, & patrem inopem alere teneantur: vendi tamen à patre non poſſunt: ne iniuria Ordini irrogetur. *citati à Martha de iur. p.4. caſ.90.* ſeruus autem de conſenſu domini ordinatus, ita ſit liber; vt viles operas, & clero indignas, præſtare non teneatur: vt

2. Alioquin in priſtinum ſtatum rediguntur, ſeu aliàs puniuntur.

& perſonalium munerum publicorum fiunt, clerici expertes. *l.presbyteros: C. de Epiſc. & cler.* inſcio autem domino ordinatus deponitur, eique reſtituitur. *c.2.6.X. de ſeru. non ordinand.* ingratus etiã denegans operas non indignas, deponitur. *c.nullus. c eo. ibid.* ſed & indignitas operarum ſpectatur ex gradu ordinum. *d c.2. & 7.*

3. Quædam non decent ſacros ordines, quæ minores non dedecent.

quia ſacros, inter quos & ſubdiaconatus hodie *d.c.7.* quædam dedecent, quæ in minoribus tolerari poſſunt. presbyteris dum maioribus vacant, non conuenit miniſtrare menſæ, ad quod munus diaconi inſtituti ſunt. *Actor. c.6.* inferiores verò etiam minora præſtare poſſunt. *de quibus vide diſt. 91.* de differentia clericorum *diſtinct. 93. 94. 95.*

4. Statutum indifferenter augens, minuenſue legitimam, à clerico ſeruandum.

Huc etiam pertinet, vt ſi ſtatutum indifferenter augeat, minuátue legitimam parentum, filiorumue; vt ſtatutum clericus monachuſue pater filiuſque ſequi debeat: neque patris poteſtas, neque filij ſoitas aliud hic operetur in clerico, quam laico. *diximus ſup. l.2.c.2.n 17. l 2. c.7.n 5.*

CAPVT XLIII.

Statutum minuens pœnas iniuriantium clericis,

1. Præiudicat immunitati clericorum eoque irritum eſt.

NOn aliter recipi poteſt; quam vbi iuſta ſingulariſue circumſtantia ſuaſerit. quæ enim per leges aut canones decreta ſunt in eos, qui clericis iniuriam inferunt; re ipſa continent priuilegium cleri, & ſecuritatem: porrò in detrimentum illius quidquam ſtatuere, toto genere prohibitum eſt. *c.quanto. X. de priuil.* v.g. homicidæ debetur pœna mortis, ſi homicidæ clerici ſtatutum dumtaxat imponat pecuniariam, detrahit libertati, & ſecuritati Eccleſiæ: eoque irritum eſt, *citati à Martha de iur. p.4. caſ.60.*

Omitto iniquitatem ſtatuti, ſi generaliter homicidæ, cui diuino & humano iure mors infligenda eſt, pecunia tantum indicitur. dum nullam reus pertimeſcit culpam, quam redimere nummis exiſtimat. *c.pauperi 11 q.3.* quod idem dicendum eſt, ſi clerici homicidæ abolitio, & veniales codicilli facile dentur. nam ſine graui cauſa facta remiſſio tantæ iniuriæ, ſi non prouocat nouam, ſæcuritati tamen Eccleſiaſticæ nimium derogat.

2. Generaliter iniquum, ſi condignas homicidio pœnas tollit, aut nimium minuit, vt pecunia tantũ mulctet.

CAPVT XLIV.

Statutum quo clericus, vel monachus excluditur tacitè, vel expreſſè à ſucceſſione,

1. Eſt contra leges, & libertatem Eccleſiæ.

COntrariatur legi Deo *nobis. C. de Epiſc. & cler.* & libertati Eccleſiæ: ſubiectum diſpoſitioni *Auth. caſſ. C. de ſacroſanct. Eccleſ. c. nouerint c. grauem. X. de ſent excomm. c.1. de immun Eccleſ. in 6 Martha de iur. p.4. caſ.25.* Eſt apud Flandros edictum 21. Feb 1528. ne monachi conſanguineis ſuccedant; ſed non excludit clericos ſæculares; ſed ne manus mortuæ immobilia acquirant. Sed neque vetat ne peculia clericorum, ſepoſitis immobilibus, ad Eccleſiam reuertantur ab inteſtato, quatenus ab illa ſint profecta. vt pro Capitulo Antuerpienſi nuper iudicauit Concilium Brabantiæ, quod & immobilia conſanguineis addixit. & videmus indies monaſteria paſtorum regularium defunctorum peculia ad conuentum retrahere, nemine contradicente *Habetur edictum illud Edictorum vol. 1 l 3. t. 1. c. 1.*

CAPVT XLV.

Statutum Vrbis, Vt liberi in conditione poſiti, cenſeantur vocati;

1. Non ſpectat ad alios quã vrbis incolas.

COmprehendit etiam clericos ciues Romanos. an alios, & alibi? quærit Martha *de iur p.4. caſ.29.* & apud nos edictum *ann.* 1611. *art.* 18. quaſi ambiguum ius declarando, ſtatuit in conditione poſitos pro vocatis eſſe habendos: eoque eiuſmodi iuris declaratio merito etiam in clericis eſt ſeruanda. quamuis enim Martha dicat communi doctorum ſententia non haberi pro vocatis, eoque præiudicare non poſſe Eccleſiæ libertati, ſeu clericorum; tamen cum eum finem nullatenus reſpiciat edictum, ſed ambigui iuris, & litium remedium: imo tantum conferat, quantum aufert: vt caſus ſe obtulerit; vt tam prodeſſe quam obeſſe clericis poſſit: merito, tanquam bono communi congruens, recipiendum eſt; etiam in clericis. ne in communibus negocijs vnius politici corporis membra diuerſo iure diſtrahantur. quod vetat lex *fin. C. de fruct. & lit. exp.* alioquin in deciſorijs, non litis ordinatorijs, ſolet Iudex partium non ſubditarum iura conſiderare; non leges fori ſui. *Vide citatos à Martha de iuriſd. p. 4. c.31.*

2. Edicta regia ſi hoc pro iure declarent clerici eo vtentur.

3. Iudex in deciſorijs iura partium ſequitur, in ordinatorijs litis, ſua.

CAPVT XLVI.

Statutum, ne legatum peti poßit, nisi facta insinuatione Iudici loci,

1. Insinuationem statuto præscripto etiam facit clericus.

2. Diffamans coram suo iudice conuenitur, vt instituat actionem; sed coram Iudice diffamati. Sed hæc iurisdictionalia sunt, non insinuatio:

AN clericum comprehendat? iusta ex causa latum esse potest; eoque & clericum illud seruare debere rectè dicetur. etsi dissentiat Martha *de iurisdict p.4.c. 78.* si tamen clericus est hæres, apud suum Iudicem est conueniendus à legatario: insinuatio huiusmodi spectat tantum ad certiorationem, vt iurisdictionem nnn exigat: vt rectè argumenietur Martha *ex l.diffamari.C.de ingen.manum.* quod adeundus sit Iudex diffamantis, quoad diffamationem: etsi quoad causam, Iudex diffamari: quia & d.l.diffam aduersus diffamantem exercenda est iurisdictio: vtique cognita probataque diffamatione, iniungendum; vt intra certum tempus actionem instituat; quale nihil in insinuatione.

CAPVT XLVII.

Statutum, ne Vxor marito relinquat, nisi certam quantitatem,

1. Si in fraudē fiat, non debet iuuare prætextus Ecclesiæ.

AN obtineat, si maiorem reliquerit, quam maritus debeat, Ecclesiæ, vel pauperibus tribuendam? non tantum maritus & vxor per se dare non possunt; sed neque per alios: *l. 3. § cæterum.vers. non tantum D. de donat. inter vir. & vxor.* quod etsi non obtineat in donationibus causa mortis, seu qnarum in hoc tempus excurrit euentus, quo vir & vxor esse desinunt; *l. si eum in fin. cum seqq. D. eod.* tamen quia sæpe vxorijs maritalibusque delinimentis, instigationibusque alter corrumpitur in præiudicium filiorum, agnatorumue; non iniustnm hoc erit statutum: eoque nec per suppositam personam infringendum. *d. vers. non tantum.* quæ fraus nec sub nomine Ecclesiæ aut pauperum est admittenda. *arg.leg. fin. C.de annon. & tribut. lib.*10 quamuis probari eam oporteret. nnn enim præsumitur. *vt rectè Martha de iurisdict. p.4. cas.* 88. cum & legati pij Episcopus curam, & rationnm inspectionem, exactionemque habeat. *vt. idem Martha deducit, & alibi diximus.* quod & eo magis obtinebit, si testator ad legatum erogandum vxori consortem dederit executorem. *citati à Martha. n.* 11. *Vide quæ dicimus infr. l.2.c.*58.

CAPVT XLVIII.

Statutum, super confectione Inuentarij.

1. Clericus in rigore tenetur.

2. Non excusat c. Odoard. quod non agit de contrahendo debito, sed vltra facultates non exequendo.

CLericum non conficientem Inuentarium ex benignitate canonica non teneri vltra vires hæreditatis; sed ex rigore iuris, non malè dixit Baldus. Sed neque laicum in foro conscientiæ Barrholus, alijque. *Vide citatos à Diana p.1.t.2.r.70. Marth. de iurisd.p.4.c.75.* qui non rectè huc considerationem trahit c. Odoard. X *de solut.* quia, etsi non patiatur executionem clericus vltra quam facere possit; *ex d.c.Odoard.* tamen illud ei non suffragaretur, quando ipse opulentus esset, & hæreditas damnosa: sed quod hæreditati deest, de suo soluere tenererut, ex d.rigore. neque enim impedit, aut tollit clerici obligationem d. c. Odoard.

CAPVT XLIX.

Statutum super solemnitatibus contractuum, an in clericis obtineat?

1. Vt clericus laicum obliget: vt clericus obligetur si vtilia sunt, seruentur: si noxia; irrita sunt quoad Ecclesiam directè, vel indirectè.

VT sibi laicum obligent non est dubitandum obtinere. nam laicus suis statuentibus debet obedire. nisi casus aliter diserto iure sit expressus. vt v. g. sola cnnuentione transfertur in Ecclesiam dominium. nam de priuilegijs, & libertate Ecclesiæ statuentes nihil possunt imminuere. ne etiam clericus obligetur laico, nisi forma contractus seruata, quatenus proficuum est Ecclesiæ, admitti potest: non illa odio prægranari. *Vide Marth. de iur. p.4. cas.72.* vt si vetet laicis cum clericis contrahere. *c fin. de immun Eccl. in 6.* nam per indirectum nocetur Ecclesiæ. *c. quanto, X. de priuil.*

Quod si solemnitates quædam sint reipublicæ viiles, Ecclesiæ non noxiæ: obsequi cletici debent. *diximus sup l.2.c.2.n.*19.

CAPVT. L.

De clerico negociatore.

1. Illicitè negocians clericus contra statuta non defenditur, sed si licitè.

DVm prohibitam negotiationem exercet clericus, quo minus de suis facultatibus, statutis, & consuetudinibus patriæ subiaceat, defendi prohibetur. *in c. fin. X. de vit. & honest. cler.* igitur in negntiatione non prohibita, vt si fructus suos vendat, seu quę ex artificiolo confecit, distrahat; imo conducat, & exerceat agros Ecclesiasticos; *S. Cong. Declarationes ad calcem part. 5. resol. Diana n.* 45. statutis consnetu-

dinibusue

dinibusue non subiacet. *Vide late Fragosum Regim. reip. l. 2. d.4. Dian. p.4.t.1.r.28.*

2. *In licitis pedagia non soluit.*

Ex quo sequitur in negociatione licita pedagia non soluere, *c. quamquam, de cens in 6.* aliaue onera non subire *c. non minus. X. de immunitat. Eccles.* aut si aliàs contrauenerit statutis super negocijs, illorum pœna non puniri.

3. *Sed in illicitis.*

in illicitis autem onera subire, pedagia soluere, ob vectigalia subtricita res illius, vt laicorum, in commissum trahi. Vide *Gutier. quaest. 93. de Gabell Latè Fragos. Regim. l. 2. d.4.* & pro Belgis Bullam Leonis X. an. 1515. Carolo Principi post Imperatori concessam contra clericos negociatores, arma portantes, sine habitu incedentes; vt à sæculari puniri possint citra pœnas corporis afflictiuas, post trinam monitionem. *Habetur Bulla in Edictorum Brabantiæ p. t.t.1.c.17.*

4. *Et falsa mensura in illicitis viensgin licitis à suo Iudice corrigendus.*

Iterum si falsa mensura res venditas admensus sit clericus, dum illicitè negociatur, in rebus, in quibus sic negociatur puniri posset, vt laicus à Iudice sæculari: sin autem in re licita; non posset nisi ab Ecclesiastico: arbitrariè, vel pœna statutaria: quatenus eum Iudex Ecclesiasticus illa dignum existimet. cum & lege diuina. *c.25. Deuterom. Leuit. c.19. Mich c.6.* abominetur Dominus iniustitiam inæqualium mensurarum. *l. modios l. aurum. C. de suscept. lib.* 10.

5. *Mensura à Principibus decreta, seruanda.*

mensura ab Imperatoribus statuta excedi sit vetita: *in l. item quaeritur. §. si quis mensuras. D. locat.* iniquas mensuras ædilis frangi iusserit. Pœnam hanc in illicita clerici negociatione, vt permittatur Iudex sæcularis exercere, suadere videtur *d. c. fin.* in licita autem non item, quamuis sciat iniquam. quia etsi iniqua vti non possit;

6. *Sed non ideo laico corrigendus subijcitur.*

sed statutariæ se conformare debeat; tamen hic casus per canones exceptus non est, vt clericus laico subijciatur quoad executionem: sed ipsi Ecclesiastico: qui statutariam pœnam infligat, vel abitrariam. *Vide citatos à Martha de iur. p.4.c.3. Gutier. de Gabell. quaest. 94.*

CAPVT LI.

Statutum, super prælatione veteris conductoris, vt finito termino alteri præferri debeat tantundem offerens;

1. *Iuri repugnat.*

Est contra ius commune. *l. si cui. C. locat. c. ad aures. X. de reb. Eccles. non alien.* & naturalem dominij effectum. per quem quisque rei suæ moderator est, & arbiter *l. in re mandata. C mandati.* eoque non complecti clericum ait Martha *de iur. p.4.c.98.*

2. *Si bono publico expediat, non refragetur clericus.*

si tamen iusta ex causa v. g. quod culturæ agrorum publicè expediat non expelli colonos, nisi certo ante tempore præmonitos; imo veteres præferri; æquum erit politico bono clericum non refragari.

CAPVT LII.

Statutum, vt finito vsufructu colonus non possit expelli, nisi collectis fructibus, quos seminauit;

1. *Æquum est clericum non differre à laico in obseruatione statuti.*

An comprehendat successorē clerici, cuius vt vsufructuarij per mortem locatio sit finita? negat Martha *p.4.c.98. n.8. & seqq.* sed æquius est clericum se conformare. nam etsi exspirasse locationem verius sit, & colono tantum dari actionem personalem ex contractu multis placeat; æquius tamen est ob seminationem & sumptus in fundum factos realem pignoris actionem dari *l. colonus. in fin. D de vi & vi armat.* vt ei qui credidit pecuniam suam in domum fulciendam. *l. 1. D. In quibus causis pignus tacitè cont.* vt post Baldum aliosque censet Caualcanus *p.1. decis. 44. n.23.*

CAPVT LIII.

De statuto, ne res in extraneos alienetur.

1. *Clericus non venit nomine extranei, alias statutum esset reprobatum.*

Iustis ex causis decretum huiusmodi sanciri potest. vt in *l. vn. C. non licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extraneum transferre. l.4. l fin. C. de commer & mercator.* vt præter designatas ciuitates non liceat penetrare secretiora Imperij Romani, aut Persici; merces eo inferre, aut efferre. vt onera publica ciues facilius ferant. eiusmodi statutum clericos eiusdem districtus excludere non potest. sunt quippe eiusdem reipublicæ in fauorabilibus ciues; non extranei. quod si enim eo sensu condatur, vt clericus habeatur extraneus, neque acquirere, possidere, ei vendi, in illumque transferri possit; damnatum est omnino. *in c. 1. & fin. de immun. Eccles. in 6. Vide Dianam p.4.t.1.r.13. 57. p.5.t.1.r.3. p.6.r.3. per tot.*

2. *Nisi fortè sit alterius districtus, vt melius sit incolis clericis.*

sin autem intelligatur de clerico dumtaxat alterius districtus, vt sub nomine extranei veniat, vt quilibet; quo melius sit, vt alijs ciuibus, ita etiam clericis istius loci incolis; & sic tam expediens sit clericis, quam laicis loci; non eadem causa damnationis est. iustus statuentium motus est generatim. Vt & speciatim clerus considerari potest, eum ad modum, quo Clemens VIII.

3. *Vt in admissione nouorum monasteriorum.*

23. *Iulij 1603. const. incip. quoniam* in nouis monasterijs admittendis decreuit, ne illa Ordinarij permitterent, nisi causa cognita constiterit, vetera nihilominus congruè posse viuere. qualia tamen per se ac speciatim statuere; quamuis vtiliter, ad laicos non pertinet. *c. decernimus. X. de iud.* generatim autem decernentibus, quin vtili communiter constitutioni se clerici conforment, non videtur abhorrere ratio.

4. *Non intendimus nocere*

Neque obstat, quod generalis dispositio non comprehendat casus, vel personas in spe-

privilegio clericorum exterorum sed prodesse incolis.

cie priuilegiatas : *l. item apud Labeonem § hoc edictum D. de iniur.* adeoque d. statutum comprehendere non debeat Ecclesiam, cui non tantum acquirere permissum est iure communi; *l. illud C. de sacrosanct. Eccl.* sed etiam sine traditione dominium. *l. vt inter diuinum. C. eod.* quia non hoc agit statutum, vt isti priuilegio aduersetur; sed vt firma sit respublica: nec, vt quidquam decedat clero; sed intraneo quæri possit, quod ipsum Ecclesiæ vtile est. ea consideratione qua diximus vsum esse Clementem VIII. in d. Constitutione sua super nouis monasterijs edita. Quomodo & quibusdam regularibus iam olim concessum ne intra certas cannas alij loca sacra ædificare possint. & Carthusianis, ne alij possessiones acquirere intra mediam leucam ab eorum monasterijs. *Vide Mirand. in Manual. p. 1. q. 33. art. 4.*

5\. Cuiusmodi intentio extendi potest ad non subditum.

Neque iterum obstat, quod in generali dispositione dicitur non comprehendi id super quo disponens in speciali disponere non potest: *l. Lucius. § fin. D. ad municip. c. à nobis. X de sent. excomm.* quia, esto, statuentes non possint speciatim de clero intraneo extraneóue statuere; possunt tamen in rem scribere statutum, sine mentione cleri, cui clerus se debeat conformare; quando aliàs statutum per canones non est reprobatum. quale, vt diximus, esset; si simpliciter clerus pro extraneo haberetur; non autem eo sensu, quo diximus.

6\. Dum neque effectus, neq; animus est iniquus.

Neque refert denique, quod vltimò obijcit Martha *de iurisd. p. 4. cas. 6. n. 24.* quod statutum huiusmodi dicatur odiosum, tanquam iuris correctorium; odiosa autem ad clerum non debeant porrigi: neque sufficiat statuentes animum Ecclesiæ iniquum non habere, *vt idem n. 27.* cum statuti effectus est iniquus: quia ad sensum, quem supra dedimus, neque animus, neq; effectus est Ecclesiæ iniquus, neq; dispositio iuri contraria, in casu iustæ causæ: sed potius conformis. *vt in d. l. vn. quam supra citauimus.*

7\. Qualis dispositio est fauorabilis.

vt potius dispositio censenda sit fauorabilis, vt communitati; ita & clero intraneo; quam conuenit ampliari.

8\. Generalis in talibus regula.

Quare quod Diana *p. 1. t. 2. res. 68.* negat statutum de fructibus non efferendis, vt in ciuitate sit abundantia, aut *r. 69.* ne vina forensia inferantur: quia etsi talia ad bonum publicum fiant; non tamen ad bonum clericorum, fortè vineas, vnde inferant, aut lucrum, si efferunt, habiturorum; non est recipiendum: quando & fieri potest, vt contra accidat, vt & statuta pauperioribus fortè clericis multum prosint. & partis valetudo cedere debet corporis totius affectioni, nisi grauiter doleat. *c. qua in Eccl. X. de const. Vide infr. hoc lib. 2. c. 57.*

CAPVT LIV.

De constitutionibus Principum, statutisque magistratuum circa annonam, & similia.

1\. Clerici vtilia rei publicæ, clero non nociua, obseruare debent statuta Speciatim circa annonam & res venales &c.

DVm Principes supremi, aut inferiores Magistratus in rem publicam de his quid statuunt, v. g. de frumento non exportando, non vltra certum pretium vendendo, ad nundinas publicas deferendo, statis diebus & horis venum exponendo, non per monopolia distrahendo, de graculis, vermibus, locustis, bruchis ex infecto aëre nascentibus expellendis, seu occidendis, huiumodi edicta seruanda sunt omnino à clericis. quamuis executio pœnæue exactio à superiore ecclesiastico peti debeat. *citati à Martha de iurisd. p. 4. cas. 2. & a Diana p. 1. tract. 2. res. 15. 71. 76. 80. p. 3. t. 1. res. 23. 28. 41. & alibi.* Sed & æquitas constitutionum sæcularium de annona non exportanda, & similium ex eo firmari potest, quod & in statu temporali Ecclesiæ tales sint editæ à Greg. XIII. *const. incip. volentes. & alia inc. inter multipl. Clem. VIII. Paulo V. Greg. XV.*

CAPVT LV.

In necessitate publica

1\. Clerici necessitati publicæ obedire debent.

CLerici frumentum vendere, an cogi possint à Iudice sæculari? dicendum est legem propositam publicè, vt quisquis habet supra, quam sibi, suisque necessarium sit, venum exponere teneatur, ad præcauendam famem; teneri clericos obseruare: cum in hoc casu de communi ciuium conseruatione agatur. cæterum executionem non posse fieri, nisi ex requisitione, & permissu Iudicis Ecclesiastici. nisi fortè aditus ad eum non sit facilis, & venter esuriens non patiatur moram. *Vide citatos à Dian. p. 5. t. 2. r. 53. p. 4. t. 1. res. 87.*

CAPVT LVI.

De pecunia reip. mutuanda in emptionē annonæ, ad præueniendam caritatem.

1\. Fames publica superat priuilegia.

QVætū Martha *de Iur. p. 4. c. 2. num. 2.* an edictum de pecunia reipublicæ mutuanda ad comparandum frumentum, quo caritati obuietur; quamuis nec excusetur domus augustalis, & sileant priuilegia tempore famis. *l. pro tyronibus. l. august. l. quoties. vt nemini liceat in emptione specierum se excusare, C. lib. 12.* vbi id iure communi satis expressum est, ad mores qui tunc erant Imperij. sed hodie eiusmodi edicta censerentur ad collectas pertinere: quamuis pecunia restitui promittatur. siquidem obligare ad mutuum, grauamen est: sæpe & damnum: cum pecunia impendi potest in reditus vtiles: eoque cadit in prohibitionem *c. non minus § quo circa. X. de immun. Eccles.* nisi, inquit, *Episcopus & clerus tantam necessitatem vel vtilitatem aspexerint, vt absque vlla exactione ad releuandas communes vtilitates vel necessitates, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda.*

2\. Grauamen mutui tractandum, vt collectæ, cum clero.

conferenda. Vt proinde liqueat ad communes vtilitates, vel neceſſitates clericos dumtaxat teneri in ſubſidium; &, an conferre debeant, vt cognoſcat, ſtatuatque, Epiſcopum debere interpellari. *qua de re infr. l. 3. c. 6. n. 14.*

3. Cognitio & executio ad Iudicem Eccleſiaſticum ſpectat.

Quemadmodum etiam clericis circa annonæ ſtatuta excedentibus, v. g. vltra taxam extra illicitam negociationem vendentibus, Iudex ſæcularis auferre non poteſt res venditas. quamuis Iudex Eccleſiaſticus illam pœnam vel aliam poſſit infligere. quia pœna defectu iuriſdictionis laicæ impoſita non tenet clericum. *Vide citatos à Diana p. 1. t. 2. reſ. 71.* idemque dicendum de clerico vendente ad falſam menſuram. *ibid. r. 76. vt & diximus hoc lib. 2. c. 50. n. 4. l. 1. c. 59. n. 3.*

CAPVT LVII.

Statutum diſponens, vt bona publicentur, quæ extra territorium vehuntur;

AN comprehendat fructus ex bonis beneficialibus, aut etiam patrimonialibus clericorum prouenientes? rectè quidem dicitur teneri clericos ſe conformare ſtatuto in vtilitatem publicam concepto *diximus ſup. c. 53.* ſed ad pœnam non coguntur ex lege & à Iudice, cuius iuriſdictioni non ſubſunt; ſed pro pœna ad Eccleſiaſticum foret recurrendum. *vt & ſæpius diximus.* quod & obtinere debet in fructibus patrimonialibus, qui iam demeſſi, ſeu collecti pars fundi non amplius ſunt; ſed iure mobilium conditionem domini ſequuntur. ſi autem clericus non ſuos fructus, ſed ſuppoſititios auexerit non inuito domino; in commiſſum cadunt. *arg. leg. fin. C. de annon. & tribut. lib. 10.* id ſi controuerſum fuerit; clerici Iudex iure adeundus eſt, *Marth. de iur. p. 4. caſ. 83.* quod tamen in praxi vix obtineat. ſed de rei dominio tributarij Iudices volent cognoſcere. quod nec iniquum erit, vbi promptè conſtiterit eos fructus in laici poſſeſſione paulò ante auectionem fuiſſe. *arg. c. ſi clericus laicum. X. de for. compet.*

1. Ad Iudicem Eccl. ſpectat cognitio, ſi in hoc exceſſerit clericus; fraudem faciendo, alienos fructus ſupponendo.

2. Praxis contraria.

3. Præſertim ſi conſtet paulo ante laicos in illorum poſſeſſione fuiſſe.

CAPVT LVIII.

De donatione clerico facta à patre in fraudem fiſci.

1. Si ſit fraudulenta, rectè irritatur.

DOnationem omnium bonorum clerico à patre aliòue factam ſi ſtatutum declarat nullam, ex præſumptione ſimulationis, in fraudem fiſci; vbi v. g. clerici de patrimonialibus onera politica non ſoluunt; cùm fraus non præſumpta tantum eſt, ſed vera; merito obtinet. cæterum vbi vera non eſt; quibus in caſibus ea iuris præſumptio non eſt; non poteſt à ſtatuto induci in libertatis Eccleſiaſticæ diminutionem. *Vide citatos à Diana p. 3. t. 1. r. 3. Vide quæ dicimus ſup. l. 2. c. 47.*

2. Vbi fraus non eſt non poteſt libertati præiudicari.

CAPVT LIX.

Statutum, vt ſuperſtes lucretur dotem, ſeu donationem propter nuptias, licet extantibus liberis,

1. Seruandum cùm eſt generaliter latum.

SEruandum eſt etiam Eccleſiaſticis. vt pari formitas iuris ſit in re communi, etſi contra ſentiat Martha *de iuriſdict. p. 4. c. 53.*

CAPVT LX.

Statutum, quod filius teneatur pro patre,

1. Cum eximiè noxium eſt, clericus eximendus eſt.

NOn comprehendere filium clericum in diminutionem ſuæ libertatis, ait Martha, *& citati de iuriſd. p. 4. c. 51.* præſertim cùm hoc deducere eum poſſet vel ad inopem mendicitatem, vel infame priuilegium c. Odoard. *X. de ſolut.* à quo canones & Concilium Tridentinum *ſeſſ. 21. c. 2.* abhorrent. *Vide quæ dicimus ſup. l. 2. c. 42.*

CAPVT LXI.

Statutum, de animalibus ad communia paſcua non deducendis, niſi ſub certo modo, & pecunia.

1. In vſu rei communis clericus communi lege debet vti.

CLerici quo minus obſequantur ſtatuto ſuper vſu rei communis, non ſuffragatur ratio. ſi vel de priuato rectè dicitur, quod in re communi melior ſit conditio prohibentis: & priuato liceat prohibere, ne quis fundum ſuum ingrediatur, aucupandi etiam vel venandi gratia: quamuis ad feras aut aues capturâ ſuas faciendi ius habeat. *§. plane. Inſt. de rer. diuiſ. l. diu in D. de ſeruitut. ruſt. verſ. non eſt rationabile nolentibus dominis in alienis agris aucupari.*

2. Vt in paſcuis, & ſyluis, ſtatutis degere ſuper latis.

Itaque ſi paſcua ad dominum loci pertinent, aut Principem; eius eſt modum libertati ſuæ dicere: ſi ad communitatem; Magiſtratus eſt leges re communi vtendi præfigere. & ſicut quilibet in re ſua moderator eſt, & arbiter: *l. in re mandata. C. mandati.* ita de rebus communitatis ſtatuere eſt magiſtratus.

ret. tit. D. de adminiſtrat. rerum ad ciuitates pertinent. ideoq́ue ſi decretum ſit, ne certo tempore animalia paſcantur; certo modo compeſcantur, ne damnum dent; non minus animalia clericorum, quàm laicorum ſecundùm huiuſmodi leges paſci debent. Si autem damnum

3. De damno dato laicus non cognoſcit aduerſus clericum.

datum erit, vt illud ſarciatur, aut animal noxæ dedatur; ſæcularis aduerſus clericum non poteſt cognoſcere: an aduerſus famulum? Vide *quæ diximus l. 1. c. 13.* aut ipſa animalia; quæ vt clericorum mobilia eorum conditionem ſequuntur.

4. Famulum, aut animalia.

Equidem ſub adminiſtrationem rerum ad rem publicam pertinentium difficile eſt, vt veniat alienatio: aut vt hæc ſine Principis authoritate fieri poſſit. *l. legatum. D. de adminiſt. rer. ad ciuitates.* vt & minorum res ſine decreto non alienantur.

5. In alienatione ſequitur clericus ea quæ in huiuſmodi adminiſtratione ſecundùm leges ſunt.

ideoq́ue alienationi quis rectè obſiſtit, non tantum ex cauſa §. *In communem Inſt. de rer. diuiſ.* quod in re communi potior ſit prohibentis conditio: non autem ideo, quod ciuibus paſcua competant, vt ſingulis; vt vult Martha *de iuriſd. p. 4. c. 8 n. 7.* eſt deciſum etiam vnum impedire venditionem; ſed ideo quod multa requirantur, antequam licita ſit rei ad communitatem pertinentis diſtractio.

6. Ad communem impenſam vt alij tenetur.

Porro ſi pecunia exigatur ad ſepienda paſcua vel fodienda; aquam educendam, aut ſimilem impenſam; rectè illa exigitur ad ratam ab animalibus clericorum, vt laicorum vt expenſas in rem communem factas qualiſcumque ſocius, aut conſors ſubterfugere non poteſt. *l. 29. D. Communi diuidund.* imo reſtituere

7. Cogitur per Iudicem Eccleſiaſticum.

recuſans parte ſua excideret. *l. 4. C. de ædific. priuat. Cepol. cautela* 85. quamuis rurſus ipſa exactio apud Iudicem Eccleſiaſticum, non ſæcularem, inſtituenda ſit contra clericum.

8. Si tamen onera ad ipſas res ſpectant, non ad neceſſitates reip.

Enimuero ſi pecunia exigitur ad onera non paſcuorum, ſed reipublicæ ferenda; clerus non tenetur: niſi ſub ratione c. non minus §. *quo circa. X de immunitat. Eccl. c. aduerſus ibid.* vt nec ad alia vtilia reipublicæ opera: vt ducendi tectius fluminis, muri ſtruendi, aut ſimilia. quorum obligatio naturà rebus ipſis non ineſt, neque ad quoſcumque poſſeſſores tranſit. *de qua re latè Martha de iuriſdict. p. 4. c. 9. & dicemus infra l. 3.*

CAPVT LXII.

De ſtatutis, ſuper vtili dominio laicorum, quod habent ab Eccleſia.

1. Statuunt rite laici.

NOn videntur poſſe prohiberi ſæculares, ne ſtatuant ſuper fructibus vtilis dominij emphyteutarum; ſeu ſuper modo rebus illis vtendi: ſcilicet ne oryzam in talibus terris ſerant, ne inficiatur aër. *&c. Ceuall. de cognit. per viol. p. 2. q. 50.* vbi citatur Declaratio. atque etiam de decimis à conductoribus ſoluendis ex terris, quas ſi ipſi religioſi colerent ſuis manibus, aut ſumptibus, eſſent exempti. & de Societate IESV vt ſit immunis in donatione, in emptione 20.am ſoluat pro Caſtilia. & q. 52. vt bona emphyteutica Eccleſiæ, quoad vtile dominium, quod penes laicos eſt, non eximantur à tributis; nec profuerit exemptio Pontificia Leonis XI. &c. ita hæc tamen, ne quà noceatur dominio directo penes Eccleſiam exiſtenti: neque eius iuriſdictio in vtili dominio ceſſare cenſeatur. *Vide quæ diximus lib. 1. c. 29. n. 7.*

CAPVT LXIII.

Feudales conſuetudines an clericos comprehendant?

FEudorum libros, qua parte Imperiales conſtitutiones continent, extra controuerſiam in Imperio ligant: qua parte Conſuetudines per priuatos ſunt congeſtæ; authoritate carent. 1. Vt conſtitutiones ligent.

Sed quatenus Fredericus iunior Imperator in ordinem redigi, in ſcholis legi, Corpori iuris inſeri iuſſit; ab eo Principis decreto vires habent. & paſſim ab vſu: 2. Vt conſuetudines, ſi receptæ ſint.

quatenus conſuetudines locales de feudis non aliter diſponant. 3. Nec locales aliter diſponant.

Chriſtinæus *vol. 6. deciſ. 2.* vbi *n. 8. ex c. cæterum c. nouit. X. de iud. c. ex tranſmiſſa c. verum. X. de for. compet.* (*adde & alia quæ citat Marth p. 4. c. 16. n. 28.*) ait libros feudorum tanquam probatos haberi à Romanis Pontificibus. vbi *n. 12. & 13.* contendit & illis clericos teneri, communiter eſſe receptum. 4. Libri feudorum non ligant clericos tanquam à Papa probati.

quod etiam fatetur Martha *d. c. 16. in princ.* ſed non aliter teneri tamen contendit, quam quatenus à Pontificibus Romanis *in d. cc* ſunt probati. ſed rectius dicitur ea loca arguere ipſas leges feudales clericos obligare magis; quam ipſos Pontifices probatione ſua voluiſſe firmare. Vnde & in c. vn. §. *verum. de ſtat. reg. in 6.* vbi Abbatiſſa feudalis fidelitatis iuramenti cauſa dominum accedit, eoq́ue monaſterium egredi d. c. vn. permittitur; *niſi*, inquit, *quod per procuratorem illud præſtet, poſſit efficere apud eum*, ſi Pontifex cenſuiſſet ſua reprobatione infirmari poſſe leges feudales; id pro caſu egreſſus, quem ibi tam ſerio alioquin prohibet, feciſſet; non ipſas Abbatiſſas dominis ſupplicatum miſiſſet. Similiter *in c. nouit. X. de Iudic.* declarat Pontifex, ſe nolle iudicare de feudo; quia ad Regem illud ſpectat iudicium: *niſi fortè*, inquit, *Iuri communi per ſpeciale priuilegium, aut contrariam conſuetudinem aliquid ſit detractum*: Ecce ius feudorum Pontifex vocat ius commune; à quo non excipit ſui declinationem. cum, ſi firmitatem leges feudales à Papa haberent; illum non excluderent, quia in omni diſpoſitione ſuperioris intelligitur excepta authoritas.

Et, ne quid dicamus de communi argumento, quod clerici ſtatutis & conſuetudinibus generalibus, eccleſiæ nõ noxijs debeant ſe cõformare?

mare pro ſumma ratione eſt conſiderandum; quod feuda pactis vltro citroque obligatorijs conſtituantur, prout liquet *c. 1. de eo qui ſibi & hered. maſcul. & fæm.* & quæ communiter agi ſolent, acta eſſe inter contrahentes intelligantur: *l. cum quid. D. ſi certum petat.* adeoque feudo illam ineſſe naturam, præter pacta expreſſa, quam tales conſuetudines, aut hæ generales deſcribunt; cenſendum eſt ex feudi conceſſione; & acceptatione: adeoque ex pacto ſeruandam. ſicut in alijs contractibus, ſi vendat emátue clericus, paret legibus etiam ciuilibus, de emptione & venditione latis.

5. Sed vt pacta vltro citroque obligatoria.

Quod argumentum etſi Martha *vbi ſup. n. 14.* propoſuit; non tamen rectè ſoluit: quaſi ex his quæ veniunt ex ſubſtantia feudi tantum poſſit coram domino conueniri, vlterius non poſſit ſe obligare: ne contra c. ſi diligenti *X. de for. comp.* ſubijciat ſe laico. ſed nullibi vetatur, ne qualiacumque pacta faciat *d. c. 1.* effectus autem fori, vt ex ſubſtantialibus potius ſit permiſſus, quam alijs nullus canon ait: ſed in d. c. nouit iudicium feudi domini eſſe dicitur indefinitè: quod æquipollet locutioni vniuerſali. *diximus latè in reſponſ. can. de offic. deleg. reſp. 2. de matrim. reſp. 4.* itaque & pacta in feudo recipiendo qualiacumque, non vetita, poteſt facere clericus: ijſque teneri ex contractu; & conſequenter coram domini curia conueniri iudicio qualicumque feudali: id eſt, quod reale ſit, ſeu ratione rei trahat perſonam. *iuxta l. ſi nec cauſam. D. ſi certum petat.*

6. Indefinitè feudalis cognitio ad dominum ſpectat.

7. Quatenus realis eſt.

CAPVT LXIV.

Statutum ne feuda in Eccleſiam transferantur.

1. ODio Eccleſiæ fieri non poteſt. ſicut nec in alijs bonis. *c. 1. de immun. Eccleſ. in 6. late Marth. de iur. p. 4. caſ. 16 n. 33. & ſeqq. Diana p. 6. t. 3 per tot.* quod ſi tamen primordialiter ita ſint feuda conceſſa; cum rei ſuæ quiſque ſit moderator, & arbiter, & liberalitati ſuæ modum dicere poſſit quem velit, pacta ſeruari æquum erit. quomodo & feudo excidebat olim ad clerum aut monachatum tranſiens. *c. vn. de vaſallo milite, qui arma bellica depoſuit.* quando ijs ſolis feuda dabantur, qui per ſe militarent. hodie, cum ferè licet per alium ſeruitia præſtare, non idem obtinet. *Gudelin. de feud. p. 2. c. 2.* quod ſi hodie ederetur aliquo in regno conſtitutio generalis, pro ſecuritate publica, ne feoda peruenirent ad eos, qui per ſe non eſſent militaturi; ſed fideles omnes ipſi militiam ſubire tenerentur; non iniquum videri poſſet rem redire ad primæuam naturam, & clericos monachoſque cum alijs communem ſortem in feudis deinceps acquirendis pati. non in feudis pleno iam iure poſſeſſis. *c. cum in Eccleſiarum. X. de conſtit.* ſed tam raram neceſſitatis cauſam requiri; quam ex qua permiſſum Principi foret res ſuas priuatis in publicam neceſſitatem auferre.

1. Seruandum id eſt ſi ex originali pacto ita conceſſum ſit.

2. Vt olim clerici erant feudorum incapaces.

3. Quid ſi hodie generaliter decernatur feudorum incapaces eſſe qui per ſe non ſunt militaturi?

CAPVT LXV.

Conſuetudo feudalis, vt nouus poſſeſſor releuium ſoluat, an comprehendat Prælatum?

PRocurator is eſt, non dominus rerum Eccleſiæ. *c. 2. X. de donat.* Eccleſiæ autem non moritur: *c. liberti Eccleſiæ 12. q. 2.* releuium porro exigitur ob mortem vaſalli, non procuratoris: eoque non deberi à prælato releuium ait Martha *de iur. p. 4. caſ. 17.* etſi admittat, in alienatione, inſtar laudemij. ac deoique ſcrupulum ſibi facit, & Apoſtolicum conſenſum exigit. at verò releuium non ad alienationem pertinet rei feudalis, quum opus fructuum potius videatur, vt annatæ pontificiæ. cum ergo fructuum hodie ferè domini ſint beneficiarij, ex illis dominorum honorare, & in illius primo conſpectu non apparere vacuos, ne iniquum omnino videatur, fecit paſſim recepta conſuetudo. quam non tollit quod ait Martha; prælatos non poſſe præiudicare Eccleſiæ. *§. fin. de cap. Conradi lib. 2. feud.* vbi ex delicto prælati non perditur feudum; ſed fructus feudi ad illius vitam; imo locus ille arguit fructus feudi grauari poſſe. Omitto pacta & iura feudalia rei ineſſe, rem ſequi, non mutari per conditionem poſſeſſoris: *diximus ſupr. l. 2 c. 63. n. 5.* quin & prælatum inſtar domini eſſe.

1. Releuium ſoluit Prælatus vt fructuum, & rei pro tempore quaſi dominus, ſicut fideicommiſſarius, & alius alienare prohibitus.

2. In his prælatus ſibi iudicare poteſt fructus quoad ſuum tempus.

CAPVT LXVI.

Feudatarij prælati an prius Regi, quam alijs ſuperioribus ſuis aliquando debeant obedire?

DVbitationi cauſam dedit c. ſi Epiſcopus *diſt. 18.* vbi ad Synodum vocati Metropolitano omnino debent obedire, *excepta, iniquit, graui infirmitate corporis, aut præceptione regia.* vtrique qua vt regni proceres, non vt Epiſcopi conuocantur. *Vide ſup. l. 1. c. 22.* nam hæc qualitas regiæ præceptioni non ſubeſt. *Azor. Inſt. mor. p. 1. l. 5. c. 14. d. 8.* ergo præceptio regia *in d. c. ſi Epiſcopus.* præfertur vocationi Metropolitani. *gloſſa in c. reprehenſibile. in verb. orationibus. 23. q. 8. gloſſ. in c. cum parati X. de appell. in verb. in legatione Regis c. paſtoralis. §. fin. in verb. à Rege vel Archiepiſcopo.* argumento ab ordine literæ. quidam præuentioni locum faciunt; quidam fidelitati Regi interpellanti debitæ,

1. Accedere prius ad Regem quam ad Metropolitanum debet vocatus clericus.

debitæ, quidam spirituali obligationi ante sæcularem. *c. solite. X. de maior. & obed. V. supr. l. 1. c. 30. n. 15. c. 22.* quidam nec sine licentia superioris ecclesiastici aiunt adeundum Regem. Sed hoc quidem decretum fuit olim aduersus vagationes Ecclesiasticorum. *c. si quis Episcopus 23. q. 8.* sed addit illud capitulum puniri, qui sic adeat, tanquam molestum & importunum Imperialibus auribus, contra Ecclesiastica constituta: non ergo spectat eos, qui a Rege vocati, vel interpellati sunt.

2. Atque aliàs ad eum qui dignitate præcellit. Decisio ergo huius quæstionis petenda videtur à maioritate potestatis. *c. qui resistit. 11. q. 3.* maior ergo cum censeatur Rex Metropolitano; ille prius adeundus erit: vt, in illius concursu, Papa. vt vocanti Christo obsecuti sunt Apostoli: *relictis omnibus secuti sunt eum.* si tamen res vna moram patiatur, non altera; & missa ad Regem excusatio sine offensa recipi speretur: potest vocatus necessitati obedire. *& in d. c. cum parati.* nec legatus nec Papa negauit Regis legationem excusare vocatum à Legato, non comparentem; sed legatus Episcopum negat legationi regiæ, cum ab eo vocaretur, vacasse: Papa autem ait; non debuisse contemnere vocationem legati, obtentu appellationis, non autem regiæ legationis. sed & clericum vocanti Principi obsequi debere, præsertim feudatarium; ratio atque vsus suadet: & ad capitula fidelitatis pertinet. *d. §. 15. d. c. 22.* In concursu autem, si

3. In concursu ergo vt se habere debeat? vtrisque potest, obsequi tenetur vasallus: si non potest simul; inter pares habet electionem: *l. si quis in graui. §. si cum omnes. D. ad Silanianum*, & qui est pluriom, omnibus teneturr *c. 1. quibus modis feudum amitt.* si non potest simul; prius antiquiori, quem sine fraude ante habuerit: *c. vn. §. fin. hic finitur lex, deinde consuetudines regni incip. de prohibita alienatione per Feder. §. illud.* antiquior siquidem est alijs præferendus. *d. §. fin.* multo magis superior. qui etiam in iuramento exceptus censetur: *c. veniens. X. de iureiurand. l. fin. in princ. D. ad municipal.* si tamen Rex clericum ad personaliter bellandum vocaret, quia is vacare orationibus non armis debeat; non excusatur à vocatione superioris Ecclesiastici. *d. c. reprehensibile.* quod tamen temperamentum recipit à c. peruenit. *X. de immun. Eccl. de quo infr. l. 3. c. 9.*

CAPVT LXVII.

Inuestituræ feudorum, seu emphyteuseum mutari,

1. Non possunt mutari in præiudicium Ecclesiæ iuris acquisiti. IN præiudicium Ecclesiæ per statuta non possunt. v.g. ne iuxta pacta reuertantur ad concedentes. sed semper ad hæredes transeant. *c. quæ in Eccles. X. de const. latè Martha de iur. p. 4. cas. 20.* quale statutum, vnum fuit ex illis capitibus, ob quæ Paulus V. in Venetos interdictum tulit.

CAPVT LXVIII.

Defunctorum voluntates aliæ mutari

NEc rescripto quoque Principis debent. *l. si testamenta. C. de testam. c. non licet. 12. q. 12. c. non est. X. de voto. Concil. Trident. sess. 22. c. 6.* vbi tamen iusta est causa alterare eas Papa potest. *clem. quia contingit. de religios. dom.* ideoque ab Ordinario idcirco examinanda est impetratio *Trid. d. c. 6.* An & iusta causa existente possit supremus Princeps ex plenitudine potestatis in sæcularibus? dicendum est posse. *Vide a Martha citatos de iurisdict. p. 4. c. 74.* sed adesse oportet & plenitudinem iustitiæ, quæ desideratur, si causa non sit iusta & sufficiens. & ferè publicam exigunt iustiores Interpretes. sed &, ne Ecclesiæ noceatur, oportet. *c. quæ in Ecclesiar. X. de constit. Vide sup. l. 2. c. 41.*

1. Papa pia relicta ex causa iusta mutat.
2. Examinanda ab Ordinario:
3. Et Princeps in sæcularibus ex plenitudine potestatis, si adsit iustitiæ plenitudo.

CAPVT LXIX.

De appennagijs & similibus iuribus.

QVæ constitutiones, statuta, aut consuetudines generaliter introduxerunt, obtinere æquum est etiam dum clericus est, seu primo, seu secundo genitus. *Vide citatos à Martha de iur. p. 4. cas. 23. Vide quæ diximus l. 2. c. 2. n. 17. & c. 7.*

1. Generaliter instituta etiam in clericis obtinent.

CAPVT LXX.

Maioratus

CLericum facere posse de bonis patrimonialibus, vt alios, non est dubitandum: de bonis ab Ecclesia profectis (cum ditare per Concil. *Trid. s. 23. c. 1.* consanguineos prohibeatur) non aliter licet; quam secundùm ea quæ diximus *in Iur. pont. nou. anal. de testam.* clericos quandoque de his parcimonia sibi subtractis disponere posse. Negat tamen generalius Martha *de iur. p. 4. cas. 24.* nisi ex licentia Pontificis. quo autem casu ea obtenta fuerit, non opus esse licentia Regis contendit. *n. 29.* quasi leges sæculares non comprehendant Ecclesiasticos: sed vt in alijs causis, ita & in hac dicendum est, & clericos oportere illas leges seruare. quod eo magis obtinet, quod maioratus in bonis immobilibus constituantur, qualia etsi clerici ex prouentibus Ecclesiasticis emerint, secundùm leges communes

1. De patrimonio constituere clericus vt alij potest, an de quæsitis intuitu Ecclesiæ?
2. Maioratus quia in bonis immobilibus constituuntur, praxis non aliter admittet in clericis quam laicis.

muoes

munes poſſideri ferè vſus obtinuit quoad res ipſas:etſi quoad perſonas pro dictamine conſcientiæ relinquantur. cum autem deſinent eſſe clericorum, vt maioratus perpetui ſunt, eximi à communibus legibus non poterunt.

CAPVT LXXI.

Prohibitio venationis & piſcationis

1. Prohibitio vt clericos comprehendat?

VBi ab ijs fit, qui pridem earum iura ſibi obtinuerunt, vt regalia,ſeu propria; clericos comprehendit, vt alios. prohibentur enim rectè etiam à priuato fundum alienum ingredi venatores, adeoque venari, piſcari,aucupari feras, quæ iure quidem naturali occupantis eſſent, ſed per populi olim conſenſum Principi, & ab eo cauſam habentibus ſunt reſeruatæ. quod ſi leges tantum venationi ritè, & iuſto tempore faciendæ præſcribantur, ſæpius dictum eſt clericos teneri ad eas quæ immunitati cleri non aduerſentur inſequendas. etſi Martha *de iuriſdict. p.* 4. *c.* 57. aliter diſſertet.

2. Modique præſcriptio.

CAPVT LXXII.

Statutum ne quis arma portet, ſub pœna commiſſi.

1. Non poteſt clericus contemnere.

CVi reſpublica commiſſa eſt quietem illius maximè curare & tranquillitatem debet. prohibet ergo rectè ne quis arma ferat: præſertim noctu; aut iter non faciens; ſiue citra neceſſitatem. eam legem nec clerico contemnere licet. non tamen iure poteſt ob contemptum, ſeu exceſſum per Iudicem ſæcularem puniri: ſed à ſuo Epiſcopo. vt in conſtitutione Frederici *de pace tenenda. c* 1. §. *ſi clericus.* non tantum arbitraria; ſed etiam ſtatuti pœna. *c.* 1. *X. de nou. oper. nunt.* vbi clericus punitur pœna per leges ſæculares ſtatura.

2. Alioquin puniendus, ſed à ſuo Iudice.

3. Intentus iam ad malum impediri, & auferri arma per laicum poſſunt.

Nihilominus ſi clericus ad maleficium iam intentus, arma ferens deprehendatur; impediri non tantum eum poſſe à Judice ſæculari, ſed etiam arma ei auferri, dicendum eſt. quod Martha *de iuriſd. p.* 4. *c.* 7. *ex Lopes* rectè ait admitti;non per modum exercitæ iuriſdictionis: ſed quo ipſi creditori permiſſum eſt debitorem fugitiuum apprehendere. *l, ait prætor.* §. *ſi debitorem. D. quæ in fraud. creditor.* & marito adulterum in flagitio deprehenſum occidere. *l. marito. D. de adult.* alioquin vbi cognitione Iudicis opus eſt; an clericus qui arma tulerit, puniendus ſit; an aliqua ex cauſa excuſandus; non poteſt ſæcularis ſe interponere. *Vide Dianam p.* 4. *t.* 1. *r.* 89. *p.* 5. *r.* 4.

4. Alioquin vbi cognitione opus eſt, ea inſtituenda ab Eccleſ.

CAPVT LXXIII.

Statutum obuiare cupiens maleficijs nocturnis,

OBligans inhabitantes in ſubſidium reparandi damni, & ad pœnam fiſco pro numero focorum in ſingulos centenos decem aureorum; non comprehendit clericos: ne offendatur illorum immunitas: ſed illos tantum, qui & ſubſunt ſtatuentibus; & ad cuſtodiam publicam, quæ non incumbit clericis,tenentur, quare nec clericorum foci numerum facient; ſeu reſpectu damni reparandi,ſeu pœnæ fiſco inferendæ. Martha *de iur. p.* 4. *c.* 96.

1. Clerici non tenentur.

CAPVT LXXIV.

Statutum, ne occiſor quoquo modo ſuccedat occiſo,

AN comprehendat clericum ideo controuertitur, quod huiuſmodi in caſu iure communi occiſor non ſit incapax ſucceſſionis; ſed eam fiſcus auferat tanquam ab indigno: *l. Lucius. D. de iure fiſc.* clerici autem homicidæ bona non à fiſco ſæculari; ſed Eccleſiæ vindicanda ſint. ſed hæc in immobilibus maximè controuerſiam patiuntur. quibus ergo in caſibus, incapacitas iure inducta eſt, communi iure clericus vtetur: quod autem ſtatutum inducit, etſi ſtatuentes iuriſdictionem in clericum non habeant, tamen ſi in gratiam proximorum agnatorum inducit, ſi hi egerint aduerſus clericum hæreditatis poſſeſſorem; etiam merito Judex Eccleſiaſticus illis adiudicabit, iſtumque ſtatutum etiam in clerico obſeruabit. *c.* 1. & 2. *X. de noui oper. nunc. Vide citatos à Marth. p.* 4. *caſ.* 85. & ferè hodie,quæ ab indignis fiſcus ſolet auferre, capiunt agnati. *Diximus in Reſponſ. de teſtam. reſp.* 3.

1. Generale ſtatutum merito clericus ſequitur.

2. Sed ſub ſuo iudice.

CAPVT LXXV.

Negligentia Iudicis Eccleſiaſtici an ſuppleri poſſit per laicum?

NEgat c qualiter. *X. de Iudic. Vide ſup. l.* 1. *c.* 26. Neque *in c. filijs.* 16. *q.* 7. Regi tribuitur iudicium ex defectu Metropolitani;ſed monitio ſuperioris: & tam illud caput quàm caput Regium. 23. *q.* 5. *c. adminiſtratores. ibid. c. ab Imperatoribus.* 23. *q.* 3. aliaque ſi quid permiſerint

1. Supplet ſuperior,non laicus.

miserint olim, aut concesserint, reuocata esse per c. qualiter X. *de iud.* ait Azorius *Inst. mor p.* 1. *l.* 5. *c.* 14. *q.* 2. *Vide supra l.* 1. *c.* 26. verius est tamen d. c. filijs disertè iurisdictionem non attribuere. *Naldus in Annot. pract. ad d. c. filijs. diximus sup. l.* 5. *c.* 35. *n.* 13. *infr. l.* 2. *c.* 84. *n.* 14.

CAPVT LXXVI.

Statutum puniens clericorum consanguineos, quod illi statutis parere nolint; vel domesticos, quod forum declinent;

1\. Quia per indirectum nocet; non subsistit.

IRritum est. quia per horum latus illi figuntur, & violatio immunitatis etiam indirectè iure damnatur. *Azor. Inst. mor. p.* 1. *l.* 5. *c.* 13. *q.* 7. omitto iniustitiam quod sine culpa propria quis puniatur.

CAPVT LXXVIJ.

In dubio, an statutum sit contra libertatem Ecclesiæ?

1\. Ita vt prosit Ecclesiæ, non vt alij censuris implicentur.

AMplectenda est affirmatiua sententia ob fauorem Ecclesiæ. *c. fin.* X. *de sent. & re iud.* sed non ad effectum, vt censeatur quis incidisse in censuras. *Vide Dianam p.* 1. *t.* 2. *res.* 65.

CAPVT LXXVIII.

De appellatione regularium, & clericorum.

1\. Vix admittenda.

VT non facilè admittatur diximus *in consult. can. de rescript. cons.* 3. *& de accus. cons.* 3. Prædicatores omni iuri appellationis renunciasse refert Ceuallos *de cog. per viam viol. p.* 2. *q.* 95. nec regulariter admitti monachos sub nomine violentiæ, ad tribunalia regia, vbi agitur de visitatione, aut correctione *iuxta Concil. Trident.* aliàs iniustè admodum grauatis appellationem licitam tradit, & quæ exequi superiores possint. & quando his sine scandalo ad superiores fugere liceat, & Ordinario loci, per quem transeunt, eos retinere. *Vide supra l.* 5. *c.* 6. §. 5. Diximus etiam *in consult. can. de accusat. d. cons.* 3. de clericorum correctione, illiusque executione non obstante appellatione; & vt in his recursus ad sæculares sit vetitus, etiam per ipsorum sæcularium Principum constitutiones.

CAPVT LXXIX.

De cognitione appellationum, vbi prælati habent vtramque iurisdictionem.

1\. Clerici negocijs sæcularibus non se debent immiscere.

MVltis olim constitutionibus vetitum est, ne clerici negotijs, aut iudicijs sæcularibus se immisceant. *tot. tit.* X. *& in* 6. *Ne clerici negotijs sæcularibus:* præsertim causis sanguinis: quas, si habent iurisdictionem temporalem, omnino debent, & sine periculo irregularitatis possunt, committere suis balliuis, alijsque illam exercentibus. *c. vlt. eod. in* 6. vsu tamen multis in locis obtinuit, vt Episcopi eorumue Officiales de rebus profanis inter laicos etiam cognoscant. præsertim vbi temporalem habent iurisdictionem. vt hac de causa Vindicias *libertatis Ecclesiasticæ* dedit Ioannes Chockier: quibus demonstrat temporalem iurisdictionem, & regalia competere Episcopo Leodiensi: ab eiusque sententijs ad Metropolitanum, iudicesue Ecclesiasticos esse prouocandum; non ad Cameram, seu Iudices Imperij. vt & Stephanus Raussinus Leodium dedit; & amplè illius principatum Episcopo vindicauit; omne imperium, iurisdictionemque. ab huiusmodi ergo prælatorum sententijs si appelletur; *debet* (inquit Innocentius III. *in c. Romana. de appellat. in* 6.) *ad metropolitanum eiusue officialem, super causis in quibus temporalem iurisdictionem exercent, appellari, nisi fortè de consuetudine aut priuilegio, siue iure alio speciali sit appellandum ad alium.* ab Episcopis, inquit, vtique ergo dum cognouerunt tanquam Episcopi in rebus profanis. iudicia hæc sæcularia D. Paulus 1. *Cor.* 6. temporalem iurisdictionem vocat Innoc. IV. *in d.* §. *debet.* emphasim ergo habet, dum nominat Episcopum. præsertim cum literæ Innocentij (quarum exemplar est in archiuis Ecclesiæ Atrebatensis, de qua agit d. c. Romana.) extensam sententiam continentes, vbi in initio grauamina Ecclesiarum suffraganearum proponuntur, *Recipiunt insuper*, inquiunt, *appellationes indifferenter ab ipsis, & Capitulis prædictæ prouinciæ, seu balliuis eorum, super causis in quibus temporalem iurisdictionem exercent.* de Episcopis respondet §. debet: de Capitulis respondet d. c. Romana. *in princ. in vers. ab archidiaconis verò alijsque inferioribus prælatis suffraganeis subiectis eiusdem, & eorum officialibus, ad suffraganeos ipsos debet, & non ad eandem curiam (omissis dictis suffraganeis) appellari:* de balliuis non respondet: vsu venit ergo c. nonne. X. *de præsumpt.* vt interiectas à balliuis appellationes, tacendo negarit ad superiores Ecclesiasticos esse deferendas. *l. cum prætor. D. de iudic.*

2\. Sed alijs committere si iurisdictionem habent temporalem.

3\. Vbi illam exercent vt prælati, ad superiores Ecclesiasticos appellatur: secus vbi vt Principes seu dynastæ.

4\. Dum iudicant vt laici, ad supe-

Cuius ratio est, quia balliui sæculares euidenter iudicant vt laici; curiæ feudalis, censualis,

tiorem laicum prouocatio ſpectet. dalis, cenſualis, ſimiliſue pares, ſcabini, ſeu qnicumque iudices temporalem iuriſdictionem, vt talem, excicentes, ſubſunt dominis directis, aut ſupremo tandem Principi. appellatio autem eſt ab inferiori ad ſuperiorem prouocatio. adeoque manet in linea iuriſdictionis ſæcularis Eccleſiaſticæue, in qua cæpit iudicium. cuius primordia ſunt inſpicienda. adeo vt etiam ſi Epiſcopus ex Principis aut Iudicis ſæcularis delegatione, aut partium laicarum prorogatione, pronunciauerit; ad delegantem, ſeu locorum Iudicem appellari velit. auth. *ſi quis litigantium. C. de Epiſc. audient.* & conſequenter non tantum ſi ballinus, ſed etiam ſi Epiſcopus ipſe cum paribus curiæ, aut qualitate poſſeſſoris principatus, dominij, imperij, iuriſdictionis, pronunciauerit; deferenda appellatio ſit ad eiuſdem qualitatis ſuperiores. *l. ſi quando. C. de appell. Gail. obſer. lib.* 1 *obſ.* 30. & id forrè eſt, quod *in d. §. debet* ius ſpeciale, quod iuxta conſuetudinē ac priuilegiū excipere voluit Innoc. *Vide Binsfeld. tract. de iniur. ad c. olim. q.* 4. *Wamese ad Conſtit. XXIV. à Concil. Trid. innouat. ss ad d. c. Romano.*

5. Cui reſeruata ſuperioritas. Quibus ex cauſis, dum notatum eſt d. §. debet, non ſeruari in Francia, quamuis & Remi, & ſuffraganei ſint in Francia; potius fortè dicendum fuit ſeruari exceptionem. & Chokier *Vindic. lib.* 1. *c.* 15. cur neque in Hiſpania ſeruetur, allegat *n.* 9. rationem; quod Reges Hiſpani ſemper ſuperiorem iuriſdictionem ſibi reſeruarint. quod etiam de Principibus noſtris credi poteſt. *vt etiam inſinuaui in Notitia Iuris Belgici ſub fin. de appel.* Contendit Chokier

6. Quid ſi regalia poſſideantur ſine huiuſmodi reſeruatione? Epiſcopum Principē Leodienſem ſine huiuſmodi reſeruatione regalia poſſidere: & *c.* 16. Imperatorem ita Eccleſijs donare poſſe, vt non reſeruet ſibi in rebus donatis ſuperioritatem; idque Eccleſiæ Leodienſi accidiſſe *c.* 17. neque Cæſarem eſſe immediatè ſuperiorem Epiſcopi Leodienſis: quaſi ciuitas ſit anterior, ex antiquiſſima hiſtoria eruit. *c.* 18. quod etiam Rauſſinus in ſuo Leodio pluribus executus eſt: proſequiturque Chokier *c.* 19. *vſque ad lib.* 1. *fin.* & rurſus quærit an Imperatores potuerint, voluerintque ita omnem ſuperioritatem in Eccleſiam Leodienſem transferre, vt nullam ſibi reſeruauerint: eoque ad Iudices Eccleſiaſticos ſit prouocandum: vbi multos laudat authores ſententiæ affirmatiuæ: & deinceps obiectis pluribus reſpondet. & in Brabantia quidem in bonis communibus frequens id fuit olim, vt quæ Principes donarent Eccleſijs aut ab alijs donata probarent, à iuriſdictione ſua eximerent. Vnde in Concordatis

7. Quid ſi bona amortizata ſint? anni 1541. *illa bona dicuntur amortizata quæ à iuriſdictione ſæculari per Principem ſunt exempta, literis deſuper ritè expeditis; vel quæ à* 70. *vel* 80. *annis tanquam amortizata per Eccleſiam poſſeſſa fuerunt.* per eademque Concordata huiuſmodi bonorum, teſtamentorum, & contractuum antenuptialium cognitio Iudici Eccleſiaſtico defertur: à cuius proinde ſententia ſi prouocetur, adeundus eſt Eccleſiaſtici ſuperior; etiam inter laicos. quippe vbi cœptum eſt iudicium, ibi finiri debet: &, quia in cauſa præuentioni eſt locus, poſtquam alteruter Iudex eſt aditus; impedit præuentio ne ad alium tranſeatur. *Auth. qui ſemel. C. Quomodo & quando iudex.* & cauſæ quamuis profanæ in iudicium Eccleſiaſticum ſemel ritè productæ, fiunr deinceps fori Eccleſiaſtici: ita vt ſæculari manum apponere non liceat *arg. c. vt noſtrum* 56. *X. de appell. latè Chokier Vindic lib.* 1. *c.* 22. 23. *poſt plures quos citat.* vbi latè arguit bona in Eccleſiam tranſlata, cenſenda cum omni libertate deueniſſe. id porro vt plenius fieret, frequenter obuium eſt in antiquis diplomatibus, donatores Principes feuda redegiſſe in libera, & franca alodia: vt cum omni libertate & exemptione penes Eccleſiam exiſterent.

8. Quid ſi bona non cum omni libertate data ſint ſed ſalua ſupremitate? Quod vbi factum non eſt, neque directis dominis, neque Principibus ſolēt cenſeri præiudicarum eſſe: ſed illibatum eis manere dominium, iuriſdictionem, imperium, ſupremitatem. quæ etiam retinetur, quamuis ius appellandi, aliudue remiſſum fuerit. Vt etiam Ioannes Dux Brabantiæ, conditor Vniuerſitatis Louanienſis, omnem in illam & ſuppoſitas perſonas exigente Pontifice iuriſdictionem abdicauit; ſiue in cauſis perſonalibus, ſiue realibus, ſiue mixtis: & ſententiæ à Rectore latæ non deuoluuntur ad regios Iudices vnquam per appellationem: & nihilominus vidimus non ſemel quæ ad ſupremitatem regiam pertinent, à Principibus ibidem exercita.

Quam etiam ſupremitatem Cæſaris in Epiſcopum, vt Principem Leodienſem, agnoſcit Chokier *vbi ſupra c.* 24. *n.* 6. ſed nullatenus, vbi is pronunciauit inter laicos, etiam de rebus profanis, vt Epiſcopus. quod & immemoriali conſuetudine obtentum, multis proſequitur *c.* 26. & *c.* 30. & *ſeqq.* docet nec Officialem Leodienſem iudicare tanqnam delegatū Principis, nec iuriſdictionem vt feudū habere à Cæſare: aliaq; pro Cameræ Spirēſis iuriſdictione abiecta, quę & alibi vſu venire poſſūt, latè diſſoluit.

CAPVT LXXX.

Statuere ſæculares an poſſint, ne annatæ ex ſuis prouincijs Romam mittantur?

1. Ne annatæ Romam ſaltem per cambia traijciantur ſtatui non poteſt. NOn poſſe rectè docet Diana *p.* 7. *tract.* 1. *reſol.* 22. vbi latè refutat Rabardæum. iuſtas illas eſſe pro neceſſitate Romani Pontificis; & ad modum, quo in vetere lege ſummo ſacerdoti alij ſoluebant decimas decimarum; omnino dicendum eſt: ex decreto ſacro, quo qui altari ſeruit, de altari viuere permittitur; eſt autem Papa *Seruus ſeruorum Dei*: dignum ergo & iuſtum eſt de ſeruitio ſuo viuere: partem ſibi ſumere de fructibus beneficiorum, quæ alijs confert, atq; diſpenſat. Martinus quidem V. *in Concilio Conſtan. ſeſſ.* 43, aſſeruit ſe annatas nullibi impoſiturum, niſi de conſilio Prælatorū regni, ſeu prouinciæ: ſed is ligare non potuit manus ſucceſſorum; quorum neceſſitates aliud exigerent, neq; id ad ſæculares pertinet; quo nanciſcantur poteſtatē ſtatuendi in perſonas, & res Eccleſiaſticas, Deo conſecretas, & illius miniſtris diſtribuendas. in quam rem plenitudo poteſtatis S. Pontifici à ſacris canonibus aſſeritur: nulla ipſis. In quantum autem huiuſmodi

modi ordinatio politiam sæcularem spectare potest; ne pecuniæ è regno efferantur; generali huiusmodi legi non iniquum est, vt clerici se conforment; nec aurum in specie offerri faciant; sed per cambia debitum traijciant.

CAPVT LXXXI.

Statutum super puluere pyrio.

PEriculosa materia est, in hominum perniciem inuenta; nunquam cautè nimis haberi potest. calamitatis ex ea natæ nullum insigne magis exemplum, quam in vrbe Mechliniensi an. 1546. *quod refert Guicciardin. in descript. Belgij adeoque Mechlinia*: alia alibi accid. re: sed & hîc nuper, cùm quantitas non adeò magna incustodita esset, ædes integras magno damno disiecit. prudenter ergo Magistratus cauent, ne quis in ædes suas vltra paucarum librarum quantitatem inferat. Id si fecerit clericus, quæritur an authoritate sæculari ex domo illius possit efferri? & siquidem aliquis, Ecclesiastica administratione fungens, præsto sit; æquum est eum interpellari: sin minus, Iudex sæcularis se interponere potest: & publicæ saluti opem ferre: sicut in incendio, ruina, naufragio. quando omnium interest non disputari quis opem ferat; dummodo feratur. nullam moram huiusmodi pericula patiuntur. non est audiendus perire ipse, & alios perdere volens: non moras hîc nectens ex Iudicis incompetentia. ius naturale se, socium, rempublicam seruandi, quo casu mora impatiens est, omnibus est iuris positiui rationibus anteponendum.

1. Prudenter seruandum, ritè cum tempus permittit: aliàs etiam incompetenter latum.

Igitur de omnibus huiusmodi controuersijs generatim rectè concludit Azorius *Inst. moral. p. 1. l. 5. c. 12. q. 5.* quare dicendum existimo, inquit, hisce statutis, & alijs, quæ laicorum auctoritate generaliter ponuntur de contractibus venditi, & empti, mutui, commodati, locati & conducti, permutati, depositi, pignoris, societatis, de donationibus, alienationibus, testamentis, dotibus, legatis, & fideicommissis, & alijs huiusmodi; Clericos, & Ecclesi. non ligari, si ea statuta considerentur, vt laicorum auctoritate conduntur: at si aliquid contineant, quod naturale, diuinum, vel canonicum ius imperet; eatenus obligantur: item sæpe contingit, vt ciuiles Principum leges aliquid fieri iubeant, quod naturalis ratio, & æquitas non quidem præcipit; sed suadet, ac monet, vt id generatim seruetur ab omnibus & Clericis & laicis; tunc Episcopi, non laici erit edicere, vt id clerici obseruent. nam etsi clerici ciues sunt, & reipublicæ partes, & membra: at liberi & solutì sunt ciuili Principum potestate. Idem iuris est de statutis laicorum quibus præcipitur vt singuli ciues, hoc aut illo modo ædes construant, aut fenestras, aut limina; aquam deducant, viam ante ianuam domus purgent, & mundent, his statutis clerici & Ecclesiæ non alligantur, quantenus statuta laicorum sunt. vtique quod authoritatem statuentium spectat: non verò conformitatem; quam corpori politico debent clerici, dum aliàs eis non præiudicatur.

CAPVT LXXXII.

De excessu pensionis.

COgnoscere & decernere super excessu constitutæ pensionis beneficiariæ spectat ad Iudicem Ecclesiasticum. Vtique quia ad superiores in Ecclesia spectat eas constituere: & eiusdem est interpretari & cognoscere, cuius est constituere, vel legem ferre est porro pensio beneficiaria spiritualis, ex causa resignationis, permutationis, transactionis, aut simili imposita à Papa, aut Episcopo; cum eis iustum æquum videtur beneficium Ecclesiasticum cum diminutione aliqua conferri.

1. Cognitio spectat ad Iudicem Ecclesiasticum cuius & creatio.

Neque refert, quod ex praxi passim vsurpata, literæ restitutionis in integrum ob læsionem, dolum, metumue soleant à Principe impetrari: quia id quidem in sæcularibus negocijs receptum est; sicut olim prætor huiusmodi beneficium, & Judicem dabat: in rebus tamen Ecclesiasticis, ac præsertim beneficiarijs hæc Iudici Ecclesiastico competunt. pensionis causa spiritualis est; litigantes clerici; resignatio omnis, permutatio, atque transactio sub beneplacito superiorum initur: ex illo vires omnes habet, nullas ex partium conuentione. *c. quæsitum. X. de rer. permut. c. cum olim. eod.* quæ alioquin in simoniam incidit. pretium non habet; ideoque nec læsionem in pretio, sed superior Ecclesiasticus sua solius authoritate resignationem admittit; permutationem, transactionemue probat; pensionem imponit: ideoque si quid ex officio superioris Ecclesiastici minus rectè factum est; pensio grauis nimis, aut leuis sit; illius moderatio ad beneplacitum Ecclesiastici pertinet: spiritualis actio est; & authoritas spiritualis. non ergo pertinet ad temporalem iurisdictionem de ea decernere: non ab ea imponi; minui, augeriue potest: non corrigi quod plus minusue actum est; quam ratio spiritualis regiminis, & dispensationis ecclesiasticæ exigebat. *c. decernimus. X. de Iudic.* neque ratio doli, vis, metusue obiecti, causam spiritualem ad Iudicem temporalem deuoluit magis in hac materia; quàm si matrimonium, professio, votum ex simili ratione irritum arguatur.

2. Restitutio etiam in integrum in spiritualibus.

3. In quibus non pretium, non pacta partium, sed superiorum sola authoritas valet: eoque nec læsio ex pretio, sed causa pensionis est considerabilis.

4. Consequenter neque sæcularis iurisdictionis obiectum.

Agimus ergo de pensionibus clericalibus: quæ spirituali titulo, seu vti clericis, assignatæ sunt: quæ vendi, pretione æstimari nequeunt. Vt deducit Pasqualigus *decis. moral. tract. de pens. dec. 207. & seqq.* quare pensiones laicis assignatæ, seu quæ nihil spiritualitatis habent, precio sunt æstimabiles: ideoque in earum venditione læsio considerari potest: &, dum contrahentes sunt laici, sub cognitionem laicam cadere potest quæstio excessus, & reductio ad legitimam æqualitatem.

5. De pensione sæculari aliud dici potest.

Sic etiam in casu. c. ad *quæstiones X. de rer. permut.* cum separatis contractibus Ecclesiæ, & illa-

6. Vt in permutatione bonorum permissione adiecta,

& illarum bona permutantur, cùm bona ſeparatim ſumpta nullam retineant ſpiritualitatem; ſi penſio ad compenſandam inæqualitatem alteri addicta ſit; non impeditur de illa cognoſcere laicus per naturam talis penſionis; ſi quo caſu de contractibus, & bonis Eccleſiæ poteſt cognoſcere. v. g. ſi quando actrix Eccleſia ſequatur forum rei.

CAPVT LXXXIII.

De Eccleſiarum dominis, vt vocant.

1. Verè domini non ſunt.

PErperam vocant ſanè. nullius enim in bonis ſunt §. *vniuerſitatis Inſt. de rer. diuiſ.* res ſacræ religioſæ, & ſanctæ. *quod enim diuini iuris eſt, id nullius in bonis eſt.* adeo quidem vt non tantum, ſicut res quæ vniuerſitatis dicuntur, theatra, ſtadia, & his ſimilia, quæ cõmunia ſunt, ita vt nullius ſingulatim in bonis ſint; ſed vt ne quidem in dominio ſint communi, ne quidem Imperatorio. vt de eo ſanctè contendit

2. Dei ſunt Eccleſiæ, nullius in dominio, nec communi nec Imperatorio.

Ambroſius cum Valentiniano *c. conuenior.* 23. *q.* 8. *allegant*, inquit, *Imperatori licere omnia, ipſius eſſe vniuerſa: reſpondeo; noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina ſunt, imperiale aliquod ius habere:* & infra; *ſcriptum eſt, quæ Dei, Deo: quæ Cæſaris, Cæſari ad Imperatorem palatia pertinent; ad ſacerdotem Eccleſiæ. publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt; non ſacrorum:* & infra; *Eccleſia Dei eſt; Cæſari vtique non debet addici. quia Cæſaris eſſe non poteſt templum Dei.* & pro huiuſmodi doctrina Ambroſius illic ſe offert morti paratum. cum ea ſtare non poteſt, quod aliqui eſſent Eccleſiarum Domini,

3. Per conſecrationem.

Res ſacræ per conſecrationem à dominio & proprietate cuiuſcumque adeo eximuntur. §. *ſac. inſtitut. de rer. diuiſ.* vt neque amplius ſint in commercio, & humani iuris eſſe deſinant: *l. 4. D. communia præd.* dominij priuati eſſe non poſſunt. *l. 3. D. ſi ſeruitus vindicet.* nec vlterius ad humanos vſus transferri. *c. ſemel Deo dicatum. de reg. iur in 6.* ſic *c. piæ mentis.* 16 *q.* 7. de patronis *ſcituris*, inquit, *præter proceſſionis aditum, nihil ibidem proprij Iuris habituros.*

4. Kyriacon, Dominicum Baſilica.

Quare & Chriſtus *Matth. 21. ſcriptum eſt*, inquit, *domus mea domus orationis vocabitur.* quare & à primitiuis Chriſtianis Kyriacon, ſeu Dominicum vocabatur; nec vtebantur voce templi; minus delubri; quod paganis adhuc ſacrificijs ſeruiret: exinde baſilicam dixerunt. Si ergo domus Dei, non iam amplius hominis: ſed à dominio priuatorum exijt. quare & Duarenus aliàs nõ ſatis æquus Eccleſiæ, *de ſacris Eccl. miniſt. l. 5. c. 4. quamuis*, inquit, *Dominus ſit eius ſoli, in*

5. Conſecrationis ratio cũ alterius dominio pugnat.

quo baſilicam ædificat, & earũ rerũ, quas Eccleſia conſtituta dotat; tamen ratio iuris non patitur, vt poſt conſecrationem, dedicationemque is locus, aut alia res Deo conſecrata in eius dominio manere dicatur: quamuis eo verbo quidam abuſi fuerint. Ex eaque ratione etiam infertur theſaurum in Eccleſia, vel cæmiterio conſecrato repertum non iam cedere domino pagi, vel fiſco; ſed Eccleſiæ. *Vide latè Caualcanum p. 2. deciſ. 15.* ſicut etiam *in c. ſancitum.* 6.

6. Theſaurus in Eccleſia inuentus cuius.

23. *q* 8. *c.* 1. *X. de cenſ.* de Eccleſia vetatur cenſus aliquis dari, præter Eccleſiaſticum, adeo vt traditum ſit, non debere Eccleſiam conſecrari, in quam toparcha cenſum, aut ius aliquod dominicum voluerit reſeruare; præter patronatum, aut quid ſimile, ab Eccleſia ei conſtitutum.

7. Eccleſia exempta à iuriſdictione ſæculari.

Et vt Eccleſia exempta eſt à priuato dominio; ita etiam à Iuriſdictione ſæcularium. *d. c. conuenior.* qui in locis ſacris iuriſdictionem vllam ſub pœna nullitatis prohibentur exercere. *c. decet. de immunit. Eccleſ. in 6.* ſint loca *ſacra à laicorum*, inquit, *cognitionibus aliena:* & infra; *proceſſus Iudicum ſæcularium, in iiſdem locis omni careant robore firmitatis: ſed ordinarij locorum* ibidem *interdicta compeſcant. d. c. decet.*

8. Iudices ſæculares ibi priuati.

Quare & Iulianus Apoſtata vetuit, ne præſes prouinciæ delubra cum faſcibus ingrederetur; aut ſatellitium eum præcederet. *extſtat epiſtola apud Zozomenum lib 5. c. 15.* rationemque addit Iulianus; *ſimul*, inquit, *vt ingreditur limen delubri, priuati perſonam induit.*

9. In Epiſcopi eſt poteſtate.

Verum *omnes baſilicæ*, inquit Concilium Aurelian. 1. *in c. omnes.* 16. *q.* 7. *quæ per diuerſa loca conſtructæ ſunt, vel quotidie conſtruuntur, placuit ſecũdum priorum canonum regulam, vt in eius Epiſcopi poteſtate conſiſtant, in cuius territorio poſitæ ſunt.*

10. Quamuis patronos habeant.

Ne quidem patroni Eccleſiarum domini ſunt. Vt Concilium Toletanum III. *in c ſi quidam.* 16. *q.* 1. *ſic quidam*, inquit, *contra omnem authoritatem Eccleſias quas ædificauerint, poſtulant conſecrari, vt dotem quam eidem Eccleſiæ contulerint, cenſeant ad Epiſcopi ordinationem non pertinere. quod factum taliter in præterito corrigatur, vt & in futuro ne fiat, prohibeatur; ſed omnia ſecundùm conſtitutionem antiquam, ad Epiſcopi ordinationem & poteſtatem pertineant.* & iterum Concil. Tolet. IV. *d. q.* 1. *nouerint*, inquit, *conditores baſilicarum in rebus, quas eiſdem Eccleſijs conferunt, nullam ſe poteſtatem habere: ſed iuxta canonum inſtituta, ſicut Eccleſiam; ita & dotem eius ad ordinationem Epiſcopi pertinere.* & in *c. frigentius.* 16. *q.* 7. *nihil*, inquit, *ſibi fundator ex hac baſilica nouerit vindicandum.* ſed neque ſæcularis poteſtas. *c. ſi quis.* 17. *q.* 7. *& conſonat c. decretum eſt. c regenda. c. quæcumque. c. de his. c. nouerint.* 10. *q.* 1. *c. non placuit c. laicos.* 16 *q.* 7.

Vnde etiam, quamuis patronis ex fundatione, dotatione, ſeu conſtructione Eccleſię, com- 11.

11. Qui pro illa ſollicitudine gerat.

petat ſolicitudo ne quid rerum Eccleſiæ depereat; ne quid miniſtri dilapident; non ideo tamen eis conceſſũ eſt in eoſdem miniſtros, Eccleſiam, aut res olim donatas quidquã authoritate ſua ſtatuere, ſeu exequi; ſed, ſi monitione illud corrigere nõ poſſũt, Ordinariũ debẽt interpellare; Metropolitanum, vel Regẽ; vt ipſi congruè prouideant. *c. filijs. vel nepotibus* 16. *q.* 7.

12. Quamuis aduocatos armatæ militiæ habeant.

Sed neq; aduocati armatæ militiæ, qui & patroni dicuntur, & ad violentias; quas Eccleſiæ ſæpe patiebantur, propulſandas per electionem aſſumi conſueuerant; *c. ab Imperatoribus.* 23. *q.* 2. *c. in quibuſdam. X. de pœnis. de quibus egimus in Reſp. de iur. patron. reſp.* 1. *&* 2. in ipſam Eccleſiam eiuſue miniſtros iuriſdictionem vſurpare

possuor. *c. preterea. X. de iur. patron* sed quoniam ea in re sæpe peccabatur; *d c. in quibusdam.* vetitum est deinceps, ne huiusmodi patroni asso mantur. *c 2. de reb Eccl non alien. in 6.* quippe qui patrocinium sæpius vertunt in seruitutem, aut iurisdictionem. *d c. in quibusd d c 2.*

13\. Prætextus defensionis locorum dominis, aut Iudicibus, in similes prærogatiuas vt patronis conceditur.

Sub simili specie defensionis, quæ vnicuiq; Iudici in suo districtu incumbit, locorum domini in Ecclesijs infra sphæram suæ iurisdictonis sitis, passim preeminẽtias, & iura quędam honorifica vsurpant; quasi etiam iurisdictio illa etiam in Ecclesijs pariat. sicut *lex si quis in hoc. C. de Epis. & cler.* delicta etiam in Ecclesijs commissa, per illos velit vindicari. sola tamen defensio ius non tribuit. *per ea quæ diximus sup. l. 1. c. 5. §. 1.*

Et quamuis considerari possit aliquis respectus Ecclesiæ infra ambitũ iurisdictionis sitæ, ad loci dominum magis quàm ad quemlibet exterum; sicut & clerici quantumlibet exempti ad suum Principem; maior quàm ad alium: non tamen contra ecclesiam, aut in ipsam arrogare sibi quis potest authoritatem quidlibet agendi, aut statuendi. *loca ipsa exempta sunt à laica cognitione. d. c decet.*

14\. Quæ & ipsis patronis sunt reseruandæ, aut per canones reseruatæ, seu alijs tribuuntur.

Adeo quidem vt & ius quodcumque patrono competit, ex Episcopi reseruatione, & canonum tribuatur. *c. si quis Episcoporum. 16. q. 5. in verb. ædificatori quoque hac gratia reseruetur d. c nobis. in verb. nisi aliter de sua (diocesani) iurisdictione obtineat. diximus in Resp. de iur. patronat. resp. 3. n. 6.*

Honorem processionis canones tribuunt. *d. c. nobis in verb. processionis honor* quia tamen secundũ Apostolum in Ecclesijs omnia secundùm ordinem debent fieri; etiam hic ipse honor, quatenus deferri debeat ab ipsis Ecclesiæ canonibus, libris cæremonialibus, & Episcoporũ ordinationibus, statuendũ est. eadem ex causa etiam quæcumq; in Ecclesijs, seu Ecclesiasticis processionibus emergunt controuersiæ, Ordinarijs locorum decidendæ deferuntur à Conc. Trid *f. 25. de regul. c. 13.* & amplè statuit *in titulo. X. de maioritate & obedientia, & alibi vt mox dicemus.*

15\. Eoque eius notio, ordinatio ad Ecclesiam pertinet.

Et ipsum ius patronatus, quamuis non omnino res sit spiritualis, annexum tamen dicitur spirituali; ideoque sicut illud concedere; ita interpretari, cognoscere, & de eo statuere ad Ecclesiã pertinet. *c. quanto X. de Iud.* nulla temporali authoritate constitui, aut vindicari potest.

16\. Et quæcumque in Ecclesijs prærogatiuæ.

Quapropter etiam aliis in Ecclesijs prærogatiuæ sedilium, sepulchrorum, & similium, nulla sæculari authoritate vendicari possunt: quia neq; Ecclesia, neq; pars vlla Ecclesiæ in alicuius dominio esse potest; neq; seruitutem vllam debere: vt initio probauimus: ideoq; & Rochus *de Curte, & quos citat de iur. patronat. in verb. in Eccl. q. 6. & 7.* in his constituendis Episcopi authoritatem exigit. *plures vide apud M. Ant. Genuens in praxi. c. 34 & c. 92.* vbi & de insignibus, armis, capellis, sepulturis &c. quæ in rebus minoribus archipresbytero etiam, & parochis tribui potest. vt iure dicuntur hi rectores Ecclesiarum. *c. bona rei. 12. q. 2. c. 1. X. de cap. monach. c 3 X. de vita & hon. cler. c. vlt. X. de preb.* quorum officium, potestasque ad minora porrigi; grauiora ad superiorem deferri æquum est. *arg. c. ad hæc. V. nisi adeo sint ardua. X. de off. archid.* quemadmodum, diuersis supremarum Galliæ curiarum præiudicijs, de loco in Ecclesia contendentes remissi sunt ad parochum, & ædiles; qui eis congruum extra chorum concederent. & rectè quoad parochum; quoad ædiles autem ex loci consuetudine. nam iure ministerialis est dumtaxat laicorum ædilium administratio. *vt alibi diximus. Vide M. Ant. Gen. vbi supra* quemadmodum ex Capitular. Caroli Magni *l. 1. c. 148.* constitutũ est, *vt Episcopi.* inquit. *prouideant quem honorem presbyteri in Ecclesijs suis Senioribus tribuant.* ideoq; in arresto supremi senatus Rothomágensis lato 2. Mart. 1599. quod citat Marcschal *De Droicts honorificques és Eglises.* ad loci archipresbyterum, tanquã in suo districtu Episcopi vicarium in diuinis, iuxta *c. vlt. X. de off. archip.* litigantes remissi sunt.

Generatim libro Cæremoniali Romano obsequendum est. Pius etiam V. ordinem in Processionibus publicè seruandum Romæ instituit. *de quo Gamma in decis. Lusitan decis. 1.* ad ecclesiasticos enim pertinet cura domus Dei, & cultus diuini; & vt in his & sanctitudo & decorum seruetur: hoc complectitur; vt & clero & patrono suus honor constet; & ijs deferatur debitus honor, quem leges tribui volunt dignitatibus, & statui vniuscuiusque.

17\. Patrono debetur honor processionis, sessionis:

Processionis honor; inquit d. c. nobis. quem ergo sessionis habebit patronus in Ecclesia? passim ferè obtinuit, vt in choro. sed id antiquis canonibus non est conforme. siquidem clero immixtum non fuisse ratio suadet: quod olim intra chorum, vbi psallebant clerici, nè Principes quidem admittebantur. ipse D. Ambrosius Theodosium exclusit. *apud Theodoretum Eccl. histor. lib. 5. c. 17.*

18\. Per antiquos canones nullatenus in choro.

Sic *in c. sacerdotum. de cons. dist. 1.* dicitur; *sacerdotum aliorumque clericorum Ecclesijs seruientium honores à laicorum loco discretos apparere conuenit. Quamobrem nulli laicorum liceat in eo loco, vbi sacerdotes, & reliqui clerici consistunt (quod presbyterium nuncupatur) quando missa celebratur, consistere. Vt liberè ac honorificè possint sacra officia exercere. c. peruenit. ibid. in v. ne sacrarium ingrediatur.*

Sanxit similiter Concil. Moguntinum, *vt Laici,* inquit, *secus altare. quando sacra mysteria celebrantur, stare vel sedere inter clericos non præsumant; sed pars illa, quæ cancellis ab altari diuiditur, tantum psallentibus pateat clericis. Ad orandũ vero & communicandũ laicis & feminis (sicut mos est) pateant sancta sanctorum. c. 1. X. de vit. & honest. cler.* id quod etiam in Concilio Turonensi 11. c 4. decretum est.

19\. Vbi paulatim Regibus & Principibus est datus: quo colore?

Pro non leui exinde priuilegio habitum fuit, vt Imperatores, Reges, summi Principes ad chorum admitterentur. sed hodie consuetudo id valde laxauit. fortè ad exemplum psalmistarum, qui sola iussione presbyteri officium suscipere possunt cantandi cum illo in choro. *c. psalmista. dist. 23.* sed rogati: *ibid. in verb. dicente sibi presbytero, &c.* quia tunc non dicuntur præsumere, vt vult Panor. *in d. c. 1.* sed & illud ipsum cap. 1. citra præsumptionẽ *tantũ psallentibus pateat clericis,* inquit: & fauet finis *d. c. sacerd.*

Quare

Quare & Principes aliqui Ecclesias fundantes, dotantésue, præbendas sibi successoribusque seruarunt; quarum colore, quasi collegis adscripti, psalmos cum illis concinerent. vt exempla sunt apud Chopin. *de sac. polit. l. 1. tit. 4. n. 24.* vbi & idem recitat factitatum à Carolo V. Imp. vt Duce Brabantiæ, in Ecclesia Collegiata S. Seruatij Traiecti.

20. Sicut psalmistis.

Sed consuetudo cui admodum indulget Panor *in d. c. 1.* ob verba, *sicut mos est*, præsertim vbi cessant causæ prohibitionis, multis in locis chorum etiam laicis sine alio colore patefecit. in cuius defensionem alij adferunt, quod sine iussione Episcopi, presbyter sibi possit adlegere laicum cantorem: *ex Isidoro de off. diuin. lib. 2. c. 12. & d. c. psalmista.* qui à presbytero ibi permittitur assumi; neque ideo fit clericus sed enimuero huiusmodi à presbytero facta psalmistæ adlectio, aliquid imitatur ex ordinatione Episcopali; sicut Abbatibus mitratis concessum est minores ordines conferre: adeoque psalmistarum sic adlectorum exemplum non potest trahi in consequentiam ad eos, qui puri sunt laici. etsi alioquin c. 3. X. *de vit. & honest. cler.* presbyterum parochialem clericum vult assumere. & Concil. *Trid. s. 23. c. 17.* functiones minorum ordinum restaurari desiderat in solis clericis clericaliter viuentibus: eorumque defectum suppleri per clericos saltem coniugatos: quos Panormitanus *in d. c. 1.* quasi mixtas personas reputat: quibus adeoque comparari possunt spalmistæ, & cantores à presbytero dumtaxat assumpti.

21. Vt hodie indulgentius agatur.

Nihilominus quamuis secundùm antiquos canones chorum Principibus non patere agnoscat lib. 1. c. agere tamen indulgentius videtur Ceremoniale Romanum l. 1. c. 23. *sub. fin.* & Principem supremum loci permittit incensari ante Episcopum; Proregem verò aut gubernatorē prouinciæ post illum. summa autē huius est dignitas, propter repræsentationem Principis. *Chassan. in catal glor septima part. consid.* 10. gubernator oppidi dumtaxat, eodem loco non est. *idem cons. 17. & seq* sed & huius dignitas à consuetudine plurimum æstimatur. *ibid.*

22. Vt patrono Regi supremoue Principi obuiam eatur.

Patrono debetur honor: *l. liberto. & tot. tit. D. de obseq. parent. & patron.* consideratur tamē secūdùm qualitatē. & sic Ioannes *Andrea. Zabarella. Panorm. in d. c. nobis.* dicunt, si Rex aut magnus Princeps est patronus, ad templum venienti vsq; ad ianuam templi esse obuiam eundum: & ita fieri Venetijs: cùm Dux progreditur ad

23. Vt regulariter alijs, quique honores deferantur.

templum S. Marci. *Choppin. de sacra p. l. 1. c. 4. n. 14.* cùm non est eius dignitatis, in sessionibus tamen, supplicationibus, & conuentibus ecclesię publicis præcipuus debetur locus. addit Azor. *Inst. moral. p. 2. l. 6. c. 20. q. 1.* patrono primo omnium pacis osculum dari, & interdum aliquo d donum deferri. addunt ex Hostiensi authores quos citauimus, præcipuū inter laicos patrono honorem tribui, nam cleri ordo interturbandus non est; vel honor qui in officiis diuinis obeundis Dei ministris est deferendus. *de quo in*

24. Primi inter laicos, sed post clerum.

c. inter. X. de transl. Epis. c. duo. dist. 96. Choppin. vbi supra n. 6. & multu prosequitur Chassan. in catal. glor. quarta part. consid. 2. & seqq. & in concursu *consid. 78. d. p. 4.* ueq; etiam soluendus est omnis ordo alijs canonibus decretus. *c. a subdiacono. c. non oportet. & alijs quos refert Gratianus dist.* 93. 94. 95. 96. 97. & de parocho Barbosa *de offic. paroch. c. 9. Mareschal passim d. tra. Des droicts honorifiques ès Eglises.*

Quare absurdissimè quidam huiusmodi prætextu, sedem suam non tantum intra chorum, sed iuxta altare ad cornu Euangelij, ac supra sedem parochi solemniter celebrantis, & sub hymni angelici, aut symboli apostolici decantatione sedentis ad cornu Epistolæ, collocari iussit. Id est derogare diuinis mysterijs. sed & aliàs *honor Regis iudicium diligit*: ideoq; congruus omnibus honor est dandus. quod si enim patronus est homo priuatus; & superueniat Rex, aut Princeps magnus; non potest cū honestatis ratione stare, vt non præferatur: præ alijs autē personis laicis non eminentibus merito honor patrono defertur: præsertim in Ecclesia ipsa patronata. similitudine eius quod dicitur, quod quisque domi suæ Rex est. & debetur honor quāuis expressè reseruatus non sit. *Chop. vbi sup.* 25. Omnibus congrui.

Non quidem præsentationis: sed processionis; accessus primi post clerum ad offertoriū; aspersionis aquæ lustralis; incensationis; osculi pacis; sedis; scamni; sepulturæ: & si qua sunt alibi alia: vt panis benedicti erogatio, & similia. quæ ad patronorum æmulationem toparchæ, imo missi dominici, & qui in districtu iurisdictionē exercēt, sibi passim volūt arrogare. 26. Iterum quales?

Honores porrò isti cedi nequeunt. *c. 6. X. de iur. pat. Conc. Trid. sess. 25. c. 9. §. nec dictum ius.* nisi fortè Ecclesiæ *c. illud. X. c. vnic. in 6. eod.* vel cū bonorum vniuersitate: *c. ex literis. X. eod.* sic & transeunt in hæredes, & Vniuersales bonorum possessores cum sua causa. ita, vt sicut ad aliquem deuoluitur ius patronatus, aut quid simile; ita & honor defluat: quatenus causa in re translata consistat; & successor sit capax. nam & honor personæ tantum debitus cedi non potest. Quare cum Prælatus quidam, patronus Ecclesiasticus, seu parochus primitiuus, incorporatum habens ius parochiale; decimas, aliaque bona, vniuersim cum iure patronatus vendidisset laico; & is toparcham, vt solebat prælatus, antecedere vellet; rectè responsum est, ius spirituale parochi primitiui, & quod inde profluebat ius præcedendi, in personam laicam nō cadere. quippe omnis præcedendi ratio fundata fuit in charactere clericali, seu sacerdotali: quę dignitas personalis est, neq; cessibilis. bona autem nullam ipsi possessori possunt prærogatiuam conferre: nisi doceatur ipsis ius patronatus adhæsisse, v. g. castro, aut dominio alicui: ergo nihil ex priori causa in emptorē, qui iuris primitiui parochi capax non fuit, transire potuit. cedere ergo debet toparchæ. Huiusmodi primitiui parochi, patroni quidē dicuntur; verè nō sunt, patroni propriè dicti Ecclesijs benefaciunt; fundo, dote, structura: illi Ecclesiarū prouentus in se deriuant. laici autē tales patroni, vel parochi esse nō possunt: causa ergo cessante, cessat in his effectus. sic refert Mareschal de- 27. Vt cedi nequeant: cum sua causa transeant in capaces.

cisum , cum loci dominus primarius incidisset in religionem deformatam, non potuisse alteri , quamuis Catholico, ius sui honoris cedere, vt secundarium præcederet.

28. *Patrono insignia seu parietibus insculpta vt habere possint, & alijs in ornamentis aut additamentis.*

Patrono etiam, qui templum struit, permissum est insignia sua insculpta parietibus habere. *l.* 2. *&* 3. *in fin. D. de oper. pub.* non alteri. *ibid. & l.* 4. si quis tamen quippiam adornarit marmoribus, vel alio modo; nomen inscribere, vel arma appingere oon prohibetur. *l.* 7. *D. de oper. pub. manentibus* , inquit. *priorum titulis, qui ea opera fecissent.* quorum nomen nunquam eradendum est, *d. l.* 2. *in fin Choppin. de sac pol lib.* 1. *tit.* 4. *n.* 5. Nomen, inquam; tituli , arma , insignia poni possunt : non autem statuæ, & imagines; sine imperiali beneficio. *l.* 1. *& vlt. C. de stat. & imag.* tametsi prælatorum & magnatum multis in monnmentis statuas videamus : priuatorum etiam pictas imagines. sic etiam prohibitum est vela rebus imponere alienis, *l.* 1 *&* 2. *C. vt nemini liceat signa rebus imponere alienis.* ideoque argumentum præbent dominij aut similis iuris insignia, ac tituli rebus infixi ; inscripti, appicti. adeoque parietibns ab alio structis insignia insculpere est priori structori detrahere: eoq; vetitum. *d. l.* 2. *&* 7. quapropter ne locorum quidem dominis permissum arma sua , & nomina Ecclesiarum parietibus inscribere. *d. l.* 4. *D. de oper. publ.*

29. *Vt locorum dominis & Iudicibus locus detur.*

Cæterum ingerenda est iterum mentio consuetudinis , qua nunc hîc passim receptum est , vt patrono non tantum in choro detur locus; sed etiam loci domino ; non tantum imperium merum; sed etiam iurisdictionem dumtaxat habenti : seu, vt pragmatici loquuntur, non tantum altam iustitiam habenti; sed etiam mediam, atque infimam. sed vtique gradatim ; atque iurisdictionis ordine, & dignitate seruata.

30. *Quatenus vbi plures sunt domini ?*

Sed hic est lapis offensionis, dum in eadem parochia diuersa sunt dominia: atque hi tum se dicunt Ecclesiarum dominos, intra quorum dominij ambitum sita est Ecclesia: ibique prærogatiuam vindicant ; reliquos , quasi eo loci priuatos, infra se reijciunt. & quamquam neque iure dominij , neque seruitutis hæc à toparchis prætendi possint in Ecclesia ; vt diximus: tamen considerationem aliquam habet , quod Ecclesia sita sit intra sphæram sui dominij: cum cuius vniuersitate connexionem videri potest habere Ecclesia. sicut ius patronatus, quamuis sapiat aliquam spiritulitatem , sequitur tamen castrum , aut bonorum vniuersitatem. adeo vt etsi in commercium per se nõ veniat; accedat tamen vniuersitati : & sic toparchiæ dignitatem Ecclesia auget. quomodo & iurisdictio; quamuis per se toparchæ non competat in Ecclesia, tamen propter vniuersitatem circumiacentis territorij ita extenditur , vt delicta in Ecclesia commissa vindicare ipse possit , non toparcha vicini territorij ; quamuis eiusdem parochiæ. quinimo ad defensionem Ecclesiæ in ipsa delinquentes compescere debet. vt ipse D. Ambrosius, cum Mediolani cum potestate esset, Ecclesiam ingressus est ; vt ortam in eâ seditionem, super Episcopi electione, compesceret. quando ipse in Episcopum est electus. & sic videntur templa manere sub iurisdictione tanquam illius circulo inclusa; tametsi id impropriè accipitur. *d c. conuenior.* 23. *q.* 8. sicut impropriè vocatur communis Ecclesia, *in c. si plures* 16. *q.* 7. aut cuiuscumque in *c. si quis in atrio.* 17. *q.* 4. .

Vbi plures sunt domini indiuisim, fratri seniori , aut ei qui ab eo causam habet, cedit alter : si diuisim ; neque satis constet in cuius circulo sit Ecclesia; *dominus præsumitur qui maius dominium habet in villa.* inquit Faber *ad l.* 2. *C. de iur. emphyteut.* atque aliàs in quo amplior causa est, maior etiam effectus, vt hic honor, concedendus est. vnde etiam inter pares loci dominos , si alter aliam eminentem dignitatem habet, personæ illius alter cedit : hæredi non cedit. *Faber Inst. de honor. possess. §. aliam verò Chassan. in Catal. p.* 1 *consid.* 38. quare etiam territorij prætor , si quis aduenerit superior Iudex, cui ille subalternetur, huic loco cedit.

31. *An alios hi possint excludere à choro ?*

Sed neque sufficit quibusdam toparchis, quod ipsi ad chorum admissi sint, & intra cancellos clero separando à populo olim positos; sed quo magis, non honor Dei, sed ipsius toparchiæ respondeat ; alios ad chorum admitti nolunt: quamuis ære publico olim ille structus sit; &, cum desunt Ecclesiastici prouentus, sartus tectus seruetur à populo : qui ea in parte cum ratione instituendi patronatus non parum participat ; & cum ditiores , pro ratione facultatum, plus alijs soleant contribuere; tei æquitas videtur inferre, vt ab onere huiusmodi non separetur congruus honor : & consequenter vt Episcopus, archipresbyter, seu rector Ecclesiæ etiam illum intra chorum tribuat : quatenus officij diuini peragendi libertas, & loci capacitas, & consuetudo commodè patiatur.

Locorum domini secundùm gradum suum honorem merentur ; imo & magistratus eorum vices supplentes. adeo vt officia publica etiam honores dicantur. *titul. D. de muner. & honor. de quo egimus in Iudice lib.* 2. *c.* 2. gradus honorum hic erunt , vt primum obtineant quibus alta; secundum, quibus media ; tertium quibus infima iurisdictio competit: sed cuius olim Ecclesiæ fundus directo dominio emphyteusis, census, feudi, vel simili nexu obstringebatur. quando tamen hinc domini, hinc officiarij tantum adsunt; procurator domini locum oon mox debet obtinere : qoamuis praxis deferre soleat obeunti munus altæ iustitiæ.

32. *Post patronos, dominos Iudices vt alijs congruus honor detur.*

Post eam denique considerationem, quæ à beneficijs in Ecclesiam ducitur, & patronatus instar, aliquid quasi reale sapit ; & quæ iterum ratio toparchiæ, & iurisdictionis suadet; debet Ecclesiæ rector seruare decorũ, secundũ notas dignitatũ, quæ in singulis cõspiciuntur. de quibus tractare lõga esset disciplina. scripsit Matthias Mareschal idiomate gallico libellum *De Droicts honorifiques és eglises.* qui latè id executus est ; & plurima senatusconsula ea super re lata simul typis vulganit. adde & totum Chassanæi *Catalogum gloriæ mundi.*

Porrò

33. *Etiam mulieribus ſecundùm qualitatem maritorum.*

Porrò mulicribus, qnia Ius patronatus competere poteſt, *Panorm. poſt Ioannem Andreæ in d. c. nobis.* conſequenter honor congruus deferendus eſt. & ſingulatim etiam vxoribus patronorum. quippe maritorum radijs clareſcunt, & ab eis dignitatem ſortiuntur, aut vilitatem; *l. mulieres. C. de dignitat. lib.* 12. *l. fin. C. de nup in v. Vxor marito concreſcat, & ſentiat eius fulgorem. Auth. de Conſule § ſi autem v. decet enim frui eas & coniugis claritate. & v. quoniam vxores coruſcant radijs maritorum coll.* 4. *plura habet Chaſſan. in catal. glor.* 2. *p.* 40. *conſid.* & priuilegia mariti communicantur vxori. *l. Princeps. D. de leg. iterum Chaſſan. ibid. priuil* 39. etſi Ceremoniale Romanum *vbi ſupra* eundem honorem mulieri inſigni defert, quem viro.

34. *An etiam ante hos ipſos?*

Sed mores iterum legem ponunt, aut mutant. Vt vidimus hic ſub Archiducibus Alberto, & Iſabella; cui ille primas vbique videbatur deferre. & aſſentitur in reginis Chaſſan. *d conſ.* 39. non in alijs; ſalua rurſus conſuetudine. quam ſemper etiam hodie vult attendi Gauantus *in Theſauro. l.* 1. *p.* 2. *tit.* 7. cui in cæremonijs verſatiſſimo, hoc in argumento multum eſt tribuendum. quamuis etiam medio æuo in Capitularibus Caroli Magni *lib.* 1. *art.* 17. *lib.* 7. *art.* 134. *&* 291. vetitum fuerit, vt nulla fœmina ad altare audeat accedere; aut presbytero miniſtrare, vel infra cancellum (ſeu chorum) ſtare, aut ſedere.

35. *Sepulturæ ſingulis congruæ, nullis eleuatæ.*

Sepulchrum, monumentum, & quicquid demum conceditur patronis, benefactoribus, & alijs; nullatenus admittendum eſt vt deformet Eccleſiam, aut vſui incommodet. ideoque non niſi magnis Principibus tumbæ ſupra terram eleuari permittendæ ſunt. vt etiam extat conſtitutio Pij IV. qua omnes amoueri, & terræ æquari iuſſum eſt. minus permittendum eſt, vt in gratiam cuiuſpiam tardius, ociuſque officia diuina fiant; ſed illa omnino horis competentibus complenda ſunt: *c.* 1. *X. de celeb. miſſ.* ſecundùm decreta ſuperiorum Eccleſiaſticorum. *c.* 1. *X. de off. cuſtod.* vt in Synodo diœceſana Antuerpienſi *anni* 1610. *tit.* 12. *c.* 4. ſerio vetitum eſt, ne in collegiatis aut parochialibus Eccleſijs miſſa, prætextu exſpectationis alicuius ſpectabilis perſonæ, aliove colore, differatur, vt & Regio edicto. April. ann. 1571. in Gallia vetitum eſt dominis temporalibus locorum, alijſque parochos, vicarióſue ad aliquam temporis diuini officij mutationem cogere. cuius temporis obſeruatio adeo rigidè inſtituta eſt; vt officia diuina ex eo horæ canonicæ dicantur; preces nocturnæ; primæ, tertiæ, ſextæ, nonæ, veſperæ.

36. *Nullius cauſa tempora diuinorum officiorum turbanda.*

37. *Sepulcra mortuis, vt loca viuis, congrua.*

In ſepulchris etiam & monumentis decorum ſeruandum eſt. vt ferè quo loco ſtare, ſedere viui non poſſunt; defuncti non deponantur. & quamuis pro ſepultura pecunia, vt pretium, exigi non poſſit: *c. penult. X. de ſepult. c. cum in Eccleſia. X. de ſimon.* ſiue in Eccleſia ſiue cæmiterio quis ſepeliatur: *c. queſta. c. in Eccleſ. c. præcipiendum.* 13. *q.* 2. tamen vt Eccleſia gratitudinem erga patronum oſtendit; honorem illi in proceſſione, ſeſſione, & ſepultura exhibet; ita etiam poteſt erga eximium quempiam benefactorem. imo ijs etiam tribui poteſt, qui non pietatis ergo, ſed honoris adipiſcendi cauſa re ipſa benefaciunt, & pecuniam numerant. quando etiam huiuſmodi honor, quatenus temporalis eſt, pecunia æſtimabilis eſt; & in commercium venire poteſt *Diana p.* 3. *tract.* 1. *miſc. r.* 57. & ita Mareſchal Pariſienſi ſenatuſconſulto 9. *Martij* 1551. *& pluribus inde alijs* iudicatum refert, turbandum non eſſe, qui aliquo beneficio ſeſſionem, vel ſcamnum in Eccleſia impetrauit. *Vide Marc. Ant. Gen. vbi ſupra in Annot.*

Cæterum, ſicut præcipimur ab Apoſtolo *ad Rom. c.* 13. reddere omnibus debita; cui tributum, tributum; cui honorem, honorem; ita etiam Eccleſia deteſtatur iniquas contentiones; &, niſi componantur, reliquias iubet efferri, & Eccleſiam claudi. *c. ſi plures.* 16. *quæſt.* 7.

Igitur in ſtatuendo ſuper hiſce omnibus prærogatiuis Iudicis Eccleſiaſtici authoritate opus eſt. *per eas rationes, quas mox dicemus, præſertim n.* 7. *& ſeqq. n.* 16. *& ſeqq.* quod ſi tamen ſuper poſſeſſorio iudicio quæratur, ea ferè via deferri ad ſæculares cognitio ſolet. præſertim cum non de iure Eccleſiæ quæritur, an alicui prærogatiua competat; ſed cui ex duobus pluribuſue ſæcularibus de ſuper litigantibus competat.

Quatenus porro Iudices ſæculares, domini temporales, ſeu toparchæ, lites agitare, iudicia exercere, ſeu quippiam ſæculare in Eccleſijs facere non poſſint, vide ſupra *l.* 1. *c.* 34. *& hic infr. c.* 84.

CAPVT LXXXIV.

De Statuto ſuper ordinatione Eccleſiæ patronatus Regij.

SVnt qui nono commento ius Regium patronatus ita extollant, vt non communibus regulis aſtrictum; ſed in quod congerant priuilegia, ſi quæ vſpiam ſunt, apoſtolica, iure Coronæ, perſonæ, ſanguinis, protectionis, *domanij* regij prærogatiuas: Vt ex huiuſmodi conglobatione eam authoritatem & iuriſdictionem conflent, quæ non tantum ad bonorum olim conceſſorum conſeruationem pertineat; ſed etiam in ſacris ordinandis, & cultu diuino valeat: quin Eccleſiaſticæ etiam authoritati ita præualeat; vt huius decreta illa reſcindat. Reprobatus eſt Saul, qui, quamuis in defectum Samuelis dumtaxat, ſacrificijs ſe immiſcere voluit. priuilegia quidem inſpicienda, non excedenda ſunt. *c. porro. c. recepimus. X. de priuil.* ne quidem ſublimibus Principibus, eorumue Eccleſijs, aut oratorijs conceſſa; ad alias perſonas, aut loca ſunt extendenda. *c. cum capella Ducis Burgundiæ. X. de priuil.*

1. *Ordinatio Eccleſiæ quamuis regij patronatus eſt Eccleſiaſtica.*

2. *Priuilegia extra loca & perſonas quibus ſunt conceſſa, non extendenda.*

Fatendum eſt quidem regios patronatus, perſonas, ſanguinemque regium non ſemel in iure à communi regula excipi. non tamen inde poteſt inferri vniuerſaliter, nullis cano-
3. Regij patronatus vt à communi aliqua regula excipiantur.
nibus ſubeſſe, licere quicquid lubet in beneficijs patronatui aut protectioni ſuæ ſubiectis; rerum ſacrarum, diuini cultus, officiorumque ordinarioni præſcribere. Concilium quidem *Trid. ſeſſ.* 25. *c.* 9. à decreto illic propoſito excipit patronatus ad Reges, & ſublimes Principes ſpectantes, non generaim ab omni canone.

4. Et hoſpitalia ſub immediata Regum protectione ſpecialí.
Eodemque modo *ſeſſ.* 22. *c.* 8. à viſitatione Epiſcopi hoſpitalia excipit, quæ ſub Regum ſunt protectione, ſed non generali illa, quæ totum regnum complectitur; ſed *immediata*, inquit, *protectione*. de qua etiam conſtare expreſsè debet, & cognoſcit Iudex Eccleſiaſticus, non ſæcularis. *citati à Barboſa in Coll. DD. ad Concilium Trid. ſ.* 22. *c.* 8. *n.* 28. 29. quin etiam, cum d. c. 8. his verbis vtatur; *Epiſcopi habeant ius viſitandi*; & *in fin. non obſtantibus quacunque conſuetudine, etiam immemorabili, priuilegio, aut ſtatuto*; videtur Concilium ius viſitandi tribuere, vbi ante per conſuetudinem, priuilegium, aut ſtatutum non competebat: quæ tamen ſalua eſſe velit in hoſpitalibus protectionis Regiæ immediatæ: eoque minus per d. c. 8. derogari aliquatenus iuriſdictioni, quam Epiſcopi ante exercuerint. quod Interpretes in quadam cauſa Neapolitana deciderunt. *Barboſ. vbi ſupra num.* 30.

Eodemque c. 8. Epiſcopis mandatur, vt quæcumque ad cultum diuinum pertinent, ipſi ex officio ſuo cognoſcant, & exequantur non obſtante protectione generali; ſed immediata dumtaxat, vbi conſuetudines, priuilegia & ſtatuta non abrogantur; ſed neque authoritas datur ipſis Principibus de cultu diuino, & ſacris rebus, vt libuerit, ſtatuendi.

5. De officijs tamen diuinis & rebus ſacris ſtatuit Epiſcopus.
Si quidem de miſſis, horis canonicis, officijſque diuinis ſtatuendi authoritas ad ſuperiores Eccleſiaſticos omnino pertinet. *c.* 2. *de off. archidiac. c.* 1. 2. 3. *de off. archipreſ.* vbi quæ officia, per quos; & quomodo peragenda ſint, ſuperiores Eccleſiaſtici deſignant: imo hanc illámue præbendam illo onere afficiunt. *c. ſignificatum eſt. X. de præb.* Concilium *Trid.*
6. Noua beneficia erigere, onerare ſacris officijs, ſeu exonerare.
ſeſſ. 24. *c.* 12. §. *in omnibus*. aliaque diuerſa *tit. de celebrat. miſſar.* relata, & *tota parte Decreti quæ de conſecratione inſcribitur*: imo noua beneficia, & dignitates poteſt Ordinarius erigere, ad cultũ diuinum ritè peragendum. *DD. in c. cum acceſſiſſent. X. de conſtitut. c. cum olim. X. de conſ. Azor. Inſt. Moral. p.* 2. *lib.* 6. *c.* 30. *q.* 10. denique Concilium Baſilienſe *ſeſſ.* 21. latè modum rem diuinam peragendi præſcribit. *quem contraximus, in Reſponſ. can. De celebrat. miſſar. reſp.* 1.

7. Diſcernere ſeſtos, quibus diebus, ſeu miniſtris conueniant.
Vbi etiam & *in d. c.* 1. 2. 3. *X. de off. archipreſ.* diuerſitas feriarum, & feſtorum innuitur; & vt aliter atque per alios officia fieri debeant: in ſummis feſtiuitatibus per Epiſcopos; in feſtis maioribus per inferiores dignitates; in alijs, & ferijs quotidianis per canonicos, aliosue ex inſtituto cuiuſque Eccleſiæ. qualia omnia iterum Concilium Trid. tam quoad officia, quam miniſtros diſponere ad ſuperiores eccleſiaſticos omnino vult pertinere. *ſeſſ.* 24. *c.* 12. §. *fin.* patronos autem neque rerum ſacrarum adminiſtrationi; ſed neque bonorum 8.
permittit immiſceri. *ibi eadem ſeſſ.* 24. *c.* 3. §. *fin.* quod & varijs iuris veteris locis ab origine Eccleſiæ ſeruatum fuiſſe latè retulimus *in Conſult. can. de paroch. Conſult.* 8. Nullatenus id patronis conceſſum

Sanè huiuſmodi dierum, officiorum, miniſtrorumque diſtinctio, & quid ad maiorem Dei gloriam, cultumque diuinum ſpectet diſcretio, non poteſt ad patronos aut Principes, ſed ad ſuperiores eccleſiaſticos pertinere. *ad ſacerdotes enim Deus voluit quæ Eccleſiæ diſponenda ſunt pertinere; non ad ſæculi poteſtates, c. ſi imperator. diſt.* 26. Princeps *filius eſt, non præſul Eccleſiæ ibidem.* Eccleſiæ omnes in Epiſcopi poteſtate conſiſtunt. *c. omnes. baſil.* 16. *q.* 4. illarum ordinatio ad Epiſcopum, nullatenus ad patronum, pertinet. *c. piæ mentis. c. frigentius. ibid.* adeoque officiorum, & miniſteriorum diſtributio. *d. c.* 12. §. *fin. ſeſſ.* 24. *Trid. locíſque ſupra citatis* adeoque mutatio, ſi quam ad decorum cultus diuini temporum ratio exegerit. præſertim ſi beneficijs non grauamen, ſed ſubleuamen adferat. 9. Sed Eccleſiæ ſacerdotibus.

Dum liberioris ex inde beneficij donum, collationemque patronus nanciſcitur. & nemo queri poteſt condicionem ſuam factam eſſe meliorem.

Laudanda igitur eſt à patrono Ordinarij mutatio talis, non improbanda; minus reſcindenda. quaſi iure regij patronatus comprehenſum eſſet, non tantum protegere Eccleſias; ſed regere, eorumque, quos *Spiritus ſanctus poſuit regere Eccleſiam Dei, act.* 20. acta reſcindere. quod nullis priuilegijs, nullis canonibus poteſt eſſe permiſſum.

Id quidem verum eſt ſpectare ad patronos Eccleſiæ ſuæ ſolicitudinem: *c. filijs vel nepotibus.* 16. *q.* 7. & ſingulari reſpectu conſiderari reges, ſublimes atque ſupremos principes, iura Imperij in dominijs ſuis habentes: *d. c.* 9. *ſ.* 25. *Conc. Trid.* ſed & reges atque reginas excipi à comunibus regulis: vt *in c. fin. in princ. X. de off. deleg.* dum quis prohibetur eſſe Conſeruator illius, ſub cuius agit iuriſdictione: & *in c.* 5. *de priuil. in* 6. reges, reginas, eorumque filios excipi reſtrictione priuilegij, ne quis poſſit excommunicari: in reſtrictione diſpenſationum ſuper pluralitate beneficiorum: in *c. execrabilis* §. *nos itaque. verb. regum filijs. de præb. in extr. comm.* 10. Solicitudo quidem patronos concernit. 11. Supremorum Principum ſingularis conſideratio.

Sed hæc, aliaque ſimilia, & plura quæ habet Salgado *p.* 3. *c.* 10. *Ceuallos de cogn. per viam violent.* nihil faciunt ad hoc, vt poſſint reges, patroni, protectores Eccleſiæ, & canonum ſupergredi Authoritatem eccleſiaſticam, & illius decreta euertere. Neque quicquam huiuſmodi tribuit c. *regum eſt.* 23. *q.* 5. *c. principes. ibid.* quod nonnumquam intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina teneant: quia in ædificationem non in deſtructionem datam huiuſmodi poteſtatem ratio ſubiuncta declarat: vt 12. Non authoritas in diuinis.

rat : vt *per eandem poteſtatem*, inquit, *diſciplinam Eccleſiaſticam muniant* principes; non euertant :

13. *Niſi ad munitionem Eccleſiaſticæ diſciplinæ.*
& ſubſequenter *intra Eccleſiam*, inquit, *poteſtates neceſſaria non eſſent; niſi vt, quod non praualet ſacerdos efficere per doctrinæ ſermonem; poteſtas hoc impleat per diſciplinæ terrorem : ſæpe per regnum terrenum cæleſte regnum proficit.* ad muniendam ergo diſciplinam eccleſiaſticam, ſubſidium, profectum Eccleſiæ, poteſtas intra Eccleſiam nonnunquam eſt : vt caſus recitantur *ibid.* à gloſſa *ad verba intra Eccleſiam* : non verò vt quod in illius gratiam inuentum eſt, retorqueatur in odium.

Et verò detur ad muniendam Eccleſiæ diſciplinam poſſe Principes ordinationes edere requiſitos, vel etiam motu proprio : fieri id poteſt canones ſequendo, ſanctionibus & pœnis iuuando; quod eſt munire : non tamen Eccleſiaſticæ poteſtatis Decreta euertendo, *vt latius diximus initio lib* 1. *c.* 3.

Sed neque c. *filijs vel nepot.* 16. *q.* 7. eam re-

14. *Nec id concedit d. filijs 16 q. 7.*
giæ authoritati defert, *vt diximus ſupr. l.* 1. *c.* 35. *n.* 12. *l.* 2. *c.* 75. dum patronus ſalutarem ſolicitudinem, nullam noxam, ſed *commonitionis honeſtæ conuentionem*, aut ad Epiſcopum, Metropolitanum, deinde regem querelam deferre permittit : quod autem tum regis erit officium nullatenus explicat : petendum illud igitur eſt ex alijs canonibus, & cum omnes, qui impenſiſſimè fauent regio patronatui, vbicumque ille regulas iuris communis excedit, ſoleant poſtremò confugere ad priuilegia Apoſtolica, quæ per vſum immemorialem dicant probari : radicitus extirpatur huiuſmodi aſſertio : cum inaudita ſint hactenus priuilegia Apoſtolica, per quæ Principibus conceſſum ſit, peſſumdare Eccleſiæ decreta.

Vt vanum ſit, quod Ceuallos *de cognit. per*

15. *Nec priuilegia.*
viam viol. t. 5. *gloſ.* 6. *n.* 64. *ex Flor. de mena l.* 1. *var. q.* 12. *n.* 8. Rex, inquit, *noſter catholicus eſt, ex bullis & priuilegijs Roman. Pontif. perpetuus Iu-*

16. *Quatenus ad augendum cultum diuinum exonerari præbenda vna poſſit, onere alijs communicato, non aduerſante Concilio Tridentino.*
dex & conſeruator d. Concil. (Trid.) *& iurium eius.* Romani ſiquidem, penes quos eſt ſcaturigo omnium priuilegiorum Apoſtolicorum, ſemper & vbique hæc negant : & conſequenter quod ius patronatus regij inuoluat ius aliquod protectionis iuriſdictionale, etiam contra eorum decreta, qui in Eccleſia præſident.

Modeſtius procedit argumentum à decreto Conc. *Trid. ſ.* 25. *c.* 5. ductum, ne derogetur qualitati præbendarum onus miſſæ, aut ſimile annexum habentium; *aliter*, inquit, *facta prouiſio ſubreptitia cenſeatur*, eoque à rege illud decretum inſequente declarari poſſe, prouiſionem ab Ordinario ſecus factam ſubreptitiam cenſeri : ſiquidem neque huc protectio & defenſio extenditur : ſed & huiuſmodi decretum exaudiendum eſt iuxta intentionem eiuſdem Concilij *Trid. ibid. ſeſſ.* 25. *c.* 3. §. *neſcu* paulo ante propoſitam.

Quin etiam agit d. c. 5. de collationibus ipſis, & prouiſionibus beneficiorum, vt ex tali derogatione ſubreptitiæ cenſeantur : ſubreptio autem & obreptio vitia ſunt impetrationum, & reſcriptorum; non autem legum, & canonum. eodemque modo loquitur idem Conc. *ſ.* 7. *c.* 3. vt neque referat, inferiorem non poſſe derogare legi ſuperiorum : non enim per d. c. 5. ponitur lex, niſi quoad ipſius collationes, prouiſiones, diſpoſitiones beneficiarias; non autem quoad leges circa huiuſmodi onera ferendas.

Quare neque aduerſabitur d. c. 5 ſi in quapiam cathedrali Eccleſia duæ fuerint præbendæ ſacerdotales hebdomadariæ, & tamen in praxim redigatur decretum eiuſdem Concilij *ſ.* 24. *c.* 12. §. *in omnibus.* indiſtinctè ſtatuens, vt *omnes canonicatus habeant ordinem ſacrum annexum, & dimidia ſaltem pars presbyteri ſiant* : quando onus hebdomadariorum communicaretur toti dimidiæ, & ſic exonerarentur ferè hebdomadarij, dum tota dimidia *iuxta* §. *omnes. ibid.* ſuis vicibus officia faceret.

Vt memini non omnino difformem aliquando feciſſe, ſeu probaſſe quoſdam Epiſcopos, & quorum aliquis Concilio etiam

Tridentino interfuerat, ordinationem pro 17.
congruentiori officij diuini peractione, & ſe- *Regij patronatus non omni lege ſoluti.*
dandis litibus, duo ſæcula peruagatis. quæ in materia iuris patronatus magnum etiam faciunt momentum *c.* 1. 2. 3. 22. *X. de iur. patron.* neque ſine canonum offenſa decretum huiuſmodi Epiſcopi poteſt eneruari. Decretales omnino multæ *X. de iur. patron.* verbis vniuerſalibus vtuntur, vt neque ſublimes principes excepti videantur; quando id ſpecialiter non ſit. & verò neque regium patronatum omni lege ſolutum eſſe euidens ſit ex ijs controuerſijs, quæ extiterunt inter Henricum II. regem Angliæ & D. Thomam Cantuarienſem. *quas retulimus ſupra lib.* 2. *c.* 3. cuius conſuetudines, vt ille vocabat, alios plures eiuſdem regni principes imitari voluiſſe liquidum ſit ex multis Decretalibus Archiepiſcopis, & Epiſcopis Angliæ inſcriptis. *Vt c.* 21. *& alijs d. tit. de iur. patronat.*

CAPVT LXXXV.

De libertatibus, vt vocant, Eccleſiæ Gallicanæ.

SPecioſa nomina ſunt : & calamum pelli- 1.
ciunt, quamuis externa : ſed loquendi a- *Libertates ſeu priuilegia Franciæ ob merita conceſſa.*
gendiq́ue abuſibus admodum prorogata. præſertim dum non ad libertatem fauoremq́ue Eccleſiæ, quem ampliari oporteret; ſed magis ſæcularis poteſtatis, traducuntur. Enimuero dubium non eſt quin Reges Franciæ iam olim de Sede Apoſtolica optimè ſæpius ſint meriti : (dummodo meminerimus egregia antiquorum Francorum facinora ex minori tantum parte ſpectare ad occiduos, vt ſunt, qui hodie ferè Francorum nomine intelliguntur, & ſolent non ſine plagio illa ſibi adſcribere, vt deducit doctiſſimè Chiffletius in

Vindicijs

Vindiciis Hispanicis c. 9.) dubium quoque non est quin etiam in vicem Sedes Apostolica Reges illos regnumque multis magnisque priuilegijs munerarit. Vnde Innocentius III. *in c. nouit. X. de iudic.* Philippum *Regem Francorum illustrem diligimus*, inquit, *& ad honorem & profectum & incrementum ipsius efficaciter aspiramus: exaltationem regni francorum, sublimationem Apostolicæ Sedis reputantes. cum hoc regnum benedictum à Deo semper in ipsius deuotione permanserit, & ab eius deuotione nullo vnquam, sicut credimus, tempore sit discessurum.*

2. Eo fine tamen, vt cum gratitudine meminissent.

Hoc igitur fine priuilegijs Reges, regnúque illud exaltatum est; vt connecteret *sublimationem Sedis Apostolicæ.* libertates ergo Ecclesiæ Gallicanæ, quæcumque legitimæ sunt, atque canonicæ; priuilegia sunt à Sede Apostolica profecta; vt dum ijs vterentur Reges, atque regnicolæ; sacræ illius originis cum reuerentia meminissent: nō verò, vt quidam hodie procaciter loquuntur, illorum occasione erga Romanam Ecclesiam contumaces redderentur. non vt libertas Gallica esse diceretur, non curare leges Pontificias; non decreta œcumenica; non censuras Romanas; non vitæ necisque spiritualis potestatem; non claues quibus cœli aditus obstruuntur, atque reserantur; non ligandi soluendiue potestatem; non adscribere iuri sæculari Conciliorum conuocationem; prælatorum, magistratuumue Ecclesiasticorum creationem; non reijcere Ecclesiæ Rom. iurisdictionem; & ad petram Apostolicam vltimam prouocationem.

3. Non aliò trahebatur, minuiue in Sedis Rom. diminutionem.

Hæc enim omnia primatui Petri insunt. sicut similia in temporalibus notæ sunt supremæ potestatis. quatenus de his autem aliquid decisum, Regibus regnóue communicatum est, non eximit à suprema capitis Ecclesiæ potestate. quippe quam abdicare Pontifex non potest. *c. innotuit. X. de elect.* neque iustam recalcitrandi ansam præbere illud potest: sed grato dumtaxat animo priuilegijs vtendi, & si quid occurrat, quod aduersari videatur; super ijs reuerenter excipiendi, atque Pontificem instruendi.

Sic Clemens V. *in c. 2. de priuil. in extrauag. commun. Meruit Philippi Regis Francorum illustris,* inquit, *sinceræ affectionis ad nos & Ecclesiam Romanam integritas, & progenitorum suorum præclara merita meruerunt, meruit insuper regnicolarum puritas, ac deuotionis sinceritas; vt tam regem quam regnum fauore beneuolo prosequamur.* Ex eoque ibidem Clemens beneuolam declarationē Regi, regnoque concedit. quā grato mentis, linguæ, calamique indicio Francos vti æquum est: non verò vt quidam; atque alios inter Cassanus, quem refutauimus Hiatus *lib. 3. c. 5.* quasi per eam decretalem penè exempti essent ab omni Ecclesiæ potestate; quæ neque mens fuit Clementis, neque esse potuit. qui petram, super qua Ecclesia Christi ædificata est, destruere, vel oues pasci mandatas abdicare non potuit. *vt ibid. diximus.* atque insuper priuilegium, ne quis excommunicari possit, multis Regibus concessum *c. ne aliqui. de priu. in 6.* non auferre Pontificiam potestatem; cum extraordinaria necessitas exigit, reges ipsos excommunicandi. vt eius rei plura sunt exempla, etiam nostri sæculi. vt omittam apud Gallos priuilegia egere successorū confirmatione: quin & à concedente posse reuocari. quamquam apud nos religiosius seruentur. *vt diximus in Iudice lib. 3. c. 1. n. 15. & seqq. & in Notitia Iur. Belg. in Introd.* sic etiam supra diximus *lib. 1. c. 38. & in Iur. pont. nou. anal. de elect.* ius Regaliæ defendi verè non posse, nisi ex priuilegio apostolico. sed nec aliud quodcumque regibus, quoad beneficiorum Ecclesiasticorum dispositionem competens. *ibid. supr. c. 37.* vt nec aliud qualecumque de rebus sacris statuendi. *c. bene. dist. 96.* de qualibus passim scriptores Gallici.

Sed præ exteris eximia est Defensio libertatis Ecclesiæ Gallicanæ, quæ Curiæ Parisiensi asscribitur, & quam latinè dedit Duarenus *ad calcem libri sui De sac. Eccles. minister.* vbi postquam de edictis quorumdam Galliæ Regum, de decretis Concilij Constantiensis, & Basiliensis, de Pragmatica sanctione verba sunt facta; ad pauca capita res reducitur: atque imprimis multi articuli consumuntur in astruenda electionis canonicæ necessitate. laudatur *c. 1. X. de elect. c. nulla. 72. dist. c. Episcopo. 8. q. 1. c. quia in aliquo. 51. dist. c. ne pro defectu. X. de elect. l. si quemquam. C. de Episc. c. sacrorum. 53. dist.* quod ante aliquot sæcula non se soleat Papa electiuis beneficijs immiscere: imo infirmatā postulatione, ad eligentes negocium remittere. *c. bona X. de postulat.* & canonicarum quidem electionum zelus bonus est; si verus est. vt per Concordata Germanica illæ riè rectéque firmatæ sunt. sed per Concordata Gallica, cum Leone X. inita sublatæ, & ad prælaturas nominatio Regi delata est: eoque zelus omnis, & querela ibi extincta eorum, qui maluerunt prælatorum designationem à Rege, quàm à Christi vicario proficisci. 4. De prouisionibus prælaturarum.

Minorum beneficiorum distribuendorum ius ait Defensio ad Ordinarium pertinere. *c. rogaudo. c. quicumque. c. nouerint. X. q. 1. & tot. tit. de off. Ordinar.* ordinem Ecclesiasticum confundi, cum sua vnicuique Iurisdictio non seruatur: *c. peruenit. 11. q. 1.* & latè enarrat incommoda gratiarum exspectatiuarum, per quas & Ordinario manus ligantur, desiderium mortis possessoris nascitur; prouinciæ pecunijs sæpius sine fructu exhauriuntur: non iterum iniusta fuisse hæc querela videtur. quippe cui & Concordata Gallica finem imposuerunt; & Concilium *Trid. sess. 24. c. 19.* non iniusta, inquam, si non suo marte remedium adferri; sed magis placuisset postulari à Pontifice: cui canones disertè tribuunt in beneficijs plenitudinem potestatis: & hanc nunc libertatem profiterentur pactis conuentis cum Leone X. & Concilio Trid. acceptam esse ferendam. 5. Minorum beneficiorum.

Querelæ super beneficijs appendicem facit Defensio, lites illorum causā, aliáue Romam 6. Litibus Romam tractis.

tractas:

tractas: ſed eadem reſponſio ſatisfacit: Leo per Concordata prouidit, & Concilium *Trid. ſeſſ. 24. c. 20.* ſed & amplius per Concordata, quàm per Tridentinum eſt Gallis prouiſum: cùm hoc non niſi de primâ inſtantiâ; illa etiam de vlteriori ſtatuant; & grande priuilegium concedant: cuius origo reuerenter eſt agnoſcenda, ab illiſque prædicanda.

7. *Commendis.* Denique pergit Defenſio ad commendas; & conſequentem Eccleſiarum ruinam, etiam nobiliſſimorum monaſteriorum: ſed & iterum prouidit Concilium *Trid. ſ. 25. de regular. c. 21.* quoad monaſteria: quin etiam alia beneficia curata per modum commendæ perpetuæ, aut vnionis ad vitam obtineri vetuit Concil. Trid. cum alio incompatibili *ſ. 7. c. 4.* nunc autem cùm Rex commendatarios nominat, etſi non ceſſent incommoda, imo immenſum aucta ſint, ceſſant tamen vt ſupra ibidem querelæ.

8. *Concilio Conſtant. & Baſilienſi.* His de rebus cum Concilium Conſtantienſe & Baſil. decreuiſſent, ait defenſio; obſeruationem canonum Regis culpæ aſcribi non poſſe; imo ſcelere eum obligari ſi contra eos canones aliquid admitteret; idque, inquit, propter authoritatem & ſanctitatem eorum, qui hos canones nobis reliquerunt. vbi reſpicit duo iam dicta Concilia: at verò conſulere illa; non ligare manus Pontifici potuerunt: illorum ille lege ſolutus eſt; vbi ex re Eccleſiæ aliter ei agendum videtur. prætetquam quod, eum iam ſchiſmata eſſent ſublata, iam ſupra Concilium erat Pontifex; eoque inuito quid vlterius ſtatuendi ceſſabat authoritas. quo etiam nomine Baſilienſis Concilij decreta titubant: & pars ideo melior, vt authoritatem acquireret, in Concilium Lateranenſe ſub Leone X. habitum, ac deinde Tridentinum illata eſt; non tamen Baſilienſis etiam reſeruationum ſublatio: ſed neque canonicarum electionum reſtauratio. quin

9. *& Tridentino.* imo Concilium *Trid. ſeſſ. 24. c. 1.* vbi diligenter monet omnes ad quos pertinet Eccleſiarum prælatos promouere, vt digniores præfici diligenter curent: *omnes*, inquit, *qui ad promotionem præficiendorum quodcumque ius, quacumque ratione à Sede Apoſtolica habent, aut alioquin operam ſuam præſtant, nihil in ijs pro præſenti temporum ratione innouando, hortatur* &c.

Etſi enim ſanctiores omnino habendi ſunt canones veteres: præſentium tamen temporum ratio non ſuaſit Concilio conuellere vel Concordata Gallica, vel aliorum locorum priuilegia: innuit tamen vno verbo debere huiuſmodi priuilegia à Sede Apoſtolica haberi.

Curia quidem in illa Defenſione *art. 19.* proteſtatur ſe nihil authoritati Pontificis, & S. Sedis velle detractum; quin imo omnem honorem, reuerentiam & obedientiam deferri; & ſi quid *in Defenſione, emendatione*, inquit, *dignum exciderit, Eccleſiæ determinationi, quæ errare non poteſt, ſubijcere ſe non recuſat. c. à recta. 24. q. 1.* Eccleſiæ, inquit, non Pontificis. is enim iam damnauerat pleraque, quæ à Concilio Baſilienſi poſt ſchiſma ſublatum, & progreſſum Concilij ſuſpenſum, erant decreta. quando, vt diximus, iam Pontifex erat ſupra Concilium; illudque ei obedire tenebatur: eoque malè Defenſio nihil aduerſus veteres canones admittendum cenſuit, propter authoritatem, vt inquit, & ſanctitatem eorum, qui eos nobis reliquerunt: cùm eorum authoritas depreſſa iam eſſet & prævaleret maior poteſtas: cui; cùm diſſidet ab inferiori, omnino obediendum eſt. *ſi aliquid ipſe proconſul iubeat*, inquit Auguſtinus, *& aliud Imperator, numquid dubitatur illo contempto huic eſſe ſeruiendum? ergo qui reſiſtit. 11. q. 3.* De hac Defenſione & pragmatica S. Ludouici per illam citata, vide Dianam *p. 5. t. 1. r. 13.*

10. *Libertatibus reuerenter & gratè vtendum.* Itaque quæcumque priuilegia regno Francorum ſunt conceſſa, non contemptim atque proteruè vſurpanda ſunt; ſed cum grata genuinæ ſcaturiginis recordatione. Quæ ideo tectè etiam à maioribus dictæ ſunt libertates; quòd per ea Francigenæ communi quibuſdam in rebus lege ſoluti, liberique ſint. vt cùm aliæ gentes, ſimili beneficio non donatæ; iure communi vti debeant; illis legis vinculum ſit laxatum.

11. *Agnoſcenda Eccleſiæ authoritas in condendis legibus.* Perperam igitur Ludouicus Seruinus *tom. 1. plaid 7.* vbi agit de clandeſtinis matrimonijs, decretum Concilij Trid. probat, tanquam honeſtati, rationique congruum; vires illud adipiſci ait ab edictu Regio: Concilij *alioquin articuli*, inquit, *non authorizati per decretum Regium, non poſſunt facere legem in Francia*; & iterum *tom. 4. plaid. 11. leges*, inquit, *Imperiales, & ſanctiones Pontificales, aut decreta Conciliorum extraneorum nec* locum habent, nec allegari debent in hoc regno; niſi in quantum tranſierunt in edicta Regia. *ſi decreta*, inquit Nicolaus *t. Romanorum Pontificum non habetis; de neglectu atque incuria eſt iu arguendi; ſi verò habetis, & non obſeruatis; de temeritate eſtis corripiendi, & increpandi. c. ſi decreta. diſt. 20.* quid Nicolaus dixiſſet de his, qui Conciliorum & Pontificum decretis authoritatem abrogant, niſi lege Regia firmentur? quid de his; qui œcumenica Eccleſiæ concilia extranea vocant?

Vnde enim regiam legem nactum eſſet Concilium primum Apoſtolorum *Act. c. 15. viſum eſt*, inquiunt, *Spiritui ſancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc neceſſaria* &c. poterant ergo imponere: quamuis tunc non videbatur opportunum; & poterant ſine lege Regiâ. nam & Imperatores erant gentiles. poſſunt ergo Pontifices atque Concilia ſine Regiæ lege decreta facere. *ſicut Sancti Euangelij*, inquit Gregorius, *quatuor libros; ſic quatuor Concilia ſuſcipere & venerari me fateor. c. ſicut. diſt. 15.* plura ſunt eadem *diſt. & ſeqq.* vbi Concilia œcumenica, & Canones Apoſtolorum firmantur.

12. *Conuocandis concilijs: & Decretalibus ſcribendis.* Et porro ad Romani Pontificis primatum pertinere œcumenica Concilia indicere, demonſtratur c. Synodum. *c. regula. c. multis. diſt. 17.* & de Pontificum decretalibus literis: *c. ſi Romanorum. c. ſic omnes. c. enim vero c. in canonicis. diſt. 19.* vt authoritatem vniuerſim obtineant;

tineant : Illudque cap. *Romanorum.* à Nicolao Papa ſcriptum eſt Epiſcopis Galliæ : eiuſque ſenſum tenuit Carolus Magnus *in Capitulari-bus : vt refertur in c. in memoriam. ead diſt.* 19. vbi & hoc ille addit; vt cum de veritate decretalis emergit quæſtio, *ſi quis noſtro,* inquit, *miniſterio inſidiando redarguatur falſam ab Apoſtolica Sede detuliſſe epiſtolam, vel aliud quid quod inde non venerit, ſalua fide, & integra circa Apoſtolicum humilitate, penes Epiſcopum ſit poteſtas, vtrum eum in carcerem, aut aliam detrudat cuſtodiam ; vſquequo per Epiſtolam, aut per idoneos ſuæ partis legatos Apoſtolicam interpellet ſublimitatem ; vt potiſſimum ſua ſancta legatione dignetur decernere, quid de talibus iuſto ordine lex Romana ſtatuat definire, vt & is corrigatur, & cæteris modus imponatur.* Hic Carolus Magnus miniſterium ſuum vocat, vt Pontifici obediatur ; & ab ipſo Pontifice vult exquiri, quid decernat ; & interim per Epiſcopum cauſam cognoſci : Seruinus vires omnes Eccleſiæ abſtulit; malignè à Carolo Magno diſſidet ; & à ſoliditate petræ, ſuper quà Eccleſia Chriſti ædificata eſt, recedit.

Hanc petra, inquit Leo I. *ſacratiſſimam firmitatem Domino, vt diximus, ædificante conſtructam, nimis impia vult præſumptione violare, quiſquis eius poteſtatem tentat infringere, fauendo cupiditatibus ſuis, & id quod accepit a veteribus non ſequendo. c. ita dominus diſt.* 19. Decretalium ergo authoritas

13. Agnoſcendus primatus Eccleſiæ Romanæ.

par eſt Concilijs : *c. de libellis. diſt.* 20. Conciliorum, Euangelijs : *d. c. ſicut.* Pontificum ergo Romanorum, quia Eccleſiæ primatum obtinent *c. nouo c. quamuis. diſt.* 21. qui decreta non recipere conuincitur, *nec catholicam,* inquit Leo IV. *& Apoſtolicam fidem, nec ſancta quatuor Euangelia vtiliter & efficaciter ad profectum ſuum retinere, vel credere probatur. d. c. de libellis.*

14. Illius notæ vt à Seruino & nouatoribus negentur.

Huic Leonis cenſuræ generali, valde conformis eſt libellus Ludouici Richeome, *quem inſcripſit, Aduis & notes données ſur quelques plaidoyés de M. Louys Seruin,* dum illum ſpecialiter arguit ab orthodoxa fide deflectere ; quod notas ſupremæ poteſtatis Pontificis Romani

15. Legum condendarum poteſtas ;

abneget : quas c. 14. proponit, & aliquot ſequentibus demonſtrat Seruinum impugnare. & quidem *d. c.* 14. condendarum legum Eccleſiaſticarum poteſtatem : & *c.* 15. creandorum Eccleſiæ prælatorum : quam Seruin. *tom.* 3. *plaid.* 1. neganit.

16. Creandorum magiſtratuum Eccleſiaſticorum.

Non oportet, inquit Seruinus *ius ad prælaturas nominandi, æſtimare tanquam attributum à Papa Regibus noſtris* (tametſi diſertè id fiat per Concordata Leonis X.) *ſed tanquam ius Coronæ, quod ſucceſſerit in locum electionis, quæ fiebat per clerum, & populum.* Sed eſto, populus ſuam in Regem tranſtulerit poteſtatem (quod tamen Gallici fiſci aduocati illibenter ſolent audire) non tamen populo ius fuit electionis : *c. Oſius. X. de elect. c. ſi. ergo.* 8. *q.* 1. licet expetere poſſet ; clerum ſequi ; & conſentire : *c. nulla. c. docendus. diſt.* 62. *c. plebs. c. non licet. diſt.* 63. Cleri porrò ius in Regem eſſe tranſlatum, quo authore, niſi Pontifice, probabit Seruinus? tranſtulit autem in Regem Galliæ Leo X. vt diximus. In qua tranſlatione aduerſus antiquos canones, plenitudinem poteſtatis Pontificiæ is agnoſcat oportet, quicumque ratam illam eſſe voluerit.

17. Concilij conuocatio.

Tertiam notam Richeome ſupremitatis Pontificiæ refert, poteſtatem conuocandi Concilium generale : ſicut ad Regem pertinet conuentum indicere Ordinum regni generalem. idque conſtat *ex d. c. Synodum. c. regula. c. multis. diſt.* 17. ita refert Richeome Apoſtolorum Concilium à S. Petro eſſe indictum : intimante vtique Spiritu ſancto : Nicænum, à Syluestro; Conſtantinopolitanum, à Damaſo; Epheſinum à Celeſtino ; Chalcedonenſe à Leone. quibus non fauorem tantum impenderunt Chriſtiani Imperatores ; ſed etiam ex publico viatica, & ſumptus. & quæcumque demum legitima fuerunt, celebrata ſunt authoritate Romanorum Pontificum, per eos ipſos, aut legatos; ab eiſdemque confirmata. niſi fortè in ſchiſmate, atque ad illud tollendum indicta. & porro, quod vltimum fuit, Tridentinum à Paulo III. Iulio III. & Pio IV. indictum fuit : & ad poſtulationem Patrum eiuſdem Concilij, in fine illius ſolemniter propoſitam. Vt & iterum Carolus Magnus *lib. 6. Capitul. c.* 187. agnoſcit Concilia celebrari non oportere citra authoritatem Pontificis Romani. ab eoque capropter deficiunt hodierni Nouatores, quicumque Principi temporali huiuſmodi poteſtatem claris, doloſiſue verbis attribuunt. Agimus autem de Concilio generali, nam prouincilia & diœceſana à Metropolitanis & Epiſcopis conuocantur *tota diſt.* 18. & Principes illa fieri prohibentes à communione remouentur ex decreto Septimæ Synodi œcumenicæ. *c. quoniam. diſt.* 18. quæ prouincialia & diœceſana etiam Concil. *Trident. ſeſſ.* 24. *c.* 2. noluit intermitti. *de quibus ſup. l.* 1. *c.* 63. *n.* 17.

18. Vltima prouocatio.

De quarta nota extremæ prouocationis iam diximus *ſupra. & lib.* 1. *c.* 38. quoad hæc Richeome *c.* 17. *ait* à Seruino ſcriptum, ex omnibus Chriſtiani orbis partibus deferri ad Papam prouocationes, vt ſupremum Eccleſiæ iudicem : ſed tamen non potuit non venenum in cauda adijcere, *tom.* 2. *plaid.* 3. quod huiuſmodi maxima non habeat locum in Francia ; niſi quando tres ſententiæ Epiſcopi, Archiepiſcopi & Primatis inueniuntur conformes : quod, cum raró accidat, eatenus iuriſdictio Romana ſit præciſa ; ſed id, quicquid eſt, per pacta conuenta cum Leone X. obtentum eſt, quæ tamen ipſa & maiores Eccleſiæ cauſas excipiunt; & caſus quidem raros ; ſed ita tamen, vt indicent fontem huiuſmodi libertatis, (quem tenebrarum principes, & aſſeclæ deſiderant obſcuratum) à benignitate Apoſtolica profluxiſſe.

Et Concilium *Trident. ſeſſ.* 24. *c.* 20. vbi primam inſtantiam coram Ordinarijs locorum peragendam decreuit, *ab his,* inquit, *excipiantur cauſæ, quæ iuxta canonicas ſanctiones apud Sedem Apoſtolicam ſunt tractandæ ; vel quas ex vrgenti, rationabilique cauſa iudicauerit ſummus Romanus Pontifex per ſpeciale reſcriptum ſignaturâ ſanctitatis*

ſuæ

ſua manu propriâ ſubſcribendum committere, aut auocare: decretum huiuſmodi bono publico inuentum eſt; non authoritati Pontificiæ minuendæ. & Pontifex quidem confirmando Concilium, id etiam bono publico dediſſe dicendus eſt; non authoritatem, quando fuerit in ædificationem, abdicaſſe.

19. Poteſtas clauium. Quintam notam numerat Richeome *c.* 18. vt ius vitæ & necis in Regibus, ita vitæ mortiſque animæ in Pontifice: poteſtatem vtique ligandi atque ſoluendi; & claues regni cælorum Id quidem verum eſt, quod admodum prudenter ijs vtendum ſit; ſiue leges pœnales condendo, ſiue ſingulatim cenſuras contra aliquos, præſertim Reges, decernendo. *diximus ſupra l.* 1. *c.* 2. *num.* 17. quod ipſum diligenter etiam monuit Concilium *Trident. ſeſſ.* 25. *c.* 3. quo & fine Regi Franciæ conceſſum, alijſque plurihus, ne niſi à Sede Apoſtolica excommunicari poſſent: non verò abſolutè, ne poſſent; vt quidam ſolent loqui, imo & ſcribere. Vt de Feraldo *In Priuilegijs Regum Franciæ* tradit Chokier *de Iuriſdict. Ord. in exempt p.* 4. *quæſt.* 13. ſed vana illa eſſe, & nulla: *ibid. & p.* 1. *q.* 3. *num.* 16. ſed ego & falſa, ſeu ficta illa eſſe exiſtimo, cum credibile non ſit voluiſſe vllum Pontificem, quod nón poſſit: non poſſe autem ſibi aut ſucceſſori ligare manus expreſſum eſt, in *c. innot de elect. c fin. vbi gloſſ. de reſc. in* 6. Neque id pertinet ad minuendam Papæ poteſtatem, ſed ad exercitium prudentiâ circumſcribendum, nullatenus autem, vt facit Seruin; quaſi Principibus ſæcularibus deferenda ſit ſuprema poteſtas, non minùs quoad politiam Eccleſiaſticam, quam gubernationem temporalem. quam phraſim eſſe ait Richeome Lutheranorum, & Caluiniſtarum; & mendacium impingere ſacris literis, ſacris Concilijs, & Doctoribus orthodoxis. Concilium autē *Trident. d. c.* 3. poſtquam vetuit ſæcularibus cenſurarū iudicio ſe immiſcere; rationem aſſignat; quod *non ad ſæculares, inquit, ſed ad Eccleſiaſticos hæc cognitio pertineat.* qui ſupremum eius rei iudicium Principi defert, non conſentit Concilio, non Eccleſiæ matri; aduerſatur Pontifici, in eumque adeo illud cadit, quod Sanctus Proſper dicebat cuidam inimico Papæ; *Lupus es; cum nocere coneris paſtori ouium.*

20. Libertatibus cum gratia memoria o[i]. gi[n]is, hoc exercitu vtendum. Ego de nomenclaturâ anxius non ero, vel cenſorio nomine eorum, qui libertates Eccleſiæ Gallicanæ non ex amore & honore Eccleſiæ buccinant: multò minùs eorum, qui, quod alijs priuilegio ſupremi Paſtoris conceſſum eſt, nullo ipſi iure, ſed exemplo dumtaxat, atq. inuidentiâ, vſurpant. ſatis nunc erit dixiſſe, priuilegio libertatum affectos aduerſus autores eſſe ingratos non debere: ſed animo, linguâ, ſcriptis reuerenter meminiſſe: inſpicere tamen illa, & tenorem non excedere: *c. porro. cum ſeq. X. de priuil.* nam & beneficium amittit, qui inficiatur; & priuilegium; *qui conceſſâ abutitur poteſtate.*

CAPVT LXXXVI.

De Iudicis vtriuſque officio in condendis legibus aut Statutis.

Libro, quem inſcripſimus *Iudicem, Magiſtratum, Senatorem*, officium illius latè explicuimus. & primo quidem libro virtutes, quibus inſtructus eſſe; vitia à quibus abſtinere debeat; deſcripſimus: altero quæ ad iudicium & forum pertinent; poteſtatemque iuris dicundi, vbi ante omnia *c.* 1. *num.* 5. *& ſeqq.* monuimus Iudicem in primis diſpicere debere, an ſua ſit iuriſdictio; falcem non debere mittere in meſſem alienam; non vſurpare peregrina iudicia: eum, qui iudicare debet, Magiſtratum eſſe debere non tantum; ſed & illius perſonæ, quæ iudicanda eſt; & rei de qua quæritur. ne reſpondere nequeat D. Paulo ad Rom. c. 14. *tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum?* non debet cui imperium datum eſt in milites, vti in ciues: neque è conuerſo. *l.* 2. *C. de off. milit. Iudic l.* 1. *C. de off præfect. verb.* Tertio libru tractauimus ea, quæ ad adminiſtrationē politicam pertinent: & quarto quæ ad ſupremum Imperium. Ex illis *lib.* 3. *c.* 1. legiſlationi primum locum dedimus. *Non tantum*, inquit Iuſtinianus *in authent. de prouinciar. præſid. decenter leges ferre, ſummum bonum eſt; ſed etiam ſancita accuratè cuſtodiri; & ad effectum deducere; tranſgreſſoreſque competentibus pœnis ſubijcere.* diximus etiā vt paucæ leges, breues, claræ, iuſtæ, vtiles honeſtæ, ad bene viuendum ducentes, pro genio gentis, maturè ferendæ: vt non facilè mutentur, aut deſuetudine abrogentur. Egimus exinde de negocijs, quæ ſub politicam adminiſtrationem cadunt, aut ad ſupremitatem pertinent. & *lib.* 4. *c.* 4. etiam monuimus non derogari ſupremitati Principum Chriſtianorum per diſtinctionem Sacerdotij, & Imperij: illud diuinis miniſtrare; hoc humanis præſidere rebus: alios eſſe terminos regni, alios ſacerdotij: Regem, quæ ſunt in terris, ſortitum eſſe; ſacerdotij ius à ſupernis deſcendere: malè Albericum Gentilem *De Poteſt. Reg. abſol.* alioſque negare ijs Principibus *ſupremorum* nomen conuenire, qui in ſacris Papam agnoſcunt. qui Dei vicarium reijcit, quidni etiam Deum excluſerit? rectius Poëta ille ethnicus? 1. Summa dictorum.

Regum timendorum in proprios greges;
Reges in ipſos Imperium eſt Iouis.

Agnoſcit ille ſupra Reges Imperium Dei; ſi agnouiſſet religionem Chriſtianam; non tantum vicarium Dei ſupra Reges admiſiſſet; ſed & quomodo Chriſtus Papam, vt paſtorem omnibus Regibus, Principibus, populiſque Chriſtianis, vt ouibus, præfeciſſet; vt paſci, vt regi à paſtore debeant.

M illud

illud autem Poëtæ hic facit, quod ipsorum Regum imperium non nisi in proprios greges statuat;eoque consectarium sit, vt nolint imperare nisi suis; ius non dicant, leges non ferant,statuta non condant nisi subditis:ea non imperent,quæ ad Imperium,iurisdictionemue suam non pertineant. Papa, Episcopi, sacerdotes sæcularibus negocijs se non immisceant: de fide, de religione,de rebus sacris Principes sæculares non decernant: proprios illi greges pascant, hi in proprios imperium exerceant. Proprij qui sint cuiusque; satis lib.1.designauimus: leges etiam,& statuta hoc 1. lib.plura delibauimus: vt suos quisque terminos circumspiceret. omnia enim nemo persequi potest quippe quæ infinita sunt. ideoque *non possunt*, inquit Iulianus *in l. 12. D. de legib. omnes articuli singulatim aut legibus aut senatusconsultis comprehendi*: adeoque admonet, vt is qui iurisdictioni præest,ad similia procedere, atque ita ius dicere debeat. & vt *l 13. ibid.* ait Vlpianus, *cætera quæ tendunt ad eandem vtilitatem,vel interpretatione,vel certè iurisdictione supplere.* itaque regula hæc omnium instar esto; vt Iudices omnes, Magistratus,Principes sæculares, atque Ecclesiastici cognitionem, iurisdictionem, imperium non nisi in proprios greges extendant: in personas, res, causasque ad authoritatem suam pertinentes.

2. Regula hic finalis, iurisdictionis vtriusque terminorum obseruatio.

3. De plurium statutorum æquitate remissio ad alios tractatus.

Enim verò commune vtriusque Iudicis in ferendis legibus officium latè tractauit Camillus *Borell. De Magistratuum edictu*, & quidem *lib. 2.c 1. & seqq.* vt edicta conformia esse debeant iuri diuino,atque naturali; æqua,iusta,rationique consentanea; publicam priuatamque honestatem spectantia, clara, & sine captione; possibilia & aliena à iugo,de quali dicitur *Actor.c.15 quod neque patres nostri neque nos portare possimus*: publicam denique vtilitatem spectent, non priuatam; nisi fortè & publico respectu vtilia sint, vt accidit in priuilegijs clero, nobilitatique concessis: insuper quæ virtutes promoueant; vitia emendent, vindicentque pœnis legalibus: quas omnes ferè enumerat *c. 8.* & denique idem *Borell.lib.3.* multa Magistratibus ex his, quæ hoc secundo libro tetigimus statuta proponit edicenda: & singulatim *c. 5. & seqq.* ne malefici receptentur: an edici possint occidendi, contumaces, fugitiui, banniti? Ne coitiones fiant; ne collegia illicita; conuenticula; monopolia; nocturni cœtus; laruationes; ludi illiciti; mundæ sint viæ, cloacæ, loca publica, priuataque; ne aër inficiatur: absint lenones,meretrices, aliaque huiusmodi malorum irritamenta; vagabundi, homines otiosi,validi mendicantes: annona abundet; iusta sint pondera, & mensuræ: arma ne qui portent in vrbe, nisi quorum status, seu officium id exigat: denique idem *Borell lib.4.c.3. & seqq. latè* prosequitur prohibitionem venationum, aucupiorum; piscationum, fluminum, pascuorum,nemorum, saltuumque dominicorum: obligationem Incolarum vtendi molendinis, & furnis dominicis; tribunali ac iurisdictione domini territorij: ita vt extraneam non adeant; è patria ne migrent: mœnia ne violent; arces custodiant; excubias agant: animalia errantia, & adespota domino relinquant: administratores publicorum bonorum bene in illis versentur; iustas rationes reddant: vasalli alijque debita Principi seruitia obsequiosè præstent: & plura huiusmodi ad Iudicis & Magistratus officium spectantia: nos, *vt supra mox diximus, In Iudice latè* prosecuti sumus: in quibus ita vtrumque Iudicem versari oportet, vt spartham quisque suam ornet diligenter; ab aliena abstineat circumspectè.

Atque hæc ita quidē vtriusque iurisdictionis exercitia sunt disparata, vt his duobus libris deduximus, *dum placidum ventis stabit mare*: sed si horrida tempestas aliqua officiorum ordinem interturbet; tolerandum est, quod emendare non possumus: dum alios figunt leges terminos, alios necessitas. adeoque postquam infœlici sydere nati sunt Lutherus, Caluinus, aliaque id genus spectra; quæ concentum orbis vniuersi turbarunt, mirati sunt patres nostri, quod Carolus V Imperator edictum in Germania dedit, quod *Interim* exinde nuncupatum est: alijs illud improbantibus; alijs necessitati indulgentibus; quo multa ille extra sphæram Imperatoriam constituta admisit; donec Cuncilij generalis (quod ille imprimis promouit, eoque nomine illud ei *in Acclamationibus Patrum* apprecatur, vt eius memoria in benedictione sit) definitio succederet. non omnes tunc satis apprehendebant, quæ vis esset necessitatis: sed quæ subsecuta sunt exinde tempora, magis illam indies edocuerunt; non in Germania tantum, sed & Gallia, Belgio, Polonia, alijsque Europæ ditionibus: quarum non exigua pars à Nouatoribus suppressa est: aliæ ita luctantur, vt eluctari non possint: ita iactantur, merguntturque; vt emergere nequeant. quod si ergo Principes imminentem viderint regionibus suis huiusmodi tempestatem; vt boni naucleri carbasa contrahent; ne nauis tota periclitetur: ad conseruandam restaurandamue rempublicam si ea admiserint, quæ extra necessitatem illorum facultatem excederent, toleranda sunt; pacta, conuentaque seruanda; non tantum quoad temporalia; *vt demonstrauimus in Hiatu lib.2. c. 4. & seqq.* sed etiam quoad Ecclesiastica: *vt ibidem diximus lib. 3. c 22. Vide Wamesium conf.can.de heret.cons* 567. Fœcundissima exempla subministrat Imperium Ferdinandi II. & III. qui pro sua pietate vires humanas transgressi, annis omnino multis bella gesserunt: sed non respondente semper euentu; sæpius ea pacis fœdera inire coacti sunt, per quæ admissa etiam sint illa, quæ neque S. Pontifici iure ordinario liceret concedere: sed vt minus malū tolerare. *Vt tractat c.non solum. 22. q.4.* Rex etiam Catholicus post absumptos in bellum Belgicum plusquam ducentos aureorum milliones, & autocratiam in Prouincijs

4. Terminos Iurisdictionum non seruat necessitas.

Vnitis

Vnitis abdicauit; & quoad ſacra ea tolerauit, quæ extra neceſſitatis imperiũ in nullius hominis ſunt poteſtate, ita nullis apud illam Iuris regulis locus eſt: ſed cedũt omnia verbo vnico, *Oportet*. atque eapropter non erit cenſendũ Eccleſiaſticæ authoritati præiudicatum eſſe, ſi Principes, pro ſalute publica trãſigendo, ordinariç iuriſdictionis ſæcularis terminos fuerint tranſgreſſi. ſed & illis Eccleſia pactis conuentis deferet, quæ à Principibus neceſſitas toleranda extorſerit: quamuis gemebunda; quod *in pace* huiuſmodi ſit *amaritudo* ſua *amariſſima* (iuxta dolorem Ezechiæ *apud Iſaiam. c.* 38.) Deum precabitur, vt benignæ miſerationis ſuæ dulcedine velit illam temperare. væ tamen in die Domini illis, qui neceſſitatem huiuſmodi ingeſſerunt, adiuuaruntue ingerentes. *Vide quæ diximus in Hiatu. l.* 3. Vice verſa Eccleſia intra ſuos ſe terminos continet, dum ordinariæ iuris regulæ locum inueniunt. quod ſi autem fatalis aliqua incũbuerit neceſſitas, etiam ad ea manum porrigit, quæ ex communi rerum curſu ad eam non pertinerent; dum finis illius ſpiritualis etiam temporalium attactum exigit. quando hæc ex ſpirituali influxu alterantur; & quadantenus ſpiritualem condicionem induunt. *Vt dictum eſt ſupra lib.* 1. *c.* 1. *&* 2. *locisque ibidem citatis.* alioquin vbi huiuſmodi cauſa non incurrerit, oportet vt Iudices etiam Eccleſiaſtici rebus ſæcularibus ſe non immiſceant: diuiſum imperium non confundant: veſtigia Chriſti, qui diuiſor hæreditatis inter fratres eſſe noluit, tum iudicando, tum ſtatuendo inſequantur. *Vide latius infra lib.* 4. *c. vlt.*

LIBER

LIBER TERTIVS

CAPVT I.

De muneribus, vectigalibus, collectis.

TAm Concilium Lateranense sub Alexandro III. quàm generale sub Innocentio III. *relatum in c. vlt. X. de reb. Eccl. non alienand c. 4. X. de immunit. Eccl.* dum conqueritur refrigescere charitatem, & deterioris videri conditionis factum nunc sacerdotium, quam sub Pharaone fuerit; rationes subiungit, quod immunitatem Ecclesiasticæ libertatis consules ciuitatum, & rectores, & alij qui potestatem habere videntur, non formident *suis, inquit, constitutionibus, vel potius destitutionibus impugnare, & vsurpare iurisdictionem, & onera sua se re vniuersa imponant Ecclesijs, & eas angarijs affligãt, iurisdictionem etiam & authoritatem prælatorum ita euacuent, vt nihil potestatis eis in suis videatur hominibus remansisse.* quasi Ecclesiæ conueniat deploratio Ieremiæ; *princeps prouinciarum facta est sub tributo* vt & simul derogetur Ecclesiæ principatui; & quasi in seruitutem redactæ tributum insuper imponatur. agitauimus hactenus lib 2. diuersas super iurisdictione ecclesiastica, & politica controuersias; nunc ea peculiariter species sæcularium constitutionum plenius examinanda est, qua in Ecclesiam & clericos Principes, potestates, magistratus tributa, vectigalia, aliaque id genus onera detiuant, statuto imponunt, aut facto exigunt. eadem frequens est vbique, & præ cæteris perniciosa. & quanquam libertas dicatur inæstimabilis; exemptio cleri & principatus Ecclesiæ nulli rei valeat comparari; tamen & onerum ab illa indebitorum exactio, singularem habet insuper malitiam, quod id quod semel Deo dicatum est ad vsus humanos transferatur. Zelosus est Deus; nec impunè solet pati donaria sibi oblata in vsus alios, citra extremam necessitatem, diuerti. Itaque deinceps quæramus hoc tertio libro quatenus Ecclesia eiusque bona immunia esse debeant, au à iurisdictione sæculari ad collectas, munera, tributa cugi possint.

1. De specie legum, statutorumve super clericorũ grauamine per tributa, vectigalia, munera & immunitate cleri.

An bona Ecclesiastica iure diuino sint immunia à tributis, vectigalibus oneribus quæ pendi solent Principibus sæcularibus à laicis? quæritur. latissimè tractat Gutierres *de Gabell. quæst 92.* & præter alios textus, rationesq; quas latè deducit, pro irrefragabili textu citat c. quanquam. *de cens. in 6. in V. Ecclesias Ecclesiasticasque personas ac res ipsarum non solum iure humano sed etiam diuino à sæcularium personarum exactionibus esse immunes.* De iure siquidem ciuili & canonico negat controuerti posse Azor. *Inst. mor p 1. l. 5. c 12. §. secundo quæritur ex l. placet. l. habemus l priuilegia C. de sacrosanct. Eccles auth. cass. eod. & tot tit. X. in 6. & clem. de immun. Eccles.* & contendit iuris esse etiam diuini *ex d c. quanquã. de cens in 6 c non minus. X. de immun. Eccles. Conc. Lateranense sub Leone X. sess. 9 de reform. Cur. c. prædia. 12. q. 2. c. nulli. c. in legem. 11. q. 2 l summa. D. de rer. diuis § nullius Inst. eod alia vide apud Gutierres d. q. 93. vbi latè aduersantia soluit.*

2. Patrimonia clerici vt dicantur ad authoritatẽ Imp. spectare?

Objicit etiã sibi Azor. c. conuenior. 23. q. 8. *c. quo iure. d. 8.* & illud quidem accipit de bonis clericorum patrimonialibus: quasi illis videatur d. c. *conuenior* subdita Imperatori agnosceгe; & certè ita pluries ibi loquitur Ambrosius *fundum meum* &c. templum autem Imperatoris negat esse; sed Christi. Sed neque se posse hæreditatem Christi tradere: & quæ ad templum pertinent: quæ custodienda susceperit; non tradenda. d. c. quo iure eo spectare; quasi velit non iure diuino, sed imperatorio hanc illamue villam meam esse vel tuam. sed cum argumentum attenditur, quo vtitur ibi Augustinus *ex lege Imp. nihil nomine Ecclesiæ audeant possidere hæretici*, paulo amplius videtur inferri. nec admittit argumentum, quid mihi & Imperatori? quasi ad illum non spectet statuere, quod ibidem refutat, quia iure regum possidentur possessiones. quare rectius dixerimus non simpliciter iure diuino haberi possessiones Ecclesiæ, vt exemptas à iure sæculari: sed origine inde sumpta per canonicas sanctiones clarius id constitutum esse. *vt initio diximus l. 1. in princ.*

3. Et quatenus sunt Ecclesiæ?

4. Qui supremi Principes sunt, onera imponunt, & inferiores sub eorum authoritate.

Qui supremam potestatem habent, & regalia; pecuniam subditis imperant. *l. vn. C. de superindict. lib. 10.* eorum, qui prouincias regunt, præcipua cura erat tributa exigere. *§ 1. in Auth. de mand princ l vlt. C. eod.* qui iurisdictionẽ & iubendi facultatem, & maiorem magistratum gerunt, & reipublicę necessitates curant. partiuntur, exigunt. *l. munus. 214 D de verb. signif.* sed vix sine consensu supremi Principis. *l. placet. C. de excus mun.* quod & consuetudo probauit. *Guid. Papæ decis 87. n. 9.* nisi periculum sit in mora; quod exinde mox significetur: *Peckius de iur. sist. c 4. n. 17.* liberæ sint respublicæ; priuilegio principali, vel immemoriali consuetudine munitæ. cap. non minus *& c aduers. X. de immun. Eccles.* nominat consules ciuitatum, & rectores, nec non & alios, qui potestatem habere videntur; & onera imponunt. qui, quoue iure id faciant; ad institutum nostrum non pertinet. sed tantum, qui iurisdictioné ciuilem exercent, an personas & res Ecclesiasticas grauare possint?

5. Clerici à personalibus exempti sunt.

Quod vt penitius perspiciatur; distinguenda sunt munera, vectigalia, census, collectæ. quædam ergo personalia dici solent, quædam realia, quædam mixta. extra controuersiam est ab oneribus merè personalibus, curæ, tutelæ, gerendi magistratus, publicis, priuatisque iure exemptos esse clericos; neque ab ijs

in-

indici poſſe, qui in illos iuriſdictionem,imperiumue non habeant. certum non minus eſt cenſus dominicos,onera feudalia,emphyteutica,aliaque id genus rebus ipſis impreſſa,tranſire ad quemlibet poſſeſſorem,etiam clericum. quod ferè etiam receptum eſt in cenſu,alijſque oneribus publicis,quæ quotannis pariſormiter

6. Realia ad omnes poſſeſſores tranſeunt, iam olim impoſita, atque parſoluta.

ſoluenda ſunt,iniuncta iam olim antequam res ipſæ ad Eccleſiam peruenirent. notum eſt vulgò rem tranſire cum ſuo onere: *Sine cenſu & reliquis fundum comparari non poſſe*: ſed iam olim indicta eſſe debent ſpeciatim. Neque enim ſufficit ſtatuere vt totum territorium perpetuò ſit tributarium. nam conſiderari non poteſt tributum niſi poſtquam indictum eſt. indici non poteſt poſtquam bona venerunt ad Eccleſiam. neque ſatis reale onus vocari vt Eccleſiam afficiat, niſi antiquitus tale ſit impoſitum. *Vide Deciſiones Rotæ latè diſſertantes, & ad calcem p.5. Reſ. Dianæ ſubiunctas, datas* 13. *Ian.* 1604. 28. *Iun.* 1630.

CAPVT. II.

De munerum differentia, & quæ clero incumbere poſſint?

1. Munera perſonalia, realia, mixta.

MVnerum ergo quædam perſonalia,quædam realia, quædam mixta referuntur, multaque omnis generis deſcribuntur in *l.* 1. *& fin. D. de muner. & honor. perſonalia hæc*, inquit,

2. Quæ perſonalia?

ſunt,quæ animi prouiſione,& corporalis laboris intentione,ſine aliquo gerentis detrimento perpetrantur. illorumque tota ratio in eo conſiſtit, vt laborem perſonæ præſtent; nihil de proprio patrimonio conferant; ſolo corporis miniſterio obligentur; pecunia à re publica aut priuata,quam

3. Quæ patrimonialia?

curant,ſubminiſtretur. *d. l.* 1. *d. l. fin.* patrimoniorum autem ſunt munera, quæ ſumptibus patrimonij expediuntur. mixta quæ & corporale miniſterium exigunt, & ſumptum, damnumue adminiſtratoris. *d. l. fin.* Pragmatici ferè hodie perſonalia vocant, quæ perſonis imponuntur: realia, quæ rebus: mixta quæ vtriſque: à perſonalibus vocatio multis iure conceditur. *tot. tit. D. de vac. & excuſ. mun.* quæ patri-

4. Hæc poſſeſſorum priuilegia non reſpiciunt.

monijs iniunguntur,vel contributiones, talia ſunt,vt neque ætas ea excuſet; neque numerus liberorum; neque alia prærogatiua; quæ ſolet à perſonalibus muneribus eximere. *ab*

5. Conceſſa immunitas ad ea non porrigitur.

huiuſmodi muneribus,inquit d. l. fin. *neque primipilaris neque veteranus, aut miles, aliuſue,qui priuilegio aliquo ſubnixus, nec Pontifex excuſatur.* Idem in *l.* 11. *D. de vac. mun.* quamuis enim alicui immunitas indefinitè concedatur;non tamen ab annona, neque ab angarijs, neque à veredo, neque ab hoſpite recipiendo, neque à naue,neq; capitatione, exceptis militibus, & veteranis, excuſari poſſunt. *d. l. fin.* vbi quamuis capitatio

6. Militis ſuſcipiendi immunitas in clericis.

perſonæ imponitur; tamen quia ærario infertur excuſari non ſolet. Immunitas ab hoſpite, ſeu milite recipiendo,quarundam ſcientiarum profeſſoribus data olim fuit. *d. l. fin. l.* 11. *D. de vac. mun.* quod & ad clericos diuinæ philoſophiæ profeſſores extenſum eſt *l.* 1. *C. de ſacroſanct. Eccleſ.* imo & Synagogæ Iudæorum eâ gaudent immunitate. *l. in Synagoga. C. de Iudæis.* & domus decurionum, & ſilentiariorum Principis *l.* 3. *C. de ſilentiar. l.* 12.

Iterum *munera*,inquit,d. lex 6. *quæ patrimonijs indicuntur, duplicia ſunt. nam quædam poſſeſſoribus iniunguntur ſiue municipes ſunt, ſiue non ſunt: quædam non niſi municipibus,vel incolis:* intributiones quæ agris fiunt vel ædificijs;poſſeſſoribus indicuntur: munera vero quæ patrimoniorum habentur;non alijs quam municipibus,vel incolis. Vt & quædam ciuitates prærogatiuam habent, vt hi qui in territorio earum poſſident, certum quid frumenti, pro menſura agri, per ſingulos annos præbeant. quod genus collationis munus poſſeſſionis eſt. *d. l. fin §. præterea.* ſed & ſunt munera,quæ rei propriè cohærent: à quibus nulli excuſantur *d. l. ſunt munera. D. de vac. mun.* res ergo cum his muneribus ad quoſlibet poſſeſſores tranſeunt. 7. Quædam munera incumbunt incolis duntaxat, quædam etiam exteris poſſeſſoribus.

Munus etiam propriè eſt, quod neceſſariò ſubimus: lege, more,imperioue eius, qui iubendi habet poteſtatem *l. munus.* 214 *D. de verb. ſignif.* quod lege, aut more debetur, vix excuſatur: quod imperio; non alijs imperatur, quam ſubditis.

De omnibus optimè Alciat. *in l. munus. D. de verb. ſignif. eſt*,inquit, *munus patrimoniale, quod ideo ſic dicitur,quia cum ſumptu fit,patrimoniumque diminuit: id quandoque perſonæ imponitur nulla facultatum ratione habita,vt eſt capitatio: quandoque ſecundum fortunam ſoluentis imponitur, vt quam collectam dicimus, vel indictum, ſuperindictumue: aliquando nullo perſonæ reſpectu rei ipſi incumbit,vt tributum, & cenſus: ſubiturque vel in ipſa re, vt cum certam partem fructuum pendimus: vel propter rem, vt ſi pecuniam pro cenſu præſtamus. Eſt & munus perſonale,id nunc dignitati adnectitur,& honor appellatur: nunc ſordidum eſt,vt calcem coquere. arenam fodere: nunc nec honorificum, nec vile aliquid in ſe habet,vt cum ſubire curam publicæ pecuniæ aliquis compellitur. Eſt & munus mixtum vt decaprotia,id eſt decemprimatus. Erant enim Decemprimi ex Decurionibus exactores tributorum qui fiſcalia detrimenta de ſuo ipſi reſarciebant. publicanis,mancipibuſque non multum abſimiles. Ex his aliqua ordinaria ſunt, aliqua extraordinaria: quæ ordinaria ſic definiri Barthol. ait, vt ea quæ à lege Principéue impoſita ſunt, & certam formam habent.* 8. Summaria omnium deſcriptio.

Ex his colligitur, quam reſtricta ſit immunitas cleri,ſi ad ſolas ciuiles leges antiquas reſpiciamus. quarum intuitu multi Interpretes & hanc immunitatem diminuerunt. quaſi ad cauſas belli, paciſque communes in rempublicam vtiles aut neceſſarias æqualiter omnes, omniumque patrimonia tenerentur. quædam exinde Chriſtianorum Principum leges Codici inſertæ *ſub titulis De ſacroſanct. Eccleſ. De Epiſc. & cler. &c.* Eccleſiarum,clericorumque immunitatem non parum auxerunt: ſed demum maximè conſtitutiones Imperatoris Frederici *libris feudorum ſubiuncta, de quibus cap. proximo.* at vero nec ille Imperatoribus ſupremiſue 9. Iure ciuili quam reſtricta cleri immunitas?

Principibus, sed inferioribus dumtaxat Ecclesias clerumue, seu illius bona muneribus, tributo, angarijs grauandi ademit potestatem. sed neque Romani hodie Imperatoris leges Hispaniam, Franciam, aliaque regna, & prouincias peruadunt. Successere ergo sacri canones, qui clerum plenius eximunt. *tit. de immun.*
10. *Eccles. X. in 6 & clem. & extr. uag. com* etiam quoad Imperatores, ac Reges *c. cleric. eod. in 6. §. nos & §. non obstant.* vbi & priuilegijs derogatur. adeo vt nec volentes clerici muneribus personalibus addici possint. *tit. ne clerici negocijs sacularibus se immisceant.*

Canonico amplior.

11. sed plenissimè Bulla Cœnæ quæ supremos etiam Principes, Reges, Imperatores complectitur. *vt referemus cap. proximo.* sed nec illa vbique ex voto Pontificis, clerue satis est recepta, seu vsu seruata quamuis legamus Esdræ *lib. 1. c. 7.* Artaxerxem de ærario suo contulisse ad sacrificia in Ierusalem peragenda: & addidisse mandata ad Magistratus & procuratores suos arcæ publicæ, *vobis*, inquit, *quoque notum facimus de vniuersis sacerdotibus, & leuitis, & cantoribus, natinæis, & ministris domus Dei huius. vt vectigal & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.* sic & refertur in c. non minus *X de immun. Eccles. ex c. 47. Gen.* Pharaonem *omnibus alijs seruituti subactis, sacerdotes, & possessiones eorum in pristina libertate dimisisse.*

Sed maxima ex Bulla Cœnæ.

CAPVT III.

De collectis & oneribus nouiter imponendis.

1. OMnes exactiones, taxæ, collectæ, Ecclesijs imponi vetitæ sunt lege Frederici *hac edictali. § licitas de pace firmand. illicitas* inquit, *exactiones & maximè ab Ecclesijs, quarum abusus longo tempore inoleuit. per ciuitates & castra omnino damnamus & prohibemus: &, si facta fuerint, in duplum reddantur.* iterum alia lege *in c. ad decus & decorem sub. Rub. de statut. & consuet. § item nulla,* nulla inquit, *communitas, potestas, & persona publica vel priuata collectas siue exactiones, angarias Ecclesijs, vel alijs pijs locis, vel personis Ecclesiasticis imponant, aut inuadere Ecclesiastica bona præsumant: quod si fecerint, & requisiti ab Imperio, vel Ecclesia emendare contempserint, in duplum refundant, & nihilominus banno Imperiali subiaceant. quod nullatenus absque satisfactione debita remittatur* consonat Auth. *de Eccles. tit. § ad hoc sancimus. auth. vt nulli Iudicum liceat § nulli vero collat. 9.* sed leges illæ de inferioribus potestatibus loquuntur. porrò c. clerici *de immun.*

Noua onera clero imponi vetita, sed ab Inferioribus, per leges.

2. *Eccles. in 6.* & Bulla cœnæ §. 18. vlterius progreditur: anathematizando eos, *qui collectas, decimas, tallias, præstantias, & alia onera, clericis, prælatis, & alijs personis Ecclesiasticis, ac eorum Ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, redditibus, & prouentibus huiusmodi, absque simili Romani Pontificis speciali, & expressa licentia, imponunt, & diuersis etiam exquisitis modis exigunt, aut sic imposita, etiam à sponte dantibus, & concedentibus recipiunt. Nec non qui per se vel alios directè vel indirectè prædicta facere, exequi, vel procurare, aut in ijsdem auxilium, consilium, fauorem præstare non verentur, cuiuscumque sint præeminentia dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiamsi regali aut Imperiali præfulgeant dignitate, seu Principes, Duces, Comites, Barones & alij potentatus quicumque. etiam regnis, prouincijs, ciuitatibus, & terris quoquomodo præsidentes, & Consiliarij & Senatores, aut quauis etiam Pontificali dignitate insigniti. innouantes decreta super his per sacros canones, tam in Lateranens. nouissimè celebrato, quàm alijs Concilijs generalibus edita, etiam cum censuris, & pœnis, in eis contentis.*

Supremis etiam per canones, & Bullam Cœnæ.

Vt ergo, qui contendit exactiones suas esse licitas, id probare tenetur per leges: *l. vn. C de vac. mun. lib. 10.* vel concessionē Principis specialem: *l. vn. C de superindict. lib. 10.* vel consuetudinem diuturnam: *l præcipit. C. de canon. largit. l. vn. C. de auro coronario lib. 10.* cuius initij non sit memoria: *c. super quibusdam. X. de verb. signif* quæ tamen cum non porrigatur ad Ecclesiam: *c. 1. X de consuet.* ita ex *d c. clerici. & c adversus. X. de immun Eccles nec non* ex Bulla *cœnæ* statuendum est, doceri oportere concessionem, licentiamue pontificiam ab eo, qui clericos in personis illorumque bonis, aut Ecclesiarum grauare se posse contendit: cum & iure id vetitum sit diuino, atque humano. *c. quamquam pedagiorum. de cens. in 6. diximus sup. l. 3. c. 1. & d. c. aduersus d. c. clerici*, & Bulla *cœnæ* disertè illam licentiam exigat. 3.

Contra huiusmodi prohibitiones suas quisque facultates, ostendere debent, qui ubi licere contendunt.

Quoniam autem immunitas generaliter concessa, vt mox diximus, non complectitur onera patrimonialia. *l. qui immunitatem. C. de muner. patr l. 10.* consulto addidit Bulla *cœnæ*, ne etiam bona Ecclesiarum onerentur: imo ne imponantur onera ipsorum clericorum. *personis*, inquit. *Ecclesiasticis, ac eorum, & Ecclesiarum bonis, fructibus, redditibus, & prouentibus.* vt non tantū res Ecclesię: sed & ipsa clericorū patrimonia sint immunia ex mete Bullę. quamuis hoc vix vllibi à praxi sit receptum; & iure communi controuersum. nam, etsi in bonis patrimonialibus priuilegio gaudere, sicut in bonis Ecclesię videtur rationabile in ijs, in quibus consideratur persona clerici principaliter; bona autem accessoriè: *Gutierr pract. quæst. 92 n. 63.* in ijs tamen, in quibus hæc considerantur principaliter, persona clerici accessoriè; non est æqualis ratio. itaque multis locis obtinuit vt iudicio conueniantur reali, seu hypothecariâ actione, coram Iudice rei sitæ, cum res magis conueniri videatur, quam persona (sicut rei possessio consideratur in non obligato personaliter §. 1. *Inst. de action. l Aurelius. §. Meuia. D. de lib. leg.*) personali autem conueniri non poterunt; sed eis immunitas erit seruanda dum collecta personæ indicitur, quamuis accessoriè res consideretur: dum autem rei collecta imponitur, sine consideratione personæ; patrimonium à clerico possessum communem regulam ferè passim sortitur. sicut præscriptio statutaria 30. annorum, quæ non 4.

Bulla vetat onerari non tantum bona Ecclesiarum, sed & clericorum.

5.

Cum onus imponitur personæ, quamuis consideratione rei; clericus debet esse immunis: quid si re, quamuis accessoria sit personæ consideratio?

obtinet

6. *Præſcriptio patrimonij clerici non eadem cum bonis Eccleſiæ, &c.* obtinet reſpectu bonorum Eccleſiæ, locum babet in patrimonio clerici: reſtitutio in integrum, quæ iure minoris obtinet in bonis Eccleſiæ, locum non babet in patrimonio clerici: arbitrium ſubit clericus in patrimonio, non in bonis immobilibus Eccleſiæ: in bonis Eccleſiæ obtinet lex vn. *C. quando Imperator inter pupill & vid.* non in patrimonio clerici, niſi fortè conſideretur ipſe vt miſerabilis perſona; vbi vel in quibus cauſis clericis laici oppido ſint infeſti. *Vide citatos à Matth. de iur. p. 4. c. 49.*

7. *Patrimonium pro titulo ordinum aſſignatum in hoc tantum mutatur, quod alienari non poſſit.* Intermedium quendam locum videntur babere illa clerici bona, quæ ad ſacros ordines promoto aſſigbata ſunt in titulum. de quibus in Concilio *Trid. ſeſſ. 21. c. 2.* vt deinceps ſine licentia Epiſcopi alienari nullatenus poſſint: donec beneficium eccleſiaſticum ſufficiens ſit adeptus, vel aliunde babeat vnde viuere poſſit. quod apud nos edicto Principum *ad calcem Concilij prouinc. Mechl.* 1607. *adiecto art.* 11. & 12. etiam cum nullitatis pœna receptum eſt; niſi ſaltem vſumfructum clericus retinuerit. ſed tamen eiuſmodi patrimonium pro titulo aſſumptum non vlterius inutare naturam, quam expreſſum ſit à Concilio, dicendum eſt. ideoque & imputari poſſe in legitimam à teſtatore, qui filio dedit; & cum alijs iuberi is poteſt conferre; hypothecaria ſuper illo procedi pro cenſu dominico, ſeu reditu alio ſuper illo conſtituto. eum in his nihil ſit à Concilio decretum. denique in diuiſionem hæreditatis veuire: & alteri per ſortem addici. quippe non eſt vetita ſimpliciter illius alienatio: ſed donec aliunde viuere poſſit: diuiſione autem acquiſiturus eſt tantumdem, aut amplius, eandemque diuiſionem coram Iudice ſæculari fieri poſſe; non ſecus, quam ſi in titulum illa bona babita non eſſent. ſecundùm ea quæ *diximus l.* 1. *c.* 29. *n.* 7. de familia erciſcunda vbi interuenit clericus, quia neque in his Concilium quidquam mutauit. Vt neque aliter ex vſu ſeruatur immune, quam patrimonium clerici. Etſi Bulla Cœnæ maiori ratione in illo obtinere debeat, quam reliquo clerici patrimonio.

CAPVT IV.

De muneribus perſonalibus.

I. *Clerici immunes à perſonalibus tam quæ ſordes, quam quæ honorem adiunctum habent, quam alijs.* MVnera igitur perſonalia quædam honorem annexum habent: *l munerum. l. honor. D. de muner. & honor.* quædam vilitatem: *l. maximarum C. de oblat. mun. lib.* 11. ab bis clerici immunes ſunt: etiam iure ciuili. *l. placet. C. de ſacroſanct. Eccl l.* 2. *C. de Epiſc. & cler. c. nouarum.* 16. *q.* 1. quippe ad quæ bumiliores tantum vocantur. *l. bumil. C. de ſuſcept. & arch. l.* 10. porro quamuis, cui muneris publici vacatio datur, non remittatur ei ne Magiſtratus fiat: *l. cui muneris D. de muner.* quia id ad honorem magis, quam ad munera pertinet: *d l. cui*, tamen nec honores politici à clericis gerendi ſunt. *c. ſed nec. X. ne clerici vel monachi negocijs ſæcularibus ſe immiſceant.* quia *nemo militans Deo implicat ſe negocijs ſæcularibus c.* 1. *ibid. in fin.* nec babent clerici cummune quippiam cum publicis actionibus, vel ad curam reipublicæ pertinentibus, cuius corpori non ſunt annexi. *d. l. placet. C. de Epiſc. & cler.* ſed & à muneribus, quæ nec honorem nec ſordes habent, clerici excuſantur, *l. generaliter. C. de Epiſc. & cler. can. generaliter.* 16. *q.* 1.

Aduerſari tamen videtur lex neminem *C. de ſacroſanct. Eccl.* vbi dicitur neminem excuſari ab angarijs, quamuis poſſeſſio ſpectet ad eccleſiam. quod exiſtimant quidam in aduentu Principis, de quo loquitur d. lex neminem, ſpeciale eſſe: alij Eccleſiarum colonos teneri; quamuis bona ad Eccleſiam ſpectent: & generaliter Eccleſiarum ſerui ſint immunes ab angarijs. *c. Eccleſiarum ſeruos.* 12. *q.* 2. ſi tamen ipſi clerici, & propria Eccleſiæ mancipia poſſeſſionem colant, nec hoc caſu lege obligari, aut imperio cogi poſſe exiſtimat Panorm. *in d. c non minus.* quaſi à poteſtate ſæculari ſint exempta. 2. *An ab angarijs?*

CAPVT V.

De muneribus realibus.

REctè imprimis ex *c.* 1. *X. de cenſib. & ex Innocentio* monet Panorm. *in c. non minus. X. de immun. Eccleſ.* ad nullum munus ſæculare vocari poſſe bona Eccleſiæ ſpiritualia: vt ſunt decimæ, oblationes, & ſimilia. facit *c. cum non ſit. X. de decim.* quod non tantum quoad proprietatem, quæ iuris diuini eſt, accipiendum eſt, ſed etiam quoad conductionem fructuum, ne per huius grauamen illa lædatur. vt Concilium Brabantiæ pluries iudicauit. *vt retulimus in Conſult. can. de immun. Eccleſ. conſ.* 1. & nouiſſimè pro Capitulo Antuerpienſi contra communitatem Hoochſtratanam & pagos conſortes; ita vt ad ratam vllam conductionis grauari non poſſint coloni; ſed ad nudam rationem exercitij, & lucri ſui. Idemque recipiendum eſſe in alijs Eccleſiæ bonis elocatis laico; ne ad illorum ratam grauetur; ſed ſecundùm ipſius laici facultates plures contendunt. *vt diximus in conſult. can. de immun. Eccl. d. conſ.* 1. tametſi Wameſius *de Immun. conſ.* 520. decimas ad aggerum reparationem velit obligari. etſi contrarium verius ſit, vt diximus *in Conſult. can. de decim. conſ.* 2.

1. *Bona Eccleſiæ ſpiritualia ad nullum munus vocanda.*

2. *An conductores?*

In Flandria tamen ex antiqua taxa, quam vocant *tranſportum*, conductores decimarum grauantur ſecundùm apparens lucrum: vt loquuntur. quare ſi notorium ſit fructuum

decimas ita carò esse elocatas, vt damnum re-
laturus sit conductor, non lucrum: iure me-
rito cessabit taxa. tametsi id non passim ser-
uetur. sed proportionem rusticani exactores
ineant respectu exercitij ad quantitatem fru-
ctuum aliquot mensurarum. quod vix fit sine
detrimento Ecclesiæ. dum ipsa conductionis
quantitas taxæ quantitatem informat. eoque
minoris elocantur fructuum decimæ, quam
si sola facultatum ipsius conductoris ratio ini-
retur, aut in singulas vices excuteretur quod-
nam verè aut apparenter sit lucrum condu-
ctoris: cuius ratam quod ipsa taxa excedere
non debet: ne immunitatem Ecclesiasticam
lædat, dum pretium elocationis minuit. qua ex
ratione latum est Senatusconsultum, quod
mox citauimus.

In eodem *c. 1. X. de cens.* liber esse iubetur
3. Neque cuiusque Ecclesiæ vnus mansus. pro vnaquaque Ecclesia vnus mansus: & illa-
rum presbyteri non de decimis, neque de ob-
lationibus fidelium, non de domibus, neque
de areis, vel de hortis iuxta Ecclesiam positis,
seruitium faciunt: præter Ecclesiasticum. adeo
vt qui Ecclesiam consecrari desiderat, censum
redimere debeat. *iuxta c. comperimus.* 14. *q.* 6.
4. Sine quo, atque ita immunis neque debet consecrari Ecclesia. neque aliter debeat Episcopus consecrare.
Panorm. in d. c. non minus. est autem mansus ager,
qui duobus bobus ad arandum ac laboran-
dum quotannis sufficit. *Spigel. in Lex. v. man-
sus. & verb. mensurarum nomina. Rugeau en son
Indice v. mansionier*, quo spectare videtur quod
in Jnstructione precariæ Brabantiæ anni
1451. iuxta bona amortizata etiam exempta
esse iubentur, quæ sunt primariæ fundatio-
nis.

Si amplius, inquit d. c. 1. *habuerint, inde Se-*
5. De reliquo census domino debitus est soluendus: seu feudale debitum &c. *nioribus debitum seruitium impendant.* nulla enim
æquitas permittit, vt priuilegia Ecclesiæ præ-
iudicent tertio. ideoque si quod res Ecclesia-
rum onus feudale, seu aliud annexum habe-
ant, censentur cum illo onere transiisse. & de
feudali aut simili loqui videtur d. c. 1. *ex verb.
seruitium. & v. senioribus.* quod dynastas, & to-
parchas significat. *vt diximus in Indice lib. 1. c.
38. n. 3.* igitur siue priuata pactione, vt est
feudorum, emphyteuseum, censuum, loca-
tionum perpetuarum, precariarum & simili-
um, res affecta fuerit; æquum est illam serua-
6. Tributum patrimonii perpetuum rei impositum antequam ad Ecclesiam perueniret. ri. *c. cum dilecti X. de donat. c. quanto. X. de cens.*
siue ex dispositione publica. vt si tributum
perpetuum, ac vniforme à Principe imposi-
tum sit rebus, antequam ad Ecclesiam perue-
nirent. *l. Imperatores. D. de public. l. placet. C. de
sacrosanct. Eccles. c. tributum. 23. quæst. 8. de ex-
terioribus*, inquit, *Ecclesia quod constitutum anti-
quitus est* (nota) *pro pace & quiete, quæ nos tueri &
defensare debent, Imperatoribus persoluendum est.*

7. Onus rei naturaliter incumbens. Jdem, inquit, Panor. *in d. c. non minus, dico
in alijs oneribus, quæ ratione naturali incumbunt ipsis
rebus. vt reficere iter ante domum. D. de via public. &
8. Itinerum, itin. refic. l. 1. not. Barth. in l. ad Instruct. C. de
sacrosanct. Eccles. item in purgatione putei necessarij
toti viciniæ, in qua est Ecclesia. ad hoc quod notas Spe-
cul in tit. de cens. §. nunc dicendum. vers. item pone
quod vicinia*, quod idem diximus *d. cons.* 1. de

aggeribus, & litoribus reparandis impensa
communi agrorum, etiam Ecclesiasticorum, 9. Aggerum,
quos mare aut flumen inundare, aut incom-
modare potest. *& tradit Panor. in d. c. non mi-
nus.*

Jtaque ad reficiendum communem pon- 10.
tem, vt clerici teneantur; ad communem viam
sternendam, puteum, fontem &c. decisum est Pontium, fontium.
iure ciuili. at teneri negat canonico Azor.
Inst. mor. p. 1. l. 5. c. 13. q. 8. tamen vt, qui
ponte aut fonte vtuntur, ad expensas confe-
rant, secundùm naturam est: vt inquit lex
10. *D. de reg. iur. incommoda cuiusque rei eum sequi,
quem sequuntur commoda.* cuius & contrarium
supplet reg. 55. *in* 6. atque hæc obtinent
præsertim in oneribus realibus. v. g. iure &
immemoriali consuetudine agris ad viam ia-
centibus pro proportione mensuræ incumbit
viæ reparatio: vt ab ea non excusetur ager
Ecclesiæ: si verò personaliter exigantur ex-
pensæ, vt contribuantur: recurrendum fo-
ret ad superiores Ecclesiasticos. *c. non minus. c.
aduersus. X. de immun. Eccl.* si quidem nec sta-
tuendo, nec exequendo iurisdictio sæculari-
bus in clericos competit. *De quo vide Gutierres
pract. quæst. c.* 3.

Sed hæc ita tamen, quatenus agris via, 11.
pons, seu fons est necessarius: & quomodo Ita tamen quatenus patrimonij necessitas exigit; non vt publicum vectigal, seu quod aliud viæ publicæ onus.
in l. honor. D. de muner. Calistratus *viarum muni
tiones*, inquit, *prædiorum collationes, non personæ; sed
locorum munera sunt. vt solarium onus sit vsui præ
diorum necessarium.* & eatenus obtinere æquum
est, quod dicitur *in l. ad instructiones. C. de sa-
crosanct. Eccl.* vt ad instructiones itinerum, ponti-
umque etiam diuinæ domus, & venerabiles
Ecclesiæ adscribantur: nec vllum genus ho-
minum, nulliusque dignitatis, ac veneratio-
nis meritis cessare oporteat, sed in quantum
necessitas exceditur; viæ, pontesque ad orna-
tum sternuntur; fontes ad voluptates instru-
untur; munera, curationesque viarum, fon-
tium, pontium personis iniunguntur; aut vl-
tra commoditatem prædiorum, ad vias regias
militaresque sternendas onus extenditur, ad
clerum non permittit ratio produci. quippe
*cui immunitas data, ab eo munitio viarum non exigi-
tur. l. cui muner. D. de mun. qua de re latè Annæus
Robert. rer. iud. l. 2. c.* 3. vbi tamen Senatus su-
pra necessitatem prædiorum damnauit cle-
rum ad sternendæ lapidibus viæ regiæ contri-
butionem: quod portorium seu *boragium* vo-
cant: aduersus c. quamquam *de cens. in* 6.
quod tamen etiam *in Consult. can. de immun.
Eccl. cons.* 1. accipiendum diximus, vt necessa-
rias viarum expensas non reijciat. nec aliter
Ecclesia recipit, quæ de talibus statuuntur.
Euerard. cons. 42. n. 41.

Itaque clericos, vt alios, communem viam
ante suas ædes sternere, immunditias non
effundere, bruchos occidere, ad aggerem com-
munem contribuere; sed executionem facien-
dam per Ecclesiasticum Diana. *p. 1. t. 2. r.* 75.
rectè resoluit. imo pedagia, guidagia, & similia
soluere debent, quatenus ad impensas tantum
exiguntur, nó ad iura dominica. *dixim. d. cons.* 1.

Ad alia

12. Bona postquam ad Ecclesiam peruenerunt, vt Deo dicata ad humanos usus non sunt retrahenda.

Ad alia onera, inquit vbi supra Panor. *quæ imponuntur rebus, secundum accidentem necessitatem, puto Ecclesiam non teneri.* additque rationem : quod postquam bona peruenerunt ad Ecclesiam, eximuntur ab omni exactione. data enim consecrataque Deo, siue homo, siue animal, siue ager, sanctum sanctorum fiunt : & ad ius pertinent sacerdotum. *c. nulli.* 12. *q.* 2. nec Regi aut Principi sæculari licet ea tangere. *c. quicumque. ibid.* nec desuper statuere. *c. quæ in Ecclesiarum.* X. *de const.* & diuino iure immunia fiunt. *d. c. quamquam.* nec aduersus ius diuinum statuere potest Imperator. *c. sunt quidem.* 25. *q.* 1. *c. omne ibid.* adeo vt quoad Ecclesiam vires amittat lex munerum, § *ab huiusmodi D. de muner lex iubemus nullam nauem. lex placet. lex neminem C de sacrosanct. Eccles.* aliæque quæ indistinctè ad munera patrimonialia omnes obligant. & specialiter ad ea, quæ aduentus Principis, & fælicis embolæ gratia indicuntur. *qua de re Gutier. q.* 92. *n.* 41. *De Gabell.*

13. Contrariæ leges vt viribus destituantur.

14. Onus variabile vt in Ecclesiam non transeat.

Quare nec valere statutum ait Azor. *Inst. mor p.* 1. *l.* 5. *c.* 13. *in princ.* vt omnia prædia sint tributaria ; nisi onus fuerit perpetuum & vniforme : non ex statuentium arbitrio variabile. quia hoc casu vim capit tempore variationis: nam tunc indicitur tributum variatum : cum quo nondum existente non potuit transire ad Ecclesiam.

15. Nisi non substantia, sed quantitas, seu ex conditione temporis & c. varietur.

Si tamen testator, aut donator ea lege Ecclesiæ dederit, seruanda est *Azor Inst. mor. p.* 1. *l* 5. *c.* 13. quoimo Lugo *de Iust. tom.* 2. *d.* 36. *sect.* 7. *n.* 110. rectè ait onus rei sic impositum, quamuis nec vniforme, nec annuum, præstari debere ab Ecclesia. v. g. si dictum sit, *cum bellum erit, vel fames, centum solues* ; præstandum fore. si tamen ea lex ante imposita fuit. *n.* 109. sic ad feudalia seruitia tenetur Ecclesia, si feudum possidet. *n.* 112. & sic huiusmodi tributa, rebus omnibus imponi à Principe possunt : & cum isto onere ad Ecclesiam transire; si sine fraude, & non eo fine, vt Ecclesia grauari possit. *n.* 113. authoritate tamen Ecclesiastica opus erit, ad cogendum ; non sufficiet laica. *n.* 111. *Gutier. d. q.* 3. *pract. quæst.*

16. A capitatione exempti clerici.

Ad munus patrimoniale refertur etiam capitatio, siue census in singula capita constitutus; sine respectu ad facultates. quamquam olim censum agere dicebantur, qui & facultates recensebant. Vnde & census dici cœpit pecunia, quæ Principi per capita soluitur. de quali proposita Christo quæstio, *Math.* 22. *licetne censum dare Cæsari* ? sed huiusmodi capitatio ad rusticos est restricta. *l. vn. D. de capitatione ciuium censibus eximendis. lib.* 11. quare & eximendi sunt clerici à capitatione, quia illorum capita, seu personæ à potestate sæculari sunt exempta. *d. c. quamquam. de cens. in* 6. *nolite tangere christos meos.*

17. Et si quid aliud personis imponitur, etiam habito respectu ad facultates.

Imponitur denique munus personis habito respectu ad facultates, quod possessoribus ipsis indicitur. eoque non nisi municipibus, & incolis; non exteris ; quamuis possessiones in loco habeant. *l. rescripto in fin. D. de muner.* quippe extra territorium ius dicenti non paretur *l. fin. D. de iurisdict. om. Iud.* nisi aliud priuilegio obtentum sit. *d. l. munerum,* §. *præterea.* aut consuetudine. *Barth in d. l vn. C. de capitat. ciuium.* quare cum subditi sæcularibus non sint clerici; imponi personis illorum non potest huiusmodi munus. neque respectus facultatum eam iurisdictionem tribuit. cum & ipsæ Deo sint sanctificatæ. *d. c. nulli.* neque consuetudo hic valebit, tanquam Ecclesiæ præiudicans. *c.* 1. X. *De consuet. & quæ alibi allegauimus.* & de huiusmodi oneribus propriè loqui d. c. non *minus* videtur Panormitano. *ibid.* de clericorum autem patrimonio diximus *mox. c.* 3. *num.* 4. *& seqq.* respectu ad facultates.

CAPVT VI.

De muneribus mixtis.

DE vtrisque simplicibus hæc participant; onus habent, vt personalia, sumptum, vt patrimonialia. sic parangariæ dicuntur mixta munera. ideoque quatenus aliqui tenentur ad simplicia; tenentur ad mixta : quatenus excusantur à simplicibus; excusantur à mixtis: erunt ergo clerici immunes, obligatiuè quoad mixta, quomodo se habent in simplicibus. id tamen erit semper dicendum, tam in personalibus, realibus, quàm mixtis, vt Panorm. *in d. c. non minus. ex Innocentio* pluries repetit, quod exactio ipsa à potestate sæculari non sit facienda in clericum; sed à suo Iudice Ecclesiastico. v. g. si in casu c. peruenit. X. *de immun. Eccles.* necessitas vocat clericos ad vigilias; cogendi erunt per suos superiores; non per sæculares : si ad tributum tenetur Ecclesia, quod reale olim erat, & inferebatur in eam ciuitatem, vbi ager possidebatur; *l. formis* §. 2. *D. de cens. l. vn. C. de mulier. lib.* 10. *l. rescripto.* §. *fin.* cogendi erunt per Iudicem Ecclesiasticum, non Magistratum sæcularem : si munus pium, quod onus habet, & sumptum, clerico obeundum est; cogendus erit per suum Iudicem, non sæcularem. Pium autem intelligendum est, quod exigit pietas Christiana; non quod ad vtilitatem politicam communem pertinet. *Panorm. ibid.*

1. Exemptio aut obligatio in mixtis quatenus in simplicibus.

2. Exactio tamen io clericis per manum Ecclesiasticam.

3. Vt clerus tenetur ad opus pium ?

4. Quod illud ?

Porrò pium facilius consideramus in rebus priuatis, quàm publicis. v. g. subuenire egentibus, defendere pupillos, & viduas, protegere innocentem, redimere captiuum, à latronibus eruere. pro quibus debent & clerici laborare. *c.* 1. *& fin.* X. *de postuland.* quo argumento etiam pium dicunt aliqui defendere patriam, debiles, pauperesque ab hostibus: *c. fortitudo. c. non inferenda.* 23. *q.* 3. pro eaque defensione soluit ecclesia tributum Principi. *c. tributum* 28. *q.* 8. quare & muros struere, & mœnia, quibus ciues defendantur, captiuitates

uitates vitentur, pium opus visum est Innocentio: & tam ad Ecclesiam pertinere sumptum, quo præcaueatur captiuitas; quàm quo redimantur captiui. quare & licitum esse Interpretes tradiderunt munire Ecclesias in modum castellorum; vt boni à malis tuti esse possint. *in c. cum Ecclesia. X de immun. Eccles.* & Wames. *de Immunit. Eccles. cons.* 517. ait clerum teneri ad sumptum castri contra rebelliones hæreticorum extructi.

5. Onera publica communia ad clerum non spectant.

Quidam etiam regulam generalem fecerunt, vt sicut in priuatorum rebus onera illum sequuntur, quem commoda, vt aggerum, pontium, viarum, quatenus ijsdem rebus necessariæ sunt: sic etiam onera publica, quæ communes simul clericorum & laicorum necessitates, vtilitatesque spectant, vt est mœnium murorumque structio, communiter ab vtrisque subeantur. rectè tamen Panorm. *in d c non minus.* latè docuit id iure verum non esse. *per d. c. non minus. & d. c. aduersus. X. de immun. Eccles.* vbi ad communes vtilitates, necessitatesque clerus cogi non potest; nisi Episcopus, & clerus consenserint: imo Romanus Pontifex, Episcopus; & clerus consentire non possint; nisi nimia sit necessitas; nec sufficiant laicorum facultates.

6. Nisi ex eleri assensu in subsidium.

Communes quidem vtilitates, necessitatesque dicuntur *d. c. non minus. d. c. aduersus*, sed ait Pontifex *in d. c. aduersus* Romani esse Pontificis, huiusmodi communibus vtilitatibus prouidere. quippe cum clerus, populusque permixtus est, magis dignum trahit ad se minus dignum. *c. 3. X. de consec. Eccles. c. vnic. eod. in 6.* vt de huiusmodi rebus clero & populo communibus, statuendi potissimæ partes censeri debeant esse penes Ecclesiam; vtique Episcopum, & clerum. *d. c. non minus d. c. aduersus.* sed propter quorundam imprudentiam iam Summo Pontifici reseruatæ in Concilio generali. *d. c. aduersus.* Imprudentia autem est grauis cum militiarum ordo peruertitur; & stipendia indebitè persoluuntur. clerus militat Deo; populus sæculo: persona clerici militare sæculo non debet: nec ergo stipendia pro spiritualibus vsibus constituta transferri ad mundanos. ideoque rectè d. c. non minus, & onera vocat laicorum: & demum, *vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existimari conferenda.* subsidia, copiæ sunt auxiliares. si tamen citra scandalum, periculumque recursus non potest haberi ad Papam: cessabit reseruatio, donec recurri possit. *arg. l. tutor. qui repertorium. D. de administ. tut. Panorm. d. c. non minus. Vide quæ cap. proximo dicemus.*

7. Quando cum clero agendum.

8. Nunc cum S. Pontifice.

9. Nisi periculum sit in mora.

Rationem, quam diximus, immunitatis etiam assignat Panorm. quia bona semel Deo oblata ad humanos vsus non sunt transferenda. *c. semel Deo. de Reg. iur. in 6. c. nulli.* 12. *q.* 2. imo non habent clerici huiusmodi bonorum dominium; sed quæ sustentationi necessariæ supersunt, in alimenta pauperum, & Ecclesiarum fabricas sunt impendenda. *d. c. non minus. in v. pauperum. c. mos est.* 12. *q.* 2. quare si ita egeat Resp. tanquam pauperi à clero quid erogari potest: non illa potenter exigere, *d. c non minus.* cum & decretum sit, ne bona Ecclesiæ sine Rom. Pontif. authoritate extra fundatorum præscriptum, seu largitorum mentem erogentur *clem. quia contingit. de relig. dom.* at verò non illi hæc Communitatum onera spectarunt: sed tantum Ecclesiastica. *c. 1. X. de cens. in v. præter Ecclesiasticum.* Communitatum enim onera sunt. *d. c. non minus in v. onera sua.* subleuantur Communitates à clero, quantum ab eo tribuitur communibus pauperibus; quos alioquin ex suis ipsæ collectis alere deberent. *c. licet. X. de cens.*

10. Quia bona Ecclesiæ Deo dicata sunt.

11. Immo i[...] ... Resp. vt pauper, ex bonis Ecclesiæ, sed non exigere potestatiuè.

12. Extra fundatorum mentem.

13. Alendo pauperes Ecclesia subleuat populum, qui aliàs teneretur.

Cum ergo de suppetijs per clerum ferendis agitur, deliberationi ante omnia se ingerit hæc Concilij œcumenici *in c. non minus. & c. aduersus. X. de immunit. Eccles.* clausula vbi *laicorum non suppetunt facultates.* quæ. vt incerti temporis est, & loci; *Tuscus in verb. dictio vbicumque concl.* 391. *& habetur in c. ad honorem. X. de vsu pallij. & in l vbicumque. D. de interrogator. actio.* vim haber condicionis: quæ adeoque imprimis verificanda sit, seu demonstranda. Examinandæ sunt igitur facultates. *iuxta leg. quæsitum. §. sed & ipse. D. de instruct. legat.* & dum Prætor instrui debet de fortunis pupilli, *iubere*, inquit lex magis puto. §. *requirat. D de reb. eor. qui sub tutel. edi rationes, itemque sinopsim bonorum pupillarium;* vt instruatur Prætoris religio, *an adsentire*, inquit, *venditioni vel obligationi debeat*; adeoque hic an subsidia per Ecclesiam sint conferenda? vt loquitur d. c. non *minus d. c. aduersus.*

14. Conditio hæc ante omnia verificanda.

15. Edits & examinatis rationibus.

Facultates, inquit, *laicorum non suppetunt.* vbi imprimis est animaduertendum, designari non tantum facultates publicas Principum, Statuum, communitatumque; sed etiam priuatas singulorum. quas imprimis exprimit illa vox, *laicorum*, idque euidenter patere docet Diana *p. 5. tract.* 1. *res.* 11. *q.* 3. *r.* 20. *ibid.* ex Bulla Vrbani VIII. concessa nuper pro Ducatu Mediolanensi: cuius hæc sunt verba; *cum autem in muniendis* (nota) *ciuitatibus, & locis prædictis, ingenti pecuniarum vi opus; ærariumque ipsius Philippi Regis* (nota) *valde exhaustum & attritum sit; ex munitioneque huiusmodi totius status, tam cleri* (nota) *quam populi securitati prospiciatur; communitatum vero, ac vniuersitatum, & hominum,* (nota) *eiusdem status. propter eorum inopiam, ad totam impensam necessariam supportandam facultates non suppetant; nisi clerus, & Ecclesiastici quoque eo aliquid conferant* &c quæ proculdubio verba non tantum ad æraria publica; sed & singulorum priuatos census pertinent. & rectè subiungit Diana *ex Megala, tunc facultates*, inquit, *laicorum non sufficere, vt clerici in subsidium ad collectas teneantur; quando laici per gabellam imponendam cogerentur se eis priuare, quæ quotannis illis necessaria essent ad viuendum secundùm conuenientiam sui status.*

16. Facultatum publicarum, & singulorum.

17. Ita vt alias sibi non sufficerent.

18. Quamuis necessitates tam clerum respiciant quam populum.

Euincunt etiam verba eiusdem Bullæ clerum tantum teneri in subsidium; etiamsi necessitates vel vtilitates communes, tam ipsos clericos respiciunt, quàm laicos; vt est allegata munitio,

ta munitio, & ſecuritas tam cleri, quàm populi. idemque pater ex alia Bulla ab eodem Vrbano concesſa, vt clerus Panormitanus collectari poſſet ex cauſa peſtis. vbi etiam ei expoſitum fuerat *laicorum non ſufficere facultates*, & Archiepiſcopo Panormitano mandatum id admittere, *conſtito*, inquit, *tibi de narratis*. Iterum ex Bulla Clementis VIII. concesſa Florentinis, pro commodiore reparatione fluminis Arni, tam clericorum, quàm laicorum agros lambentis: in qua Nuntio ſuo mandat, vt diſcuſſis prius bonis laicorum, ſi non ſufficerent, condemnaret clericos ad contribuendum.

19. Examinanda & facultatum adminiſtratio, an ſuppetant quidem ſed diuertantur, & in abuſus abſumantur.

De hac igitur clauſula, *quod laicorum facultates non ſuppetant*, conſtare debet; adeoque examinari facultates, redi, diſcutique rationes: atque imprimis inſpici an prouentus, & bona Communitatum rectè adminiſtrentur, quanti plurimi veneant, ſeu elocentur; an per plura officia diſtrahantur, vt per ea conſulum, ſenatorum, quæſtorum clientibus benefiat: an omnes prouentus rectè eurrogentur, & colligantur; an immunes aliqui habeantur, ſeu aliàs ſuppetant quidem, ſed dilapidentur, negligantur ue publicæ facultates; aut in litibus abſumantur; quarum fructu illi pingueſcant, quorum officium eſt quietem & tranquillitatem publicam maximè habere commendatam.

Iterum in rationibus excutiendis diſpiciendum eſt, an *aſſiſia*, & cuiuſcumque nominis prouentus publici, indulto Principum iam pridem instituti ad tolerandas neceſſitates, & vtilitates communes, aliò non diuertantur: *contra l. 1. 2. 4. D. de adminiſt. rer. ad ciuitat. pertinent.* Iterum *ſi adminiſtratores debitorem reipublicæ dimiſerint, ſiue largiti ſint*, ambitioſa huiuſmodi decreta, vt vocat *l. 4. D. de decret. ab ordin. faciend.* grauare clericos non debent; neque calculum facultatum publicarum minuere: præſertim ſi dona ſint ingentia; ſi annua; ſi frequentia: quamuis nec ſine cauſa data. quia non debent in præiudicium cleri fieri; nec populus depauperari, vt à clero ſubſidium exigat. cum ne Principibus quidem liceat facere immoderatas largitiones, vel prodigos ſumptus; per quos bellis & neceſſitatibus publicis non ſufficiant, ſed populum debeant grauare. *Leſſius de Iuſtit. lib. 2. c. 33. dub. 6. n. 48.* quanto minus ciuitas aliqua vt pomeria ſua dilatet; Incolis mercatoribus melius ſit, pagos in circuitu ſuos emat; telonia redimat à Principe; aliquid ex eo onere in clerum debet reijcere: multo autem minimè ſi aliàs delinquendo, rebellando, facultates publicas abſumpſerit; reditus oppignorauerit; fideiubendo, mercando minuerit; vllatenus in præiudicium cleri deriuari hæc oportet.

Atque hæc quidem de publicis, quæ prudenter & fideliter corroganda ſunt; & frugaliter eroganda: quod autem ad priuatas ſingulorum facultates attinet; quomodo illæ etiam debeant excuti, antequam ſubſidia à clero conferenda ſint; ex iam dictis etiam conſtat. quare clauſulæ noſtræ condicionali non datur locus, vbi laici diuites molliter tractantur, & in clerum onera nihilominus ingeruntur. Videas Nobilem, aliumue ciuem, in prædijs & cenſibus numerare quotannis decem millia florenorum; neque in onera publica quotannis ſoluere florenos quinquaginta: videas mercatorem hæredibus relinquere nonies centena millia florenorum; neque in neceſſitates publicas ſoluiſſe quadraginta florenos quotannis: videas alios quoſlibet ex populo prædia, prata, nemora, terras, ſyluas, reditus ingentes poſſidere; & exiguum nummum in publicum conferre: ſuppetunt igitur laicorum facultates: neque purificatur condicio, ex qua clericos grauare liceat. Iterum videas homines qui à parentibus vix teruncium acceperunt; maioribus obſcuris nati ſunt; opibus ex mercimonijs, artificijs, operis quæſitis affluere; qui ſi amplius in neceſſitates publicas contribuerent, non tantum non minuerent *conuenientiam ſtatus*; ſed neque in priſtinum redigerentur: Videas in luxum veſtium, conuiuiorum, aliarumque impenſarum plus hodie abſumi, quam olim in alta pace maiores noſtri vel cogitatione auſi fuerint attingere: ſuppetunt ergo facultates; aut furioſum illi faciunt exitum: quorum luxum potius coërcere, & ſumptum louilem in cenſum publicum inferre oporteret; quam clerum inopiæ tantum publicæ obligatum anticipata exactione, atque iniuſta grauare: ſæpe etiam pauperem, & vix aliàs ſibi ſufficientem; vectigali impoſito eſui, & potui neceſſario, aduerſus legem vniuerſi. *C. de vectigal. & leg. omnium eod. de quo diximus hoc libro 3. c. 10.* & legem *ex præſtatione. C. eod.* vbi tantum octaua pars pretij rei pro vectigali commerciorum exigi poteſt: cum alicubi vectigal poculo cereuiſiæ impoſitum tantum ſit, quantum pro illius pretio ſoluatur coctori.

CAPVT VII.

De cauſis collectarum, & immunitate.

MVltiplices illæ ſunt, nec ad certum numerum reſtringi poſſunt. vt facta dicuntur infinita. ideoque *in c. non minus. & c. aduerſus. X. de immun. Eccleſ.* generali titulo communes vtilitates, aut neceſſitates vocantur. vt eſt patriæ defenſio aduerſus hoſtes, & prædones. cum reipublicæ, ſeu Principis ærarium non ſufficit. Quinimo æs alienum Principis ex rationabili cauſa contractum. *argumento c. cum Apoſtolus. §. prohibemus. X. de cenſ.* tertio captiuitas ipſius Principis. quando non tantum vaſalli, *c. licet ſi de feudo defunct. fuerit contentio c. 1. §. item qui dominum. Quæ fuit prima cauſa beneſ. amit. §. adhac hic finit. lex in vſib. feud.* ſed & alij ſubditi contribuunt. *Maſſuer. in Prax. tit. de*

1. Sunt multiplices.

2. Communes neceſſitates, & vtilitates.

3. Patriæ defenſio.

4. Æs alienum Principis, aut reip. ex cauſa rationabili contractum.

tit. de tailles n. 6. quomodo non tantum laici, ſed & clerus Brabantiæ ingentem ſummam contribuit, cum Dux Wenceſlaus cum magna parte nobilium bello Geldrico captus eſſet.

5. Captiuitas Principis.

6. Elocatio filiæ Principis, Baltheus militaris filij, Coronatio Impp.

4. Solet iuſta etiam collectæ cauſa cenſeri ſi Princeps filiam elocet. *Minſing. cent.* 5. *obſ,* 21. *Menoch. de arbit. l.* 2. *caſ.* 181. cui accedit ſi balteum militarem ipſe, aut filius ſuſcipiat: ſi ad coronationem Imperatoris proficiſcatur. Vt itidem Brabanti erga ſuos Duces iam olim obſeruarunt: adiecta etiam pactitia quantitate, pro ratione illorum temporum. ſed hæc cauſa magis Principis eſt, quam reipublicæ, eoque quanto arctior eſt inter caput & membra nexus; tanto magis tenentur laici ſuo Principi, quam clerici ex bonis Eccleſiæ. in ijs autem quæ concernunt directè bonum reipublicæ, quando in eius incolumitate etiam cenſetur ſalus clericorum; propior eſt ratio, vt à clero illius neceſſitati ſuccurratur: ſeruato tamen modo *d. c. non minus. d. c. aduerſus.* Antiquitus tamen in Brabantia in teſtamento ducis Henrici *anni* 1260. *quod habetur in Edictor. Brabantiæ p.* 1. *tit.* 5. *c.* 1. declaratur homines terræ Brabantiæ futuros ſine tallia, exactione, & precaria; niſi in expeditionibus, cum exercitu, *ad terræ,* inquit, *noſtræ defenſionem, vel iura noſtri conſeruationem, aut iniuriarum amotionem, vel in ſeruitium Imperatoris Romanorum, ſiue Regum Alemanniæ, ſiue cum filium, ſiue filiam nuptui tradiderimus, aut cum filium cingulo cinxerimus militari.*

7. Bonum publicum.

Quare rectè Malderus *de Iuſt. tr.* 5. *c.* 6. *dub.* 4 ait vnicam eſſe iuſtam cauſam imponendi tributi, ſed generalem, bonum publicum: quod eſt vtilitas vel neceſſitas publica; cui non ſufficiat. quod aliàs Principi deputatum eſt. vt ſentire ait communiter DD. Si enim, quod olim iſti rei deſtinatum eſt, ſufficit; priùs id expendendum eſt, antequam populus oneretur. eoque perperam hodie ordo peruertitur apud multos, poſtquam ſtipendiaria militia admiſſa eſt; cum olim feuda aſſignata fuerint, vt poſſeſſores bella cum Principe tractarent; clerus ſacrificia; plebs rura & artificia exerceret; nunc multi nobiles vel domi inertes amplos feudorum reditus abſumunt, vel ciuilibus officijs admoti, rem augent; vel vt milites ſtipendia capiunt: clerus & plebs ad aorum in ſtipendia corrogandum coguntur. cum clerus non niſi *quando non ſufficiunt laicorum facultates* interpellari deberet; plebs autem conferre, cum nec Princeps ſibi, nec vaſalli, feudorumque poſſeſſores oneri ſuo ſufficiunt. ergo qui dotem reipublicæ poſſident, ſubterfugere onera ex feudo incumbentia non poſſunt. vt maritus ſeu pater, qui illum in poteſtate habet matrimonij onera ex dotis fructibus ſubire tenetur; cum hi non ſufficiunt, ad extraordinarias ſuperindictiones, veniendum eſt. quibus ferendis ſi neque populus par eſt; clerus poteſt interpellari: de cauſis, & modis cum Epiſcopo ſuo deliberare, & ſtatuere. *c. non minus. c. aduerſus X.*

8. Ordo contribuendi vt peruertatur?

de immun. Eccl. Vt ordo primum ad onera belli exigat feudorum poſſeſſores; exinde populum; ac demum vltimo in ſubſidium loco clerum. ſuppoſita belli tum iuſtitia, tum vtilitate communi; quæ & in clerum redundet, neque laicorum facultates ſufficiant. alioqnin mero iure *ſup c.* 5. diximus non teneri clerum. adeo vt & ad expeditiones, foſſatas, ſimileſque bellicos ſumptus nolit vocari *d. c. non minus.* Immunitas enim clero conceſſa abſolutiſſima eſt. ſecus quam alijs conceſſa, quæ pluris patitur interpretationes. ſiquidem conceſſa ſimpliciter non extenditur ad munera patrimonialia, realia, ordinaria. *l. qui immunitatem. C. de muner. patrim. l.* 10. *l.* 1. *C. de his qui à Principe vacat. mun. l. his honoribus. D. de vacat. mun. vide Ioan. Andrea in c. peruenit. X. de immun. Eccleſ.* eoque & motu proprio, & cum expreſſa mentione collectarum, munerum, ordinariorum, extraordinariorum, realium, patrimonialium, & aliorum quorumcumque derogatoria concedendam eſſe; quinimo bellicorum ſolitorum & inſolitorum; niſi fortè belli tempore, nec ſine cogitatione belli, conceſſa ſit, tradit Minſing *lib* 4. *obſ.* 70. *ex Caerherano.* atque ea propter alioquin conceſſam immunitatem regulariter nec ad nouas collectas, nec ad euidentem neceſſitatem ſuperuenientem extendi. *ex l. iubemus nullam. C. de ſacroſanct. Eccl. l.* 1. *C. vt nemini liceat ab empt. ſpec. ſe excuſ. l.* 10. adeoque quoſcumque Ordines Imperij conſuetudine huiuſmodi in caſu in contributionem vocari. Vide *etiam Gail. & citatos l.* 2. *obſ.* 52. *&* 53. Chriſtophorum *Wenzler in Synop. obſer. c.* 17. de priuilegio exemptis. *c.* 14. de nobilibus; 16. de Conſiliarijs. *Fragoſ. Regim reip.* 81. *l.* 3. *d.* 8. *§.* 5. vbi & de commendatarijs, eorumque familia. Ioan. Papon. *arr. l.* 5. *tit.* 11. *arr.* 39. *& ſeqq.* longiſſimam diſſertationem arreſt. 39. Ineuitabilis neceſſitas etiam clericos vocat ad murorum cuſtodiam, & vigilias. *c. peruenit. X. de immun. Eccl. diximus l.* 3 *infr. c.* 9. alioquin ſeruandus eſt tenor *c. non minus. c. aduerſus X. de imm. Eccl.* quomodo & Senatus Pariſienſis cenſuit clericos grauari non poſſe in reparationem operum publicorum vrbis. *apud Paponem arreſt. lib.* 5. *tit* 11. *arreſt.* 11.

9. Ad belli ſumptus vt clerus non teneatur.

10. Niſi fortè ſit ineuitabilis neceſſitas neminem prætermittens.

Tametſi idem *arreſt.* 15. clerum referat damnatum ad ſubleuandas neceſſitates præſidij militaris, & commeatus. *arreſt.* 16. in reparationem pontium, & viarum, 17. in reparationem communium commoditatum, 18. in ſalaria curatorum earundem, præfecti vigilum, & portarij, 19. in reparationem murorum, viarum publicarum, domus peſtiferorum, Doctorum & Regentium Vniuerſitatis. 21. & 24. clericos negociantes, mercimonia exercentes, prædia conducentes, notariatum exercentes, & ſimilibus temporalibus ſe immiſcentes à diuerſis tribunalibus ſummis oneribus ſubiectos: eademque obtinere in nobilibus, ſeu aliàs immunibus perſonis. quæ vt concedamus de alijs; non tamen omnia poſſumus admittere in clericis. *iuxta. d. c. non minus. &*

*nus.& c.aduerſus.*quod & de foſſatis agit, adeoque murorum, operumque publicorum ſtructuris,& munitionibus: & de expeditionibus: adeoque præſidijs, & commeatibus, vtilitatibus, & neceſſitatibus. vt clerici ſint exempti, niſi adſit modus ibidem præſcriptus. *quæ de re diximus ſupr. c.5.& infr. c. 9. hoc lib. 3.*

12. Varia à quibus eximuntur. Rectius idem Papon refert iudicatum *ibid. arreſt.* 19. clerum eſſe exemptum à contributione ſtipendiorum præpoſiti,& ſatellitum ipſius politiæ, horologij, ſimiliumque ciuilium onerum. & *arreſt.*20.à tallijs, ſubſidijſque publicis exemptum eſſe clericum, quamuis ſimplicis tonſuræ, clericaliter tamen viuentem:etiã quoad bona ruralia. *arreſt.*21.& 23.non tantùm hæreditate accepta; ſed etiam acquiſita. quaſi mutatione perſonæ mutetur conditio rei *vt dicit Bartolus in l. Paulus reſpondit per procuratorem.D de acquir hæred.* etiamſi prædia ſua ipſi exerceant, citra negociationem. vt iudicatum refert à Senatu Gratianopolitano. Sed *vt diximus arreſt.* 39. valdè excurrit in diſquiſitionem immunitatis,tam quoad clericos, quàm nobiles, & conſiliatios, quoad collectas focis iam olim impoſitas:ſed magis ex legibus contendit, quàm ſacris canonibus. vt hi præualere debeant rebus in vim illarum iudicatis,præſertim cum Franci Decretalium, (maximè in Sextum, quem receptum à ſe negant, & poſteriores Libros relatarum) parum ſint obſeruantes.

13. Immunitatem ſolariam facit amortizatio. Ad eleri immunitatem ſolariam ſpectant amortizationes bonorum. *de quibus tractatum dedit Peckius.* vt immunia ſint cleri prædia, ab eoq; poſſideri poſſint. quemadmodum Senatus Pariſienſis iudicauit *d arreſt.* 39. *apud Papon.* ſed & amplius apud Annæum *Robert. rer. iud. lib.*2.*c.* 2. Senatus Pariſienſis lite Carthuſianis mota, non tantum exemit quoad prædia ſuis manibus aut ſumptibus culta; ſed etiam colonis conceſſa ; antiquitus poſſeſſa, & recens quæſita.

14. Quandocumque iuſta cauſa exigat, vt clerus contribuat, modus tamẽ ſeruandus eſt c. non minus. Sed quandocumque cauſa iuſta eſt vt clerus contribuat, ſemper tamen modus eſt ſeruandus d.c.non minus *d.c.aduerſus.*vt S.Pontificis, vel ſaltem Ordinarij conſenſus,& cleri habeatur: non ſua authoritate laici ſtatuant. *Wameſ. de Imm. Eccleſ.concl.*520.518.Gutierres *pract. qu. c.*3.*latè.& q.*92.*De Gabell. n.*44.*& ſeqq.vbi* & leges ſcriptas communes & Hiſpanienſes latè citat. Et ita conſuetũ olim fieri in Brabantia. & ſi quando neceſſitas aliter quippiam extorſerat. dabatur clero declaratio fore id citra exempli ſequelam,præiudiciumque. extant acta plura priſcorum Ducum. Maximiliani etiam Imp.Mariæ Burgundæ, Caroli V.Philippi II, &c. & ſingularim Caroli V.21.Iul.1546.referentis quod Epiſcopi Leodienſis & Cameracenſis ſolent conuocare clerum ſuum in Brabantia reſidentem,aut prædia poſſidentem, ei proponere neceſſitatem , petere pro Principe donatiuum,aut rep. ſubſidium;eoque addicto, nullaque manu laica interueniente corrogato, immunem manere à vectigalibus Statuum: & quod cum tunc factum non eſſet, fore pro- mittitur citra præiudicium. In eandemque ſententiam loquitur Maximiliani edictum *Part.* 2. *Edictorum Brabantiæ tit.* 1. *c.* 3. *inſertum.* Quatenus id fiat in Hiſpanijs, Vide *Dianam p.* 7.*t.*1.*reſ* 20.& *Gutierres vbi ſupra n.*65.*& ſeqq.& in principio quæſt.*

*Fr.Zypæi oper. tom.*2.

CAPVT VIII.

De contributione cleri in bellum ſacrum.

Aduerſus communem religionis hoſtem Turcam, clerus ſuo Epiſcopo contribuit: etſi diuerſimodè, quando ſunt eiuſdem vel alterius circuli.vt in Imperij Comitijs ann. 1542.57.66.& 94.98.& 1602.decretum fuit: derogatumque pactis,& conſuetudinibus : *S. Pontifice.*inquit Chriſtophorus *Wetzler.in obſer. de Collect.ſeu contribut.Imperij c.*13.*hæc omnia ita indulgente,& authorizante. teſte Ioann Paul. Windeck lib.*1.*theolog.iuriſconſ.vt eum refert,& probat Adamus Tanner è Societate Ieſu Theolog. lib.*2. *defenſ. Eccleſ. libert. contra Venetos c.* 12. Indulti etiam Impp. Maximiliano I.& Carolo V. conceſſi, & Emmanueli Regi Luſitaniæ aduerſus Mauros meminit Diana *p.*7.*t.*1 *reſ.*20.*Gutier. De Gabell.quæſt.* 92.*n* 65.& *n.* 33. vbi aſſerit in Hiſpania nunquam ſine licentia Apoſtolica clerum fuiſſe grauatum. 1. Contra Turcam in Imperio clerus ſuis Epiſcopis contribuit.

Cauſæ Turcæ pellendi,ſi non maior,æqualis eſt ſaltem hæreticorum. cum ille ſub tributo Chriſtianam,catholicamq; religionem toleret hi eliminent. nec dubitandum eſt.vt in bellum Turcicum, ita in hoc ſacrum, permiſſurum Pontificem ſubſidia exigi à clero : ſi rogetur, ritè illa exigantur; rectè impendantur,iuxta c. aduerſus *X de immun.Eccl.*& magis Bullam cœnæ.*Vide Dianã p.*7.*t.*1.*reſ.*20. in alias expeditiones vetat d.c. non minus. ſub exceptione *ibidem* relata. 2. In bello contra hæreticos eadem æquitas.

Ratio diuerſitatis eſt; quoniam directè bellum hęreticorum magis Eccleſiam elerumque concernit;quàm populum: bellum Turcarum æqualiter vtrumque , æquè oppugnat ; expugnatum grauat, toleratũe vtrumque. à bello,autem quod inter catholicos vtrimque geritur,non æquale periculum,incommodumue imminet.ſi quidẽ congrua ſecuritate gaudent clerici,atque monachi, ex præſcripto Concilij Lateranenſis.*c.innouamus.X.de treuga & pace.* 3. Bellum quod cum hæreticis eſt propius religionem tangit.

Quod ſi tamen contingat bellũ etiam iuſtum non iuſtè geri inter catholicos;neq; ſeruari ſecuritatem à Concilio œcumenico mandatam; clericos ſiue ruſticos concuti æqualiter, & expilari;æquum erit clerum contribuere ſi graſſatorum latrocinium redimatur;ſeu conducto milite reprimatur.vt Panorm. *in c.non minus.X. de immun.Eccl.vbi & plures citat* tradit de ſocietate prædonum. in bellis,quæ regia moderatione geruntur, potius immunitas obtinet. quia leges ſeruari poſſunt ; quæ à graſſatoribus faſtidiuntur. quamquam & leges ciuiles, quæ magis Principibus fauent , quàm canones , clerum 4. Si clerus ab hoſte non ſeruetur immunis, æquum eſt in communem defenſionem eum tribuere.

clerum à belli sumptibus non eximant omnino. *Bellù vtique*, inquit Chopinus *de sac. policia l. 2. tit. 3. n. 11. rem Gallicam prementibus consueuerunt prisci antistites equis, armis, pecunia regem iuuare, militarem ipsi equitatum scribentes, aut peditatum: vti docuimus passim in nostro opere Francici Domanij. idque sacrorum procerum rationes videbantur haud dubiè ab ipsis exigere: ne alioquin perforari finerent nauim, in qua & ipsi nauigarent.* rectè cum feuda possident, aut cum republica olim oppugnabatur ab Hunnis, Gothis, Wandalis, Normannis, alijsque barbaris, & paganis: sed cum ab æquè christianis, non item. quando Ecclesiæ non interest quis bellantium vincat, aut dominetur. Sed & prisci antistites plerique magis dynastijs erant dotati, quæ partes erant reipublicæ; eoque ad comitia Imperij, regnorumue vocabantur: atq; æquum erat, vt corpus iuuarent, cuius membra possiderent & feudali ferè iure, similiue. vnde frequens est mentio in antiquis diplomatibus de mutatione feudi in alodium Ecclesijs facta: quæ remissionem inferebat obligationis feudalis, seu cuiuscumque seruitij. Est enim alodium prædium quod optimo maximo iure possidetur, nihil pensitans, nulli seruituti obnoxium. *Ragueau indice des droits royaux verb. alleu.* Vnde & accidebat quod idem Chopinus *lib. 2. tit. 3. n. 11.* refert Ecclesiasticos proceres impensam bellicam recuperare solitos à municipibus suis: citatque arrestum ann. 1284. *indicatum per iudicium Curiæ nostræ, quod Abbas & conuentus de Ferrarys soluerent domino Regi exercitum in registro contentum, & quod illum capient, seu recuperabunt per manum suam super homines de Ferrarys, & alios suos homines, qui ad hoc tenebantur.* &c. Sie etiamnum passim in Imperio proceres Ecclesiastici maiores, milites conscribunt, aluntque in rem Imperij: & in Circulo suo suos habent qui contribuant, tum laicos, tùm clericos; bonorum huiusmodi possessores.

5. Vsus Galliæ antiquus.

6. Quando Ecclesia sub vtroque dominante æquè libera esset, non eadem æ iuritas.

7. Quæ tamen feuda p illidunt iuuare tenentur.

8. Ex vsu Gal. liæ Prælati à subditis impensas recuperabant.

Nihilominus & hæc abscedunt à pietate maiorum, qui etiam in bellis contra barbaros, paganosque clero immunitatem concedebant: etiam in ipsa Anglia, quamuis aliàs expeditio, pontis, arcisue constructio exciperetur, tamen à tributo quod *Danegeldum*, siue pecuniam Danicam, ob Danos, Norwegos, aliosque paganos tunc Angliam infestantes ex legibus Regis Edgari, omnis Ecclesia libera erat, & quieta. tametsi etiam illud iam pridem institutum, & quotannis pariforme erat; duodecim denariorum de vnaquaque *hida*. mensuræ genus est, quod alibi mansum dicitur. *in c. 1. X. de cens. Vide Ioan. Selden. in Analect. Anglobrit. l. 2. c. 4.* vbi insuper citat diploma Ethelulphi amplè Ecclesias dotantis: iubentisque vt earum *terra sit tuta & libera ab omnibus sæcularibus seruitutibus; imo regalibus tributis, maioribus & minoribus, siue taxationibus quæ nos dicimus Winterden, sitque libera omnium rerum: pro remissione animarum, & peccatorum nostrorum ad seruiendum Deo soli, sine expeditione, & pontis extructione, & arcis munitione.* sed nequior ætas hæc tria rursus solebat excipere. adeò vt Guilielmus, (quem Conquisitorem

9. Antiqua pietas Anglorum pro clero in bellis.

10. Recidiua ætas.

vocant, quod armis regnum illud obtinuerit, vt narrant historici, & Selden. *l. 2. c. 7.*) alias leges præscripserit, libertatem ita publicam imminuerit, vt omne directum dominium sibi reseruauerit in fundis; vt exinde nemo vllum præter Regem alodij iure possideret.

Sed quamuis hæc causa belli sacri iusta sit, vt clerus contribuat; modus tamen exigendi seruandus est; vt non marte suo sæculares exigant; sed clerus apud Episcopum suum conueniat, statuatque. *vt i. in capite proximo diximus.* & æqualitas seruetur. *vt dicimus infra l. 3. c. 10. n. 9.* Sed & Diana *p. 7. t. 1. r. 20.* causæ iustæ accedere vult assensum pontificium; quamuis in bello sacro: si res initio moram non patitur, saltem postea. Wames. *de immunit. Eccl. cons. 519.* sed verius est belli sacri causam d. c. aduersus non comprehendi: & quamuis Bulla cœnæ indistinctè loquatur, distinguenda tamen est per alios canones, eorumque causas. in alijs bellis excommunicantur prælati, nisi ad pacem collaborauerint: *c. 1. X. de treug. & pac.* ad bellum autem sacrum ipsi Pontifices classicum sonant. *c. 13. §. moneantur. §. catholici. X. de haret.* vbi & Principes obligantur, & alijs indulgentiæ, & priuilegia *Cruce signatorũ* eis tribuuntur, qui hæreticos oppugnant.

11. Forma iuris tamen seruanda, etiam vbi causa iusta est.

Videamus tamen an voluntaria contributio hîc sit vetita.

Ne volentes quidem clericos laicis contribuere, sine assensu Romani Pontificis, decretum est. *in c. aduersus X. de immunit. Eccles.* quin & Bonifacius VIII. aliter contribuentibus censuras infligit. *c. clericis eod in 6.* vtique *de bonis*, inquit c. non minus *X. eod. Ecclesiarum, & clericorum, & pauperum Christi vsibus deputatis.* quoad sponte soluentes restrinxit id Benedictus XI. *in extrauag. quod olim eod* quoad censuram: Clemens V. *in c. quoniam. eod. in clem.* constitutionem Bonifacij penitus reuocauit. obseruari tamen iussit vtrque d. c. non minus *d. c. aduersus*; sub obtestatione diuini iudicij, & grauissimis transgressorum pœnis. Leo X *in Concilio Lateran sess. 9. sub fin. §. & cum iure tam diuino* renouauit omnes constitutiones in fauorem ecclesiasticæ immunitatis latas. *& Concil. Trid. sess. 25. c. 20.* vt verba Leonis recitat Diana *p. 7. t. 1. resol. 21.* ibidemque contendit à Leone renouatam esse Bonifacianam *d. c. clericis.* dum etiam de sponte soluentibus expressa mentio, & innouatio generalis est, & indistincta. pluresque in eam rem citat authores, ita tamen vt Toleti aliorumque admittere videatur sententiam, vt sponte soluentes censuris non irretiantur. quod neque Leo, neque Bulla cœnæ id innouet. vt attentè legenti apparet loqui Leonem dumtaxat de recipientibus laicis, & prælatis consentientibus. in quibus rectè dici potest innouatas esse pœnas, imo declaratas, quæ Benedicto, & Clementi manserant arbitrariæ: quin & auctas, vt contraueniemtes sint interdicti, & intestabiles. & longè dispar ratio est inter priuatos, & impotẽtes clericos, & prælatos, quibus ex officio incũbit Ecclesiã tueri.

12. Sponte clericos laicis contribuere de bonis Eccles. non licet sine Rom. Pontificis assensu.

Neque porrò est verisimile fuisse Leonis, aut

aut Concilij intentionem, generali innouatione resuscitare scandala, ob quæ à Benedicto restricta, à Clemente V. seu Concilio Viennensi reuocata fuit d. constitutio Bonifacij: & existinguere huiusmodi reuocatoriam Concilij Vienn. constitutionem; quæ stare non potest resuscitata Bonifaciana. indistincta ergo verba Leonis, & Bullæ Cœnæ secundùm priores canones sunt distinguenda, vt spontè soluentes censuras non incurrant; laici tamen recipientes, & prælati consentientes in pœnas incidant innouatas, declaratas, & auctas: imo prælati non publicantes censuras contra indebitè grauantes iuxta mandatum clementinæ *præsenti de censib.* cauere debent ne censeantur consentientes: ex regula *qui tacet. de reg. Iur. in 6.*

12 Sed neque tamen à Clemente V. Leone X. aut Bulla cœnæ clericis permissum est sponte soluere, quamuis censuras non incurrant. omnes enim innouant d. c. non minus, *d. c. aduersus*, vbi id prohibetur: & semper manet ratio, ne diuertantur bona Ecclesiarum, & clericorum, & pauperum Christi vsibus deputata: quam proponit d. c. non minus. vnde etiam dici potest de patrimonialibus non vetari clericos sponte soluere. de quibus non nihil participant hodiè fructus beneficiorum à sæcularibus clericis percepti, vbi consuetudines liberum eis vtendi, & testandi fecerunt arbitrium. *Vide de vtrisque infr. l. 2. c. 16. n. 8. & 9. & supr. l. 3. c. 3. n. 4. & seqq.* etsi existimem non exemisse consuetudines omnem conscientiæ scrupulum; etsi forum externum ferè pacauerint.

Quod autem *sub fin d. resol.* 20. quærit Diana de priuilegio Philippo Pulchro à Bonifacio VIII. concesso, non aliud dicendum existimo, quam quod generatim de priuilegijs dixi *sup. l. 1. c. vlt.* super reuocatione; & cũ producetur, videri poterit an id sonat, quod quidam DD. volunt: an verò illud tantùm sit quod *in Iur. pont. nou. anal. de elect. n. 3. ex Nangiaco* retuli concessum illi fuisse in bellum sacrum, abusu ad alia prorogatum.

13. Igitur voluntariæ contributiones à clero faciendæ laicis generatim sunt illicitæ, sine assensu Romani Pontificis. *ob d. c. non minus, d. c. aduersus.* sed facta in bellum sacrum spontanea solutio illis decretis non videtur comprehensa.

In bellum sacrum licet ex assensu à iure præstito.

Sed potius videtur consensus generatim à iure datus in bellum sacrum aduersus hæreticos; quibuscum Sedi Apostolicæ proprium, perpetuumque bellum est; & Romanum vocari ait Surgetus *in Militaris disciplinæ Enchyridio p. 2.* ex *c. excomm. el. 2. X. de heret.* ideo quod Roma orthodoxæ fidei caput est *c. hæc est fides, 24. q. 1. clem. 1. de summ. trin.* eique applicat legem hostes *D. De captiuis.* etsi non sermonis proprietate. & ad illud bellum etiam obligauit Ecclesia in Concilio œcumenico omnes Principes sub censuris, & ditionum priuatione. *c. 13. §. moneantur X. de heret.*

Catholici verò, inquit ibid. *qui crucis assumpto charactere ad hereticorum exterminium se accinxerint, illa gaudeant indulgentia illoque sancto priuilegio sint muniti, quæ accedentibus, in Terræ Sanctæ subsidium conceduntur.* Siquidem *æquitatis ratio* inquit *l. vlt. C. ad l. falcid similia suadere videtur*: Et tam fauorabilis est hæreticorum extirpatio, quam Terræ Sanctæ recuperatio. *D. Thom. 2. 2. quæst. 10. art. 8. quæst. 11. art. 3.* atqui in bellum sacrum recuperandæ Terræ sanctæ non tantum clericis & laicis contribuere licet; sed etiam inuitis decimæ indici solent. *de qualibus in c. vnic. de decimis in extrauag. commun.* sed & in illam causam relicta, sunt exempta à quarta parochiali, iure alioquin debita *c. in nostra. X. de sepultur.* licitum ergo erit similiter in bellum sacrum contra hæreticos sponté contribuere, ad quod ipsi Pontifices classicum sonant *d. §. moneantur.* indulgentias & priuilegia concedunt, *d. §. catholici*, multo magis consensum. Sæpius pro recuperatione Terræ Sanctæ subsidia fuisse indicta produnt historiæ, & nominatim ab Innocentio III. tradit Bzouius *in Annalib. ad annum Christi* 1199. indictam omnibus Ecclesiasticis quadragesimam partem redituum Ecclesiasticorum: ac deinde secundis literis *omnibus archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, prioribus, clero, prælatis Alemanniæ, Galliæ, Angliæ, Hungariæ &c. vt vel eleëmosynas erogarent, vel Crucem susciperent, vel milites submitterent numeratis in commeatum expensis*; ita Bzouius. Animaduertendum est tamen redituum seu prouentuum partem exigi: fructuum vtique, qui possessoribus cederent: qui tanto parcius mensam instruere, aliasque necessitates frugalius tolerare possint: non verò permitti res ipsas Ecclesiarum alienari. Quamquam aliàs tam acerbè aliquando cum Ecclesiasticis actum sit, vt vel distractæ vel oppignoratæ sint res ipsæ, & à creditoribus posteà alienatæ. Id quod sana interpretatio *c. id quod semel de reg. iur. in 6.* non admittit. vt nihil dicamus de decimis olim à Carolo Martello arreptis, seu concessis à Papa alijs Principibus. *de quibus sup. l. 1. c. 39. n. 9.*

CAPVT IX.

De milite hospitio excipiendo, Vigilijs, murorum custodia, & oneribus ad communes vtilitates spectantibus.

1. DE munere militem hospitandi latè *diximus in Consult. can. de immunit. Eccles. cons. 1. §. quæ sententia. & in Iur. pont. nou. anal. eod. tit.* vt patrimonio incumbat; & ab eo clerici vacationem habeant. *ex l. 1. C. de Episc. & cler.* in eundemque sensum explicuimus *c. præterea. X. de Iur. patronat.* eaque verba *fodrum, albergariа, Regium*, vt pastum, hospitium, tributum significent; aut militaria onera: & citauimus Fabrum *in Codice suo lib. 9. tit. 29. defin. 26. Choppin. de sac. pol lib. 3. tit. 2. n. 3.* vbi & constitutionibus cautum, & senatusconsultis firmatum dicit, vt clerici à militi hospitio sint liberi: *dempto*, inquit,

Vt clerici sint liberi à milite recipiendo.

2. Nisi in extrema necessitate.

eo casu, si obsidione cincta mœnia proponerentur, vel summum aliud patriæ periculum impenderet. huiusmodi enim necessitas vt lege soluta est, ita etiam priuilegij obseruantiâ. sed veram requirimus necessitatem, non prætextum. Et tunc optimè æquitas restrictionis Pontificiæ *in c. non minus. X. de immunit. Eccles.* in praxim vocatur: scilicet cum *laicorum non sufficiunt facultates*: seu cum in hoc casu laicorum non sufficiunt hospitia. sicut à Senatu Sabaudiæ aliquis Senator cōmissus fuit ad inspiciendas omnes ædes, antequam ad clerum veniretur. vt refert Faber.

3. Cum alij etiam priuilegiarij non sufficiunt.

adeoque antequam clerici militibus hospitio recipiendis obligentur, alij laici quamuis priuilegiarij ex aliquibus legibus *C. de metat. lib.* 12. sunt etiam hospitijs onerandi. *Faber ibidem.* quamdiu enim vllis alijs parcitur, cleri violatur immunitas. quare quorumdam locorum clerici rescripto Regio impetrarunt non imprudentèr, ne ipsi militem recipere tenerentur; nisi prius magistratus & scabini eodem ibi munere fungerentur. quamquam aliàs rescripto aduersus leges metatorum locus non detur *l. hac lege C. de metat.* imo iure restrictior est hæc praxis: cum obligari tantum possint clerici in subsidiū, cum qualiumcumque laicorum hospitia non sufficiunt. & merito is etiam priuilegiorum ordo seruandus est, cum clerici immunitas defluat ex iure diuino; laicorum ex humana concessione: iustumque sit humana diuinis cedere. & d. c. non *minus.* indistinctè laicos esse insufficientes exigat, antequam ad clericos deueniatur. neque aliorum quam ipsius Episcopi & cleri, (secus quam Faber) id reseruat iudicio d. c. non *minus*; & S. Pontificis c. aduersus *eod.*

4. Non tantum quoad ædes quas inhabitant apud Ecclesiam suam sitas; sed & alias.

Diximus etiam non tantùm immunes esse ædes clerici, in quibus domicilium habet: *ex d. l.* 1. sed etiam *ex l.* 2. quas alibi habet: saltem non elocatas; (quamquam aliàs quorum domus liberæ esse iubentur vt *in l.* 2. *C. de metat.* ergasteria *solis* inquit, *dominis, conductoribusque deseruiant*) sed per suos inhabitatas: in quibus cum res ferunt, solent ipsi hospitari, aut degere. v. g. Episcopi non tantùm liberas debent habere domos, quas iuxta Ecclesiam cathedralem habent: sed etiam si quas per dioecesim suam, in quibus degant; dum munus visitationis explent, & circulum vicinum obeunt quin imo si quas habent extra dioecesim ad quas diuertant, cùm ad aulam Principis, & negocia prouinciæ conuocantur, ne iter agentes ad publicas tabernas debeant deflectere; quarum ingressus tam antiquis Ecclesiæ Concilijs, quā prouinciali Mechliniensi *anni* 1607.

5. Ne ad tabernas debeant diuertere:

tit. 16. *c.* 6. nisi necessitate compulsis, est interdictus. necessitatem non patitur, qui habet, aut cui per facultates habere licet, pro frequenti itinere domum propriam; qua vitet indecora tabernarum incommoda. qualia aut grauiora etiam exspectanda forent ex lasciuijs militum,

6. Religiosa loca inquietentur:

si ibidem hospitari deberent. quam etiam causam considerat Panormitanus *in d. c. non minus.* Ob eandemque militum insolentiam, etiam vetitum est, ne vel in synagoga Iudæorū hospitentur. *l. in synagoga. C. de Iudæis quos priuatorum domus,* inquit, *non religiosarum loca habitationū merito conuenit attingere*: atqui hæc eadem ratiò domos clericis hospitandis destinatas, & habitationum loca, magis quam Iudæorum, religiosa facit: vt eadem milites non debeant attingere. idem est de domibus silentiariorum decretum *in l.* 3. *C. de silentiar lib.* 12. vt domus illorum ob omni hospitum cuiuslibet dignitatis inquietudine vindicentur. quorum argumento; & argumento à maiori eorum, qui recitantur *in l.* 4. 5. 8. *C. de metat &c.* quibusdam locis Concilia Principum cum omnibus suppositis à præsidiario milite hospitando excusantur. quos tamen *in vim d. c. non minus*, ante clerum grauari oporteret, aut magis clerum excusari.

Inquietudinem vocat d. lex 3. grauamen, 7.
lex *hac lege C. de metat.* hospitalem molestiam *l.* 8. *C eod.* hæc vt absint à clero, cui nulla debet inferri molestia, omnis ratio exigit. non conuenit diuersæ professionis homines sociari: *clem.* 1. *de elect.* diuersa maximè est professio militiæ sæcularis, & cælestis. *c. clericum. dist.* 50. non conuenit psalterium cum cithara: *c. diuersis fallacijs X. de cler coniug* Quod si autem Apostolus 1. *Cor.* 7. suadet non nubere, quia *qui cum vxore est sollicitus est quæ sunt mundi; quomodo placeat vxori, & diuisus est: virgo autem cogitat quæ domini sunt*: clerici autem in sortem Domini sunt electi, *c. duo sunt. dist.* 96. vt pro populo Deum interpellent, eius peccata precibus & oblationibus deleant: *c. ipsi sacerdotes* 1. *q.* 1. si immissum ædibus militem habeant; inquieti erunt; diuisi erunt; cogitare non poterunt quæ Domini sunt; nō intercedere pro populo; non illius peccata consumere. Omitto quod soluta nunc omni pœnè disciplina militari, non inquieti tantùm, & distracti sint; sed domo abesse nequeant, nisi reuersi expilatam fortè velint reperire. vt multis locis diuina officia intermittere clericos viderimus, & tanquam super flumina Babylonis sedentes & flentes suspendere organa diuina; & plangere cum Psalmista. *Psalm.* 130. qui has damni spiritualis causas dederint; cogirent qualiter resarcire cogentur aliquando. cogitent Dei esse seruos, & in diuinis elogijs aliquando Deos, aliquando Angelos appellari *c. sacerdotibus.* 11. *quæst.* 1.

Molestia & grauamina clericis inferantur:

8. Cum hominibus minus dissimilis professionis socientur:

9. A spirituali functione distrahantur:

Et secundùm ea, quæ diximus, accipienda sunt, quæ passim ab Interpretibus traduntur de necessitate, vel vtilitate communi: præsidijs alendis, mœnibus reparandis, & quæ aliàs spectant ad communem defensionem, vt nec Ecclesiastici excusentur: vtique in subsidium necessarium: & per requisitionem dignè à laicis factam Episcopo & clero. vt exemplum habet Guido Papæ *decis.* 78. requisitionis à Gubernatore Delphinatus Episcopo & clero Gratianapolitano factæ. vbi subiungit, si obsequi noluissent, *non poterant*, inquit, *de iure cogi per istum Dominum Gubernatorem*, *sed per eorum Iudicem competentem. vt dicit Cynus &c. Vide quæ citamus sup. l.* 3. *c.* 7. *in fin.*

10. Cum extrema viget necessitas, ab Ecclesiastico superiore vs clerici coganeur.

Enimuero

11. Enimuerò quamuis hoſpitia militibus neceſſariò præbenda ſint; improba tamen eſt exactio ne tranſitus hac illacue fiat, qua neceſſe non ſit: ne præſidium imponatur, vbi auertendo hoſti non congruit. imo dum loca limitanea ſpoliantur prædijs, mediterranea grauantur; pellicitur hoſtis,& ſæpe nudata intercipit. Dum tamen diſſolutio diſciplinæ militaris hunc morem inuehit; quæritur an clerus in redemptionem contribuere teneatur? & quoniam ſurrogatum ſapit naturam eius cui ſurrogatur,meritò clerus non debet vocari in contributionem; quando ipſum militem recipere non fuiſſet obligatus. vt pronunciauit Supremus Senatus *Mechliniensis* 15. *Feb.* 1642. *pro Abbate Ninouiensi contra Magiſtratum loci. Vide quæ inſuper dicimus hoc lib.* 3. *c.* 9. *n.* 4. *& infr. hoc cap.n.* 18.

Vt clerus militari hoſpitio grauari non poteſt non tenetur ad redemptionem præſidij contribuere.

12. Nemo militans Deo implicare ſe debet negoeijs ſæcularibus. adeoque neque vigilijs, cuſtodijs vrbium, aut caſtrorum,etiam aduerſus pyratas, & infideles *c.reprehenſibile.* 23. *q.* 8. ideoque & ab huiuſmodi grauaminibus, quæ foſſatam, expeditionem, ſeu alia qualibet ſimilia ſpectant, Eccleſiam iubet haberi immunem *c. non minus. X. de immun. Eccleſ.* Et *c. ex multa.* §. *fin.X.de vot.* reſponſum eſt, quod clericatus officium clericos reddat inhabiles ad pugnandum. ſi tamen grauis neceſſitas, *c. peruenit. X. de immun Eccleſ.* & inopinatus caſus emerſerit; *c.igitur.*23.*q.*8. *c. ſi nulla. ibid.* etiam clerici ad vigilias, portuum, murorumque cuſtodiam vocantur. *d c peruenit d c.ſi nulla.d c. ſi igitur.quatenus,*inquit d.c. peruenit,*cunctis vigilantibus melius valeat ciuitatis cuſtodia procurari.* quomodo *in c.penult. X. de homicid.*clerici tempore inuaſionis ciuitatis arma poſſunt mouere,ſine irregularitate: niſi ſuis manibus occidant.*Vide Panorm.in d.c penult. & d. c. peruenit.*

Clericus manu ſua arma tractare non debet, aut vigilias agere.

13. Niſi grauis neceſſitas,& inopinatus caſus fuerit.

14. Eſt autem animaduertendum d. c. peruenit reſcriptum eſſe quidem Epiſcopo Tarraconenſi,ſeu Tricenſi, in terris Eccleſiæ; per relationem tamen in ius commune ad illam non reſtringi; ſed neque diſertè exprimere clericos: eoque intelligi poſſe de ſeruis Eccleſiæ, adſcriptitijs, famuliſque Eccleſiarum: qui regulariter ab angarijs immunes ſunt. *c Eccleſiarum ſeruos.* 12. *quæſt.*2.*d l.* 1.*vbi Bart.C.de Epiſc.& cleric.* vt hi quidem non regulariter, ſed ex iuſta tamen cauſa; clerici autem non niſi grauiſſima neceſſitate ad huiuſmodi onera vocentur. quomodo & ipſe Papa Hoſtiam defendit,ad portum, & litora defendenda.*d.c igitur. cum ſeqq.*

Famuli tamē & ſerui iuſta, quamuis non ſumma,tenentur.

15. Quemadmodum etiam vigiliarum munus perſonale eſſe iudicauit Senatus Pariſienſis *apud Ann. Robert.rer.iud.lib.*2. *c.* 11. nulla Magiſtratus, aut dignitatis habita ratione.

Vigiliarum munus perſonale.

16. Sed neque id hic eſt dicendum pro imperio, & iuriſdictione ſua, his in caſibus Iudices ſæculares ad has operas clericos compellere: ſed ipſorum Epiſcopos. *d.c non minus.*quomodo & d.c.peruenit ad Epiſcopum, non ad Poteſtatem ſæcularem eſt directum. ſed tamen quamuis interpelletur authoritas Eccleſiaſtica,& ipſi adſint; vt Leo *in d. c. igitur. & ſeqq.*tamen militaris directio Magiſtris militum tribunis, & Poteſtatibus conuenit; illorumque ductum hic clerici ſequantur. vt in templo *Magiſtri cerimoniarum.* tametſi & illi audiuntur,ſi conſilio ſint ſtrenui.*d.*§.*fin.*patriam ergo ſic tueri etiam clerico congruit; vt ciuilibet.*c.omni.*23 *queſt.* 8. dum, quod lege non licet,neceſſitas licitum facit. *c. quod non eſt licitum. X.de reg iur.*

Epiſcoporum tamen iuſſu, ducta militarium ſuperiorum hæc ſiunt.

17. Quare & Bartholus *in l. nullus penitus. C. de curſ.public. l.* 12.quod ibi dicatur expeditionis tempore nec Eccleſia,nec domus regia excuſetur ab angarijs, & parangarijs; docuit nec clericos excuſari, quin tali ex cauſa cogi poſſint ad collectas, tallias, exactiones, angarias,quaſi opere iſti ſubrogatas: quod tamen non admittit d.c non minus: ſed dumtaxat vt abſque vlla exactione Epiſcopus & clerus inſufficientes laicorum facultates ſuperijs poſſint ſubleuare: non laici ſua authoritate conſtringere. quod deinde c. aduerſus *ibidem* reſeruat Sedi Apoſtolicæ. niſi fortè improuiſa neceſſitas iā feſtina ſit, vt conſuli Roma non poſſit,quin interim Saguntū pereat. *Vt cap.proximo ſupra diximus. Vide Malderum de Iuſtit t* 5.*c.*6. *de trib. dub.*11.quando tamen Lugo *de Iuſtit t. d.*36.*ſect.*8. *num.* 127. in continuatione exigit conſenſum, quem inchoatio non potuit expectare.

Expeditiones non grauare Eccleſiam iure communi, niſi ad formam c. non minus.

18. Sed & communis utilitas alia directò concernit populum, clerum per conſequentiam; alia directò clerum, populum per conſequentiam: alia directò vtrumque. de prioribus eſt d. c.non minus *d.c.aduerſus*: de ſecundis *c.*1.*X. de cenſ.* ſeu quæ ſpectant officium Eccleſiaſticum,& onera ſpiritualia: tertij generis eſſe ait Panorm.*in d.c. non minus.* ſi mala ſocietas territorium deuaſtat, ciuitates incendit, vbi Eccleſia habet poſſeſſiones; quæ adeoque non minus quam laicorum interitum,damnumque expectant: vt huic redimendo, depellendoue ab vtriſque ſumptus, & opera ſit impendenda. in ijs autem quæ per conſequentiam tantum tangunt Eccleſiam, meritò locus eſt priuilegio clericali: quod alioquin eſſet inutile.

Quæ directò aut per conſequentiam tantum clerum tangunt, vt ſint diſtinguenda?

19. Monet tamen rectè Panorm. *in d. c.non minus.*contributionem huiuſmodi, ad ſolam deliberationem laicorum faciendam non eſſe; ſed cum neque poſſeſſiones huiuſmodi onere ſint affectæ, ſed illarum contemplatione collectæ perſonis imponendæ, *oportet*, inquit,*quod populus & clerus principaliter conueniant,& deliberent ſuper hac exactione redimenda: nec totius populi deliberatio habebit obligare clerum nec econtra. cum enim agatur de vtilitate vtrorumque, oportet vtriuſque conſenſum interuenire: quia quod omnes tangit, debet ab omnibus comprobari: vt in clem.* 1. *de cenſ. & c. ad hoc de off. archid. facit quod in ſimili leg. & not. in c. paſtoralis de reſcript.& optimè facit c. fin. de ferijs. c.* 1. *de cenſ.vbi text. In concernentibus clerum & populum, etiā in actu concernente animam,requirit conſenſum vtriuſq; & vide quod dixi in d.c.fin.*itaPanorm.

In communi negocio communiter deliberandum per clerum & populum.

20. Indirectè clerum concernentibus ad Papam recursus non necessarius.

additq́ue huiusmodi in casu nec Papæ necessárium esse consensum. quia non agitur de vtilitate publica dumtaxat; sed magis priuata, bonorum Ecclesiæ, vt singulorum: & *sumus*, inquit, *extra casum illius c. aduersus facit c.* 1. & 2. *de cens.* aitq́ue obiectum c. peruenit non loqui

21. Ita tamen ne magna bonorum Eccl. fiat diuersio.

in fructibus & bonis distrahendis; sed de custodia, vbi soli laici non sufficiebant. imo, si magna bonorum fieret diuersio, seruandum fore non tantum tenorem *d. c. non minus*; sed *& d. c. aduersus.*

22. In redimendis captiuis Ecclesia iuuat.

Iterum si directò ageretur de redimendis captiuis similiue pietate; *tunc Ecclesia*, inquit, *debet nedum subuenire; sed etiam bona sua distribuere, vt in c. aurum. 12 quæst. 2. secus autem in casu nostro: scilicet in refectione murorum, & simili: vbi etiam*

23. Non ideo in muris extruendis, si laici satis sint potentes.

diuitum nutritur vtilitas. imo ex quo laici sunt potentes, debent ipsi hoc facere; vt in d. c. non minus disponitur de fossatis, & non detrahere de cultu diuino, & pauperibus, & religiosis.

Itaque generatim dicendum est; quod in

24. Iterum quid seruandum quando onera directè clerum, quando tantum per consequentiam tangunt.

ijs, quæ directè concernunt vtilitate communem, & cleri dumtaxat per consequentiam, qua ipsi participant, vt ciues, & pars reipublicæ de vtilitate communi; clericos esse debere exemptos: quæ immediatè & directè clerum respiciunt, ac populum, venire in contributionem potius, quam subire tributum. vt. rectè Lugo explicuit *de Iust. tom. 2 disp. 36. sec. 8. num.* 128. neque hunc esse casum c. non minus *c. aduersus. X. de immun. Eccles.* adeo vt nec in hoc opus sit assensu pontificio. in illo autem, cum vtilitas directè respicit communitatem; clericos dumtaxat per consequentiam; optimè ait Lugo *n.* 123. vel ideo dicendum esse immunes; quia alioqnin ferè ad nihilum cleri immunitas redigeretur. cum communiter gabellæ ob necessitates communes imponantur; ex quibus redundat vtilitas publica, & consequenter clericorum. ideo autem ab ijs datur exemptio, tum propter dignitatem; tum propter beneficia superioris ordinis, quæ populus continuò ab ijs accipit. vt & nobiles propter merita maiorum, & obligationem qua Principi & reipublicę tenentur in bello adesse. Eademque sec. 8. explicat optimè Lugo, quatenus aliquid communem vtilitatem directè & immediatè; quatenus per consequentiam clerum respicere videatur. vbi & illud rectè, dum requiritur, vt *laicorũ non sufficiant facultates*, non ipsius reipublicæ intelligi dumtaxat, sed & singulorum; vt sine graui suo incommodo in solidum non possint onera ferri; & consensum cleri sine authoritate Pontificis non tantum illicitum; sed & irritum esse. *n.* 125. 127. ac denique *n.* 131. quod clerum contribuere oportet, authoritate Ecclesiastica exigendum esse; non laica, idq́ue sancitum Hispana lege. 54. *tit 6. part. 1. Vide infr. c. 13. hoc lib.*

25. Clericus negociator vt contribuat?

Excipimus semper in his clericum negociatorem: ex ijs rebus, in quibus negociatur, gabellas soluit. *clem. præsenti de cens.* etiam sine præuia monitione. an hae autem trina præuia, etiam ex alijs facultatibus patrimonialibus? *c. fin. v. de sun facultatibus. X de vit. & honest. cler.* & quamuis ex vno actu negociatoris nomen non obtineat; eas tamen res in quibus vel semel negociatur, non habet immunes, *d. clem præsenti. in verb. quas non negociandi causa deferunt*. De qua causâ si dubitetur, standum est clerici iuramento. Lugo *de Iust. tom. 2. disp* 36. *sec.* 8. *n.* 117. Vbi & *n.* 119. iniquum ait esse statutum, vt clericus initio anni declarare cogatur, quid quantumue pro vsibus suis eo anno sit empturus: si quid amplius emerit, tanquam ex negociatione, gabellam soluat. multa enim potest insuper exigere non præcogitata necessitas. vt captiosa sit huiusmodi declaratio. sed & *n.* 132. ait, quod ex illicita negociatione 26.

Et in res negociationi subiectas laicus quin exequi gabellas possit non impeditur.

à clerico debetur, cogendum soluere authoritate Ecclesiastica. sed *d. c. fin.* dum facultates tantum statutis & consuetudinibus subijciuntur, defendi illum vetat; cum facto abijciat priuilegium clericale. adeoq́ue executio in res clerici negociationi subiectas manu laica fieri nou prohibetur.

CAPVT X.

An Ecclesia & clerici teneantur ad gabellas, quæ imponuntur vino. cereuisiæ, & similibus annonis, seu esculentis & poculentis; & an huiusmodi tributum sit iustum? atque illud etiam quod equis, rhedisque?

QVærit de vino Panormitanus *in c.* non minus X. de immun. Eccles. *dic*, inquit, 1.

Non a

quod non per authent. item nulla communitas C. de sacrosanct. Eccles. tenet Baldus in d. l placet. C eod. nisi gabella fuisset imposita pro oneribus, ad qua tenetur Ecclesia quia tunc succedis loco onerum. vt voluit Butrica. in l. ad instructionem C. De sacrosanct. Eccles. Latissime Euerard. consil. 42.

2. Nisi in surrogatione onerum realium; agerum, itinerũ &c.

Enimuero loquimur de gabellis, quæ vino citra negociationem imponuntur. si enim clericus illicitè negocietur in vino, non defenditur, quo minus subiaceat illud statutis, & gabellis negociationi impositis. *c. fin. X. de vit. & honest. cler.* Vbi est animaduertendum Comitem Pontini in finibus nostris non sua authoritate sanxisse, vt clerici negociatores gabellis subiacerent; sed recurrisse ad Honorium III. vt is prouideret: scripsit is ergo Episcopo Ambianensi, vt clericos negociatores præmoneret; & nisi resipiscerent, quo minus de suis facultatibus, statutis & consuetudinibus patriæ subiacerent, non defenderet.

3. Aut in illicita negociatione.

Est porrò obseruanda locutionis forma: non ait Honorius, statutis simpliciter clericos negociatores subiacere: ne vel hanc in clericos laicis authoritatẽ videretur agnoscere: sed defendendos non esse, quo minus de suis facultatibus subiaceant, vbi & Panormitanus contendit

4. Quando negatiuè se habet Ecclesia.

5. Non tantum in patrimonialibus.

dit pœnam ſpectare tantũ patrimoniales clerici facultates: nec extendendam eſſe ad facultates Eccleſiæ, quamuis & in illis negociaretur clericus. debere tamen compeſci à ſuo ſuperiore. cum nec aliud priuilegium auferatur

6. Sed & quæ ſitis ab Eccleſia non quæ ſunt Eccleſiæ, in quibus tamen eſt compeſcendus.

per d. c. fin. quam ne facultates clerici immonitate gaudeant, & quamuis *ex d. c. fin.* rectè inferatur, immunitatem Eccleſiæ conceſſam extendi ad patrimonium clerici; in multis tamen æquiparationem non procedere: vt ibidem proſequitur. ſed, vt alibi diximus, patrimonium clerici immobile, vix praxi receptum eſt, vt diſtinguatur à bonis laici. ſed & cum fructus beneficiorum videantur hodie tranſire in pleniorem proprietatem clericorum, quam antiqui canones permiſerunt; vix erit vt Iudices diſtinguant inter facultates clericorum proprias, & beneficiorum prouentus; ſi quidem in ijs negocientur. alioqui dum hos tantum habent, colligunt; imo; quorum vſu opus non habent, vendunt; gabellis non grauantur, vt in patrimonijs.

7. Regulariter ergo ad has gabellas clerus non tenetur.

Porrò gabellæ, quæ vino conſumendo imponuntur, cereuiſiæ, alijſque ad victum neceſſarijs, procul dubio ad clericos porrigi non poſſunt authoritate ſæculari; aut non ſeruato tenore c. non minus *& c. aduerſus. X. de immun. Eccleſ.* vbi quidem agitur de vtilitatibus & neceſſitatibus reipublicæ communibus, cum

8. Cum iuſta cauſa ſit, Epiſcopus deliberat cum clero totius ſuæ diœceſis.

porrò Princeps, rogatis patriæ Ordinibus, gabellas imponit, vt habeatur neruus belli ſacri aduerſus hæreticos, diximus *ſup. l. 3. c.* 8. clerum in contributionem vocari poſſe; ſed à ſuis ſuperioribus: qui tum cum Epiſcopo ſuo deliberat. *iuxta d. c. non minus*. Clerus, inquam, diœceſanus; non Capitulum tantum Cathedrale, quia *quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari.* addit tamen Panorm. non malè *in d. c. non minus.* ſi clerus irrationabiliter noluerit conſentire; adiri poſſe illius ſuperiorem; vt compellat. *argumento c. nullus.* X. *de iur. patron.*

Verum vt belli ſacri cauſa eſt communis, obligatque clerum, vt populum; ita nihilominus opus eſt, vt æqualitas inſuper ſeruetur,

9. Et ſeruanda eſt æqualitas.

ſecundùm rationem legis Rhodiæ de iactu: vt qua parte quis ex defenſione ſentit commodum, eadem rata portione ferat ſumptum.

10. Quæ non obtinet dum in his ſolis ſpeciebus onus exigitur, quo res omnes omnium ſeruentur. rationes & obiecta latè excutiuntur.

libellam iuſtitiæ non ſequitur gabella, quæ ex ſolo vino, cereuiſia, ſimilibuſque ad victum neceſſarijs ſumptum parat. pauper enim clericus, & vilis artifex, cuius menſam multa proles obſidet, tantum edit, bibit, ſoluit; quantum diues mercator, qui in mercimonijs miriades aureorum habet: eas amiſſurus naui reipublicæ per tempeſtatem depreſſa: quem adeoque æquum foret ſoluere ad ratam rerum, quas ſaluas habet ſumptu in bellum facto; vt mercium iactu. adeoque non grauari ea ſolum conuenit, quæ ad eſum, potumque pertinent; ſed & poſſeſſiones, focos, agros, prata, ſyluas, reditus, domos, prædia, & quæcumque prouentus, & mercimoniorum lucra. non quidem denudando ſingulorum ſecretas facultates; ſed eam inſtituendo rationem, pro loco, & tempore oportunam, & quam lex Rhodia præſcribit; vt res omnes vocentur in contributionem, quæ aliarum iactu ſeruatæ ſunt. Id dum ſecundùm æqualitatem moralemque æquitatem non fit; non rarò, quamuis in cauſa iuſta, non iuſtè oneratur clerus: dum inſuper illius bonis iniecta à fundatoribus onera non minus tolerat in bello, quam pace; atque ita duplici ſarcina prægrauatur.

Nihilominus Malderus *de Iuſt. tract. 5. c. 6. de tributis. dub. 5.* hanc colligendi rationem tuetur, ex pluribus cauſis, de quibus mox dicemus. obijcit autem eam ſibi, quam mox diximus, inæqualitatem; dum pauperes, qui multos liberos aut operas habent, tantum, imo plus ſoluunt, quam diuites: ſoluitque; quod ſine grauiori incommodo alia iniri via non poſſit: at verò non ſatisfacit hæc ratio, cum doceat experientia alibi aliter fieri. præſertim apud Batauos vicinos. quorum tota gubernandi ratio popularis eſt. qui quidem & hanc vini, cereuiſiæ, aliorum poculentorum, & eſculentorum grauandorum vſurpant; & nihilominus adiungunt alias, quibus ditiorum fundi, domus, agri, prata, nemora, cenſus, redituſque omnis generis, mercimoniaque grauentur.

Et verò iure vectigal præcipuè ex mercibus ſoluebatur. *l. omnium. cum ſeqq. C. de vectigal.* & capitali pœna prohibebatur, ne quid exigeretur ex ijs rebus, quas ad vſum proprium quis inferebat. *l. vniuerſi. C. de vectigal.* at hæc ratio ordinem peruertit: illos omittit liberos, qui mercimonijs intumeſcunt; aggrauat verò illos, qui familiæ neceſſitati ſuccumbunt. Quod ſi tamen ea ſit reip. conſtitutio, vt æquior via tributa exigendi obtineri nequeat; oportebit vt leges neceſſitati obediant; quæ iuſtum quandoque facit, quod naturâ iniquum eſt. vt mox dicemus de equis voluptuarijs, & rhedis.

Quod autem dicitur, odioſum eſſe æſtimare cuiuſque patrimonium; pertinere eo poteſt, ne in cuiuſque domus ſecreta inquiratur: non autem, ne grauentur, quæ palam ſunt: agri, domus, prata, nemora, & his coram Magiſtratu locorum recogniti impoſiti reditus (vt hic ex edictis recognoſci debent, vt ius hypothecæ ſeu aliquod aliud reale obtineant.) Iterum qui palam inuehunt, euehuntque merces, ſine odio ſuper vectigalibus interpellari poſſunt. Inuidiam fortè pariet, ſi cuiuſque mercatoris codices proferri iubeantur: ſed ex bis quæ palam geruntur, ſciunturque, vt publico ſubueniant, nihil iuſti odij habet. Et ſi quid initio aſperitatis habere videatur, tempus & vſurpatio emollit. præſertim ſi accedat publica ſcientia iuſtæ cauſæ, & modi exactionis æqualis, & fidelis erogationis in eam rem, in quam exigatur. vt experientia docuit decimum nummum, ſub Duce Albano hic exactum, quanta populi indignatio exceperit; cum tamen apud Batauos & decimus, & quintus, & vigeſimus, &

 centeſimus

centesimus ferè quotannis sine strepitu percipitur.

Adeoque quod de deprauato iudicio, & minori circa poculentorum esculentorumque grauamen murmure dicitur, cessaret per vitrpationem, vt diximus. imo perpetuum pauperum hic murmur est, eos nimium grauari, & sarcinam diuitum in se inclinari.

Iterum quod multitudo officiariorum & & censorum, quibus opus foret, multum augeret tributum; non est diffitendum; sed minus hoc incommodum est, quam nimia inæqualitas.

Denique, quod quando per minuta soluitur reipublicæ subsidium, insensibile quodammodo fit detrimentum soluentium; commendat quidem hunc modum; si aliundè inæqualitas in diuitiibus perequetur.

Vltimò quoad pauperes pretium operarum suarum & artificiorum suorum intendunt, seu carius vendunt; & sic à diuitibus compensetur inæqualitas; aliquid conferre videtur ad hoc, vt propius sufficiant suæ necessitati: non verò vt peræquetur inæqualitas, quæ est inter pauperem, qui consumit integrum in poculentis & esculentis denarium diurnum; & diuitem, qui congerit, conseruatque miriades.

Assuetudo quidem in his apud Molinam *de tribut. disp.* 668. *Malderumque* magnum momentum merito facit: & fortè etiam maius apud nos trium patriæ Ordinum in eam rem consensus: quasi illi repræsentent rempublicam; & consentienti dicatur non fieri iniuria: sed agimus hic, cum non omnes populares veniant in concilium, an illi qui corpus reipublicæ repræsentant, consilia consensusque suos ita dirigere non debeant, vt salus totius corporis singulorumque membrorum exigit: &, vt in corpore naturali, nullum membrum non fungitur suo officio; ita in politico nemo non conferat ad eam proportionem, qua membrum est istius corporis. quare dum primores consulunt, maximè debent attendere non quæ ratio tributorum sibi, sed quæ inferiori plebi imprimis congruat. ne, si pedes testacei fiant; sustinere caput, ventremque non possint; sed corpus simul totum collabatur.

Hæc igitur de proportione in genere dicta, applicando ad clericos Brabantiæ, imprimis sæculares; (nam Mendicantes à tributo esculentis poculentisque imposito eximunt, Abbatiæ ratam suam non excedunt) magna ex parte apud nos tenuiores sunt, parochis congrua 100. aureorum vt summum à Pio V. constituta est, à Synodo prouinciali Mechliniensi 1607. 300. flor. omnes ferè per Brabantiam pastoratus abbatijs collegijsque incorporati sunt, & sunt sacellani qui in prouentibus 100. flor. non habeant, nisi fortè ex honorario quotidiani officij, quos famem pati ferè oportest. dum ex omni sua annona tributum soluere coguntur, vbi alij diuitijs delicijsque circumfluentes nihil sentiunt se grauari: Irus & diues Epulo pari passu ambulant.

11. Igitur cleri immunitas, &, vbi eam contribuere oportet, tributo isti annouatio disproportio aduersatur. ideoque ex priori capite Euerardus *consil.* 42. latè demonstrauit censuris fuisse obnoxios Bruxellenses clerum sumtiam ad onera ex Ordinum assensu indicta, etiam in causam communem imminentis belli aduersus Brugenses, qui Maximilianum Imperatorem vt captiuum detinebant, ob tutelam nepotis Caroli cum Ordinibus controuersam. Vbi *n.* 5. & immunitatem tanquam generaliter concessam etiam ad patrimonialia extendit, tanquam accessoria. vt & ad clerici familiam *ex l.* 2. *C. de Episc. & cler.* vt quæ religiosis adhærent religiosa censentur. *l. qua religiosis. D. de rei vindicat.* & magis dignum trahit ad se minus dignum. *c. quod in dubijs X. de consec. Eccles. vel altar.* & *n.* 12. statutum laicorum disponens disertè super bonis patrimonialibus clericorum, irritum ait, defectu potestatis. eoque magis executionem. *n.* 31. *in fin.* 40. docet etiam *n.* 15. *ex l. placet. in verb. nihil extraordinarium, superindictumue flagitetur*, huiusmodi onera tanquam citra controuersiam extraordinaria, & superindicta, qualia belli causam respiciunt, à clero exigi non posse etiam iure ciuili, *d. l. placet.* & *n.* 19. cum bellum plerumque à Deo propter peccata immittatur, auocandum non esse clerum ab officijs diuinis, quibus iram Dei placet. (vt orante Moyse vincebat Israel; manus remittete, vincebatur) & quæ sine temporalibus subsistere non possunt. *c. si quis obiecerit.* 1. *q.* 3. denique *n.* 39. cum *accisa* exigerentur ex eo capite, quod exinde *precaria* soluerentur Principi, certo ait certius ad illas clerum non teneri. illum vtique, qui in illas non consensit: & ad conuentum Ordinum non vocatur. vt tempore Euerardi nulli in Brabantia sedem habebant Episcopi, & Abbates tantum suas ratas addicebant. denique *n.* 45. obiecta soluit 1. consuetudinem immemorialem: 2. onera huiusmodi censeri ordinaria: 3. causam belli, pacisque communem, & plura huiusmodi. & secundùm hæc iudicatum tunc fuit tum hic & Remis, tum Romæ pro clero aduersus Senatum Bruxellensem.

Cleri ergo immunitas & inæqualitas extra bellum sacrum aduersantur.

12. *Eadem immunitas remissiuè defenditur, etiam contra consuetudinem.*

13. Quæsitum est de tributo voluptuarijs equis, rhedis, carrucis imposito. de eximendo grauandoue clero, censendum vt mox, atque alias diximus. quæsitum est ergo generalius de iustitia huiusmodi tributi. & occurrit quod ait Lessius *de Iust. lib.* 2. *c.* 33. *d.* 7. *n.* 51. vectigalia multo æquiora esse, quæ rebus non ita necessarijs, vt ad delicias, elegantiam, vel luxum spectantibus, imponuntur. v.g. panno pretioso, serico, holoserico, vndulato, tapetibus, vasis argenteis, pretiosis vinis, & edulijs, & similibus, sine quibus homines viuere possunt: tunc enim potissimum onerantur ditiores, & qui commodè ferre possunt.

De collecta equis & rhedis imposita.

At obijciunt alios alijs voluptatibus capi; prout *trahit sua quemque voluptas*; neque propterea

terea grauarijs ſed neque diuites omnes equos huiuſmodi, aut rhedas habere, adeoq; illos immunes eſſe; alios etiam ob dignitatem, vt lenatores; profeſſionem, vt medicos, alios æ-

14. taris, valetudinis, alijſque de cauſis alere, neque diuites eſſe; iuſtam ergo proportionem non ſeruari; ſine qua tributum nequeat eſſe iuſtum. Enimuero vbi ea eſt felicitas, vt omnes aliæ perſonæ atque res ſint immunes; facilè enneeſſero huiuſmodi tributum claudicare: ſed vix vllibi eſt, vt omnis æqualitas ſine exceſſu vnius atomi obſeruetur: rariſſimum etiam vt omnes ad proportionem omnium ſuarum facultatum in publicum conferant; quæ vera eſt iuſtitia diſtributiua publicorum onerum; ſaluo iuſtè exemptorum priuilegio. vbique ferè, non vniuerſis cuiuſque facultatibus, ſed his illiſue rebus onera imponuntur: hic focis, illic aratris, alibi agris, alibi reditibus, alibi mercimonijs, alibi cuiuſque exercitio; alibi capitatio, alibi cenſus initur: nequè tamen hæc vnquam ſeparatim impoſita adæquatam proportionem, adeoque omnimodam iuſtitiam, aſſequuntur. ſed res omnes magnæ ferè aliquid habent ex iniquo; quod publica vtilitate dicitur compenſari. vt

Proportio vbi ſeruari poteſt, & omnis æqualitas eſt neceſſaria.

15. & rectè Jauolenus *l. 200. D. de reg. iur. quoties,* inquit, *nihil ſine captione inueſtigari poteſt, eligendum eſt quod minimum habeat iniquitatis.* & gloſſ. *ad eandem leg* plura citat, vbi iniquum præ iniquiori admittendum ſit. quod & in prouerbium abijt, *ex duobus malis minimum eſſe eligendum c. non ſolum.* 22.*q.* 4. qui in Vtopia leges ferunt, procul dubio has iniquas dixerint atque vbi propior æqualitas obtineri poteſt, ſed ſunt alicubi publicæ res ita intricatæ, vt eas vel Dædalus nequeat expedire & ferè vſu venit, vbi non vnius aut plurium eſt quantitatem tributorum, modumque decernere; ſed id ad centurias, populumque omnem, beluam vtique multorum capitum, referre oportet. vbi ſi induci non poteſt, vt omnes ſecundùm vniuerſas facultates in contributionem vocentur, neque res omnino omnes, mercimonia, exercitia æquali onere grauentur; per æquatorem ad primas tendentem, ſi pertingere non poteſt, honeſtum iuſtumque eſt in ſecundis, ter-

Ea cum ſeruari non poteſt, eligendum eſt quod minimum habeat iniquitatis.

16. tijſque conſiſtere. & proinde vbi obtineri nequit, vt omnis æqualitas in contributione ſeruetur, aut maior ſaltem quam quæ eſt in onerandis voluptuariis equis, rhedis, carrucis, hæc ſaltem, tanquam minus malum, admitti poteſt; qua diuites onerentur: cum pauperum onera, frumento, cereuiſiæ, cibo, potuique, rebuſque ad vitam neceſſarijs hic impoſita, multis momentis præponderent ijs, quæ diuites reſpectu ſuarum facultatum leuiter ferunt. vt ſic grauati non tam queri poſſint ſe ſupra, vel æqualiter cum pauperibus onerari, ſed tantum, quod non habeant omnes alios diuites ſocios in pœna; quod tamen ipſum quidem fieri in ſe iuſtum foret; ſi tamen id quacumque ex cauſa obtineri non poteſt, neceſſitas publica æquum facit, quod per ſe iniquum eſt, *Vide latè Tuſcum v. neceſſitas non habet legem. concl.* 19. Quid iniquius quam iuſtos ſimul cum iniuſtis perdere? eum tamen diſcerni neceſſitas non permittit, vt in bello, conflictu, arcium, oppidorumque expugnatione; indies accidit; id iuſtè fieri omnes admittunt; præualet ergo reipublicæ, quæ ab hoſte defendenda eſt, ſalus; atque neceſſitas priuatorum cauſæ: vt expedire pecuniam teneantur; quamuis concentu omnium numerorum non ſatis ſeruato. Igitur concludendo dico, vbi omnis æqualitas lege induci non poteſt, ditiores rectè taxari in huiuſmodi rebus voluptuarijs. Vt vltimo etiam ſcripſit Syluius

Vt dum in annonis nimium grauatur populus, in equis & rhedis luxuriantes diuites aliquatenus peræquentur.

17. *Reſol. p.* 2. *V. Tributa* pluribus citatis. vbi de æqualitate rectè diſſerit, ſeruanda quatenus moraliter fieri poteſt: & alioquin his rebus potius onerandis, ſine quibus homines viuere poſſunt. Et enumeratis à Leſſio addit tela ſubtilia, delicata, artificioſè ornata, & collaria multiplicata, quæ non ad aliud, quam ad pompam & vanitatem deferuntur. Qui ergo cum Maldern & Molina, vt iuſtas, defendunt vino & cereuiſiæ impoſitas collectas, propter difficultates, quæ alioquin occurrunt, multo magis has admittere debent. & ſanè belli noſtri ſacri neceſſitas & vino, & annonæ impoſita onera excuſat; quantiſper populus, ſeu qui eum repræſentant, induci non poſſunt, vt æquiorem viam ineant.

Cùm a populo obtineri nequit, vt æquior modus ſeruetur, belli neceſſitas iuſtum facit etiam equorum, vini, annonarumque aliarum grauamen.

CAPVT XI.

De onere plauſtrorum, chartæ ſigillatæ, Ordinum conſenſu, & in eis Prælatorum.

EX ijs quæ ſuperius dicta ſunt, ſatis eſt euidens clerum plena immunitate gaude- 1.
re debere, non tantum quoad *aſſiſias*, ſeu *gabellas* quæ conſumptioni eſculentorum, poculentorumque imponuntur; de quibus latè ratiocinatus eſt Euerardus, *tum pro clero Buſcoducenſi conſ.* 30. *tum pro Bruxellenſi conſ.* 42. & *Wameſius pro Carthuſianis Conſ. cen.* 519. ſed etiam realibus, quæ non perpetuò & vniformiter propoſita cum rebus ipſis ad Eccleſiam peruenerunt; ſed pro temporum ratione imponuntur. adeoque quod idem Wameſius *conſ.* 521. tradit de onere plauſtrorum, etſi demus iure ciuili ad illud etiam patrimonia Eccleſiaſtica obligari; non tamen id hodie aliter admittendum eſt iure canonico, & Bullæ Cœnæ; quam de ijs, quæ antiquitus vniformiter impoſita, cum rebus ipſis ad Eccleſias tranſierunt. rectius diſſertat Wameſius de priuilegijs Principum quoad angarias, & *conuectus* conceſſis; vt etiam huiuſmodi oneris immunitatem tribuant: quaſi generi ſic per ſpeciem 2.
derogetur. qualia Principum priuilegia hic multæ habent Eccleſiæ, vt *ibidem* etiam &

Onus plauſtrorum an Eccleſiaſticis incumbat?

Priuilegia Principum ab his ſolent eximere.

conſ.

cons. 522. respondet super priuilegijs à Principibus nostris Ordini Theutonicorum datis, & singularibus illius hîc domibus.

3. Clerus in onus consentiens rectè adijcit conditionem beneplaciti Apostolici.

Respondit etiam optimè Wamesius *cons.* 518. per canones sine assensu Pontificis clerum gabellas nec hodie soluere posse. quia etsi sublata sit censura soluentibus olim inflicta; non tamen ipsa prohibitio. eoque rectè clerum ex publica necessitate in onus aliquod consentientem adiecisse condicionem; *si Romanus Pontifex consentiret.* &, nisi illius authoritas interueniret, nec debuisse nec potuisse consensum adhibere. sed neque rectè objici aliàs isti condicioni paritum non fuisse; quia nulla iusta exceptio fundari potest in excipientis defectu: nulli sua culpa patrocinari. quod si quando subita necessitas moram non patiatur, ex Episcopi & cleri consensu fieri posse; quod exigit necessitas: quæ si duret, subsequenter saltem Pontificem esse adeundum. quæ plenius probat Diana *p.* 5. *tract.* 1. *res.* 1. tum antiquis canonibus tum nuperis exemplis, & Pontificijs bullis; tum Principibus tum Rebuspublicis concessis: etiam eo casu quo æqualiter clerum causa oneris concernit. imo Wamesius etiam loquitur in contributione, quæ causa comprimendorum hæreticorum exigitur. quæ magis tamen clerum, quam populum concernit. de qua tamen, tanquam belli sacri, diximus *supr. l.* 3. *c.* 8. illud tamen semper reminiscendum est, quamuis res moram Romanam non patiatur; nunquam tamen omitti posse Episcopi, & cleri consensum.

4. De gabella chartæ sigillatæ.

Solemnis quæstio est, & hodierna apud Dianam *Res. p.* 6. *tract.* 8. *r.* 1. *Barbosam Votorum t.* 2. *r.* 120. super pragmatica, qua vetitum est contractus, testamenta, & acta iudicialia scribi in charta, cui Regium sigillum non sit impressum; an aduersetur ecclesiasticæ immunitati? & dicendum est aduersari: non tantum quod nominatim etiam Ecclesiastici obligationi pragmaticæ subijciantur; secundùm ea quæ sæpius *libro* 2. dicta sunt, sed etiam quod adijciatur pœna maximi præiudicij, vt excipiente aduersario super defectu impressi sigilli, ius dumtaxat dici possit perinde atque si talia instrumenta non essent exhibita. quali casu necesse est Ecclesiam cadere causa: quantiuis pretij res fuerit: quod proculdubio immensum grauat libertatem Ecclesiæ; qua alioquin ei licet documentis, huiusmodi sigillo non minutis, iura sua defendere, & res sublatas vindicare. Esto necessitas sit, & iusta belli causa notoria; atque iidem non sufficere laicorum facultates; non tantum vrbium, Rerum publicarum; sed & ipsorum laicorum, vt singulorum: quod exigit c. non *minus.* X. *de immun. Eccles.* & Vrbanus VIII. disertè expressit in concessione Mediolanensibus facta i *in verb. Vniuersitatum, & hominum eiusdem status facultates non suppetant. diximus. sup. l.* 3. *c.* 6. *n.* 16. quin & consensus Episcopi, & cleri interuenerit; & exactio clericorum per ipsos Ecclesiasticos fiat, sine admixtione manus laicæ:

5. Contraria libertati Ecclesiasticæ.

6. Facultates non tantum publicæ, sed priuatæ laicorum debent non sufficere: & exactio clericorum per clericos fieri,

quod itidem Vrbanus *in eadem concessione in fin.* exigit: tamen gabellæ ipsius impositio imponentis Iurisdictionem in eos qui soluere iubeantur, adesse requirit.

Neque iuuat quod Ordines regni; seu Status prouinciæ, & inter eos Episcopi, consenserint: quia istiusmodi comitijs non interueniunt tanquam Episcopi; sed tanquam proceres ditionis: & vt tales à Principe conuocantur, *diximus sup. l.* 1. *c.* 22. *l.* 2. *c.* 66. quod euidentius est vbi iam olim in ea ditione cathedras non habebant Episcopi; sed in ea nouis sedibus erectis, & abbatijs illis vnitis, interesse comitijs ceperunt; non quà Episcopi; quorum antecessores nunquam interuenerint: sed quà monasteriorum prælati: in qualem locum sint surrogati. quia neque, etsi vt Episcopi adessent, sine suo clero; neque de consensu cleri, sine authoritate Romani Pontificis, in istiusmodi onera consentire possint. 7.

7. Nec sufficit consentire Ordines, & in eis Prælatos.

8. Qui condicionem an sine scrupulo adijcere possint ne quis alius ex clero immunis sit?

Et verò plurium Prouinciarum priuilegia seu mores habent, vt Princeps sine Ordinum assensu non possit noua grauamina imponere, & illi quidem consentiant; sed adijciant condicionem, ne ab huiusmodi onere immunes sint Ecclesiastici, nobiles, aut quomodocumque priuilegiati, id porrò Principi nullam tribuit, nisi in suos, iurisdictionem: sed consensum Ordinum dumtaxat facit condicionalem, seu sub modo interpositum; Principi autem incumbit, vt antequam clerum grauet, facultatem Sedis Apostolicæ habeat. Prælati quidem, qui de suo dare consentiunt, de consensu tantum suo queri possunt; &, an is per canones licitus sit, expendere: dum autem Principi imponunt condicionem, etiam alium clerum, quamuis inauditum, grauandi; vereri, ne tam ipsi periclitentur, quam Princeps, ne labantur in laqueos censurarum. & offert se illud Augustini *ex tractat. super psalm.* 63. *si reus,* inquit, *quia fecit vel inuitus; illi innocentes, qui coëgerunt vt faceret?* iustius ipsi fungerentur suo officio; si alieno abstinerent: Principem ad illicita non cogerent; dum sciunt solere iam executionem fieri à sæcularibus ministris non requisito consensu Apostolico: sed illum de periculo censurarum instruerent, si via per canones non permissa, ad grauamen cleri graderetur.

CAPVT XII.

Cuius Episcopi vel cleri sit opus assensu in collectis imponendis?

VTique illius, qui & superioritatem habet, vt possit authoritatem rei præstare, & qui subest, cui possit imperari. Episcopi ergo & cleri sui diocesani, non cathedralis dumtaxat; quia consilij quidem causa Episcopus 1.

1. Episcopi & cleri diocesani.

vtitur

vtitur cathedrali, atque in rebus Eccleſiæ cathedralis, conſenſu: ſed hic generalius procedendum,* & quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, & ſubditi vt ſint oportet, quibus collecta imponitur, ſiue municipes ſiue incolæ. *l. reſcripto. §. fin. D. de mun.* origo porrò municipem ac ciuem facit. *l. ciues. C. de incol lib. 10. l. 1. in princ. C. ad municip.* tam propria, quàm paterna. *l. aſſumptio. §. 1. D. eod. l. filios l. origine C. eod.* incolam conſtitutio domicilij. *l. pupillus. §. incola. D. de verb. ſignif.* domus, ager, poſſeſſio, nec incolam, nec ſubditum facit. *l. libertas. §. ſola. D. ad municip. l. cùm neque. C. de incol. l. 10.* niſi accedat ſpecies aliqua domicilij, quamuis non æquè principalis. præſertim caſtri, feudique. *c. ex parte. X. de for. comp* qua

2\. Clericus contribuit vbi ſitum eſt beneficium.

eadem ratione & clericus *in c. cum nullus. de temp. ord. in 6.* triplicem cenſetur habere ſubiectionem, originis, domicilij, beneficij. adeoque quamuis in hoc non reſideat, collectari poteſt in loco ſitus beneficij, & à cleru dioce-

3\. Ad loci comitia vocandus.

ſano ac proinde in hanc cauſam beneficiarius, etiam abſens, ad cleri comitia vocandus eſt: ſicut populus à Principe, vel Magiſtratu; *Gail. lib. 2. obſ. 53. Maſſuer. in ſua Prax. tit. de taillis. n. 2.* quod ſi ſe non ſtiterit, præſentes de cauſa iuſta, *c. cum Apoſt. §. prohibemus. X. de cenſ.* cognoſcunt, & reſoluunt. *arg. c. cum. nobis. c venerabilem X. de elect.* nec paucorum abſentia debilitat, quod ab alijs ſalubriter fuerit ſtatutum. *l. nominationem. C. de decur lib. 10.* & quod communiter, ſeu à maiori parte decretum eſt, ſeruatur. *Guido Papa q. 421. & 631.* paria vota ad ſuperiorem referuntur. *arg. legis duo Iudices. D. de re iud. c. fin X. eod,* quare beneficiarius in loco beneficij, quamuis abſens, non cenſetur inter externos; ſed clero iſti dioceſano connumeratur. quod ſi autē beneficium in hac diœceſi inſtitutum. in altera prædium habeat; illius intuitu poſſeſſor cenſebitur illic extraneus. adeoque regulariter ibidem collectis grauari non poterit. *d. l. reſcripto. §. fin.* Zabarella *in clem. vn. de immun. Eccl. in fin.* diſtinguit, an cauſa collectæ tangat prædia an perſonas: ſi prædia; cenſet ſubijci Epiſcopo

4\. Si onus rem tangat in loca ſitus ſoluit.

ſitus. *arg. c. ſanè. X. de for. comp.* ſin autem cauſa perſonas tangit; non ſubijci. quod in has non niſi ſuus Epiſcopus habeat authoritatem. rectè tamen admiſimus ijs in caſibus collectari poſſe, quibus alioquin poſſunt forenſes. *de quibus Mynſing. cent. 5. obſ. 22. Gail. lib. 2. obſ. 53. & ab illis citat.* vtpotè ſi id priuilegio con-

5\. Aut ſi via habet conſuetudo, aut priuilegium.

ceſſum, aut conſuetudine obtentum ſit, qualem ait Bartholus communiter vigere per Italiam. ad quam is quidem annos 100. alij 40. alij 10. tantum exigunt. *Mynſing. d. obſ. 22.* Conſuetudinem autem ſuperat, vt in ſæcularibus authoritas ſupremi Principis, *Mynſing. ibid.* ita in Eccleſiaſticis Papæ. conſuetudini etiam ſtatutum collectandi omnia bona immobilia in territorio ſita æquiualere ait *Mynſing. ib.* qui & alterum caſum *ex Guid. Pap. deciſ. 87.* adfert, ſi forenſis in loco domicilij non ſoluat. quippe iure communi munera quiſque ſubibat in loco originis, & domicilij. Etſi quidem intuitu facultatum cenſus inibatur; in loco domicilij intuitu bonorum etiam alibi ſitorum collectabatur; cæterum diuiſo ho-

die Imperio Romano in multa regna, & dy- 6. Vt ferè ſitus hodie maximè inſpicitur.

naſtias; difformis obſeruatio eſt. quiſque quæ in territorio ſuo habet, ſibi arrogare contendit. vnde & in Germanico Imperio multæ iam pridem ſunt controuerſiæ, nec certa deciſio. *Mynſin. d. obſ. 22.* adeo vt & matricula Imperij ſæpius fuerit variata, temporibus rebuſque mutatis: etiam quæ eſt eſt ann. 1521. 1576. 1594. *vt refert Chriſtophorus Winzler in Synop. obſ. c. 9.* quare ſi priuilegium, ſtatutum; conſuetudo, communis ratio iubet, poterunt clericorum non diœceſanorum bona ab Epiſcopo, & clero diœceſano grauari, vt ſolent forenſes; cum iudicio Principis & Ordinum viſum fuerit iuſtum æquumque eſſe forenſes in contributionem vocari: & res magis inſpici quàm perſonas. vt *in l. non videtur. C. de muner.*

patrim. l. indictiones l. as quidem C. de annon. & 7. Et grauatur poſſeſſio.

trib. lib. 10. vnde tributum in eam ciuitatem infertur, ſub qua ager poſſidetur. *l. forma. §. 2. D. de cenſ.* vt & mulier, quæ mariti domicilium ſequitur. *l. filij. §. 1. l. fin. §. reſcripſerunt. D. ad municip.* in ſua tamen ciuitate munus patrimoniale ſuſtinet. *l. vn C. de mulier. lib. 10.* & quiuis poſſeſſor. *d. l. reſcripto. §. fin.* præſertim cum res forenſis iam olim tributaria, ſeu

in librum cenſualem relata eſt. *Gail. d. obſ. 52.* 8. Pro rata quantitate.

n. 21. & paſſim ferè obtinet, vt pro magnitudine iugerum contributio fiat. *l. forma. D. de cenſ* quamquam iuſtiſſima ſit contributionum ratio, quæ iniungitur pro modo omnium facultatum ad æs & libram, vt ſup. *l. 3. c. 10. n. 9. & ſeqq.* diximus, ex æquitate legis Rhodiæ. quam d. Chriſtoph. *in d. Synop. c. 8.* laudatam in Imperio Romano Germanico maximè ait, *in propoſitione Cæſarea ann. 1608. in Comitijs facta.* & vt merces contribuunt, quæ in naui periclitatæ fuerunt, vbicumque fuerint domini; ita æquum eſt poſſeſſiones grauari, quamuis abſint domini, quæ v. g bello periclitantur.

CAPVT XIII.

Bonis diminutis diminuenda an ſit taxa?

AD æqualitatis examen hæc pertinet quæſtio. nempe imminutio huiuſmodi 1. Æquum eſt prouentu minuto, onus minui.

ſæpe accidit bellorum iniuria, temporum mutatione, alijſque ex cauſis. vt v. g. cum fines à milite vaſtantur, cum poſſeſſiones ſub hoſte ſitæ in fiſcum rediguntur. ſi igitur clericus ſui beneficij prædia ſub hoſte, vel in finibus ſita habet; ita vt ei vel nihil vel parum ex illis proueniat, meritò diminutionem collectæ poſtulabit, aut remiſſionem. *arg. legis licet. C. locati. l ſi merces §. vis. D. eod. c. propter ſterilitatem. X. eod.* cum enim vel rebus impo-

tantur

nantur collectæ, vel propter res; secundùm naturam est, vt onera & commoda in eodem maneant comitatu. *c. qui sentit. in 6. l. secundùm D. de reg. iur.* neque ei onus debet inhærere, cui res excussa est. *l. 2. C. de annon. & trib. lib. 10. l. 2. C. de immun. nemini conced. l. 10. in fin C. de discuss. l. 10. l. muner. §. patrim. 2. de muner auth. de mandat. princ § non permittas.* quamuis etiam is, cuius bona imminuta sunt, culpam eom-
2. misserit. *Mynsing. cent. 3 obs. 34. Gail lib 1. obs. 21. n. 18. & 15.* quippe culpa personam auctorem renet; onera rem sequuntur, & personam. eoque refert Mynsing. datos in Imperio in eam rem Iudices speciales; quin & iudicatum collectarum solutionem differendam esse in captiuo, donec libertati restituatur. *Ex sententia Bartholi.*

(Etiamsi dominus culpam commiserit.)

3. Quinimo matriculæ taxam mutari suadebit æquitas; si v. g. beneficium sit dotatum solis reditibus nummarijs, iam olim ante detectas Indias, quorum valor adeò decreuit, alioquin rum autem redituum solariorum, quibus alia beneficia sunt instructa, valde increuit: vtique taxa illius imminui; huius augeri iure merito debebit. & si quæ sunt similes mutationum causæ.

(Mutetur mutatio etiam prouentus pecuniarios quinos hodie quam olim grauandos suadet.)

4. Qualis est etiam imprimis mutatio possessoris. *l. per curatorem. D. de acquir. hered.* vt si bona à laicis plebæis possessa veniant in manum nobilem, aut clericalem. quamuis & registrata fuerint, & anteriores possessores de illis collectas soluerint. vt in in clerico quouis titulo acquirente, vel etiam patris successore, tradit Guido *Papæ quæst. 381. 382.* & in nobili 384. & vice versa si plebæus castrum acquirat iurisdictionem habens, immunitatem accessoriam acquiret. *idem decis. 385.* non tamen si particularia tantum feuda. *decis. 386.* vbi à *quæst. 376.* perplures consequentes multa decisa refert circa immunitates, & contributiones Delphinales, quæ focis imponuntur. *De qualibus etiam tes plures iudicatæ sunt apud Ioan. Papon. arrest. lib. 5. tit. 11 & ampla disputatio arrest. 39. De quibus supr. l. 3. c. 7.*

(An etiam ob mutationem possessoris?)

CAPVT XIV.

De grauamine clericorum, seu Ecclesiæ indirecto.

1. EXemplum indirecti grauaminis ponitur in c. fin. *de immun. Eccles. in 6.* vbi qui interdicunt subditis, ne clericis necessaria, vel opportuna obsequia exhibeant, coquant, molant, vendant; ipso facto excommunicationem incurrunt. sed cum leges pœnales extra proprios terminos non sint extendendæ; & d. c. fin. loquatur de ijs, qui temporale dominium obtinent; pœna ad alios illud non habentes porrigi non debet. sed id tamen est animaduertendum, temporale dominium ibi

(Excommunicati sunt ipso facto.)

iurisdictionalem superioritatem significare, 2.
non feudorum aliquam proprietatem. quomodo directum & vtile dominium dicimus; sed potius dominationem, & imperium in subditos. idque apertè conuincit. c. 1. *eod. in 6. in verb. in regno Franciæ. Communia, Scabini, seu consules, & alij (nota) domini temporales, & ij qui iurisdictionem &c.* facit c. *vlt ne cler. vel monach. c. vlt. §. fin. de off. deleg. in 6. in verb. sub ipsius dominio, iurisdictione, seu districtu.* quare d. cap. eos comprehendit omnes sæculares superiores, qui temporalem iurisdictionem exercent. eoque rectè dicit Ioan And. *in d. c. eos* non intendere d. c. literam distinguere dominium temporale à perpetuo; sed ab Ecclesiastico. id quod maximè iuuat ratio à d. c. expressa: *cum talia, inquit, in derogationem libertatis Ecclesiasticæ præsumantur:* quæ non minus obtineat 3.
in Magistratibus exercentibus iurisdictionem; quàm in ipsis dynastis. dum vtrique metum terroremque incutiunt interdicendo, d. c. dispositioni locus est. id quod si per modum statuti faciunt; iam ante *in c. nouerit. c. grauem. X. de sent. excomm.* incurrebant censuram, vt 4.
alioquin, qui lædebant immunitatem Ecclesiæ; comprehendebantur sub pœnalibus constitutionibus aduersus directè lædentes latis. *vt diximus sup. l. 2. c. 2. n. 13.* quippe *certum est, quod is committit in legem qui legis* 5.
verba complectens contra legis nititur voluntatem c. fin. de reg. iur. in 6. vt ad incursum pœnarum nihil referat, quod interdictum conceptum sit in subditos: quia vis prohibitionis porrigitur in Ecclesiasticos: res, non verba sint spectanda. *gloss in d. c. eos verb. libertatis. vbi plures citantur.*

(Quicunque Dominio aut potestate dominantes.)

(In vtrisque æquè ratio obtinet.)

(Seu per modum præcepti seu statuti grauent.)

(Non verba, sed magis animus clerum grauandi inspiciendus est.)

Eoque magis offendit hle statutum, quod 6.
disertè clerici exprimantur. Vnde quærit latè Ioan. And. *in d. c. eos al. ijque passim* quid dicendum sit de statutis, quæ disertè clericos non exprimunt, sed rectè ac generaliter concipiuntur. v. g. ne quis non existenti de iurisdi- 7.
ctione, seu territorio agrum vendat; probatque comprehendi sub generali locutione non posse Ecclesiam; obstantibus priuilegijs ei concessis: aut si statuentes comprehendere voluerint, irritum illud esse, & statuentes censuram incurrere. cùm aliàs generalis locutio censeatur non comprehendere illicita. adeoque cogi posse statuentes per Iudicem Ecclesiasticum, vt declarent sub illis verborum inuolucris non comprehendi clericos. *diximus sup. l. 2. c. 4.* Neque verò validum est quorundam argumentum, quod non videatur 8.
fieri aduersus libertatem Ecclesiæ vniuersalis, cuius vnum corpus est; & species, seu indiuidua cadunt sub sensum, tanguntur, læduntur: genera ad intellectum pertinent: sed hæc illis inhærent, eoque quod membris fit, corpori & capiti fieri censetur.

(Siue disertè exprimat clerum.)

(Siue implicitè.)

(Quamuis non vniuersalis Ecclesia, sed specialis lædatur.)

Porrò Alexander IV. *in c. 1. de immun. Eccles. in 6.* disertè eum casum damnat, quo quidam Ecclesijs acquiri, seu ab eis retineri bona 9.
vetant; sed vel extra manum suam ponere iubent, vel tallias collectas seu exactiones, vt alios, ritum &c.

(Statutum ne vendatur Ecclesiæ, ne emat, ne retineat, vt inalios, ritum &c.)

alios, ſoluere. vbi & hoc ſpeciatim notandum eſt, quod Alexander eandem tribuat immunitatem poſſeſſionibus tam à perſona Eccleſiaſtica, quàm ab Eccleſia legitimè acquiſitis: etſi illud vix alicubi obtineatur. ſed iterum in hoc caſu diſertè exprimitur Eccleſia, eoque & irritum eſt ſtatutum. ſed etſi in genere concipiatur, ne quis vendat non ſoluenti *talliam*; aut exempta debebit eſſe Eccleſia, aut irritum ſtatutum. ſi ſtatuentes nolint declarare illam non comprehendi; atque ipſi excommunicati. *per d. c. nouerit. d. c. grauem.* nam id ſemper ſiue in genere, ſiue in ſpecie concipiatur ſtatutum, reſoluendum eſt locum habere non poſſe, niſi in quos competat iuriſdictio. *tallias* etenim exigere effectus atque indicium eſt ipſius ſuperioritatis. vt docet ipſe D. Paulus *ad Romanos c. 13.* vbi cum de obedientia ſuperiori-

10. bus debita diſſeruiſſet, eorumque authoritate à Deo conſtituta; ſubiunxit, *ideo enim & tributa præſtatis.* quo modo & procedit ratio, & connexio capituli 1. & 2. *X. de cenſib.* teſſera ergo eſt iuriſdictionis, & imperij, tributorum collectarumque exactio. indici ergo non poteſt directè, vel indirectè, niſi ab habente poteſtatem in eos, quibus indicitur. Caſus ergo d. c. 1. magis dicendus eſt lædere directè Eccleſiam, quæ exprimitur, & in quam concipitur; quàm indirectè; etiamſi aliquem circuitum videatur facere ad inuoluendam gabellis Eccleſiam, vt indicant verba *& inter cætera nituntur. & ſtudent &c.*

Collectas quis imponere non poteſt, niſi ſubditis, qui ergo clero volunt, eos ſubiectos ſibi ſignificant.

11. Perplexa eſt admodum ex multiplicibus factorum circumſtantijs, & controuerſijs DD. ſententijs, quæſtio; quando dicatur Eccleſia lædi indirectè? quã tractat Lugo *de Iuſt. & iur. tom. 2. diſp. 36. ſec. 9. n. 135. & n. 136.* cenſet ipſe indirectam eſſe cenſendam læſionem, cum verba legis non grauant ipſos Eccleſiaſticos; ſed ſubditis imperando finis ille intenditur, vt per circuitum lædantur Eccleſiaſtici: directè autem; cùm ſine medio ipſi grauantur. vt ſi lex dicat, nemo ſit immunis &c. & ferè id verba *d. c. fin.* deſignant, *cũ talia in derogationẽ libertatis Eccleſiaſticæ præſumantur.* vbi v. *præſumantur*, non accipitur à Bonifacio VIII. vt accipit Lugo *n.* 137. pro genere coniecturæ, aut probationis, *de quo titulus X. de præſumpt.* ſed vſurpatur pro *audere* vel *tentare* aliquid contra ius. vt ferè Pontifices Romani vtuntur. *teſte Oldendorpio. ita Spigel. in Lexic. v. præſumere.* tametſi rectè ait Lugo ex circumſtantijs præſumi, ſeu probari indirectam læſionẽ. v. g. ſi gabella imponatur inferentibus libros Eccleſiaſticos, Miſſalia, Breuiaria &c. item *n.* 138. cum quod à clericis obtineri nequiuit, mutato conſilio alia via initur, qua laicis imponatur; luendum tamen à

Directè grauatur clerus cum ſine medio, indirectè cum per circuitum, cum verba in ſubditos feruntur finis in clerum.

12. clericis. ideoque *n.* 137. rectè *cum Sanches* cenſet valdè attendendum eſſe ad mentem ſtatuentium: cum ſine peruerſo fine quædam licitè imponantur laicis; quamuis ad clericos ex remoto delabantur. v. g. ſi tributum imponatur omnibus mercibus, quæ per portas vrbis inuehuntur; quamuis & clerici carius emant, id quod, ſi ad finem grauandi clericos fiat, vtique illicitum erit; & indirectè lædens, ad reſtitutionem tenebitur; vt qui directè *ex c. non minus & c. aduerſus. X. de immun. Eccl. Lugo ibidem n.* 139. vbi ſubſequenter *n.* 140. tradit; quando augetur pretium annonæ, & augmentum cedit reipublicæ, eſſe verè tributũ; & directè clericos grauari, vt alios: quamuis illis in fine anni fieret reſtitutio: quando verò ſine fine exigendi à clerico imponitur aliquid venditori laico, quamuis vendat clerico; ait non eſſe contra immunitatem: quia id fit per accidens; & vix aliàs Principes vectigalia vlla imponere poſſent. quam Principibus poteſtatem in caſibus licitis non intendit auferre Eccleſia. ita tamen ne prohibitum ſit clericis aliunde ſine tali grauamine ſibi prouidere. iterum *n.* 144. poſſe à laico emente, quamuis à clerico, tributum commune exigi: quia de ſuo ſoluit. fatetur tamen *n.* 145. contrariam etiam ſententiam eſſe probabilem. dum contractus indiuiſibiliter reſpicit vtrumque contrahentem: & ſic indirectè clericum afficit. *Vt latè Fragoſ. Regim. reip. l. 2. d. 4. §. 3. n.* 326. quod æquius videbitur, ſi vilius ſuum vendat clericus ineuitabiliter, vel emat carius: nec res ſit leuis, ac facilis diſtinctionis. vt non eſt cum mittit clericus ad cauponem pro poculo cereuiſiæ, cuius toti vaſi gabella eſt impoſita. *Vide Fragoſ. vbi ſup. & n. 327. & ſeqq.*

Animus hic ſemper attendendus, & facta diſtinguit, licita vel illicita facit.

13. An gabella venditori ſine eo fine impoſita licita ſit, quamuis venditio fiat clerico?

14. Dum ſibi is aliter poteſt prouidere.

15. Tributum commune in ſolidum à laico emente à clerico exigi poſſit?

CAPVT XV.

Qui clerici immunitate tributorum gaudeant?

QVæſiuimus *lib. 1. c. 9.* quinam hodie clerici fori priuilegio gaudeant ex decreto Concilij *Trident. ſeſſ. 23. c. 6.* quod repetitum volimus pluries in omnibus ijs, quæ de fori priuilegio dicerentur. vt *& lib. 2. c. 2.* diximus de quibus Iudex cognoſcere non poteſt, ſtatuere non poſſe: cum vtrumque profluat ex eodem fonte iuriſdictionis. adeoque qui excepti, ſubiectiue ſunt clerici foro ſæculari, ſecundum d. c. 6. in eoſdem ſtatuere poteſtas ſæcularis vel nequit, vel poteſt *iuxta idem c. 6.* 1.

Fori priuilegio vt in iudicijs non gaudent clerici excepti à Concil. Trid. ſ. 23. c. 6.

2. Ita neque quoad ſtatuta.

Enimuero in hoc tractatu immunitatis à tributis, vectigalibus, & gabellis, par ferè eſt ratio; idem cenſendum. quippe & à iuriſdictione ſeu regia ſeu inferiori proficiſcitur poteſtas tributa, vectigalia, collectas indicendi: vt ea nemo poſſit niſi ſubdito irrogare. iuxta illud ad Rom. 13. *neceſſitate,* inquit, *ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam: ideo enim & tributa præſtatis.* ſcilicet propter ſubiectionem. ſed hoc Innocentius III. *in c. ſolitæ. X. de maior. & obed. intelligendum,* inquit, *non eſt, quod Rex & Imperator ſuper bonos & malos accepit gladij poteſtatem: ſed in eos ſolummodo qui vtentes gladio. eius ſunt iuriſdictioni commiſſi.*

3. Similitudo quædam eſt in gabellis.

adeoque in eos,qui iurisdictioni eius commissi non sunt, non accepit gladij potestatem; tributorumque exigendorum iurisdictinnem.

4. *Sed quoad d c 6.non exprimit,in vi.n illius prius non cessat. sed an in vim consuetudinis?*

Nihilominus quia d.c.6.*s.* 23. *Con cilij Trid.* dumtaxat loquitur de priuilegio fori; clericis minoribus illius decreti requisita non seruantibus,dicendum est tributorum immunitatem illis non esse abrogatam,quæ priori iure competierit. an autem priuilegio adempta sit, vel consuetudine priuilegiaria, id est, S. Pontificis concessione? (nam sola consuetudine non potest *c. 1.X. de consuet.* Vide tamen de immemoriali *infr.l.3 c.17.*) quæstio facti est cuiusque loci.

5. *De iure coniugati non sunt immunes.*

Itaquè non tantum Ecclesiæ, sed Ecclesiasticæ omnes personæ immunes sunt à tributis; nisi disertè excipiantur, vt clerici coniugati. *c.vn.de cler coniug.in 6.* item qui artem ioculatoriam exercent per annum,seu post trinam monitionem. *c vn.de vit.& honest.cler.in 6.*

6. *Ioculatores tecmutel.*

illicitè negociantes. *c.fin.X.de vit & honest cler.*& alij, *de quibus sup.lib.1.c.9.*

7. *Illicitè negociantes.*

quinimo clerici soluto coniugio vidui vnicarum virginum videntur recuperare priuilegium, resumpta tonsura, & veste clericali. *Lugo de iust.tom.2.disp.36.sec.6.n.104.& alij quos citat.*

8. *Vidui vnicarum virginum, vt recuperent immunitatē?*

vt & recuperatu non difficilè sit dicendum, sicut & in quibusdam facilius amittitur, quàm fori priuilegium. *d c.vn.v.g.* etiam in sacris constitutus illicitè negocians, quoad res immunitatem amittit; seu non defenditur ab Ecclesia; sed quoad personam fori priuilegium nō ammitit. & verò immunes etiam sunt Nobiles, qui fori priuilegio non gaudent, vt alterum ex altero non rectè inferatur.

9. *Gaudent regulares professi nouitiorum personæ, an & res?*

De regularibus professis in religione approbata non est dubium,quin sint immunes: de nouitijs neque rectè dubitatur *apud Gutierres de Gabell.q 87.vide infr.hoc cap. in fi.* quoad personas,cum recepti sint inter religiosos. quamuis durante probatione redire ad sæculum, & dimitti possint (cum id & in clerico nondum sacris initiato obtineat)atque interim pro religioso habeantur, adeò vt gaudeant priuilegio canonis *si quis suadente diabolo.* vt rescriptum est *in c religioso.de sent.excommun.in 6. quamuis*, inquit,*qui religionem ingreditur religiosus censeri cum effectu non possit, donec sit tacitè vel expreßè professus.*

10. *Quid de religiosis Societatis Iesv.*

quamuis hoc non obtineat in religiosis Societatis Iesv,qui verè religiosi censentur, etsi vltimam professionem non fecerint; sed tamen eam quam emittere solent post biennium: antequam iure communi vtuntur. sed quoad bona nouitij patrimonialia quidam controuertunt,quasi præter ea,quæ ad religionē, quā probat, pertinent, cum effectu religionis priuilegia habere non debeat.sed rectius glossa *in d c.religioso* interim tunc pro religioso haberi debere censuit. *Molina de Iust.& iur.& tribut disp.671.n.2.Malderus eod. dub.8.Lugo eod.tom.2. disp 36.sec.7 n.106.*

11. *Gaudet etiā Nouitius.*

Et quamuis nouitius vsque ad professionem deliberet an exire; religio an dimittere eum velit:non tamen ideo dici potest eius status esse controuersus; & interim agere debere vt seruum, non vt liberum,*iuxta l.qui de libertate.D.de statu lib.*quia rectè notauit glossa *ad d.l.& sequitur Malderus d.dub.*8.id ad nouitium non esse extendendum. imparitas in eo est, quod iure Romano vetitum sit ad militiam aspirare,nisi liberis; qualis nondum habetur qui de libertate litigat, quoad militiam; etsi quoad quædam alia *d.l.vti libertate l.si cui § licet l.ordinata eod.* nouitius militiam monasticam iure permittente assumit. quod si porrò qui de libertate litigat,ingrederetur religionem;cum & id sine assensu domini prohibeatur,*arg.tituli X.de seruis non ordinand.* vtiq; is lite pendente agere debere vt seruus;non vt liber: acquireretq; vel sibi, vel domino, prout res postmodum iudicaretur. *dd.ll.* immunis esset aut vectigalis secundùm euentum: sed neque monasterio eijceretur, vt,qui de libertate litigat,è castris; *d l.qui de libert.* nisi fuerit fugitiuus; & possessori, quasi furtum sui fecerit.

Vt nouitij participes sunt priuilegiorum istius monasterij cui adhærent; ita & qui de familia clerici sunt, interim clerici priuilegio vti debent. *vt diximus l.1.c.53.* & immunitate gaudere,vt explicat Malderus *de Iust t.5.c.6.d.6.* de Petro: vt quamuis ipse ex se liber non esset,vt Christus; tamen vt de Christi familia, esse debuerit: eoque Christum soluisse tributum, vt Petrum: *Matth. 17.* & non dixisse ne scandalizem, sed ne scandizemus. sic & Lugo *de Iust.t.2.d.36.sect.7.n.105.* ait patremf. soluere tributum, etsi in familia sint immunes; & contra non soluere; quamuis sint non immunes.sed agit de eo,quod ex emptione soluitur, quod ad patremf. pertinet. 12. *Familia clerici immunis.*

De foro beginarum, canonissarum,eremitarum,oblatorum,& religiosorum militarium ordinum egimus *sup.l.1.c.51.& 52.& locis ibi citatis.* an autem res patrimoniales illorum immunes sint à gabellis?alia est questio.&quamuis in fauorabilibus Ecclesiastici, & immunes iure habendi viderentur; tamen vsu non id obtinet: saltem apud nos. & apud Hispanos, Lusitanosque lege etiam sancitum refert Molina *vbi sup.n.5.* vt nec clerici minores *d.c.6.s.23.Trid.* requisita non seruantes immunes habeantur: imo nec illa seruantes alicubi, nec eorum quidem qui in sacris sunt bona patrimonialia à muneribus excusantur. aduersante licet c. quamquam *de cens.in 6.clem. præsenti eod. in 6.*Bulla cœnæ, vt supra *l. 3.c.3.n.2.* illam citauimus. 13. *Quia de beginis,canonissis,eremitis,&c.*

Sed quoniam multis visum est immunitatem clero non competere iure diuino; eoque ante Iustinianum,vt deduxit Malderus *vbi sup. dub.7.* tributa soluisse etiam Principibus Christianis, neque protestati leguntur conscientias lædi recipientium, quod alioquin indubiè fecissent, cum liberrimè reprehenderint violantes libertatem Ecclesiasticam, in causis Ecclesiasticis. quo & pertinet c.tributum.23.q.8.*& plura alia ibid.*& ipsius Iustiniani leges sero in occidente sunt,receptæ: *c.super.X.de priuil.* mirum non est mansisse etiam consuetudinem bona clericorum patrimonialia onerandi. 14. *Immunitas hæc an sit iuris diuini?* 15. *Cur mansit consuetudo onerandi patrimonialia clerici?*

præ-

præſertim vbi & ipſi Epiſcopi comitijs regnorum interſunt. *iuxta c. de capit. diſt.* 10. vbi plerumque & de oneribus reipublicæ ſeruandæ neceſſarijs tractatur: neque diœceſani quandoque ſatis attenderunt ad mandatum ſerio ſibi iniunctum, & quod ſub mortali obligare cenſet Lugo *de Iuſt. t. 2. d. 36. ſect. 7. n.* 1116. *in*
16. *fin.* curarunt exequi, & ſententias à iure prolatas aduerſus indebitè grauantes Eccleſias, Eccleſiaſticas perſonas, & earum bona. *eam diu*, inquit d. clementina *præſenti*, *faciant publicari, donec illi ſic exacta reſtituerint, & de tranſgreſſione huiuſmodi ſatisfecerint competenter.*

Ordinarijs incumbit publicare cenſuras clerum grauantium.

17. Quin etiam tales ſæpe fuerunt Eccleſiæ tempeſtates, vt non tantum patrimoniales Eccleſiaſticorum facultates arriperentur; ſed etiam Eccleſiarum agri. *c. conuenior.* 23. *q.* 8. vbi Ambroſius inquit, *ſi de meo aliquid poſceretur, aut fundus aut domus, aut aurū aut argentum. id quod mei iuris eſſet; reſpondi me libenter offerre: templo Dei nihil poſſe decerpere, nec tradere illud; quod cuſtodiendū, non tradendū acceperim.* ſubiungitque liberam, qualem diximus, monitionem. *deinde*, inquit, *conſulere me etiā Imperatoris ſaluti: ſi vult ſibi conſultum recedat à Chriſti iniuriā. hæc plena humilitatis ſunt, & vt arbitror, plena affectus eius, quem Imperatori debet ſacerdos.* quale debitum etiam exigit d. clement. *præſenti* ab omnibus diœceſanis. quamuis, vt diximus, non omnes ſatis ſemper præſtiterint.

Tempeſtates aliquando non permiſerunt.

18. Offerre, inquit Ambroſius, de ſuis facultatibus. id enim ſibi liberum erat: vt & nunc ſacerdotibus de ſuo patrimonio largiri; non autem templo Dei quidquam decerpere. Ambroſium religioſè, non minus quam generoſè imitatus eſt noſtro ſæculo, Cardinalis S. Carolus Borromæus: dum illius, Eccleſiæ iura defenſantis, caſtrum patrimoniale Prorex voluit inuadere. Dum quippe cuſtos nollet eò admittere milites, eam in rem miſſos; niſi mandatum domini acciperet; iuſſit mox illi, vt traderet: patrimonij & vaſalli debitum à iure Eccleſiæ longè ſecernens: nec illius iacturā Præſulis officium paſſus eſt labefactari. ſed & mox Rex caſtrum reſtitui iuſſit; & Eccleſiaſticam componi controuerſiam.

De ſuis clerici liberè, non ita de bonis Eccleſiæ contribuunt.

Non eodem modo loquitur Ambroſius de bonis Eccleſiæ, quo de ſuis. non illa offert, ſed tolerat grauari. vt rectè Malderus *vbi ſup. dub.* 6. vbi refert hæc illius verba; *ſi tributum petit; non negamus: agri Eccleſiæ ſoluunt tributum: non faciant de agris inuidiam: tollant eos, ſi libitum eſt Imperatori: non dono; ſed non nego. Vide ſup. l. 3. c. 8. n. 12. & l. 3. c. 3. n. 4. & ſeqq.*

Sed & loquitur Ambroſius de violenta ſublatione. qua indirectè cogeretur ad tradendam baſilicam; nam de tributo iuſtè antiqui-
19. tus conſtituto plenius Vrbanus Papa *in d. c. tributum. de exterioribus Eccleſiæ*, inquit, *quod conſtitutum antiquitus eſt, pro pace & quiete, qua nos tueri & defenſare debent, Imperatoribus perſoluendum eſt.* ſunt & alia *eadem quæſt.* 8. ſed poſterioribus ſanctionibus plenior bonis Eccleſiæ, & Eccleſiaſticorum data eſt immunitas generatim; atque ſine reſtrictione: adeoque & patrimonialibus: Malderus, *vbi ſup dub.* 9. *Lugo vbi ſup n.* 107. extendit ad colonos, cum fructus nondum ſunt ſeparati à ſolo Eccleſiaſtico; ſed adhuc in dominio Eccleſiæ. quin & ad emphyteutam, cuius fundus, quoad directum dominium, Eccleſiæ ſit; non cenſus tantum. ſed nec iterum hæc vſu recepta ſunt vbique.

Plenior ex poſteriori iure libertas, in fructibus beneficialibus.

Cæterum quamuis Eccleſiaſticæ perſonæ earumque bona immunia eſſe debeant à ſolutione gabellarum, *vt etiam tradit Gutierres de gabell. q.* 87. tamen in nouitijs cenſet *q.* 95 *n.* 29. *& ſeqq.* ſubiectos eſſe gabellis, quaſi eo tempore non ſint religioſi; illudque ſit attendendum: nihilominus d. c. religioſo argumentum præbet in contrarium, vt effectus non ſi conſiderandus; ſed ſtatus qui interim habetur pro effectu; ſed Gutierr. *n.* 35. imprimis conſiderat leges ſui regni, & *n* 38. gabellam, vt nouam, ſeu quartam munerum ſpeciem: ideoque quæ ibidem, alijſque in quæſtionibus tractat cum aliqua reflexione legenda ſunt, antequam recedatur ab ijs quæ *n.* 9. dicta ſunt.

CAPVT XVI.

De pœnis eorum qui clerum grauant.

EXcommunicatio & anathema infligitur. *c. non minus. c. aduerſus. X. de immunit. Eccleſ. & Bulla cœnæ* atque reſtitutionis obligatio. *Binſfeldius tract. de iniur. c. olim. concluſ.* 12. vbi ijſdem etiam quoſcumque conſilio & ope conſentientes; (an & tacentes qui ex officio loqui deberent, quaſi qui tum pro conſentientibus habeantur? *argument. c. 2. de confeſſ. in 6.*) in eaſdem pœnas probat incidere: obligationemque reſtitutionis non tantum pœnalem eſſe; ſed etiam naſci ex natura rei vtpotè *cum res aliena*, inquit Auguſtinus, *propter quam peccatum eſt, cum reddi poſſit, non redditur; non agitur pœnitentia; ſed fingitur: ſi autem veraciter agitur; non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. c. ſi res.* 14. *q.* 6. & valdè exagitat *ſub dubio* 2. Binsfeldius eos, qui immunitatem Eccleſiaſticam perturbant; ſacerdotium iudicant, Eccleſiaſtica dirigunt: vt ſæpe patiantur in ſuis, qui vſurpata poteſtate quærunt dominari in alienis: applicatque illud Hoſij ex *Athanaſio ad Conſtantium, quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue. ne quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens. graui crimini obnoxius fias: & infra; grauia ſunt iſta, ait, & plus quam grauia: ſed tamen iſtiuſmodi, quæ congruunt in eum qui Antichriſti imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernendo Principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudicijs Eccleſiaſticis, non merito dicat illum eam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele prædicta eſt? cap. 9. Matth. 24. Nam cum circumamictus ſit chriſtianiſmo, & in loca ſancta penetret, & inibi conſiſtens deuaſtet Eccleſias, abrogans canones, vi cogens vt ſua obtineant,*

1\. Excommunicatio & anathema, & reſtitutionis obligatio.

2\. Antichriſti aſſimilatio.

quis vnquam audebit dicere, hoc tempus Christianis pacatum esse, & non potius persecutionem esse? hæc quidem ea potissimum spectant, quæ regimen Ecclesiæ Christi concernunt: sed & suo modo, qui electos in sortem domini pone Christum in personis, rebusque angariant; & prouentus vsibus diuinis destinatos, ad prophanos diuertunt. qui enim quod Episcopis & summo Pontifici deferri canones volunt, vt cognoscant quando res Ecclesiasticæ, Deo oblatæ, diuinis vsibus destinatæ, ad onera sæcularia transferri possint, ad suum arbitrium trahunt; viderint (vtinam non nimis tardè!) quam longè ab istiusmodi assimilatione distent.

CAPVT XVII.

De consuetudine circa immunitatem à gabellis.

1. In clericis minorum Ordinum, consuetudini aliquid permittit,

IGitur de consuetudine circa immunitatem Ecclesiasticam à tributis, merito hic aliquid dicere conuenit. nam & Molina *vbi sup n.* 5. & Malderus *vbi sup. dub.* 8. etiam consuetudinem admittunt ex tacito Papæ assensu in clericis minoribus; & ratione, quod nimium olim multi ad eum gradum ascendebant, sola immunitatis causa, cum graui iactura tam Principum, quam residui populi, in quem solum onera publica incumbebant: quam etiam quidam considerant, dum Ecclesijs, & manibus, vt vocant, mortuis vetant immobilia comparare. vbi illæ maiorem ditionis partem possident, respublica eneruatur, nec suæ iam sufficit defensioni. nec, quanto illa eget subsidio, soli populares corrogare possunt. aut ea demum permittunt conditione, vt cum populo ex his sacer ordo contribuat. quod quidem videtur damnari *in c.* 1. *X. de immun. Eccles. in* 6. sed

2. An & in nimia rerum immobilium comparatione?

agere de illis, qui infesto sunt animo aduersus Ecclesiam non ex huiusmodi necessitate statuunt vult Peckius *de amortizat. bon. c.* 6. etsi neque ita admittit Diana *p.* 4. *t.* 1. *r.* 101. *p.* 6. *t.* 3. *per tot.* sed & Concilium Trid. *s.* 23. *c.* 4. tonsuram vetat ijs conferri, de quibus probabilis coniectura non sit, eos non sæculari consideratione, sed vt Deo fidelem cultum præstent, hoc genus vitæ elegisse: non ergo ijs, qui ad immunitatem dumtaxat aspirant.

Diximus ergo *lib.* 1. *c.* 66. de consuetudine, vt introduci nequeat ad tribuendam iurisdictionem laicis in clericos: *lib.* 2. *c.* 3. vt reprobata sit, ne possit authoritatem gignere in statuendo, decernendo, legem ferendo, super personis, rebusque Ecclesiasticis. & multas enumerauimus, singulatim à iure reprobatas, etiam illas Anglicas de quibus D. Thomas

3. An circa collectas?

Cantuariensis, Anselmus, alijque illic cum Regibus sæpius decertarunt. hic ergo locus dabitur illi tractationi, an consuetudine, præsertim immemoriali, introduci possit, vt clerici laicorum collectis subijciantur? Personas

quidem ipsas subijcere, & capitationes indicere, recidit in eandem quæstionem, quæ de iu- 4. Personales?
risdictione agit, in ipsas personas per consuetudinem quærenda. quamuis enim merito dici solet res personarum immunitatem nancisci, & accessorium sequi conditionem sui principalis; fatendum est tamen libertatem ipsam primario competere personis; rebus per consequentiam dumtaxat; & propter personas. & vt rectè dicitur *propter quod vnumquodque tale, & ipsum magis*; ita natura rei personas ipsas exemptas, immunesque magis esse, quàm res, propter personas, immunitatem consequentes. vt *Matth.* 6. anima plus est quam esca, & corpus plus quam vestimentum. adeoque videri possit minus reprobandam esse consuetudinem immunitati rerum Ecclesiasticarum aduersantem, quàm libertati; atq; exemptioni personarum.

5. Reales?

6. Canones tam immunes iubent esse res, quàm personas Eccl. & consuetudines contrarias damnant.

Verùm id quidem est, canones tam rebus, quàm personis libertatem asserere; & contrariam consuetudinem reprobare: adeo vt & per immemoriale tempus tolerata, si in iudicium deducatur sustinenda non sit: *vt latè deducit Euerard. cons.* 42. *n.* 48. *& seqq.* & authoritatem canonum consuetudines reprobantium eandem esse, atque in omnibus æquè efficacem. quorum resistentia æquè in interitum omnium contrariorum operetur: adeoque & Bullam cœnæ tam rerum, quàm personarum libertatem imminui vetantem, æquè in omnes aduersarias consuetudines vires derogatorias exercere: nihilominus & illud verum manet, generalem locutionem ex ratione interpretationem capere. vt credamur sæpius quædam illa non comprehendisse, quæ in specie rogati non negaremus. *c. in generali de reg. iur. in* 6. *& quæ ibi traduntur.* eoque magis quædam specialius prædiligere, vt quæ in aliorum defectum comprehendantur. vt traditur *in l. obligatione D de pignor.* adeoque quamuis immuni- 7. Non possunt tam non videri prædiligere personas.
tas tam rebus quam personis sit concessa, prædiligatur tamen quæ personis: & ægrius toleretur consuetudo, quæ personarum exemptionem, quàm quæ rerum, oppuget: & consequenter propius Pontificis tolerantia in rebus, quàm in personis, pro assensu capere possit interpretationem. quemadmodum Papon *Arrest l.* 5. *t.* 11. *art.* 37. recitat etiam Nobiles extra causam feudi acquirentes de huiusmodi bonis gabellas soluere, alioquin esse liberos, iussisse Senatum Parisiensem.

8. Tolerabilius ergo non eximi patrimonialia bona clericorum, quàm Ecclesiæ.

Quapropter tolerabilius est, vt de bonis patrimonialibus clericorum etiam sacris initiatorum, gabellæ soluantur, quam de bonis Ecclesiæ, quæ diuino sunt cultui oblata: & quæ semel Deo sunt sacrata ad profanos vsus, prouentus vectigales, & tributarios trahi non debent.

9. Tum eorum, qui propriè Ecclesiastici non sunt, ac minorum Ordinum.

Iterum vt qui in rigore Ecclesiastici non sunt, vel qui sunt contra præscripta canonum, & speciatim *d. c.* 6. *sess.* 23. Trid. non seruant, grauari tolerentur, ac multo magis illorum bona patrimonialia: & quo magis distant à rigo-

rigoroſa acceptione vocis Eccleſiaſticæ, tanto facilius eorum grauamina tolerentur.

10. Tum quanto cauſa iuſtior

Item quanto cauſa tributorum iuſtior eſt, & forma exigendi rationabilior; tanto facilius præſumatur ex tolerantia tacitus Papæ conſenſus.

11. Tum quanto directius ad Eccleſiam ſpectant onera.

Ac multo maximè quo propius cauſa accedit ad directum Eccleſiæ, Eccleſiaſticarum perſonarum, rerumque reſpectum, tanto rurſus veriſimilius Papæ conſenſus præſumatur: nam in ijs quæ directè ipſam Eccleſiam, Eccleſiaſticas perſonas, aut res reſpiciunt, *vt de bello ſacro diximus ſup. hoc lib. c.8.* ad prohibitiuos canones non aliter pertinent, quam ne onera ab ipſis ſæcularibus iniungantur: ſed authoritate Eccleſiaſtica pertractentur.

12. Et bona recentius Eccleſiæ ſunt quæſita.

Denique, ſi etiam facultates Eccleſiæ ad aliquam contributionem ſint vocandæ; facilior conſenſus præſumatur in recens quæſitis; quam diſertè iam olim ſpecialius expreſſis. *Vt in Concilio Wormatienſi. c. ſancitum. 23. q. 8. c. 1. X. de cenſib.*

13. In quibuſdam habita rationabilis conſuetudo:

Cum ergo Molina, Malderus, in locis & caſibus *de quibus ſup.* alijque benignè cenſeant de huiuſmodi conſuetudine: & Lugo *vbi ſup. n. 114.* quamuis Romæ, vbi ſcrupuloſius ſcribitur, cenſuerit rationabilem eſſe conſuetudinem in vtramque partem de collectandis bonis patrimonialibus religioſorum equeſtrium

14. Si paulo vlterius ab immemoriali tempore ſit progreſſa, non mox omnibus diris deuota ab omnibus cenſetur.

militiarum quibuſdam non immerito videbitur immemorialem conſoetudinem, ſi etiam paulo vlterius progrediatur ad imponenda ea onera, quæ iure ciuili Iuſtinianæo imponi ſolebant, non mox omnibus ita diris deuotam eſſe cenſendam, vt canones & Bulla cœnæ generatim ſonat.

15. Præſertim pro expenſis belli ſacri.

Præſertim hoc tempore, atque vbi agitur de bello ſacro, *de quo diximus ſup. l. 3. c. 8.* & ſimilibus cauſis.

CAPVT XVIII.

De oneribus Eccleſiaſticis.

1. Subſidium non vltra neceſſitatem exigendum.

AD immunitatem Eccleſiarum etiam ſpectat ne prælati dominentur in clero: ne exactores ſed paſtores videantur: ne prædam quærant potius in ſubditis, quàm ſubſidium. *c. quia plerique. de immun. Eccleſ.* vbi ſingulatim id ſtatuitur, ne prætextu procurandi Legati, aut

2. Ne quidem titulo tractandi legati.

ſimili, plus prælati extorqueant, quàm ſoluant; aut alioquin & reſtituant, alterumque tantum ſoluant: & ſuperior huiuſmodi querelam negligens canonicæ ſubiaceat vltioni. eandemq; pœnam canones infligunt prælatis ipſis viſitantibus, & titulo procurationis indebita exigentibus. *c. 1. § procurationes. c. exigit. de cenſ. in 6.*

3. Aut viſitationis, procurationiſq; ſuæ, vt in Trid.

qood ipſum & innouat, & ad plures caſus extendit Concilium *Trid. ſ. 24. c. 3. §. interimque. caueant*, inquit, *ne inutilibus ſumptibus cuiquam graues, oneroſiue ſint; neue ipſi, aut quiſquam ſuorum quidquam procurationis cauſa pro viſitatione, etiam teſtamentorum ad pios vſus, præter id quod ex relictis pijs iure debetur, aut alio quouis nomine, nec pecuniam, nec munus quodcumque ſit, etiam qualitercumque offeratur, accipiant: non obſtante quacumque conſuetudine, etiam immemorabili, exceptis tantum victualibus, quæ ſibi ac ſuis frugaliter, moderateq; pro temporis tantum neceſſitate, & non vltra, erunt miniſtranda.* vbi plura proſequitur; vt conuentiones antiquæ ſaluæ 4.

Vt nihil inſuetum admittatur.

ſint, & conſuetudo nihil ſoluendi nec quicquam inſuetum admittatur. cuncta ſub obligatione dupli reſtituendi (de cuiuſmodi pœna, & generatim de reſtitutione vide latè Panorm. *Zabarell. Ioan. And. in d. c. quia plerique*) vt tam Concilij, quàm veterum canonum intentio ſit, vt clerici à prælatis ſuis nullatenus prægrauentur *c. cum Apoſtol. X. de cenſib. diximus in Iur. pont. non anal. de cenſ. n. 9. & ſeqq. & in Conſult. can. eod. conſ. 1.*

Igitur inter onera Eccleſiaſtica quædam ſunt ordinaria, quædam extraordinaria, vt in ſæcularibus. ordinaria; cenſus & cathedraticum: ille, vt initio eſt impoſitus quotannis præſtandus: *c. 7. X. de cenſib.* vt & cathedraticum iuxta antiquū modum; in agnitionem cathedræ Epiſcopalis *d. c. 7. 18. 20. c. olim eod. c. conquerente X. de off. ord.* procuratio Legati: *c. ad audientiam X. de præſcript.* decimæ beneficiorum in neceſſitate Sedis Apoſt. *clem. fin. de decim.* charitatiuum ſubſidium: *d. c. conquerente. c. cum Apoſtol. X. de cenſib. c. quamquam eod. in 6.* procuratio viſitantis: *c. cum venerab X. de cenſ.* & quædam ſimilia. *de quibus vide Cucchum In Inſtit. maior. lib. 2. t. 6. n. 40 & multis ſeqq.* vnde & charitatiui ſubſidij ratio extenſa dicitur ad releuationē Epiſcopi, Eccleſiæue ſuæ citra culpam ære alieno grauatæ, & Cæſarei Senatus iudicio pro Electore Colonienſi aduerſus Abbatem Werdenenſem, alioſque ann. 1431. quod & probauit Menochius *de arbit. l. 2. caſ. 178.* vbi & alias cauſas propooit.

5. Onera ordinaria & extraordinaria.
6. Cenſus.
7. Cathedraticum.
8. Procuratio legati.
9. Decimæ papales.
10. Charitatiuū ſubſidium.
11. Procuratio Epiſcopi viſitantis.
12. Releuatio Epiſcopi, & Eccleſiæ ab ære alieno, rationabiliter contracto

Omitto hic onera procurandorum Viſitatorum, hoſpitum, pauperum, ac fabricarum Eccleſiarum, quæ continuo, vt res poſtularit, clero incumbunt. & proculdubio ita deduci à prouentibus illorum debent, ne exigantur vltra quam facere poſſint, quamquam hæc conniuentibus oculis laici ſoleant præterire; etſi & grauia ſint, & prouentibus Eccleſiaſticis magis propria.

13. Cura pauperum, hoſpitum, fabricarum &c.

Multo magis Prælati hæc attendere debent, ſubditos non grauare, non cenſus augere, non inſueta & indebita onera imponere, ſeruitia & operas indicere, non angarijs & parangarijs moleſtare: potius defendere ſi inferiores eos exagitent. cum ne laici quidem ſimilibus ſubditos grauaminibus vexare poſſint, quin ad reſtitutionem cogi, & feudo priuari poſſint. *Latè Binsfeld tract. de Iniur. ad c. 9. q. 9. conc. 1. 2. 3. 4. & q. 8.* neceſſitati tamen ineuitabili obſequendum eſt, ſub iuſto arbitrio. de quo vide latè Menoch. *de arbit. l. 2. caſ. 182.*

14. Charitatiuum ſubſidium vt poſtulari à clero non imperari poſſit,

Poſtulare ſiquidem prælati poſſunt, cum vrget neceſſitas, charitatiuum ſubſidium, de quo paulo latius videamus. Opponitur enim tallijs, & exactionibus à Concilio Lateranenſi;

nensi; *in c. cum Apostolus. §. 1. X. de censib. prohibemus*, inquit, *ne subditos suos tallijs & exactionibus Episcopi grauare præsumant. sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquoties superueniunt, vt. si manifesta ac rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare.* postulare, inquit Concilium: est autem postulare *in l. 1. D. de postuland.* desiderium suum exponere: & in canonibus postulatur, qui eligi non potest: *c. vlt. X. de postuland.* postulat ergo, qui ius imperandi non habet. &, vt exigit Concilium, vt cũ charitate postuletur; charitas facit, vt alter alterius onera portet: talliæ autem, & exactiones authoritate imperantur. quare qui tallias imponunt, exactiones faciunt, grauiter in canones impingunt: quod si prælati iurisdictionem etiam habeant temporalem, & in illius vim tallias exigant à clericis; in pœnas incidere, vniuersim per canones propositas, satis conuincunt canones generatim, contra offendentes libertatem & immunitatem Ecclesiasticam, lati: Bulla *cœnæ. §. quique collectas. 18. in verb. quauis etiam pontificali dignitate insigniti.*

Igitur charitatiuum subsidium, vt suo nomini respondeat, benignè & suauiter petendum est; tanquam auxilium, pro necessitate; non pro authoritate tanquam debitum. eademque postulatio *d. §. 1.* permittitur Episcopis: inferioribus verò negatur: per antithesim. §. *Archidiac. verò ibid. gloss. in verb. exactiones*, nisi fortè consuetudine obtinuerint.

15. Pro necessitate, non ex authoritate.

Permittit autem tantum d. §. 1. Episcopis pro necessitatibus, quæ superueniunt, vt postulare auxilium possint: non illis ergo, qui prouentus suos prodigunt; qui modesta supellectili, & mensa, ac frugali victu contenti non sunt: *iuxta Concilium Trid. sess. 25. c. 1.* non illis, qui thesaurizare volunt; subditis graues; quos pastorum more deberent fouere. *contra d. c. cum Apostolus. in princ. & d. §. 1.* multo minus illis, qui ex reditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresue suos augere studeant: *contra d. c. 1. sess. 25. Trid.* necessitas ergo exigitur; & vt oneri prouentus Episcopales, parcè administrati, non sufficiant.

16. Parcis prælatis non prodigis, amicos ditantibus.

Postulatio etiam indicat debere Episcopos desiderium suum, causamque necessitatis exponere Capitulo suo, & clero: vt quod omnes tangit, ab omnibus approbetur; & consensus obtineatur: secundùm ea quæ decreuerunt canones, *De his quæ fiunt à prælatis sine consensu Capituli*. neque enim sufficit sola Episcoporum necessitas; sed & vt sit *manifesta*, inquit d. §. 1. *& rationabilis causa.* qui enim in necessitatem sua culpa se coniecit, sibi eam habet imputandam.

17. Exposita necessitate manifesta, & causa rationabili.

Iterum *moderatum*, inquit d. §. 1. *valeant auxilium postulare.* auxiliares in bello copiæ accedunt principali exercitui; non ergo onus omne in clerum reclinari debet; sed subsidium ille ferre grauatis Episcopis, quorum prouentus principaliter conueniendi sunt; ita, vt moderatum semper sit auxilium, arbitrio boni viri tam quoad quantitatem, quàm tempus; si in plures annos quid conferri postuletur: quàm quoad cumulationem aliorum onerum; si fortè in idem tempus vel decimæ Papales incidant; vel Imperatoria aduersus Turcam; Principum aduersus hæreticos, aut rebelles subuentio.

18. Moderatum.

Denique moderatio esse debet ad mensuram causæ. vt si prælatus, Imperij Princeps, ad comitia Imperij vocetur; subsidium non grauius postuletur, quam digna proficiscentis cum parcimonia exhibitio requirat. sed & causa expendenda est, quem respiciat. comitia quæ habentur vt ditiones à Turca, hæreticisue defendantur, clerum respiciunt non minus; quàm populum: rationabilis ergo hæc causa est, vt à clero subsidium postulari possit: si comitia autem habentur pro administratione temporali ditionis; & ijs, quas d. c. non minus, *d. c. aduersus. de immunit. Eccl.* vocat communes vtilitates, vel necessitates; tum clerus in subsidium vocari non potest, nisi cum laicorum non sufficiunt facultates: de causa tunc clerus cum Episcopo deliberat, & consulitur Pontifex. *iuxta d. c. non minus. d. c. aduersus.* de charitatiuo subsidio vide plenius Binsfeldium *tract. de Iniur. ad c. olim.*

19. Secundum suam causam: quos ea respicit.

LIBER

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

De vtriusque iurisdictionis concordia.

1. *Vna iurisdictio alteram iuuare, non impedire debet.*

QVOD si personis priuatis non tantum liceat, sed etiam oporteat, inuicem subsidium & defensionem præstare, *vt latè Binsfeld. tract. de iniur. ad c. 9. q. 7.* multoque magis à personis publicis officiorum ratio id exigat: *Binsfeld. ibid. concl. 7.* non tantum vna alteram impedire iurisdictio non debet; nec inuicem se compati dumtaxat: sed etiam iuuare, & in commune bonum amicè coniurare. Id operæ pretium est specialius nonnihil disquirere; & quatenus inuicem se respicere, colere debeant ac obseruare. Igitur hæc res humanas debet Iurisdictio, illa diuinas curare: hæc bonum, & tranquilitatem publicam; illa salutem debet animarum. atque ita quidem inter christianos, vt quies publica subseruiat animarum securitati. vt semper meminerint Principes, Magistratus, Iudices ita regere; vt nunquam nesciant, nihil homini prodesse, *si vniuersum mundum lucretur; anima verò sua detrimentum patiatur.* nunquam obliuiscantur Ecclesiasticam potestatem constitutam esse *super gentes, & regna; vt euellat, & destruat, edificet & plantet.* vt si quid humanarum rerum prosperitati congruum sit, saluti autem animarum aduersarium; impediatur, euellatur, destruatur: si quid saluti animarum necessarium; ædificetur, atque plantetur: si deuiarit potestas terrena; in viam redueatur à spirituali. *c. vnam sanctam de maior. & obed. in extrauag. commun.* si facta Regum, Principum, Magistratuum aut publica sint peccata, aut euidenter iniquitatem inuoluant; debet spiritualis potestas inquirere, & corrigere. *c. 1. X. de off. ordin. c. nouit. X. de iudic.* arguere, increpare, obsecrare: quin & publicè peccantes palam corripere, iuxta Apostolum. *1. ad Timotheum c. 5. c. sed illud. 45. dist. c. si peccauerit vers. ergo 2. q. 1. Concil. Trid. sess. 24. c. 8.* quomodo Ambrosius Theodosium reprehendit, & ad pœnitentiam deposita purpura adegit: & ad legem condendam, qua imposterum obuiam iretur, ne similis Thessalonicensi cædes, aut properata nimium condemnatio deinde contingeret. Innumera sunt Pontificum, atque Episcoporum exempla, qui notoria Principum, magistratuúmue crimina publicè reprehenderint; increpando, obsecrando, corripiendo.

2. *Ecclesiastica sei sæculares subiectas.*

3. *Ecclesiastica potestas contraria corrigat.*

4. *Etiam potestates, si opus, palam.*

vt Eudoxiæ iniustitiam Chrysostomus; libidinem Bosleslai Stanislaus; iniquas leges, & Ecclesiæ iniurias Henrici II. Thomas Cantuariensis, qui nec exilia, mortémue pro salute animarum timuerunt. vtinam hodie accenderetur zelus omnium potestatum Ecclesiasticarum ad impedienda, refrænanda, & in fonte suo extinguenda peccata. fontem dico, hæc bella, quæ hodie totam Europam occupant. vnde scelerum miriades nascuntur. quomodo Alexander III. *in c. 1. X. de treug.* *quoniam*, inquit, *funiculus triplex difficilè rumpitur, precipimus. vt Episcopi ad solum Deum, & ad salutem populi habentes respectum, omni trepidatione seposita ad pacem firmiter tenendam mutuum sibi consilium, & auxilium prebeant: neque hoc alicuius odio vel amore pretermittant. quod si quis in hoc opere trepidus inuentus fuerit, damnum propria dignitatis incurrat.* vtinam, inquam, accenderetur zelus Ecclesiasticarum potestatum, vt intrepidè tam ea consilia, & auxilia præstent, quæ ad pacem dirigant, ac salutem populi; quàm resistant frigidis illis salamandris, quæ politica consideratione bella excitant, aut fouent. Vnde tam scelerum propagines, quàm fidei ac religionis exterminia prognascuntur. vt pomeria terrena producant, limites amplient, securos possideant, poma aurea alienis ditionibus, atque diffidia immittunt, nutriuntúe: cultus Dei, fidei, ac religionis cura neglecta. vnde & deplorandum est hodie maximè, quod olim querebatur D. Hilarius ad Constantium; *facta est fides temporum potius, quàm Euangeliorum. dum & secundum annos scribitur, & secundum confessionem baptismi non tenetur. periculosum nobis admodum, atque etiam miserabile est, tot nunc fides existere, quot mores.* Hi sunt fructus huiusmodi bellorum, consiliorumque politicorum, horum seminatoribus Ecclesiastici præsides palam, fortiterque obniam ire optandum esset: inculcare diuina verba ad Salomonem *lib. 3. Reg. c. 11. quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, & precepta, qua mandaui tibi, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo.* sed & seruus illius Ieroboam, quia fecerat sibi Deos alienos, & conflatiles, ne subditi ascenderent in Jerusalem, & ad priores suos Reges reuerterentur, percussa perijt tota domus Ieroboam. *lib. 3. Reg. c. 14.* sed & Iehu percussor in Regem eleuatus non custodiuit, vt ambularet in lege domini, nec recessit à peccatis Ieroboam, & malè item à Deo mulctatus est. optimè de Iudæis Augustinus *tract. 43. in Ioannem dicebant*, inquit, *quid facimus, quia hic homo multa signa facit? si dimittimus eum sic, omnes credent in illum; & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem. temporalia perdere timuerunt, & vitam æternam non cogitauerunt; ac sic vtrumque amiserunt.* id quod vtrumque sæpè contin-

5. *Etiam eriminα corripere Principum solet.*

6. *Etiam iniusta bella singulatim.*

7. *Et politicismos.*

8. *Quos etsi tardè grauiter tamen ira Dei punit aliquando.*

9. *Temporalia & spiritualia auferendo.*

git politicis: vltimum autem ſemper ijs, qui iniqua bella ſuadent, ſuſcitant, fouent; ſcelerum damnorumque cauſæ: dum qui talia agunt, digni ſunt morte, non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

10. Ideo Præſules in Eccleſia vt ædificent, & plantent: euellant, & diſtruant.

ad Rom. c. 1. nec dimittitur peccatum dum non reſtituitur ablatum. & qui cauſam damni dat, damnum dediſſe cenſetur. his inquam ſentibus, & vepribus euellendis conſtituti ſunt præſules Eccleſiæ, ſuper gentes & regna: virga & pedo armati ſunt, vt ſic ibi oues ſuas viderint deuiantes, in viam rectam cogant: in viam ſalutis. virgâ directionis, virgâ regni ſpiritualis. datum eſt denique pedum, vt quos monitis flectere non potuerint, armis ſpiritualibus in ouile Chriſti compellant intrare: & inuitos etiam dirigant in viam pacis; in viam ſalutis. ob qoam & duo gladij ſunt in Eccleſia: alter pro Eccleſia, alter ab Eccleſia exerendus: alter ſacerdotis, alter manu Regum, & militum, ſed ad nutum & patientiam ſacerdotis. *d. c. vnam ſanctam.* innuere ergo debet ſacerdos quando exerendus, & quando in vagina ſit recondendus: quando bella, quæ politicè vtilia videntur, iniuſta ſint; & occidant animam bellantium, & bella indicentium.

11. Alioquin ſpeculatoris non buccinantis pœnam expectaturi.

hæc niſi indicauerint, qui poſiti ſunt ſpeculatores, anima quidem iniqui peribit, requiretur autem à manu ſpeculatoris. hoc igitur officium debet imprimis poteſtas ſpiritualis ſæculari: vt in rebus huiuſmodi ſummis, ſumma animi contentione, zelo, atque prudentia id innuat, vrgeat, oportunè, importunè, quod neceſſarium ſit ad ſalutem communium onium ſibi commiſſarum: ſed earum imprimis, quæ præëminent, quarum exempla cæteri ſequuntur; quibus vel ad interitum præeunt, vel ad ſalutem. Jta *Iſai. c. 62. ſuper muros tuos Ieruſalem conſtitui cuſtodes:* ita Eccleſia, etiam militans terribilis, vt caſtrorum acies dicitur ordinata: ita Petro claues datæ, & cura paſcendi: ita Principes ſubditique vocem Paſtoris audiunt: & in illius defenſionem gladium portant. *c. boni. d. 96. c. tributum. c. principes. c. Maximian.* 23. *q.* 5. *c. Chriſtianus.* 11. *q.* 1. ita in confirmatione Jmperatori traditur gladius *in defenſionem S. Matris Eccleſiæ; vindictam malefactorum, laudem bonorum. Pontifical. in coronat. Imperat.* Denique ideo in Eccleſia diuerſi ſtatus, atque officiorum gradus, vt alij alios iuuent, ſuſpiciant, complectantur. *c. ad hoc d.* 89.

CAPVT II.

De Inhibitionibus Iudici ſæculari ab Eccleſiaſtico prouidè faciendis.

SÆpius mentio eſt in iure de huiuſmodi inhibitionibus. neque difficultatem pati poſſunt in ea materia, quæ per canones ſoli Eccleſiæ reſeruatur: *M. Ant. Gen. in prax. c.* 78. vt fidei, ſacramentorum, ſimiliumque cauſarum, quarum laici ſunt incapaces, ſeu quæ ad eos deferri non poſſunt ſine imminutione Eccleſiaſticæ libertatis. ob cuius conſeruationem D. Thomas Cantuar. iniquos conſiliarios deterrere fruſtra conatus, diris deuouit: ipſe gladijs impiorum occubuit. ſic à præſumptione & temeritate c. ſæcular. *de for. compet. in* 6. ſæculares Judices decernit cenſurâ Eccleſiaſticâ compeſcendos. c. licet *de iureiur. in* 6. ſimili cenſura ad ſeruandum ius canonum in obſeruatione iuramenti: *c.* 2. *de except. in* 6. ſimiliter ab iniquitate reijciendæ exceptionis rei per Iudicem Eccleſiaſticum iudicatæ: *c. decernimus. de ſent. excommun. in* 6. vt ſimiliter cogantur repellere excommunicatos ab agendo, patrocinando, & teſtificando. verum in ijs, quæ eiuſmodi incapacitatem non ſecum trahunt, ſed mixtæ potius cognitionis ſunt; circumſpectè admodum eſt verſandum. *vt diximus lib.* 1. *c.* 43. *n.* 11. apud nos edictum Imp. Car. V. ſi cum Regijs Iudicibus controuerſia incidat, iubet vti requiſitorijs; quibus ſi non deferatur, accedi Regiâ Concilia, vt prouideant. cuiuſmodi ſtatutum ſi recipiatur, vt expediens; probeturque ab Eccleſia; eo ſpectare videbitur, vt incommoda vitentur, quæ ſæpius oriuntur ex diſputationibus, quæ fiunt ſine præſide: non tamen iure vires cenſebitur obtinere, vt Eccleſiam exarmet, aut in illam ſtatuat poteſtas ſæcularis; auferat, reſtringatque à Chriſto traditas Petro claues: ſed potius decretum d. c. ſæcular. hac in parte declarat nullam eis competere iuriſdictionem: *Vide M. Ant. Gen. vti ſupra.* Poterit etiam Iudex ſæcularis præſcribere parti terminum, intra quem coram Iudice eccleſiaſtico ſe præſentet: non huic, intra quem expediat: ſed hic moroſo poteſt terminum præfigere ſub pœna, quod eo fruſtra lapſo permittetur ſæculari progredi, perinde atque ſi huiuſmodi exceptio propoſita non eſſet *M. Ant. Gen. ibid.* Concordata Brabantiæ an. 1541. ſuo in caſu annum præfigunt.

1. In his quæ ſoli Eccleſiæ competunt, res plana eſt.

2. Cenſuris Eccleſia vtitur pro obſeruatione iuramenti.

3. Pro authoritate rei ab ea iudicatæ.

4. Repellendis excommunicatis.

5. In his quæ mixti fori valdè cautè procedendum.

6. Quid hic Edicta?

7. Non ad exarmandam Eccleſiam.

8. Iudex etiam ſæcularis parti præſcribit terminum, vt compareat coram Eccleſiaſtico.

CAPVT III.

De auxilij inuocatione.

COntingit Iudicem, qui de cauſa cognouit, pronunciauitque exequi ſententiam non poſſe: ſi v. g. damnatus ſit extra ſuum territorium; vel clericus in expenſas damnatus, aut ex reconuentione; iure requirit Iudicem alterius territorij, ſeu Eccleſiæ, vt ſententiam exequatur. ſicut refert M. Ant. Gen. in S. Concilio Neapol. fuiſſe deciſum, concernentia executionem remittenda eſſe ad Judicem Eccleſiaſticum. *In prax. Neap. c.* 76. *c.* 12. debent-

1. Inuicem iudices mutuum auxilium præſtant.

12. debentque id inuicem ſibi Iudices , vt au-
xilio ſint iuſtitiæ exercendæ , rarius autem re-
quiritur Eccleſiaſticus à ſæculari , quàm con-
trà. quod penes hunc ſit manus militaris. ta-
metſi aliquando , per fraudem quidam facul-
tates ſuas occultant, né poſſint à Judice argui.
2. cui malitiæ deferendum non eſt , ſed per cen-
Etiam Eccleſiaſticus per cenſuras ſæculari.
ſuras eſt fraus, & improbitas côercenda. quo-
modo refert Charondas *Reſponſ. lib.* 2 *reſp* 28.
iudicatum, iure dominum directum à vaſallo,
& conſcijs per monitorias cenſuras exigere ti-
tulos conceſſionis , quos habebant quidam
occultatos. cum porrò non eſt euidens fraus,
3. tam in vim Concilij Trid. *ſ.* 25. *c.* 3. quàm
Præſertim aduerſus iniuſtos occultatores.
conſtitutionum regiarum in Gallia , *Charon.*
lib. 1. *reſp.* 42. vix in ciuili cauſa locus eſt cen-
ſuris; quamdiu executioni aliud ſupereſt au-
xilium. quod idem ſingulariter in clerico *lib.*
4. 13. *reſp.* 4. decretum memorat. ne ob debi-
Vix in cauſa ciuili, cum aliter executio fieri poteſt.
tum ciuile cenſuris ſubijciatur. quando ta-
men extra regulas communes ſuadebit æqui-
tas quem percelli, quem aliter cogere non po-
teſt Iudex ; cenſuram requiſitus interponet
Eccleſiaſticus. vt non ita pridem Procurator
Regius monitorias petijt ab Ordinario B. ad-
uerſus eos , qui merces naufragas , domino
non apparente Principi debitas, rapuerant.
5. Monitoriarum æquitatem commendat ,
Æquitas monitoriarum.
quod ad curam magiſtratus pertinet , proui-
dere vt probatio rerum ſalua ſit. *l curent. D.*
de teſtib. Concilium porrò *Trident. ſeſſ.* 25. *c.* 3.
6. de monitorijs, *ne Iudex ad eas* , inquit , *conceden-*
Poſtulandæ illæ à ſæculari magiſtratu, non imperandæ.
das cuiuſuis ſæcularis etiam magiſtratus , *authoritate*
adducatur. ſunt tamen illæ in ſubſidium iuſti-
tiæ inuentæ : vt cum de ſunt alia probatio-
num genera, poſtulari poſſint (neque enim
aliàs poſſunt *citati à Barboſ in Collect. DD. ad*
Concilium Trid d. c 3. *n.* 19. *diximus ſupra lib.* 1.
c. 5. §. 7. *l.* 4. *c.* 3. *& in Iur. pont. nou. anal. de*
7. *excom n.* 1.) ſed ab eo dumtaxat cuius ciuili-
Et ab eo cuius ciuiliter intereſt.
ter intereſt. ita enim decreuit Pius V. *decreto*
quod refert Piaſ. in praxi p. 2. *c.* 4. *n.* 84. Eoque
8. arguitur ad requiſitionem Iudicis ſæcularis ,
Sub quo & iudex pro damno reip. auertendo:
huiuſmodi monitorias concedi non poſſe: ſed
aliter nihilominus eſt ſtatuendum : non tan-
tum quando Iudex ſæcularis id petit pro ſub-
ſidio iuſtitiæ, inter litigantes coram ſe redden-
dæ; ſed etiam pro pecunia, & rebus publicis ,
ſi quæ ſubſtractæ ſint. quippe quarum cura
ex munere publico ad eum pertinet , adeo-
que illius intereſt ciuiliter. non eadem ratio
fuerit ſi de puniendo crimine agatur , & ad-
uerſus conſcios monitorias Iudex peteret.
9. quippe criminalibus cauſis côoperari Iudex
Non ſi criminaliter agatur.
Eccleſiaſticus non debet : minus huiuſmodi
rigorem adijcere. imo ſtylus prohibitionem
& cenſuram ſubijcit, ſi Iudex in criminalibus
reuelatione facta vtatur. *Barboſ. de poteſt. Epiſc.*
alleg. 96. *n.* 33.
10. Non ergo mens Concilij eſt *in d. verſ. Nec*
Iuſtitiæ cauſæ tribuantur non alicuius authoritati.
ad eas concedendas excludere poſtulationem Iu-
dicis. quamuis priuatim illius non interſit ;
ſed reipublicæ dumtaxat : ſed eo ſpectat ; *ne*
vllius, inquit, *authoritate adducatur* : non id ma-
giſtratui tribuat, & potentiæ ; ſed iuſtitiæ cau-
ſæ. eoque ſubiungit ſed totum hoc *in Epiſco-* 11.
pi arbitrio, inquit, *& conſcientia ſit poſitum.* prout
Arbitrio ſolo iudicis Eccleſiaſtici.
ſubſequenter ex aduerſo Concilium, vbi con-
ceſſæ ſunt monitoriæ, nefas eſſe vult ſæculari-
bus ſe immiſcere; ſub prætextu quod conten-
ta in decreto d. c. 3. non ſint obſeruata, *cum*
non ad ſæculares , inquit , *ſed ad Eccleſiaſticos hæc*
cognitio pertineat. Huc ergo ſpectat d. verſ. *nec*
ad eas; non vt magis excludat publicam Iudi-
cis, quam priuati cuiuſque poſtulationem ;
non præceptum. *Nauar. de ſent. excom. conſ.* 6. 12.
vt ex officio etiam ſuo ipſe Iudex Eccleſiaſti-
Qui etiam ex officio quandoque eas publicat.
cus in rebus Eccleſiaſticis ſublatis procedit, vt
factum eſt in *c. vnic. de furt. in extrauag. commun.*
vbi formula huiuſmodi literarũ exhibetur. *Vide*
Quarant. V. excomm ad. fin. reuel verſ. Quæ clauſula.
Sed & iterum ad priuati, cuius intereſt, pe- 13.
Nunquam ad minuendam iuriſdictionem ſæcularem
titionem conceſſæ monitoriæ aliò flecti non
debent, quam ad ſubſidium iuſtitiæ ferendum:
non vt per eas cauſæ à competentibus Iudi-
cibus abſtrahantur : ſed teſtes ad Iudicem, co-
ram quo agitur , teſtimonium eant dicturi ,
reſtitutio domino fiat ſeu directè, ſeu per ſup-
poſitas ſecretò perſonas, ſi qua reſtituentem
aliàs ſequi poſſet infamia.
Exigit porrò Concilium, & rem non vul- 14.
garem , & cauſam diligenter , atque magna
Non pro re leui, ſed graui, ſingulariter exprimenda.
maturitate examinatam. Pius etiam V. *in d.*
decreto. vt res in ſpecie, non in genere expri-
matur. de alijs requiſitis vide *Barboſ. d. all* 96.
n. 14. *& ſeqq. & alios paſſim* , & de diligenti
maturoque cauſæ examine Barboſ. *ibid n.* 40.
Et ſecundùm hæc vel Iudex in ſubſidium
probationum petens , vel Iudex concedens
monitorias, gerere ſe omnino debent.
Vice verſa frequentiſſimum eſt, vt Eccleſia 15.
Frequenter Eccleſiaſticus manum ſæcularem implorat.
auxilium poſtulet brachij ſæcularis. ſiue quid
ſingulariter decreuit, pronuntiauit, ordinauit;
ſiue generatim aduerſus potentem improbi-
tatem : ſiue ad illam generaliter côercendam,
quæ terminos Eccleſiæ iam exceſſit,
Generatim tenentur Principes ad Eccleſiæ 16.
Principes, Præſides debent, iurareque Eccleſiæ defenſionem.
defenſionem. *c. boni Principes. diſt.* 96. *c. tribu-*
tum. c. principes 23. *q.* 8. *c. Maximianus* 23. *q.* 3.
c. chriſtianus 11. *q.* 1. ſic *in c. tibi domino. diſt.* 63.
Imperator defenſionem Eccleſiæ Romanæ iu-
rat. & plenius *in clem.* 1. *de iureiur.* & alij Re-
ges, *vt diximus in Hiatu lib.* 3. *c.* 4. vti & pro-
uinciarum Præſides ex præſcripto legum iu-
rabant in Eccleſiæ defenſionem. qua etiam
ratione Jmperator Ottho *in d. c. tibi domino.*
cuicumque, inquit, *Italicum regnum commiſero, iu-*
rare faciam illum , vt adiutor tibi ſit ad defendendam
terram Sancti Petri ſecundùm ſuum poſſe. Eccleſiæ
enim militantis vnum corpus eſt. *vt latè Marth.*
de iur. p. 1. *c.* 49. cui omnia membra debeant
obſequium. Sic Bonifacius Papa requirit ,
Honorius Imp. impendit auxilium contra
ambitioſos turbatores electionis pontificiæ. *c.*
1. *&* 2. *diſt.* 97.
Iterum iuriſdictio Eccleſiaſtica certos leni- 17.
Lenitas Eccleſiaſtica, ſequelam iuſtitiæ ſæcularis vt habeat.
tati ſuæ præſcripſit terminos , quibuſdam in
criminibus, vltra quos nolit ſuos Iudices pœ-
nas præſertim ſanguinarias exaggerare. & ta-
men exigit ſæpe reipublicæ ſalus, ne huiuſmo-
di delicta

di delicta maneant impunita. brachium ergo

18. Censuris cogi sæcularis ad auxilium potest.

suum Iudex sæcularis eò extendit. quæ prosequitur Martha *lib. 1. c. 48. & subsequenter c. 50.* quod Episcopus potest habere familiam armatam, & de grauibus etiam causis cognosce; etiam sæpe aduersus laicus; capturam decernere, & exequi, sed ob potentiam reorum egeat auxilio Magistratuum, Principum, atque Regum, qui adeo quidem teneantur illud exhibere, vt si tergiuersentur, per censuras ad illud cogi possint. *idem c. 52.* de qua re plenius *infra c. 6.*

19. Inuocatur illud etiam aduersus clericum.

De brachij sæcularis auxilio inuocando diximus *supra lib. 1. c. 3. c. 64 & in Consult can. de te iud. cons. 1.* vt inuocati possit, & post Concilium Trident. ferè debeat, non præuijs censuris, præsertim aduersus laicos quamuis foret olim controuersum an censuræ remedium auxiliare, quasi extra ordinatium, præcedere deberent. *Martha d. c. 50.*

Nam fere aduersus clericum plerisque visum fuit non inuocandum auxilium brachij sæcularis. tametsi contrarium alijs placuerit: & Curia Romana obseruet. *Tusc. in v. brachium. concl. 125. n. 8.* quippe cum imploratur brachium sæculare, non obtinet ratio d. c. 2. neque Iudex sæcularis iure & marte suo clericum persequitur; sed ipse Iudex Ecclesiasticus per sæcularem, tanquam mandatarium, & auxiliarem censetur agere. *c. vt fama X. de sent. excom qui facit per alium, est perinde ac si faceret per se. & potest quis per alium quid potest facere per seipsum. c. 68. & c. 72. de reg. iur. in 6.* inductum

20. Imploratus iudex sæcularis censetur facere vt auxiliare instrumentum.

est d. c. 2. aliaque id genus, in gratiam Ecclesiastici ordinis, seu Ecclesiæ retorqueretur autem in odium, si per auxilium brachij sæcularis non liceret vindicare Ecclesiæ contemptum, & contemnentem ad obedientiam cogere, quamuis clericum. & verò *d. c. 3. sess. 25. Concilij Trid.* in clericis etiam obtinet. *contra*

21. Permittuntur ideo tic rerum. [illegible] captio, per sonæ districtio.

quoscumque, inquit, *etiam laicos*: magis ergo & clericos, vt dicendum sit & in clericis captionem pignorum, personarumque districtionem à Judice Ecclesiastico per suos proprios, aut alienos executores faciendam obtinere. ac etiam alia iuris remedia præmitti, antequam ad censutas deueniatur. captiones ergo & districtiones, si armatam manum exigant, permitiit ratio Consilij; vt contumacia quamuis clerici comprimatur, etiam implorato brachij sæcularis auxilio *d. c. vt fama.* imo magis in clericis ordo censurarum postremus esse debet, quo minus Ecclesiastica officia retardentur. *vt ex responso Charenda lib. 13. c. 4. diximus.*

22. Arbitrium Iudicis est, quando censuris, quando brachio vtatur.

In arbitrio autem est Iudicis, quando sibi videatur vtendum censuris, vel imploratione brachij auxiliaris. *d. c. 3. §. quod si executio in verb. arbitrio suo. §. in causis vers. nefas.* cum iudicat opus esse, seu necessarium auxilium. *c. 1. X. de off. ordin. c. 1. de stat. regul. in 6. c. 2. X. de*

23. In summis delictis fit degradatio & traditio.

maledicis. vtique nisi in summis delictis. cum etiam & degradationem & traditionem brachio sæculari canon exigit. *c ad falsariorum. X. de crim. fals.* vt plura sunt apud Mattham *d. c.* 18. Extrauagans Iulij II. de simoniaca Papæ electione, permittit Cardinalibus, qui simoniacæ Papæ electioni se opponunt. si ille præ- brachio sæculari.

24. Imploratur & illud aduersus Papã simoniacè electum.

sumpserit se regimini Ecclesiæ vniuersalis prætextu talis electionis ingerere, auxilium brachij sæcularis contra eum implorare. sed euidens debet esse huiusmodi simonia. vt & aliàs res iudicata. nam sine sententia, si auxilium brachij sæcularis imploretur, rectè negatur. *Tusc. post Frederic. de Senis vbi sup. n. 12.*

25. Propriè imploratur, cum quod iudex decreuit, exequi non sufficit.

Jgitur propriè imploratio brachij sæcularis censetur, cum quid Iudex Ecclesiasticus decernit, nec per se satis sufficit ad potentiam alicuius coërcendam: *c. quoniam. in fin. X. de off. ordinar.*

26. Delegatus imperat Ordinario, vt præstet auxilium; nisi is fecerit, ipse censuras vtitur.

Judex porrò delegatus ante implorationem brachij sæcularis, mandat Ordinario, cum ipse familiam non habeat armatam, vt suam sententiam exequatur. si ille autem non vult, aut non potest; ipse exequitur authoritate Apostolica: & per censuras iure etiam comprimit resistentes. *c. significasti. X. de off. deleg.* sed omittere iam potest censuras, & implorare brachium sæculare. *iuxta d. c. 3. sess. 25. Concil. Trid.* quia ratio illius decreti non minus obtinet in delegato, quam Ordinario. quare & in subdelegato, & in subdelegatore, executore, idem receptum est. *citati apud Martham d. c. 50. n. 27. & seqq.*

Et licet in rescriptis delegationum adijci soleat clausula facultatis implorandi brachium sæculare; explicationis id fit gratia. quia sæpe exprimuntur, quæ natura insunt, nec hanc mutat expressio. *c. licet. X. de off. ordinar. notatur in c. mandatum. X. de rescript.*

27. Implorato non licet examinare acta implorantis.

Quamuis etiam *in c. vt officium §. denique. de rescript. in 6.* ea clausula exprimatur, non ideo magis minusue licet implorato Iudici acta implorantis examinare. quia æquum non est litem alteram consurgere ex priori. *l. 3. C. de fruct. & lit. exp. & executori non est facultas*, inquit c. de *cætero X. de sentent. de toto negocio cognoscendi; sed debet quæstiones quæ inciderint ad S. A. referre.* idque tum maximè obtinet cum non executio ab implorato fit, sed familiam suam tantum accommodat. *M. Ant. Gen. in prax. c. 37.* & sic etiam sonat Concilium *Trid. sess. 25. de reg. c. 22.* vt requirentes non requisiti exequantur; sed subsidium præstent. Sic & Henricus III, edicto 1580. art. 24. sententijs Ecclesiasticorum exequendis brachium sæculare præstari iussit, acta examinari vetuit. vt & Philippus II. edicto ad Synodum Cameracensem 1587. *art. 18. Vide. inst. c. 8. n. 8.* Neque verò permittitur examen *in c. administratores. 23. q. 5.* quippe audiunt, examinant, & corrigunt potestates sæculares, non acta Iudicum Ecclesiasticorum; sed *querimonias*, inquit, *Episcoporum, & Ecclesiasticorum virorum ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorum, aut viduarum protectionem, rapaciumque refrenationem.* quæ est generalis illa protectio de qua initio diximus. non specialis, & propriè dicta imploratio pro executione specialis alicuius decreti, atque sententiæ.

Quare

28. Quare nec ex d. c. adminiſtratores rectè infertur, non teneri Iudicem præſtare brachium, quando Eccleſiaſticus quippiam non iuſtè decernit, *vt ex Oldrado ait Tuſcu. vbi ſup. n.* 15. quippe d. c. adminiſtratores querimonias tantum defert audiendas, examinandas, corrigendas; non rem ab Eccleſia iudicatam, adeoque huc non pertinet. admittendum eſt tamen, quod ſi euidenter appareat de ſententiæ iniuſtitia, aut nullitate; v. g. quod parte inauditâ ſit lata; merito negetur brachium. idemque dicendum eſt ſi ritè ab ea ſit appellatum in cauſa appellabili. *Tuſc. poſt Oldradum ibid. n.* 14. *&* 16. quippe quod de ſententia dicitur, de valida intelligendum eſt *l. ſi is ſe non obtulit §. condemnatum. D. de re iud* & irritum eſt quod fit, dum nulla ſententia præceſſit. *l. ſi cum nulla. D eod. l.* 1. *C. de execut. rei iud.*

Niſi euidens iniuſtitia ſit aut nullitas.

29. Id quod æquo iure recipiendum puto, ſiue Judex Eccleſiaſticus, ſæcularis, ſiue ſæcularis, Eccleſiaſtici opem imploret, vt neuter examinare alterius acta debeat. ſecus quàm Martha exiſtimet, qui id Eccleſiaſtico permittit, laico negat. *de Iuriſd p.* 1. *c.* 50. *in fin. c.* 51. *p.* 4. *c.* 151. *n* 12. ſi quidem æqualem vtrique comparationem facit c. fin. *de except. in* 6. vnico excepto caſu, quo animarum periculum inducatur: ſeu in ijs quæ peccatum continent, aut fouent. quando non tantum ſubſidium non ferre debet; ſed & ſuper iniuſtitia legum, iudiciorumque ſæcularem corripere. *vt ſupra diximus lib.* 4. *c.* 1. Ita tamen vt Eccleſiaſticus ad excommunicationem non

Idque ſi Iudex implorans ſit Eccleſiaſticus, ſiue ſæcularis.

30. procedat, niſi præuia monitione. *c. ſacroſ. X. de ſent. excomm.* quando vtique audiendus erit, ſi quid canonicum opponat, quo minus putet ſe excommunicandum. ſicut & ſunt exceptiones, quæ in ipſa executione proponuntur. *Vide Guid. Pap. deciſ* 574. *n.* 2.

Excommunicari tamen non poteſt niſi monitus, qui ſi quid canonicum opponat ne poſſit excommunicari, auditur.

Quoniam verò idem Martha *d. c.* 51. latius contendit, quod Iudex ſæcularis auxilium præſtare rogatus, non poſſit cognoſcere de viribus ſententiæ; animaduertere hîc ſolum volumus, argumenta quæ aduerſus laicum pro Eccleſiaſtico, eadem pro hoc obtinere contra illum: dummodo verſemur in terminis æqualibus: id eſt cauſis quarum in requiſito detur capacitas. v. g. ſpiritualium in laico non eſt capacitas: contra mortis & ſanguinis fundendi non eſt in Eccleſiaſtico capacitas. itaque in cauſis ad mortem aut ſanguinem ſpectantibus non præſtabit opem Eccleſiaſticus; neque de ijs cognoſcet; in ſpiritualibus non ſe interponet laicus.

31. Itaque in cauſa hæreſis ſolus cognoſcit Eccleſiaſticus, ſeu quoties fidei ratio ventilatur. *c quoties.* 24. *q.* 1. & ſæcularis requiſitus ſine vlla cognitione, tanquam merus executor, brachium præſtat. *c. vt. inquiſitionis. §. prohibemus de hæret. in.* 6. Bullam Bonifacij VIII. citat M. Ant. *Gen. in. prax c.* 37. niſi fortè proponatur nullitas ex defectu iuriſdictionis. vt ſi Inquiſitor non fuerit 40. annorum iuxta clem. *nolentes. de hæret.* aut minor damnatus ſit ſine curatore. *Wameſ. cen. conſ. de hæret. conſ.* 566. adeò vt nec ad finem confiſcationis ſæcularis de crimine hæreſis cognoſcat. *vt diximus ſup. lib.* 1. *c.* 40.

In cauſa hæreſis nihil præſtat ſæcularis, niſi vt merus executor.

Iterum in clerico degradato nullæ ſunt partes Judicis ſæcularis, vt de degradatione cognoſcat. quia in illa ipſa fundatur principium iuriſdictionis ſæcularis, quod vtique non poteſt euertere. ex eo enim *non debet quis fructum conſequi, quod niſus extitit impugnare. c. ex eo. de reg. iur. in* 6. *Marth. d. c.* 51. *n.* 16. *& ſeqq.* tametſi acta recognoſcere poſſit; &, pro eorum merito, etiam abſoluere. *vt alibi diximus.* ſeu alia conficere. *Vide Manſfelt. in exercit. ad Breue Apoſt. ad verb auxilium brachij ſæcul.* imo non poſſit tantum ſed & debeat, cum ipſe vlterius condemnare debet; non autem exequi tantum condemnationem. *Auth. de ſanctiſſ. Epiſ. §. hæc ſunt. Agia de auxilijs fundam. exhib.* 21. 32.

N. que in degradatione niſi reſpectu Iudicij, quod ipſe de nouo format, ad ſententiam quam ipſe ferre debet.

Quapropter ijs caſibus, de quibus alteruter non poteſt iudicare, exceptis; Iudex imploratus tam Eccleſiaſticus, quàm ſæcularis eandem iuris rationem ſequi debet. Itaque quod ait Martha dum executio petitur à Iudice, illum cenſeri executorem mixtum, & quando ille de nullitate cenſeatur poſſe cognoſcere, vel qui merus executor eſt nullatenus; quomodo ſententia nulla executioni non ſit mandanda, ſed reſcribendum committenti, ex regula c. ſi quando X. *de reſcript.* in vtroque iudicio pari paſſu ambulat, vtique vt euidens debeat eſſe nullitas, non quæ altiorem indaginem requirat. iterum iniqua euidenter executionis poſtulatio. vt cum illa petitur pro ſententia à qua eſt appellatum: ſecundùm regulas appellationum, nam extra illas, non Iudex videbitur, ſed priuatus, cui reſiſti poſſit; minus brachium auxiliare ſit præſtandum. *Marth. d. c.* 51. *n.* 54. 33.

Æqualiter vterque iudex abſtinet ab examine actorum implorantis niſi monitus quid opponat, vt ſuprà

An autem negandum ſit brachium auxiliare, ſi ſententia erit iniquè lata? euidentem mox exegimus. vt deciſum eſt in delegato. *c. ſi quando. X. de off. deleg.* ſi certa ſit iniquitas Ordinario conuenire, vt non reſiſtat violenter, ſed ille differat, donec delegans Papa conſulatur. ſubijcitque gloſſa *ad v. reſiſtere*, niſi delegatus deſtiterit; vt Iudex requiſitus appellet: tenereque ait appellationem. *arg. c. ſuper eo X. de off. deleg. & c. cum ſuper controuerſia. X. de re iud.* 34.

Euidens debet eſſe iniquitas; vt negetur auxilium.

Certa inquam ſit iniquitas. Neque enim, vt aliquibus *apud Marth. n.* 33. videtur, ex ſola ſuſpicione iniquitatis negandum eſt auxilium à iure dari mandatum. *arg. à contrario d. c. ſi quando in verb. in quibus certum ſit.* neque enim ſuſpicio requiſiti Iudicis præualere debet præſumptioni iuris, quæ pro Judice eſt, quod benè functus ſit officio: & pro ſententia; vt pro veritate habeatur: donec contrarium doceatur. neque iterum præualere authoritati iudiciorum. ſi rectè diſputetur an Judex etiam ſcientiam propriam præponere poſſit actis, & probatis; & communius in negatiuam ſententiam itum ſit. 35. 36.

Non præſumpta, ſed certa.

Pro Iudice enim lex præſumit.

Quoniam tamen magna circumſpectione opus eſt, in infligenda excommunicatione;

Concilium Trid. sess. 25. c. 3. admittendum est, 37. paulò propius posse Iudicem Ecclesiasticum inspicere causas suspectæ iniquitatis, antequam censuram infligat. & in monitorijs prospiciat. vbi enim maius est periculum, maior debet esse cautio. *c. vbi periculum. de elect. in 6.* nulla autem est periculi comparatio inter percussionem animæ, & bonorum distractionem. vt hæc imparitas præstandi auxilij non procedat à disparitate iurisdictionis, vt videtur apud Martham; sed disproportione materiæ.

Ecclesiastico iam, non antequam animam percellat, facilius in fulgendum examen, si iustam habere se putat præsumptionem.

38. Rectè etiam auxilium recusatur cum illud Ordinarius requirit aduersus exemptum, *Chockier De Iurisd. Ord. in exemt. p. 4. q. 82.* quasi incompetens nullam in eum iurisdictionem habeat. fauet *c. vt famæ X. de sent. excomm in verb. dum tamen id de mandato faciant Prælatorum, quorum illi sunt iurisdictioni subiecti*: & rationem subiungit; *cum hoc non ipsi, sed illi, quorum auctoritate id faciunt, facere videantur. Vide quæ diximus in Consult. can. de priuil. cons. 3.* quæ eo magis obtinebunt, dum à sententia aut decreto appellabili erit prouocatum. *Chockier ibid. p. 4. q. 35. p. 2. q. 44.* Sed quoniam multis in casibus exempti Ordinarijs subijciuntur, vt illos perstrinximus *in Iur. pont. nou. anal. de priuileg.* & plenè refert Chokier *vbi sup. p. 2. q. 45.* contingere potest, vt brachium denegari non possit: si videlicet de illorum aliquo agatur, illudque appareat.

Imploratio Ordinarij aduersus exemptos refuranda.

39. Igitur vt redeamus ad ea, quæ superius diximus, non potest regulariter Iudex imploratus examinare acta implorantis: seu vllam causæ cognitionem assumere. *d. c. vt inquisitionis. d. c. de cætero.* Exceptiones aliquas, etiam quibus negari brachium possit, vide *infra c. 6.*

Regulariter non potest imploratus examinare acta implorantis.

CAPVT IV.

Auxilium brachij sæcularis an in singulas causas implorandum?

1. AN in singulos casus implorari debeat; an congruum magis sit generaliter concedi in omnes? & ferè vsus habet, & sensus canonum, vt in singulas imploretur. præsertim quod, vbi mentio est de brachio sæculari implorando, vt est toto iure frequentissima, solet ferè semper subiungi hæc clausula, *cum opus fuerit*: singularim ergo quæri oportet, an opus sit; & tunc implorari.

Solet in singulas ferri.

2. Concordata Brabantiæ anni 1541. *sub tit. de testam.* permittunt Iudici Ecclesiastico sententias suas exequi, vel per censuras, vel per brachij inuocationem. Senatus Supremus Mechliniensis, ad postulationem quorumdam Episcoporum, mandauit aliquando suis ostiarijs generatim, vt requisiti eorum sententias executioni mandarent. idem etiam iusserunt quidam prætores suis satellitibus. imo passim obtinuit, vt magistratuum apparitores, & nuncij generale mandatum habeant citandi, arrestandi, quin & quibusdam locis, nisi notabiles personæ fuerint, apprehendendi, quos aduersarij voluerint. Edictum ad Concilium prouinciale Cameracense anni 1586. & Mechliniense anni 1608. totum est in brachio præstando executioni decretorum synodalium. idque multis in locis tam Concilijs, quam Fiscalibus, & magistratibus iniungit. & huiusmodi generalis concessio, vt tantum interpellentur, qui ipsam manum adhibere debent, magis cum ratione videtur conuenire: quo minus videatur exigi cognitio, ipsiusque rei iudicatæ examen: quod vetant leges. nisi fortè salebrosa sit materia; vt vereatur Iudex ne quam iurisdictio sua iacturam faciat, si modo iustè vereatur, non obtendat tantum, vt magis molestus sit, quam auxilietur. Atque hæc de eo auxilio, quod quasi priuatis in causis solet implorari; non quod generatim Principes, vt Ecclesiæ protectores rogantur per canones, vt illi defendendæ impendant. vt & in inauguratione sua iurant. quomodo etiam *infr. c. 7.* agimus de auxilio receptioni & obseruationi Concilij Tridentini præstando; & fidei orthodoxæ. *c. 13.*

Generatim addici, & apparitoribus ferendum permitti potest.

3. Nisi iustus metus se ingerat alicuius præiudicij.

CAPVT V.

An auxilium Ecclesiasticus Iudex petere possit à militari in causa ciuis; aut ciuili, in causa militis.

1. PVblicum auxilium postulari vult *c. 1. X. de off. ord.* vtique publicæ Potestatis. si ergo territorium & familiam armatam concedimus Iudici Ecclesiastico. *qua de re egimus pluribus locis huius operis. Vide infr. c. 11. n. 3. Declarationem Interpretum Concilij Trid. quam citamus, & in Iur. pont. nou. anal. de off. ordin. & in Notit. Iur. Belg. de Episcopal. audient.* vbi sua familia non erit sufficiens. *iuxta c. 2. X. de cler. exc. minist. l. si quis latrones. §. fin autem. C. de his qui latron. occult.* contumaciæ condemnati subigendæ; dicendum erit, assumere posse Iudicis cuiuslibet auxilium: dummodo, euidenter liqueat, apparitorem, familiamque suam in executione chorum ducere. nam alioquin extra territorium; aut supra iurisdictionem ius dicenti, impune non paretur: imo tanquam priuato resistitur: ciuis militari; miles ciuili Iudici obedire non tenetur. & quidem in locis mox citatis territorium habere Iudicem Ordinarium Ecclesiasticum censuimus: posse etiam familiam habere armatam declarasse. S. Congreg. *Interp. Concil. Trid.* retulimus; & latius contendit Martha *de iurisd. lib. 1. c. 50.*

Vbi iudex familiam armatam ipsemet habet, auxilia etiam incompetentia potest assumere: aliàs secus.

innuunt-

innumerique passim canones; dum executiones reales, & districtiones personarum fieri iubent, inuocato *cum opus erit* brachio fæculari: nam alioquin semper opus esset, si familiam armatam habere non liceret.

Quod si autem Iudici Ecclesiastico territorium aut familiam armatam non permittamus opus habebit brachio illius Iudicis, qui respectu condemnati, & parere tergiuersantis, erit competens. nam si ius dici non potest nisi subdito; multò magis executio, quæ ad præcipuam Iudicis authoritatem pertinet, fieri non poterit nisi aduersus subditum. debet enim exequendi authoritas necessariò esse, vel in requirente, vel in requisito. *c. vt famæ. X. de sent. excom. diximus in Consult. can. de priuil. conf.* 3.

2. Si militaris maior protex &c. qui in mandatis habent brachium præstare, inuocari possunt.

Sed hæc vbi Iudex militaris ex minoribus est, quid si ergo per totum territurium, prouinciámue vice Principis militarem potestatẽ habet; vt quasi Principis auxilium imploretur? potest enim non tantum magistratus municipalis, sed Regij, etiam supremi Iudicis brachium implorari. sed videndum erit an mandata militaris huiusmodi Iudicis eò se extendant, vbi Ecclesiasticus neque familiam habet; neque per suos executores solet exequi: quando militares non poterunt videri in subsidium venire alio non præeunte: & si mandata Regia desint; vel vsus ea non probauerit, non videbitur esse competens brachium, aut iurisdictionis competentis exercitium.

3. Aliqui minores vbi consuetudo fauet.

Nihilominus cum Iudices Ecclesiastici nunquam sint sine nuncijs, quos etiam executores vocant, quamuis gladio accincti esse non soleant; habendi sunt illi pro familia armata: eoque; si consuetudo non resistat, illis præeuntibus in executione incompetens alioquin satelles accedere posset. atque ita memini sæpiùs accidisse: præsertim rure; vbi singuli pagorum ministri non sufficiunt; sed pleniori manu opus est. & singulatim in nobili quodam, qui Ecclesiam grauiter offenderat, & Episcopus assumpto auxilio decuriæ equitum ex dominio suo eductum in carcerem traduci iusserat per suum promotorem. accuratè tamen est cauendum, vt huiusmodi nuncij, seu ministri notorij sint: ne quid forsan incommodi tanquam aduersus priuatos, seu alioquin incompetentes, audacius attentetur.

CAPVT VI.

An censuris inuiti cogi possint ab Ecclesiastico Iudices sæculares, ad præstandum brachium?

1. Iurisdictio vna alteram iuuare tenetur, præsertim sæcularis Ecclesiasticam.

IVstitiæ pars est suum cuique tribuere, adeoque & Iudici subsidium postulanti: vt alter alterum iuuare tenetur. *vt diximus hoc libro c.* 1. eoque magis laicus Ecclesiasticum. *Omnes Principes terræ*, inquit Clemens III. *c.* 4. *X. de maiorit & obed. & cæteros homines Episcopis obedire B. Petrus præcipiebat.* ideoque à Gregorio & Concilio Agathensi, qui decreto Episcopi non obedierit, ab Ecclesia abijci, & anathematizari præcipitur. *c.* 2. *X. de maiorit.* & de recusante brachiũ auxiliare specialiter statuitur. *c.* 2. *X. de maled. c. administratores* 23. *q.* 5. *c. abolendam*, § *penult. c. excomm.* §. *moueantur. X. de hæret.* ita tamen vt contumacia sit citra iustam excusationem. si enim aliqua obtenditur; seriò prius excutienda est, an iusta sit; an proficua speretur, & medicinalis censura; an contumax timeatur indurandus, noxiásue Ecclesiæ tragœdias daturus. oportet enim aliquando minus malum omittere, vt maius euitetur. adeoque omissis censuris aduersus recusantem brachium, adire supremum potius Principem; vt aliud ipse auxilium mittat; aut recusantem præstare cogat. vt Auth. *de sanctiss. Episc.* §. *si quis contra.* quod Episcopus iudicauerit *iubemus*, inquit *per loci Iudicem hoc executioni perfectæ contradi*: idque edicta nostratia desiderant. mens etiam Concilij *Trident. sess.* 26. *c.* 3. est, vt à censuris abstineatur; cum per alia iuris remedia obtineri executio potest. qualis erit Principalis brachij imploratio, cum inferioris Iudicis contumacia suaserit. semper remittiscendum est interim Iudici sæculari, excusationem hodie non præstare, quod Iudex Ecclesiasticus non præmiserit censuras. vt olim non ante eum debere Interpretes quidam sentiebant. sed id hodie cessat per decretum Concilij Trid. *sess.* 25. *c.* 3. *vt diximus sup. l.* 4. *c.* 3. *n* 18. *in Consult. can. de sent. & re iud. conf.* 1. *Tuscus verb. brachium. conclus.* 125.

2. Vt tamen id censuris possit.

3. Prudenter tamen adeoque magis adire supremum principem oporteat.

4. Super eo tamen ordine se nequit sæcularis excusare.

5. Feudatarij Iudices Ecclesiæ pœna amissionis feudi, quam censuris, prius cogendi.

Alterum remedium temporale suggerit Martha *de Iurisd. l.* 1. *c.* 52. vt si feudatarij Ecclesiæ fuerint huiusmodi Iudices, comminatione indignationis, amissionisque feudi constringantur. quod ibidem latè prosequitur; sed vt id rarius est; ita consultius adire supremos Principes, qui defensionem Ecclesiæ iurauerunt. *c. Principes.* 23. *q.* 6. *c. Res humanæ, ibid.* inquit Leo: *aliter tutæ esse non possunt, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defendat authoritas.* & huiusmodi praxim insinuat. c. nullus. *X. de iure pat. d. c. administ.*

6. Brachium non præstatur cum ritè appellatum est, aut euidens nullitas.

Porrò iniustè censuris sæcularis cogeretur, cum vel appellatum est, vel euidens apparet nullitas. *vt diximus supra hoc libro c.* 4. sed & cum sententiæ executio non est facienda; quod incerta illa sit, & illiquida, *l.* 7. *D. de confess.* seu quando sententia seu instrumentum non est exequibile. *vt ait Tuscus verb. brachium militare. conclus.* 126. vbi latè quando quis manu militari non sit in possessionem mittendus, sed & in his iterum prudenter vtrumque Iudicem versari oportet; ne quid perperam ille præcipiat; ne quid hic argutando recuset: sed comiter literis causam moræ perscribat, difficultatem proponat. quod neque sibi reuerenter fieri summus Pontifex dedignatur. *c. de cætero. X. de sent. c. si quando. X. de rescript.* vnde etiam consultationes fiunt; & iussiones secundæ sæpiùs exspectantur. *l. nemo. C. de sent. & interloc. omn. Iud. vide glos. in d. c. si quando.*

7. Sed comiter rescribendum.

8. Quando licitum brachium inuocare, quando recuſare.

Sed generalius Michael Agia *de exhib. auxil. ſeu de inuocatione vtriuſque brachy.* diſtinctiuſq; & quando illud licet inuocare, quærit 1 & quando recuſare permiſſum ſit. & quidē *concl.* 1. licitum illud etiã inuocare, vt ſupra docuimus, delegato tradit *laudatis pluribus authoribus, vt eſt communis in c. ſignificaſti. X. de off. deleg. ad verb. ſententiam authoritate noſtra ſibi commiſſa poteſt executioni mandare.*

9. Licet etiam delegato.

ſequentibus exinde concluſionibus etiam Ordinario & Inquiſitori in cauſis merè Eccleſiaſticis ita inuocare; vt nulla actorum, ſed ſententiæ tantum Iudici requiſito fiat exhibitio. quippe in quibus, omnis cognitio ſæcularibus interdicta eſt. *c. vt inquiſitionis. §. prohibemus de hæret. in 6.* vbi illa verba *quoquo modo cognoſcant*, non tantum cognitionem principalem; ſed etiam incidentem complectuntur.

10. In cauſis merè Eccleſiaſticis, ita vt acta exhibenda non ſint.

& illa verba *cum merè ſit Eccleſiaſticum*, cum pro iuris ratione adijciantur, ſignificant; quamuis conſtitutio tantum loquatur de hæreticis; obtinere tamen etiam in alijs criminibus, ac negocijs merè Eccleſiaſticis. *quod latius Agia concl. 3.* & ſic *in c. præſidentes. de hæret. in 6.* requiſiti contra hæreticos debent iuſtitiam & officium ſuum exercere. & in alijs merè Eccleſiaſticis cauſis, vbi eadem eſt ratio, eadem ſequitur iuris diſpoſitio *l illud. D ad leg aquil.* adeóque etiã ciuilibus. *Agia concluſ.* 6.

11. Sed neque in ciuilibus & mixti fori.

Quin imo etiam in cauſis mixti fori tenetur exequi Iudex imploratus id, quod implorans iudicauit. *vt latè Agia concl.* 4. vt à Concilio etiam *Trid. ſ. 24. de reform. matr c. 8.* in materia adulterij ſeu concubinatus admittitur inuocatio brachij ſæcularis. Sed ſi imploretur auxilium, vt illius, qui contempſit omnia Eccleſiæ remedia, *vt in c. non ab homine X. de Iudic.* contumacia comprimatur *per ſæcularem poteſtatem, ita quod ei deputetur exilium, vel alia legitima pœna inferatur*; oportet vt iudex requiſitus acta videat. cum non niſi ex actis & probatis pœna infligi poſſit. *auth. de ſanctiſſ. Epiſ. §. ſi quis contra,*

12. Si tamen vt plenior aut noua pœna imponatur, ſecus eſt dicendum vt in degradatione.

vbi poſtquam quis degradatus, ſecuudum eccleſiaſticas regulas erit, *tunc*, inquit, *competens Iudex hunc comprehendat, & ſecundum leges litem examinans cauſæ finem imponat.* quam *auth Agia rectè examinat vbi ſup. 21. fund. & concl.* 5. aliud ergo eſt cum auxilium imploratur ad executionem rei iudicatæ: aliud cum implorato aliquid ſupereſt iudicandum, aut arbitrandum: vt in degradato qui traditur brachio ſæculari. *d. §. ſi quis contra.* vbi etiam vice verſà ſtatuit Iuſtinianus, vt ſi quis clericus ſecundum ſuas leges ad mortem eſſet damnandus, Epiſcopo locorum geſta munimentorum palam fiant: *& ſi ex his*, inquit, *agnoſcatur propoſita crimina commiſiſſe, tunc ipſe Epiſcopus hunc ſecundum regulas ab honore ſiue gradu, quem habet ſeparet: Iudex autem vltionem ei inferat legibus congruentem: ſi verò Epiſcopus putauerit geſta non iuſtè confecta: tunc liceat ei differre nudare honore ſeu gradu accuſatam perſonam.* quare nuper prælatus quidam iuſtè recuſauit degradare quemdam clericum læſæ maieſtatis damnatum, cum ei actorum inſpectio eſſet negata.

13. Iudex Eccleſiaſticus petente ſæculari excommunicat rebellem ſed præuijs monitionibus.

Eodemq; modo tenetur Iudex Eccleſiaſticus mucrone Eccleſiæ iuuare ſæcularem contra rebelles *c. dilecto. de ſent. excom. in 6.* ita tamen vt fides ei fiat de rebellione, & inobedientia ex actis. nam ſine illis non poteſt imponere nouam pœnam: aut ſaltem ſine monitionibus, quæ habeant clauſulam iuſtificatoriam. vt *in c. nouit. X. de iudic. in verb. cognoſcant vtrum iuſta ſit querimonia, & infra, vel eius exceptio ſit legitima &c. quod. c. latè diſcuſſimus in Hiatu lib. 2. & 3. &* pluribus docet Agia *concluſ. 7.*

Et exinde proſequitur plures caſus, quibus liceat auxiliom recuſare. & primum quidem nullitatis, ſecundum iniuſtitiæ, ſed hæc debet euidens eſſe vt ſupra *c. 3 l. 4.* diximus, & quidem ex actis publicis. nam priuata ſcientia, vt iudicantem non impedit ſequi acta publica, ita neque auxiliatorem. & ſic intelligit Agia *ſub. caſ. 2. c. paſtoralis. § quia verò de off deleg.*

Tertium caſum ponit Agia in exempto, qui appellauit à viſitatione Epiſcopi: ſed hodie id non recipit Concilium *Trid ſ. 6. c. 4 ſ. 25. c. 6. ſ. 14. c. 4. vid. ſup. l. 4 c 4. n. 38.*

Quartum caſum cum à ſententia interlocutoria eſt appellatum, ſeruata forma *c. 1. de appell. in 6.* ſed iterum ſeruandum eſt hodie Concilium *Trid. ſ. 24. c. 20,* 14.

14. Non debetur auxilium mandato extraiudiciali & iniuſto.

Quintus ei caſus eſt, quando mandatum Epiſcopi extraiudiciale fuerit iniuſtum, & nullum: vtique ſi ordo iuris, cum debuit, ſeruatus non eſt. nempe *bonus Iudex nihil ex arbitratu ſuo facit. ſed iuxta leges & iura pronunciat: ſicut audit, ita iudicat; & ſicut ſe habet negocij natura, decernit: examinat cauſa merita; non mutat. c. iudicet. 3. q. 7.*

Sextus caſus, quando iuſtè appellatum eſt ſed iterum ſequenda eſt diſtinctio d. c. 20. vult tamen Agia ſtandum eſſe ſententia declaratoria Epiſcopi ſuper excommunicatione iuris; per c. poſt *ceſſionem X. de prob* ſed tamen ex illo aliud confici non poteſt, quam tantiſper credendum eſſe literis Epiſcopi, donec aliud probetur: non autem exequendum eſſe, ſi quid vlterius petatur, præter euitationem, quam d. c. iniungit. quare & Agia dubium *ſub caſu ſexto* mouet; an, ſi eum Epiſcopus, quem ſcribit excommunicatum, petat apprehendi; teneatur obſequi ſæcularis? & negat teneri, cum ſit extraiudicialiter ſine actis: quia non habet præſumptionem pro ſe, ſicut cum acta iudicialia conficiuntur *c. quoniam contra. X. de probat.* ſed id obtineat, cum Eccleſiaſticus petit, vt ſæcularis litem inſtruat; non verò ſi ex circumſtantijs v. g. ob ſuſpicionem fugæ, hæreſis & c. decreuerit percuſſorem clerici realiter citandum ad ſuum tribunal, & auxilium tantum petit pro executione citationis realis. tunc enim id ſuper decreto dumtaxat ſibi exhibito præſtare debet. *vt diximus ſupra hoc libro c. 3.*

15. Neque dum error eſt intolerabilis.

Septimus caſus quando ſententia Iudicis continet intolerabilem errorem: lata v. g. in notoriè non ſubditum, ob defectum iuriſdictionis. vt ſi laicus de clerici crimine cognouerit; ex probationibus & confeſſione damnauerit. quia acta omnia, etiam confeſſio huiuſmodi, irrita ſunt: adeo vt nec Iudex Eccleſiaſticus ex illis poſſit ferre ſententiam. *c. 4. X. de indic.* cum ſemper clericus coram Eccleſiaſtico

debeat

debeat conueniri: *c. 8. ibid.* nunquam coram laico. *d. c. 8. c. 17. ibid.* Et ſecundùm has diſtinctiones concludit finaliter Agia cenſuris vti poſſe Iudicem Eccleſiaſticum, & imperare auxilium *de quo etiam Luc. Barboſa Iur. Eccl. lib. 1. c. 39. §. 4. n. 60. & ſeqq. Couar. pract. c. 10.* ſed hic *ibid. & c. 11.* multa de remiſſionibus, quæ ex cauſa contractus vel delicti iure fiebant: ſed quæ minus hodie frequentantur; neque propriè huc pertinent. plures omnino citat Agia principio ſui tractatus.

16. *In cauſa hæreſis vt Iudex Eccleſiaſticus pro moderatione intercedat, & tamen cogat ad pœnas legales.*

Eſt porrò notabile quod Iudex Eccleſiaſticus, qui tradens hæreticum brachio ſæculari intercedere debet pro moderatione pœnæ; ſi ſæcularis vel differt vel non imponit pœnas legales, eundem Iudicem monere poſſit, non tantum vt iuſtitiæ debitum exequatur: *vt in c. vlt. ne clerici vel monachi in 6.* ſed etiam cenſuris cogere, vt legales pœnas imponat, & exequatur. *Diana p. 1. tract. 1 reſ. 134.* vbi refert Paulum IV. & Pium V. decreuiſſe, vt quomodocumque Inquiſitores ad condemnationem hæritici concurrant, immunes ſint ab irregularitate. *& p. 4. tract. 8. reſol. 26.* etiam tradit aduerſus tergiuerſantes auxiliari, tanquam de hæreſi ſuſpectos, inquirere poſſe: quamuis prætendant ſententiam eſſe iniuſtam. quippe cum iſtiuſmodi cognitioni *quoquo modo* immiſcere ſe non poſſint, vt diximus. quin imo *eodem tract. q. 7.*

17. *F[illegible] extra di[illegible] I[illegible]ſitores o[illegible] vt faciant.*

exiſtimat in cauſa fidei Inquiſitores, & Epiſcopos non coarctari diſtrictu ſuo, quin extra illum verbaliter, & realiter citare quem poſſint ſine præuio aſſenſu Iudicis loci, ſiue Eccleſiaſtici, ſiue ſæcularis. quaſi ſint delegati Papæ: ſaltem quoad prærogatiuas delegationum. *vt eodem tract. reſol. 1.* tametſi literis ſubſidiarijs vti ſoleant.

18. *Et Ordinarius contra Iudæos & infideles.*

Quin imo etiam Iudex Eccleſiaſticus, quod ipſi non licet iudicare de his qui foris ſunt, compellit præſtare ſæcularem. vt cogere Iudæos in eius territorio habitantes remittere Chriſtianis vſuras. *c. poſt miſerabilem. X. de vſur.* quæ tamen, ſi incertis ſunt debitæ, ſi conuertantur, in fauorem ſuſcepti baptiſmatis, tanquam in pium vſum, liberè eis conceſſit Paulus III. & ſub anathemate interdixit, ne ſuper bonis huiuſmodi vlla eis fiat moleſtia. cui conſtitutioni, vt in fauorem fidei latæ, etiam Iudices laicos parere oportet.

CAPVT VII.

De auxilio receptioni & obſeruationi Concilij Tridentini præſtando.

1. *Vt illud Tridentini Patres implorauerint.*

POſtquam ſancta Synodus dictante Spiritu ſancto multa fidei Catholicæ dogmata declaraſſet; hæreſes damnaſſet; multa ad morum correctionem, reducendamque Eccleſiæ diſciplinam præclarè diuineque ſanxiſſet; Regum, Principumque auxilium implorauit, & executioni ſuorum decretorum illud præſtarent: *ſupereſt nunc,* inquit *ſeſſ. 25. de recipiend. decret. Concil. vt Principes omnes quod facit, in Domino moneat ad operam ſuam ita præſtandam, vt quæ ab ea decreta ſunt, ab hæreticis deprauari, aut violari non permittant; ſed ab his & omnibus deuote recipiantur, & fideliter obſeruentur.* Pius etiam IV. *in Bulla confirmatoria Concilij 7. cal. Feb. 1563 ipſum,* inquit, *chariſſimum filium noſtrum Imperatorem electum, cæteroſque Reges, Reſpublicas, ac Principes Chriſtianos monemus, & per viſcera miſericordiæ domini noſtri Ieſu Chriſti obteſtamur, vt qua pietate Concilio per Oratores ſuos affuerunt, eadē pietate, ac pari ſtudio, diuini honoris & populorum ſuorum ſalutis cauſa, pro Sedis quoque Apoſtolicæ & ſacræ Synodi reuerentia ad eiuſdem Concilij exequenda & obſeruanda decreta, prælatis, cum opus fuerit, auxilio, & fauore ſuo adſint, neque aduerſantes ſanæ ac ſalutari Concilij doctrinæ opiniones à populis ditionis ſuæ recipi permittant, ſed eas penitus interdicant.* ita compellat œcumenicum Concilium: ita Eccleſiæ Chriſtianæ Antiſtes. 2. *Et Pius IV.*

quid ergo dicemus, ſi locum habet aliquando illud Chriſti *apud Matthæum c. 18. qui Eccleſiam non audierit ſit tibi tanquam ethnicus & publicanus?* dum non tantum ad fidei dogmata id pertinet; ſed etiam ad mores, diſciplinamque Eccleſiæ. reſpondebat enim Chriſtus non de fide; ſed de correctione fratris. adeoque & hic vſu venit alterum illud Chriſti, *apud Lucam c. 10. qui vos ſpernit, me ſpernit; qui vos audit, me audit.* 3. *Vt audire eos oporteat.*

promptior fuit primorum Chriſtianorum obedientia quibus illud Apoſtolorum ſuffecit, *Actor. c. 15. Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis.* eundem ſpiritum Eccleſiæ ſuæ ſemper adfuturum, docturum omnia, & ſuggeſturum addixit Chriſtus *apud Ioannem c. 14.* omnem veritatem: *c. 16.* ideoque Synodus Tridentina paſſim vtitur hoc titulo; *ſacroſancta, œcumenica, & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitimè congregata.* qui ergo quod de fide declarat, de moribus decernit, de diſciplina ſancit, non recipit; aduerſatur, obſiſtit; non ſentit aculeum D. Stephani, *Actor. c. 7. vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicut & patres veſtri?* 4. *Vt Spiritum ſanctum qui in illis locutus eſt.*

Scio obijci non omne pharmacum omni ægro conuenire; non omnes leges omni loco, & tempori; eſſe quædam quæ nonnullibi moribus, conſuetudini, genio populi conuenire non putentur; quamuis aliàs ſalutaria: ſed occurrit Synodus; *quod ſi,* inquit, *vbi ſupra, in his recipiendis aliqua difficultas oriatur, aut aliqua inciderint, quæ declarationem, quod non credit, aut definitionem poſtulent, præter alia remedia in hoc Concilio inſtituta, confidit ſancta Synodus Beatiſſimum Romanum Pontificem curaturum, vt vel euocatis ex illis præſertim prouincijs, vnde difficultas orta fuerit ijs, quos eidem negocio tractando viderit expedire, vel etiam Concilij generalis celebratione, ſi neceſſarium iudicauerit, vel commodiore quacumque ratione ei viſum fuerit, prouinciarum neceſſitatibus pro Dei gloria, & Eccleſiæ tranquillitate conſulatur.* quibus ergo in recipiendis ſynodi decretis difficultas offerri videbatur; inire viam debebant, quam deſignauit ſynodus: adire Eccleſiæ præſulem, qui prouinciarum neceſſitatibus, pro Dei glo- 5. *Quid ſi quæ decreta, huic, vel illi loco non conueniant?*

ria & Ecclesiæ tranquillitate, consuleret. leges ille Ecclesiæ generales mutare potest in priuilegia: & singulis, quod salutare est propinare. adire eum oportet, & audire, non spernere; quem Deus dedit gregi suo pastorem: illius est ad pascua singulis congrua ducere; opportunè singulorum necessitatibus prouidere. *c. adu. X. de imm. Eccl.*

Hæc eadem Philippo II. à prouincijs quibusdam Belgicis proponebantur: iussit tamen ille generaliter Concilium publicari, atque recipi: ita vt si specialia quædam illarum iura singularem prouidentiam exigerent; ea postmodum exhiberetur. *Vt retulimus in Iur. pont. anal de constitut. n. 6. & seqq.* vbi etiam citauimus Pasquier *Recherches lib. 3. c. 28.* vbi de Francis refert, propter multam Tridentinorum decretorum repugnantiam cum libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, induci Francos non posse ad receptionem synodi Tridentinæ. libertas libertate perit. genius iste non satis conuenit cú Spiritu illo, qui præsedit Concilio Tridentino. cuius vltimum decretum est. *sess. 25.* vt omnium, quæ in eo decreta & definita essent, confirmatio à Romano Pontifice peteretur: quod si huiusmodi tergiuersatores satis pastorem suum cognoscerent, vocem illius audirent, ex Christi sententia Ioan. *c.* 10. iudicio illius difficultates suas subijcerent; baculo illius pastorali dirigi peramarent.

Sed neque libertates Ecclesiæ Gallicanæ obstant receptioni Concilij Tridentini; saltem secundùm illas, quæ veræ & canonicæ reperientur à pastore summo modificandæ *Vide quæ diximus sup l. 2. c. 85.* Constat enim clerum Galliæ pridem desiderasse, vt per Regem liceret Concilium Tridentinum in Gallia publicare. interest tamen cleri in primis legitimas Gallicanæ Ecclesiæ libertates non obliterari. solent talia nomina obtendi; res agi alia.

6. Absint Rationes status & excusationes in peccatis.

Magis placet quibusdam (quibus *rationes status* ante religionem ponere lubet) vt quæ synodus œcumenica Tridentina, aliáue, vel summi etiam Pontifices sanxerunt; authoritate Regia edicantur. cuius rei non alium nunc testem citabo quam Adamum *Theueneau in commentar Ordinat. Gallican. totiusque eius libri. 1. titulos; de Regalibus, de debito officio Episcoporum, de promotione ad ordines sacros, de parochiis, de prædicatione verbi Dei, de præbendis, de residentia prælatorum. parochorum beneficiariorum, de vicarijs Episcoporum, de religiosis, eorumque reformatione, de obseruatione diei dominica & festorum fundationibus, decimis, iurisdictione Ecclesiastica, priuilegio clericali, Regestis, ad quæ tenentur Ecclesiastici, immunitate cleri, elocationibus bonorum Ecclesiasticorum, reparationibus Ecclesiarum, mandatis resignandi, & impetrandi beneficia in Curia Romana, collationibus beneficiorum, Indultis, Graduatis, exspectatiuis, possessione beneficiaria ineunda, notarijs Apostolicis, Campsarijs & solicitatoribus Romanis: Scribis Ecclesiasticis, hospitalibus, Ecclesiarum ædilibus.* super his decreta malunt, inquam, nomine Regio edici; quam synodi alicuius œcumenicæ, aut Ecclesiæ. per hæc eis videntur Lilia splendescere, sed verendum est ne illos redoleant.

bufones, quorum ante christianismum vsus fuit. non hæc habent ex cathechismo, aut testamento d. Remigij, qui primus fidem christianam Francos docuit, non hanc habent delatam aliquo priuilegio Apostolico potestatem: de rebus fidei, diuiniue iuris, aut quæ inde proximè promanant, quippiam statuendi. Vnde ergo vsurpatio? ab ijs, qui Regum bonitate abutuntur: Religionem *statui* posthabentes. quibus nunc aliud non proponam, quam monitionem Concilij Tridentini *sess. 25. c. 20. admonet*, inquit, *Imperatorem, Reges, Resp. Principes, & omnes singulos cuiuscumque status & dignitatis extiterint, vt quo largius bonis temporalibus, atque in alios potestate sunt ornati, eo sanctius, quæ Ecclesiastici iuris sunt, tanquam Dei præcipua, eiusque patrocinio tecta venerentur & infr. nec à ministris ipsorum Principum lædi patiantur: sed seuerè in eos, qui illius Ecclesiæ libertatem, immunitatem atque iurisdictionem impediunt, animaduertant.* &c.

Ministri ergo illi atque Triboniani eiusmodi leges concinnant; quo Regis sui Coronam magis videantur illustrasse: cum etiam Episcopos, & omne genus cleri, etiam quoad res diuinas administrandas, illi videntur subiecisse. non est meum nunc quærere quot gradibus illi ab eo distent, qui solium suum exaltando similis esse voluit Altissimo. indolere tantum lubet, videre Ecclesiæ, sponsæ diuinæ, sua detrahi monilia, mundo proprio eam spoliari: audire conquerentem *Cantic. c. 1. filij matris meæ pugnauerunt contra me.* Vide quæ diximus *sup. l. 4. c. 1. n. 7. & infr. c. 13.*

7. Recipiendum seruandumque Concilium: præstandum brachij secularis auxilium.

Sed ab auijs redeamus in viam *prælatis*, inquit, *Pius cum opus fuerit auxilio & fauore adsint* Principes, seu cum eorum brachium implorabitur: vt iam ante præmiserat, cum prælatis receptionem & obseruantiæ curam seuerissimè iniunxerat. quod & ante sanxerat Concilium *Trid. sess. 25. c. 2.* adeo vt si qui à synodo definita, & statuta palam recipere renuerent; inferiores quidem secundùm canones punirentur; & vt statuit Pius per censuras & brachij inuocationem cogerentur: Episcopi autem Summo Pontifici denunciarentur; & interim alij ab illorum communione abstinerent. tenentur ergo prælati omnes neruos extendere ad inducendam Concilij receptionem, obseruantiamque: Principes requisiti manum auxiliatricem porrigere. quo *cultus diuinus*, inquit Concilium *d. c. 20. deuotè exerceri, & prælati, cæterique clerici in residentijs & officiis quieti, & sine impedimentis cum fructu & ædificatione populi permanere valeant.* prælatos ad receptionem & curam vt definita & statuta recipiantur à subditis, officium suum obligat: ne postea indoleant, vt illa *Cant. c. 1. posuerunt me custodem in vineis; vineam meam non custodiui:* Principes autem causa, ob quam gladium portant: vt *omnibus exemplo*, inquit Concilium *d. c. 20. ad pietatem, religionem, Ecclesiarumque protectionem existant.* singulariter ergo Principes ad hunc effectum Ecclesiæ protectores constituuntur. *iuxta c. Principes. 23. q. 5.* quorum auxilium non frustra à prælatis Eccle-

8. Eoque sine Principes Ecclesiæ protectores.

Eccleſiarum implorari oporteat: ne incidant in minas Ieremiæ. *c.* 5. *v.* 28. *cauſam viduæ non iudicauerunt; cauſam pupilli non direxerunt; & iudicium pauperum non iudicauerunt: nunquid ſuper his non viſitabo dicit Dominus; aut ſuper gentem huiuſmodi non vlciſcetur anima mea?* in vices pauperum, pupilli, viduæ venit Eccleſia. qui ergo eam indefenſam contempſerit; videat ne viſitationem, vltionemque ſerius reformidet.

CAPVT VIII.

Quæſtio nullitatis executionis factæ auxilio brachij ſæcularis à quo Iudice cognoſci debeat?

1. A Iudice requirente.

ÆQuum eſt eum cognoſcere, cuius fuit decernere, non iudicem requiſitum. *c. paſtoralis. §. quia verò. vbi gloſſ. & DD. X. de off. deleg. l. à Diuo Pio §. ſi rerum. D. de re iud. c. ſi quis. in V. ipſius ſolicitudine ſeruata, modus omnibus compleatur. X. de for. comp. diximus ſupra lib.* 4. *c.* 4. cum, qui requiritur ad executionis auxilium, non poſtuletur ad cognitionem. ſi tamen tertius executioni ſe opponat, quod res ſua ſub baſtam vocetur, ob rem aduerſus alium iudicatam; nõ tenetur ad primum Iudicem ire; ſed apud exequentem ſummariam proprietatis quæſtionem mouere poteſt. *d. §. ſi rerum. Couarr. pract. quæſt. c.* 16. *n* 5.

2. Niſi nullitas arguatur naſci ex ijs quæ in præſtatione auxilij contingunt.

Nihilominus, cum Iudex quiſque de actu ſui tribunalis, an ſecundùm ſtylum ſuum geſtus ſit, (vt in directorijs Iudicij debet) rectius cognoſcat; non alienum à ratione videbitur, ſi quid opponatur ipſi actui præſtationis auxilij, quo hæc non videatur ritè interponi; vt de ſuo actu, ſuorumuè ſatellitum imploratus iudex cognoſcere poſſit. *d. §. ſi rerum.* non porrò de ijs, quæ ſententiam, monitionem, executioniſue decretum, aut requiſitionẽ oppugnent, id enim ab eo requiſitum non eſt; ſed præſtatio brachij, manuſue militaris dumtaxat aduerſus contumacem.

3. Quid ſi cautionem exigi, eaque non præſtita irrita arguatur executio?

Exempli gratia, moribus noſtris receptum eſt, vt ex chirographo prima fronte claro indicatur prouiſionalis ſolutio, vel conſignatio: idque etiam relatum eſt inter ſtatuta curiarum Eccleſiaſticarum prouinciæ Mechlinienſis, vt huiuſmodi conſignatio, ſine præiudicio exceptionum indaginem requirentium, ſeu prouiſionalis ſolutio ſub cautione indicatur; ita condemnatus, parere rei indicatæ monitus cum non pareret, aduerſus eum decernitur executio, & brachij ſæcularis imploratio: hæc cum fieret, opponit ſe apud exequentem; petit declarari executionem nulliter eſſe factam; eo quod præuia non ſit conſtituta cautio de reſtituendo, & reparando; ad eam reus negat ſe teneri, qui conſignationem impræſentiarum tantum vrgeat, de ea quod æquum erit facturus ſatis, cum de conſignata pecunia per ſe leuanda agetur; eam nullitatis quæſtionem ad hanc cauſam ait non ſpectare; neq; ad iudicem requiſitum: quod non tangat ipſam auxilij præſtationem, actumue ſatellitum exequentium; ſed res ipſas à priori Iudice iudicatas, ſeu decretas. quippe ſi quid aut in ſententia non rectè pronunciatum, aut in monitione executioniſue decreto prætermiſſum foret, non ea cognitio Iudici requiſito defertur; ſed nuda dumtaxat committitur executione requiſitio vertatur in ſuperioritatem. & ideo ſententiam Romæ latam poſſe ad finem perſequi præſides ait *d. l. à diuo Pio. §.* 1. *ſi iuſſi*, inquit, *fuerint*, ſeu requiſiti: ſecus igitur à contrario, ſi non fuerint iuſſi, non requiſiti.

Quod ſi autem Iudicis requiſiti ſatellites die feſto, ſeu de nocte, aut aliàs perperam executionem tentauerint; huius vitij, actum præſtationis auxiliaris afficientis, nullitas cognoſci poterit à Iudice auxiliari: & ſi quid ſimile objiciatur, quod ipſum auxiliarem Iudicem, eiuſue ſatellites tangat: non verò acta vel decreta requirentis reſpiciat. *d. §. ſi rerum.*

Objicitur, quod Iudex ordinarius requiſitus ab eccleſiaſtico executionem iure proprio videatur facere: &, an ſubreptum fuerit Iudici Eccleſiaſtico, poſſe cognoſcere *ex Matth. de Afflict. deciſ.* 120. *n.* 9. verum hic ordinarius exequitur non vt talis; ſed vt imploratus auxiliatis: & alio in genere is loquitur; atque in materia principaliter ad Ordinarium pertinente: neque de huiuſmodi requiſitione; ſed abſolutione ad effectum agendi in cauſa ad ſæcularem directè ſpectante. ſed & præſides Ordinarij ſunt; de quibus tamen quæ diximus ſtatuit d. l. A Diuo *Pio. §.* 1. *& ſeqq.* 4. Si Iudex requiſitus ſit Ordinarius an iure ſuo exequi & cognoſcere dicatur?

Sed & cautionis quæſtio ad formam executionis ſpectare non videtur. forma eſt quæ dat eſſe rei, ſine qua res eſſe non poſſit; ſed executio eſſe poteſt ſine cautione; etiam vbi debetur; ſi à parte non excipiatur: ea ergo exceptio cautionis præſtandæ retardare, non irritare executionum poterit. ſi voluntariè quis eam patitur, neque parere monitus, aut executionem inceptam paſſus, cautionem non requirat; ſubeſſe nullitas non poterit: ſicut parte etiam non opponente nullitas dabitur, ſi die feſto *arg. c. vtinam diſt.* 76. *& c. nunquam diſt.* 5. *l.* 1. *D. de damn. infect.* ſi nocte intempeſta fiat executio. nam hæc ad iuris formam pertinent: cautio autem ad ius partium. quare etiam reſponſum eſt, ſententiam eſſe nullam, ſi diſertè contra leges lata eſt, non item ſi contra iura partium. 5. Quæſtio cautionis an ad formam executionis pertineat?

Mandatum & requiſitio ſecundùm ius accipienda ſunt, nec quiſquam id mandare cenſetur, quo iudicium ſubuertatur. non ergo Iudex requirens, vt requiſitus acta requirentis nulla declaret, præſertim Eccleſiaſtici: cuius etiam error à ſæculari corrigi nõ poteſt. *vt diximus lib.* 1. *c.* 5. nec ſi is vellet, acta ſua poſſet ſubiicere cognitioni ſæculari. *arg. c. ſi diligenti. X. de for. competent.* 6. Requiſiti officium non extenditur vltra requiſitionem.

Id quidem *ſupra lib.* 4. *c.* 3. diximus, vbi euidens eſt nullitas, non teneri aliquando Iudi- 7. Etſi non cognoſcere

de actis requirentis possit requisitus, tamen negare auxilium potest vbi eudens est nullitas.

Iudicem sæcularem Ecclesiastico auxilium præstare; sed posse negatiuè se habere: nullatenus autem acta requirentis irritare, vel irrita declarare, siquidem hæc superioritatem exigunt. si autem Iudex imploratus non vlterius progreditur, quam vt de actis circa præstationem auxilij à se, vel satellitio suo commissis cognoscat; non eadem videtur ratio ne id liceat.

CAPVT IX.

De inuocatione auxilij non vertenda in subiectionem.

1. Siue specialiter siuè generaliter brachium Principum imploretur, non est interpretandum aut vertendum in seruitutem.

COntingit Episcopos implorare auxilium brachij Principalis, non tantum pro specialibus casibus; sed etiam generalibus decretis. v. g. celebrata anno 1586. Cameraci, 1607. Mechliniæ Synodo prouinciali ab Archiepiscopis & Episcopis, supplicatum est Regi respectiuè ac Principibus nostris, vt pro faciliori executione authoritatem suam vellent adiungere. quod hi facientes multos desuper articulos edixerunt, etiam in negocijs merè Ecclesiasticis. æquum procul dubio non est, vt illa ideo facta censeantur regiæ iurisdictionis, aut quippiam Ecclesię authoritati esse detractum. pręstant illi defensionem, & auxilium Ecclesiæ pia intentione, ac sincera fide; boni Principes sunt, ac religiosi, bonæque fidei; Dei sacerdotes honorant atque tuentur, *iuxta c. boni Principu. dist.* 96. non tuentur vt subdant: de qualibus ille;

Timeo Danaos & dona ferentes.

Nec qualis est apud Horatium fabula de equo per ceruum ex communibus pascuis pulso. qui postquam hominis implorasset opem, & victoriam reportasset; incidit in perpetuam hominis seruitutem.

Non equitem dorso, non frænum depulit ore. Vide de abusibus aduocatiarum Chokier. *Vind. lib. Eccles. p. 2. c* 8.

2. Præstuum Synodis brachium non minuit Episcoporum authoritatē.

Non ergo Principes nostri, sic requisiti Ecclesiæ brachium, auxiliumq; præstant; non illam subigere, illiusq; iurisdictionem eneruare intendunt: nec tantum in negocijs merè Ecclesiasticis, sed neque minuere in ijs, quæ vtrumque forum, vel rei vel personæ intuitu spectare possunt. v. g. in dicta Synodo *Mechliniensi tit.* 23. ob diuersitatem locorum, & consuetudinum super reparatione Ecclesiarum hoc ciuili bello destructarum, cui illæ non satis aptæ erant, decretum fuit; vt sine præiudicio ex communi iuris dispositione per Concilium Trident. innouati, certa ratio iniretur, cui se omnes conformarent, posteaquam super ea cum suis serenissimis Celsitudinibus maturius actum esset; eodemque modo super eadem Synodo dato *art.* 15. & 16. statutum est manum auxiliatricem à Concilijs regijs dandam esse super ijs, quæ in eadem Synodo super congruâ parochorum portione decreta essent, seu à Iudicibus Ecclesiasticis prouisionaliter, aut definitiuè decernerentur. edictum quidem super reparatione Ecclesiarum nomine Principum emanauit, conceptum tamen interuenientibus deputatis Ecclesiasticis: additque illud ad finem, si casus contingat ibidem non decisus, quasi ex ratione legis vltimæ *C. de leg.* adeundum fore Concilium regium: vt amicabiliter negocium componat; aut sine figura iudicij explicet. non per hoc tamen intendit minuere iurisdictionem Ecclesiæ, super cura fabricarum Ecclesiasticarum competentem.

3. Sic edicta ad Synodum Cameracensem ac Mechliniensem data circa Ecclesiarum reparationes, parochorum congruas portiones, non minuit Ordinariorum Iurisdictionem.

4. Portio à Synodo decreta edicto probata, per Ordinarium mutata temporum ratione potest nihilominus mutari.

Quoad congruam porrò parochorum portionem mota fuit quæstio; an cum argueretur taxa Synodi per edictum stabilita, esse excessa, atque à regio Principis Concilio, ad mutares hic molitos, petita esset cassatio, eo nomine quod contrauentum esset edictis regijs; ea esset concedenda? sicut vsu receptum est, vt quando mandatis Principum, seu edictis contrauenitur, aut priuilegijs patriæ, aut iurisdictio sæcularis læditur, ea concedatur: & dicendum est non esse deueniendum ad remedium extraordinarium, cum præsto sit remedium ordinarium appellationis, ad superiorem Ecclesiasticum, qui cognoscat an excessum sit. neque enim edictum super Synodo eo fine emanasse, vt aliquatenus iurisdictio Ecclesiæ minueretur; aut huiusmodi causæ cognitio aliam indueret naturam. adeoque cùm de legis statutariæ interpretatione quæreretur, Ecclesiæ illam esse: quæ originaliter illam condidit. *c. cum venissent. X. de iud.* sicut Principis esset si illius primordia ab eo essent profecta. *l. vlt. C. de leg.* adeoque edictum, de quo quærimus, non motu proprio datum, sed in auxilium Ecclesiæ; non esse retorquendum in odium, cassationemque iudiciorum Ecclesiæ: sed illis suum cursum esse permittendum ad superiora Ecclesiæ tribunalia. neque id dignitati regiæ quippiam derogare: cum huiusmodi beneplacita, sicut aliæ approbationes & confirmationes, vincula quidem addant; non tamen naturam rerum confirmatarum mutent, aut extendant *c. 4. X. de confirm. vtil. vel inutil.*

Igitur in d. Synodo decretum est, ne vltra 300. flor. quippiam pro congrua portione adiudicaretur, nisi parochiæ amplitudo iudicio Episcopi aliquid amplius exigeret. amplius tamen est assignatum: Synodus excessum commisit iudicio Episcopi; probauit edictum: si quis de iudicio Episcopi queratur, tanquam irrationabili, & metas arbitrij boni viri excedente, remittendus est ad superiorem Episcopi. nec Synodi, nec edicti intentio est, ex edictali beneplacito deriuare cassationem. argumento fabularum equi, & Danaorum, de quibus mox diximus.

Sed & hæc quæstio, an mutatio temporis, ac rerum monetæ, ac caritatis annonæ, licitum non faciat huiusmodi excessum? ad Synodum, seu Ecclesiam spectat: vnde originaliter

leges

leges processerunt, quæ de parochorum alimentis statuunt. eoque vt dictum est ab eâ petenda est illius interpretatio. non si quid secus actum fuerit, materiam cassationi submi-nistrat, vbi hactenus ea non vlterius vsurpata est, quam in causis, de quibus supra dictum est.

Sacræ literæ dicunt non esse obligandum os boui trituranti: ferenti spiritualia metere licere temporalia: seruienti altari de altari viuere. inde permulti canones de congrua parochorum portione statuunt; & Concilium *Trid. sess.* 7. *c.* 7. *s.* 24. *c.* 13. vbi libertatem d. c. 7. tributam videtur explicare *d. c* 13. *in verb. quod pro rectoris aut parochiæ necessitate decenter sufficiat*: imo Bulla Pij V. amplam libertatem d. c. 7. & decentiam necessitatis d. c. 13. intra 100. aureos restrinxit. vtique rebus sic stantibus; & nummorum valore retento alioquin obediendum est necessitati, quæ legem non habet *Vide Tusc. verb. necessitas non habet legem. concl.* 19. vbi multa exempla, in quibus quod per se non licet, necessitas licitum facit. Imo d. Synodus Mechliniensis mutato valore aureorum, qui tempore Pianæ constitutionis tantum conficiebat duos florenos Brabanticos, taxam expressit ad tres, vt ille increuerat: eoque viam aperuit obediendi vlteriori necessitati, quam mutatio exinde maior inducere. vt non tantum locus non sit cassationi in negocio primordialiter ex sacris literis, quarum interpretatio Ecclesiæ competit, orto; sed neque iustæ appellationi: si vltra 300. flor. à Synodo expressos iudicarit Episcopus, ex rerum mutatione, & parochiæ amplitudine, esse amplius assignandum. atque ita Concilium Brabantiæ reiecit ex vtroque capite petitam cassationem à Comitissa E: contra pastorem R. ann. 1644.

Igitur vt redeamus ad ea, quæ superius diximus, non potest Iudex imploratus examinare acta implorantis: seu vllam causæ cognitionem assumere. *c. vt inquisitionis.* §. *prohibemus. de haret. in* 6. *in verb. aut executionem promptè, prout ad suum spectat officium, facere detrectant.*

5. Iudex de iudicato cognoscens, non cognoscit de causa: minus executor merus

& generalius decisum est *in l. si prætor. D. de iud. non vtique Iudex*, inquit, *qui de iudicato cognoscit, debet de prætoris sententia cognoscere. alioquin lusoria erunt huiusmodi edicta, & decreta prætorum.* multo minus cui non ex iudicato cognoscere commissum est; sed qui nudus executor est dumtaxat. *vt ad d. l. Busius post Costal.* vt est qui requiritur à Iudice Ecclesiastico ad præstandum brachium sæculare: cuius non est cognoscere de iudicio Ecclesiæ. *c. vnam sanctam* §.

6. Vt est sæcularis imploratus ab Ecclesiastico.

ergo si deuiat. de maior. & obedient. in extrauag. commun. sed superioris in Ecclesia. *vt ibid.* eoque magis huic conuenit, quod dicitur *c.* 28. §. *quia verò. X. de off. deleg.* vt Ordinarius requisitus teneatur exequi delegati sententiam, quamuis iniqua ei appareat. *c. inter cæteras. X.*

7. Si iudicatum ei iniquum appareat, debet non cognoscere, sed remittere, ad requirentem.

de sentent. & re iudic. aut sanè remittere debet ad requirentem; si difficultatem reperiat: vt deciditur *in c. de cætero. X. de re iud. c. si quando. X. de rescript.* quod ipsum & in Judicibus potestate paribus seruandum rectè probat Busius, *vbi supra n.* 6. multo magis dicendum est in sæculari, respectu Ecclesiastici. quem ideo nullatenus de sententia cognoscere communiter receptum est. prout sic in edicto Regio *ad executionem Synodi Prouincialis Cameracensis dato* 1. *Iun.* 1587. *art.* 18. disertè decretum est: *si ordonnons*, inquit, *à tous noz iuges de mettre à l'execution, toutes les fois que requis en seront, par prinse de gages ou autrement, les sentences desdicts iuges Ecclesiastiques, non suspendues par appel: n'est, que le iuge requis ait cause pregnante au contraire, dont il aduertira le iuge Ecclesiastique: lequel ne trouuant icelle cause suffisante, pourra auoir son recours à nostre dict conseil priué.* Iudicibus suis mandat Rex, vt executioni tradant sententias Iudicum Ecclesiasticorum: vtique illis, qui tradere possint executioni, brachium habeant; manumque militarem, vt exequantur: non scabinis, seu illis, qui dumtaxat habent notionem; quam neque concedit: sed, si occurrat ratio prægnans, dumtaxat significationem; quam faciant iudici Ecclesiastico; & huic recursum ad sua Concilia.

8. Ita & iubent edicta regia.

Non sine specie auxilij in dominatum versi, quidam officiarius regius cum carceris Episcopalis custos in officio peccauerat, eiusque negligentia elapsus quispiam erat, punitionem regio Concilio soli competere sustinuit: ideo, quod carceres & commentarienses sint sub protectione, & salua guardia regia; cuius infractio crimen sit ad regios cognitores pertinens: quasi verò huiusmodi defensio, & brachium, auferre debeat Episcopo cognitionem, & correctionem sui ministri, in suo officio, & suo carcere delinquentis. Iniuriam amoliri volunt edicta, & literæ saluæ goardiæ huiusmodi; non inferre; non ius suum cuiquam auferre, non Ecclesiæ. *Principes sæculi nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, vt per eamdem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant. c. principes.* 23. *quæst.* 5. (non ergo vt munimenta auferant) *Cognoscant Principes sæculi Deo se reddituros rationem propter Ecclesiam, quam à Christo tuendam suscipiunt.*

9. Peruersio iurisdictionis est obtentu saluæ guardiæ auferre Ecclesiæ iurisdictionem.

CAPVT X.

De inspectione Episcoporum in Iudices sæculares.

CVm sæcolares potestates officio suo desunt, ipse etiam Iustinianus Episcoporum inspectionem etiam interpellauit, quando *in Auth. vt Iudices sine quoquo suffragio* multis monitis Judices mandarisque instruxerat, subiunxit edictum ad omnes Episcopos, quo legem, quam in omni iustitia subiectos viuere studens ait se construxisse, etiam illis voluit esse manifestam, & tanquam dedicatam Deo

1. Inspectio Iudicum sæcularium Episcopis vt commissa.

recondi in Ecclesia, cum sacris vasis, & tabulis; seu lapidibus insculptam in porticibus Ecclesiæ descriptam. *tua igitur*, inquit, *sit reuerentia, & caterorum hac custodire, & si quid transcendatur à Iudicibus ad nos referre, vt nihil contemnatur horum quæ sanctè à nobis statuta sunt*. Et iterum; *in Authent. vt nulli Iudicum liceat habere loci seruat.* omnem, inquit, *damus licentiam locorum sanctissimis Episcopis & primatibus ciuitatum huiusmodi præsumptiones prohibere, & studere vt hac omnia sine impedimento, & sine dispendio secundùm legum virtutem procedant, & nobis nunciare*. & porrò Iustinianus christianam rempublicam non per modum dumtaxat politiæ cupiens regere, sed & politiam secundùm viam salutis dirigere, subtexuit; *vos autem si negligentes non referatis, rationem reddetis apud Deum pro aliorum iniustitia, si quod non cognoscentibus nobis damnum apud vos Iudicibus inferatur. Sed oportet præsentes vos prouincijs, & pro ijs ac reliquis detestantes manifestos nobis facere, & rectes Iudices & transcendentes hanc legem nostram; quatenus vtrosque cognoscentes, hos quidem puniamus, illos autem repensemus.* Quinimo Iudices per Episcopos ad Officium adiguntur. *Auth. vt differentes Iudices audire interpellantium allegationes, cogantur ab Episcopis hoc agere*; & vlterius *ibid. c. 1. Iubemus sanctissimum Archiepiscopum audire cum clarissimo Iudice, vt ambo per amicabilem conuentum dissoluant quæ dubia sunt*. & infra: *si tamen contigerit quendam nostrorum subiectorum ab ipso clarissimo prouinciæ Iudice lædi, iubemus illum adire sanctissimum illius ciuitatis Episcopum, & ipsum iudicare inter clarissimum illius prouinciæ Iudicem, & eum qui putatur lædi ab eo*. quare Cuiacius *ad No-*

2\. Ita vt male in officio versantes coram Episcopo potuerint conueniri.

uell. 86. ita hæc accipit, vt aduersus Præsidem agi possit repetundarum coram Episcopo. *ex l. 4. C. ad leg. Iul. repetund.* non quod illa id dicat, sed quod vitia ibi relata ijsdem Authenticis damnentur, nuncianda, cognoscendáue committantur. quæ quidem vel iam olim re-

3\. Quam in contrarium à iure abiuerint Galli.

cepta hic non sunt, vel vsu obsoleta. imo in Gallia Regijs constitutionibus cautum, in quibusdam priuilegiarijs casibus, vt ipsi Regij Iudices ad Episcopale veniant auditorium; ac simul cum Ecclesiastico Iudice cognoscant. Ecclesia tamen pro iure suo negligentiam Iudicum sæcularium per Ecclesiasticos voluerit suppleri. *c. ex transmissa. X. de for. compet.* vbi

4\. Canones defectum in reddenda iustitia per Episcopum volunt suppleri.

per dominum feudi causa feudalis dicitur terminanda: *& si ipse*, inquit, *malitiosè distulerit, tu ei debitum finem imponas. c. cum sit. eod. c. ex tenore. eod.* vbi non turbanda iurisdictio sæcularis dicitur, *dummodo actor per Iudicem sæcularem*, inquit, *non obstante illius contradictione, causam ipsam ratione praua terminetis*. id quod tamen ipsum

5\. Princeps hodie aditur qui iubet suis vt ius dicant.

vsu obtinere vix est receptum. Sed vt Princeps seu superior sæcularis adeatur, qui ad illum det literas, quas iustitiæ hodie vocant, quibus subiectur causam expedire. vt & vix monitoriæ. *Vide Marth. de iurisd. p. 2. q. 52.* quæ expe-

6\. Expeditio vt olim maioribus nostris commendata.

ditio maioribus nostris olim adeo fuit commendata, vt ann. 1312. Joan. Ducis tabulis legum Brabantiæ cautum sit, vt si quis precio corruptus, vel perperam ius dixerit, vel dicere distulerit, capite ac bonis priuetur. quare si cognitio causæ relinquenda videatur Iudici sæculari, præsertim in causis personarum miserabilium; ab Episcopis vel Ecclesiasticis viris conueniri possint. *quod si*, inquit c. admi-

nistratores. 23. q. 5. *Dei timorem præ oculis non* 7. Et canonibus.
habentes negligere post secundam & terciam admonitionem inuenti fuerint, omni se nouerint communione vsque ad condignam satisfactionem priuatos. Vide quæ diximus *sup. l. 1. c. 5. l. 4. c. 1.*

CAPVT XI.

Reuerenter cum Episcopis esse agendum.

NVnc vt ad eas, quæ minorum gentium 1. Iudices quique suis sint terminis contenti.
sunt, actiones pergamus. superest ergo, vt quique suis terminis contenti, alienos iudicando, statuendo, grauando non moueant: in communes autem campos, res, seu negocia mixti fori ita descendant, vt leges communionis habent, ne quis alterum iure suo vti impediat, ne quod commune est, suum solius facere adsuitatur: quod denique officio incumbit, secundùm leges exequatur. quod si quid secus actum quis crediderit, non mox ad arma conclamet; sed amicè commoueat, quod æquum putarit modestè requirat. Inde decretum est, *in c. si quis erga 2. q. 7.* reuerentiæ ergo

Ecclesiæ præsulibus debitæ, vt si quis publicè 2. Siquid secus actum, modestè pertractent.
de ijs queratur, & Iudices adeat antequam semel ac sæpius familiariter eum interpellarit, communione priuetur, *tanquam Apostolorum*, inquit, *patrumque aliorum contemptor*. plura sunt

in eam sententiam eadem quæstione à Gratiano allata. vt existimandum sit omnino istiusmodi superiorum Ecclesiæ despectum esse grauissimum. 3. Non aliter de Episcopis publicè mox querantur.
Eoque pridem apud nos obtinuit, vt si quis apud Principum Concilia querelas deponeret aduersus Episcopum, libellus illius literis clausis inclusus, quasi familiaribus,

ad illum transmitteretur. vt sic vel iustitiam 4. Vnde antiqua praxis literarum clausarum ad Episcopos.
suam accipiat, aut iustam excusationem. *d. c. si quis. certum est enim sæculares oportere Ecclesiasticam formam sequi, non huic humanitus sequenda iura præfigere. neque eius sanctionibus velle dominari, cuius clementia Deus voluit regiæ deuotionis colla submittere, ne dum mensura cælestis dispositionis exceditur, eatur in contumeliam disponentis. c. certum. dist. 10.*

boni Principis est ac religiosi, Dei sacerdotes honorare, 5. Vt honorabiliter cum illis agatur.
atque tueri. c. boni dist. 96. & qualescumque Pontifices sint, etsi errore humanitus accidente, non tamen contra religionem vllatenus excedentes, nullatenus videantur à sæculari potestate posse percelli. *c. sicut. dist. 96.*

id quod planius decreuit Bonifacius VIII. *in* 6. Non a sæcularibus percellantur.
c. vnam sanctam de maior. & obed. in extrauag. commun. vt si deuiauerit potestas spiritualis à superiori, non sæculari, corrigatur. qua de re

latius diximus *lib. 1. c. 5.* non excludimus ta- 7. Salua solicitudine modesta.
men solicitudinem, quæ modestiam Ecclesiæ debitam

debitam non egrediatur. *c. filijs vel nepotibus 16. q. 7.* quomodo in publicatione Concilij Tridentini Margareta Regens hlemandauit Concilijs regijs, vt & infpicerent an Epifcopi eiufdem concilij decreta in vfum inducerent, &, fi id minus feruarent, Regl perfcriberent: qui porrò congrua via mouitos illos curaret. hæc modeftè ac religiosè acta ad protectionem eiufdem Concilij pertinent. *Vide quæ diximus infr. cap. vlt. n. 3. & feqq. de facerdotum reuerentia.*

CAPVT XII.

A quo Iudice petendum auxilium, vbi alius iudicat, alius exequitur.

1. Cui cognitio criminalis competit fas eft citare, adeoque fi res exigit, realem citationem decernere.

IVdicem Ecclefiafticum, qui criminalem habet iurifdictionem, neceffarium eft, ius habere decernendi apprehenfionem. quippe cui debeat competere facultas citandi reum. atqui in criminalibus apprehenfio, citatio realis eft; permiffa ergo cuicumque iurifdictio criminalis competit.

2. Concilium Trid. perfonarum diftrictionem Ecclefiaftico Iudici fimpliciter tribuit: fed executionem alternatiuè.

3. Etiam contra laicos.

Et fanè Concil. *Trid. feff. 25. c. 3.* Iudices Ecclefiafticos expreisè vult, potius quam per cenfuras, per alia media, & fpeciatim etiam per diftrictionem perfonarum procedere. fola difficultas eft in executione, quæ manum fortem exigit: de qua Concilium *Trid. ibid. & executione per fuos proprios*, inquit, *aut alienos executores facienda* alienos fcilicet, vbi ita vfus prifcus habet. difertè ergo Judici Ecclefiaftico facultatem facit decernendi apprehenfionem, etiam contra laicos, vt exprimit: fed executionem faciendi, per brachium fæculare; fi ita antiqui mores habeant. alioquin iure Epifcopo licere per fuos exequi fententiam, eoque familiam armatam congruam habere interpretata eft pridem S. Congregatio. *Vide Declarationes n. 30. 31. ad calcem part. 5. Refol. Dianæ.*

Vnde ex moribus rectè Philipp. Bugnion. *de leg. abrogat. 2. fect. 210 Les Eueſques*, inquit, *ou Official peult decreter prinſe de corps, quand la matiere y eſchet, contre quelle perſonne, que ce ſoit; mais il ne luy eſt licite de faire les captures par ſes appariteurs, hors ſon pretoire; ſinon en implorant l'aide du bras ſeculier, qui ne luy eſt iamais refusè, veu ſon decret.* quippe conceffa iurifdictione criminali

4. Iurifdictione conceffa, neceffaria accedunt.

omnia conceffa intelliguntur, quæ ad illam funt neceffaria. *l. 2. D. de iurifdict. om. iud. c. 5. X. de off. deleg.* eoque argumento vtitur Bonifac. VIII. *in c. cum Epifcopus de off. ord. in 6.* quamuis ibidem loquatur de perfonis Ecclefiafticis. vt folent refcripta ad propofitum dumtaxat cafum refpondere. vt argumentum à contrario fenfu etiam non procedit, quando alibi fecus in iure decifum eft. vt in locis infra citatis. & loquitur non de decreto tantum; fed ipfa executione; & Concilium Trid. *d. c. 3. feff. 25.* clarius exprimit *in verb. liceat eis contra quofcumque, etiam laicos, per mulctas pecuniarias, quæ locis pijs affignentur, feu per captionem pignorum, feu diftrictionem perfonarum, per fuos vel alienos executores faciendam* &c. Denique fæpius Senatus Brabantiæ reiecit petitiones caffationum aduerfus inhibitiones v. g. fufpectarum conuerfationum, fub pœna apprehenfionis, feu carceris, factas.

5. Inhibitiones fufpectæ conuerfationis fub pœna carceris; iuri confonæ

6. In executione controuertitur à quo fit facienda apprehenfio.

Sed executio, brachium fæculare vulgo dicitur exigere, eademque ferè eft praxis: & lex Epifcopale *C. de Epif. audien.* Epifcopis, difertè iudicationem tribuit: executionem autem eorum definitioni concedi iubet per Officia Iudicum. vt decretum apprehenfionis negari eis non poffit competere; fed tamen poftuletur executio à brachio fæculari. quæ phrafis vel fola indicat pro executione tantum illud effe implorandum. quippe intellectui iudicatio: oris iuris, feu fententiæ dictio: brachio, executio conuenit. ita de mirabilibus Domini *pfal. 135. percuffit Ægyptum cum primogenitis eorum; & eduxit Ifrael de medio eorum: in manu potenti, & brachio excelfo.*

7. Vox brachij executionem innuit.

8. Iudices olim Romani folidum habebant Ius quod hodie ferè diuifum inter eos qui officiarij & qui fcabini.

Jgitur vbi brachium fæculare eft implorandum, & alius iudicat, alius exequitur; quæritur à quo auxilium fit petendum? dum in neutris in folidum videtur refidere ea iurifdictio, & imperium, quod fuit Romanorum olim Iudicum, ac Magiftratuum: quorum brachium fuerit à Judicibus Ecclefiafticis olim imploratum. vt & d. lex Epifcopale directa fuit præfecto prætorio. &, ne dicamus exiguam effe fcabinorum & vrbium iurifdictionem, vt deducit Loifeau *lib. de Seigneuries. cap. vlt.* de prætore aut Principis officiario, & fcabinis quæftio eft. fed, vt ea penitius excutiatur, vifum eft quædam altius repetere.

9. Municipalium magiftratuum obfcuræ authoritates.

Et fanè Magiftratuum vernaculorum ethimologia & authoritas varia eft; & ab vfu, atque confuetudine dependet. & quadrat illud A. Gellij *l. 16. c. 13. obfcura, oblitterataque funt municipiorum iura, quibus vti iam per ignorantiam non poffunt.* Vfus ergo & confuetudinis in his fumma eft authoritas. Nihil vetat *quin Iudices vulgo Scabinos*, inquit Infulanus, *aut huiufmodi homines vocemus iuratos, quo nomine etiam fcimus in plerifque orbis terrarum partibus à plebe recenferi.* Spigel. *in Lexic. v. fcabini.* Meminit huius vocabuli *c. 1. de immunitat. Ecclef. in 6.* vbi coniungitur confulibus & dominis temporalibus, tanquam in Francia vfitatum. c. 2. X. *de alienat. iudic. mutand. cauf.* quod directum eft Abbati Sancti Nicolai Furnenfis. & loquitur de Scabinis *Ipretis*, feu Iprenfibus. confuetudines citat omnino multas Ragueau *en fon Indice des droicts royaux v. efcheuins. v. efcheuinage.* vbi hoc verbum magis ab Alemannis effe profectum fatetur. *v. maieur, & efcheuins. v. maire. & efcheuins.* priori loco *Scabini*, inquit, *iurifdictionem habent, fed & mero imperio vtuntur multis locis, Iudices olim appellati funt fcabini. Vt in conftitutionibus Caroli Magni, quo tempore à Miffis Dominicis eligebantur*; (vt adhuc fit hodie quotannis in Flandria)

10. Vfus declarat.

11. Quid vox fcabini?

12. Balliui, Maioris?

Flandria) & *in d. v. maieur. & eschenins*, vtrosque coniungens, *quibus*, inquit, *summa reipublicæ commissa est*. & in *v. maire; maior populi Gregorio quasi primus Curiæ. vt in senatu princeps senatus*; *etiam annotante Cuiacio ad leg. 33. C. de decurion.* quo pater ciuitatis, & defensor plebis, qui parentis vicem plebi exhibet. Idem Ragueau *v. bailli, ballifs sont ceux, qui ont la baillie de la iustice; qui reipublicæ villici, quæ est cura reipublicæ intra terminos suæ iurisdictionis.*

13. Schulteti, Ammanni.
Marchantius *in Flandria l. 1. tit. de magistrat.* 1. de scabinis, deinde de balliuis, schultetis, & Ammannis variè dissertat: denique *nostris moribus*, inquit, *balliui, schultetique hoc modo à scabinis differunt: Scabini iudicant; balliui iudicatum, & Scabinorum acta, Principumque constitutiones exequuntur: illi vocationem habent, hi prehensionem, missionem in carcerem*: Et infra, *Scabini iura populi; hi Principis magis respiciunt: & Scabinos ad ius in propatulo tribunali dicendum ritè & necessario submonent, atque tribunalis locum potestatemque velut aperiunt*. necessariò, inquit, quia nisi hæc persona adsit, quæ Iudicem ad ius dicendum moneat, Scabini non vellent aut possent ius dicere. inde *Maendre* vocatur. *ita Damhouder. in prax. ciuil. c. 1. & 10. & Thulden. in vtroque loco.*

Propius Paulus Christinæus *ad Consuetudines Mechlinienses. tit. 1. art. 1. numer. 6. in verb. ter maninge van schouteth. & tit. 6. art. 15.* vbi de Schulteto, *Principem*, inquit, *repræsentat, in omnibus, quæ ad Principis maiestatem pertinent, suam authoritatem interponit, & ab ipso Principe in rescriptis ipsius vicarius appellatur: summo iure præfectus Vrbi nominandus videtur.* quemadmodum etiam rectè Sculthetum Antuerpiensem, seu Marcgra-
14. Marcgrauij
uiũ præfectum vrbis vocandum iudicat Scribanius *in Origin. Antuerpiens. c. 15.* quòd vt ille, non tantum intra vrbem; sed & centesimum ab vrbe lapidem iurisdictionem exerceret: hic intra terminos Marchionatus, seu ditionis Riensis. sed hæc causa propius illum assimilat Præsidibus prouinciarum. vt ditio hæc vnam ex septemdecim Belgicis prouincijs hodie constituit: siue, vt ex Beato Rhenano *l. rer. Germ.* recitat Loiseau *de Seigneuries. c. vltim vnicuique ferè ciuitati Comes præsidebat, qui nominabatur aliquando Iudex fiscalis, scabinos sub se habens.* sic vox Marcgrauij limitaneum comitem sonat: vt Iudex ipse videatur; Scabini sub ipso, vt assessores, aut Iudices pedanei: ille merum imperium babeat, gladiumque nomine ac iure Principis. Vnde & Iudex fiscalis vocatur in legibus Ripuarijs. *si quis*, inquiunt, *Iudicem oc-*
15. Comites.
ciderit, quem Comitem vocant. quibus optimè quadrat *ex Capitular. Caroli Magni l. 4. art 5. Comes ad maritimam custodiam deputatus, si secum suos scabinos habeat, ibi placitum teneat.*

Rursus Christinæus *d. n. 6. iudicaturos*, inquit, *admonet suæ religionis, & iurisiurandi in sententijs dicendis; quod vulgo maenen nominant: estque executor criminalium: &, vti Iacobus de Beluiso tradit in praxi sua crim. tit. de sing. reor. col. 15. habet merum & mixtum imperium. si quidem ibidem quærit de duobus Iudicibus, quorum vnus sententiat & alter exequitur, quis habeat merum vel mixtum imperium? & subdit, quod ille; qui exequitur: dummodo habeat iure proprio. maioris enim Iurisdictionis est executio, quam pronuntiatio. vti notabiliter tradit Alexander in l. 1. col. 5. vers. item. ex hoc gloss. D. de iurisdict. om. Iud.* ita 16.
Christin. adde quod ad Principis officiarium illius mandata mittuntur, & edicta: omniumque ei executio committitur; persona statuitur ex Principis nutu, eaque ferè illustris, vt rectores olim prouinciarum, atque Vrbi Præfectus. *l. 3. C. de off. præfect. vrb.* Scabini sint quadantenus Assessores. *vt in d. Capitularibus.* Vt dignius in officiario huiusmodi repræsentetur Princeps, quam in Scabinis posset; eoque brachium illius, non horum implorari oporteat.

Scabini vel assessores, vel pedanei Iudices sunt, alij gladium portant, brachium Principis magis repræsentant.

17. Vt Prætores iudicare Scabinos iubent, quod hic est maenen.

Porrò verbum illud *maenen* obuio quidem sensu monitionem, interpellatiuoemque significat: *vt apud Kilianum in Dictionario, & alios*: sed & monere cum imperio, seu mandare: vnde & exorcizare significat. *den duyvel nytmaenẽ, bemaenen &c.* vbi non monere, aut requirere; sed imperare, significat. sic vox angelica; *imperet tibi Deus; in epist. can. Iudæ*: & Pontificale, *in Ordinatione exorcistarum, tunc.* inquit, *rectè dæmonibus imperabitis.* &c. quare & sic in iudicijs vsurpatum illud *maenen*, non simpliciter significat monere; sed monere cum imperio: vt scabinos monere, sit iubere iudicare. vt olim Prætores magis Iudices dabant, iudicare iubebant; quam ipsi iudicabant. *l. 2. de pedan. iud.* criminales causas ipsi tenebantur definire; *l. 1. de off. eius cui mand.* vnde fortè & scabini quidem cognoscunt, pronuntiantque reum quem esse; officiarius autem nonnullibi mortem non tantum imponit; sed & genus mortis definit, exequiturque; ipse apparitionem, satellitium habet; familiam armatam, & executionem. manum militarem vocat lex *qui restituere. D. de rei vind* atque hæc ipsa dicitur brachium sæculare. vt liquet ex citatis à Tuseo. *v. brachium sæculare; brachium militare. concl. 126.* Iudices etiam 18.
à prætore dati seu iudicare iussi executionem aut apparitionem non habebant: sed eorum iudicia prætor exequebatur. *l. à Diuo Pio. D. de re iud.* vt vestigia hæc manifestè videantur apparere in Officiario tali, & scabinis; vt ille Principem repræsentans, monendo videatur iubere iudicare, vt olim prætor; & iudicatum exequi; imo, supremum iudicij punctum in criminalibus, genus mortis definire, & exequi.

Prætores iudicata à pedaneis seu iudicare iussis exequebantur.

Vt consequenter omnino dicendum vi- 19.
deatur, dum Iudici Ecclesiastico brachium sæculare implorandum est, ab officiario illud, non à scabinis postulari debere. Apparitio enim & executio potissima sunt, in quibus eluceant Prætorum, Præsidum, & quorumcumque iudicum insignia. quos & lictores cum fascibus præibant: & numerosa quidem apud veteres Iudices fuit illa manus militaris. *l. 1. C.* 20.
de apparit. comit. Orien. lib. 12. l. 1. §. in officio. C. de off. P. P. Afric.

Sic Iudicem Eccl. oportet brachium implorare non scabinorum, sed illius qui gladium portat.

Qui satellitium habet.

Vnde & Cuiacius *in paratit. C. de Episc. audien.* 21.
negat Episcopos iurisdictiooem babere: *quia*, inquit, *nec forum legibus habent*, *vt ait Valentin. de Episc. iud nec apparitionem, nec executionem: sed eorum, vt Iudicum delegatorum, qui etiam notionem non*

Episcopi nec forum, apparitionem aut executionem habeant.

non iuriſdictionem habent, ſententias Magiſtratus exe-

22. Scabini notionem tantum habent.

quuntur. vt ſecundùm hæc ſcabini, qui notionem & pronunciationem tantum habent, iuriſdictionẽ propriè habere non poſſint. quod Epiſcopos autem attinet, ad illud Cuiacij reſ-

23. Epiſcopi iudicationem definitionẽ, iudicium.

pondimus *in Notitia iuris Belgici de Epiſc. audien.* & d. lex Epiſcopale diſertè iudicationem tribuit, & definitionem; & Epiſcopale iudicium vocat. vt & Codex Theod. *tit. de Epiſcopali iudicio*. nec debebat in odium Eccleſiæ Cuiacius

24. Iuriſdictionem.

impropriare verba Nouellæ 120. & dikeodoſiam, quam illa Epiſcopis tribuit; interpretandã dicere pro notione, nõ iuriſdictione, vt prætorem corrigit Vlpianus *in l. ait prætor. D. de iud.*

25. Quid de conſtitutione Valentiniani cenſendum?

Quamquam neque Valentinianus iuriſdictionis verbo vtatur, eamue Epiſcopis neget; ſed *Iudices eſſe*, inquit, *nõ patimur; niſi præeunte vinculo compromiſſi: quoniam*, inquit, *conſtat Epiſcopos, & presbyteros, forum legibus non habere: nec de alijs cauſis ſecundum Arcadij & Honorij diualia conſtituta, quæ Theodoſianum corpus oſtendit, præter religionem poſſe cognoſcere*. ideoque decernit & clericos, & Epiſcopos coram Judicibus laicis conueniendos, ſi aduerſario placuerit. Fuit enim Valentinianus iniquiſſimus iuriſdictioni Eccleſiæ: atque hanc illius conſtitutionẽ indignam vocat Chriſtiano Principe Baronius, *in Ann. an.* 452. illum exinde multa infelicitas eſt ſecuta: & eius conſtitutio à Martiano, alijſque ſucceſſoribus Principibus reuocata: vt nec in Codinem Iuſtiniani relata, nec ſatis bona fide Valentiniani Tribonianus conſtituta Arcadij & Honorij allegaſſe videtur. habentur illa in Cod. Theodoſiano *tit. de relig. l. 1. quoties*, inquiunt, *de religione agitur, Epiſcopos conuenit iudicare; cæteras vero cauſas, quæ ad ordinarios cognitores, vel ad vſum iuris publici pertinent, legibus oportet audiri*. quæ autem illæ ſint, clarius dicitur *in l. manſuetudinis l. qui mos. Cod. Theodoſ. de Epiſcop. & cleric.* & exinde Juſtinianus plenius reuocauit. *Nouell.* 83. 123. 120. 79. *& alis legibus relatis titul. C. de Epiſcop. & cleric.* & multis canonibus *à Gratiano relatis cauſ. 11. quæſt. 1. & in Decretal titul. de for. compet.* receptis à concordatis, & conſuetudine immemoriali, extincta eſt.

26. Poteſtas Eccleſiæ vt non ſit ex legibus; ſed Deo.

Et verò quod Valentinianus, *legibus*, inquit, *forum non habent*; vtique admittit illud Pontifex *in c. nouit. X. de Iudic.* aſſeritque poteſtatem Eccleſiæ non eſſe ab homine, ſed à Deo: non inniti conſtitutionibus Principum, aut legibus: ſed ordinationi diuinæ: nec in ſoro ius dicere, aut prætorio, vt Iudices prouinciarum; ſed Eccleſia, ſeu ædibus Eccleſiaſticis. vt argumentum ex lege Valentiniani ductum vires amiſerit; pridem illa ſic reuocata; & quæ nec in ſua origine vires habuit, tanquam diuinæ ordinationi, & authoritati à Chriſto Eccleſiæ relictæ, aduerſaria.

27. Quamuis Scabini propriè iuriſdictionem haberent, eum Officiario diuiſam, tamen in l. oc

Sed vt vt hæc ſint; &, vt demus Scabinos diuiſam iuriſdictionem habere cum Officiario; potior tamen ille cenſendus eſt, in quo pars potentior reperitur. *l. 12. D. de ſtat. hom.* cum ergo remanſerit penes illum pars dignior, & potentior; ipſa vtique apparitio, manuſque militaris, & executio (ſine qua dicitur *in c. paſtoralis. 28. X. de off. deleg.* iuriſdictio videri nullius eſſe momenti, dum coactionem aliquam non habet) dicendum eſt brachium, quod pro executione implorandum eſt, penes illum eſſe. *iuxta Iacob. de Beluiſo.*

illa eſſet potentior.

28. Magis Principem & eius brachium repræſentat.

Adeoque rectè dixerimus quæſtionem, quę hîc formatur, magis regiam authoritatem controuertere, quam iuriſdictionẽ Epiſcopalem. ſi quidem Officiarius eius vicarius cenſetur, eius maieſtatem repræſentare; illius iura defendere: Scabini magis pro populo, Sculthetus pro Principe ſtare. & à Principe conſtituitur:

29. Apud quem armorum poteſtas.

vt & ſcabini quidem olim à Miſſis Dominicis; nunc ſerè ex populi nominatione ſumuntur: ad quem nihil de manu militari, & armorum poteſtate debet tranſire: ſaltem in ſtatu monarchico: *vt rectè Loiſeau d. c. vltim. n.* 80. *De Seigneurie*: ſed penes Principem, eiuſque vices agentes Officiarios remanere. vt Imper. Leo

30. Non municipales cognitores.

conſt. 47. municipalem iuriſdictionem aboleuit, *alius*, inquit, *cum olim reipublicæ ſtatus eſſet, rerum ordo ſimiliter alius erat: nunc autem cum omnia à cura Principali dependeant, hunc vſum cum alijs, qui de rep. electi ſunt, ejciendum quoque putauimus*. re-

31. Ab Officiario proinde poſtulandum auxilium.

ctè ergo dicemus non municipalibus Scabinis, ſed Principum Officiarijs eſſe brachium ſæculare: atque inde pro ſubſidio Eccleſiæ poſtulandum, atque exerendum eſſe.

32. Epiſcopus an habeat territorium?

Videamus quæ opponantur. quod Iudex Eccleſiaſticus territorium, fiſcum, iuriſdictionemue non habeat in ciues; ſine imploratione brachij ſæcularis: non lubet opponere c omnes *Baſilica 16. quæſt. 7. in v. in cuius territorio ſunt poſita. c fin. de conſtit. in 6. in verb. extra territorium: clem. 2. in verb. fiſco Eccleſiæ applicare. de hæret.* quodque omnis iuriſdictio ordinaria requirat territorium, cui cohæreat; & ſine illo non poſſit ſubſiſtere; ſicut nec qualitas ſine ſubiecto: *ita Bald. in l. ſi quis ex conſenſu. n. 9. C. de Epiſc. aud.* & Epiſcopum habere iuriſdictionem ordinariam, etiam in criminalibus palam eſt: *ex Rubrica, & c. 1. & tot. tit. de off. ordinarij, c. cum Epiſcopus. eod. in 6.* vt omittamus Bullã erectionis nouorum Epiſcopatuum Belgij (qua omnis neceſſaria authoritas amplè eis tributa eſt) ad Regis Philippi II. poſtulationem eſſe impetratam: quodque adeo Iudex Ordinarius ſuo marte habeat poteſtatem apprehendendi, & incarcerandi: *c. contrahentes. de for. compet. in 6. clement. 1. de hæret. c. contra idolorum. vbi gloſſ. 26. quæſt. 1. c. attendendum. 17. quæſt. 4. c. 2. X. de adulter. c. fraternitatis. 34. diſtinct. Oldrad. conſ.* 176.

33. Territorium ſæculare vt ad Officiarium ſpectet.

Porrò officiarius qui brachium præſtat: vulgo dicitur *aerde leenen*; quaſi terra, vt loquuntur, ſeu territorium commodetur ab eo: ſiue territorium accipiamus pro terrendi poteſtate: *iuxta l. pupillus. §. territorium. D. de verb. ſignif.* penes illum ea eſt terrendi poteſtas: eoque gladium portat: & virga iuſtitiæ, quam vocant, in actibus ſolemnibus ei præfertur, in ſignum reſidentis penes illum poteſtatis; ex ea, quam diximus, Principis repræſentatione; ſiue aliàs.

34. Præſertim locorum publicorum.

Quæ etiam in conſiderationem venit qua parte quis diceretur in publica platæa apprehenſus eſſe. platææ enim Principis ſunt: non

tantum

tantum imperio, vt totus orbis dicitur esse Imperatoris, *in l. deprecat. 9. ad l. Rhod. de iact.* sed etiam iure Dominico. vt in platea publica territorium quam maximè, ex d. repræsentatione, penes officiarium, non scabinos, esse dicendum sit.

35. Consuetudo vt in his prævaleat?

Quinimo, consuetudine ferè passim est obtentum, quod solus Officiarius pro brachio auxiliari soleat adiri. qualis vsus pro titulo ac lege est. adeò quidem, vt etiam ab ijs, qui negant Iudici Ecclesiastico territorium, capturamque competere, aliud consuetudine indoci posse sit receptum; neque ab ea posse recedi. *Couarr. pract. quæst. c. 10 n. 2.* vbi & Carolum V. ait in quibusdam locis Hispaniæ rogatum, noluisse eiusmodi consuetudini derogare. *Clar. recept. sent. l. 5. §. fin. in prax. crim. q 37. n. 8.* & hoc ait ab vtriusque partis fautoribus receptum esse, & hanc esse communem opinionem.

36. Adeo vt & Episcopo conueniant, si illa fauet.

37. Vt ius commune.

De cætero conueniunt hæc cum *c. 1. X. de off. ord. lege. Episcopale. C. de Episc. aud.* quæ Episcopali iudicio eam reuerentiam iubet adhiberi, quæ alijs potestatibus. & scripta est Præfecto P. *per Iudicum quoque Officia*, inquit, *ne sit cassa Episcopalis cognitio, definitioni executio tribuatur.* Per officia, inquit: officia autem erant milites, atque apparitores. *l. 1. §. in officijs. C. de off. præfect. P. Afric. in officio quidem tuæ magnitudinis, nec non pro tempore viri magnifici PP. Africa 3:6. viros. per diuersa scrinia & officia esse decreuimus. l. vnic. C. de apparitoribus Comit. Orient. in officio Comitis Orientis non amplius quam sexcenti comites habeantur & in l. vltim. §. vltim. D. de pignor. act. missus*, inquit, *ex officio annonæ centurio culleos ad annonam sustulit.*

38. Brachium quod implorætur significat manum militarem, quæ non est penes scabinos, sed Officiarium Principis.

Centurio, inquit, instar enim legionum, & cohortium officia erant. & earum priuilegia sortiebantur. *l. 4. C. de cohort. l. 12.* Executio ergo, quam d. lex Episcopali iudicio vult præstari, fit per Officia, seu manum militarem: per Officiarium ergo Principis, qui merum imperium habet, & gladium portat, non scabinos: qui decreto à Judice Ecclesiastico, seu sententiâ competenter latâ; non habent, quod eis superfit agendum.

CAPVT XIII.

De captiuorum relaxatione.

1. Iudex qui de causa principali cognoscit, de carcere, custodia, relaxatione statuere debet.

DE apprehensione diximus, & brachio officiarij Principalis ad illam præstando. *De custodia*, inquit Vlpianus *in l. 1. D. de custod. & exhib. reor. proconsul æstimare solet vtrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, vel fideiussoribus committenda, vel etiam sibi, hoc autem vel pro criminis quod obijcitur qualitate &c. facere solet.* committitur ergo hoc arbitrio Iudicis, de causa principali cognoscentis. *vt ibid. Bald. & DD.* qui propius per informationes præparatorias, qualitates personæ, & causæ nouit: in alijs innocentiam, vel reatum, criminis, de quo quæritur, circumstantias, quibus ad decernendam capturam sit motus; præteriti reatus puniendi, an futuri cauendi, magis quæstio moueatur: præteriti pœniteat; an in proposito obstinatè persistat: iudicem spernat, an obtemperare velit. vt cum pœnitentibus misericorditer; cum contumacibus seuerè agatur. qui Iudici non paret. manu militari cogendus est. *l. qui restituere. D. de rei vendicat.* v.g. qui cohabitationem suspectam, sibi interdictam, intermittere non vult, excommunicari potest, & canonicè puniri. *c. 2. X. de cohabit. cler. & mulier.* eoque in vincola conijciendus est, qui à crimine, scandalóue verbis prohiberi non potest. neque enim tolerandum &, vt Judici illudatur; crimina & scandala per contemptum continuentur.

2. Qui obtemperare Iudici non vult manu militari cogendus est.

3. Vinculis coercendus qui à scandalo non vult abstinere.

Cum ergo Iudex, qui de crimine cognoscit, de custodia statuere debeat; & contrariorum eadem sit disciplina; idem statuere debet de relaxatione: seu an rei persona fideiussoribus committenda sit; vel etiam sibi: an sub fideiussoria vel etiam iuratoria cautione sit dimittenda. *d. l. 1. D. de cust. & exhibit. l. 2. §. sed si dubitet. in verb. ipse prætor. & statuente prætore. D. de iudic.* eiusdem est Iudicis de relaxatione statuere, cuius est de causa principali cognoscere. *l. nulli. C. de iudic. c. 5. X de iud. deleg. c. accessorium de reg. iur. in 6.* adeoque in causa, quæ coram Iudice Ecclesiastico pendet, ad eundem dumtaxat pertinet de relaxatione statuere. vt disertè alijs prohibetur. *in c. inquisitionis. § prohibemus. de hæret. in 6. in verb. siue captor absque dictorum Episcoporum licentia, vel mandato à carcere liberent.*

4. Eiusdem Iudicis est de relaxatione statuere, cuius de carceratione

5. Ergo Iudicis Ecclesiastici in causa coram illo agitata:

6. Non sæcularis.

Quia etsi iustis ex causis, vt euocatio, ita & relaxatio obtineat inter Iudices inferiores, & superiores; ex fundamentali ratione, & radice iurisdictionis, quæ ex illa in ramos prognascitur, seu vt à fonte in riuulos manat, vt omnis sæcularis iurisdictio in inferiores à Principe deriuatur; non tamen idem obtinet respectu iurisdictionis sæcularis, aduersus Ecclesiasticam; quæ in ea radice non fundatur. *potestas nostra*, inquit Innoc. *in c. nouit. X. De Iud. non est ex homine, sed ex Deo.* Et iterum; *non humanæ constitutioni sed diuinæ innititur. vt supra cap. proximo & l. 1 c. 1. latius est dictum.* ideoque in causam Ecclesiasticam Judex sæcularis porrigere non potest suam iurisdictionem; vtpotè sibi non subordinatam; & statuere de relaxatione captiui, ex decreto Iudicis Ecclesiastici in carcerem missi.

7. Quamuis superior sæcularis in causa coram inferiore pendente statuere quid, vel euocare illam possit.

8. Sed Ecclesiastica & sæcularis non subordinatur.

Cæterum illis, qui ex vsu antiquo cassationes petere solent, cùm Iudex Ecclesiasticus dicitur sæcularem iurisdictionem vsurpasse, aut priuilegijs contrauenisse; mirum non videtur pendente in Senatu huiusmodi lite principali cassationis, ibidem etiam proponi quæstionem relaxationis, quæ tanquam accessoria sequatur conditionem principalis; ibidemque statui super eadem relaxatione: vtique tanquam accessoria, annexa, & quatenus dependeat ex principali radice petitæ cassationis; & ne dum principale iudicium discutitur, & trahendum apparet per longos

9. Vbi de facto iudicium cassationis proponitur, non mirum proponi & relaxationem.

terminos,

11. Sed vbi declaratur caſſationi locũ non eſſe; relaxatio prouiſionalis, vt acceſſoria, reuocanda eſt, ſeu ceſſare declaranda, & cuſtodia redintegranda.

terminos, tædia carceris prolongentur. Quare ſi definitiuè pronuntietur caſſationi locum eſſe; conſtituram etiam relaxationem: & è contrario ſi declaretur petitionem caſſationis eſſe reijciendam; conſequenter relaxationem, in radice caſſationis fundatam, illâ ſublatâ perituram *l. à Diuo Pio. §. ſi poſt addictum. D. de re iudic. l. eos. C. de vſur. in verb. principali enim actione non ſubſiſtente, ſatis ſuperuacuum eſt &c.* At verò non hæc iuris ſunt; ſed vſurpatæ conſuetudinis. *Vide quæ diximus ſup. l. 1. c. 5.*

CAPVT XIV.

De auxilio fidei orthodoxæ præſtando.

1. Laborat grauiter Eccleſia, auxiliumque poſtulat.

PAtitur illa hodie vbique terrarum ſeu ab hoſtibus nominis chriſtiani; ſeu ab ipſis Chriſtianis, Catholicæ veritatis inimicis. implorat ergo Eccleſia opem Principum omnium orthodoxorum. Maximianus Epiſcopus Vagienſis *auxilium petyt*, inquit Auguſtinus *ad Bonifacium epiſt. 50. ab Imperatore Chriſtiano contra hoſtes Eccleſiæ, non tam ſui vlciſcendi causâ, quàm tuendæ Eccleſiæ ſibi creditæ. Quod ſi prætermiſiſſet, non eius fuiſſet laudanda patientia; ſed negligentia meritò culpanda. c. Maximianus. 23. q. 3.*

2. Vt iam olim ſolita.

Quare prima etiam Eccleſiæ Concilia Principes rogarunt, vt auxiliatrices manus porrigerent Eccleſiæ, fideique orthodoxæ ab eis declaratæ. Inde non ſemel interfuere ipſi; ſed ex nutu etiam Pontificum illa conuocauere. *c. Nos ad fidem d. 96.* ac ſæpius ſubſidium attulere. *Cognoſcant*, inquit Iſidorus, *in c. Princip. 23. q. 5. Principes ſæculi debere ſe rationem reddere propter Eccleſiam, quam à Chriſto tuendam ſuſcipiunt. nam ſiue augeatur pax, & diſciplina Eccleſiæ per fideles Principes, ſiue ſoluatur; ille ab eis rationem exiget, qui eorum poteſtati ſuam Eccleſiam credidit.*

3. Ad illudque Principes tenentur.

4. Et cenſuris adiguntur.

Quapropter Concilium Generale *in c. 3. X. de hæret. §. Moneantur.* temporales etiam Poteſtates compellit auxilium Eccleſiæ præſtare. adeo vt niſi exhibuerint, contumacium terras Catholicis officio functuris concedat occupandas. Qua in re quatenus Eccleſia nonnunquam ex facto verſata ſit, diximus ſupra *lib. 1. c. 2.* ſed, vt *ibidem* diximus, admodum circumſpectè huiuſmodi in rebus verſandum eſt: ſecundùm temporum rationem, aliquando obſecrare, aliquando increpare, aliquando etiam virgâ & baculo vti oportet. In hac tempeſtate, quæ totam Europam turbinis inſtar circumegit, Pontifices Romani continuò per literas atque Legatos Imperatorem, Reges, Principes rogarunt, monuerunt, vt ad pacem vniuerſalem animis conuenirent; vt Eccleſia à bellicis motibus quieta, diuinis obſequijs in ſolidum ſe poſſet mancipare: & iuxta votum Zachariæ, *de manu inimicorum liberata ſeruire illi.*

Sed & Concilium Tridentinum denique *ſeſſ. 25 ad fin.* non diſſimiliter omnes Principes compellat. de quo egimus, *ſup. l. 4. c. 7.* ſed quoad illius ipſius receptionem, obſeruationemque imprimis, & decreta morum: ſed hic agimus de fide ipſâ ſincerè tenenda, protegenda, defendenda.

5. Principum catholicorum ea in re officium.

Primæ ergo Principum partes ſunt, vt fideles ipſi ſint Deo; piè illum venerentur; de religione quidem ipſi non ſciſcant, ſed ab Eccleſia, Concilijſque definita legibus iuuent, & exequantur. *diximus ſup. l. 1. c. 3. & 4. in Iudice lib. 4. c. 4.* ſubditos, ſi quà deflectant à via veritatis Catholicæ, compeſcant; cum exteris fœdera ne contrahant; auxilia ne præſtent, quæ quoquo modo in Eccleſiæ vergant detrimentum. *diximus latè in Hiatu lib. 3. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6.* cum ſubditis exteriſue paciſcendo, ſi quid iniqua extorſerit neceſſitas, tolerandum; pacta quidem conuenta ſeruent. ſed vera tamen ſit neceſſitas; quæ euadi aliter ſine malo grauiori non poſſit. *diximus ſupra lib. 2. c. vlt.*

6. Singulatim in rebus nimium per hæreſes turbatis.

Nempe, vt rectè dicimus, *quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum, c. 4. X. de reg. iur.* & vbi *duo ſunt mala, ſi periculi neceſſitas ex his vnum perpetrare compulerit, id debemus reſoluere, quod minori nexu noſcitur obligare, c. duo ſunt. diſt. 13.* ita cum periclitatur reſpublica, ſatius eſt vrere, & ſecare, quam corpus totum interire.

7. Præcauere rectè regendo, ne in huiuſmodi neceſſitates incidant.

Sed præmittit d. c. duo quòd duo illa mala ſint omnino cautiſſimè præcauenda: adeoque & Principes, pacis tempore, rempublicam debent rectè, religioſeque regere; anſam nullam ſeditionibus præbere: in belli tempeſtate militarem diſciplinam exactè ſeruare; belli neruum iuſtè intendere, æqualiter corrogare, prudenter expendere. Nam ſi ditiones propriæ, amicæque vaſtantur perinde atque hoſtiles; ciues, ſubditique expilantur; annonæ, quæ in longum tempus poſſent ſufficere, paucis horis abſumuntur, corrumpuntur, vruntur; agriculturæ deſeruntur; mercimonia pelluntur; vnde vectigalia & ſtipendia intercidùntur, vt ex rapto militibus viuendum ſit; ſi nummi, antequam in ſtipendia militi numerentur ad innumeras manus tranſmittantur, & à ſingulis arrodantur; eiuſmodi rerum ex origine cauſa, non neceſſitati; ſed imperantium vitio fuerit imputanda. Quando tamen eò quacumque via deuentum eſt, vt corpus reipublicæ periclitetur, quocumque incommodo minori periculum eſt redimendum. *d. c. duo. c. non ſolum 22. q. 4.* ita quidem, vt mala quæ euitari non poſſunt, tolerentur; *c. qui ſincera. c. de Iudæis. diſt. 45.* paciſcentes autem nullatenus licentiam faciant poſitiuè, aut cooperentur. Quo nomine fœdera quædam arguit *Iudicium Theologicum ſuper quæſtione, An pax, qualem deſiderant Proteſtantes, ſit ſecundùm ſe illicita? editum anno 1646. cum Vehiculo ſubſecuto.* bonam fidem exigit Concilium Generale *d. §. moneantur.* vt pro viribus debeant Principes obſequi Eccleſiæ intentioni; non in ſpeciem, & pro ratione Status, vt hodie loquuntur. quæ materia Deo inuiſa eſt, *vt diximus ſupra lib. 4. c. 1. n. 7.*

8. Cum iam præualere ipſi non poſſunt, tolerare, pacta, quæ reos ipſos non faciant, rectè, & ſeruare.

Id quidem primum Principibus votum eſſe debet, quod Conſtantino *apud Euſebium lib. 2.*

in vita eius c. 63. vt omnium, inquit, *gentium de Numinis cultu opinionem, ad vnius habitudinis ritusque formam traducerem*: non verò religionum pluralitas admittatur, si fieri potest: neque sibi accidat, quod refertur *Iudicum c. vlt. in diebus*, inquit, *illis non erat Rex in Israel: sed vnusquisque, quod rectum sibi videbatur hoc faciebat*. Quòd si rebellionum tanta vis fuerit, vt tolerare oporteat diuersitatem religionum; in huiusmodi pactis cauendum est ab eo, quod Iudæis exprobrat Augustinus, *tract. 42. in Ioann. temporalia perdere timuerunt, & vitam æternam non cogitauerunt*: (quod hodiernis politicis nimis in more est) *& sic vtrumque amiserunt*. quod ijs semper timendum est, qui non sincero affectu, sed simulata religione id verè non agunt, quod recta fides requirat. quibus imminent illæ minæ Ieremiæ c. 48. *Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter*. quomodo & Esterem Mardochæus monet, pro cura Ecclesiæ Iudaicæ periclitantis: *Si nunc*, inquit, *silueris, per aliam occasionem liberabuntur Iudæi; & tu & domus patris tui peribitis*.

9\. Non pro ratione status, cum damno fidei, quicquam agere, alioquin minas diuinas timere.

Quantò magis illi, qui in speciem religiosi ac catholici sunt, temporales tamen regnorum vtilitates magis considerantes, quàm veræ fidei conseruationem; ea vel domi admittunt, vel foris procurant, quæ ad illius, si non interitum, damnum tamen, & detrimentum non exiguum vergant. Quibus & illud exspectandum est, quod Dominus Salamoni inquit, *Regum 3. c. 11. Quia non custodisti pactum meum, disrumpens scindam regnum tuum*. qui pacta ergo, & fœdera contrahunt contra pactum Domini, cum exteris aut in suis prouincijs; pactum Domini non custodiunt; Ecclesiam orthodoxam non defendunt, imò domi forisque incommodant; illas minas vereantur; ne alicunde immittatur, vnde minimè existimarint, inopinatum aliquod *flagellum Dei*.

Quare nullatenus consultores illi audiendi sunt, qui ex ea schola prodeunt, cuius hæc est doctrina; *cum hæc* (quæ ad prosperitatem sæcularem pertinent) *perfici non possunt, vti sæpissimè vsu venit sine alterius iniuria, si istius transgressionis inani quodam metu ab incepto & instituto absterreatur Politicus, dum occasionem elabi patitur bene de repub. promerendi, vti eius curam deponat, omnino necesse est*. Verba sunt Machiauelli. quot nunc sunt eius discipuli, qui supergrediuntur magistrum? qui non vicinos tantum, imò orbem totum Christianum turbarunt, coniurationes, rebelliones vndique excitarunt, sed etiam Turcarum Principem, aliosque paganos, hæreticosque in ditiones catholicorum impulerunt, vt illorum viribus vndique distractis, aliena ipsi possent faciliùs occupare: nec vllo metu ab eo instituto auocantur, ne Catholicæ Ecclesiæ ab hæreticis, paganisue inuadantur, Catholici eliminentur, sponsa Christi constupretur: quæ clamat, vociferatur, vndique implorat opem Christianorum Principum; & vix à paucis impetrat. Neque enim præcogitant quod *Proverb. c. 21.* illis prædestinatur: *Qui obturat*, inquit, *aurem suam ad clamorem pauperis; & ipse clamabit, & non exaudietur*. clamabunt illi; cùm veniet ad iudicium Deus vltionum; *& dicent montibus & petris, cadite super nos, & abscondite a facie sedentis super thronum, & ab ira Agni, quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, & quis poterit stare? Apoc. c. 6.* sanè exaudietur tunc illorum nemo, qui plangentem Ecclesiam, gementem, atque lachrymantem hic non audierit: quantò minùs qui ipsi afflixerit, & conculcantes adiuuerit? De eo autem, qui bona fide & sincera iuuerit, protexerit, atque defenderit; rectè intellexerimus promissum Dauidicum; *Psalm. 40. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus*.

Atque hanc Principum opem non tantum precibus implorat Ecclesia, vt gratuitam; sed & iure meritu exigit, vt debitam quippe Imperator, Reges, Principes, dum inaugurantur, iurati solemniter promittunt Ecclesiæ defensionem. minis illi diuinis terrentur, quas recitauimus; & Ecclesiæ censuris. *d. c. moneantur*. sed, sicut Dauid sponte non agnouit delictum suum, at demum monente illum Nathan Propheta; ita Principes rariùs vltro in se descendunt; vitia ipsi sua agnoscunt, suggesta à politicis consilia rectè ab iniquitate discernunt: prælatorum ergo munus est, illis vias Domini demonstrare, vitia detegere, Ecclesiæ, & diuino cultui noxia consilia improbare; &, si moniti rectæ fidei hostes iuuare non destiterint, imò nisi persequi bona fide illos & pro viribus studuerint, summo Ecclesiæ Præsidi denunciare. vt seriò ipsi ab œcumenico Concilio iubentur. *d. §. moneantur*. & porro Episcopi omnes ab œcumenico itidem Concilio Lateranensi. *c. 1. X. de treuga*. generatim præcipiuntur, *vt ad solum*, inquit, *Deum & ad salutem populi habentes respectum, omni trepidatione seposita, ad pacem firmiter tenendam mutuum sibi consilium & auxilium præbeant: neque hoc alicuius amore, vel odio prætermittant. quod si quis in hoc opere trepidus inuentus fuerit, damnum propriæ dignitatis amittat*. Consonat c. præcipimus. *cum seq. dist. 90 c. nulli. 3. q. 1.* vbi & hoc additur; *qui autem ex vestro collegio fuerit, & ab auxilio vestro se subtraxerit; magis schismaticus, quam sacerdos esse probabitur*. Quòd si Episcopi omnes Reges suos, noxia orthodoxæ fidei fœdera contrahentes, seu aliàs religioni Catholicæ causam damni dantes, monerent; arguerent; & officio *in d. §. moneantur* vlterius sibi iniuncto fungerentur; spes foret canones ex dictamine Spiritus sancti, qui œcumenicis istis Concilijs præsedit, profectos fine suo non fore frustrandos. qui præcepta Ecclesiæ, in re tam graui, & sub censuris indicta, neglexerint; ob immensa damna Ecclesiæ fideique illata, neque quatenus possent impedita, cogitandum sane habent, an non aliquando audituri sint vocem illam Domini ad Cain *Genes. 4. Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra; nunc igitur maledictus &c.*

10\. Prælati inuigilare hanc in rem vt teneantur; alioquin nec ipsos à minis diuinis fore immunes.

CAP.

CAPVT XV.

Concluſio Operis, vt quiſque Iudex ſuis terminis ſe contineat; Eccleſiam reuereatur; ad quam præcipuè ſpectat in obſcuro illos terminos deſignare.

1\. *Cuique iuriſdictioni ſui termini relinquendi.* FInem huic de ſacra politicaque iuriſdictione tractatui daturi, refigimus illam Chriſti illationē; *Matth. c. 22. Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei; Deo.* ſumma enim iuſtitiæ eſt, ſuum cuiq; tribuere. diuina humanaq; congruè diſpertiri. qui hos terminos mouent, ſummũ crimen contrahunt. vſurpatum iudicium, mortalis reatus poſt alios plures grauiter damnant Baſſæi Flores. V *Iudex n. 3.* ſacrilegium eſt Cæſari tribuere, quod Dei eſt: nec Deus admittit ſacrificium de rapina. diſcretæ ergo cum ſint poteſtates ſacra & ciuilis; ſuis ſingulæ limitibus circumſcriptæ; ſicut in vno corpore diuerſa membra non eundem actum habent *ad Roman. 12.* ita cooperari debent omnia in corpore politico; vt neutra officium ſuum negligant, neutra alterius interturbent.

2\. *Qui illi?* *Vos Epiſcopi*, inquiebat Conſtantinus *apud Euſebium de vita illius lib. 2. c. 26. intra Eccleſiam, ego extra Eccleſiam Epiſcopus conſtitutus ſum.* Sic & Theodoricus Rex Italiæ *apud Caſſiodorum lib. 11. Var. ad Ioannem Papam* licet Arrianus; *ſum*, inquit, *iudex Palatinus; ſed veſter non deſinam eſſe diſcipulus: nam tunc iſta rectè gerimus, ſi à veſtris regulis minimè diſcedamus. Maneto*, inquit Chryſoſtomus *de verbis Iſaiæ hom. 4. intra tuos terminos ô Rex. alij enim ſunt termini regni, alij ſacerdotij. Vos oues* inquit Gregorius Nazianzenus *orat. 17. ad ciues, nolite paſcere paſtores, neque ſupra terminos eorum eleuamini. ſatis enim eſt vobis, ſi rectè paſcamini. nolite iudicare Iudices, nec legem feratis legiſlatoribus.* quemadmodũ & rectè Seneca *lib. 2. de ira c. 31. membra ſi diſſideant, ſi alterius alimenta vicinum membrum rapiat, & oppreſſo altero præter modum excreſcat, monſtrum ex pulchro corpore naſcitur.* ne ergo ex pulchritudine corporis politici monſtrum fiat; cauendum eſt ſedulo, ne quæuis iuriſdictio alteri detrahat, quæque ſuis terminis ſit contenta.

3\. *N: Principes ſæculares Eccleſiaſticis ſe rebus immiſceant.* Sed quoniam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum; *Ad Galat. 5.* & quæ ſubiecta eſſe debet, imperium ambit; ad rebelles huiuſmodi motus compeſcendos iam pridem neceſſitas exegit à Synodo Romana III. decretum, ne ſe Principes rebus ſacris immiſcerent. *c. bene. diſt. 96.* ſed ſacerdotibus ea relinquantur: quæ vt res humanas dignitate præcellunt; ita & munus ſacerdotum, quorumcumque ſæcularium functiones. *quod aurũ*, inquit Ambroſius *c. 2. de dignitat. ſacer. in metallis, id ſacerdotem fore ſi ad regnum compares.*

4\. *Eccleſiam reuereantur.* propter eum vtique cuius miniſtri ſunt ſacerdotes: propter Eccleſiam, cuius ille ſponſus eſt. cuius venerationem Iſaias *c. 49.* proponens, *erunt*, inquit, *Reges nutricij tui, & reginæ nutrices tuæ; vultu in terram demiſſo adorabunt te.* ex cuius ratione Concilium Matiſconenſe *can. 14.* quam eximiam ſacerdotibus reuerentiam ab inferioribus, & laicis exhibendam præſcribat, operæ pretium eſt animaduertere. Athalaricus *apud Caſſiodor. l. 8. epiſt. 24. Quid ſimile*, inquit, *rependat Deo, qui potitur Imperio? Sed licet pro tanto munere nihil compenſari poſſit idoneè: ipſi tamen gratia redditur, dum in ſeruientibus honoratur.*

5\. *Honor qui ſacerdotibus defertur, in Deum vergit.* Neque verò eſt quod metuant ſæculares ſibi aliquid ex honore decedere; quod defertur ſacerdoti. refertur enim non ad illius perſonam; ſed ad officium, & repræſentationem. *c. ſacerdotibus. 11. q. non dominabor*, inquit Gedeon, *Iudicum c. 8. neque filius meus. ſed dominabitur veſtri dominus.*

6\. *Gentiles etiam ea quæ maieſtatis ſunt religioni poſtpoſuerunt.* optimo ergo iure Valerius Maximus *l. 1. c. 1. omnia*, inquit, *poſt religionem ponenda ſemper noſtra Ciuitas duxit; etiam in quibus ſummæ maieſtatis conſpici decus voluit.* quapropter non dubitarunt ſacris imperia ſeruire. eſſent igitur obſtreperæ voces, quæ Celſitudinem Principalem minui clamant, ſi quid Eccleſiæ deferatur.

7\. *Vnde Deus vices rependit.* *non mirum igitur* inquit Valerius, *ſi pro eo Imperio augendo cuſtodiendoq́; pertinax Deorum indulgentia ſemper excubuit.* non miror, inquam ego, ſi non ſemper excubuit pro ijs, qui poſt Celſitudinem Principalem poſuerunt religionem, & Eccleſiæ venerationem. quam fiduciam iſti populo pridem inſtillauerat Numa Pompilius, ſummus Deorum cultor cum enim quidam ei diceret; *hoſtes, ô Numa, bellum contra te comparant: at ego*, inquit, *ſacrifico.* eamq́ue fiduciam quanto magis induerent Principes & Magiſtratus veri Dei cultores, ſi religioſè ſatis colerent, eiuſque Eccleſiam in ſuis ſacerdotibus ritè reuererentur! ex aduerſo igitur eius quod ait Valerius, non miror, inquam, ego, ſi non ſemper Dei indulgentia excubuit pro ijs, qui poſt Celſitudinem Principalem poſuerunt religionem, & Eccleſiæ venerationem. Non veniat, inquit Bernardus *epiſt. 243. ad Conradum Imper. anima mea in Concilium eorum, qui dicunt vel Imperio pacem & libertatem Eccleſiarum; vel Eccleſijs libertatem, vel Imperij exaltationem nocituram.*

8\. *Pietas maiorum.* Redeamus igitur ad mores maiorum, ritum priſcum, venerationem antiquam Eccleſiæ. audiamus Iſocratem *orat. 1. ad Nicoclem Regem Cypri. religionem*, ait, *quam à Maioribus accepiſti conſerua, ſolemneque & pulcherrimum ſacrificium, & cultum maximum exiſtima, ſi ipſe ſis optimus, & iuſtiſſimus, maior enim ſpes eſt eiuſmodi boni aliquid à Dijs impetraturos, quam qui aras delubraque ædificant.* quantũ ergo religio maiorum detulit authoritati Eccleſiæ, prælatorũ iuriſdictioni, cleri reuerentiæ, & ritibus quibus Deũ coluere; tantundẽ etiam conſeruemus. vt enixiſſimè monet cohortatio Concilij *Trident. ſeſſ. 25. c. 20.* & grauiter præcipit. *Videri plura poſſunt apud Chokier Vindic. lib. Eccleſ. p. 2. c. 9. Ribadiner. de Inſtit. Princ. l. 1.* lubet hic tantum ad D. Gregorij d. c. ſacerdotibus *11. q. 1.* remittere.

9\. *Terminorum iuriſdictionis quæſtio vt terminanda?* Enimuero vt naturaliter homines proni ſunt ad diſſentiendum; ita ſi contingat inter Eccleſiam & principatum moueri de terminis quæſtionem; non negligamus præſcriptum diuinum *Deut. 17. ſi iudicium*, inquit, *intra portas tuas videris, verba variari, ſurge & aſcende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus;* Et infrà, *& facies*

quodcumque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum: & infrà, de Rege ipso, *postquam sederit in solio regni sui describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine accipiens exemplar a sacerdotibus.* Hæc dicit Dominus exercituum, interroga à sacerdotibus. *Agai c. 2.* & *Malachiæ c. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus domini exercituum est.* Adeóque vbi dubia iurisdictionis quæstio inciderit, si amicabiliter componi nequeat, deferendum est canonibus, & responsis egressis ab ijs, qui præsunt loco, quem elegit Dominus. Ita à multis responsum in quæstione iurisdictionis, decisionē deferendam Iudici Ecclesiastico tanquam maiori. *Vide Dianam p. 4. t. 1. res. 64. p. 5. t. 1. res. 23. §. igitur.* inde à iure ei tribuuntur inhibitiones, *de quibus sup. l. 4. c. 2.*

10\. Deferendum canonibus.

Sic & quæstio de iure Cæsaris fuit proposita Christo. si ergo hodie controuersia occurrerit, quæ sint Dei, & quæ Cæsaris; proponenda est Vicario Christi: qui interpretetur Christi responsum, quo reddenda Cæsari dixit, quæ sunt Cæsaris: & quæ sunt Dei, Deo. siquidem *non posse*, inquit Cyprianus *epist. 73. quemquam contra Episcopos & sacerdotes vsurpare sibi aliquid, quod non sit sui iuris, & potestatis, nam & Chore, Dathan, & Abiron contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificandi sibi licentiam vsurpare conati sunt; nec tamen quod illicitè ausi sunt, impunè fecerunt, in contradictione perierunt.* Vtique hus imitantur, horum pœnæ ijs timendæ sunt, qui callidi iuris repertores, rem magnam præstitisse se existimant, si quid ex fimbria iurisdictionis Ecclesiasticæ exsciderint, Gallio *Act. c. 18.* rectiùs noluit quæstioni de religione se immiscere, vel iudicare. Id vel maximè Principis Christiani officium esse ampliè docet Ribadinera *lib. 1. de princip. christian.* vbi & *c. 35. post alios* quam obseruantiam debeant Principes ministris Ecclesiæ, & Loycxius *de pace lib. 2. c. 9.* Bosius inter notas Ecclesiæ retulit reuerentiam à Principibus exhiberi solitam Dei sacerdotibus. Eos sacra scriptura nonnunquam Deos vocat. *Exod. 22.* interdum Angelos: *Malachia. 2.* ab ipso Christo sal terræ nuncupantur, & lux mundi. *Matth. 5.* si igitur controuersiæ motæ fuerint inter vtramque iurisdictionem, hoc sale condiri, & ab hac luce illuminari æquum erit.

11\. Qui interpretari debent responsum Christi.

12\. Principes Ecclesiæ iurisdictione nihil debet diminuere:

13\. Dei ministros reuereri:

14\. Qui sal terræ sunt & lux mundi à Christo dicti.

Addit Christus; *quod si sal infatuatum fuerit in quo salietur?* si Apostoli infatuati fuerint, *qui erunt*, inquit Augustinus *l. 1. de serm. Dom. in monte c. 6. t. 4. homines per quos à vobis error auferatur? cùm vos elegerit Deus, per quos errorem auferat cæterorum.* vtique nulli, qua ratione etiam decidit c. vnam *sanctam de maioritat. in extrauag. commun.* sæcularem potestatem, si deuiauerit, à spirituali dirigendam, & corrigendam esse: non contrà. quod ergo Ecclesiæ Concilia, & Pontifices ex monte à Deo electo responderint, super huiusmodi controuersijs; quod canones œcumenici sanxerint; amplectendum vtique erit, & obseruandum: quod Ecclesiæ fuerit, & Dei;

15\. Qui errores auferant.

16\. Ab hac ergo luce quæstiones iurisdictionum elucidandæ sunt.

ex illius responso illi tribuendum: quod Cæsaris, Cæsari. Ad hoc monte *erudimini, qui iudicatis terram. psal. 2.*

Respondebitur autem semper ad modum Christi. agitando ille quæstionem inquirit, *cuius sit imago & superscriptio?* ex eaque decisionem protulit. erit ergo quæstio terminorum diuini humanique iuris decidenda ab ijs, quos Christus in terra voluit habere vicarios, & quidem ex imagine & superscriptione. 17.

17\. Ex modo decidendi Christi; ex imagine nummi.

Quòd si ergo de personis agatur, aut rebus, quæ imaginem habeant, & superscriptionem Cæsaris; Cæsaris sunt iurisdictioni relinquendæ. quòd si de personis & rebus sacris, quæ Deo dicatæ sint, in sortem Dei electæ, Deo Ecclesiasticæque iurisdictioni sunt permittendæ: diuinam habent superscriptionem, Deo reddendæ sunt. non licet rebus vela suspendere alienis. Numisma census imaginem, & superscriptionem Cæsaris referens, Cæsari reddendum esse interpretatur D. Hieronymus *in Comment. ad Matth. c. 22.* nummum & tributum: & quæ sunt Dei; decimas, primitias, oblationes, victimas, reuerentiam, & dilectionem. D. Hilarius *in Comment. ibid. si rebus Cæsaris incubamus*, inquit, *si iure potestatis eius vtimur, & nos tanquam mercenarios alieni patrimonij procuratione subijcimus; extra querelam iniuriæ est, Cæsari reddi, quod Cæsaris est.* & supra; *si nihil eius penes nos residerit, conditione reddendi ei quæ sua sunt, non tenebimur.* si nihil quis possideat quod imaginem referat, & superscriptionem Cæsaris, nihil illius ei reddere oportebit; nihil eum exigere: si iure potestatis eius non vtitur, si exemptus sit, si alienus ab eius iurisdictione; nullam illum in eum exercere, nullam eius illius agnoscere oportebit. *Deo autem*, inquit ibidem Hilarius, *quæ sunt eius propria, reddere nos oportere corpus, animam, voluntatem. ab eo enim hæc profecta, atque aucta retinemus.* nempe inquit Haræus *ad d. c. 22. in his tribus etiam est imago Dei.*

18\. Personæ ergo & res quæ imaginem habent Cæsaris, reliquendæ Cæsari: quæ Dei; Deo.

19\. Non eum Cæsar suum facere velit, in quo nulla illius est imago, aut superscriptio neque contrà.

Hæc igitur regula Cæsari reddendorum, vel Deo, sumenda est ex imagine & superscriptione, siue Dei, siue Cæsaris. quæ Deo sacrata sunt, Deo reddantur: quæ eò pertinet iurisdictio, Dei Ecclesiæ seruetur. quæ personas & res sæculares spectat, Cæsari relinquatur. quæ finem tantùm habent reipublicæ bene constituendæ, quietè tranquilleque seruandæ; Principibus dimittantur. quæ animam spectant, finemque spiritualem, atque ad cælestem beatitudinem dirigunrur; authoritati Ecclesiæ pacificè permittantur. Fines hi atque termini sunt sacrosancti, Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus constituti; nullo cupiditatis studio seu inconsideratione aliqua violandi: sed Iudices omnes atque magistratus vnà cum ipsis Principibus debitam, inquit Concilium *Trident. sess. 25. c. 20. sacris summorum Pontificum & Canonicorum constitutionibus obseruantiam præstent.* Sic Deus è machinâ, è Monte electo. *Discite ergo Iudices finium terræ, præbete aures qui continetis multitudines; Sap. 6. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.*

FINIS.

INDEX

INDEX

RERVM

NOTABILIORVM.

Auxilium

D.

Defectus

In

Dē

F.

In

G.

H.

I.

L.

M.

N.

Non

R.

Vt

FINIS.

